

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ,

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΑΧΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΕΙΣΩΝ
ΜΕΤΑΞΕΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΤΟ ΣΟΥΛΙΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟΥ 1820
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1829 ΕΤΟΥΣ.

Συγγραφέρτα παρὰ τοῦ Συνταγματάρχου

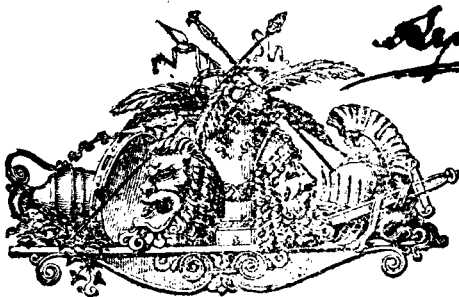
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ

ΤΟΥ ΕΞ ΟΔΥΜΠΟΥ ΤΗΣ ΘΕΤΤΑΛΙΑΣ.

ΚΑΙ ΔΙΗΡΗΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΤΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ 1820 ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 1822.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΦΟΜΗΛΑ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ ΑΡΙΘ. 215.

1836.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΙΣΒΙΒΟΜΗ
ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΠΑΓΔΑΚΩΣΤΑ

122824

Π Ι Ν Α Ε

Τ Ο Ν

Ε Μ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ω Μ Ε Ν Ω Ν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	α
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α. Περί ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως.	1
ΚΕΦ. Β'. Περί τῆς ἐξόδου τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον διὰ τὰ Ἰωάννινα.	5
ΚΕΦ. Γ'. Συμμαχία τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.	11
ΚΕΦ. Δ'. Μάχη τῆς Μπογορίτζας.	24
ΚΕΦ. Ε'. Ἐκστρατεία διὰ τὴν Πρέβεζαν.	33
ΚΕΦ. ΣΤ'. Πολιορκία καὶ ἄλωσις Δελφῶν.	37
ΚΕΦ. Ζ'. Πολιορκία καὶ κυρίεσις τῶν Βαρειᾶδων.	39
ΚΕΦ. Η'. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τοῦ Τόσκεσι καὶ μάχη τῶν Πέντε Πηγαδίων.	43
ΚΕΦ. Θ'. Μάχη τοῦ Τόσκεσι.	51
ΚΕΦ. Ι'. Μάχη τῶν Θερμοφυλῶν.	53
ΚΕΦ. ΙΑ'. Μάχη εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.	59
ΚΕΦ. ΙΒ'. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Δερβιζανῶν.	62
ΚΕΦ. ΙΓ'. Ἀναφορὰ πρὸς τοὺς Σουλιώτας συνωδευμένη μὲ ἓνα σύντομον ὄργανισμὸν πολιτευματος.	69
ΚΕΦ. ΙΔ'. Μάχη τῶν Βασιλικῶν.	78
ΚΕΦ. ΙΕ'. Πολιορκία τῆς Ἄρτας.	82

Π Ι Ν Α Ξ

Διάλυσις τῆς συμμαχίας τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐκστρατεία δύο πασάδων κατὰ τῆς Ἄρτας.	84
Ἀναφορὰ τῶν Παργίων πρὸς τοὺς Σουλιώτας.	96
Ἐτέρα τοῦ Πεῤῥαϊβοῦ πρὸς τοὺς ἰδίους.	98
ΚΕΦ. ΙΣΤ΄. Μάχη τῆς Πάργας.	102
Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Ἐπτανήσου.	107
ΚΕΦ. ΙΖ΄. Πόλεμος τῆς Ρινιάτσας.	111
Ἀναφορὰ τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐθνικῆς βουλῆς καὶ ἐπιλοίπους βουλευτάς.	117
Περὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Τσάμηδων, Λάπηδων, Τόσκηδων καὶ Γκέγκηδων, καὶ πρῶτον περὶ τῶν Τσάμηδων.	124
Ὁμιλία τῶν Τσάμηδων πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Χουρσίτ Πασᾶν.	126
Ἐπιστολὴ τοῦ Μεχμέτ Χουρσίτ Πασᾶ πρὸς τοὺς Σουλιώτας.	127
Ὁμιλία τοῦ Πεῤῥαϊβοῦ πρὸς τοὺς Σουλιώτας.	129
Ἐπιστολὴ τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἰωαννίνων.	130
Ἀναφορὰ τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ προὔχοντα Πελοποννήσου καὶ σερραῆς Ἑλλάδος.	133
ΚΕΦ. ΙΗ΄. Ἐκστρατεία τοῦ Χουρσίτ Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ μάχη τῆς Στρεβίτζης.	140
ΚΕΦ. ΙΘ΄. Μάχη τοῦ Μαμάκου.	142
ΚΕΦ. Κ΄. Μάχη τοῦ Ζαβρούχου.	143
ΚΕΦ. ΚΑ΄. Μάχη τοῦ Ἁγίου Δονάτου.	144
Παρατάξεις, ἃ συνήθειαι τῶν Τουρκαλβανῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐπιλοίπων Ἑλλήνων, τὰς ἁποίης	

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧ·

μεταχειρίζονται εἰς τὰς μάχας, ὁρμᾶς καὶ ἐκ- στρατείας.	147
ΚΕΦ. ΚΒ'. Μάχη τοῦ Ναβαρίου, Χωνίων καὶ φρουρίου τῆς Κιάρας κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν.	154
ΚΕΦ. ΚΓ'. Μάχη τῶν Δερβενακίων, κειμένων με- ταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου.	161
ΚΕΦ. ΚΔ'. Κυρίεσις τῶν ἐν Σαμωνίβᾳ καὶ Σα- μωνική ὀχυρωμάτων.	165
ΚΕΦ. ΚΕ'. Μάχη τῆς Σπλάντζας.	168
Ὀμιλία τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς δημογέροντας τῶν χωρίων.	174
Συνθήκη μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ Ὀθωμανῶν.	177
Παρατηρήσεις τινὲς περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκθεσις σύντομος τῶν συμβάντων τοῦ Σουλίου πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Κεφαλληνίας.	184 201
Ἐπιστολὴ τοῦ Πετράϊβοῦ πρὸς τοὺς Σουλιώτας, Νικόλαον Τζαβέλλαν, Γεώργιον Δράκον καὶ Λάμπρον Ζάρμπαν.	204

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ Α. ΤΟΜΟΥ.

Σελ. α στίχ. 7. γράφ. ἐπίτασιν.—Σ. η. στ. 14 γρ. ἀκριβέστερα.—Σ. ια. στ. 11 γρ. σταυροί.—Σ. ιβ. στ. 13 γρ. καὶ ἐπλευσε λοιπὸν διὰ τὴν ἐπτάνησον.—Σ. β. στ. 2. γρ. ὁ Πύλιος.—Σ. 11. στ. 7. γρ. γραμματεῖς.—Σ. 14. στ. 8. γρ. βασιλικήν.—Σ. 3. στ. 4 γρ. ὀπλαρχηγῶν.—Σ. 34. στ. 16. γρ. συνεβουλεύοντο.—στ. 27. γρ. Λάμαρης.—Σ. 36. στ. 20. γρ. ἐδιηγρήθη.—Σ. 40. στ. 29. γρ. προσκαλλεῖν.—Σ. 47. στ. 10. γρ. ἱκαιροφυλάκτει.—στ. 15. γρ. μετὰ τρόμου.—Σ. 43. στ. 17. γρ. ἐκτός.—Σ. 58. στ. 8. γρ. ὁ στρατηγός.—Σ. 67. στ. 17. γρ. τοπικά.—Σ. 80. στ. 1. γρ. περιττῶν.—Σ. 94. στ. 5. γρ. τούτους.—Σ. 96. στ. 15. γρ. συμπατριώτας.—Σ. 100. στ. 20. Λέλοβα.—Σ. 111. στ. 10. γρ. συνομόσπονδες ἑτακασίοι.—Σ. 120. στ. 3. γρ. ἐχθροῦ.—Σ. 125. στ. 7. γρ. ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀπλοελληνικήν.—στ. 16. γρ. Ἀδριατικῆς.—Σ. 126. στ. 28. γρ. ἀποστάτας.—Σ. 128. στ. 7. γρ. τὸ ὑψηλόν.—Σ. 158. στ. 25. γρ. ἀνωφερές.—Σ. 160. στ. 26. γρ. οὔτε εἰς τὴν ἀνδρείαν, οὔτε εἰς τὴν τοποθεσίαν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικὴν σας δαίλιαν καὶ ἀναξιοῦτητα.—Σ. 186. σ. 17 γρ. ἐκ διαλλειμμάτων.—Σ. 101. στ. 9 γρ. ἐπ' αὐτῶ.—Σ. 185. στ. 18 γρ. τῶν Ἰωαννίνων.—Σ. 187. στ. 21. κατακυριευμένην.—Σ. 189. στ. 12. ἥτις εὐροῦσα τὰ σώματα ἀδύνατα καὶ μολυσμένα τὰ αἵματα ἀπὸ τὴν πρώτην, ἐπέφερε τὴν φθορὰν ὀδυνοτέραν καὶ ἐλεινοτέραν.—Σ. 196. στ. 8 γρ. τοὺς ἐπρόφθασαν. στ. 27 καὶ νῆ λείψον ἐκείθεν καὶ οἱ Σουλῶται.

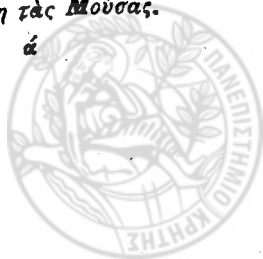
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

Συνήθεια επέκρατῆσε πρὸ πολλῶν χρόνων ἡ ἀφιερῶσις οἱ συγγραφεῖς τὰ ποτήματά των εἰς Βασιλεῖς, Πρίγκιπας, Πατριάρχας, Μητροπολίτας, μεγαλεμπόρους καὶ πατὸς σηματικῶ ἑπαγγέλματος ἀνθρώπους· ὁ σκοπὸς των ἦτο τῷ ἄξιέπαινος· διότι ἀφιερῶντες τὰ συγγράμματά των πρὸς αὐτοὺς, διήγειρον τὴν φιλοτιμίαν των διὰ τῆς ἐμπνεύσεως τῶν πρὸς τὴν πατρίδα χρεῶν των ὥστε ἐκ τούτου οὐκ ὕληγα καὶ ὠφέλιμα πράγματα ἐφάνησαν κατὰ καιροὺς εἰς τὸ ἔθνος.

Τὸ παρὸν πόνημα, ἐμπεριέχον κυρίως πράξεις πολεμικὰς, σωτηριώδεις δὲ διὰ τὸ ἔθνος βου, ἐν ἧθει τοῦ ἀφιερῶσις εἰς τὴν τῶν διαληφθέντων, πιθανὸν γὰρ μὴν ἐφαίμετο τόσον εὐάρεστον· διότι ὅσον ἀναγκαῖαι καὶ ὠφέλιμοι εἶναι ἐσθότε διὰ τὴν ἀνθρωπότητα αἱ μεταβολαί, τόσον μισηταὶ καὶ ἀποτρόπαιοι εἰς αὐτοὺς παριστάνονται· μολαταῦτα δυσκολεῖσθαι γὰρ πιστεύσω, ὅτι εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἐποχὴν ὑπάρχουσι τοιοῦτοι ἀφιλόκαλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἐδείχθησαν φιλόανθρωποι καὶ σωτῆρες τῆς πατρίδος των.

Ὅθεν διὰ γὰρ μὴ δυσαρεστήσω, καὶ κατηγορηθῶ ταυτοχρόνως ὡς κόλαξ, ἐνέκρινα κατάλληλον τὴν ἀφιερῶσις τοῦ συγγράμματος εἰς τὸν ἀοίδημον Ῥῆγαν Φεβραῖον Θετταλόν. Οὗτος εἰς τὸ ἄρθρον τῆς ἡλικίας του, μίσσης τὰς δόξας καὶ τρυφὰς, ἐρηγκαλίωθη τὰς Μούσας.

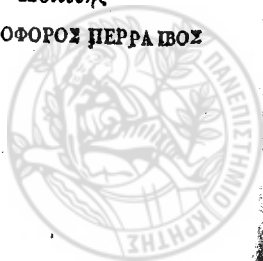
Αὐτὸς πρῶτος μὲ τὸν πατριωτικὸν τοῦ ὕμνου ἐνθουσιάζει τὸ ἔθνος μας ὑπὲρ ἐλευθερίας· αὐτὸς πρῶτος ὑπέφερε τὰς ὕβρεις καὶ φυλακίσεις δι' αὐτό· αὐτὸς πρῶτος τέλος πάντων ἀγωνισθεὶς, καὶ θῦμα γεγωνὸς ὑπὲρ πατρίδος, ἐγνωρίσθη εἰς τὸ ἔθνος του, ὡς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῶν μετὰ παρέλευσιν εἰκοσιτριῶν ἐτῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνων καὶ θυσιῶν του.

Δὲν νομίζω λοιπὸν νὰ φαῖν παράδοξος (καίτοι ἀσυνήθης) ἡ ἀφιέρωσις τῆς ἱστορίας, μικρὰ μάλιστα καὶ ἀσημαντος ἢ πρὸς τὸν ἄνδρα θυσία μου, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνάρμοστος δὲν ἀμφιβάλλω ἐκ τοῦ ἐτέρου, ὅτι μίαν ἡμέραν μέλλει τὸ ἔθνος μου νὰ ὑψώσῃ ἀνδριάντα τοῦτου τοῦ ἥρωος εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τριόδους μὲ κρότους, πομπὰς καὶ σέβας, ἀνάλογα τῶν θυσιῶν του.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ μῆνα Αὐγούστου 1836.

Ὁ Πολίτης

ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΪΟΣ

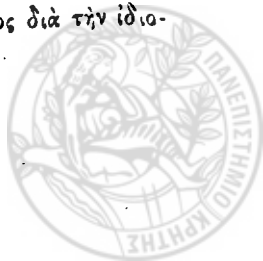

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ὁμογενεῖς καὶ τινες ἀλλογενεῖς, ἐπιστηρίζομενοι εἰς τὰ ὅσα ἤκουσαν παρὰ διαφόρων ὑποκειμένων, παρὰ τῶν ἐφημερίδων, ἀπλῶν γραμμῶν καὶ κοινολογουμένων εἰδήσεων, ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ δώσουν εἰς φῶς πρακτικὰ τινὰ τῶν Ἑλλήνων, πρὶν οἱ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνές των λάθωσι τέλος· ἠγωνίσθησαν νὰ τὰ καταστήσωσιν ἀξιοπίστα μὲ τὴν εὐγλωττίαν καὶ ἐπίστασιν, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀκριβῆ ἔρευναν· ὁ ἰδικός μου σκοπὸς δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἐλέγξω τὴν πράξιν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ τοὺς βεβαιώσω, ὅτι, παρὰ τῶν ὑποίων ἤκουσαν τοιαύτας περὶ πολέμων πληροφορίας, ἐκεῖνοι δὲν ἐχρημάτισαν οὔτε συναγωνιστὰί, οὔτε αὐτόπται τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι κατ' ἐποχὴν συμβάντων.

Δὲν ἤθελε βέβαια ὑποπέσωσιν εἰς τόσα σφάλματα αἱ ἐφημερίδες καὶ ἐπομένως ἡ ἱστορία, ἂν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ στρατόπεδα παρευρίσκωντο πάντοτε Ἕλληνες λόγιοι, χρηστοθήεις καὶ ἱκανοὶ νὰ περιγράψωσι λεπτομερῶς τὰ κατὰ καιροὺς συμβαίνοντα· ἐκτὸς τούτου, ἤθελαν ὠφελῆσαι περισσότερο τὴν πατρίδα, νοθετοῦντες καὶ ἐμπνέοντες εἰς τοὺς ἀμαθεῖς ὀπλαρχηγούς τ' ἀληθῆ συμφέροντά της, καὶ ἐμποδίζοντες αὐτοὺς ἀπὸ τόσας καταχρήσεις· (ἕς μὲ συγχωρήσωσιν οἱ λόγιοι ὁμογενεῖς μου λέγοντα τὴν ἀλήθειαν)· διότι καθὼς ἔδραμαν μετὰ ταῦτα αὐθόρμητοι εἰς τὰ διάφορα ὑπουργήματα καὶ γραφεῖα τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ἰδιο-

τέλειαν, πολλῶ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ τρέξουν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ στρατόπεδα διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἐχρεώστων νὰ γίνουσι αὐτοὶ πρῶτοι πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τὸ παράδειγμα τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς ὑπομονῆς, καὶ τότε καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἄπλοὶ στρατιῶται, δὲν ἦτον ἀμφιβολία, ὅτι ἔμελλαν νὰ ἐκτελέσωσι τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη των μὲ περισσοτέραν δραστηριότητα καὶ εὐταξίαν, καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν ἤθελε σερρηθῆ μιᾷ ὀπωποῦν ἐξηκριβωμένης περιγραφῆς τῶν ἐν αὐτῇ συμβάντων καθ' ὅλον τὸ ἐννεαετὲς στάδιον τῶν ἀγῶνων.

Δὲν συστέλλομαι, ἀλλὰ μάλιστα νομίζω χρέος μου ἀπαραίτητον νὰ ἐκφρασθῶ μὲ τὰς ἰδίαις λέξεις τὰ ὅσα πολλοὶ πολλάκις ὀπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται εἰς διάφορα στρατόπεδα καὶ συνομιλίαις μ' ἐπρότειναν, λέγοντες. « Καὶ ποῦ εἶναι, » Περόκριτέ, ἐκαῖνοι οἱ λογιώτατοι καὶ διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι » μὲ τοὺς πατριωτικοὺς των ὕμνους μᾶς ἐσήλωσαν εἰς τὰ » ὕψηλα κατὰ τῶν Τούρκων; ἡμεῖς ἠκούσαμεν, καὶ ἐβύλαμεν » εἰς πρᾶξιν τὰ ὅσα μᾶς ἐδίδαξαν, χωρὶς νὰ μετρήσωμεν ἀγῶ- » νας, αἵματοχυσίας, αἵχμαλωσίας καὶ παντὸς εἶδους κακο- » παθείας; ἀλλὰ διὰ τί καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ συντρέξουν εἰς τοῦ- » τον τὸν ἀγῶνα σωματικῶς; ἡμεῖς δὲν εἴχαμεν χρεῖαν, οὔτε » ἐκαταδεχόμεθα νὰ τοὺς παρατάξωμεν εἰς κινδύνους, ἀλλ' » εἴχαμεν χρεῖαν μεγάλην ἀπὸ τὰς συμβουλάς των καὶ » ὀδηγίας, καὶ μάλιστα ἐπεθυμούσαμεν νὰ γράφωσι τοὺς πο- » λέμους μας κατὰ τάξιν καὶ χωρὶς φιλοπροσωπίαν, ὥστε » νὰ μάθωσιν οἱ μεταγενέστεροι, ὅτι ἐπληρώσαμεν τὰ πρὸς » τὴν πατρίδα χρέη μας μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην προ- » θυμίαν καὶ τὸν ζῆλον· διότι αἱ ἐφημερίδες ἠδῆκησαν πολ- » λούς ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἐπαίνεσαν τινὰ ὑποκείμενα, τὰ » ὁποῖα δὲν ἔπρεπεν ἴσως οὔτε εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπλῶν

« Ἑλλήνων γὰρ τὰ καττριθμήσωσιν ὄθιν οἱ ἀγῶνες οἱ ἴδι-
 » κοί μας ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὰ ἄλλα, καὶ εἰς ἡμᾶς ἔμει-
 » ναν πάλιν οἱ καθημερινοὶ κίνδυνοι. »

Τοιαῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια παράπονα ἤκουον συχνὰ εἰς τὰ στρατόπεδα κατὰ τῶν λογίων τοῦ ἔθνους μας, ἀλλὰ πλείότερον κῦξησαν τὰ παράπονά των μετὰ ταῦτα· διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν λαβόντων πολιτικά ἱπουργήματα, ἀντὶ νὰ εὐυπολήπτωνται καὶ ἀγαπῶσι τοὺς πολεμικοὺς διὰ τὰς ὑπὲρ πατρίδος πολυχρονίους αὐτῶν θυσίας, τοὺς ἐπραγματεύοντο μὲ τρόπους τοιοῦτους, οἱ ὅποιοι οὔτε εἰς τὰς θυσίας τῶν πολεμικῶν, οὔτε εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν λογίων ἦσαν ἀνήκοντες. Αὐτοὶ λοιπὸν σημαντικὰ καλὰ ἐστερηθῆ ἡ Ἑλλάς διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν πρὸς αὐτὴν χρεῶν τῶν λογίων τέκνων τῆς πρώτου, τὴν εὐταξίαν, ἢ ὕψωσόν τὴν συστολήν τῶν τόσων καταχρήσεων, καὶ δεύτερον, τὴν ἀκριβοῆ σημείωσιν τῶν συμβάντων καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως· καὶ οὕτω ἀπὸ τὰ μερικὰ καὶ διχόφρα αὐτῶν ἀπομνημονεύματα, δὲν ἦτον ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ καιρὸν ἔμελλε νὰ συγχρηθῇ γενικῆ τῆς Ἑλλάδος ἱστορίᾳ, ἱκανὴ ν' ἀφήσῃ τρωπὸντι ἀξιομνημόνευτον ἐποχὴν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἀφ' ὅσους πολέμους θέλω διηγηθῆ, ἐξαιρουμένων τεσσάρων, δηλαδὴ τῶν Θερμοπυλῶν, Γραβιάς, Βασιλικῶν καὶ Δερβενακίων τῆς Πελοποννήσου, εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους παρευρέθη συν αγωνιστῆς καὶ κινδυνεύων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἐκτὸς ὀλίγων, εἰς τοὺς ὁποίους μὴ δυνάμενος ἐκ περιστάσεως νὰ παρευρεθῶ ὁ ἴδιος, ἔπεμπον ἐπίτηδες ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ τοὺς περιγράφῃ λεπτομερῶς· ὅσον δὲ διὰ τοὺς ῥηθέντας τέσσαρας θέλω τοὺς διηγηθῆ μὲ συντομίαν, γράφων ὄχι ὅσα μ' ἔγραφεν ἢ ἔλεγεν ἕκαστος, ἀλλ' ὅσα, ἐξέτα-

ζων καὶ παραβάλλον, ὅσον τὸ δυνατόν, μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν, μ' ἐφαίνοντο ἀξιόπιστα· ἐπειδὴ ὅσοι εὐρίσκονται εἰς τοὺς πολέμους, διαφορετικὰ καθένας ἐξ αὐτῶν διηγείται τὸ ἴδιον συμβάν, ὁ μὲν, συγκεχυμένως, ὁ δὲ, παθητικῶς, ποτὲ μὲν ἐπαινῶν, ἄλλοτε δ' ἐλέγχων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχει εὐνοίαν ἢ μῖσος ἕκαστος εἰς τὰ ἀντικείμενα· διότι ἂν πολλάκις ἐδοκίμαζα μεγάλην δυσκολίαν νὰ θηρεύσω τὴν ἀλήθειαν, παρευρισκόμενος εἰς τὰ πράγματα, καὶ θεωρῶν αὐτὰ μὲ τὰ ἴδιά μου ὅμματα, πολλῶ μᾶλλον παραδεχόμενος αὐτὰ ἐξ ἀκουῆς· ἀγκαλὰ αἱ σημαντικώτεραι καὶ ὠφελιμώτεραι σχεδὸν μάχαι ἐμπεριέχονται εἰς τοὺς παρόντας δύο τόμους· ἐπειδὴ αἱ ἄλλαι οὐ μόνον δὲν ἔγιναν μὲ τόσῃν ἐπιμονῇ, καὶ ἀνδρείᾳ, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς ἐποχὰς κρίσιμους. Ἐάν τις λοιπὸν συγγραφεὺς θελήσῃ νὰ παραβάλλῃ τινὰ ἐξ ἐκείνων μὲ τὰς ῥηθησομένους, δὲν θέλει κάμει ἄλλο, παρὰ θὰ συγγῆ τὴν ἀλήθειαν μὲ τὰ πλάσματα, μεταχειριζόμενος τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ ὄχι τὴν ἀκρίβειαν τῶν γεγονότων. Εἰς ταύτας τὰς μάχας δὲν ἐμπεριέχονται οὔτε αἱ ναυμαχίαι, οὔτε ἐκεῖναι τοῦ Μεσολογγίου· διότι ἡ θαλάσσιος δύναμις ἦτο σχεδὸν συσσωματωμένη πάντοτε, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἕναν ἀρχηγόν, τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην πρὸς τούτους καὶ τὸ εἶδος τοῦ θαλασσίου πολέμου εἶναι πάντῃ διαφορετικόν ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ξηρᾶς, διὸ καὶ ἡ ἱστορία αὐτῶν μέλλει νὰ γραφῇ ἀκριβεστέρα, παρ' ὅτι ἐκείνη τῶν κατὰ ξηρὰν ἀγωνισθέντων· ἐπειδὴ ἔγραφαν τὰ καθημερινῶς συμβαίνοντα, τόσον ὁ ναύαρχος, ὅσον καὶ ἕκαστος πλοίαρχος. Τοῦ δὲ Μεσολογγίου τὰ ἀνδραγαθήματα δυσκολεύομαι νὰ πισεύσω, ὅτι θέλει γραφῶσι μὲ ἀκρίβειαν, μάλιστα τῆς ἐσχάτης πολιορκίας του· διότι ὁ Ἑλβετὸς Μάγερ, ὅστις ἐφύλαττεν ἀκριβῆ περιγραφὴν καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς πολιορ-

κίας, εἰς τὴν ἔξοδον καὶ ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, κατὰ δυσ-
τυχίαν ἀπώλετο καὶ ὁ ἴδιος μαζί μὲ τὸ ἀξιολόγον σύγ-
γραμμά του.

Ἡ ἀλληλογραφία, ἣτις διήρκησεν ἕως τέλους μεταξὺ Σουλιω-
τῶν, Πελοποννησίων ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Ἑπτα-
νησίων, Τουρκαλβανῶν, πασάδων καὶ ἄλλων μερικῶν, εἰς τό-
σον ἀριθμὸν ἐπιστολῶν ἀνέβη, ὥστε, ἂν ἀπεφάσιζα νὰ τὴν κατα-
χωρήσω ἐνταῦθα, ἔπρεπε μόνη αὐτὴ νὰ γίνῃ ἕνας τόμος πλέον
ὄγκωδης ἀπὸ τὸν παρόντα. Ἐνέκρινα λοιπὸν νὰ καταχωρήσω
τὰς ἀναγκαιοτέρας, τῶν δὲ ἄλλων (διὰ νὰ τηρῆται ἡ σχέσις
καὶ ἡ σειρά τῆς ἱστορίας) νὰ ἐξηγήσω ἐν περιλήψει τῆς ἐννοίας
τῶν διότι, ἐκτὸς τοῦ ὄγκου, αἱ πλείοται ἐξ αὐτῶν ἔλεξαν
τὰ αὐτὰ, ἄλλαι ἀναπετεινόντο ἐσθότε εἰς πολυλογίας, βερ-
βαρότητας, κακοςυνταξίας καὶ τὰ ὅμοια, ὥστε ἀπὸ τῶν μᾶλ-
λον καὶ δυσαρέσκειαν ἤθελαν προξενήσει εἰς τὸν ἀναγνώ-
στην· μολαταῦτα φυλάττω ὅλα τὰ κύρια ἐγγραφα καὶ ἄλ-
λα τινὰ ἀναγκαῖα, τὰ ὑποῖα ἴσως μίαν ἡμέραν θὰ χρα-
σιμεύσουν.

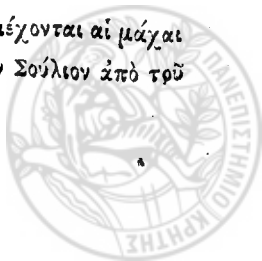
Ὅσοι εὐρέθησαν μακρὰν τῶν πραγμάτων, καὶ μάλιστα
οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐπιστηριζόμενοι, ὡς προεῖπον, εἰς τὰ ὅσα
ἐμάνθην ἀπὸ ἐφημερίδας καὶ φίλων γράμματα, καὶ ἀ-
κύνοντες παρ' ἄλλων τὰ διατρέχοντα, ἐκθείασαν ὑποκείμε-
να τινὰ, διὰ τὰ ἑποῖα ἡ ἀμερόληπτος ἱστορία δὲν θὰ σιω-
πήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Πολλοὶ ἐσφετέρισαν τὴν δόξαν τῶν ἄλ-
λων, ἐπιθυμοῦντες νὰ κηρύττεται τὸ ὄνομά των εἰς τὰς ἐφημε-
ρίδας, ἐνῶ οἱ ἴδιοι σωματικῶς ἴσταντο εἰς τὰς κορυφὰς τῶν
βουνῶν, θεωροῦντες τὰς μάχας, καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῶν
ἐπεμπον ταχυδρόμους εἰς τὰς ἐν Μεσολογγίῳ, Ἰδρα καὶ
Ναυπλίᾳ Τυπογραφίας, γράφοντες, ὅτι αὐτοὶ μετὰ τοῦ μὲν

καὶ τοῦ δὲ ἐθριάμβευσανεῖς τὴν δεῖνα μάχην. Οἱ τίμιοι ὁμῶς, ἀνδρεῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι ὀπλαρχηγοὶ κατεγίνοντο πάντοτε εἰς τὸ νὰ νικῶσι τὸν ἐχθρὸν, νὰ ἀνατρέπωσι τὰ σχέδιά του, ν' ἀσφαλιζῶσι τὰς νίκας καὶ νὰ ὠφελῶνται ἀπ' αὐτάς, καὶ ὄχι νὰ ὑποχρεῶναι τοὺς Τυπογράφους, διὰ νὰ καταχωρίζωσι τὰ ὀνόματά των εἰς τὰς ἐφημερίδας. Ὁ δεῦτερος τόμος θέλει περιέχει πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἐν ἔγγραφον τῶν ἀξιωματικῶν πολεμησάντων εἰς τὴν Ἄμπλιανην τῶν Σαλῶνων κατὰ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ Τυπογράφου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει ἕκαστος τὰ δικτρέξαντα, καὶ ἐξάγεται ἡ ἀφιλονίκητος ἀλήθεια.

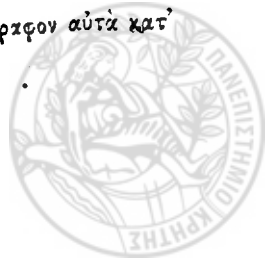
Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς σκοπεύουσι νὰ γράψουν ἰστορίας περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πολεμικῶν συμβάντων, καὶ ἴσως τὰς φυλάττουσι τινὲς καὶ ἐτόιμοι, ἀλλὰ δὲν τὰς ἐκδίδουσιν, ὑποπιεζόμενοι πρῶτον μὴπως κατηγορηθῶσι διὰ τὰ γεγραμμένα ἀπὸ τοὺς συγχρόνους των, ὡς μὴ χρηματίσαντες οὔτε αὐτόπται, οὔτε ἀγωνισταί· δεῦτερον μὴ τολμῶντες νὰ ἐλέγξωσι τινὸς τὰ ἀμαρτήματα, καὶ ὑποβληθῶσιν ἔπειτα εἰς ἐξέτασιν. Ἐμὲ οὔτε τὸ πρῶτον οὔτε τὸ δεῦτερον δειλιά· ἐπειδὴ δὲν ἔγραψα πράγματα ἐξ ἀκοῆς καὶ φαντασίας, οὔτε φοβοῦμαι τινὰ, ἐλέγχων τὰ ἐλαττώματά του, καθὼς δὲν ὑπεχρεώθην ἀπὸ τὸν ἴδιον νὰ κοινοποιήσω καὶ τὰ προτερήματά του· ἀλλ' αἰσθήματα πατριωτικὰ, ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, χρέη πρὸς τὴν πατρίδα ἀπαραίτητα μ' ὀδηγοῦν νὰ γνωστοποιήσω πρὸς τοὺς παρόντας καὶ μεταγενεστέρους ὁμογενεῖς μου συμβάντα, ἢ τελείως ἄγνωστα πρὸς τοὺς πλείονας, ἢ σφαλερῶς γραμμένα, ὡς προεῖρηται.

Εἰς μὲν τὸν παρόντα πρῶτον τόμον ἐμπεριέχονται αἱ μάχαι τῶν Σουλιωτῶν, συγκροτηθεῖσαι εἰς τὸ ἴδιον Σούλιον ἀπὸ τρυ

1820 μέχρι τοῦ 1822 ἔτους κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, ὁμοῦ καὶ αἰρήθεῖσαι τέσσαρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου· εἰς δὲ τὸν δεύτερον ἐκεῖναι, αἰ συγκροτηθεῖσαι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1823. μέχρι τοῦ 1829, ἐν αἷς συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη καὶ Ἰψηλάντη. Ὅλοι δὲ ἔχουν τὴν χρονολογίαν καὶ μνηολογίαν των· ἐπειδὴ μετὰ τὸ τέλος ἐκάστης μάχης ἐσημείονα τὰ ὅσα ἦσαν γραφῆς ἄξια. Αὕτη ἡ ἱστορία, ὡς μὴ περιέχουσα οὔτε μύθους, οὔτε πλάσματα, ἴσως θὰ φανῆ εἰς μερικῶν τὰς ἀκοὰς ἀηθής· διότι πολλοὶ διὰ νὰ ἐλκύσωσι τοὺς ἀκροατὰς, λέγουσι πολλάκις ὄχι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὸ ὅποιον ἠδύνει περισσότερον τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων· διὸ καὶ ἐξετασθὲν μετὰ καιρὸν, συναριθμεῖται εἰς τὴν μυθολογίαν. Εἰς ὅσους ὁμως ἐπιθυμοῦν νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν τῶν γεγνημένων, ἠθέλει ἔχρησιμεῖσαι διὰ τὰς μελλούσας πράξεις· εἰς αὐτοὺς, λέγω, εἶναι ἀρκετὴ αὕτη ἡ ἱστορία νὰ τοὺς κάμῃ νὰ κρίνωσι τὴν ὕψην ἐξ αὐτῆς ἡγενομένη ὡφέλεια· εἰς ταύτην θέλει γνωρίσει πρὸς τούτους τὰς ἀρετὰς καὶ ἐλαττώματα τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ἑλλάδος Στρατηγῶν, τοὺς ὁποῖους ἡ πολυχρόνιος πείρα μ' ἐδίδαξε νὰ γνωρίσω εἰς διαφόρους περιστάσεις.

Δὲν ὑπόσχομαι εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὅτι θέλει εὔρει εἰς ταύτην τὴν ἱστορίαν φράσεις καὶ σχήματα ῥητορικὰ, ἀλλὰ πράξεις καὶ κατορθώματα ὄντως ἡρωϊκὰ, τὰ ὅποια εἰς ὅσους δὲν τὰ εἶδαν, ἢ δὲν ἐδοκίμασαν τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολυχρόνιον στρατιωτικὴν κακοπάθειαν, θέλει νομισθῶσιν ἴσως ἀλλόκοτα καὶ ἀπίστευτα· οὔτ' ἐγὼ παραξενεύομαι εἰς τὴν ἀπορίαν των· ἐπειδὴ, ἂν δὲν ἤμην ὁ ἴδιος αὐτόπτης, συναγωνιστὴς καὶ συμπάσχων, ἂν δὲν περιέγραψον αὐτὰ κατ'

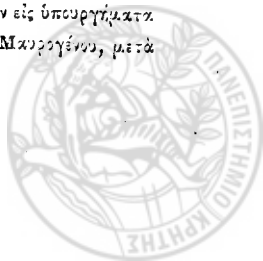

ἐκείνην τὴν στιγμήν μ' ὄλην τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν, ἔμελλα νὰ ἤμαι κ' ἐγὼ ἓνας ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους δυσκολοπίστους· καὶ μολαταῦτα πολλάκις συλλογιζόμενος τὰ διατρέξαντα, ἀποροῦ, πῶς τὰ ὑπέφεραν, πῶς τὰ ἐκτέλεσαν, καὶ πῶς ἐσώθησαν οἱ Ἕλληνες!

Ἀναγκαῖον ἴσως ἦτο νὰ ὀμιλήσω περὶ τῆς ἐταιρείας τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὰς πράξεις προέκυψεν ἡ ἐπανάστασις, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ τις εἰς μίαν τοιαύτην διήγησιν, ὧφειλε νὰ δαπανήσῃ καιρὸν καὶ ἀγῶνας, διὰ νὰ ἐξιχνιάσῃ, καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ πολλὰ περίεργα πράγματα· ἐγὼ ὄχι μόνον δὲν ἔλαβα ποτὲ τοιαύτην εὐκαιρίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ κλίσιν εἰς ταύτην τὴν ὕλην· ὅσον διὰ τὴν πρώτην ἐταιρείαν τοῦ αἰδεήμου Ῥήγα τοῦ Φερραίου, χρεωστῶ νὰ εἶπω τινὰ ἐν περιλήψει· διότι τὰ ἠξυρῶ ἀκριβέστατα ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπειδὴ ἐχρημάτισα μέλος ἐκείνης καὶ συνκοινωνὸς τῶν κινδύνων τῆς, καθὼς καὶ τῆς δευτέρας· τὸ δὲ κυριώτερον, ὅτι τινὲς ἢ ἀπὸ ἄγνοιαν, ἢ σφαλερὰς πληροφορίας συγκεχυμένως τὰ ἐξήγησαν.

Κατὰ τὸ 1796 ἔτος διέβη ὁ Περραϊκὸς ἀπὸ Βουκουρέστιον εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν ἰατρικὴν· ἐκεῖ ἤυρε τὸν Ῥήγαν Φερραῖον τὸν Θετταλὸν (*), ὅστις τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως εἰς τὴν οἰκίαν του, φίλος ὢν ἀπὸ

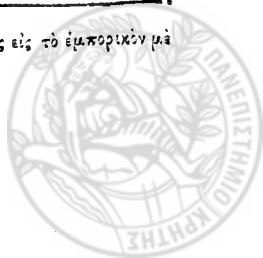
(*) Ἡ πατρίς τοῦ Ῥήγα ὀνομάζετο τὸ πάλαι Φερραί, νῦν δὲ καλεῖται Βελεστίνης· ὅθεν τὸ πάτριον ὄνομά του ποτὲ μὲν Ῥήγας Φερραῖος, ποτὲ δὲ Ῥήγας Βελεστινῆς τὸ γράφει εἰς τὰ συγγράμματά του· αὐτὸς ἀναχώρησεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του δεκαεπταετῆς, ἀφοῦ ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν· ἀπελθὼν δὲ εἰς Δακίαν ἐσπούδαξε τὴν Γαλλικὴν καὶ Ἀραβικὴν· ἐχρημάτισεν εἰς ὑπουργήματα τῶν ἐκεῖσε ἀρχόντων, καὶ τελευταῖον, τοῦ ἡγεμονεύσαντος Μικρογέμου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑποίου ἐπηγακίσθη εἰς Μούσας.

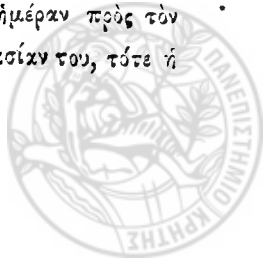
Βουκουρέστιον, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῷ ἐξήγησε τοὺς ὑπὲρ πατρίδος σκοποὺς τοῦ ὄθεν ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς νὰ συναγωνισθῆ καὶ συγκινδυνεύσῃ μετ' αὐτοῦ, εἰκοσαετῆς ὄν τότε τὴν ἡλικίαν. Ὁ δὲ Ρῆγας πρὸ ἐνὸς χρόνου διέτριβεν εἰς Βιέννην, ὅπου ἐξέδωκε χάρτας γεωγραφικὰς, ἐτύπωσε κρυφίως ἐν βιβλίον πολεμικόν, ἐπιγραφόμενον Ἐγκόλπιον Στρατιωτικόν, ὁμοίως καὶ κανόνας τινὰς νομικοὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα, σὺν αὐτοῖς καὶ ἐν ποίημα, φέρων τίτλον, Θεούριος Ὑμνος, οὗ ἡ ἀρχή, « Ὡς πότε παληκάρια νὰ ζῶμεν σ' ἄ στενὰ, μονάχοι » σὰν λιοντάρια, σὰς ῥάχαις σ' ἄ βουνα' » ἕτερον πάλιν « Ὅλα » τὰ ἔθνη πολεμοῦν, κ' εἰς τοὺς τυράννους των ὄρμουν » καὶ ἄλλους διαφόρους πατριωτικοὺς ὕμνους ἀπέδωκαν τινὲς εἰς τὸ ὄνομά του, ἀλλ' ἠπατήθησαν· ἐτύπωσεν ἀκόμη καὶ τὸν τέταρτον τόμον τοῦ Νέου Ἀναγάρσιδος, τοῦ ὁποίου ὁ Βεντότης εἶχε μεταγλωττίσει μέρος εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ρῆγας ἔδωκε τέλος τῆς μεταγλωττίσεως καὶ ἐκδώσεως ἐνταυτῷ. Εἰς ἐνὸς καὶ ἡμίσεως χρόνου διάστημα, ὅπότεν διέτριψεν εἰς Βιέννην, ἐνθουσίασεν ὅλους τοὺς ἐκεῖσε μεγαλεμπόρους Ἕλληνας ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ διάβασις τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τὰς Ἀλπείων καὶ προχώρησις του εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐνεθάρρυνε τὸν Ρῆγαν νὰ λάβῃ ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ὀπλων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος· ἡ δέησις του, φαίνεται, εἰσηκούσθη, ὅτε οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν τὴν Βενετίαν καὶ ὅλον τῆς τὸ κράτος· ὄθεν ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν Βιέννην, καὶ νὰ διαβῆ εἰς τὴν Βενετίαν πρὸς συμφέροντες τοῦ Ναπολέοντος· πρὸ δέκα ἡμερῶν τῆς ἀπὸ Βιέννης ἀναχωρήσεως του ἔπεμψεν εἰς περιλαβὴν τοῦ ἐν Τριεστῷ Ἀντωνίου Κωρονίου (*) δώδεκα κιβώτια, πλήρη ἐκ τῶν ῥηθέντων ποιημάτων του ὁμοῦ καὶ ἕνα φάκελλον γραμμάτων, διευθυνόμενον πρὸς τὸν

(*) Οὗτος ὁ Ἀντώνιος ἦν τὴν πατρίδα Χίος σύντροφος εἰς τὸ ἐμπορικὸν μὲ κάποιον Δημήτριον Οἰκονόμου Κοζανίτου.

Ναπολέοντα· κατὰ δυστυχίαν ὁ Κωρονιὸς εἰρέθη τότε εἰς τὴν ἀντικρὺ Ἰσριαν δι' ὑποθέσεις ἐμπορικὰς, καὶ ἐδέχθη τὰ κιβώτια καὶ γράμματα ὁ συνέμπορος του Δημήτριος Οἰκονόμου, ὁ ἐκ κωμοπόλεως Κοζάνης τῆς Μακεδονίας, ὅστις μολονότι εἶδεν ὅτι τὰ γράμματα δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὴν συντροφίαν, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν σύντροφόν του Κωρονιόν, ἐτόλμησε καὶ ἠνοιξε καὶ τὸν πρὸς τὸν σύντροφόν του καὶ τὸν πρὸς τὸν Ναπολέοντα φάκελλον· ἡ πρώτη ἀσέβεια καὶ παρανομία ἐξώκειλε τὸν Οἰκονόμον εἰς ἀσυγκρίτως ἀσεβεστέραν καὶ παρανομωτέραν πράξιν· διότι ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὅλα τὰ γράμματα, ἀμέσως διευθυνθεὶς πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ Τριεστίου Βερὼν Πετόνκην καλούμενον, τὰ πκρέδωκεν εἰς χεῖράς του, ὅστις τὰ ἐρύλαττε κρυμμένα ἕωσθ' συλλάβῃ καὶ τὸν παραδοθέντα.

Ἐφθασαν τέλος πάντων μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ τε Ῥήγας καὶ ὁ Πεβραϊζὸς εἰς Τριέστιον, καὶ κατέλυσαν εἰς τὸ παρὰ τὸν Αἰγιάλὸν βασιλικὸν ξενοδοχεῖον. Περί δὲ τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτός, καὶ ἦν ἐσκόπευεν ὁ Ῥήγας νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν ἐκεῖσε Γαλλικὸν πρόξενον, ὀνομαζόμενον Μπρεσέ, διὰ νὰ λάβῃ τὴν προστασίαν του, ἀπροσδοκῆτως εἰσῆλθεν εἰς τὸ οἶκόν του ἕνας πολεμικὸς ἀξιωματικὸς, ὅστις, μετὰ τὸν συνήθη ἐσπερινὸν χαιρετισμὸν, ἠρώτησε Γερμανιστὶ, τίς καλεῖται Ῥήγας; Ἐγὼ, ἀπεκρίθη· τότε ὁ ἀξιωματικὸς καλέσας δύο στρατιώτας, (τοὺς ὁποίους ἐπίτηδες ἄφητεν ἔξω τοῦ οἰκήματος) διέταξε νὰ τοὺς φυλάττωσιν ἀσφαλῶς· καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπὼν, ἀποχαιρετήσας ἀνεχώρησεν. Αὐτὸ τὸ ἀπροσδόκητον καὶ λυπηρὸν συμβάν προῆλθεν ἴσως ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν τοῦ Ῥήγα· διότι, ἂν ἐπαρουσιάζετο τὴν ἡμέραν πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρόξενον διὰ νὰ λάβῃ τὴν προστασίαν του, τότε ἡ

Αὐτρία δὲν ἐτόλμα νὰ πράξῃ τι κατ' αὐτῶν, καὶ μάλιστα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐφοδεῖτο σφόδρα τοὺς Γάλλους, καθὼς ἡ πείρα τὸ ἔδειξεν εἰς τὸν Περόριβόν, ὡς κατωτέρω ρηθήσεται· ἐντοσοῦτῳ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον οὖσαν ἓνα φάκελλον γραμμάτων, τὰ ὅποια ἔφεραν ὑπογραφὰς πολλῶν, καὶ διαφόρων μεγαλεμπόρων τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες χρείας τυχούσης ἐμελλαν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς περιλαβὴν χρημάτων· πρὸς τοῦτοις καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἔθνους, ἣτις ἔφερε τὸ σχῆμα καὶ τὴν μεγαλειότητα ἐνὸς Ἰσπανικοῦ δισηλοῦ, εἰς δὲ τὴν ἐπιφάνειάν της ἦσαν τρία ῥόπαλα, κείμενα πλαγίως, ἐπὶ ἐκάστου τούτων τρεῖς σταυροὺς, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τὰ ἐξῆς « Ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, Νόμων καὶ Ἐλευθερίας. »

Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ οἴκημά των ὁ ῥήγεις Διοικητὴς μετ' ἄλλων ἐξ ὑπαλλήλων· καὶ ἀφοῦ ἐκάθισαν ἤρχισαν νὰ ἐρωτοῦν τὸν Ῥήγα ὅτε μὲν Γερμανισί, ὅτε δὲ Γαλλισί, Πόθεν εἶναι, καὶ ποῦ ὑπάγει; τὰ δὲ προδοθέντα γράμματά του δὲν τὰ ἐρανέρωσαν κατ' ἐκείνο τὸ ἑσπέρας μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ Ῥήγα· ἔστρεψαν ἐνταυτῷ τὰ ὄμματά των καὶ πρὸς τὸν Περόριβόν διὰ νὰ τὸν ἐξετάσωσιν, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ (ἐπειδὴ δὲν ἦτον ἐγκρατὴς ἄλλης διαλέκτου) ἀπεκρίθη ὁ Ῥήγας ὡς ἐφεξῆς· « Ἐγὼ αὐτὸν τὸν νέον δὲν τὸν γνω- » ρίζω ὡς συγχωινωνόν μου, ἀλλ' ὡς συνοδοιπόρον, μάλιστα » (καθὼς μ' ἐξωμολογήθη) μέλλει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἀκαδη- » μίαν τῆς Μιπάδουδας νὰ διδάχθῃ τὴν ἰατρικὴν· » πιστεύσαν- » τες λοιπὸν οἱ ἐξετασταὶ τοὺς λόγους τοῦ Ῥήγα, ἀμέσως διέ- » ταξαν νὰ μεταβῆ εἰς ἄλλο οἶκμα τοῦ ξενοδοχείου, ὃ δὲ Ῥήγας ἐβλήθη ὑπὸ φυλακὴν· πρὶν ὅμως ἔδῃ τῆς οἰκίας, τὸν ἐσυμ- » βούλευσε νὰ ὑπάγῃ τὸ πρῶτ' πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρόξενον,

διὰ νὰ λάβῃ τὴν προστασίαν τοῦ ἀφοῦ πολιτογραφῆθῃ Πάργιος, (ἡ δὲ Πάργα ἦν τότε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γαλλικοῦ κράτους) ἔπραξε λοιπὸν ὡς ὠδηγήθη.

Μετὰ δὲ δεκατεσσάρων ἡμερῶν παρέλευσιν ἐστάλη βασιλικὴ προσταγὴ πρὸς τὸν ἐν Τριεστῷ διοικητὴν, διὰ νὰ συλλάβῃ καὶ φυλακίσῃ καὶ αὐτὸν ὡς συνομῶτην τοῦ Ῥήγα· ἰδὼν δὲ τὸ τρίχρωον Γαλλικὸν σημεῖον εἰς τὸ σκιάδιόν μου, δὲν ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἀνεφέρθη πρῶτον εἰς τὸν πρόξενον, ὅστις τὸν ἐσυντρόφεισεν ἐπτάκις μὲ τὸν ὑπασπιστὴν του εἰς διαφοροὺς ἐξετάσεις· ἀλλ' ἐσχάτως γνοὺς τοὺς κκοκοβούλους σκοπούς τῶν Αὐστριακῶν, τὸν ἐσυμβούλευσε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, ὅσον τάχος, διὰ νὰ μὴ τὸν δολοφονήσωσι τὴν νύκτα, (μὴ τολμῶντες νὰ τὸν συλλάβωσι φανερά,) καὶ ἔπλευσε διὰ τὴν Ἐπτάνησον. Ὁ Ῥήγας ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐξετάσεις, διετάχθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ νέου εἰς τὴν βασιλεύουσαν μετὰ τοῦ ρηθέντος Ἀντωνίου Κορονίου, (τὸν ὁποῖον συγχρόνως συνέλαβαν καὶ ἐφυλάκισαν) διὰ νὰ ἐξετασθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων πέντε, τοὺς ὁποίους ἐπ' αὐτὸ τοῦτο συνέλαβαν κατ' ἀρχὰς εἰς Βιέννην, δηλ. τὸν Δημήτριον ἰατρὸν Ἰωαννίτην, Ἀργέντην Χῆον, Τουρούτζιαν Κοζανίτην καὶ Κανδηλανάπττην. Ὁ Ῥήγας, διὰ ν' ἀποφύγῃ, εἰ δυνατὸν, τὴν βασιλικὴν διαταγὴν τῆς προσκλήσεως, φέρων μικρὸν μαχαιρίδιον, τὸ ἔμβασε τρίς εἰς τὴν κοιλίαν του· οἱ φύλακες ἰδόντες τὸ γεγονός, ἔδραμαν καὶ ἤρπασαν ἐκ χειρὸς του τὸ μαχαιρίδιον, ἀνέφεραν καὶ τὸ συμβᾶν εἰς τὸν διοικητὴν, ὅστις ἐπεμψεν εὐθὺς χειρουργοὺς διὰ νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰς πληγὰς του, τὰς ὁποίας καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἰάτρευσαν· ἐπειδὴ τὸ πάχος τῆς κοιλίας καὶ ἡ μικρότης τοῦ μαχαιριδίου ἐμπόδισαν πᾶσαν ἐσωτερικὴν βλάβην· ἀλλ' εἰς τέλος ἐστάλη εἰς Βιέννην, καὶ ἐφυλακίσθη μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ

ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐξετάσεις ἀπεφάσισεν ὁ Ἀυτοκράτωρ Αὐ-
 τρίας νὰ σταλῶσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, δι' ἐπιμονῆς τοῦ Ὀθω-
 μανικοῦ ἀντιπροσώπου Τιπάλδου. Ἡ διαταγὴ του ἐβάλλθη εἰς
 ἐνέργειαν· ἐπειδὴ ἀφοῦ τοὺς ἐβγάλεν αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐπικρά-
 τειάν του, καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ πασᾶ τοῦ Βελε-
 γραδίου, ἐκεῖνος παραλαβὼν αὐτοὺς τοὺς ἐφυλάκισε σιδηροδε-
 σμίους· δι' ὅσον ὁμῶς ἐπάσχισε νὰ τοὺς στείλῃ εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν, δὲν ἐδυνήθη· διότι ὁ τότε ἡγεμὼν τοῦ Βιδι-
 νίου Πασβάνογλου καλούμενος κατέλαβεν ὅλας τὰς πλα-
 τεῖας καὶ στενωποὺς, διὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν
 Ὀθωμανῶν, ὧν φανερός ἐχθρὸς τοῦ Σουλτάνου, καὶ φίλος
 πιστὸς τοῦ Ῥήγα, ἐπειδὴ εἶχε φυλάξει τὴν ζωὴν του εἰς
 Βλαχίαν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ ἡγεμόνος Μαυρογένου· διὸ καὶ,
 τὸν ἔκραζε πάντοτε σωτῆράτου· δὲν ἐφιλοτιμήθη ὁμῶς ὀλιγό-
 τερον καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὑπὲρ τοῦ Ῥήγα, ὡς ἐπεμψεν ἐπίτη-
 δες ἕκτακτον ταχυδρόμον πρὸς τὸν ἐν Βελεγραδίῳ πασᾶν,
 παρακαλῶν διὰ νὰ τοὺς στείλῃ πρὸς αὐτὸν, ὅστις ὑπέσχετο
 νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν Σουλτάνον· τούναντίον δὲ
 ἂν δὲν εἰσακουσθῆ, νὰ τοὺς πέμψῃ ἀσφαλῶς εἰς Κωνσταντι-
 νούπολιν· ἡ δὲ φιλικὴ του δέησις οὐ μόνον δὲν εἰσηκούσθη,
 ἀλλ' ἐρέθισε πρὸς τούτοις τὸν πασᾶν νὰ τοὺς πνίξῃ τὴν ἰδίαν
 νύκτα εἰς τὸν Ἰστρον ποταμόν· πρὸς δὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἀπε-
 κρίθη, ὅτι εὐχαρίστως ἤθελεν ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησίν του,
 ἂν τοὺς ἐπρόφθανε ζῶντας· ὁ τρόπος τοῦ θανάτου αὐ-
 τῶν ἔγεινεν ὡς ἐφεξῆς.—Ἐπρόσταξε νὰ τοὺς ἐβγάλωσιν ἀ-
 πὸ τὴν φυλακὴν ἀνὰ ἓνα, λέγοντές τους, ὅτι ἐδώθη διαταγὴ
 νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ πλεύσωσι διὰ Κωνσταντινού-
 πολιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ἐπνίξαν εἰς τὸν ποταμόν· ἔμεινε λοιπὸν
 ἔσχατος ὁ δυστυχὴς Ῥήγας, ὅστις ἀπὸ τὰ ἄγρια κινήματα

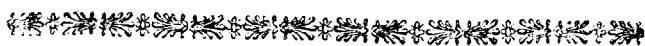
τῶν στρατιωτῶν ἐνόησεν, ὅτι οἱ σύντροφοί του δὲν εἰσῆλθον εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλ' εἰς τὸν Ἄδην· ἐνῶ δ' ἕνας στρατιώτης ἐπλησίασε νὰ σύρῃ καὶ τὸν ἴδιον, ὁ Ἰῆγας τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν πυγμὴν (ἦν γὰρ ῥωμαλαῖος τὸ σῶμα) εἰς τὸ στῆθος τόσον σφοδρῶς, ὥστε τὸν ἐρρίψε χαμαὶ ἡμίθανῃ ἀνήγγειλαν λοιπὸν τὸ γεγονός εἰς τὸν πικῶν, καὶ ἐκεῖνος διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν μὲ πυροβόλον ὄπλον· ὅθεν εἰσελθόντες δύο Τουρκοὶ εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἀποσπάσαντες τὰ πιστόλιά των ἀπὸ τὴν ζώνην, τὰ διεύθυναν εἰς τὸ στῆθος του· πρὸ τοῦ δὲ τὸν πυροβολίσουν, εἶπε Τουρκιστὶ τοὺς λόγους τούτους· « Ἔτσι ἀποθνήσκουν τὰ
 « παληκάρια! ἀρκετὸν σπóρον ἐσκόρπισα, ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ
 » συνάξῃ τὸ ἔθνος μου τὸν γλυκὺν καρπόν.»

Τοιοῦτον τέλος ἔδωκαν οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀρχαὶ τῆς πρώτης ἐταιρείας· ἀλλὰ μαζὺ μ' αὐτοὺς ἀπεκοιμήθη πρὸς καιρὸν καὶ τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων Ἑλλήνων ὁ ἐνθουσιασμός, ὅχι ὅμως ποτὲ, ἢ ὑπομονή, ἐνθύμησις καὶ ἐπιθυμία· ἐπεὶδὴ αὐτὰ μετὰ δεκαεπτὰ ἐτῶν παρέλευσιν ἐξύπνισαν ἐκ νέου, καὶ διοργανισθέντα, ἐξῆλθον εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος, τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὁποίου κηρύττει τρανῶς ἡ Ἱστορία. Περὶ δὲ τῆς δευτέρας ἐταιρείας ὁ κύριος Ἰωάννης Φιλήμων ἔγραψε κατὰ πλάτος, καὶ ἀνεκάλυψε καὶ ἱκανὰ πράγματα, τὰ ὅποια ἦσαν ἄγνωστα, καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν νὰ ἐλησμονῶντο παντάπασι· συνέγραψε δὲ καὶ τὴν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείαν τοῦ στρατάρχου Δημητρίου Ἰψηλάντη, τοῦ ὁποίου ἐ χρημάτισε καὶ ἀρχιγραμματεὺς. Μετὰ τὴν σύντρομον λοιπὸν ταύτην περιγραφὴν τῆς πρώτης ἐταιρείας προχωρῶ εἰς τὴν διήγησιν τῶν πολεμικῶν τῆς ἐπαναστάσεως συμβάντων, τὰ ὅποια εἶναι τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ σκοποῦ μου.

Ὁ Πολίτης.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

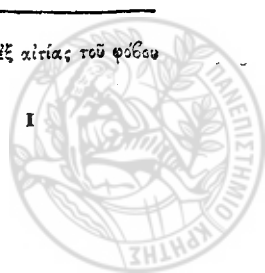
ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ
ΤΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΚΑΤΑ τὸ 1820 διατρίβων εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Περραιβὸς ἐπὶ ἡγεμονίας τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, διέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, κἀκεῖθεν εἰς Δακίαν, Βασσαραβίαν καὶ Ὀδησσὸν, ὅπου εὔρε τὸν Ἀλέξανδρον Ἰψηλάντην καὶ Γεώργιον Καντακοζηνὸν, φέροντας τὰ πρῶτα τῆς Ἐταιρείας, καὶ μὲ ἀπερίγραφτον ἐνθουσιασμὸν ἐτοιμαζομένους διὰ νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Τὸν αὐτὸν σχεδὸν ἐνθουσιασμὸν ἔβλεπέ τις οὐ μόνον κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τόσον εἰς σημαντικούς, ὅσον καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος Ἑλληνας κατοικοῦντας εἰς πόλεις, χώρας καὶ χωριά. (*) Δὲν συστέλλομαι νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἤμην ἐναντίος τοῦ τοιοῦτου κινήματος κατὰ τοῦ Σουλτάνου· ὄχι διότι δὲν ἐπεθύμουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους μου, ἀλλὰ διότι μ' ἐφαίνετο ἄωρον τὸ κίνημα, μὲ τὸ νὰ ἦσαν ἀπειροπόλεμοι οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ πλεῖστοι ἄοπλοι, ὃ δὲ κίνδυνος μέγας.

Μετὰ δέκα μηνῶν περιήγησιν διαβάς ἐκ νέου ἀπὸ Κων-

(*) Μόνη ἡ Στερεὰ Ἑλλάς δὲν ἦτο τόσον κατηχημένη ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

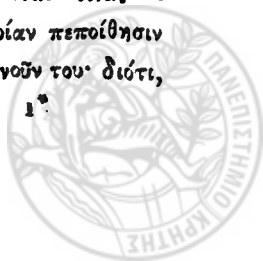
ξαντινούπολιν ἔπλευσε διὰ Σπάρτην, ὅπου μόλις ἀνεπαύθη μῆνας τρεῖς εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας του, καὶ ὁ βρασμὸς τῆς ἐταιρείας ἄρχισε ν' ἀνακαλύπτῃ τὴν προσωπίδα τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Πελοποννήσιοι Ὀθωμανοὶ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι οἱ Ἕλληνας μέλλουν νὰ κινήσωσι τὰ ὄπλα· ἡμέρᾳ πρὶ ἡμέραν ἐπερίσσευε, καὶ ἐγνωρίζετο τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀντιπάθεια τῶν Ἑλλήνων κατ' αὐτῶν, δὲν ἐπίστευαν ὅμως ποτὲ, ὅτι θὰ τολμήσουν οἱ Ἕλληνας μόνοι νὰ ἔμβωσιν εἰς τὸ μέγα τοῦτο καὶ κινδυνῶδες στάδιον, ἀλλὰ πάντοτε ἐφρονοῦσαν, ὅτι ἔχουν συμμάχους τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ῥώσους. Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία, ἣτις κατεῖχεν εἰς δειλίαν τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὥστε νὰ μὴ προλάβωσι μὲ τὰ ὄπλα τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Πελοποννησίων. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, συνήχθησαν οἱ ἔγκριτοι τῶν Ὀθωμανῶν εἰς Τριπολιτσάν, διὰ νὰ συσκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσι τὸ πρακτέον· κοινῇ γνώμῃ ἐνέκριναν νὰ προσκαλέσωσιν ἐκεῖ τοὺς προὔχοντας καὶ ἀρχιερεῖς τῆς Πελοποννήσου, καὶ συλλαβόντες νὰ τοὺς φυλακίσωσι, διὰ νὰ σβυσθῇ πλέον κάθε σπινθὴρ τῆς ὑποπτευομένης κατ' αὐτῶν ἐπαναστάσεως. Ἡ σύναξις αὕτη ἐφόβισε πολὺ τοὺς Πελοποννησίους. Ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας καὶ ὁ Χριστιανουπόλεως τῆς Ἀρκαδίας μετὰ τοῦ προὔχοντος τῆς Λακεδαιμονίας κυρίου Π. Κρεββατᾶ, συναίνεσι καὶ ἄλλων πολλῶν, συνελθόντες εἰς Καλαμάταν, ἐπροσκάλεσαν τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Περῆραϊδὸν, διὰ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῆς δεινῆς καὶ κινδυνώδους ἐκείνης περιστάσεως· ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῶν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ σβυσθῇ καὶ ἀποσιωπηθῇ, εἰ δυνατόν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν Ὀθωμανῶν κάθε ὑποψία, καὶ εἰς ἄλλον ἀρμοδιώ-

τερον καιρὸν νὰ κινηθῇ τὸ πρᾶγμα μὲ περισσοτέραν φρόνησιν καὶ δραστηριότητα.

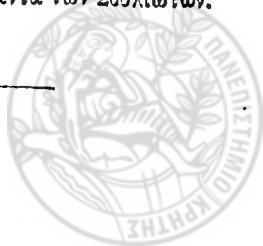
Ἡ γνώμη τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ προὔχοντος δὲν ἦτον ἄλογος καὶ χωρὶς βάσιν· διότι ἔβλεπαν φανερά τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὅποιον ἔμβαιναν. Οἱ Ἕλληνες, ἔκτος ὅτι ἐσεροῦντο τῶν ἀναγκαίων τοιαύτης μεγάλης καὶ κινδυνώδους ἐπιχειρήσεως, ἦσαν πρὸς τούτοις ἐλλειπέστατοι καὶ ἀπὸ ὄπλα, οὐδὲ εἶχαν κανένα σχέδιον γενικὸν τοῦ ποῦ, πότε καὶ πῶς νὰ πρωταρχίσουν τὸν πόλεμον· ἀλλὰ κάθε ἐπαρχία, ἢ πόλις ἐκεντοῦσε τὴν ἄλλην διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἀρχὴν, καὶ γίνῃ τὸ παράδειγμα. Τὸ πρᾶγμα τέλος πάντων κατήντησεν εἰς τόσον βαθμὸν ἐνθουσιασμοῦ καὶ συγχύσεως, ὥστε καὶ μυρία γλώσσας Δημοσθενικὰς ἂν εἶχέ τις νὰ τὰς μεταχειρισθῇ διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν ὄρμην τῶν Ἑλλήνων, οὐ μόνον ἐκοπίαζε ματαίως, ἀλλ' ἐκινδύνευεν ἀκόμη καὶ ἡ ζωὴ του· ἐπειδὴ τὸν ἐνόμιζαν ὡς Τουρκολάτρη, καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον ὑπέκειντο εἰς τὸν κίνδυνον οἱ ἀρχιερεῖς καὶ δημογέροντες, ὡς συνεχῆ σχέσιν ἔχοντες μετὰ τῶν Τούρκων, ἀντιπρόσωποι ὄντες τῶν ἐπαρχιῶν.

Τῷ ὄντι πολλοὶ ἄνθρωποι, μολονότι δὲν σκέπτονται περὶ τῶν πρακτέων ὀρθῶς, κατορθοῦσιν ὁμως πολλάκις τὸ σκοπούμενον εὐτυχῶς· ἴσως διότι εὐρίσκουσι τοὺς πολεμίους ἀσκεπτοτέρους καὶ ἀπροβουλευτέρους ἀπ' αὐτούς· καθὼς ἐξ ἐναντίας πολλοὶ μὲν συλλογίζονται διὰ τὰ συμφέροντά των μὲ τὴν προσήκουσαν φρόνησιν, ἀλλ' αἱ πράξεις αὐτῶν οὐ μόνον κατηγοροῦνται ἐνίοτε μ' ἐντροπὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ σκοπούμενον ἀποτυγχάνουν. Ἀγκαλὰ δὲν δύναται τις νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοποὺς του κατὰ τὴν ὁποίαν πεποιθήσιν καὶ ἐλπίδα τοὺς ἐσχημάτισε πρότερον εἰς τὸν νοῦν του· διότι,

ὅταν σκεπτόμεθα διὰ τὰ μέλλοντα, εἴμεθα εἰς ἀφσάλειαν, ὅταν ὅμως ἐνεργῶμεν τὰ πράγματα, εὐρισκόμεθα εἰς κινδύνους, ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ὁποίων ταραττόμενοι ἀποτυγχάνομεν τὸ σκοπούμενον.

Δὲν ἐφοβοῦντο τόσον οἱ Πελοποννήσιοι τοὺς αὐτόχθονας Τούρκους, ὅσον τὴν εἰσβολὴν τῶν Τουρκαλβανῶν, οἵτινες καὶ ἄλλοτε τόσον ἐπὶ Ἀλεξίου Ὁρλόφ κατὰ τὸ 1769, ὅσον καὶ κατὰ τὸ 1790 ἔτος ἐπὶ Λάμπρου Κατζόνη, ὄρμησαντες ὡς χεῖμαρροι κατέσφαξαν, ἠχμαλώτευσαν, καὶ κατεργήμασαν ἀνιλεῶς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Πελοποννήσου. Τοιαῦτα τρομερὰ παραδείγματα τοὺς κατέστεινον ἀνησύχους, καὶ ἀπληπισμένους· ἀλλ' ἡ ὑπόνοια αὕτη διελύθη παρρηθῆς, καὶ εἰσῆλθεν ἀντ' αὐτῆς ἡ ἀφοβία· ἐπειδὴ ὁ μὲν Πέτρος Μαυρομυχάλης, ἡγεμὼν ὧν τότε τῆς Σπάρτης, τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἔχει ἐτοιμοὺς εἰς τὰ ὄπλα ὄλους τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ πρῶτος ὄρμᾶ κατὰ τῶν γειτόνων Ὀθωμανῶν, καὶ ἐπομένως, ὅπου ἠφωγὴ τῆς Πατρίδος τὸν προσκαλεῖ, ὑπόσχεται νὰ ἐκτελέσῃ τὰ πατριωτικὰ χρέη· καὶ τῷ ὄντι ἐπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν του μέχρι τέλους, χωρὶς νὰ δειλιάσῃ ποτὲ ἀπὸ τὰς τόσας θυσίας τῶν τέκνων του, ἀδελφῶν, συγγενῶν καὶ συμπατριωτῶν· ὁ δὲ Περραιβὸς τοὺς ἀφαίρεσε τὸν φόβον τῶν Τουρκαλβανῶν, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, ὅτι θέλει διαβῆ ὁ ἴδιος εἰς τὸ Σούλιον, νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἐκστρατείαν ἐκείνων κατὰ τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν συγκρότησιν ἀδικόπων ἐκεῖσε πολέμων. Ὄθεν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεχώρησε πανοικί. Πρὶν ὅμως ἔμβω εἰς τὸ προκείμενον τοῦ λόγου, ἄς μοὶ συγχωρηθῆ νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ συμβάντα τῶν Σουλιωτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

*Περὶ τῆς ἐξόδου τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τῆν
Ἐπτάρῃσον διὰ τὰ Ἰωάννινα.*

Οἱ Σουλιῶται, ἀγκαλιὰ καὶ ἔλαβαν τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας ὀκτὼ μῆνας πρὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, δὲν εἶχαν ὅμως ἀκόμη τὰ μεταχειρισθῆ ὑπὲρ τῆς κοινῆς τοῦ ἔθνους ἐλευθερίας· ἀλλ' ἐν πρώτοις ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ ἔπειτα ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται· διότι δὲν ἦτό τις ἐξ αὐτῶν κατηχημένος ἀπὸ τὴν Ἐταιρείαν, οὔτ' ἐγνώριζαν ἔτι τὰ κινήματα τῶν Ἐταιριστῶν, μὲ τὸ νὰ διέτριβαν εἰς Κορφοὺς, ὅπου ὁ φόβος τῶν Ἄγγλων καὶ ἡ ἐνδειὰ τῶν δὲν τοὺς ἐσυγχωροῦσαν νὰ φρονῶσι κοινωνικώτερα πράγματα, εἰμὴ μόνον διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχαν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Κατὰ τὸ 1820, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Σουλτάνος ὠργίσθη τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ ἐκίνησε κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον, διὰ νὰ τὸν ἐξολοθρεύσῃ, τινὲς τῶν Σουλιωτῶν εὕρισκοντο εἰς τὴν δούλευσιν αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος, τὸ δὲ πλεῖστον μέρος εἰς Κορφοὺς. Ἀφοῦ κατέβη ὁ Βασιλικὸς στόλος, ἐπρόσταξεν ὁ Καπετανάμπεϊς (ὑποναύαρχος) τὸν Σιαχὴν μπεῖν, υἱὸν τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ ἀπὸ τὸ Δέλβινον, νὰ γράψῃ κοινῶς πρὸς τοὺς εἰς Κορφοὺς Σουλιώτας, διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἀντάμωσιν τοῦ εἰρημένου ὑποναυάρχου. Ὁ προσταχθεὶς ἔβαλε τὸ προσαχθέν· εἰς πρᾶξιν· οὔτοι δὲ, λαβόντες τὴν ἐτίστολὴν, καὶ συμβουλευθέντες κοινῶς, ἀποφάσισαν νὰ πέμψωσι τέσσαρας ἑκατοντάρχους νὰ ὀμιλήσωσι στοματικῶς μὲ τὸν ὑποναύαρχον, ναυλοχοῦντα

τότε εἰς τὰ Σύβοτα. Ἦσαν οὗτοι ὁ Νότης Μπότζαρς, ὁ Κίτζο Διαμάντης Τζαβέλλας, ὁ Πέλιος Γούσης καὶ ὁ Νάστος Καραμπίνης, οἱ ὅποιοι ἐλθόντες καὶ παρουσιασθέντες, τῷ ἐπρόβαλαν παρακαλοῦντες νὰ συνεργήσῃ νὰ τοῖς δοθῇ ἡ πατρὶς των κατὰ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα, ὑποσχόμενοι ὅτι θέλουσι δουλεύσει τὸν Σουλτάνον μὲ πίστιν καὶ προθυμίαν. Τοὺς ὑπεδέχθη εὐμενῶς, καὶ ἐβεβαίωσε, ὅτι θέλουσιν ἀπολαύσει τὸ αἴτημά των κατὰ τὸ βασιλικὸν δόγμα (διότι ἦν προλαβόντως ἐκδεδομένον παρὰ τοῦ Σουλτάνου, διὰ γὰρ λάβῃ ἕκαστος πατρίδα καὶ ἰδιοκτησίαν, τὰ ὅποια εἶχεν ἀφηρησμένα ὁ Ἀλῆ Πασᾶς) πλὴν δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ὡσὰν ὅπου αὐτὸς ἄρχει μόνον εἰς τὰ τῆς θαλάσσης, ἐξήρτηται δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἰσμαῆλ Πασᾶ, ὅστις εἶναι ψηφισμένος ἡγεμῶν τῶν Ἰωαννίνων, ἀρχιστράτηγος τῶν κατὰ ξηρὰν στρατευμάτων, καὶ ἐκτελεστής τῶν βασιλικῶν προσαγγμάτων. Ἀφοῦ δὲ τοὺς ἐνουθέτησε, καὶ τοὺς ἔδωκε χρηστάς ἐλπίδας, τοὺς ἀπέστειλεν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἔπρεπε νὰ περιμείνουν αὐτὸν τὸν νέον ἡγεμόνα.

Οἱ τέσσαρες ἀπεσταλμένοι, ἀφοῦ ἔγραψαν εἰς Κορφοὺς διὰ νὰ ἐξέλθωσι καὶ οἱ ἄλλοι συμπατριῶταί των, ἀνεχώρησαν διὰ τὰ Ἰωάννινα, συστημένοι ἀπὸ τὸν ὑποναύαρχον. Ἐνῶσφ δὲ νὰ διαβῶσιν οἱ Σουλιῶται, ἔφθασε καὶ ὁ Ἰσμαῆλ Πασᾶς, τοὺς ἐδέχθη εὐμενῶς καὶ φιλοφρόνως τρέφων σταθερὰς ἐλπίδας, ὅτι, ἀνδρεῖοι ὄντες, θέλει συντελέσουν πολὺ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ τοὺς διέταξενὰ στρατεύτωσι διὰ τὸ Σούλιον, τὸ ὅποιον ἐκράτει ἡ φρουρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ διώξαντές την ἐκεῖθεν, νὰ κυριεύσωσι τὴν πατρίδα των καὶ ὅλας τὰς ἰδιοκτησίας. Τοιαύτην τύχην πρὸ πολλῶν χρόνων ὠνειρεύοντο οἱ Σουλιῶται· μάλιστα δὲ ἡ ἐσχάτη ἐνδειὰ των τοὺς ἔκρινε νὰ ἐπιθυμῶσιν ἐπιπόνως. Διὸ ἀμέσως ἐξεκίνησαν.

Δὲν ἦτον ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀνδρία, καὶ ὁ πόθος διὰ ν' ἀπολαύσωσι τὴν γλυκυτάτην πατρίδα των, ἔμελλε νὰ συντείνῃ μεγάλως εἰς τὸ νὰ θριαμβεύσωσι κατὰ τῶν κρατούντων, μολονότι δὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς πλείότεροι τῶν τριακοσίων εἴκοσιν, οἵτινες, πατήσαντες τὸ φίλον ἔδαφος, κατεφίλουν αὐτὸ, καὶ κατέβρεχον μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ δοξολογίας πρὸς τὸν θεὸν, τὸ ὁποῖον πρὸ δεκαεπτὰ ἐτῶν εἶχαν ἀφήσει καταξηραμένον ἀπὸ δάκρυα κοπετῶν καὶ στεναγμῶν· ἐπειδὴ ἔμελλαν, ὡς προεῖπον, ν' ἀπολαύσωσι τὴν πατρίδα των, ἀν' ἡ φθονερὰ τύχη δὲν ἐξυπνοῦσεν ἐκ νέου οὐ μόνον τὴν πατρίδα νὰ τοὺς στερήσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπαρξίν των νὰ φέρῃ εἰς παντελεῖ ἀπώλειαν.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐξύπνῆσε τὸ παλαιὸν πάθος τῶν Τουρκαλβανῶν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, συναλθόντες οἱ πρῶτιστοι, καὶ συμβούλιον ποιήσαντες, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ Πασᾶν, καὶ ὠμίλησαν ὡς ἐφεξῆς.

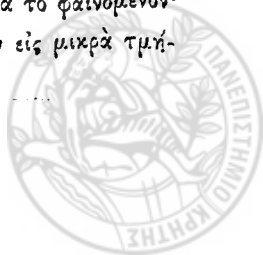
« Ἰψηλότατε Πασᾶ Ἐφέντη! ἐπειδὴ ἐγεννήθης καὶ ἀνε-
 » τράφης εἰς τὰ Ἰωάννινα, γνωρίζεις, ὡς καὶ ἡμεῖς, ποῖοι
 » εἶναι οἱ Σουλιῶται, πόσα κακὰ μᾶς ἔκαμαν, καὶ πόσον
 » σήμερον ζυγιάζου. Ἐὰν αὐτοὶ κατὰ τὸ βασιλικὸν προσκυ-
 » νητὸν φερμάνι λάβωσι τὴν πατρίδα των, δὲν θὰ ἦναι
 » πλέον ῥαγιάδες πιστοὶ τοῦ βασιλέως μας, καθὼς ὑπόσχον-
 » ται· ἐπειδὴ ποτὲ ῥαγιάδες δὲν ἔζησαν, οὔτε χαράττι ἐπλή-
 » ρωσαν· ἀλλὰ θέλουσιν νὰ ἦναι ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτόνομοι,
 » καθὼς ἦσαν ἐξ ἀρχῆς μαθημένοι. Ἐὰν τοὺς δοθῇ σήμερον
 » ἡ πατρίς των, τότε τὸ δεβλέτι θὰ βιασθῇ νὰ πολεμήσῃ
 » δύο Ἀλῆ Πασάδες, καὶ τὸ χεῖριστον, ἂν συμμαχήσωσι τὰ
 » δύο μέρη, (τὸ ὁποῖον εἶναι πιθανόν), τότε μὲ πολλοὺς κιν-
 » δύνους καὶ αἱματοχυσίας θὰ τοὺς νικήσωμεν. Ἐξεύρεις,

» ὅτι ὅλοι οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν γογγύ-
 » ζουν καὶ πνέουν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐπειδὴ
 » εἰς τοὺς προλαβόντας διαφόρους μετ' αὐτῶν πολέμους ἔχα-
 » σαν τὰ φίλτατα τέκνα των, τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς
 » των καὶ τοὺς ἀκριβεῖς ἄνδρας των, τῶν ὁποίων τὰ πλειό-
 » τερα πτώματα δὲν ἠξιώθησαν οὐτ' ἐνταφιασμοῦ, ἀλλ' ἔκα-
 » ταφρώθησαν ἀπὸ σκύλους, ἄγρια θηρία καὶ κόρακας.
 » Γνωρίζεις, ὅτι οἱ Σουλιῶται μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων
 » ἐκυρίευσαν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα χω-
 » ρία καὶ τόσους καρποφόρους τόπους, τὰ ὅποια ἦσαν πρὸ
 » πολλῶν ἐτῶν νόμιμος ἰδιοκτησία τῶν ἀγάδων τῆς Ἡπεί-
 » ρου. Ὄταν αὐτοὶ ἐκπατριωτίσθησαν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ
 » Ἀλῆ Πασᾶ, δηλαδὴ κατὰ τὸ 1803, ἔλαβεν ἕκαστος ἐξ
 » ἡμῶν τὸ ἰδικόν του. Ἐὰν λάβωσι τώρα τὴν πατρίδα των
 » κατὰ τὸ βασιλικὸν διάταγμα, θ' ἀρπάσωσι συγχρόνως καὶ
 » τὰ χωρία καὶ τοὺς τόπους, καὶ τότε οἱ γνήσιοι καὶ παλαιοὶ
 » κτηματῖαι θὰ μείνουν πάλιν ἠδικημένοι, καὶ ἐπομένως
 » δυστυχεῖς. Διὰ τὰ εἰρημένα δίκαια, ὑψηλότατε, ἡμεῖς οἱ
 » πιστοὶ Μωαμετάνοι, καὶ εὐπειθεῖς ὑπήκοοι τοῦ Κραταιο-
 » τάτου βασιλέως μας δίδομεν τοιαύτην γνώμην περὶ τῶν
 » Σουλιωτῶν, ἡγοῦν, ὅχι μόνον πατρίς νὰ μὴ δοθῆ εἰς αὐτοὺς,
 » ἀλλὰ καὶ ἡ ζωὴ των ἡἰδία νὰ τοὺς σηκωθῆ ἀπὸ μικροῦ ἕως
 » μεγάλου χωρὶς κἀνένα ἔλεος καὶ συμπάθειαν, ὡς ἀσπόνδων
 » ἐχθρῶν τῆς πίστεώς μας. » Ὁ Ἰσμαὴλ Πασᾶς ἤκουσε, φαί-
 » νεται, καὶ ἐδέχθη τὰ προβλήματα καὶ τὴν γνώμην τῶν ἀγάδων
 μὲ εὐχαρίστησιν ὥστε ἀμέσως διέταξε τοὺς Σουλιώτας νὰ δια-
 λύσωσι πρὸς καιρὸν τὴν πολιορκίαν τοῦ Σουλίου, καὶ νὰ ἐπι-
 στρέψωσιν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἡ παρουσία των εἶναι
 ἀναγκασιότερα διὰ τὰ βασιλικὰ συμφέροντα, ὑποσχόμενος ὅτι

μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ θέλει φροντίσει καὶ διὰ τὴν κυρίευσιν τοῦ Σουλίου. Μία τοιαύτη ἀνέλπιστος διαταγὴ ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ἢ ἐσχάτη ἀπελπισία διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος των· μὴ δυνάμενοι ὅμως ν' ἀντιτείνωσι, στρέψαντες τὰ νῶτα πρὸς τὴν πατρίδα, διευθύνθησαν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου παρουσιασθέντες εἰς τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶν, ἄρχισαν νὰ παραπονῶνται διὰ τὴν κακὴν των τύχην. Ὁ πασᾶς τοὺς ἀπεκρίθη προφασίζόμενος, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἐστερηθῶ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, τοὺς ἐπροσκάλεσε νὰ παρευρίσκωνται μαζύ του· τοὺς ἐσυμβούλευσε πρὸς τούτους νὰ προσκαλέσωσιν ἀπὸ Κορφούς καὶ ὄλους τοὺς συμπατριώτας των σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, διὰ νὰ ζήσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὅπου ἐγεννήθησαν.

Τοιαύτας παρηγορίας καὶ κολακείας ἐμεταχειρίσθη ὁ Πασᾶς, διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ τοὺς πλανᾷ μὲ ἐλπίδας· κρυφίως ὅμως συνεβουλεύετο μετὰ τῶν ἐγκριτωτέρων ἀγάδων, καὶ ἐζητοῦσε τὸν ἐπιτηδειότερον τρόπον, διὰ νὰ τοὺς ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἐγνωμοδοτήθη δὲ εἰς τὴν συνέλευσιν νὰ τοὺς φονεύσωσιν ἐξαίφνης σκορπισμένους ὄντας ἔνθεν κάκεισε εἰς τὰ Ἰωάννινα, δὲν ἐτόλμησαν ὅμως, φοβούμενοι ὅτι ἐμελλον νὰ σκοτοθῶσι πλείοτεροι ἐξ αὐτῶν· ἐκτός δὲ τούτου ὑπωπτεύοντο μὴ γεννηθῆ μετὰ τῶν στρατοπέδων κάμμία σύγχυσις καὶ ἀταξία, δι' ὧν πιθανὸν ἦτο νὰ ὠφελῆτο ὁ Ἀλῆ Πασᾶς. Ἐνεκρίθη δὲ καὶ ἀποφασίσθη εἰς ἄλλην συνέλευσιν τὸ ἐξῆς ἡγουν, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔφεραν μαζύ των ἀπὸ Κορφούς τὰ γυναικόπαιδά των, νὰ ἐπιστρέψωσι καὶ αὐτοὶ· καὶ ὅταν ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίς των, τότε νὰ ἔλθωσι νὰ τὴν λάβουν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἡγεμόνα τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὸ βασιλικὸν δίαταγμα. Ἡ μὲν ἀπόφασις τοιαύτη ἦν κατὰ τὸ φαινόμενον· τὸ δὲ ἀληθὲς σχέδιον, νὰ τοὺς διαιρέσωσιν εἰς μικρὰ τμή-

μκτα, ἔπειτα νὰ τὰ πέμψωσιν εἰς διάφορα πκράλια τῆς ἠπείρου· καὶ ἡ μὲν φανερὰ διαταγὴ ἐπρόσταζε τοὺς ἐκεῖσε κατοικοὺς Τουρκαλβανοὺς νὰ εὐρωσι πλοῖα, καὶ νὰ πέμψωσιν αὐτοὺς ἀκινδύνως καὶ ἀνεξόδως εἰς Κορφοὺς· ἢ προλαβοῦσα ὁμως καὶ μυσικὴ, νὰ δολοφονήσουσιν ὅλους χωρὶς συμπάθειαν.

Τοιαῦτα μυστικοσυμβούλια καὶ ἀποφάσεις ἐγίνοντο κατὰ τῶν Σουλιωτῶν διὰ τινὰς ἡμέρας· φίλος δέ τις αὐτῶν, καὶ μέλος τοῦ ἰδίου συμβουλίου, φιλανθρωπία κινούμενος, τὰ ἐγνωστοποίησεν εἰς δύο ἑκατοντάρχους Σουλιώτας, Γεώργιον Δράκον καὶ Γιώτην Δαγκλῆν· αὐτοὶ δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους συμπατριώτας των. Ἐκτοτε λοιπὸν περιεφέροντο εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ στρατόπεδα πολλοὶ ὁμοῦ καὶ ἔνοπλοι· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτον ἱκανὸν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπ' αὐτοὺς τὸν κίνδυνον· ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἦσαν ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας, οἷτινες ἐπολιόρχουν τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, καὶ μία ἀπόφασις ἐκείνων ἐξαρκούσε νὰ τοὺς ἀφανίσῃ κατὰ κράτος. Εἰς τοιαύτην κινδυνώδη θέσιν καταντήσαντες, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐπολιτεύοντο μὲ ταπεινότητα καὶ ὑπόκλισιν τὸν πασᾶν ὑποσχόμενοι ν' ἀναχωρήσωσι σήμερον ἢ αὔριον, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἠγωνίζοντο ὅχι μόνον τὸν προκείμενον κίνδυνον ν' ἀποφύγωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπ' αὐτὴν τὴν περίστασιν.

» Βλέποντες ὅτι ὅχι μόνον ἔχασαν τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία ζωὴ των κινδυνεύει ἀπ' ὦραν εἰς ὦραν νὰ σβυσθῇ ἐκ μέρους τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ ἔμβωσι μόνοι των εἰς ἕνα κίνδυνον, ὅστις, ὅποιονδὴποτε τέλος ἂν ἐλάμβανεν, ἔμελλε νὰ τοὺς ἀπαθανάτισῃ, καὶ ὅχι ποτὲ νὰ ἀποθάνωσι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Τούρκων· διότι τότε δὲν ἤθελε κερδίσωσιν ἄλλο, παρὰ τὴν συμπάθειαν μόνον τῶν ἀνθρώπων. Τρόπον λοιπὸν ἄλλον πρα-

σφύστερον καὶ σύμμορφον μὲ τὰς περιστάσεις, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν πατρίδα των, ἢ ν' ἀποθάνουν ὅλοι ὁμοῦ δι' ἀγάπην τῆς, δὲν ἐνέκριναν ἄλλον παρὰ τὸ νὰ πραγματευθῶσι τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν τοῦ μέχρι τότε ἀσπόνδου ἐχθροῦ των Ἀλῆ Πασᾶ: ὄργανον δὲ ταύτης τῆς κινδυνώδους ἐπιχειρήσεως ἐμεταχειρίσθησαν τὸν Ἀλέξιον Νοῦτσον (*) καὶ δύο γραμματα εἰς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, Κῶνσταν καὶ Γιαννάκην, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ δεύτερος ἐσύχναζεν εἰς τὸ φρούριον, καὶ μετέφερε τοὺς λόγους πρὸς ἑκάτερα τὰ μέρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Συμμαχία τῶν Σουλτιωτῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Τὴν ἀνέλπιστον ταύτην συμμαχίαν ἐβίασεν ἡ περίστασις τὸν Ἀλῆ Πασᾶ νὰ τὴν δεχθῆ μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ εὐχαρίστησιν· ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖοι καὶ συμφέροι, ἀρκεῖ μόνον νὰ φανῶσι πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν του, καὶ ν' ἀγωνισθῶσι νὰ τὸν σώσωσιν ἀπὸ τὸν προκειμένον

(*) Οὗτος ἦν Δημογέρον τοῦ Ζαγορίου· ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἔχων ἰσχυρὰ μίση εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου συνήργησε διὰ νὰ λάβῃ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατ' ἀρχὰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς ἡπείρου, τὸ Τουρκιὰτὶ λεγόμενον, Πασαλῆκι· μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἔλαθεν εἰς τὴν εὐνοίαν ὁ ἡγεμὼν τὸν υἱὸν του, ὥστε πολλὰς παρέβλεπε περιστάσεις ἀταξίας αὐτοῦ, παρὰ τῶν υἱῶν του ἦτον ἀνθρωπος μετρίου νοῦς, ἐπιρρέπης εἰς τὴν ἀσωτίαν, ὠφέλησεν ὁμῶς εἰς πολλὰς περιστάσεις τὴν ἰδίαν του Πατρίδα, καὶ ἄλους πολλοὺς ἔσωσεν ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ τυράννου· κατ' ἐξοχὴν τὸν Ὀδυσσεῖα Ἀνδρίτζου δις ἐκ τῆς ἀγχόνης ἔσωσεν, ἀλλ' ἐκείνος λησμονήσας τὸν σωτῆρα του, τὴν ἰθανάτωσεν ἔπειτα ἀνελπίστως, καὶ παρανόμως.

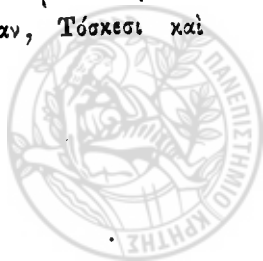

κίνδυνον, καὶ τότε θέλει τοὺς νομίζει ὄχι ὡς φίλους, ἀλλ' ὡς τέκνα του· οἱ λόγοι οὗτοι ἐμφύχωσαν τὰς ἐλπίδας τῶν Σουλιωτῶν καὶ κάθε λεπτόν τῆς ὥρας ἦν εἰς αὐτοὺς τρομερὸν, καὶ ἐπικίνδυνον ἐκ μέρους τοῦ Ἰσμαήλ Πασᾶ, ἀμέσως ὅθεν ἀνταπεκρίθησαν, ὅτι διὰ τὴν φιλίαν, καὶ συμμαχίαν θέλει τὴν γνωρίσει πραγματικῶς, ὁπόταν παρουσιασθῇ ἐκείνη ἢ περίστασις, καὶ μάλιστα γνωρίζει πρὸ χρόνων, ὅτι οὔτε ἄπιστοι, οὔτε δειλοὶ ποτὲ ἐφάνησαν οἱ Σουλιῶται· μολοντοῦτο διὰ πλειοτέραν ἀσφάλειαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῷ δίδωσι πέντε ἐμήρους ἐκ τῶν σημαντικοτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Σουλίου, ἡ δὲ ὑψηλότης του νὰ δώσῃ ἀντ' αὐτῶν ἓνα του ἔγκονον· νὰ τοὺς ἐγχειρίσῃ ἀκόμη μίαν διαταγὴν πρὸς τὸν φρούραρχον τοῦ Σουλίου ὀνομαζόμενον Μουρτοτζιάλην, διὰ νὰ τοὺς ἐμβάσῃ εἰς τὸ φρούριον, καὶ γνωρίσῃ ὡς φίλους καὶ συμμαχοὺς τῆς ὑψηλότητός του· νὰ τοὺς ἐξοικονομήσῃ πρὸς τούτοις καὶ ἀπὸ χρήματα, ἐπειδὴ εὐρίσκονται κατάγυμνοι, καὶ τετραχηλισμένοι· καὶ ὅτι ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσι μὲ πολλὴν ταχύτητα, καὶ μυστικότητα, ἐπειδὴ ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς παρατηρεῖ καὶ τὰ μικρότατα κινήματά των καὶ προσμένει ἀνυπομόνως τὴν ἀπόκρισιν τῆς διὰ Κορφοῦς ταχείας ἀναχωρήσεώς των· ὁ γραμματεὺς Κῶνστας χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ εἰσελθὼν εἰς τὸ φρούριον διὰ νυκτὸς ἐγνωστοποίησεν ὅλα εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ὅστις τὰ ἐδέχθη προθύμως, καὶ ἔβαλεν εἰς πρᾶξιν· ὑποσχέθη πρὸς τούτοις νὰ δίδῃ ἀνὰ ἑκατὸν γρόσια τὸν μῆνα εἰς κάθε Σουλιώτην, καὶ εἰς ὄσους Ἕλληνας· ἐμελλον νὰ συστρατεύσωσι· διέταξεν ἔτι τρεῖς ἐκ τῶν πρωτίστων αὐλικῶν του Τουρκαλβανῶν, δηλαδὴ, τὸν Σελικτάρην Μπόταν, τὸν Ἄγον Μουχουρδάρην, ἢ Ἄγον βασιάρην λεγόμενον, καὶ τὸν Ταχίρ Ἀμπάζην, νὰ ὑπάγωσιν

επομένως μ' ἑσους περισσοτέρους Τουρκαλθανούς στρατιώ-
 τας δυνηθεῖν νὰ συναζώσῃ, καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Σουλιω-
 τῶν. Ὅθεν οἱ μὲν Σουλιῶται κατὰ τὴν ἕκτην Δεκεμβρίου 1820
 εἰσῆλθον εἰς τὸ Σούλιον, οἱ δὲ ῥηθέντες σύμμαχοι κατὰ τὴν
 δωδεκάτην Ἰαννουαρίου 1821 μὲ χιλίους πεντακοσίους στρα-
 τιώτας Τουρκαλθανούς.

Ἄφου τὰ πράγματα ἐτελείωσαν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἀμφο-
 τέρων τῶν μερῶν, οἱ Σουλιῶται, λαβόντες τὸν ἔγγονον τοῦ Ἀλῆ
 Πασᾶ, λεγόμενον Χουσεῖν Πασᾶν, διευθύνθησαν τὴν δευτέραν
 νύκτα (σκοτεινὴν καὶ βροχερὴν οὖσαν) διὰ τὸ Σούλιον, ὅπου
 ἐδέχθησαν παρὰ τοῦ φρουράρχου Μουρτοτζάλη κατὰ τὴν
 διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· μετὰ δύο δὲ ἡμερῶν ἀνάπαυσιν καὶ
 δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἐξῆλθον τοῦ Φρουρίου, καὶ ἔτρεχαν
 ἀποβάλλοντες τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἀπὸ ὅλα τὰ γειτονι-
 κὰ χωρία· εἰς διάστημα πέντε μηνῶν ἠλευθέρωσαν καὶ τῆς
 μέσας καὶ ἔξω λεγομένης Λακιᾶς τὰ χωρία, ὡς ῥηθήσεται πα-
 ραιτέρω· τὸ δὲ φιλάνθρωπον φέρισμόν των πρὸς τοὺς γειτόνους
 συνετέλεσε τόσον, ὥστε ὑπεχρεώθησαν καὶ αὐτοὶ νὰ ὀπλι-
 σθῶσι κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων.

Ὁ Ἰσμαὴλ Πασᾶς, ἀκούσας τὴν ἐπιούσαν τὴν πράξιν τῶν
 Σουλιωτῶν, προσεκάλεσεν ἀμέσως τοὺς σημαντικοτέρους
 ὀπλαρχηγούς, καὶ ἀφ' οὗ μὲ ὀργὴν ὕβρισε τὴν ἀπροσεξίαν των
 διὰ τὰ γεγονότα, ἐσυσκέπτετο περὶ τοῦ πρακτέου· ἔπεμψεν
 ἀμέσως πέντε χιλιάδες στρατεύματα ὑπ' ὀδηγίαν ἑνὸς ὁμο-
 νύμου του πασᾶ, καὶ ἄλλας δύο ἀκόμη ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Σου-
 λεμᾶν Πασᾶ, ὁ τούτων δὲ πρῶτος ἐστρατοπέδευεν εἰς Δερβιζα-
 νὰ χωρίον ἀπέχον τοῦ Σουλίου ὥρας δέκα, ὁ δεύτερος εἰς Λέ-
 λοβα, χωρίον καὶ αὐτὸ ἀπέχον ἑννέα· ἔδραλε προσέτι ὁ πρῶτος
 καὶ φρουρὰς εἰς τὰ χωρία Μπογόριτζαν, Τόσκεσι καὶ

Λύπαν· δὲν εὐχαριστήθη δὲ ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς μόνον εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν ἑπτὰ χιλιάδων στρατευμάτων, ἀλλ' ἐμεταχειρίσθη καὶ τὸ ἱερατεῖον πρὸς καταδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν, πέμψας μὲ ἱκανὴν χρημάτων ποσότητα τὸν μητροπολίτην τῆς Ἄρτας κύριον Πορφύριον διὰ νὰ νοητεῖται, καὶ δωροδοκῆσθαι τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ τοῦ Σουλίου χωρίων, ὥστε νὰ μὴ δίδωσιν τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους τῶν Σουλιωτῶν, ὄντων ὑπὸ ἔργην βασιλικὸν, καθὼς καὶ ὁ Ἄλῃ Πασᾶς, καὶ νὰ προσέξωσι νὰ μὴ πέσουν εἰς τὴν ἐκείνων κατηγορίαν. Ἐδραμον οἱ Σουλιῶται νὰ συλλάβωσι τὸν Πορφύριον· εἰδοποιηθεὶς ὁμοῦς οὗτος κρυφίως ἔφυγε διὰ νυκτὸς ἔντρομος εἰς Ἰωάννινα· πληροφορηθέντες ὁμοῦς δὲ τὴν ἀποστολὴν τῶν στρατευμάτων, καὶ κυρίευσιν τῶν ρηθέντων χωρίων, ἐκστράτευσαν κατ' αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐπολιόρκησαν, ἀφήσαντες ἐλεύθερον μόνον τὸν εἰς τὰ Λέλοβα Πασᾶν ἦσαν τότε δυνατώτεροι, ἐπειδὴ εἶχαν φθάσει πρὸ ἡμερῶν εἰς τὸ Σούλιον οἱ παρὰ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ διορισθέντες μὲ χιλίους πεντακοσίους Τουρκαλβανούς, συνενώθησαν ἀκόμη καὶ ἕως τετρακόσιοι Ἕλληγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, ἄνδρες ὁμοιοὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν μὲ τοὺς Σουλιώτας, ἐξεῖχον δὲ οἱ Βαριαδῖται.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρίσκοντο τὰ πράγματα τῶν Σουλιωτῶν, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Περβραϊθὸς εἰς τὸ Σούλιον. Μετὰ δὲ τὴν ἀφίξιν του διεφημίσθη εἰς τὰ στρατόπεδα ὅτι ἔφερε μαζὺ του ὄλους τοὺς εἰς Κορφοὺς διατρίβοντας Σουλιώτας· διὰ σημεῖον δὲ χαρᾶς καὶ ἐμψυχώσεως, ἄρχισαν κατὰ τὴν συνήθειαν νὰ πυροβολῶσιν ὅλα τὰ στρατόπεδα. Ὁ Σελικτάρης Μπότας, ὢν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἰσμαήλ Πασᾶ εἰς τὰ Δερβιζανὰ μετὰ τοῦ Μάρκου Μπότζαρη, καὶ ἀκούσας τὸν ἐρχο-

μόν τοῦ Πεῤῥαῖβοῦ, ἐλειποτάκτησε τὴν δευτέραν ἡμέραν (*) μαζὺ μὲ τετρακοσίους Τουρκαλβανούς, καὶ ἐνώθη μὲ τὸν, πρὸ μικροῦ ἐχθρόν του Ἰσμαῆλ Πασᾶν, ὅστις ἀκούσας τὴν νέαν εἰσελθοῦσαν δύναμιν τῶν Σουλιωτῶν, τὴν ἐξέλαβε, φαίνεται, πολὺ τρομακτικὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του· διότι ἀφήσας εἰς τὰ ῥηθέντα τέσσαρα χωρία τὰς φρουρὰς καλῶς ὠχυρωμένας ἀνεχώρησε διὰ τὰ Ἰωάννινα. Ἐν τοσοῦτῳ οἱ Σουλιῶται ἐξακολουθοῦσαν στενοτέρας τὰς πολιορκίας, κλείσαντες τὰς ὁδοὺς, καὶ ἀρπάζοντες τὰς τροφὰς, καὶ πολεμοφόδια, τὰ ὅποια ἐπέμποντο πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ Ἰωάννινα (ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπλησίαζε τότε τὸ μέγα Πάσχα, διέλυσαν ὅλας τὰς πολιορκίας, καὶ κατὰ τὴν ἀγίαν μεγάλην πέμπτην, συνελθόντες εἰς τὸ Σούλιον, καὶ ἐξαγορευθέντες ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ ἐώρτασαν τὸ ἅγιον Πάσχα τριήμερον.)

Ὁ Ἰσμαῆλ Πασᾶς ἔπεμψεν ἱκανὰς δυνάμεις εἰς τὰ χωρία τῶν Σουλιωτῶν, καὶ μὲ μέσα διαφόρων ἀγάδιων τοὺς ἐπαπειλοῦσε συχνὰ, ὅτι, ἂν δὲν μετανοήσωσι, καὶ ζητήσωσι τὴν εὐμένειάν του, θὰ τοὺς ἀφανίσῃ κατὰ κράτος, καὶ ὅτι αὐτὸς ἔτρεφε πάντοτε καλοὺς σκοποὺς δι' αὐτοὺς, ἀλλ' αὐτοὶ, ἀπὸ ἄλογον ὑποψίαν καὶ κηκούργων συμβουλᾶς ἀπατηθέντες, ἔπραξαν τὸ μεγαλῆτερον κακόν, τὸ νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τὴν σερᾶν, καὶ ἐπειρικῆ σκέπην τοῦ Σουλτάνου, καὶ νὰ ἐνωθῶσι

(*) Δὲν ἦτον ἡ παρουσία τοῦ Πεῤῥαῖβοῦ, ἥτις ἔκαμε τὸν Σελικτάρην νὰ λειποτακτήσῃ· ἐπειδὴ ὡς σύμμαχος ἔπρεπε μάλιστα νὰ χαρῆ, βλέπων τοὺς συμμάχους του δυνατωτέρους· ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τῆς λειποταξίας του ἦτο νὰ χωνεύσῃ τρεῖς χιλιάδες τάλαντα, τὰ ὅποια ὁ Ἄλῃ Πασᾶς τῷ παρέδωκε νὰ διανέμῃ τοὺς μισθοὺς εἰς τοὺς Σουλιώτας, κατὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν ὑπόσχεσίν του, ὡς εἶρηται.

μέ τόν ὠργισμένον παρὰ Θεοῦ καί βασιλέως Ἀλῆ Πασᾶν, ὥστε νά χαθῶσι καί αὐτοὶ μετ' αὐτοῦ (*).

Ἵψηλότατε Ἰσμαήλ Πασᾶ, Σερασκέρη τῆς Ρούμελης, σέ προσκυνοῦμεν.

« Ἀπό πολλοὺς φίλους μας ἀγαῖδες καὶ μπέϊδες πληρο-
» φορούμεθα συχνὰ, ὅτι μᾶς ἔχετε ὑπ' ὄργην, διότι ἐσυμ-
» μαχήσαμεν μέ τόν Ἀλῆ Πασᾶν, καὶ ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ
» τὴν γλυκυτάτην πατρίδα μας.

« Ἵψηλότατε! ἐν ᾧ τὸ προσκυνητὸν φερμάνι τοῦ κραταιο-
» τάτου Σουλτάνου ἐκηρύχθη εἰς ὅλην τὴν Ρούμελην, καὶ διέταξε
» ῥητῶς, ὅτι ὅσοι Μουσουλμάνοι καὶ ῥαγιάδες ἦσαν ἐξωρισμέ-
» νοι ἀπὸ τὴν πατρίδα των, καὶ ἠρπασμένα τὰ ὑποστατικά
» των ἀπὸ τόν Ἀλῆ Πασᾶν, ἔχουν τὴν ἀδειαν νά ἐπιστρέψω-
» σιν ἐλευθέρως εἰς τὴν πατρίδα των, νά λάβωσι τὴν ἰδιο-
» κτησίαν των, καὶ νά ὀπλισθῶσι κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστάτου
» ἀκούσαντες καὶ ἡμεῖς ταύτην τὴν δικαιοσύνην τοῦ βασι-
» λέως, ὄντες καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἡδικημέ-
» νοι, καθὼς εἶναι πασίγνωστον, ἐτρέξομεν παρευθὺς εἰς τὸν
» βασιλικὸν ὑποναύαρχον, ὅστις μᾶς ἐδέχθη εὐμενῶς, καὶ ἐξα-
» πείστειλε πρὸς τὴν ὑμετέραν ὑψηλότητα, ὡς ἔχουσαν ὅλην
» τὴν πληρεξουσιότητα νά ἐνεργήσῃς τὰς βασιλικὰς προστα-
» γὰς. Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι μᾶς ἐδέχθητε κατ' ἀρχὰς εὐνοϊ-
» κῶς, καὶ μᾶς διατάξετε ἀμέσως νά ἐξώσωμεν τοὺς ἐχθροὺς
» καὶ νά λάβωμεν τὴν πατρίδα μας· ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας
» ἡμέρας μᾶς ἐφέρετε παρ' ἐλπίδα ὀπίσω εἰς Ἰωάννινα, ὅπου

(*) Οἱ Σουλτῶται δὲν τῷ ἀποκρίθησαν προφορικῶς, ἀλλὰ τῷ ἔγραψαν ὡς ἐφεξῆς.

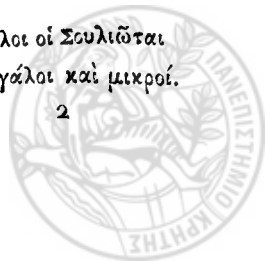
» ἐκαθήμεθα ἄργοι καὶ ὑποπτοι μῆνας σχεδὸν τέσσαρας.
 » Ἐν τῷ μεταξύ μερικοὶ ἀπὸ τοῦ ἀγάδες μᾶς ἐπαρηγοροῦσαν,
 » ὅτι σήμερον ἢ αὔριον θὰ λάβωμεν τὴν πατρίδα μας· ἄλ-
 » λοι πλέον εὐσυνεΐδητοι μᾶς ἐβεβαίοναν, ὅτι, ἐν ὧσφ ὑπ-
 » ἄρχει ἀρχιστράτηγος ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς, πατρίδα δὲν θὰ
 » ἴδωμεν. Ἐωσοῦ τὰ πράγματα ἔτρεχον, ὡς ἄνωθεν, ἀγνοού-
 » σαμεν διόλου τῆς τύχης τὸ ἀποβησόμενον. Ἀφοῦ ὁμως
 » ἐλάβωμεν τὴν ἀποφασιστικὴν σας προσταγὴν νὰ ἐπιστρέψω-
 » μεν εἰς Κορφοὺς, καὶ ταύτοχρόνως ἐπληροφορήθημεν,
 » ὅτι διέταξες εἰς ὅλα τὰ παράλια νὰ μᾶς θυσιάσωσι βαρ-
 » βαρικῶς, τι ἔπρεπε πλέον νὰ κάμωμεν; ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν
 » ὑψηλότητά σας ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῶμεν τότε, ἀλλὰ
 » καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον θεὸν, ἂν ἔδιδε κ' ἐκεῖνος τοιαύτην παρα-
 » νομωτάτην καὶ βαρβαρωτάτην προσταγὴν.

» Σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ μᾶς ἀφήσετε ἰσχύους,
 » κατὰ τὸ βασιλικὸν θέσπισμα, ν' ἀσκηώσετε τὰ στρατεύ-
 » ματά σας ἀπὸ τὰ χωρία μας, καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀπειλῆτε,
 » διότι δεχοῦμεθα τοὺς χωριάτας. Ἡ ἀνυπόφορος τυρηννία
 » τῶν στρατευμάτων σας τοὺς ἐβίασε νὰ ζητήσωσι καταφύ-
 » γιον· ὅταν ὁμως ἴδωσι τὰς οἰκίας των ἐλευθέρας, τότε
 » καὶ αὐτοὶ ἐπιστρέφουν, καὶ ἡμεῖς ἡσυχάζομεν· ἀλλέως, ἐν
 » ὧσφ ἐξακολουθεῖς τὰ ἐναντία τῶν βασιλικῶν προσταγμά-
 » των, τόσοσν ἡμεῖς, ὅσον καὶ αὐτοὶ θέλομεν ὑπερασπίσει τὸ
 » δίκαιόν μας μὲ τὴν ὑστερινὴν σταλαγματιάν τοῦ αἵματός
 » μας· καὶ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Βασιλέως ῥίπ-
 » τομεν τὸ αἷτιον τοῦ παρόντος καὶ μέλλοντος κακοῦ, καὶ
 » ζαναπροσκυνοῦντες ὑποσημειούμεθα

Τῆ 17 Ἀπριλίου 1821, ἀπὸ Σούλιον.

(TOM. Α.)

ὄλοι οἱ Σουλιῶται
μεγάλοι καὶ μικροί.

Εἰσελθὼν ὁ Περρραϊβὸς εἰς τὸ Σούλιον, καὶ μαθὼν τὰ ὅσα ἐν συντόμῳ ἐδιηγήθη, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκφρασθῆ παρρησίᾳ τὰ περὶ τοῦ ἔθνους πράγματα, ἀλλὰ κατὰ μέρος καὶ εἰς τοὺς σημαντικότερους τῶν οἰκογενειῶν ἐξωμολογήθη τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ ἔθνους καὶ τὰς ὁποίας σταθερὰς ἐλπίδας τρέφει πρὸς αὐτούς· ἢ κατὰ τὰς Ἴονικὰς νήσους εἰκοσαετῆς συναστροφῆ μετ' αὐτῶν τοῦ Περρραϊβοῦ, ἢ συγγένεια, καλὴ ἀρμονία, ὁμόνοια καὶ ὑπόληψις ὑπερίσχυσαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Σουλιωτῶν, τοὺς ἐνέπνευσαν ἀπτοησίαν εἰς τὰ προσπίπτοντα ὑπὲρ πατρίδος δεινά· καὶ πρὸς ταῦτοις τὸ ἐξῆς γράμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη τοὺς ἐμβάσεν εἰς φιλοτιμίαν· καὶ ἄμιλλαν ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Ἄνδρεῖοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

» Ἐγγίζει πλέον ὁ καιρὸς, τὸν ὁποῖον τοσοῦτους αἰῶνας
 » ἐπροσμέναμεν! ἢ προσκλητικὴ σάλπιγξ τῆς πατρίδος
 » ἐντὸς ὀλίγου μέλλει νὰ ἠχήσῃ. Διὰ τοῦτο σᾶς στέλλω τὸν
 » ἀνδρεῖον καὶ γενναῖον Περρραϊβόν, τὸν παλαιὸν συνασπι-
 » στήν σας, μὲ τὸν ὁποῖον πολλάκις συνηγωνίσθητε κατὰ τῶν
 » ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ πατρίδος, καὶ ἐμοιράσατε εὐτυ-
 » χίας καὶ ταλαιπωρίας. Αὐτὸς θέλει σᾶς ἐξηγήσει τοὺς
 » σκοποὺς μου καὶ σᾶς δώσει τὰς διαταγὰς μου. Ἀκούσατε
 » λοιπὸν τοὺς λόγους του, ἀκολουθήσατε τὰς συμβουλὰς του
 » καὶ δεῖξατε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι τῷ ὄντι εἴσθε ἀπό-
 » γονοὶ τῶν λαμπρῶν ἡρώων τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερ-
 » μοπουλῶν, καὶ ὅτι καταφρονεῖτε καὶ σεῖς τὸν θάνατον ὡς
 » καὶ ἐκεῖνοι. Ἡ δὲ εὐγνώμων πατρίς θέλει ἀνταμείψῃ τὰς
 » ἀνδραγαθίας σας μὲ τὰς πλουσίας της δωρεάς, δόξαν,
 » εὐγένειαν, τιμὰς καὶ ἀξιώματα.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

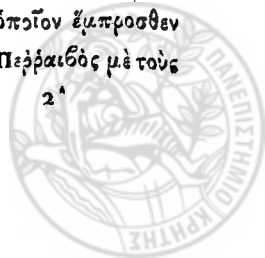
Τῆ 7 Ὀκτωβρίου 1820, Ἰσμαήλ.

(Τ. Σ.)

Ἡ θέσις τῶν Σουλιωτῶν ἦτο πολλὰ διαφορετικὴ ἀφ' ὅτι ἠδύνατο νὰ ἦναι εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος· καὶ διὰ νὰ φυλάξωσι μὲν τὴν ὑπαρξίν των, ἀπολαύσωσι δὲ καὶ τὴν μερικὴν των πατρίδα, ἐβιάσθησαν νὰ συμμαχήσωσι μὲ τὸν παλαιὸν ἔθρον τῆς πατρίδος των, καὶ νὰ μάχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον, ἔχοντες συμμαχοὺς Τούρκους, καὶ πολεμοῦντες ἄλλους Τούρκους μὲ πλειοτέραν δύναμιν καὶ εὐκολίαν. Ἐνα τοιοῦτον σχίσμα τῶν Τουρκαλθανῶν ἐνίσχυσε τὰς ἐλπίδας των, καὶ εὐκόλυνε κατ' ἀρχὰς τὰς πολεμικὰς προόδους· ὥστε ἐσυμφώνησαν ὅλοι κοινῶς νὰ πολιτεύωνται τοὺς συμμαχοὺς των μὲ εἰλικρίνειαν καὶ προσοχὴν. Καὶ εἰς τὰς μάχας ἐπροπορεύοντο πάντοτε οἱ Σουλιῶται, χωρὶς ποτε νὰ ἐρεθίσουν αὐτοὺς εἰς κινδύνους, μολονότι τὸ παράδειγμά των τοὺς κατέσταινε πλέον φιλοκινδύνους καὶ τολμηροὺς. ὄντες δὲ φύσει φιλότιμοι, ἐνόμιζαν ὡς ἀμάρτημα καὶ ἄκραν καταισχύνην τὸ νὰ φανῶσι κατώτεροι κατὰ τὴν ἀνδρίαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Σημαίαν ἐθνικὴν δὲν ὑψώσαν εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς συμμαχίας των, διὰ νὰ μὴ δώσωσι τινὰ ὑπόνοιαν εἰς τοὺς συμμαχοὺς των· μάλιστα εἰς τὰς συναναστροφάς των, ὅταν συνέπιπτε λόγος περὶ ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, αὐτοὶ τὸ ἀπέδιδον πάντοτε εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὅτι αὐτὸς τὴν ὠργάνισε προλαβόντως πέμψας ἀποστολοὺς καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, Πελοπόννησον, καὶ Αἰγαῖον πέλαγος, διὰ νὰ φέρῃ μεγάλην σύγχυσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὥστε νὰ βιασθῆ νὰ τὸν συγχωρήσῃ, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ δυνηθῆ νὰ τὸν χαλάσῃ.

Μολονότι ἦσαν φίλοι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁ Ἄγο Μουχουρδάρης, καὶ Ταχίρ Ἀμπάζης, ἐπεμψε δὲ μετ' αὐτῶν εἰς τὸ Σούλιον καὶ τὸν ἐπιστήθιον του Ἀλέξιον Νοῦτζον, τὸν ὁποῖον ἐμπροσθεν ὠνομάσαμεν. Αὐτὸν ἐπολιτεύετο κατ' ἰδίαν ὁ Περβραϊβὸς μὲ τοὺς

πλέον γλυκεῖς τρόπους, ἐπιβεβαιῶν πάντοτε τὰ συμφέροντα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σύμφωνα καὶ ἀδιαίρετα μὲ τὰ τοῦ ἔθνους· πρὸς δὲ τοὺς Σουλιώτας ἐκφράζετο τ' ἀληθῆ τῆς πατρίδος συμφέροντα· διὰ νὰ μὴν ὑπερισχύσῃ ὅμως τις συκοφάντης νὰ προδώσῃ τὰ φρονήματά του, καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν ἦν ἔπειτα νὰ λάβωσιν ἄλλην μορφήν τὰ πράγματα τοῦ Σουλίου, καὶ ἐπομένως τοῦ ἔθνους, ἐνησχολεῖτο νὰ φυλάττῃ σταθερὰν φιλίαν καὶ περιποίησιν μὲ τὸν ῥηθέντα Νοῦτζον, ὅστις ἐφιλοτιμήθη νὰ γράψῃ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν· μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ἐνέκρινε νὰ τὸν γράψῃ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

Ἵψηλότατε καὶ μεγαλοπρεπέστατε ἡγεμῶν

τῆς Ἡπείρου ταπεινῶς προσκυνῶ σε.

« Ἀφ' ἧς ὥρας ἐπάτησα τούτην τὴν γῆν, καὶ ἐγνωρίσθην
 » μετὰ τοῦ ἰδικοῦσας Κυρίου Ἀλέξη Νοῦτζου, ἀμέσως ἐξή-
 » γησα τοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποίους τρέφει τὸ ἔθνος πρὸς τὴν
 » Ἵψηλότητά Σας. Ἐπληροφορήθην δὲ ταυτοχρόνως παρὰ τοῦ
 » ἰδίου τὰ ὀρθὰ καὶ πατρικὰ φρονήματά Σας διὰ τὸ αὐτὸ
 » ἔθνος. Ὅθεν, κατὰ τὸ χρέος μου, ἐγνωστοποίησα ὅλα ταῦτα
 » ὅπου ἀνήκει, διὰ νὰ ἐξαλείψω πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀπὸ με-
 » ρικοῦς, καὶ βεβαιώσω τὸν πρὸς τὸ ἔθνος θερμὸν ζῆλόν σας.

« Μὴ παραπονῆσθε, Ἵψηλότατε, ἂν οἱ Σουλιῶται καὶ
 » οἱ Κκαπετάνοι τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐκατόρθω-
 » σαν ἕως τῆς σήμερον κἀνένα ἀξιόλογον ἀνδραγάθημα,
 » καθὼς τὰ καθημερινὰ ἡρωϊκὰ τῆς ὑψηλότητός Σας. Τοῦτο,
 » παρακαλῶ, μὴ τὸ ἀποδώσετε παρὰ εἰς τὴν δύσκολον
 » συνομιλίαν των διὰ τὰ μακρὰ διαστήματα τῶν Ἐπαρ-
 » χιῶν των, καὶ διὰ τὰ ἀπανταχοῦ διεσκορπισμένα βασιλικὰ

» ἔθνους καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα κατορθοῦσι τὰ πάντα εἰς
 » τὴν Ἑλλάδα.

- » Αὖριον ἐκστρατεύομεν διὰ τὴν Μπογόριτζαν, καὶ ἐλπίζω
- » ν' ἀκούσετε γρήγορατὰς ἀνδραγαθίας τῶν Σουλιωτῶν· ἐπει-
- » δὴ κινοῦνται μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ θυμὸν κατὰ τῶν
- » βασιλικῶν, ἔχοντες εἰς τὴν μνήμην τῶν ζωντανῆν τὴν εἰς
- » Ἰωάννινα ἐπιβουλὴν τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ· μάλιστα πρὸ ἡμερῶν
- » τῶ ἔγραψαν φανερὰ ὅλας τὰς ἐπιβουλάς του.

καὶ μὲ ὄλην τὴν ταπεινότητα ὑποσημειοῦμαι

». Ἀπριλλίου 1821, ἀπὸ Σούλιον.

τῆς Ἰμετέρας Ἰψηλότητος

ταπεινὸς δοῦλος

Χριστοφόρος Παρραϊβός.

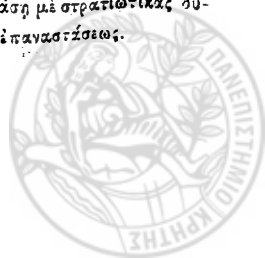
ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ.

Χαριτέ μου φίλε!

- » Ἀπὸ τὸ φιλικόν σου, σημειωμένον τῆ 2 τοῦ Ἰσταμένου,
- » μαθὼν τὴν εἰς τὰ αὐτόσε αἰσίαν κατάφθασίν σου, ἐχάρην.
- » Ἐγνων ἐφεξῆς τὰ ὅσα μοὶ ἐπισημειοῖς περὶ τῶν τρεχόντων,
- » περὶ ὧν μ' ἐπληροφόρησεν ἰδιαιτέρως καὶ ὁ ἰδικός μου Ἀ-
- » λέξης Νοῦτζος εἰς ἕκτασιν. Μοὶ γράφεις δὲ νὰ στέκωμαι μὲ
- » τὴν συνήθη μεγαλοψυχίαν μου· ὅσον κατὰ τοῦτο, ἐγὼ νο-
- » μίζω ὅτι ἕως τότε δὲν ἄφησα ὑπόλοιπον· κάθε κίνημά μου
- » ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν ζῆλον τῆς ἀπολυτρώσεως τούτου τοῦ
- » δυστυχοῦς γένους, δι' ἣν αἰτίαν καὶ εὐρίσκομαι ἤδη πο-
- » λιορκημένος ἐδῶ. Μὲ λύπην μου ὅμως βλέπω, ὅτι ἀπὸ
- » τὸ μέρος τῶν δὲν γίνεται ἡ ἀπαιτουμένη εἰς τὰς χρείας
- » ἐπιμέλεια· ἐγὼ μὲ ὅλα τὰ μακρὰ γηρατεῖά μου πρὸ ὀλίγου

» τοῖς ἔδωκα ἐμπράκτως τὸ παράδειγμα τοῦ Λεωνίδα, ὅπου
 » σχεδὸν μὲ χιλίους πεντακοσίους στρατιώτας ἐκυρίευσα
 » τὰς δυνατωτέρας προφυλακὰς τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τὰς χεῖρας
 » τοσοῦτων χιλιάδων· καὶ ἂν ἤθελε μιμηθεῖν καὶ αὐτοὶ ταύ-
 » τοχρόνως τὸ παράδειγμά μου, ὡς ἀπόγονοι ἐκείνων, τῶν ὁ-
 » ποίων καυχῶνται νᾶ ἦναι, πρὸ πολλοῦ οἱ ἐχθροὶ ἤθελε διασκορ-
 » πισθοῦν κακὴν κακῶς. Τώρα λοιπὸν ἐλπίζω μὲ τὸν ἐρχο-
 » μόν σου νὰ γνωρίσουν τὸ συμφέρον τους, καὶ νὰ φανῶσι
 » δραστικότεροι, καθὼς τὸ καλεῖ ἡ παροῦσα κοινὴ ἀνάγκη.
 » Ἐν τοσοῦτῳ σοὶ δηλοποιῶ, ὅτι ἡ σύμπνοια τοῦ σωτηριώδους
 » σκοποῦ μας ἐπέθηκεν εἰς ταύτην τὴν πρώτην γνωριμίαν
 » μας τὸν δεσμὸν τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας· ὥστε πολὺ ἐπιθυ-
 » μῶ νὰ σὲ γνωρίσω καὶ προσωπικῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ
 » πρῶτον τοῦτο εἶναι ὁπωστῶν δύσκολον, εὐχόμεαι ἡ θεὸς πρό-
 » νοιᾷ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ τυχέως, διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὸν
 » τόπον μας, καὶ συνακουσθῶμεν ἀμέσως περὶ πάντων. Ἢδη
 » δὲ παρακαλῶ νὰ μὲ φανερώσῃς μὲ πρῶτον ἐκτεταμμένα
 » ὁποῖαν ἀπόκρισιν ἔλαβεν ὁ φίλος (*), ἧς τις εἶχε σταλῆ ἑἰς
 » τὰ βόρεια μέρη ὑπὲρ τῆς τρεχούσης ὑποθέσεώς μου· διότι
 » περὶ μὲν τῆς ἐπιστροφῆς του ἐκεῖθεν εἶδησιν ἔχω, περὶ
 » δὲ τῆς ἀποκρίσεως οὐκ ἔχω. Καὶ ἐν τούτοις νὰ μὲ βεβαιώ-
 » σῃς μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῶν, ὅσα ὁ ῥηθεὶς Ἀλέξης μου μ'
 » ἐφάνέρωσε κατ' ἰδίαν ἀπὸ τὸ μέρος σου, δηλοποιουδντές μοι

(*) Φίλον ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν κύριον Ἰ. Βλασίουπουλον, πρόξενον ὄντα τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὰς παλαιὰς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τὸν ὁποῖόν εἶχε στείλῃ γράμματα, διὰ νὰ τὰ διευθύνῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρον, διὰ τῶν ὁποίων τὸν ἐπαρακαλοῦσε νὰ τὸν προφθάσῃ μὲ στρατιωτικὰς δυνάμεις, νομίζων αὐτὸν ὑπερασπιστὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

» τέλος πάντων ἐπ' ἀκριβῆς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολι-
 » τικῶς τρέχοντα. Καὶ ἂν ὁ σταλθεὶς φίλος(*) διὰ τὴν Βουλ-
 » γαρίαν (τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἤξεύρει ὁ αὐτὸς Ἀλέξης μου)
 » ἐμβῆκε μέσα, ἢ ὄχι. Περὶ δὲ τῶν εἰς Κορφοῦς(**) Σουλιω-
 » τῶν περικλείω ἐν γράμμα πρὸς τὸν Γκενεράλ Μέτλαντ,
 » τὸ ὁποῖον ἄς σταλθῆ ἀσφαλῶς, καὶ εἴθε νὰ εἰσακουσθῶ!
 Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ θεόθεν ὑγιαίνοις εὐτυχῶν.

τὸ σημεῖον τῆς ὑπογραφῆς του.

Ο

τῆ 6 Ἀπριλλίου: 1821.

Κάστρον Ἰωαννίνων.

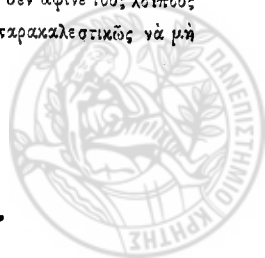
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μάχη τῆς Μπογόριτζας.

Ἐορτάσαντες τριήμερον τὸ ἅγιον Πάσχα, τὴν τετάρτην
 ἡμέραν συμβούλιον πολεμικὸν ἐποίησαν ὅπου ἀποφάσισαν νὰ
 ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν εἰς Μπογόριτζαν, Τόσκεσι, Δερβι-
 ζανὰ καὶ Λέλοβα ὀχυρωθέντων Τούρκων. Κοινῇ γνώμῃ ἐνε-
 κρήθη νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην τῆς μάχης ἐν πρώτοις με-
 τὸς εἰς Μπογόριτζαν. Ἡ θέσις αὕτη οὐ μόνον πλησιεστέρα

(*) Εἶχεν ἀποστείλῃ ἄνθρωπον εἰς τὴν Σερβίαν μὲ γράμματα, παρακινῶν
 διὰ νὰ ἀποστατήσῃ καὶ αὐτὴ κατὰ τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους.

(**) Ἐπειδὴ ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑπτανήσου Μέτλαντ δὲν ἄφινε τοὺς λοιποὺς
 Σουλιώτας νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸν ἀγῶνα, τῷ ἐγγράψῃ παρακαλεστικῶς νὰ μὴ
 τοὺς ἐμποδίσῃ, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε.

ἦν τοῦ Σουλίου, δηλαδή οὐ πλέον τῶν πέντε ὠρῶν κατ' ἀνατολάς· ἀλλὰ καὶ ὀχυρωτέρα τόσον διὰ τὴν λοφώδη θέσιν της, ὅσον καὶ διὰ τὴν τρίτοιχόν, καὶ κυκλοειδῆ κατασκευὴν της. Ὄθεν, ὡς πλησιεστέρα τοῦ Σουλίου καὶ ὑποκειμένη πλέον τῶν ἄλλων εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν, ἐφυλάττετο ἀπὸ πεντακοσίους ἀνδρείους Τουρκομακεδόνας, λεγομένους Γκέγκιδες. Φθάσαντες λοιπὸν κατὰ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς ἡμέρας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Θυάμειος (*), ὅσιν ἀπέιχεν ἔν μίλλιον μακρὰν τοῦ ὀχυρώματος, ἐκεῖ ἐκάθισαν ν' ἀναλάβωσι τὰς δυνάμεις των ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐβγαλεν ἕκαστος ἀπὸ τὸ σακκούλιόν του ἄρτον, κρέας, τυρὸν καὶ ὠὰ κόκκινα, τὰ ὁποῖα ἐπιθέντες εἰς τὰ εὐώδη ἄνθη, καὶ πρασινάδας, καὶ ποιήσαντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ μετὴν σύγχρονον ἐκφώνησιν τοῦ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ τοῦ «Φάκε Μπάρδα» (**), ἄρχισαν νὰ γεύωνται ἀγαλλόμενοι ὡς εἰς πανήγυριν, πίνοντες καὶ ὕδωρ κοίλαις χερσὶ καὶ προύμιτα ἀπὸ τὰ ἤσυχα ρεύματα τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν ἀνεπαύθησαν. Καὶ περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν ἐγερθέντες, καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, ἠτοιμάζοντο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· πρὶν ὅμως διαβῶσι τὸν ποταμὸν, συνέβη τις ἔρις μεταξὺ Γεωργίου Δράκου καὶ Μάρκου Μπότζαρη περὶ ἀτομικῶν ἀνδραγαθιῶν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων· ὁ Δράκος, διὰ νὰ μὴ χρονοτριβῆ εἰς τοιαύτας φιλονεικίας (καὶ μάλιστα διότι ἦσαν ἐν τῷ κινεῖσθαι), εἶπε πρὸς τὸν Μπότζαρη τὰ ἑξῆς· «Φίλε,

(*) Τώρα ἔχει δύο κοινὰ ὀνόματα, δηλαδή, ποτάμι τοῦ Γλυκὸ καὶ ποτάμι τοῦ Φαναρίου· ἡ ἱστορία πολλάκις θὰ τὸ ἀναφέρῃ μ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα.

(**) Λέξις ἀλβανικῆ, ἥτις δηλοῖ, ἀσπροπρόσωποι· μεταφορικῶς δὲ, Νικηταί· λέξις συνήθης εἰς τοὺς Ἠπειρώτας χριστιανούς καὶ Τούρκους, ὅταν ἐπιχειροῦνται νὰ πράξωσι τι ἐπικερδές, κυρίως δὲ, ὅταν κινῶσι κατὰ τῶν πελειῶν, μετὰ ταύτην τὴν εὐχὴν τοὺς συνεδεύουσι.

» τὰ τιμημένα παληκάρια δὲν καυχῶνται· ἰδοὺ ἡ Ῥόδος, ἰδοὺ
 » καὶ τὸ πῆδημα, » μετὰ τοὺς λόγους τούτους διέβησαν τὸν πο-
 ταμὸν ὄντες ὀκτακόσιοι τεσσαράκοντα. Οἱ ἐχθροὶ, ἐν ᾧ οἱ
 Σουλιῶται ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἐνό-
 μιζαν ὅτι ἦσαν διαβάται· διὸ καὶ ἐκάθηντο ἔξω τοῦ ὀχυρώ-
 ματος θεωροῦντες τὰ κινήματά των· ἐσθότε δὲ καὶ πυροβο-
 λοῦντες μακρόθεν κατὰ τὴν συνήθειάν των. Ἰδόντες δὲ ἀπροσ-
 δοκῆτως ὅτι διευθύνονται ἀφόβως κατ' αὐτῶν, ἄρχισαν νὰ
 τοὺς πυροβολῶσι διὰ νὰ μὴ πλησιάσωσιν εἰς τὸ ὀχύρωμα.
 Ἐκεῖνοι ὅμως, χωρὶς ν' ἀντιπυροβολίσωσιν ἀραιώσαντες, παρευ-
 θύς τοὺς στρατιώτας, διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν, ὤρμησαν
 κατ' αὐτῶν. Τότε φοβηθέντες οἱ Τοῦρκοὶ διὰ τὴν ἀνέλπιστον ὀρ-
 μὴν, ἔτρεχαν ὄρμαϊοὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι εἰς τὸ ὀχύρωμά των·
 ἀλλὰ πρὶν εἰσέλθωσι καὶ καταλάβωσι τὰς θέσεις των, ἐπλη-
 σίασαν οἱ Σουλιῶται εἰς τὸν περίβολον, ὅπου ἄρχισεν ἡ μάχη
 νὰ γίνεται τρομακτικὴ καὶ μανιώδης, καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἀ-
 διάκοπος καὶ ἀδιάκριτος· ἄλλοι ἐκρήμιζον τὸν τοῖχον, καὶ
 ἄλλοι ἐπυροβόλουν, μέρος ἐμάχετο μὲ τὰς πιστόλας, καὶ ἄλ-
 λοι μὲ τὰ ξίφη καὶ μαχαίρας· οἱ δὲ Τοῦρκοὶ μὴ δυνάμενοι νὰ πυ-
 ροβολῶσι μὲ τὸ νὰ ἀπέκλεισαν οἱ Σουλιῶται τὰς πολεμίστρας τοῦ
 τοίχου (*), ἔβριπτον σορηδὸν πέτρας χειροπληθεῖς ἐπὶ τὰς κε-
 φαλάς των. Τοιαύτη μανιώδης μάχη διήρκεσεν ὑπὲρ τὴν μίαν
 ὥραν, καὶ μὲ ἰκανὴν ζημίαν τῶν Σουλιωτῶν· καὶ ἤθελαν ἴσως
 ὑποφέρειν καὶ πλειοτέραν, ἂν ἀπροσδοκῆτως δὲν ἔπιπτε μία
 βραγδαία βροχὴ, συνοδευμένη μὲ τρομεροὺς κεραυνοὺς, ἀδιακό-
 πους ἀστραπάς, καταπληκτικὴν χάλαζαν καὶ σφοδρὸν ἄνε-
 μον, ὥστε τὰ μὲν πυροβόλα ὄπλα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν

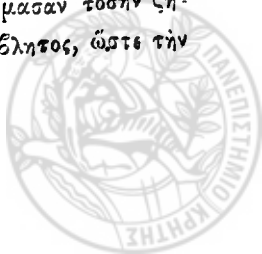
(*) Πιλεμήστραι. Τουρκοβερβαρικά λέγονται τὰ μασγάλια.

ἀπεκατέστησεν ἄχρηστα, τοὺς δὲ ἐπιδρομητὰς ἐβίασε νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν ἀτάκτως, ἀλλὰ χωρὶς βλάβην· ἐπειδὴ τὰ τρομερὰ συμπτώματα τῆς βρογχίτιδος ἐβίαζαν καθένα νὰ εὖρη ὄσον τάχος ἀτομικὸν ἄσυλον.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ εἰς Μπογόριτζαν μάχη, ἥτις διήρκεσεν ὥρας δύο καὶ ἡμίσειαν, δηλαδὴ ἀπὸ τὰς δέκα τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς ἡμισείας τῆς νυκτός, ὅπου ἐσκοτώθησαν διὰ μὲν τῶν πυροβόλων ὄπλων ἔνδεκα, καὶ εἰκοσιεπτὰ ἐπληγώθησαν, ἐξ ὧν ἀπέθαναν πέντε· διὰ δὲ τῶν πετρῶν ἐπληγώθησαν ἑκατὸν τριάκοντα δύο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπέθαναν μόνον τέσσαρες. Τόσον οἱ Σουλιῶται, ὅσον καὶ οἱ ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Σουλίου χωρίων ἐδείχθησαν χωρὶς ἐξαίρεσιν ἀνδρείοι καὶ τολμηροὶ, ἴσως χρεωστεῖται ἕνας ξεχωριστὸς ἔπαινος εἰς τὸν Γεώργιον Δράκον, ὁ ὁποῖός με τὸ νὰ ἐκρήμνισε πρῶτος τὸν τοῦχον, καὶ μολονότι ἐπληγώθη κατὰ τε τὸν μηρὸν, καὶ τὴν χεῖρα ἀπὸ χειροπληθεῖς λίθους, καὶ διέκειτο ἐκτάδην ὀδυνημένος, οὐ μόνον δὲν ἄφησε νὰ τὸν ἀπομακρύνωσιν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐφώναζε πρὸς τοὺς συντρόφους του τὸ, «Μέσα, μέσα, Ζωντανούς, ζωντανούς.»

Ἐπανῆλθον πάλιν οἱ Σουλιῶται εἰς τὴν πρώτην των θέσιν, τὴν ὁποίαν πρὸ τριῶν ὥρῶν εἶχαν ἀφήσει, φέροντες ἐπ' ὤμων ὅλα τὰ πτώματα, καὶ τοὺς πληγωμένους, καὶ ἀναψαν πολλὰς καὶ μεγάλας φωτίας διὰ νὰ θερμανθῶσι, καὶ ξηράνωσι τὰ φορέματά των· ὅλην δὲ τὴν νύκτα ἐκάθηντο αἰῶπνοι ὑποπτεύοντες μὴ διὰ νυκτός ἔλθωσι καὶ ἄλλοι τοῦρκοι, καὶ ὀρμήσωσι κατ' αὐτῶν, καὶ τότε πιθανὸν νὰ ἐβιάζωντο ν' ἀφήσωσι τὰ πτώματα, καὶ τοὺς βαρέως πληγωθέντας εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ· μολονότι ἐδοκίμασαν τόσῃν ζημίαν, πάλιν ἡ ἀπόφασίς των ἦτον ἀμετάβλητος, ὥστε τὴν

αύγην ἠτοιμάζοντο καὶ ὀρμήσουν ἐκ νέου μὲ περισσότερον θυμόν. Ἄνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου, ἐφώναξαν τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς διέταξαν νὰ θάψωσι τοὺς ὑπὲρ Πατρίδος ἀποθανόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Λίπας (*), ὁμῶς τοὺς παρήγγειλαν νὰ τοὺς βάλωσιν εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ βλέπωσι καὶ τὴν δευτέραν μάχην τῆς Μπογόριτζας, διότι ἐλπίζουν νὰ ἐκδικηθῶσι τὸ αἷμά των. Καὶ τοὺς μὲν πληγωμένους ἔπεμψαν εἰς τὸ Σούλιον· αὐτοὶ δὲ λαβόντες ἄρτον καὶ προσφάγιον ἔφαγον· καὶ μετὰ τὸ φαγεῖν ἐνέκριναν νὰ κοιμηθῶσιν ὀλίγον διὰ τὴν ἀγρυπνίαν ἐκείνης τῆς νυκτὸς, καὶ ἔπειτα νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν ᾧ δὲ ἐκοιμῶντο, οἱ σκοποὶ (**), ἐκύτταζαν συχνὰ εἰς τὸ ὄχρῳμα τῆς Μπογόριτζας, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπαν τι· νὰ Τοῦρκον, οὔτε σκοπὸν νὰ περιφέρεται ἢ φυλάττη κατὰ τὸ σύνηθες· ἐγνωστοποίησαν καὶ εἰς τοὺς συναγωνιστὰς τὴν παρατήρησίν των, οἵτινες ἐγερθέντες, καὶ τὰ ὄπλα δράξαντες παρεττάτοντο εἰς μάχην, ὑποπτευόμενοι τοῦτο ὡς στρατήγημα τῶν Τοῦρκων, διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσωσι νὰ πλησιάσουν εἰς τὸ ὄχρῳμα, καὶ τότε ἐξαίφνης νὰ τοὺς κτυπήσωσιν, ἢ πιθανὸν νὰ εἰσῆλθον ἐκείνην τὴν νύκτα καὶ ἄλλη δύναμις ἀπὸ τὸ πλησίον Τόσκεισι, ὅπου ἦσαν δύο χιλιάδες Τοῦρκοι· οἱ Σουλιῶται, διὰ νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν, παρευθὺς διέβησαν τὸν ποταμὸν, καὶ καθήσαντες ὡς πυροβόλου βολὴν μικρὰν, ἔπεμψαν τρεῖς στρατιώτας νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὸ ὄχρῳμα.

(*) Λίπα· χωρίον κατηδαφισμένον, ὅπου οἱ Σουλιῶται εἰς τοὺς μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πολέμους εἶχαν κατεδαφίσει ἕνα δυνατὸν περίβολον μὲ τέσσαρας Πύργους, ὡς εἰς τὴν τῶν Σουλιωτῶν ἱστορίαν ἀναγινώσκεται.

(**) Καραούλια.

ρωμα μὲ προσοχὴν, καὶ νὰ παρατηρήσωσιν, ἂν ὑπάρχωσι Τουρκοὶ μέσα. Οἱ δὲ ἠκολούθησαν προθύμως τὴν διαταγὴν, καὶ μὴ ἰδόντες τινὰ εἰσῆλθον ἑλευθέρως, ἐπομένως προσεκάλεσαν καὶ τοὺς ἄλλους, οἵτινες εἰσελθόντες δὲν εὗρον, παρὰ τριάκοντα δύο πτώματα, μερικὰ φορέματα καὶ δύο θανατηφόρους πληγωμένους, οἱ ὁποῖοι ἐρωτηθέντες ὠμολόγησαν, ὅτι μετὰ μίαν σχεδὸν ὥραν τῆς ὀπισθοδρομήσεως τῶν Σουλιωτῶν, καθ' ἣν στιγμήν ἔπαυσε καὶ ἡ ῥαγδαία βροχὴ ἀνεχώρησαν καὶ οἱ Γκέγκιδες ἔντρομοὶ καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν θεόν, ὅτι ἔσωσε τὴν ζωὴν των μὲ τὸ θαῦμα τῆς ῥαγδαίας βροχῆς, ἀλλέως ἔμελλον νὰ χαθῶσιν ὅλοι. Εἰς ταύτην τὴν μάχην δὲν ἦσαν οἱ σύμμαχοι Τουρκαλβανοί. Γέγονε δὲ κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος, Ἀπριλίου δεκάτῃ ὀγδόῃ.

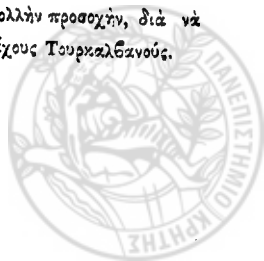
Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐπέστρεψαν ὅλοι εἰς τὸ Σούλιον, διὰ νὰ συσκεφθῶσιν, εἰς ποῖα μέρη ἦτον ἀνάγκη περισσοτέρα νὰ ἐκστρατεύωσι· μεταξύ γὰρ αὐτῶν ὑπῆρχε κάποια ἀσυμφωνία καὶ διχόνοια, ἣτις ἦν ἡ ἐξῆς· ὁ μὲν Νότης Μπότζαρης μετὰ τοῦ Ἀνεψιοῦτου Μάρκου καὶ τινων ἄλλων ὀλίγων ἐνέκρινε νὰ γείνη ἡ ἐκστρατεία κατὰ τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ Σουλίου, δηλαδὴ εἰς Δερβιζανὰ, Τόσκεσι καὶ Λέλοβα· καὶ ἐπομένως νὰ πασχίσουν νὰ διαλύσωσι τὴν πολιτικίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν των. Διὰ νὰ ἔχη δὲ ὁ λόγος των περισσοτέραν πεποίθησιν ἐβεβαίοναν πολλοὺς κρυφίως, ὅτι ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶναι συνεννοημένος καὶ σύμφωνος μὲ τὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων· καὶ ὅτι ἂν τὸν ἑλευθερώσωσιν, ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἔθνους, ἔχουσα αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς, μέλλει νὰ κάμῃ μεγάλην προόδον, καὶ οἱ Σουλιῶται, οἵτινες τὸν ἔσωσαν ἐκ τοῦ κινδύνου, θ' ἀπολαύσουν παρ' αὐτοῦ πλοῦτη καὶ τιμὰς περισσότερα ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους

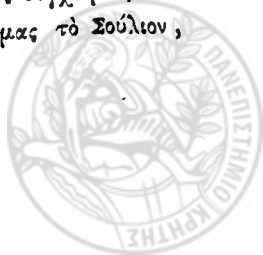
Ἕλληνας. Μὲ τοιοῦτους κκι ἄλλους ὁμοίους λόγους ἐρέθιζαν τοὺς ἀπλοῦς στρατιώτας· ὁ δὲ Περβραϊδὸς ἐφρόνει, κκι ἐσυμβούλευε τὰ ἐναντία. Ὅθεν εἰς μίαν μερικὴν κκι μυστικὴν (*) συνέλευσιν τῶν σημαντικωτέρων ὀπλαρχικῶν τοῦ Σουλίου ὠμίλησαν, ὡς ἐφεξῆς.

« Πληροφορήσατέ με, Σουλιῶται, ποῖα ἦσαν ἐκεῖνα τὰ
 » μέσα, τὰ ὁποῖα κκι πρὸ τῆς ἡγεμονίας κκι ἐπ' αὐτῆς τοῦ
 » Ἀλῆ Πασᾶ κατέσταινον τὸ Σούλιον δυσάλωτον ἀπὸ τὰς
 » ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων, κκι ἐσχάτως ἀπὸ τὸν ἴδιον; Δὲν
 » ἦσαν βέβαια ἄλλα, παρὰ αἱ δύο παραθαλάσσιοι πόλεις,
 » ὡς δύο ἀκλόνητοι σῆλαι τοῦ Σουλίου, ἡ Πρέβεζα λέγω
 » κκι Πάργα, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐλαμβάνετε πάντοτε πολεμε-
 » φόδια, τροφὰς κκι πᾶν ὅ,τι σᾶς ἦτον ἀναγκαῖον εἰς δια-
 » τήρησιν τῆς πατρίδος. Κατὰ τὸ 1798, σᾶς ἠπάτησεν ὁ
 » Ἀλῆ πασᾶς, κκι ἤρπασε τὴν Πρέβεζαν, τὸ ἠθάνθητε βέ-
 » βαια παρευθὺς τόσον πικρὰ, ὅσον ἐκεῖνος μὲ ἀπερίγραπτον
 » χαρὰν κκι ἐλπίδα διὰ τὴν ἀπόλαυσιν κκι τοῦ Σουλίου. Ἡ ἄ-
 » λωσις τῆς Πρεβέζης σᾶς ὠδήγησε τότε νὰ συμμαχήσετε
 » ἐν τῷ ἄμκ μὲ τοὺς Παργίους, κκι νὰ τοὺς στείλετε τριακο-
 » σίους ἐνόπλους συμπατριώτας βοήθειαν· ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ πασᾶς
 » ἐπαπεῖλει ταῦτοχρόνως νὰ κυριεύσῃ κκι αὐτοὺς μὲ πόλε-
 » μον, ἐὰν μὲ εὐχαρίστησιν των δὲν ἤθελαν ὑποταχθῆ
 » εἰς αὐτόν· κκι ἡ συμμαχία ἡ ἰδική σας ἐματαίωσε φανε-
 » ρὰ τὰ κατὰ τῆς Πάργας κινήματά του· μετὰ δύο χρόνους
 » ὁμως ἐκινήθη μὲ πολλὴν δύναμιν καθ' ὑμῶν τῶν ἰδίων,

(*) Μυστικὴν, ἐπειδὴ ἐγένετο τὴν νύκτα, κκι μὲ πολλὴν προσοχὴν, διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν εἰς τοὺς συμμάχους Τουρκαλθανούς.

» ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εἶχετε συμμάχους τοὺς Παργίους ἀντέστη-
 » τε τοῦ ἐχθροῦ χρόνους τέσσαρας· τὸναντίον πόσον καιρὸν
 » ἤθελεν ἀνθέξετε; ἢ ποῖος ἀπὸ σᾶς καὶ ἀπὸ τὰ γυναικόπαιδά
 » σας ἐδύνατο νὰ ἀποφύγῃ τότε τοὺς αἰμοσαγεῖς ὄνυχας τοῦ
 » Ἀλῆ πασᾶ; δὲν ἐξεύρω ποῖος σᾶς ἀπατᾶ λέγων, ὅτι αὐ-
 » τὸς εἶναι σύμφωνος καὶ συνεννοημένος μὲ τοὺς Ἕλληνας;
 » τοῦτο εἶναι ψεῦμα προφανέστατον, καὶ μάλιστα δὲν δύνα-
 » ται ποτέ ἓνας τοιοῦτος τύραννος, πρὸς τούτοις καὶ ἀλλό-
 » πιστος νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἐλευθερίαν ἀλλοπίστων ὑπηκόων του·
 » καὶ ἂν τοῦτο λέγῃ εἰς μερικοὺς, εἶναι ἀπάτη· ὁ ἰδιός του
 » κίνδυνος, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται οὕτω τὸν ὀδηγεῖ νὰ
 » ἐκφράζηται, διὰ νὰ συντρέξουν νὰ τὸν σώσωσι, καὶ ἔπειτα
 » ὁ Ἀλῆ πασᾶς· πάλιν Ἀλῆ πασᾶς εἶναι, καὶ ὁ Σουλιάτης τό-
 » τε νὰ προφθᾷ νὰ εὗρῃ ἄσυλον, ἀλλέως ἢ ἀνταμοιβῆ, τὴν
 » ὁποῖαν ἐλπίζει τότε νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ, μέλλει νὰ ᾔναι
 » τὸ ἀνθρωπομακελλεῖον. Σουλιάται! ἄς πασχίσωμεν νὰ
 » κυριεύσωμεν τὴν Πρέβεζαν καὶ Πάργαν, καὶ ἔχοντες αὐτάς
 » τὰς δύο πόλεις μὲ τὰ φρουρία τῶν, θ' ἀπολαίσωμεν καὶ
 » τὰ ἐξῆς καλὰ· πρῶτον τὴν ἐλευθέραν κοινωνίαν μὲ τὸν
 » ἔθνικὸν γόνον, καὶ ἀφθονίαν πολεμεφοδίων καὶ τροφῶν, τῶν
 » ὁποίων σήμερον σερούμεθα· δεύτερον τὴν ἐπανάστασιν ὅλων
 » τῶν ὁμογενῶν καὶ ἀνδρείων Ἡπειρωτῶν, οἵτινες (καθὼς
 » μᾶς εἶναι γνωστὸν) δὲν δυσκολεύονται δι' ἄλλοτι νὰ κινή-
 » σωσι τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων, παρὰ ἀπὸ τὴν ἔλλει-
 » ψιν καταφυγίου τῶν οἰκογενειῶν τῶν καὶ πολεμεφοδίων·
 » ποῖα λοιπὸν ἄλλα ἀσφαλέστερα καταφύγια δύνανται νὰ
 » ᾔναι ἀπ' αὐτὰ τὰ φρουρία; τρίτον ἐὰν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀποφύγῃ
 » τὸν προκείμενον κίνδυνον, ἢ ὁ Σουλτάνος συγχωρήσῃ αὐ-
 » τὸν, καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν τότε εἰς χεῖράς μας τὸ Σούλιον,

» Πρέβεζαν καὶ Πάργαν, δύναται ποτὲ νὰ φοβηθῶμεν καὶ
 » αὐτὸν καὶ τὸν Σουλτάνον του, καὶ μάλιστα ὄντες ἐνωμέ-
 » νοι μὲ ὄλον τὸ ἔθνος; τὸ ἐναντίον ὁμως, εἰς τί μέλλει νὰ
 » μᾶς σχησιμεύσῃ τοῦτο τὸ κατάξηρον καὶ μεσόγαιον Σού-
 » λιον, χωρὶς τὴν Πρέβεζαν καὶ Πάργαν; Ἀδελφοὶ Σουλιῶ-
 » ται! ἄς μὴν ἀκούωμεν τί μᾶς λέγει ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ, ἄλ-
 » λ' ἄς κάμωμεν τὸ ὁποῖον συμφέρει εἰς τὴν κοινὴν πατρί-
 » δα, καὶ ὅ,τι συμφέρει εἰς τὴν κοινὴν, ἐκεῖνο καὶ εἰς τὴν μερι-
 » κὴν ὅποιασδήποτε ἄλλας χώρας, καὶ χωρὶα ἀνεξουσιάσωμεν
 » οὔτε νὰ τὰ κρατήσωμεν ἐμποροῦμεν, οὔτε μᾶς χρησιμεύουν·
 » ἢ κυρίευσις ὁμως τῆς Πάργας καὶ Πρεβέζης θέλει προξενήσει
 » τὴν ἀπονέκρωσιν τῶν Τούρκων καὶ ἀσφαλῆ ἀνάστασιν τῶν
 » Ἑλλήνων· πλούτη, ἂν θέλωμεν ἢ Πρέβεζα, καὶ Πάργα καὶ
 » ἔχουν, καὶ θέλει μᾶς δίδουν καθ' ἐκάστην ἀπὸ τὰ πλουσιο-
 » πάροχα προϊόντα των· τιμὰς δὲ καὶ δόξας δὲν πρέπει νὰ προ-
 » σμένῃ τις ἀπὸ κἀνένα, εἰμὴ, ἀπὸ τὰς ἀνδραγαθίας του, καὶ
 » ἀληθῆ πατριωτισμόν· μολοντοῦτο, ὅταν, ὡς προεῖπον, κυ-
 » ρεύσωμεν αὐτὰς τὰς παραθαλασσίους πόλεις, ἀμφιβάλ-
 » λετε πλέον πόσας τιμὰς καὶ ἐπαίνους μέλλει νὰ μᾶς δώσῃ
 » τὸ ἔθνος, καὶ πόσον θὰ ὀμιλήσῃ δι' ἡμᾶς ὅλη ἡ Εὐρώπη;
 » Ἀρκετὰ σᾶς ἐξήγησα, ἀδελφοὶ τὰ ὅσα στοχάζομαι ὠφέ-
 » λιμα εἰς τὴν πατρίδα. ἢ δὲ γενναιότης σας ἔχετε καὶ κρίσιν
 » ὀρθὴν, καὶ φρονήματα πατριωτικὰ καὶ πλέον ἐλεύθερα ἀπὸ
 » τοὺς ἄλλους Ἕλληνας· ἐπειδὴ ἐγεννηθήητε, καὶ ἐζήσατε
 » ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι· ὅθεν καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐκλέξατε
 » τὸ συμφερότερον. »

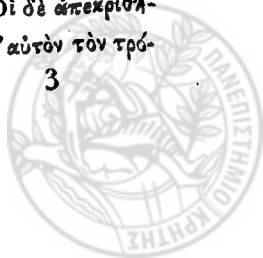

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐκστρατεία διὰ τὴν Πρεβέζαν.

Μετὰ τὸ τέλος ταύτης τῆς ὀμιλίας ἐκφράσθησαν οἱ πλείοτεροι, ὅτι τὸ μόνον συμφέρον καὶ ἔνδοξον ἔργον διὰ τὴν πατρίδα των εἶναι τῷ ὄντι ἡ κυρίεσις τῆς Πρεβέζης καὶ Πάργας· διότι ἐδῶ ἂν καὶ ἀποθάνουν, ἀπολαμβάνουν· εἰς ἄλλα μέρη ὁμῶς σκοτόνονται, χωρὶς ν' ἀπολαμβάνουν ἄλλο, παρὰ οὐτιδανὰ λάφυρα, καὶ ποτὲ κἄμμίαν μέλλουσαν ἀσφάλειαν. Ὑπερισχύσασα λοιπὸν ἡ γνώμη τῶν πλειόνων, ἀπεφάσισε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πρεβέζης, καὶ οὕτω τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἣτις ἦν εἰκοστὴ πέμπτη Ἀπριλλίου, ἐξῆλθον μετὰ τῶν συμμάχων, ὄντων ἀπάντων δύο χιλιάδων καὶ τριακοσίων, καὶ ἐκοιμήθησαν τὴν νύκτα ἐκείνην εἰς τὸ χωρίον Σεριτζανά, κείμενον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ θυάμεως. Τὸ πρωτὶ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου διευθύνθησαν διὰ τὸ Λοῦρον, ὅπου φθάσαντες μετὰ ὥρας πέντε ἐστρατοπέδευσαν. Πλησίον τούτου τοῦ χωρίου ἐπὶ τὴν δημόσιον ὁδὸν ἦσαν ἑκατὸν Τοῦρκοι, φυλάττοντες ἐκείνην τὴν στενὴν θέσιν διὰ τὴν ἐλευθέραν κοινωνίαν Πρεβέζης, Ἰωννίνων καὶ Ἄρτης. Καὶ ἀφοῦ ἀπεγεύθησαν, ἀνήγγειλαν οἱ ἀρχηγοὶ εἰς τοὺς ῥηθέντας Τούρκους, ὅτι εἰς διάστημα μιᾶς ὥρας ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέραν τὴν ὁποίαν κατέχουσι κατοικίαν, καὶ νὰ ὑπάγῳσιν ἀπείρακτοι καὶ μὲ τὰ ὄπλα των ὅπου ἐπιθυμοῦν· τὸ ἐναντίον δὲ, εἶναι βιασμένοι νὰ τοὺς κτυπήσωσι, καὶ καύσωσι ζωντανούς. Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν εἶναι γυναῖκες ν' ἀναχωρίσωσι κατ' αὐτὸν τὸν τρό-

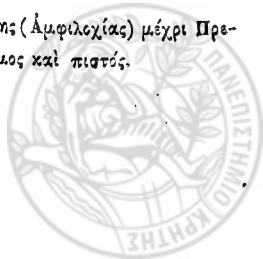
(ΤΟΜ. Α΄.)

πον, ἀλλ' εἶναι ἄνδρες, καθὼς κ' ἐκεῖνοι, καὶ δὲν καταδέχονται νὰ καταισχύνωσι τὰ ὄπλα των. Ἐλάβαν δευτέραν καὶ σύντομον ἀνταπόκρισιν μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια. « Νὰ φυλάξετε τὰ ὄσα εἶπατε » καὶ οὕτω ἀναστάντες ὅλοι, καὶ δρᾶζαντες τὰ ὄπλα, ὠρμησαν τόσον ἠγριωμένοι καὶ ἀπροφύλακτοι· ὥσε οἱ ὑπεναντίοι ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ὁρμὴν καὶ ἀλλαλαγμοὺς ἔμειναν ἐκστάτικοι, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐτόλμησε νὰ πυροβολίση, ἀλλ' ὅλοι ἐν ἐνὶ στόματι ἐζήτησαν συγχώρησιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των, τὴν ὁποίαν καὶ ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς· οἱ δὲ νικηταὶ τοὺς ἔλεγαν νὰ ξυρίσουν τὰ μυσάκια των, ἐπειδὴ ἐδείχθησαν ἄνδρες, ὅταν δὲν ἦτον ἐντροπὴ νὰ φωνῶσι γυναῖκες, καὶ γυναῖκες ὅταν ἔπρεπε νὰ φωνῶσιν ἄνδρες.

Ἀπῆλθον οἱ Τοῦρκοι τρομασμένοι εἰς Πρέβεζαν. Τὸ δὲ στρατεῦμα ἐπανελάβε τὰς πρώτας θέσεις καὶ ἀνεπαύετο. Οἱ δὲ ὄπλαρχηγοὶ, συνελθόντες κατὰ μέρος, συνεβουλευόντο περὶ τῆς εἰς Πρέβεζαν ἐκστρατείας· οἱ δὲ σύμμαχοι Τουρκαλβανοὶ ἐφαίνοντο προθυμότεροι εἰς τοῦτο· ὁ ἀρχηγὸς ὅμως αὐτῶν Ἄγο Μουχουρδάρης κρυφίνους ὦν καὶ πολύτροπος, καὶ ἱκανὸς νὰ θαμβόνῃ πολλοὺς, ὥσε νὰ λέγωσι τὸ μέλαν λευκόν, κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐγνωρίζετο σύμφωνος καὶ παρακινητῆς μάλιστα πλέον τῶν ἄλλων δι' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἦν πάντῃ ἐναντίος, ὡς ἔμπροσθεν ῥηθήσεται. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν, πρὶν συγκροτηθῆ ἢ συνέλευσις, διακειμένων ὄλων ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν δένδρων, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Καπετᾶν Γιαννάκην Γεωργίου (*) δύο Ἕλληνας Πρεβεζᾶνοι, οἵτινες ἐκεῖνην

(*) Αὐτὸς ἦν ὄπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Λαμιᾶς (Ἀμφιλοχίας) μέχρι Πρεβέζης· ἦτο καὶ ἀνδρεῖος, φρόνιμος, ἐμπειροπόλεμος καὶ πιστός.

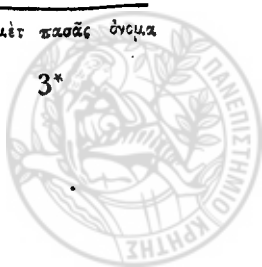

τὴν νύκτα ἐξῆλθαν ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐξέφρασαν τὰ ἐξῆς.

» Γενναιότατε καπετᾶν Γιαννάκη ! χθὲς εἰς τὴν Πρέβεζαν, » μετὰ τὸ ἔμβασμα τῶν ἑκατὸν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἐσυγχω- » ρήσατε νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐντεῦθεν ἐλεύθεροι, διεσκορπίσθη » εἰς ὄλους τοὺς κατοίκους Τούρκους ἕνας πανικὸς φόβος, κα- » θῶς καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἐκεῖ ὁμογενεῖς μία ἀπερίγραπτος χαρὰ » καὶ ἐλπίς τῆς ἐλευθερίας των. Διὰ τοῦτο ἤλθομεν ἐπίτηδες » νὰ σοὶ γνωστοποιήσωμεν, ὅτι ἡ φρουρὰ τῆς Πρεβέζης δὲν » εἶναι περισσοτέρα τῶν τριακοσίων ἐνόπλων Ὄθωμανῶν, καὶ » τούτων ἀναξίων στρατιωτῶν· ὁ φρούραρχος (*), καθὼς τὸν » γνωρίζετε, εἶναι παιδίον ὄχι τῶν δεκαἕξ ἐτῶν μεγαλήτε- » ρον καὶ ὀλίγου νοός· ἂν ἔχετε λοιπὸν σκοπὸν νὰ κυριεύσετε » τὴν Πρέβεζαν, ἡμεῖς ἐπίτηδες ἤλθομεν νὰ σᾶς εὐκολίνωμεν » τὴν ἄλωσίν της, ὥστε νὰ κυριευθῇ ἀναίμακτι, ἢ τοῦλάχισ- » στον μὲ πολλὰ μικρὰν ζημίαν· ἰδοὺ ὁ τρόπος· κατὰ τὰ » δυτικὰ μέρη τοῦ φρουρίου εἰς ἓν μέρος τοῦ τείχους εὐ- » ρίσκεται μία ὀπή, ἀλλ' εἰς ὀλιγωτάτους γνωστὴ καὶ πα- » ρημελημένη, μὲ τὸ νὰ ᾔηται περικυκλωμένη ἀπὸ βάτους » καὶ διάφορα ἀγριόφυτα, καὶ εἶναι τόσον ἀνοικτὴ, ὥστε » ἐλευθέρως ἕνας ἔνοπλος δύναται νὰ διαβῇ· ἡμεῖς ὑποσχό- » μεθα νὰ ἐμβάσωμεν τὴν νύκτα ἀκινδύνως ὄλον τὸ στρα- » τευμά σας ἀπ' ἐκείνην τὴν ὀπήν, τὸ ὁποῖον εἰσελθὸν χω- » ρὶς κρότον, νὰ μοιρασθοῦν ἀνὰ δέκα στρατιῶται εἰς πᾶ- » σαν Ὄθωμανικὴν οἰκίαν, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκονται μόνον » γυναῖκες, βρέφη καὶ σπάνιοι γέροντες, οἱ δὲ ἄνδρες ὄλοι » φυλάττουσι τὰς ἐπ' ἄλξεις τοῦ φρουρίου· οὗτοι ἅμα ἀκού-

(*) Ἦεν υἱὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἰσμαὴλ πασᾶ Ἀχμέτ πασᾶς ὀνομαζόμενος.

» σωσιν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶναι κύριοι τῶν οἰκογενειῶν των, θέ-
 » λουσιν ἀφιερωθῆ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ, διὰ νὰ σώ-
 » σωσι τὰ φίλτατα τέκνα των· ἂν ἐξεναντίας δυσπιστῆτε εἰς
 » ὅσα ἡμεῖς εἶπομεν, καὶ ὑπεσχέθημεν, ἡμεῖς δι' ἀσφάλειάν σας,
 » ἐβγάζομεν τὰ γυναικόπαιδά μας ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ τὰ πα-
 » ραδίδομεν εἰς χεῖρας σας, ἐπὶ σκοπῶ, ὅτι ἂν δὲν ἐκτελεσώ-
 » μεν τὴν ὑπόσχεσίν μας, ἢ ἡμεῖς κάμωμεν κημίαν ἀπάτην,
 » νὰ τὰ θυσιάσετε χωρὶς φιλανθρωπίαν καὶ συμπάθειαν·
 » παρακαλοῦμεν ὅμως νὰ μὴ γνωρισθῶσι τὰ ὀνόματά μας
 » εἰς ἄλλους, πρὶν ἢ ὑπόθεσις βαλθῆ εἰς ἐνέργειαν, διότι ἢ
 » τόλμη μας εἶναι κινδυνωδεστάτη, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλευθε-
 » ρίαν τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται ἀναγκαιοτάτη.

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Καπετᾶν Γιαννάκης Γεωργίου, χωρὶς
 ν' ἀποκριθῆ τι, ἔρριψεν ἐν ὄξυδερκὲς καὶ προσκλητικὸν βλέμ-
 μα πρὸς τοὺς κυρίους Γεώργιον Δράκον, Γιώτην Δαγκλῆν,
 Ἀθανάσιον Φωτομάραν καὶ Χριστοφόρον Πεῤῥαϊβὸν, οἵτινες
 διέκειντο πλησίον αὐτοῦ καὶ ὑπὸ σκιάν ἄλλου δένδρου, συ-
 νομιλοῦντες. Οὗτοι συνιέντες τὴν νευματώδη πρόσκλησίν
 του, ἄνευ τινὸς χρονοτριβῆς ὑπῆγαν πρὸς αὐτόν, ὅστις τοῖς
 ἐδιηγάθη ὅλην τὴν ῥηθεῖσαν ὑπόθεσιν. Μετὰ τὸ τέλος ταύ-
 τῆς τῆς διηγήσεως καὶ ἐπιθυμητῆς ἀγγελίας προσεκάλεσαν
 καὶ οὗτοι τοὺς κυρίους Νότην Μπότζαρην, Τοῦσαν Ζέρβαν,
 Μάρκον Μπότζαρην καὶ Λάμπρον Ζάρπαν, διὰ νὰ τὸ κοινο-
 ποιήσωσι, καὶ βάλωσιν εἰς ἐνέργειαν μὲ δραστηριότητα. καὶ
 ὅλοι ἐφάνησαν σύμφωνοι καὶ πρόθυμοι, καὶ μάλιστα διότι
 τὸ ἐπωφελέστατον αὐτὸ ἐπιχείρημα ἔμελε ν' ἀποπερατωθῆ
 μὲ ὀλιγώτατον κίνδυνον· ὁ Νότης Μπότζαρης ὅμως ἐπρό-
 τεινεν, ὅτι ἢ ὑπόθεσις αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ καὶ μὲ τὴν συν-
 αίνεσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ συμμάχου Μουχουρδάρη· ἀλλὰ

» τῷ ἀπεκρίθη ὁ Δράκος οὕτω· « Κύριε! εἶναι γνωστὸν εἰς
 » ὅλους μας, ὅτι ὁ Ἄλῃ πασαῖς ἐπρόσταξε τὸν Μουχουρδάρην
 » καὶ λοιποὺς ἀγάδες νὰ ἐξακολουθῶσιν αὐτοὶ τὰ ἰδικὰ μας
 » σχέδια καὶ ὄχι ἡμεῖς τὰ ἰδικὰ των, τώρα πῶς εἶναι
 » δυνατὸν ἀδελφε, νὰ συγκατανεύσῃ καὶ συμφωνήσῃ ὁ
 » Μουχουρδάρης μὲ ἡμᾶς διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβέζης,
 » τῆς ὁποίας ἡ κυρίευσις, ἐὰν ἐλευθερωθῇ ὁ Ἄλῃ πασαῖς, θὰ
 » τοῦ προξενήσῃ κίνδυνον; ἡμεῖς βλέπομεν φανερὰ, ὅτι
 » τὸ συμμαχικὸν τοῦτο στράτευμα ἐκτελεῖ τὰ χρέη του,
 » καὶ καταφρονεῖ τοὺς κινδύνους ἡρωϊκῶς· εἰς τί λοι-
 » πὸν θὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ἡ συναίνεσις καὶ ἀπόφασις τοῦ
 » Μουχουρδάρη; δὲν ἐνθυμούμεθα κἄν τί ὠμιλήσαμεν χθὲς
 » μυστικῶς εἰς τὸ Σούλιον περὶ τῶν κοινῶν καὶ μερικῶν
 » συμφερόντων τῆς πατρίδος; καὶ ἂν δὲν ἀκολουθήσωμεν
 » ἐκεῖνα, ἐγὼ ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλωμεν κάμει βασίμους προό-
 » δους. »

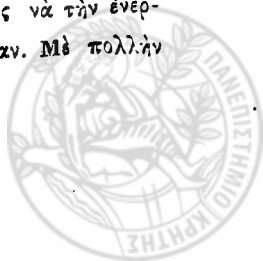

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Πολιορκία καὶ Ἀλωσις Αελόβωρ.

Μολαταῦτα ὁ Μπότζαρης δὲν ἐπίσθη, ἀλλ' ἐπέμενεν εἰς
 τὴν γνώμην του· ὅμως διὰ νὰ μὴ προκύψῃ κἀνένα σχίσμα
 ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας, συγκατένευσαν καὶ οἱ λοιποὶ νὰ γνωστο-
 ποιήσωσι τὴν ὑπόθεσιν καὶ εἰς τὸν Μουχουρδάρην καὶ
 λοιποὺς συναξιωματικούς του, καὶ ἐπομένως νὰ τὴν ἐνεργ-
 γήσωσι μὲ πλειοτέραν προθυμίαν καὶ ὁμόνοιαν. Μὲ πολλὴν

προσοχήν ἤκουσεν ὁ Μουχουρδάρης τὴν ὑπόθεσιν, καὶ κατὰ τὴν συνθήειάν του ὑπεσχέθη νὰ ἐκτελεσθῆ, ὄχι ὁμως καὶ ἐγκαίρως· διότι ἐνέκρινε νὰ ὑποταχθῆ πρῶτον ὅλη ἡ Ἀμφιλογία, καὶ ἔπειτα νὰ γίνῃ ἡ κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐκστρατεία· τοὺς ὑπενθύμιζε δὲ νὰ μὴ λησμονήσωσι καὶ τὰς ὁποίας ἔδωκαν ὑποσχέσεις εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν· « ὅτι τὰ τιμημένα παληκάρια δὲν γίνονται ποτὲ ἄπιστα »· ἔλεγεν ἔτι, ὅτι ἡ ἄλωσις τῆς Πρεβέζης ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, ἀλλ' οὕτε καὶ δύνανται νὰ τὴν βαστάσωσιν· ἐπειδὴ τὴν φερέσει διὰ θαλάσσης ὁ Ἰγκλέζος, ἅμα τὸν γράψῃ ἀπὸ Ἰωάννινα ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς, καὶ ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν πρέπει νὰ κυνηγοῦν πράγματα ὑπὲρ τὴν δυνάμιν των, διὰ νὰ μὴ χαθῶσιν ἄδικα· ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσουν, καὶ ὅταν μὲ τὴν δυνάμιν τοῦ θεοῦ καὶ βοήθειάν των ἐλευθερωθῆ, θέλει τοὺς δώσει τὰ χωρία των καὶ ἄλλας πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Ρούμελης· θέλει τοὺς νομίζει τέλος πάντων ὡς παιδία του, καὶ θέλει τοὺς χρυσώσει πατόκορφα. Ἡ χρονοτριβὴ αὕτη δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο τι, εἰ μὴ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐμβάσῃ δυνάμεις εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε μετὰ τρεῖς ἡμέρας· διότι ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς, ἔχων τὸν υἱὸν του φρούραρχον τῆς Πρεβέζης, ὄντα οὐ μόνον νέον, ἀλλὰ καὶ ἄπειρον τῆς πολεμικῆς, ἔπεμψε μὲ ταχύτητα διὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου χιλίους πεντακοσίους ἀξιόους Τουρκαλβανούς ὑπ' ὄδηγιάν ἐμπειροπολέμων ἀρχηγῶν· καὶ μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν ἕξ, μὲ τὸ νὰ ἦτο πλέον ἡ ἐκστρατεία τῆς Πρεβέζης ἀσύμφορος, ἐστράτευσαν πανστρατιᾶ διὰ τὰ Δέλοβα· τὸν δὲ Πεβραϊβὸν κοινῇ γνώμῃ διέταξαν φρούραρχον εἰς τὴν Ρινιαύσσαν (*), διὰ

(*) Φρούριον μικρὸν ἐπὶ τινος λόφου πλησίον τῆς θαλάσσης, κτισμένον

νὰ ἔχωσιν ἐλευθέραν τὴν κοινωσίαν τῆς θαλάσσης. Φθάσαντα λοιπὸν τὰ στρατεύματα εἰς τὰ Λέλοβα, ἐπολιόρησαν τὸν Σουλεμᾶν πασᾶν, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς στενῆς πολιορκίας καὶ ἀνδρείας προσβολῆς ἐβιάσθη μετὰ δώδεκα ἡμερῶν ἀνθίστασιν νὰ ζητήσῃ συνθήκην, τῆς ὁποίας καὶ ἠξιώθη, ἀφείς εἰς τοὺς νικητὰς ὅλας τὰς τροφὰς, πολεμεφόδια, ζῶα φορητὰ καὶ πᾶσαν ἀποσκευήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Πολιορκία καὶ κυρίεσις τῶν Βαρειάδων.

Κυριεύσαντες τὰ Λέλοβα, διευθύνθησαν διὰ τοὺς Βαρειάδες. Ἐδῶ ἀπήντησαν ἰσχυροτέραν ἀντίστασιν ἀπ' ἐκείνην τῶν Λελόβων· διότι καὶ οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀνδριότεροι, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ φιλοτιμότεροι· ὁποιοῦνδήποτε ἄλλο στρατεύμα Ἑλληνικὸν καὶ ἂν ἦτο δὲν ἤθελε στενοχωρήσει, καὶ βλάψει τόσον τοὺς πολιορκημένους, καθὼς οἱ Σουλιῶται. ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν δὲν τοὺς ἐπολεμοῦσαν τόσον, ὅσον τὴν νύκτα, καὶ μάλιστα σκοτεινὴν οὔσαν, ὅτε ἀψοφητὶ καὶ ἡσύχως ἐπλησίαζον κύκλωθεν τῆς τάφρου, ἢ τῶν οὐχυρωμάτων· πάντοτε ὅμως ἀπέχοντες ὁ εἰς τοῦ ἄλλου βήματα δύο· τόσον εἰς τὸ πλησίασμα, ὅσον (ἀνάγκης ἐπειγούσης) καὶ εἰς

παρὰ τῶν Ἐνετῶν, κείμενον μετὰξὺ Πρεβίτζης καὶ Πάργας καὶ ἀπέχον τοῦ Σουλίου ὠρῶν ὀκτώ· πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἢ τὸ πάλαι κατὰ τὸν Θεουκυδίδην Ἐλατρεία.

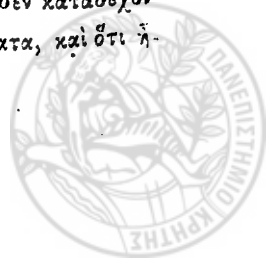
τὸ ὀπισθοδρόμεσμα, ὅλοι ἐκ συμφώνου καὶ μὲ τὸ αὐτὸν βῆμα ἐκινουῦντο, προσέχοντες ἀλλήλοις μῆτις ἐξ αὐτῶν τραυματισθῆ, ἢ φονευθῆ, καὶ μείνη ἐξ ἀπροσεξίας εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὸ ὁποῖον κατηγορεῖται, καὶ ὑβρίζεται παρὰ τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν, ἢ δὲ ὑβρις ἀποδίδεται μᾶλλον εἰς τὸν τυχόντα ὀδηγόν, ὅχι ὡς μὴ προσέξαντα, ἀλλ' ὡς δειλιάσαντα· στῆθος καὶ νῶτα δὲν παρατάττουσι ποτὲ, ἀλλὰ τὸ πλάγιον ἀριστερὸν μέρος, διὸ καὶ τὸ βᾶδισμὰ των γίνεται καρκινικόν· τὸ κοντὸν φόρεμά των καὶ τὸ ὑποκάμισον πρέπει νὰ ᾔηται ὅσον δυνατὸν ρυπαρώτατα, ὥστε νὰ μὴ διακρίνονται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τὴν νύκτα.)

« Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ μὲ τοιαῦτα στρατηγήματα ἐπολέμουν τοὺς πολιορκημένους, ὥστε δὲν ἐτολμοῦσαν τὴν νύκτα οὔτε φῶς ν' ἀνάψωσιν, οὔτε παράθυρον, ἢ μικρὰν ὀπήν ἀνοικτὴν ν' ἀφήσωσιν, οὔτε νὰ συνομιλήσωσιν, οὔτε νὰ κοιμῶνται ἤσυχά· ἐπειδὴ τοὺς ἐπυροβόλουν καὶ ἐφόνευον ἀπροσδοκῆτως. Ὅλα ταῦτα τὰ δεινὰ, μολονότι συνωδεύοντο καὶ μὲ τὴν πείναν, τὰ ὑπέφεραν ὁμῶς γενναίως οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ Μακεδόνες, (οὔτινες, ὡς προεῖρηται, διέβησαν ἀπὸ Μπογόριτζαν εἰς Βαρειάδες) ὄντες χίλιοι ἐξακόσιοι· Ὅσακις δὲ τοὺς ἐπρόβαλαν συνθήκας, συμφερούσας δι' αὐτοὺς, ἐκεῖνοι πάντοτε τὰς ἀπέβαλον ἀλαζωνικῶς, κατηγοροῦντές τους μάλιστα συνεχῶς, ὅτι νὰ μὴ καυχῶνται ὅτι ἐνίκησαν τὸν Σουλεμᾶν πασαῖν εἰς τὰ Λέλοβα, ὄντα Ἀνατολίτην (*), καὶ ὅχι Ρου-

(*) Ὅσοι Ὄθωμανοὶ καὶ Ἕλληνες γεννῶνται εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἠπειρὸν καὶ Μακεδονίαν, φοροῦν δὲ κατ' ἐξοχὴν ἀπ' ἔξω τὸ ὑποκάμισον, ἀποστρέφονται τοὺς Ἀσιανούς ὡς ἀνάδρους, καὶ ἀσώτους, τοὺς προσκαλοῦν καὶ τινα ὑβριστικὰ ἐπίθετα, λέγοντές τους Δουδούμιδες, Χαλδούπιδες, Κονιάριδες καὶ τὰ παρόμοια.

μελιώτικον καὶ Μακεδονικὸν παληκῆρι. Τοιαῦται φιλονεικίαι, προβλήματα καὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν δι' ἡμέρας εἰκοσιπέντε. Βλέποντες δὲ οἱ πολιορκηταὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν, ἐπενόησαν νὰ τοὺς δοκιμάσωσι καὶ μὲ ἄλλην σκληροτέραν καὶ ἀηδέστεραν ποινήν, ἣτις ἦν ἡ ῥηθησομένη· πλησίον τῆς εἰσόδου τοῦ ὀχυρώματος δύο βήματα σχεδὸν μακρὰν τῆς εἰσβολῆς ἔκειτο ἐν φρέαρ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ νερὸν ἀντλοῦντες τὴν νύκτα, ἔπινον· ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ μολύνωσι τὸ νερὸν, καὶ ἴσως τότε, πάσχοντες ἀπὸ τὴν δίψαν, κλίνωσιν εἰς συνθήκην. Ὅθεν διὰ νὰ τελεσφορήσῃ ἡ ἐφεύρεσίς των, κατ' εὐχὴν ἐν μιᾷ σκοτεινῇ, νυκτὶ ἐπλησίασαν ἕως πεντακόσιοι εἰς τὸ ὀχύρωμα, καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολίζωσιν ἀδιακόπως, τὸ δὲ μέρος τῆς εἰσόδου ἄφησαν ἐλεύθερον, διὰ νὰ ἐλύσωσιν ὅλην τὴν προσοχὴν των εἰς τοῦ, πυροβολοῦντας, καὶ νὰ μὴ φωτοβολῇ ἐκεῖνο τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον σταλέντες πέντε στρατιῶται ἀψοφητὶ, ἔβριψαν εἰς τὸ φρέαρ ἓνα τριήμερον Τουρκικὸν πτῶμα καὶ δύο χοίρους διηρημένους εἰς τέσσαρα τεμάχια καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐντόσθια, ἐξ αὐτῶν τῶν πέντε οἱ δύο ἐτραυματίσθησαν, ὁ μὲν κατὰ τὴν κεφαλὴν, ὁ δὲ κατὰ τὸν μηρὸν, ἀμφότεροι ὁμοῦς ἔμειναν ἐκτὸς κινδύνου· τελειωθείσης δὲ ταύτης τῆς πράξεως ἔπαυσε μετὰ μίαν ὥραν καὶ ὁ πυροβολισμὸς, καὶ οὕτως ὀπισθοδρομήσαντες ἀνεπαύθησαν εἰς τὰς πρώτας θέσεις των.

(Ὁ Μολυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐσύγχυσε, καὶ κατεπίκρανε τὸ πρῶτ' αἰσθαντικώτατα τοὺς Τούρκους, ὥστε παραπνοούμενοι ὑβρίζαν τοὺς πολιορκητὰς ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀπίστους, καὶ πολὺ περισσότερον τοὺς συμμάχους Τουρκαλθανοὺς, λέγοντές τους, ὅτι τὰ παληκάρια τὰ τιμημένα δὲν καταδέχονται ποτὲ νὰ κάμνωσι τέτοια βρωμερὰ πράγματα, καὶ ὅτι ἡ-

σαν εὐχαριστημένοι καλῆτερον νὰ τοὺς φονεύσωσιν ὄλους, παρὰ νὰ τοὺς ἐγγίξωσιν εἰς τὸ δόγμα τῆς θρησκείας των (*) τοὺς ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ πολιορκηταί, ὅτι οἱ πολεμικοὶ νόμοι συγχωροῦν καὶ ἄλλα χειρότερα, τὰ ὅποια θέλουσι τὰ δοκιμάσει, ἂν δὲν ἀποφασίσουν ν' ἀναχωρήσωσι γρήγορα· ἐκεῖνοι ὁμως δὲν ἀνταπεκρίθησαν ἄλλο, παρὰ ἐζήτησαν παρακαλεστικῶς νερὸν καθαρὸν καὶ τριῶν ὥρων προθεσμίαν, διὰ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου· τοῖς ἐδόθη καὶ νερὸν δι' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ προθεσμία καὶ κρέατα, ἐπειδὴ εἶχαν φάγη ὄλα των τὰ φορτηγὰ ζῶα. Μετὰ δὲ τὴν προθεσμίαν ἔπεμψαν τρεῖς νὰ πραγματευθῶσι τὴν εἰρήνην, ἢ ὅποια συνίστατο εἰς τὸ νὰ λάβωσιν ὄλα των τὰ κινητὰ πράγματα, καὶ νὰ τοῖς δοθῶσι καὶ ζῶα διὰ νὰ τὰ μετακομίσωσιν εἰς Ἰωάννινα· ἀλλ' οἱ πολιορκηταὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἰδίων των ὄπλων, ἄλλο τι εἶδος δὲν τοῖς συγχωρεῖται νὰ μετατοπίσωσιν, οὔτε τὰ ὄπλα τῶν ἔως τότε φονευθέντων καὶ πληγωθέντων συντρόφων των, (ἦσαν γὰρ ἑκατὸν ἑπτὰ σκοτωμένοι καὶ διακόσιοι σχεδὸν πληγωμένοι, ἐκ δὲ τῶν πολιορκητῶν τεσσαράκοντα δύο καὶ ἐξήκοντα πέντε πληγωμένοι)· ὅσον δὲ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους θέλει τοὺς διορισθῶσι ζῶα φορτηγὰ καὶ ἄνθρωποι διὰ νὰ τοὺς μετακομίσωσιν εἰς Ἄρταν· διὰ τὴν ἀσφάλειαν ὁμως τῆς ἐπανακάμψεως τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων, πρέπει νὰ κρατήσωσι δέκα ὁμήρους ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς σημαντικούς ἀξιώματικούς των. Ἐπιστρέψαντες λοιπὸν

(*) Εἶναι πασίδηλον, ὅτι τὸ χοίρινον κρέας δὲν συγχωρεῖται εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς διὰ νὰ τὸ τρώωσιν· ἀλλ' ἂν κατ' ἐπιφάνειαν τὸ ἀνδιάζουσι, κρυφίως ὁμως καὶ κατὰ προσποίησιν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τὸ τρώωσιν ὀρεκτικώτατα.

οἱ ἀπεσταλμένοι, ἐγνωστοποίησαν τὴν ἀπόφασιν τῶν πολιορκητῶν, τὴν ὁποίαν, στενοχωρημένοι ὄντες ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τοῦ νεροῦ καὶ τροφῆς, ἐδέχθησαν. Τὴν δὲ ἐπιούσαν, ἐξελθόντες τῶν ὀχυρωμάτων, διευθύνθησαν διὰ τὴν Ἄρταν· οἱ δὲ Σουλιῶται μετὰ τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν καταδίσαντες ἐκ θεμελίων τὰ ἐκείνων ὀχυρώματα καὶ προμαχῶνας, ἐκστράτευσαν μετὰ δύο ἡμέρας διὰ τὸ Τόσκεσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

---

*Πολιορκία καὶ Ἀλωσις τοῦ Τόσκεσι, καὶ μάχη
τῶν πέριτε Πηγαδίων.*

Στρατοπεδεύσαντες εἰς τὸ Τόσκεσι, πρὶν δώσωσιν ὅμως αἰτίαν πολέμου, οὔτε στενῆς πολιορκίας, ἐπεμψαν δύο ἀξιωματικούς νὰ τοὺς παραστήσωσι τὰ σκληρὰ καὶ ἀνίατα δεινὰ τῶν πολέμων, καὶ ὅτι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα οἱ ἀρχηγοὶ, πρέπει νὰ τὰ προλαμβάνωσι, διὰ νὰ μὴ χύνεται τὸ ἀνθρώπινον αἷμα χωρὶς νόμιμον αἰτίαν καὶ διὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρέξεις τῶν μεγάλων ἀνθρώπων· ἀλλ' ἄς συλλογισθῶσιν ὅτι αὐτοὶ (*) δὲν εἶναι μόνον γείτονές τ' ὡν, ἀλλὰ καὶ φίλοι προπατορικοὶ, καὶ ἂν κ' ἄποτε ἐπολέμουν μεταξὺ τ' ὡν,

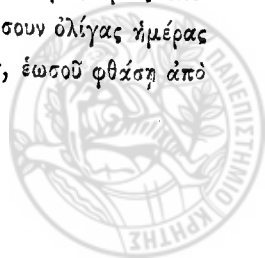

(*) Αὐτὴν τὴν πρεσβαίαν τὴν ἐπεμψαν μόνον οἱ Σουλιῶται· ἐπειδὴ ἡ εἰς τὸ Τόσκεσι φρουρὰ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἦσαν Τσαμπεδες (θεσπρωτοὶ), οἵτινες κατοικοῦσι πλησίον, καὶ κατὰ τὸ δυτικοβόρειον μέρος τοῦ Σουλίου.

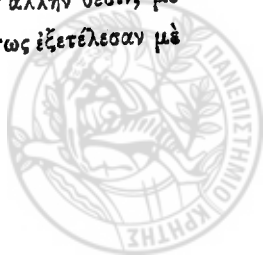
τοῦτο δὲν ἦτον παράδοξον, τὰ ἴδια συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τοὺς ὠδηγοῦσαν οὕτω· τὴν ὁμοίαν ἢ διαφορὰ εἶναι πολὺ μεγάλη· διότι οἱ Σουλιῶται ζητοῦσι τὴν πατρίδα, τῶν καὶ τὰ δικαιώματά της· καὶ τοῦτου ἕνεκα αὐτοὶ, ὡς φίλοι καὶ καλοὶ γείτονες, ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἢ τοῦλάχιστον ν' ἀδιαφορήσωσιν· οἱ Τζάμηδες ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἀληθεῖν γείτονες καὶ φίλοι τῶν παλαιοὶ εἶναι, καὶ οὔτε τοὺς φθονοῦσι διὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς πατρίδος τῶν καὶ δικαιώματά των, ἀλλ' ἀποσρέφονται τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσχα, τὰ ὅποια ἐμεταχειρίσθησαν καὶ ὁλονένα μεταχειρίζονται διὰ νὰ ἀπολαύσωσι τὴν πατρίδα τῶν· αὐτὸ τὸ νόμιμον καλὸν ἔπρεπε νὰ τὸ ζητήσωσι καὶ λάβωσιν ἀπὸ τὸν κραταιώτατον, καὶ ἐλεημονητικώτατον βασιλέα τους, καὶ ὅχι ἀπὸ τὸν ἀδικιώτατον καὶ παρανομώτατον Ἀλῆ πασᾶν, τὸν ὁποῖον τὸ ἴδιον Δεβλέτι ἀπεφάσισε νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ Τοῦρκους καὶ Ῥωμαίους· ὅτι ἂν καὶ ὁ ἴδιος Ἀλῆ πασᾶς (τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύομεν) ἀποφύγῃ τὴν δεικαίαν ὀργὴν τοῦ βασιλέως του, αὐτοὶ ὁμοίως τὴν ἰδικὴν του δὲν θὰ τὴν ἀποφύγουν ἔπειτα, ἐπειδὴ ὁ παλαιὸς καὶ ἄπιστος ἐχθρὸς ποτὲ νέος καὶ πιστὸς φίλος δὲν γίνεται, καὶ ὅταν ἐκεῖνος χαθῇ, οἱ Σουλιῶται θὰ μείνουν πάλιν εἰς τὴν βασιλικὴν ὀργὴν, μὲ τὸ νὰ ἐχρημάτισαν φίλοι καὶ σύμμαχοί του, καὶ δὲν ἠκολούθησαν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι καὶ Ῥωμαῖοι, τὸ κατ' ἐκείνου ἐκδοθὲν βασιλικὸν διάταγμα.

Τοιαύτην ἀπόκρισιν ἔπεμψαν οἱ Τζάμηδες πρὸς τοὺς Σουλιώτας μὲ τὴν ῥηθεῖσαν πρεσβεῖαν τῶν· ὁ κύριος ὁμοίως σκοπὸς τῶν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ χρονοτριβήσωσι ὀλίγας ἡμέρας μὲ τοιαύτας προβληματικὰς συνδιαλέξεις, ἕως οὗ φθάσῃ ἀπὸ

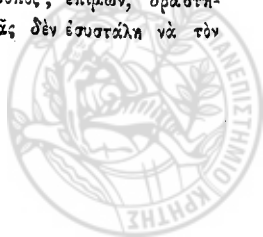
τὰ Ἰωάννινα νέα βοήθεια ἐκ τριῶν χιλιάδων Τουρκαλθανῶν καὶ Μακεδόνων, καὶ τότε ἀπροσδοκῆτως νὰ τοὺς κτυπήσωσι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, καὶ μάλιστα διότι ἦσαν ἀκόμη χωρὶς προμαχῶνας. Ἐνῶ δὲ ἐσυσκέπτοντο οἱ Σουλιῶται τὴν πρὸς τοὺς Τσαμῆδες ἀνταπόκρισιν, Ἕλληνας κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἔφθασεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα δρομαίως, καὶ ἀμέσως διὰ τῶν νευμάτων προσκαλέσας τὸν Γεώργιον Δράκον καὶ Λάμπρον Ζάρμπαν κατ' ἴδιαν, ἐκφράσθη πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς. « Γενναϊότατοι Καπετάνοι ! ἔρχομαι ἐπίτηδες ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα » διὰ νὰ σᾶς γνωστοποιήσω, ὅτι τὴν ἀκόλουθον νύκτα ἀφεύκτως πέμπεται ἀπὸ τὸ γενικὸν στρατόπεδον εἰς πασᾶς » Μουσταφᾶς λεγόμενος μὲ τρεῖς χιλιάδες ἐκλεκτὸν στρατευμα καὶ πεντακοσίους ἵππεις εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, καὶ μὲ σχέδιον τοιοῦτον, νὰ σᾶς κτυπήσωσι » τὴν νύκτα τὸ χρέος μου, ἀδελφοί, τὸ ἔκαμα ὡς ὁμογενῆς, » σᾶς παρακαλῶ ὅμως νὰ μὴ φανερώσετε εἰς καὶκένα τὸ ὄνομά μου· ἔχετε υἱείαν, καὶ ὁ θεὸς νὰ σᾶς δεῖξῃ ἀσπροπρόσωπους ».

Ἀναχωρήσαντος ἐκεῖθεν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπανῆλθον οἱ ρηθέντες εἰς τὴν σύναξιν τῶν συνοπλαρχηγῶν καὶ συμμάχων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκένωσαν τὰ ὅσα ἤκουσαν· καὶ μετὰ μικρὰν σκέψιν ἐνεκρίθη παρὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ συμμάχων νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ὁ Ἅγιο Μουχουρδάρης πεντακοσίου Τουρκαλθανοῦ, καὶ διακοσίου Σουλιώτας ὁ Γεώργιος Δράκος, καὶ μ' αὐτὴν τὴν δύναμιν νὰ ὑπάγωσιν, ὅσον τάχος, νὰ προκαταλάβωσι τὴν νύκτα τὰ πέντε Πηγάδια, πρὶν αἱ ἐχθροὶ νὰ διαβῶσιν, διότι εἰς ἐκεῖνο τὸ στενὸν ἐδύναντο νὰ μεταιώσωσι τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὄχι εἰς ἄλλην θέσιν, μὲ τὸ νὰ εἶχεν ἱκανὸν ἵππικὸν ὁ ἐχθρὸς, καὶ οὕτως ἐξετέλεσαν μὲ

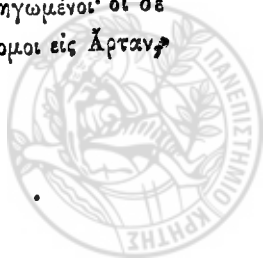
προθυμίαν καὶ δραστηριότητα οὐ ρηθέντες ἀρχηγοὶ τὸ ἐγκριθέν σχέδιον, καὶ τύχη ἀγαθῇ προκατέλαβαν τὰ πέντε Πηγάδια διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἐχθρῶν· διότι πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχε σταλῆ διαταγὴ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἰωαννίνων καὶ πληρεξέυσιον ὅλης τῆς Ἑλλάδος Βεζῆρ Χουρσίτ Ἀχμέτ πασᾶν (*) πρὸς τὸν εἰς Ἄρταν Σουλεμᾶν πασᾶν, διὰ νὰ ἐξαποστεί- λη ὀκτακόσιους στρατιώτας ὑπ' ὄδηγιάν ἐνὸς ἐμπειροπολέ- μου ἀρχηγοῦ καὶ προκαταλάβῃ τὸ στενὸν τῶν Πηγαδίων ἕωσοῦ διαβῶσι τὰ βασιλικά στρατεύματα χωρὶς κίνδυνον· διαβάντων δὲ, νὰ ἐνωθῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ συστρατεύσωσι κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Κατὰ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἔφθασαν οἱ ὀκτακόσιοι πλησίον τοῦ στενοῦ· ἀλλ' ἢ διὰ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας, ἢ ἀδιαφορίαν, ἢ φόβον, μήπως οἱ Σουλιῶται προκατέλαβαν τὸ στενὸν, καὶ πέσωσιν εἰς κίνδυ- νον, ἐνέκριναν νὰ στρατοπεδεύσωσιν ἐνὸς μιλλίου μακρὰν τοῦ στενοῦ, καὶ τὴν αὐγὴν νὰ ἔμβωσιν καὶ τὸ κρατήσωσιν ἕωσοῦ διαβῶσι τὰ ἐξ Ἰωαννίνων στρατεύματα. Κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν τῆς νυκτὸς ἔφθασαν καὶ οἱ Σουλιῶται μετὰ τῶν συμ- μάχων, καὶ προέπεμψαν πέντε στρατιώτας νὰ ἐξιχνιάσωσι τὸ στενὸν, ὑποπτευόμενοι τινὰ ἔνεδραν τῶν ὑπεναντίων. Ὡς οὖν εἶδον αὐτὸ ἐλεύθερον, εἰσῆλθον πεντακόσιοι ὑπ' ὄδηγιάν τοῦ Γεωργίου Δράκου, δὶκκόσιοι δὲ ἔμειναν ἀντικρὺ εἰς τὸ πλά- γιον μὲ τὸν Ἅγιο Μουχουρδάρην, ὥστε, χρεῖας τυχοῦσης, νὰ

(*) Πρὸ ἡμερῶν εἶχε διορισθῆ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον αὐτὸς ὁ ἀρχιστράτη- γος, τὸν δὲ προκατοχόντου Ἰσραήλ πασᾶν ἐξώρισε, καὶ ἐπομένως τὸν ἐφό- νηυσεν· ὁ δὲ διάδοχος ὁμοίως ἦν ἀσυγκρίτως ἀξιώτερος τοῦ προκατόχου· διότι εἰς ἕλας τὰς περιστάσεις ἐδείχθη γενναῖος, πολύτροπος, ἐπίμωμος, δραστή- ριος καὶ ἐκδικητικὸς, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος Ἀλῆ πασᾶς δὲν ἐυστάλη νὰ τὸν κηρύξῃ ἀξιώτερόν του.

δώση τὴν αὐγὴν βοήθειαν, ἐξ ὧν οἱ ἑκατὸν πενήκοντα ἦσαν Τουρκαλβανοὶ, οἱ δὲ λοιποὶ, Σουλιῶται.

Μόλις ὁ ἥλιος εἶχεν ἐξαπλώσει τὰς ἀκτῖνας του εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, καὶ οἱ ὀκτακῦσιοι ἐξυπνήσαντες διευθύνοντο εἰς τὸ στενὸν χωρὶς τινα προφύλαξιν, νομίζοντες το ελεύθερον. Ὁ Δράκος ἰδὼν αὐτοὺς μακρόθεν, διέταξε νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ εἰσέλθωσιν, ὅσον τὸ δυνατόν πλησίον, ὥστε νὰ δοκιμάσωσιν αἰσθαντικοτέραν τὴν ζημίαν· τοὺς εἶδεν ἀπὸ τὸ πλάγιον καὶ ὁ Μουχουρδάρης, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ τοὺς κτυπήσῃ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν, ἀλλ' ἐκαιροφυλάχθη νὰ ἰδῇ πρῶτον τὴν συμπλοκὴν, καὶ τότε ἐξαίφνης νὰ ὀρμήσῃ καὶ αὐτὸς· Μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὰ μέσα τοῦ στενοῦ ἢ ἐμπροσθοφυλακῆ, διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς ἀναγκαίας θέσεις, καὶ ἀπροσδοκῆτως εὔρεν ἄλλους εἰς αὐτὰς, οἱ ὅποιοι ἄρχισαν ἐκ συμφώνου νὰ τοὺς φονεύσωσιν· ἐκεῖνοι ὀπισθοδρομοῦντες μετὰ τρόπου, ἐφώναζον, Σουλιῶται, Σουλιῶται· ὁ δὲ Μουχουρδάρης παρευθὺς ὤρμησεν ἀπὸ τὰ ὀπισθεν κατ' αὐτῶν· μολονότι τὸ πρῶτον καὶ ἔξαφνον κτύπημα τοὺς ἐτρόμαξε πολὺ, ἢ ἐκ τῶν ὀπισθεν ὅμως δύναμις τοὺς ἔφερεν εἰς ἀταξίαν, καὶ ἀπελπησίαν. τοὺς διαίρεσεν εἰς διάφορα, καὶ μικρὰ σώματα, τὰ ὅποια ἐβίασε νὰ καταφεύγωσιν εἰς κινδυνώδεις θέσεις, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἐλπίδα σωτηρίας· ἐσυλλήφθησαν ἐξ αὐτῶν ζῶντες ἑννεμήκοντα πέντε, τοὺς ὁποίους οἱ σύμμαχοι Τουρκαλβανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσιν· οἱ δὲ Σουλιῶται οὐ μόνον τὴν ζωὴν των ἔσωσαν, ἀλλὰ καὶ ἐνόπλους ἅπαντας εἰς Ἄρταν ἐξάπέστειλαν. Ἀπέθανον ἐκ μὲν τῶν βασιλικῶν ἑκατὸν εἰκοσιτρεῖς, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἀπὸ δὲ τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν τρεῖς, καὶ πέντε ἀκινδύνως πληγωμένοι· οἱ δὲ ἀποφυγόντες τὸν κίνδυνον ἐπέστρεψαν ἔντρομοι εἰς Ἄρταν·

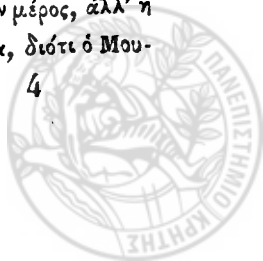

ἀφήσαντες τὰς κάπας των, τροφὰς, πολεμεφόδια καὶ ἰκανὰ φορτηγὰ ζῶα. Διήρκεσεν ὁ πόλεμος οὗτος σχεδὸν ὥρας δύο. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Μουχουρδάρης κατέλαβεν ἀμέσως τὰς πρώτας θέσεις, ὁ δὲ Δράκος προσμένων τὴν ἐξ Ἰωαννίνων πολλὴν δύναμιν, ὠχύρωσέν ἐκ νέου τὸ στενὸν ἀσφαλέστερα. Περὶ δὲ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἐνῶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ στρατιῶται ἐκοιμῶντο ὑπὸ τὰς σκιάς τῶν δένδρων, ἐπαρουσιάσθη πρὸς τὸν ἀρχηγὸν εἷς ἐκ τῶν δύο σκοπῶν (*), καὶ τῷ εἶπε ταῦτα. » Γενναιώτατε Ἀρχηγέ! οἱ Τοῦρκοι ὀλονένα » μᾶς πλησιάζουν· καὶ ἡμεῖς (ἀπεκρίθη ὁ ἀρχηγός) ἀνυπομόνως τοὺς προσμένομεν. » Ἐγνωστοποίησε τὴν εἶδησιν ταύτην εἰς ὅλους, ἔπεμψεν εἰς τὰς ἀδυνάτους τοποθεσίας τοὺς ἀξιοτέρους ἀξιοματικούς, τοὺς ταρήγγειλε νὰ προσέχουν διὰ νὰ μὴ τοὺς ἰδοῦν οἱ ἐχθροὶ ὅταν ἐμβαίνωσι· καὶ ἐν ᾧ ἀρχίσῃ ὁ πυροβολισμὸς νὰ φανῶσι γενναῖοι, καὶ ἀπτόητοι, καὶ τότε ἡ νίκη μέλλει νὰ ᾔηται ἰδική των, καὶ λάφυρα πολλὰ θὰ ἐπάρουν· ἐντοσούτῳ ἔφθασε τὸ ἰππικὸν ἐντὸς τοῦ σενουῦ, ὅπου καὶ ἐξεπέζευσεν προσμένον καὶ τοῦ πεζοῦ τὴν ἀφίξιν· ὡς δὲ παρεγένετο, ἐπρόσταξεν ὁ πασᾶς νὰ προοδεύσῃ τὸ ἰππικὸν, καὶ ἐπομένως τὸ πεζὸν, ὀπισθεν δὲ, αἱ τροφαὶ, τὰ πολεμεφόδια καὶ φορτηγὰ ζῶα μετὰ τῶν ὑπηρετῶν· ἀποροῦσεν ὡς τόσον ὁ πασᾶς, πῶς ἀπὸ τὸ στενὸν δὲν ἐξήλθον εἰς προὔπαντησίν του οἱ πρὸ μικροῦ νικηθέντες συναγωνισταὶ του· ἀλλ' ἡ ἀπορία του διελύθη παρευθὺς, ἐπειδὴ τὸ ἰππικὸν του εἰσελθὸν εἰς τὸ στενὸν ἐκτυπήθη τόσον ἀνδρείως ἀπὸ τοὺς λόχους, ὥστε ὅσοι ἀπέφυγον τὸν θάνατον ἐτράπη-

(*) Σκοπός· χυδαῖστί καραούλι.

σαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Ὁ πασᾶς ἠσθάνθη κατάκαρδα αὐ-
 τὸ τὸ ἀπροσδόκητον συμβεβηκός, καὶ μετὰ ὀλίγη ὥρας
 σκέψιν, ἀπερῆσσε νὰ διαβῆ τὸ στενὸν μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὰς
 χεῖρας, καὶ ὄχι ποτὲ νὰ ἐπιστρέψῃ· ἔπεμψεν ἐν πρώτοις χι-
 λίους στρατιώτας ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος κατὰ τὸ ἀνατολικο-
 εὐρεια, διὰ νὰ τοὺς κτυπήσῃ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν, καὶ ἐνταυ-
 τῷ νὰ ὀρμηθῇ καὶ αὐτὸς μὲ τὸ ἐπίλοιπον πεζικὸν εἰς τὸ
 στενὸν, διὰ νὰ τοὺς ἐξώσῃ ἐκεῖθεν μὲ πολλὴν ζημίαν. Ὁ
 Μουχουρδάρης, ἰδὼν ἀπαντικρὺ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς-
 χωροῦσαν κατὰ τὰ νῶτα τοῦ ἀρχηγοῦ Δράκου, ἀμέσως ὤρ-
 μησε καὶ αὐτὸς κατ' ἐκείνων μὲ τοὺς διακοσίους πεντήκον-
 τα, ἐξ ὧν διέταξε τοὺς πλέον ὠκύποδας ν' ἀνέβωσι κρυφίως
 διὰ τινων κοιλάδων καὶ δασῶν ὑπεράνω τῶν ἐχθρῶν, ἵπου
 διετάχθησαν νὰ κρυθῶσι, καὶ πρακτηρῶσιν ἐνταυτῷ, ἕωσ-
 οὔ ὁ πόλεμος ἀρχίσῃ νὰ συγκροτῆται πεισματώδης, καὶ
 τότε νὰ ὀρμήσουν καὶ αὐτοὶ, καὶ νὰ κτυπήσουν τὰ ὀπισθεν
 τῶν ἐχθρῶν μὲ τὴν συνειθισμένην των ἀνδρείαν· αὐτὸς δὲ μὲ
 τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα ἠσφάλισε τὰ κινδυνεύοντα νῶτα τῶν
 συναγωνιστῶν του, πρὶν ὁ ἐχθρὸς (διὰ τὸ δύσβατον τοῦ τό-
 που) πλησιάσῃ. Ἐφθασε τέλος πάντων καὶ ὁ ἐχθρὸς, καὶ μὲ
 ἀνδρείαν πολλὴν ἠγωνίσθη νὰ διώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς ἑκατὸν πεν-
 τήκοντα· ἀλλ' οὗτοι ἀντέστησαν μεγαλοψύχως, χωρὶς νὰ
 μετατοπίσῃ τις ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὴν θέσιν του, καὶ μὲ τὸν αὐτὸν
 θυμὸν ὤρμησε καὶ ὁ πασᾶς εἰς τὸ στενὸν, ἀλλ' ἀπήντησε
 τὴν ἰδίαν ἀντίστασιν· καὶ ὁσάκις ἐβίαζε το σράτευμα νὰ προ-
 χωρῆ, τύσῃ πλειοτέραν φθορὰν ἐδοκίμαζεν· ἐνῷ δὲ ἐγένετο
 αὕτη ἡ συμπλοκὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐφάνησαν κατα-
 βαίνοντες καὶ οἱ πεντήκοντα ἀπὸ τὸ ὑψηλότερον μέρος, ἀλλ' ἡ
 γενναία αὐτοῦ ὀρμὴ ἔφερε σχεδὸν τὰ νικητήρια, διότι ὁ Μου-

χουρδάρης με τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα ἐκινδύνευε νὰ χαθῆ, οὐ μόνον ἀπὸ τὴν ἑπταπλάσιον δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδύνατον τοποθεσίαν. Ὁ Δράκος δὲν εἰμπόμενος νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμίν του διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ· ἐπειδὴ μόνον τριακασίους εἶχεν εἰς τὴν μάχην, οἱ ἄλλοι διακόςιοι ἐρύλαττον τὴν ἄλλην εἴσοδον τοῦ στενοῦ (*): τότε ὁ πασᾶς ἐφώρμησεν ὡς μανιώδης κατὰ τοῦ Δράκου, ὥστε, ἂν δὲν ἐμποδίζετο ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πτώματα τῶν ἵππων καὶ ἀνθρώπων, ἐμελλε νὰ στήσῃ τῆς νίκης τὸ τρόπαιον· ἐντοσούτω οἱ πεντήκοντα προχωρήσαντες εἰς τὰ νῶτα τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἔβλαπταν καιρίως· ἡ δὲ ἀρχηγὸς Ἐλμάζμπεης ὀνομαζόμενος μ' ἐν σῶμα ἱκανὸν ἀντίστατο γενναίως εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν πεντήκοντα, ἀλλὰ κακῆ τύχῃ ἐτρώθη καιρίως κατὰ τὴν κεφαλὴν παρά τινος Σουλιώτου Λάμπρου Καραπίνου καλουμένου. Ὁ θάνατος τούτου τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ οὐ μόνον τοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του ἐδειλίχασε καὶ ἔτρεψεν ἐπομένως εἰς φυγὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον πασᾶν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἐβίασε, φοβούμενον μὴ κτυπηθῆ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν. Ὄθεν ἡ πλάστιγξ τῆς νίκης ἔκλινε πρὸς τοὺς Σουλιώτας καὶ συμμαχοὺς Τουρκαλβανούς, οἵτινες, ἐμψυχωθέντες ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν πεντήκοντα συντρόφων, ἐφώρμησαν καὶ αὐτοί· καὶ ἐξώσαντες τοὺς λοιποὺς Τούρκους ἀπὸ τὰς θέσεις των, τοὺς ἐδίωξαν μακρὰν τοῦ στενοῦ, συλλαβόντες καὶ εἰκοσιδυό ζῶντας· καὶ οὕτως ἐπιστρέψαντες νικηφόροι ἐλαφυραγώγησαν τοὺς σκοτωμένους, οἵτινες ἦσαν τριακόςιοι δεκατέσσαρες ἐκτὸς τῶν πληγωθέντων, ἐκ δὲ τῶν Σουλιωτῶν

(*) Φοβούμενοι μήτοι ὁ πασᾶς τῆς Ἄρτας πέμψῃ νέαν δύναμιν διὰ νὰ ἀπεπλύνῃ τὴν πρώτην κατασχόνην.

τρεις καὶ ἑπτὰ πληγωμένοι, καὶ ἐκ τῶν συμμάχων δώδεκα καὶ ἑννέα πληγωμένοι. Ὁ πασᾶς λοιπὸν δὲν ἐνέκρινε νὰ στρατοπεδεύσῃ ἐκείνην τὴν νύκτα πλησίον τοῦ στενοῦ, φοβούμενος κἀνένα νυκτερινὸν στρατήγημα τῶν Σουλιωτῶν. ἀλλ' ἀπεμακρύνθη πανστρατιᾷ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰωαννίνων· οἱ δὲ Σουλιῶται κατέλαβαν τὰς ἰδίας θέσεις, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἔθαψαν τοὺς φονευθέντας συναγωνιστάς των· τὰ δὲ πτώματα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἵππων αὐτῶν ἔρριψαν εἰς μίαν κοιλάδα σωρηδόν, ἐπιθέντες χῶμα καὶ πέτρας δι' ἀποφυγὴν τῆς ἀποφορᾶς. Γέγονεν ἡ μάχη αὕτη κατὰ τὸ 1821. τῆ 27 Ἰουλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Μάχη τοῦ Τόσκεισι.

Οἱ μείναντες λοιπὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Τόσκεισι, δηλαδὴ Ζηγούρης Τσαβέλλας, Τούσιας Ζέρβας, Γιώτης Δαγκλῆς, Νάσης Κουτζονίκας καὶ ὁ σύμμαχος αὐτῶν Ταχίρ Ἀμπάζης ἀνταπεκρίθησαν τὴν τρίτην ἡμέραν εἰς τοὺς πολιορκουμένους Τσάμηδες μὲ δευτέραν πρεσβείαν ὡς ἐφεξῆς·

- Μὴ μὰς κατηγορῆτε φίλοι καὶ γείτονες Τσάμηδες, ἐπειδὴ
- ἐλάβομεν τὴν πατρίδα μας ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ ὄχι
- ἀπὸ τὸν Σουλτάνον· ἡμεῖς, καθὼς καλῶς τὸ ἤξεύρετε, ὑπε-
- τάχθημεν καὶ ἐκτελούσαμεν τὰς βασιλικὰς προσταγὰς μὲ
- ὄλην τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ προθυμίαν· ἀλλ' ὁ ἰδιόξος σας
- φθόνος καὶ μνηστικακία ὑπερίσχυσαν τόσον εἰς τὴν ψυχὴν

» τοῦ πρώην ἀρχιστρατήγου Ἰσμαήλ πασᾶ, ὥστε οὐ μόνον
 » πατρίδα, κατὰ τὴν βασιλικὴν προσταγὴν, δὲν μᾶς ἔδωκεν,
 » ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν μας αὐτὴν ἀπανθρώπως ἀπεφάσισε
 » ν' ἀσηκώσῃ· ἀπατᾶσθε λέγοντές μας, ὅτι θέλομεν ἐπισύρει
 » τὴν βασιλικὴν ὀργὴν κατεπάνω μας· ὁ βασιλεὺς τοὺς πα-
 » ραβάτας τῶν προσταγῶν του ὀργίζεται, καὶ ὄχι τοὺς εὐ-
 » πειθεῖς καὶ φιλησυχούς· ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς ὡς παραβάτης
 » ἐτιμωρήθη· μένει ἀκόμη νὰ τιμωρηθῶσι καὶ οἱ συμβουλά-
 » τερές του· ἡμεῖς μολονότι ἐξ ἀνάγκης ἐλάβομεν τὴν πα-
 » τρίδα μας μὲ ἄλλα μέσα, πάλιν δὲν εἴμεθα ἐναντίοι τοῦ
 » βασιλέως· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ παραβάται τῶν προσταγῶν
 » του ἀγωνίζονται ν' ἀρπάσωσι τὰ δίκαια τῆς πατρίδος, καὶ
 » νὰ μᾶς σερήσουν καὶ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν· διὰ τοῦτο βιαζόμεθα
 » καὶ τὸ φυσικὸν δίκαιον νὰ ὑπερασπίσωμεν, καὶ τοὺς παρα-
 »βάτας νὰ πολεμήσωμεν. Ὅθεν, ἂν ἦσθε εὐπειθεῖς εἰς τὰς
 » βασιλικὰς προσταγὰς καὶ καλοὶ γείτονες, δὲν πρέπει νὰ
 » κρατῆτε δυναστικῶς τοὺς ὁποίους δὲν σᾶς ἀνήκουν τόπους,
 » ἀλλὰ νὰ ὑπάγετε εἰς τὰ ὀσπήτιά σας· τούναντίον δὲ,
 » μὲ τὰ τριῶν ὥρῶν προθεσμίαν ἐτοιμασθῆτε διὰ πόλεμον,
 » ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις αἱ πολυλογαί εἶναι ἀνωφελεῖς.
 Ἐδυσαρεστήθησαν οἱ Τσάμηδες εἰς ταύτην τὴν ἀπόκρισιν
 τῶν Σουλιωτῶν· καὶ ἄλλο δὲν ἀνταπεκρίθησαν, παρ' ὅτι ὁ
 Σουλτάνος εἶναι Μωαμετάνος, καθὼς καὶ αὐτοί, οἱ δὲ Σουλι-
 ῶται Γκιαούριδες, καὶ ὡς τοιοῦτους γνωρίζουν καὶ τοὺς συμ-
 μάχους των· εἰς τόσον βαθμὸν ὀργῆς (ἔχοντες μάλιστα καὶ
 παλαιὰ πάθη) κατήντησαν οἱ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοί των,
 ὥστε μὲ τὰ τὸ φαγεῖν ἐφόρμησαν μὲ ἀπόφασιν τοιαύτην,
 ἢ νὰ τοὺς βιάσουν νὰ φύγουν, ἢ νὰ τοὺς καύσουν μέσα εἰς
 τὰ ὀσπήτια· πρὶν δὲ ἀρχίσωσι τὸν πόλεμον, ἔπεμψαν πρὸς

αυτοὺς τρεῖς Τούρκους ἀπὸ τοὺς εἰς τὰ πέντε Πηγάδια συλληφθέντας νὰ τοὺς βεβαιώσωσιν, ὅτι βοήθειαν καμμίαν νὰ μὴν ἐλπίσωσιν ἀπὸ τὰ Ἰωάννια· οἱ δὲ μολονότι ἐπληροφορήθησαν τὰ διατρέξαντα, δὲν ἔκλιναν ὅμως εἰς συμβιβασμόν. Οἱ δὲ πολιορκηταί, εἰσελθόντες ἀμέσως εἰς τὸ χωρίον, μὲ πεισματώδη πόλεμον τοὺς ἔξωσαν ἀπὸ διαφόρους ὀχυρὰς θέσεις, καὶ τοὺς ἐβίασαν νὰ ἀποκλεισθῶσιν εἰς τέσσαρα σπήτια καὶ μίαν ἐκκλησίαν, ὄντα πλησίον τὸ ἓνα μὲ τᾶλλον, καὶ ἔχοντα καὶ περιβόλους πετρίνους· καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔφεραν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἐζήτησαν ἀνακωχὴν ὀπλων· οἱ δὲ πολιορκηταί τοῖς ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἂν πρὸ τῶν μεσανύκτων ἀναχωρήσωσι, δέχονται τὴν ἀνακωχὴν, μετὰ δὲ τὰ μεσάνυκτα οὐτ' ἀνακωχὴν, οὔτε κἀνεὸς εἶδους συνθήκην δέχονται. Συσκεφθέντες λοιπὸν οἱ Τσάμηδες ἐνέκριναν νὰ παραχωρίσωσι τὸ τρόπαιον τῆς νίκης εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ συμμάχους των· καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Παραμυθίαν, ἀφήσαντες εἰς μὲν τοὺς νικητὰς ὅλα τὰ πολεμεφόδια, τροφὰς καὶ παντὸς γένους ζῶα, εἰς δὲ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐξήκοντα τέσσαρα συστρατιωτῶν πτώματα ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ἀπὸ δὲ τῶν Σουλιωτῶν συμμάχων ἐτάφησαν ἐνδύζως ἐπτὰ, καὶ ἑνδεκα πληγωμένοι ἐστάλησαν εἰς τὸ Σούλιον, ὅπου ἦν τὸ Νοσοκομεῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν.

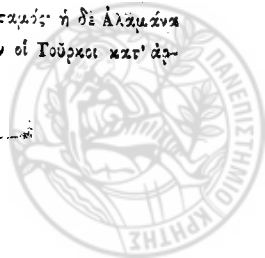
Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἰωαννίνων Μεχμέτ Χουρσίτ πασᾶς,

μαθών, ὅτι οἱ εἰς Ἀθήνας, Θήβας, Λιβαδίαν, Σάλωνα καὶ Λαιδορικίον αὐτόχθονες Ὀθωμανοὶ ἐδοκίμασαν μεγάλην φθορὰν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖσε Ἕλληνας, ἔπεμψεν εἰς βοήθειάν των ὀκτώ χιλιάδας στρατεύματα πεζικὸν καὶ ὀκτακοσίους ἵππεὺς ὑπὸ ὀδηγίαν δύο πασάδων, Ἰμέρ πασᾶ Βρυόνη καὶ Κιοσέ Μεχμέτ πασᾶ. Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ αὐτῶν τῶν Ἐπαρχιῶν, Μῆτρος Κοντογιάννης, Ἰωάννης Δουξουνιώτης, Πανουριάς καὶ ὁ Διάκος (*), ἀκούσαντες τὸν ἐρχομὸν των διὰ τῆς Θεσσαλίας ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπου, συνελθόντες ἕως τέσσαρες σχεδὸν χιλιάδες, ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς ἀναγκαίαις θέσεις, καὶ ὁ μὲν Διάκος μὲ πεντακοσίους στρατιώτας κατέλαβε τὰς πρὸ τὴν ὁδὸν πέραν τοῦ Σπερχεῖου ποταμοῦ κειμένας ὄχθας καὶ τὴν γέφυραν, καλουμένην σήμερον γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας (**), διὰ τῆς ὁποίας ἐρχόμενος ὁ ἄνωρως ἀπὸ τὸ Ζητοῦνι, ἐμβάίνει εἰς τὰς Θερμοπύλας ἐξ εὐωνύμων, ἐκ δεξιῶν δὲ διευθύνεται διὰ τὰ Σάλωνα· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ὀπλαρχηγοὶ ὑπεσχέθησαν νὰ φυλάξωσι τὰ πλάγια τῶν χωρίων, δηλαδὴ Λαμαστᾶς, Μουσταφάμπη καὶ Μοσχοχωρίου. Ὁ Διάκος, μαθὼν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔφθασεν εἰς τὸ

(*) Ἡ πατρίς σ' αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον Μουρινίτζα λεγόμενον τῆς ἐπαρχίας Λαιδορικίου, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀπέχει ὥσπερ ἐξ ἑσπερινῶν ἡν ἐδέχθη τὸ μοναδικὸν σχῆμα χειροτονηθείς ἱεροδιάκονος· ἀλλ' ἐπειδὴ Τοῦρκός τις ἠθέλησε νὰ τὸν βιάσῃ εἰς αἰσχροπραξίαν εὐαιδῆ ὄντα, ὀργισθείς διὰ τὴν ἀυθαιδίαν του, τὸν ἐφόβησε, καὶ οὕτως ἀποβαλὼν τὸ μοναδικὸν σχῆμα, καὶ τὰ ὄπλα δραπετῆς, κατέφυγε πρῶτον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Σκαλτσοδήμου, ἔπειτα ὑπὸ τὸν Ὀδυσσία Ἀνδρίτσου, καὶ τελευταίον διὰ τῆς ἀξιοτητός του ἐγνωρίσθη ὀπλαρχηγός, διορισθείς καὶ φύλαξ τῆς Λιβαδίας· τὸ κύριόν του ὄνομα ἐλέγετο Ἀθανάσιος.

(**) Ὑπὸ τὴν γέφυραν ταύτην τρέχει ὁ Σπερχεῖος ποταμὸς· ἡ δὲ Ἀλαμάνη χωρίον ἢ μικρὸν, τοῦ ὁποίου τοὺς κατοίκους κατέσφαξαν οἱ Τοῦρκοι κατ' ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως.

Ζητούνι, συγκαλέσας τοὺς συναγωνιστάς του, ὠμίλησε τὰ ἐξῆς· Ἀδελφοὶ Ἕλληνες! ἔπειτα ἀπὸ τετρακοσίων χρόνων

» σκληρὰν σκλαβίαν, ὁ θεὸς εὐσπλαγχνισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ

» μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν, καθὼς τὴν ἐχαίροντο μίαν φο-

» ρὰν οἱ προπάτορές μας, πλὴν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν,

» πρέπει ν' ἀποφασίσωμεν ν' ἀποθάνωμεν μὲ τὰ ὄπλα εἰς

» τὰς χεῖρας, καὶ τότε ἄς τὴν χαρῶσιν οἱ μεταγενέστεροὶ

» μας. Ἡμεῖς ὡς τόσον θέλομεν ἀπολαύσει τὰ δύο μεγαλή-

» τερα καλὰ, τὸν παράδεισον καὶ τὴν αἰώνιον μνήμην τῶν

» μεταγενεστέρων· ἐπειδὴ διὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν

» ἀποθνήσκομεν· ἂν ὅμως δειλιάσωμεν τώρα, τότε αἰωνίως

» ἐχάθημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὅλον τὸ ἔθνος μας. Ὅθεν, ὅποιος

» ἀγαπᾷ μὲ τὴν ἀλήθειαν· τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα, ἄς

» δράξῃ τὰ ὄπλα, καὶ ἄς ἔλθῃ μαζί μου». Ταῦτα εἰπὼν ὁ κα-

λὸς πατριώτης, ἔδραμεν ἀμέσως καὶ κατέλαβεν, ὡς εἴρηται,

τὴν γέφυραν, θέσιν τὴν πλέον σημαντικὴν καὶ κινδυνώδη, τὸν

ὁποῖον πολλοὶ ἠκολούθησαν, ἀλλὰ, παρουσιασθέντος τοῦ κινδύ-

νου, ὀλιγώτατοι τὸν ἐμιμήθησαν, ἐξαιρέτως ὁ σεβασμιώτατος

Ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας (*), ὅστις καὶ ἔλαβε τὸν ἴδιον

σέφανον τῆς δόξης μὲ τὸν Διάκον, φυλάζας τὴν θέσιν του κατὰ

τὸ εὐώνυμον τοῦ Διακίου, ὅπου ὁ ἐχθρὸς διέβαινε τὸν πόρον τοῦ

ποταμοῦ· καὶ ἀφοῦ ἐθυσίασεν ἱκανοὺς, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς μα-

χόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων

λογικῶν του προβάτων.

Τὴν αὐγὴν ἐφάνη ὁ ἐχθρὸς ἐκστρατεύων κατὰ τῶν Ἑλ-

(*) Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του παπᾶ Ἰωάννου ἀπὸ χωρίον Κεσφίνα, κείμενον κατὰ μεσημβρίαν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, καὶ ἀπέχον τριῶν ὥρων διὰ σταθμῶν.

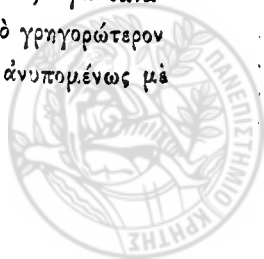

λήνων· ὁ μὲν Ἰμέρ πασᾶς Βρυόνης μὲ τὸ Τουρκαλθανικὸν καὶ Μακεδονικὸν σῶμα διευθύνθη κατὰ τοῦ Διάκου, ὁ δὲ Μεχμέτ πασᾶς μὲ τοὺς Ἀσιανοὺς καὶ ἰππικὸν, κατὰ τοῦ Κοντογιάννη καὶ Πανουργιᾶ, φυλαττόντων τὰ ἀριστερὰ πλάγια τοῦ Διάκου· ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ δεξιὰ δὲν ἐδύνετο νὰ εἰσχωρήσῃ, μὲ τὸ νὰ ἦτον ὁ τόπος βαλτώδης. Πλησιάζαντες λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ ἀντικρὺ τῆς γεφύρας, καὶ συσσωματωθέντες εἰς σχῆμα κυκλοειδές, ἠκροάζοντο μετ' ἄκρας ἠσυχίας καὶ κατανύξεως τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Μωάμεθ παράκλησιν, τὴν ὁποίαν ἀνεγίνωσκον Τουρκιστὶ οἱ Ἱερεῖς των, ὀνομαζόμενοι κατὰ τὴν αὐτῶν διάλεκτον Δερβισάδες· τελειωθείσης δὲ τῆς παρακλήσεως, ἐβόησαν ἅπαντες συμφώνως, ὅσον ἕκαστος ἐδύνατο, ἀγκαλὰ καὶ ἡ σημασία τῆς φωνῆς των ἦν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἄγνωστος, ὅμως κατὰ συμπερασμὸν δὲν ἐσήμαινεν ἄλλο, παρὰ τὸ καθ' ἡμᾶς λεγόμενον Ἀμήν· καὶ μετὰ τοῦτο ἄρχισαν τὸν συνήθη πυροβολισμὸν, καὶ ἐπομένως σπασάμενοι τὰ ξίφη, ὥρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ Διάκος ὅμως διέταξε προλαβόντως νὰ φυλάττωσι καλῶς τὰς θέσεις, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ πυροβολήσῃ, πρὶν ὁ ἴδιος δώσῃ τὸ σημεῖον μὲ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἰδίου του ὄπλου· ἀπεχόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν σχεδὸν δέκα βημάτων, ἄρχισαν νὰ πυροβολίζωσι κατ' αὐτῶν εὐστόχως καὶ ἀδιακόπως, καὶ ἄλλοι μὲν ἐγέμιζαν τὰ ὄπλα, ἄλλοι δὲ ἐπολέμουν· ὥστε ἡ μάχη ἐγένετο πεισματώδης ἀμφοτέρωθεν, μάλιστα δὲ Τουρκαλθανῶν καὶ Μακεδόνων συνέπεσέ τις ἄμιλλα καὶ ἕρις περὶ θριαμβοῦ, ὥστ' ἐπιπτον σωρηδὸν πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν προμαχόνων· καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας σκληρὰν καὶ αἱματώδη μάχην, μὴ δυνάμενοι νὰ διαβῶσιν, ἔστρεψαν τὰ νῶτα συμφώνως, ἐπανελθόντες εἰς τὸν πρῶτον τόπον τῆς

προσευχῆς· ὁ δὲ Μεχμέτ πασαῖς ἀντεμάχετο μακρόθεν ἀδιακόπως, μὴ δυνάμενος νὰ διαβῆ τὸν ποταμόν· ὁ Βρυόνης ὀργισθεὶς κατὰ τῶν ὕπλαρχηγῶν του, καὶ ὑβρίσας τὸ στράτευμα διὰ τὴν κατησχημένην ἐπιστροφήν του, ὥρμησεν ὁ ἴδιος προσωπικῶς μετὰ διακροσίων σωματοφυλάκων· οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται κεντούμενοι ἀπὸ φιλοτιμίαν καὶ καταισχύνην προέδραμον ἐκείνου· καὶ οὕτως ἡ μάχη ἐσυγκρατεῖτο μὲ περισσώτερον πείσμα, καὶ μολονότι ὁ Βρυόνης μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας παρεκίνει, ὑπέσχετο, ἐπαπεῖλει καὶ ἐκολάκευε τοὺς στρατιώτας, δὲν ἤθελε δυνηθῆ ὁμοίως νὰ προχωρήσῃ, ἂν οἱ εἰς τὰ πλάγια ἀντιμαχόμενοι Ἕλληνες δὲν ἐτρέπωντο εἰς φυγὴν, φρονηθέντες τὴν ὁρμὴν τοῦ ἵππικου, ἐνῶ διὰ τὸ δύσβατον δὲν ἐδύνετο νὰ τοὺς βλάψῃ, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ ἐμποδίζωσι τὴν διάδασίν του, ὁμοίως καὶ τοῦ Μεχμέτ πασαῖ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν δευτέραν ἐφόρμησιν τοῦ Βρυόνη, ἐφιλοτιμήθη καὶ αὐτὸς νὰ λάβῃ μὲ τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς του τὸν θριάμβον, τὸν ὁποῖον διὰ τὴν δειλίαν τῶν διαληφθέντων ὀπλαρχηγῶν Ἑλλήνων, ἐφορμήσας μὲ τὸ Ἴππικόν, ἐκέρδισε. Τοῦτο ἰδόντες οἱ περὶ τὸν Διάκον συναγωνισταὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου μέλλουν νὰ πολιορκηθῶσι, καὶ ἀπωλεσθῶσιν· ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς διέβη ἀπὸ τὰ πλάγια· ὁ Διάκος ὁμοίως ἀπεκρίθη, ὅτι, ζῶν ἀπὸ τὴν θέσιν του, δὲν ἐβγαίνει· ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν λεωνίδαιον ἀπόφασίν του δὲν ἐσυμφώνησαν περισσώτεροι ἀπὸ τεσσαράκοντα πέντε παλαιῶς καὶ ἀνδρείους στρατιώτας· οἱ δὲ ἐπίλοιποι κατέφυγον εἰς τοὺς πλησίον πρόποδας τῶν βουνῶν. Βλέποντες λοιπὸν οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ Μακεδόνες τὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Μεχμέτ πασαῖ, ἐφόρμησαν καὶ αὐτοὶ ἀμιλλόμενοι· διὰ τὸ μικρὸν ὄχυρῶμα τοῦ στρατηγοῦ Διάκου,

τίς πρῶτος ἐξ αὐτῶν νὰ τὸ κατακράτησῃ· σκοτόνεται ἐν
 πρώτοις ὁ ἀδελφός του, τοῦ ὁποίου τὸ πτώμα μεταχειρίζε-
 ται ὡς προπύργιον ὁ σπάρτηγός, συντρίβεται καὶ αὐτοῦ ὁ
 δεξιὸς βραχίων διάτινος πυροβολικῆς σφαίρας, ἐκκενοῖ
 διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὰ πιστόλια, κράζει τοὺς συναγω-
 νιστὰς νὰ τὸν σκοτώσωσιν, ἀλλ' οὐδείς πλέον ἐζή συλλαμ-
 βάνεται τέλος πάντων ζῶν, οἱ δὲ λοιποὶ σύντροφοὶ τοῦ ἀπο-
 θνήσκουσι περὶ αὐτὸν ἡρωϊκῶς, οἱ συλλαβόντες αὐτὸν ἦσαν
 Τουρκαλβανοὶ, οἵτινες, ἀφοῦ τὸν ἐπρόσφεραν εἰς τὸν Ἰμέρ
 πασαῖν Βρυόνην, ἔλαβαν ἀνταμοιβὰς, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν μάλι-
 στα (ἦσαν γὰρ τέσσαρες) ἐπληγῶθη ἐσχάτως μὲ τὴν πι-
 σόλαν ἀπὸ τὸν ἴδιον, μολοντοῦτο ἐπαρακάλεσε τὸν Βρυόνην
 νὰ μὴ τὸν θανατώσῃ εἰπὼν, ὅτι εἶναι κρίμα ν' ἀποθνήσκωσι
 τοιαῦτα παλικάρια· τὸν ἠρώτησεν ὁ πασαῖς, ἂν ἦναι αὐτὸς
 ὁ ἴδιος Διάκος· « ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀπεκρίθη, καὶ ἂν ἤξευρα,
 » ὅτι δὲν ἤθελα σκωτωθῆ εἰς τὴν μάχην, ἔβαστοῦσα ἐπίτη-
 » δες ἓνα φουσέκι διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ νὰ εὐχαριστήσω
 » τοὺς συντρόφους μου συνταξιδεύων μαζύ των; καθὼς ἐκεῖ-
 » νοι δὲν μ' ἄφησαν ποτὲ μοναχὸν, ἐγὼ ὅμως σήμερον ἐγνω-
 » ρίσθην πρὸς αὐτοὺς ἄπιστος ». Θαυμάσας ὁ Βρυόνης εἰς τοὺς
 λόγους τοῦ ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἰατρεύσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ· ἀλλ'
 ὁ Μεχμέτ πασαῖς τὸν ἐβίασε νὰ τὸν ψήσῃ ζῶντα, ἐπειδὴ
 ἐσκότωσε τοὺς πλέον ἀνδρείους καὶ σημαντικούς Μωάμετά-
 νους, καὶ ὅτι, ἂν τοῦτο δὲν πράξῃ, μέλλει νὰ γράψῃ κατ'
 αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον· τούτους τοὺς λόγους ἀκούσας
 ὁ γενναῖος Διάκος, ἀπεκρίθη ὡς ἐφεξῆς· « Δὲν μὲ φοβίζετε
 » βρωμερόσκυλα μὲ τὸ νὰ μὲ ψήσετε ζωντανόν, ἐγὼ θάνα-
 » τον, ὡς προεῖπα, ζητῶ, διὰ νὰ ὑπάγω τὸ γρηγορότερον
 » νὰ εὕρω τοὺς συντρόφους μου, οἱ ὁποῖοι ἀνυπομένως μὲ

» προσμένουσι » (*). Με τοιοῦτον λοιπὸν σκληρὸν, καὶ βάρβαρον τρόπον ἐσῆκωσαν τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος, ὅστις καὶ μέχρῃς ἐσχάτης του ἀναπνοῆς ὑπέφερε τοὺς πόνους μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἀδιαφορίαν, ὑβρίζων μάλιστα ἀδιακόπως τοὺς βαρβάρους. Ἐσκοτώθησαν εἰς ταύτην τὴν μάχην ἀπὸ μὲν τῶν Τούρκων πλέον τῶν ἑκατὸν πενήκοντα, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ἀπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀγδοήκοντα ἑπτὰ, καὶ εἴκοσι δύο πληγωμένοι (**).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Μάχη εἰς τὸ χάρι τῆς Γραβιάς.

Ὁ Θάνατος τοῦ Διάκου καὶ ἀρχιερέως Ἡσαΐα ἐπλάτυναν τὰ στενὰ τῶν Θερμοκυλῶν καὶ Χαλκομάτας διὰ τοὺς Τούρκους· διότι οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ, ἀναχωρήσαντες ἐκεῖθεν, ἀπῆλθον εἰς τὰ Σάλωνα, ὅπου ἔμελλον νὰ συσκεφθῶσι τὸ πρακτέον. Ὁ μὲν Βρυόνης λοιπὸν ἐκυρίευσεν τὴν Μπουδουνίτζαν (Ὀπουντίου), τὴν Λιβαδίαν καὶ τὰς Θήβας, καὶ ἐπομένως ἐκινήθη διὰ τὰ Σάλωνα· οἱ δὲ Ἕλληνες, συμβούλιον

(*). Οἱ ὀθωμανοὶ ὀργισθέντες διὰ τὰς τόσας ὑβρεῖς, διέταξαν νὰ τὸν συβλίσωσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως Λαμίας πλησίον τοῦ μακελλεῖου, καὶ ἀφοῦ ὑψωσαν τὸ σῶμά του ἀπὸ τὴν γῆν, ἤρξαντο νὰ τὸ πυροβολοῦν ἀδιακόπως, ὥστε τὸ καταπλήγωσαν πανταχόθεν φοβούμενοι μὴ ἀναστήῃ ἐκ νέου.

(**). Γέγονεν ἡ μάχη αὕτη τῇ 14 Ἀπριλλίου. 1821. ἡμέρα πέμπτη τῆς Διακαινησίμου ἑβδομάδος.

ποιήσαντες, ἀπεφάσισαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρόσδόν του εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς (*), ὅπου εἰσῆλθεν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Ἰωάννης Γκουῦρας μὲ ἑκατὸν δεκαεπτὰ Ἕλληνας. Φθάσας λοιπὸν ὁ Βρυόνης πανστρατιᾶ εἰς τὸ εὐρύχωρον καὶ καρποφόρον πεδίον τῆς Γραβιάς, καὶ διαβὰς τὸν Βοάγριον ποταμὸν (ποτάμι τῆς Γραβιάς), ἐπλησίασεν εἰς τὸ χάνι, ὅπου ἄρχισε νὰ ἐκτελῇ τὴν συνήθη προσευχὴν καὶ ἐπομένως τὸν πυροβολισμόν, τότε ἓνας λευκόθριξ Δερβίσης ἐπαρουσιάσθη πρὸ τῶν ἄλλων ἔφιππος παρὰ τὸν περίβολον, τὸν ἠρώτησεν ὁ Ὀδυσσεὺς Τουρκιστὶ, ποῦ ὑπάγει; « κατὰ τῶν ἀπίστων » καὶ ἐχθρῶν τοῦ Προφήτου καὶ βασιλέως μου, ἀπεκρίθη· ἐπεὶ δὴ λοιπὸν ἐσὺ εἶσαι πιστὸς τοῦ Μωάμεθ (τῷ εἶπε) καὶ τοῦ » Σουλτάνου σου, ἀπόθανε δι' ἀγάπην των, ἀφοῦ δευθῆς » ταύτην τὴν θανατηφόρον σφαῖραν εἰς τὸ στήθος σου ». Ὁ θάνατος τοῦ Δερβίση παρώξυνε σφόδρα τοὺς Τούρκους κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ἐφορμήσαντες, καὶ ἐπιθέντες τοὺς ὤμους εἰς τὸν τοῖχον, ὤθουν διὰ νὰ τὸν ρίψωσι χαμαὶ, οἱ Ἕλληνες ἔχοντές τον ἐπίτηδες κατατρυπημένον προλαβόντως, τοὺς ἐφόνευσαν ἔσωθεν διὰ τῶν πολεμίσρων· οἱ δὲ μὴ ὑπομείναντες τὴν τόσῃ φθορᾷ ὀπισθοδρόμησαν, καὶ ἐμάχοντο μακρόθεν πρᾶταχθέντες κυκλοειδῶς· ὥστε πολιορκούμενοι οὕτω στενωῶς οἱ Ἕλληνες, ἔπρεπεν ἢ νὰ παραδοθῶσιν, ἢ ἐξελθόντες

(*) Αὐτὸ ἦν ἐν μικρὸν κτίριον, ἔχον περίβολον μὲ πλίνθους ἡλιοφύετους, ἀπέχον τῆς μὲν Ἄμπλιανης μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας, τῶν δὲ Σαλώνων πέντε· εἰς αὐτὸ ἐκλείσθη ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ ἑκατὸν δεκαεπτὰ ἐκλεκτοὺς στρατιώτας, οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἕως χίλιοι πεντακῶσοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν παρακειμένων, βουνῶν τὰ ὅποια σχηματίζουν τὸ στεγνὸν τῆς Γραβιάς καὶ Ἄμπλιανης, περὶ τῆς θάλασσης ἐπιπέδου ἐκτεταμένον εἰς τὸν δεῦτερον τόμον.

νὰ ζωγρηθῶσιν· Γνωρίζαντες λοιπὸν τοὺς σκοποὺς τῶν Τούρκων, κατὰ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς, ἐνῶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἔθρων ὑπνωτεν ἀπηυδισμένον ὄν ἀπὸ τὸν δωδεκάωρον ἀγῶνα τῆς μάχης, καὶ ἀνοίξαντες ἀψοφητὶ τὰς θύρας τοῦ περιβόλου, ἐφώρμησαν ὅλοι ὁμοῦ μετὰ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τῶν ὁποίων ἐφύλαττον τοὺς πλησιεστέρους πρόποδας τοῦ βουνοῦ, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον κεῖται κατὰ δυτμὰς ἐν χωρίον Χλωμὸς καλούμενον· οἱ Τούρκοι ἐνόσω νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν ἑαυτῶν τῶν ἀπὸ τὸν ὕπνον, καὶ νὰ λάβωσι τὰ ἔπλα, ἴδαν ἐξαίφνης νὰ καταπατῶνται ἀπὸ τοὺς πύδας, καὶ νὰ πληγῶνονται ἀπὸ τὰς μαχαίρας τῶν Ἑλλήνων· ὥστ' ἐπρόκριναν νὰ πίπτωσι προύμιτα διὰ νὰ περῶσιν ἐλευθέρως, ἀλλέως τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, καὶ ἡ συμπλοκὴ ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων ἔμελλαν νὰ φέρουν περισσοτέραν φθορὰν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἂν ἐμεταχειρίζοντο τὰ ὄπλα, μὴ διακρινόμενοι ἀλλήλοισι. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀνέβησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ βουνόν, ὅπου μετρηθέντες ἔλλειψαν μόνον τρεῖς, ἐξ ὧν αἱ δύο ἐσκοτώθησαν εἰς τὸν περίβουλον, ὁ δὲ τρίτος εἰς τὴν ἐξοδον, μετ' αὐτῶν ἐπληγώθησαν ἀκινδύνως καὶ ἕτεροι πέντε· ἐκ δὲ τῶν Τούρκων τετρακόσιαι εἴκοσι τρεῖς ἐκτὸς τῶν πληγωμένων. Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ μὲν Ἕλληνες κατέλαβον τὰς ὑψηλὰς καὶ ὀχυρὰς θέσεις, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ ἐχθρὸς διὰ τὰ Σάλωνα, ὁ δὲ Ἰμέρ Βρυόνης, ἰδὼν τὴν φθορὰν τοῦ στρατεύματός του, καὶ φοβούμενος μὴ δοκιμάσῃ εἰς τὰ ἔμπροσθεν στενώματα καὶ ἄλλην τινὰ χεῖρονα τῆς πρώτης, στρέψας τὰ νῶτα, μεθ' ἡμέρας ἐπτὰ διευθύνθη πανστρατιᾷ διὰ τὴν Λιβαδίαν, ὅπου φθάσας μετεχειρίσθη μετὰ πλειοτέραν σκληρότητα καὶ Τουρκικὴν βρβαρότητα τοὺς Ἕλληνας, αἰχμαλωτίσας γυναῖκας, κόρας καὶ βρέφη. Χρηστὸς τις Παλάσκας Ἡπειρώτης ἀπὸ

χωρίον Γόττσια, πρρευρισκόμενος εἰς τὴν ὁδηγίαν τοῦ Βρυό-
νη, ἔσωσε διὰ νυκτός ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας ψυχὰς γυναι-
κοπαίδων ἐκ τοῦ φρουρίου, ὅστις καὶ καιροφυλακτίσας ἀνε-
χώρησε μετ' ὀλίγον, καὶ ἐνώθη μετὰ τῶν ὁμογενῶν του.

Ἐνῶ ἐμάχοντο οἱ Σουλιῶται εἰς τοὺς Βαρειάδας, καὶ πέν-
τε Πηγάδια, συγχρόνως σχεδὸν ἐσυγκροτήθησαν καὶ αἱ ῥη-
θειῖσαι μάχαι τῶν Θερμοφυλῶν καὶ τῆς Γραβιάς, τὰς ὁποίας
ἐξέθεσα μὲ τὴν πλέον δυνατὴν ἀκρίβειαν καὶ συντομίαν,
ἐπιστηριζόμενος εἰς ὅσα παρ' ἀξιόπιστων ἔμαθον, ὅταν διέ-
βην εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· ἤδη δὲ ἐπιστρέφω εἰς τὴν
πολιορκίαν τῶν Δερβιζανῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Δερβιζανῶν.

Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Βαρειάδων, ἐστάλησαν
ὁ Μάρκος Μπότζαρης καὶ Λάμπρος Ζάρμπας μὲ τριακοσίους
πεντήκοντα στρατιώτας νὰ πολιορκήσωσι τὰ Δερβιζανὰ, τὰ
ὁποῖα ἐφύλαττον χίλιοι πεντακόσιοι Τουρκαλβανοί· καὶ ἐνῶ τὰ
ἐπολιόρκουν σενῶς, παρουσιασθεῖς εἰς τὸν εἰς Ἰωάννινα ἀρχι-
στράτηγον ἕνας Μπέης Μακεδῶν, Καπλάνμπης λεγόμενος,
ὑπεσχέθη, ὅτι, μὲ τετρακοσίους ἀνδρείους Μακεδόνας, τοὺς
ὁποίους ἔχει ὑπ' ὁδηγίαν του, εἶναι ἰκανὸς νὰ διαλύσῃ τὴν
πολιορκίαν τῶν Δερβιζανῶν, ἀνίσως τῷ δοθῇ μία χρημα-
τικὴ ποσότης ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδας γρόσια δι' ἐμφύχωσιν
τῶν στρατιωτῶν του. Ὁ ἀρχιστράτηγος μετὰ τῶν λοιπῶν
πκασάδων καὶ τὸ πρόβλημά του ἐδέχθησαν, καὶ τὴν αἴτησίν
του ἐπλήρωσαν. Ὅθεν ἐκστρατεύσας ὀρήθει Μπέης μὲ τοὺς ὑπὸ

τὴν ὁδηγίαν του ἀπὸ Ἰωάννινα, ἔφθασεν εἰς δύο ἡμερῶν διάστημα εἰς τὸ ἀντικρινὸν βουνὸν, ὀνομαζόμενον Προφήτης Ἡλίας τὸ ὁποῖον ἀπέχει μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ὥρας. Ἐκεῖ καθήσαντες δι' ὀλίγην ἀνάπαυσιν, ἄρχισαν νὰ κτυπῶσι κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν τὰ τύμπανα, τῶν ὁποίων ὁ ἦχος ἐπρομήνυε βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων. Οἱ Σουλιῶται εἰς κινδυνώδη θέσιν καταντήσαντες, ἔπρεπε, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, νὰ ὀπισθοδρομήσωσι μὲ βίαν, καὶ νὰ προκαταλάβωσιν ἰσχυράν τινα τοποθεσίαν εἰς ὑπεράσπισιν· ἀλλέως, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ πολεμήσωσι, ἔμελλαν ν' ἀφανισθῶσιν ἀπὸ τὴν πληθὺν τῶν ἔξω καὶ μέσα ἐχθρῶν. Ἐδῶ ἡ φιλοτιμία καὶ τῶν δύο τούτων ἀνδρείων Σουλιωτῶν τοὺς ὠδήγησε νὰ βάλωσιν εἰς πρᾶξιν ἓνα κινδυνωδέστατον στρατήγημα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀκόλουθον· στὰς ὁ Ζάμπας ἐν τῷ μέσῳ τῶν συντρόφων, εἶπε τοὺς λόγους τούτους· « Ἀδελφοὶ συμπατριῶται!

» ἂν θέλετε νὰ μὴ φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ ἐντροπισσμένοι, ὅποιος

» ἀπὸ σᾶς εἶναι παλγκάρι ἄς μ' ἀκολουθήσῃ, καὶ ἐλπίζω, ὅτι

» καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Μακεδόνων νὰ ταπεινώσωμεν,

» καὶ ἡ πολιορκία νὰ μὴ διαληθῇ ». Εἰς ταύτην τὴν ἡρωϊκὴν φωνὴν συνέδραμαν καὶ ἄλλοι ἑκατὸν εἴκοσι γενναῖοι στρατιῶται, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ Μάρκος Μπότζαρης· τότε ἐξήγησε τὸν σκοπὸν του, ὡς ἐφεξῆς. « ἡμεῖς (εἶπε πρὸς τοὺς

» μείναντας) θὰ ὑπάγωμεν νὰ ἐνωθῶμεν μὲ τοὺς ἀντικρὺ

» Γκέγκιδες, ὑποκρινόμενοι, ὅτι εἴμεθα βασιλικοὶ Τουρκαλ-

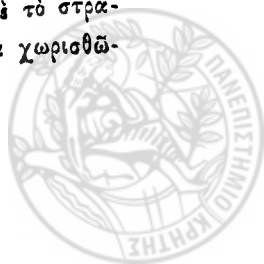
» θανοὶ, ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Πρέβεζαν, διὰ νὰ συστρατεύσω-

» μεν μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν

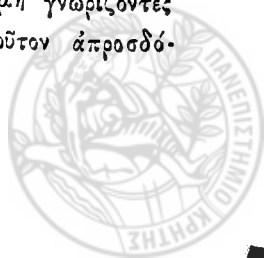
» εἰς τὰ Δερβιζανὰ πολλοὺς συγγενεῖς, καὶ ἤλθομεν ἐπίτη-

» δες διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσωμεν. Διὰ νὰ ᾔναι δὲ τὸ στρα-

» τήγημα ἀνύποπτον πρὸς αὐτοὺς, ἀναγκαιοὶ νὰ χωρισθῶ-

« μεν, καὶ συγκροτήσωμεν παρευθὺς τὰ δύο σώματα ἕνα
 » πλαστὸν πόλεμον, καὶ οὕτως ἡμεῖς νικώμενοι δῆθεν κατα-
 » φεύγομεν πρὸς αὐτούς. Καὶ ἀφοῦ ἔβαλαν εἰς πρᾶξιν τὸ
 » στρατήγημα ἐπλησίασαν ὡς ἠττημένοι πρὸς τοὺς ἐχθρούς.
 Ὁ δὲ Καπλάνμπης ἔπεμψε δύο ἵππεις διὰ νὰ μάθῃ ποιοὶ
 εἶναι, καὶ ποῦ ὑπάρχουσιν· καὶ αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι εἶναι
 Τουρκαλβανοὶ, καὶ ὅτι ἤρθον ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν φρουρὰν τῆς
 Πρεσβείτης νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ Μπέη νὰ διαλύσωσι τὴν
 πολιορκίαν, καὶ ἐλευθερώσωσι τοὺς συγγενεῖς των, διότι μό-
 νοι των δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς διώξουν. Οἱ δὲ ἵππεις ἀνήγ-
 γειλαν πρὸς τὸν ἀρχηγόν των τὴν ῥηθεῖσαν ὀμιλίαν. Καὶ
 ἐκεῖνος πιστεύσας τοὺς λόγους, τοὺς ἐπροσκάλεσε νὰ πλησιά-
 σωσι, καὶ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ. Ὡς δὲ παρεγένοντο, τοὺς ἠ-
 ρώτησεν ἐκ δευτέρου ὁ ἴδιος, καὶ ἤκουσε τὰ αὐτὰ, καὶ ἄλ-
 λα παρόμοια. Τοὺς εἶπε ν' ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον, καὶ ἔπειτα
 ἐκστρατεύουσιν ὅλοι ὁμοῦ. Προλαβόντως οἱ Σουλιῶται εἶχαν
 συμφωνήσῃ, ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχουν μὲ ὀλιγώτερον κίνδυνον τὸ
 στρατήγημά των· συμφέρει ἕκαστος ἐξ αὐτῶν νὰ συνοδοι-
 πορῇ κατόπιν δύο, ἢ τριῶν Μακεδόνων. Τὸ σύνθημά των
 ἦτο σπαθί, τὴν ὁποίαν λέξιν ἔμελλε νὰ τὴν ἐκφωνήσῃ βρον-
 τοφώνως ὁ ἔσχατος Σουλιώτης, καὶ συγχρόνως, ἀκούσαντες
 ὅλοι, ν' ἀρχίσωσιν ἐκ συμφώνου τὸν πυροβολισμόν κατ' ἐκεί-
 νων ἀπὸ τὰ ὀπισθεν συμπορευομένων· ὅθεν, μόλις πυροβό-
 λου βολῆς διάστημα ὄντων ἐκ τῶν πολιορκούντων, ἐξεφώ-
 νησεν ὁ τελευταῖος τρεῖς, Σπαθί, σπαθί, σπαθί, καὶ ἐν τῷ
 ἅμα ἄρχισεν ὁ θανατηφόρος πυροβολισμὸς μὲ τὰ δουφέκια
 καὶ πιστόλας· εἶτα ἀποσπασάμενοι τὰ ξίφη, τοὺς ἐθυσία-
 ζαν ἀνιλεῶς. Οἱ δυστυχεῖς Μακεδόνες, ὡς μὴ γνωρίζοντες
 διόλου τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀπὸ ἐν τοιούτων ἀπροσδό-

κῆτον καὶ τραγικὸν δράμα ἐκπλαγέντες, καὶ ἰδόντες τοὺς μὲν φίλους συσρατιώταστων ἐπὶ γῆς αἵματοκυλισμένους, καὶ μουγκρίζοντας ἀπὸ τὰς θανατηφόρους πληγὰς, τὰ δὲ ξίφη καταπλήττοντα τὰς κεφαλὰς των, ἐγράπησαν ἀτάκτως εἰς φυγὴν, φωνάζοντες μεγαλοφώνως τὸ, Μπαμπές, μπαμπές, (*), καὶ διά τινος δασώδους κοιλάδος, πλησίον οὔσης, ἐσώθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἐβδομήκοντα, ὑγιεῖς καὶ πληγωμένοι· ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν, τραυματισθεὶς κατὰ τε τὸν μηρὸν καὶ ὤμον, συνελήφθη ζῶν μὲ ἄλλους τριάκοντα, καὶ ἐστάλησαν εἰς τὸ Σούλιον. Ἀπορίας ἄξιον ἦν, ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην τραγικὴν, ἀπροφύλακτον καὶ αἱματώδη πράξιν νὰ μὴ σκοτωθῆ τις Σουλιώτης, ἐκτὸς δύο ἀκινδύνως πληγωθέντων.

Ἡ εἰς τὰ Δερβιζανὰ φρουρὰ, ὡς ἔδε τὴν ἀνέλπιστον γίγκη τῶν πολιορκητῶν κατὰ τῶν Γκέγκιδων^ο, ἔπεμψε πρεσβεῖαν διὰ συνθήκην, τῆς ὁποίας τὰ ἄρθρα εὐχαριστήθη νὰ τ' ἀποφασίσωσιν οἱ ἴδιοι πολιορκηταὶ κατὰ τὴν ἀρέσκειάν των. Τὸ ἐξ ἀνάγκης ταπεινὸν τοῦτο φέρσιμον τῆς φρουρᾶς, μὲ τὸ νὰ ἦτον ἐπιθυμητὸν καὶ σύμφωνον μὲ τοὺς σκοποὺς τῶν νικητῶν (**), τοὺς ὑπέχρεωσε νὰ δεῖξωσι μίαν ξεχωριστὴν γενναιότητα πρὸς τοὺς ἰκέτας. Ἐγνωμοδότησαν ὅλοι συμφώνως, ὅτι, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φρουρὰ ἀφιέρωσε τὴν ὑπαρξίν

(*) Λέξεις Ἀλβανικῆ· δηλοῖ, ἀπιστοὶ, ἀπιστοὶ.

(**) Ὁ σκοπὸς τῶν Σουλιωτῶν ἀπέβλεπε· πρῶτον, νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς τόπους των, καὶ ἐνώσωσι τὰ ἔπλα των μ' ἐκεῖνα τῶν κατοίκων διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν τοῦ Σουλίου· δεύτερον, νὰ μὴ δώσωσιν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Τουργκαλβανούς νὰ μελετώσιν ἐκστρατεῖαν δι' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ νὰ ἦναι προσκαλλημένοι εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, καὶ ἐνασχολούμενοι διὰ τὴν φύλαξιν τῆς πατρίδος των, ὑποπτευόμενοι πάντοτε τὴν ἐπανάστασιν τῶν περὶ τὸ χωρίον τῆς Ἡπείρου καὶ ἐνοσιν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν.

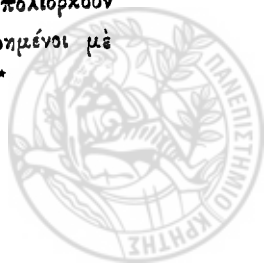
της εἰς τὴν θέλησιν τῶν νικητῶν, ἐγνώρισε τὸ συμφέρον, καὶ δὲν ἐπέμεινε εἰς τὴν φθοροποιᾶν ἰσχυρογνωμίαν καὶ ἀνωφελῆ μεταμέλειαν, καθὼς καὶ ἄλλοι σύντροφοί των, ἐνέκριναν ὅχι μόνον νὰ ἀπέλθωσιν ἐλεύθεροι καὶ μὲ τὰ ὄπλα των, ὅπου θέλουσι, καὶ νὰ λάβωσιν ὅσα κινητὰ πράγματα καὶ ζῶα ἔχουσιν, ἀλλὰ νὰ τοὺς νομίζωσι καὶ φίλους πιστούς· καὶ ἂν ποτὲ συμπέσῃ νὰ μεταπολεμήσωσι, νὰ φυλάξωσι καὶ τότε τὰ δίκαια τῆς σημερινῆς φιλίας. Διὰ νὰ μείνῃ δὲ παντοτεινὴ ἡ φιλία, ἀπεφάσισαν νὰ συγγευθῶσι καὶ συγχαρῶσιν ὅλοι ὁμοῦ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ἐπέστρεψεν ἡ πρεσβεΐα μὲ τὰς ῥηθείας ἀγγελίας, τὰς ὁποίας ἀκούσαντες οἱ πολιορκούμενοι, ἐπρόσταξαν ὅλους τοὺς στρατιώτας νὰ πυροβολίσωσι τρεῖς, τὸ ὅποιον ἐσήμαινε τὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν. Μετὰ δὲ τὸν πυροβολισμόν ἐξῆλθον οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἄοπλοι (*), καὶ ὑπῆγαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σουλιωτῶν, καὶ, ἀσπασθέντες ἀλλήλοις, ἐκάθισαν συνομιλοῦντες ἱκανὴν ὥραν. (Τὸ πρῶτ' εἰσῆλθον καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι ἄοπλοι εἰς τὰ Δερβιζιὰν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν Τούρκων, παραγγείλαντες ὁμῶς προλαβόντως τοὺς στρατιώτας νὰ ψήσωσι τριακῶσια πρόβια διὰ νὰ συγγευθῶσι μετὰ τῶν νέων φίλων. Μετὰ δὲ τριῶν ὥρῶν συνομιλίαν τοὺς ἐπαρεκάλεσαν ν' ἀπέλθωσιν ἀντάμα εἰς τὸ στρατόπεδον νὰ εὐφρανθῶσι· νὰ προστάξωσι πρὸς τούτοις καὶ ὅλον τὸ στράτευμά των νὰ πράξῃ τὸ

(*) Ἄοπλοι λέγονται, ὅταν δὲν φέρωσι τὰ δουφέκια μόνον ἐκτὸς πιστολῶν καὶ ξίφων, τοῦτο σημαίνει τὴν ὁποίαν δίδει ὁ εἰς τῷ ἄλλῳ ἐμπιστοσύνην· εἰάν δὲ τις τὴν καταπατήσῃ, νομίζεται ἀσεβής, ὑβρίζεται παρὰ πάντων καὶ χάνει τὴν ὑπόληψίν του· ἡ δὲ ἐμπιστοσύνη τῶν Σουλιωτῶν εὐφημίζεται παρὰ τε τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων.)

ἴδιον. Ἐξερχομένων λοιπὸν, ἔδραμον καὶ οἱ νικηταὶ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον ἄοπλοι εἰς προὔπαντησίν των, καὶ ἐνηγκαλίζοντο ὁ εἰς μετὰ τοῦ ἄλλου, καὶ ἐφιλοῦντο εἰς τρόπον, ὡς νὰ ἦσαν ἀδελφοὶ καὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου πλανώμενοι, καὶ ἐστερημένοι ἀλλήλοις τῆς προσωπικῆς γνωριμίας. Ἐκάθησαν ἔπειτα ἐπάνω εἰς τὰ ποικιλόχροα ἄνθη καὶ πρασινάδας τῆς γῆς, τοὺς ἐπρόσφεραν διάφορα ὀπωρικά καὶ ῥακὴν. Μετὰ ταῦτα, διαιρέσαντες αὐτοὺς εἰς δεκαρχίας, ἐμοίραζον εἰς κάθε μίαν ἀνὰ ἓν πρόβατον ἔψημένον, ψωμιὰ, τυρὸν, καὶ σκόροδον· εἰς κάθε δεκαρχίαν ἐκείνων συνεκάθητο καὶ ἄλλη μία τῶν Σουλιωτῶν καὶ συμμάχων, ὥστε ἡ κάθε τράπεζα ἐσχηματίζετο ἀπὸ μίαν εἰκοσαρχίαν, ἣτις ἔπρεπε νὰ ἔχη καὶ ἓνα ἀξιώματικὸν ἐπὶ κεφαλῆς διὰ τὴν καλὴν εὐταξίαν· οἱ δὲ ἀρχηγοὶ συνεγείοντο μετὰ τῶν ἀρχηγῶν. Μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν δὲν ἔβλεπέ τις ἄλλο εἰς ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδον, παρὰ χωροὺς, πηδῆματα, ἀρμονίας ὀργάνων, τραγῳδία, δίσκον, (ρίψον τοῦ λιθαρίου) καὶ ἄλλα ὅμοια τροπικὰ παιγνίδια. Κατὰ δὲ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἀσπασάμενοι ἀλλήλοις, διεχωρίσθησαν μὲ πολλοὺς κρότους πυροβολισμῶν (τὸ ὅποιον εἶναι γενικὴ συνήθεια εἰς τὴν Ἑλλάδα)· καὶ οὕτως οἱ μὲν βασιλικοὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Παραμυθίαν, οἱ δὲ Σουλιῶται μετὰ τῶν συμμάχων, διὰ τὰ πέντε Πηγάδια, ὑποπτευόμενοι μήτοι ὁ Χουρσίτ πασᾶς πέμψη δυνάμεις ἱκανὰς νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πρὸ μικροῦ καταισχύνην τοῦ στρατεύματός του. Πρὶν ὅμως ἀναχωρίσωσιν ἀπὸ τὰ Δερβιζανά, ἔφθασαν τὴν δευτέραν ἡμέραν ὁ Ζηγούρης Τζαβέλλας, Θανάσης Κουτζονίκας καὶ Ταχίρ Μουρτοτζιάλης μὲ τοὺς λοιποὺς συστρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἐπολιόρκουν τὰ Βύλα· φαίνεται, ὅτι ἦσαν κ' ἐκεῖνοι συναννημένοι μὲ

τοὺς εἰς Δερβιζανὰ, ἐπειδὴ ἠκολούθησαν τὸ ἴδιον παράδειγμα· πλὴν δὲν ἠζιώθησαν καὶ τῆς αὐτῆς περιποιήσεως.

Παραγενόμενοι λοιπὸν ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὰ πέντε Πηγάδια, ἰστρατοπέδευσαν εἰς τὰ πλάγια τοῦ στενοῦ, καὶ ἐπαρτηροῦσαν τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ, ὄντες ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας στρατιῶται ἐκλεκτοί. Ἀλλὰ τὰ πολεμικὰ σχέδια τοῦ ἀρχιστρατήγου Χουρσίτ πασαῖ ἦσαν πάντῃ διαφορετικὰ ἀπ' ἐκεῖνα τοῦ προκατόχουτου Ἰσμαήλ πασαῖ· διότι οὗτος ἠγωνίζετο νὰ κρημνίσῃ τὸν κολοσσόν, καὶ μετὰ τοῦτο ἐνόμιζεν ὡς βέβαιον, ὅτι αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων θέλουσι φανῆ ἔπειτα ἔμπροσθέν του τόσῃ ἐρίψεια σεσαθρωμένα. Μολονότι εἶχε νοῦν εἰσθῆν καὶ διπλωματικόν ὁ Χουρσίτ πασαῖς, δὲν εἶχεν ὁμῶς καὶ γνώσεις φιλολογικὰς νὰ γνωρίζῃ τὸ κλίμα καὶ χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἐδόξαζεν, ὅτι ὁ σκλάβος πρέπει νὰ ἦναι πάντοτε σκλάβος, χωρὶς νὰ συλλογισθῆ, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι φυσικὸν χάρισμα, καὶ ὅτι, ἂν ἐκ περιστάσεως τὴν στερῆται, στενάζων καιροφυλακτεῖ ὡς τόσον νὰ τὴν ἀπολαύσῃ κινδυνεύων.

Ἀφοῦ διέτριψαν δέκα ἡμέρας, χωρὶς νὰ ἴδωσι κανένα κίνημα τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σούλιον δι' ἀνάπαυσιν τῶν κόπων καὶ ἐπίσκεψιν τῶν πληγωμένων, παραγγείλαντες εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ γνωστοποιῶσιν αὐτὰ εἰς τὸ Σούλιον, ὥστε νὰ προλαμβάνωσι τὰ στρατηγήματά των.

Ἀφοῦ δὲ ἐσυνάχθησαν εἰς τὸ Σούλιον, ὑπῆγε καὶ ὁ Πεῤῥαϊβὸς νὰ τοὺς ἰδῇ καὶ συγχαρῆ διὰ τὰς νίκας καὶ θριάμβους· ἐκτάλαβεν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὅτι ἡ ἀργία (καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πολεμικοὺς) γενναῖ πάντοτε ἔριδας καὶ διχονοίας, αἱ

ὅποια εἶχαν εἰσχωρέσει καὶ εἰς τὸ Σούλιον. Διὸ ἐστοχάσθη νὰ τοὺς προβάλλῃ διὰ τὸν τόπον ἓνα ἔγγραφον καὶ σύντομον πολίτευμα, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἠτοίμασεν ἐπίτηδες· ἐπειδὴ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ἢ διότι ἡ φυλὴ του ἦν ἰσχυροτέρα τῶν ἄλλων, ἢ διότι εἶχεν ἀτομικὴν τινὰ ἀξιοσύνητα εἰς τὰ πολεμικὰ, ἐφέρετο περιφρονητικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς μὴ ὄντας φυσικῶς Σουλιώτας· ὥστε ἡ τοιαύτη πολιτεία τῶν ἔκλινεν εἰς τὴν ἀναρχίαν μᾶλλον, ἢ ἐλευθερίαν· καὶ ἂν τοῦτο ἐπροχώρη, ἐκινδύνευεν νὰ χάσῃ πολλοὺς καὶ ἀνδρείους συναγωνιστὰς ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία. Ὅθεν τοὺς ἐπαρρούσε τὴν ἀκόλουθον ἀναφορὰν μὲ τὰ ἐφεξῆς κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

*Ἀναφορὰ πρὸς τοὺς Σουλιώτας συνωδευμένη μὲ
ἓνα σύντομον ὄργανισμὸν πολιτεύματος.*

Γενναϊότατοι Σουλιῶται!

« Ὁ Μεγαλοδύναμος θεὸς διὰ τὰ ἀμικρήματά σας καὶ
 » διχονοίας σᾶς ἐπαίδευσεν δεκαοκτὼ ὀλοκλήρους χρόνους
 » μὲ τὸν χαμῶν κτῆς γλυκυτάτης πατρίδος, σᾶς ἐσκορπίσεν
 » ἔβαν κάκεισε, καὶ ἀφ' ὅσους ἐσκορπίσθητε, ἄλλοι ἄσπλαγ-
 » χνα ἐσφάγητε, ἄλλοι ἠχμαλωτίσθητε σὺν γυναίξιν καὶ
 » τέκνοις ἀπὸ τοὺς ἐχθροῦς, καὶ ἄλλοι ἐσφάρατε εἰς ξέ-
 » νους τόπους καταβρομήσεις, ὕβρεις, πᾶσαν, γυμνότητα,

» ἀσθενείας, θανάτους καὶ πᾶν εἶδος κακοπαθείας· ἐπι-
 » τα ἀπ' ὅλα ταῦτα τὰ δεινὰ, πάλιν ἡ ἄπειρος ἀγαθότης
 » τοῦ θεοῦ, σᾶς εὐσπλαγγνίσθη, καὶ θαυμασίως σᾶς ἠξίω-
 » σε νὰ ἀναποκτήσετε τὴν πατρίδα σας, τῆς ὁποίας οἱ
 » πατέρες σας εἶχαν καταβάψῃ τὸ ἔδαφος μὲ τὰ αἵματα,
 » καὶ σεῖς, ἐνῶ τὴν ἀπεχαιρετούσατε, τὰ ἐξεπλύνετε μὲ χει-
 » μάρρους θερμῶν δακρῶν, κλονίσαντες ἀκόμη καὶ τὰ θε-
 » μέλια τῶν ὀσπητίων σας μὲ τοὺς βαθεῖς στεναγμούς.

» Ἀληθινὰ, Σουλιῶται, ἀπελαύσατε τὴν πατρίδα σας
 » παρ' ἐλπίδα, ἀμὴ κυττάζετε ὀλογυρά σας, πόσοι σᾶς
 » φθονοῦν, καὶ κατατρέχουν δι' αὐτὸ τὸ οὐράνιον δῶ-
 » ρον. Πολλοὺς ἡ τύχη ἀνελπίστως ἔδειξεν εὐτυχεῖς, ὁ-
 » λιγώτατοι ὁμως ἐφάνησαν ἄξιοι, καὶ φρόνιμοι νὰ φι-
 » λάξωσι τὴν εὐτυχίαν ἕως τέλους. Ἐσεῖς, ἀδελφοί, ἂν
 » θέλετε νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ τὰς χειῶρας σας αὐτὸ τὸ οὐρά-
 » νιον δῶρον, πρέπει νὰ ἔχετε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ
 » ὅσα (ὡς προεῖπα) ὑποφέρατε, μὴ ἔχοντές το. Ἄς σᾶς γί-
 » νουν τέλος πάντων τὰ παθήματα μαθήματα· καὶ διὰ νὰ
 » σώζονται αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην σας ζωντανὰ, ἀνάγκη πᾶ-
 » σα νὰ τὰ περιτειχίσετε, πρῶτον μὲ τὴν ἀπόρθητον ὁμόνοιαν
 » καὶ σύμπνοιαν· δεύτερον μὲ ὀλίγους προσωρινούς κανό-
 » νας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους γεννᾶται ἡ εὐταξία, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ
 » ἀσφάλεια καὶ εὐδαιμονία τῆς πατρίδος· διότι ἐκεῖνοι οἱ
 » ἄνθρωποι, οἵτινες ζῶσι χωρὶς νόμους, ὅσον φρόνιμοι καὶ
 » σοφοὶ καὶ ἂν ᾖναι, πάντοτε ὑπόκεινται εἰς τὰ πάθη,
 » ἐκ τῶν ὁποίων ὀρμώμενοι, κατασταίνονται ἔπειτα ἀγριό-
 » τεροι καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ θηρία. Ἄν θέλετε λοιπὸν νὰ μὴ
 » πέσετε πάλιν εἰς τὰ πρῶτα ἀμαρτήματα καὶ παρανο-
 » μίας, τὰ ὁποῖα σᾶς ἐστέρησαν τῆς πατρίδος· μιμηθῆτε

» τὰ πεφωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώτης, τὰ ὅποια, ὀδηγού-
 » μενα ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν προπατόρων μας, ζῶσιν εὐτυ-
 » χισμένα, καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοί των τοὺς ἀποστρεφόμεθα,
 » ὡς νὰ ἦναι κάμμια λοιμικὴ νόσος. Ἴδου οἱ κανόνες, τοὺς
 » ὁποίους, στοχάζομαι, συμφέροντας εἰς τὴν παροῦσαν πα-
 » ρίστασιν τῆς πατρίδος.

Σύντομος προσωρινὴ νομοθεσία.

α'. Πᾶσα φυλὴ πρέπει νὰ ἐκλέξῃ ἓνα δημογέροντα, τὸν φρονιμώτερον καὶ πρακτικώτερον, καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἀφισρώσῃ ὅλην τὴν φροντίδα τῆς πατρίδος του.

β'. Αὐτοὶ οἱ δημογέροντες ὅλοι ὁμοῦ νὰ ἐκλέξωσιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους πέντε τοὺς τιμιωτέρους καὶ ἀξιοτέρους, καὶ νὰ τοὺς δώσωσιν ὅλον τὸ βᾶρος καὶ φροντίδα τῆς πατρίδος, ὀνομάζοντές τους ἐπιτροπήν.

γ'. Αὐτὴ ἡ ἐπιτροπὴ χρεωστεῖ νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τοὺς ῥηθέντας δημογέροντας ἄλλους πέντε, οἵτινες θέλουσι σχηματίσῃ ἓν κριτήριον τοπικόν, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ κρίνῃ, καὶ ἐντοπίων, καὶ ξένων διαφοράς.

δ'. Ὅσοι ἀπὸ τὰ περίξ χωρία τοῦ Σουλίου, ἢ καὶ ἄλλα μακρυνότερα μέρη ἔλαβαν τὰ ὄπλα, καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, θέλει λέγονται καὶ αὐτοὶ Σουλιῶται, καὶ θέλουσιν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι κάθε χωρίον ἢ καὶ πολλὰ ὁμοῦ ἓνα δημογέροντα, ὅστις μέλλει νὰ ἔγῃ τὴν αὐτὴν ὑπόληψιν καὶ ἰσχὺν, ὡς ὁ Σουλιώτης.

ε'. Ὅλαι αἱ φυλαὶ χρεωστοῦν νὰ βάλωσιν εἰς ὄρκον τοὺς ἐκλεγθέντας δημογέροντας, πρὸς τοὺς ὁποίους παραδίδουσι τὴν φροντίδα τῆς πατρίδος· ὁ δὲ ὄρκος πρέπει νὰ γίνεταί ὡς ἐφεξῆς· ἐπειδὴ καὶ ἡ φυλήμου μ' ἐκλεξε διὰ δημογέρον-

τά της, καὶ μ' ἐνεπιστεύθη τὴν φροντίδα τῆς πατρίδος·
 « ὀρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς παναγίας καὶ ἀδικοῦ Τριά,
 » δος, ὅτι θὰ ἐπιμελώμαι καὶ ἀγρυπνῶ διὰ τὰ συμφέροντά της
 » καὶ διὰ πᾶν ὃ, τι ἀναγκαιοὶ διὰ τὴν ὑπάρξιν καὶ δόξαν της. »

ς'. Οἱ δημογέροντες ὅλοι ὁμοῦ πρέπει νὰ βάλωσιν εἰς τὸν ἴδιον ὄρκον καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπιτροπὴν·

ζ' Οἱ δημογέροντες πάλιν μετὰ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποχρεοῦνται νὰ βάλωσιν εἰς τὸν ὄρκον καὶ τοὺς κριτὰς, ὁ ὁποῖος νὰ γίνεταί ὡς ἐφεξῆς. « ὀρκίζομαι. . . . .

» νὰ κρίνω ὅσας διαφορὰς τῶν κατοίκων καὶ παροίκων μοι
 » προυντιάζωσι, χωρὶς τινὲ φιλοπροσωπίαν, ἢ φιλοδωρίαν· νὰ
 » μὴν ἀποβλέπω εἰς συγγένειαν καὶ φιλίαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιστη-
 » ρίζωμαι εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην· καὶ ἂν ἤθελα
 » καταλάβῃ τινὰ ἀπὸ τοὺς συγκαθέδρους νὰ ἀδικοκρίνη, ἐγὼ
 » ὄχι μόνον δὲν θὰ συμρωνήσω μαζύ του, ἀλλὰ θὰ ταυεῖμαι καὶ
 » ἐναντίος· καὶ ἂν πράξω τὸ ἐναντίον ἀφοῦ ὠρκίσθην, ἢ ὀργὴ
 » τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων πάντων, καὶ ἡ κατάρρα τῆς πατρί-
 » δος μου, νὰ μ' ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς,
 » καὶ ὅλη μου ἡ οἰκογένεια κάμμιαν προκοπὴν νὰ μὴν ἰδῇ.

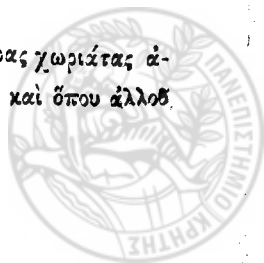
Καθήκοντα τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς.

α'. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται μὲ τὸ ἔθνος καὶ ὅλους τοὺς ἐξωτερικοὺς φίλους καὶ ἐχθρούς.

β'. Νὰ προβλέπῃ καὶ διορίζῃ εἰς τὰς θέσεις ὄσους καὶ ὁποῖους ἀρχηγούς γνωρίζει ἱκανοὺς καὶ τιμίους.

γ'. Νὰ ἐξοικονομῇ τὰ στρατόπεδα ἀπὸ τροφᾶς, πολεμικοφύδια καὶ ὅσα ἄλλα ἀναγκαιοῦσι.

δ'. Νὰ κρατῇ ἐπίτηδες τρεῖς καὶ τέσσαρας χωριάτας ἀγνωρίστους, διὰ νὰ τοὺς στέλῃ εἰς Ἰωάννινα καὶ ὅπου ἄλλοθι.

καλέσει ή χρεία, νά μανθάνη τὰ φρονήματα καὶ κινήματα τῶν ἐχθρῶν.

ε. Ὅσοι ἐμβαίνουντι εἰς τὸ Σούλιον πρὸς καιρῶν, Ἕλλη-
νες, ἢ Τοῦρκοι, γνωστοί, ἢ ἄγνωστοι, πρέπει νὰ τοὺς παρου-
σιάζωσιν οἱ κάτοικοι εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, διὰ νὰ τοὺς ἐξε-
τάζη λεπτομερῶς, καὶ εἰ μὲν φανῶσιν ὑποπτοι, ν' ἀποβά-
λωνται ἐντωάμα, εἰ δὲ φίλοι, περισσότερον ἀπὸ εἰκοσι-
τέσσαρας ὥρας νὰ μὴ διατρίβωσι, καὶ μὲ ἐγγύησιν ἐνὰς
ἐντοπίου.

ς'. Κάθε πατριότης ὅ,τι γράμμα λαμβάνει ἀπ' ἔξω νὰ
ἦναι εἰς χρέος νὰ τὸ ἀναγινώτῃ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, καὶ
ἂν αὐτὸ διπλασθῇ ὑπεθέσεις περὶ πατρίδος, ἢ ἀπόκρισις
νὰ γίνεταί κατὰ τὴν ὁποίαν γνώμην ἡ ἐπιτροπὴ θὰ τὸν
ὀδηγήσῃ.

ζ'. Τὰς γυναῖκας καὶ τέκνα τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀποθι-
νόντων, ἂν ἦναι πτωχοί, ἡ ἐπιτροπὴ χρεωστεῖ νὰ τοὺς
τρέφῃ ἀπὸ τὸ κοινόν, καὶ νὰ τοὺς πρηγορῇ, καὶ ὅταν λάβῃ
τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τὸν Ἄλῃ πικρῶν, νὰ τοὺς διδῇ πάντοτε.

η. Νὰ ἐπισκέπτεται κατὰ χρέος τοῦλάχιστον δύο φοραῖς
τὴν ἐβδομάδα τοὺς πληγωμένους, νὰ τοὺς πρηγορῇ, νὰ τοὺς
ἐξοικονομῇ ἀφ' ὅσα ἔχουν χρεῖν, καὶ πολὺ περισσότερον τοὺς
πρωίκους καὶ συμμάχους Τουρκαλθανούς.

Καθήκοντα τοῦ κριτηρίου.

α. Τὸ κριτήριον ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ κράζῃ, χωρὶς
ἐξαιρέσει, πάση; τάξει; ἄνθρωπον, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ
ὁμοίως καὶ τοὺς συμμάχους Τουρκαλθανούς.

β'. Νὰ ἔχη τρεῖς κλήτορας διὰ τὰς ὑπηρεσίας του· τὸσον

αὐτοὶ, ὅσον οἱ κριταὶ, οἱ ἐνάγοντες καὶ ἐναγόμενοι δὲν πρέπει νὰ φέρωσιν ὄπλα εἰς τὸ βῆμα τοῦ κριτηρίου.

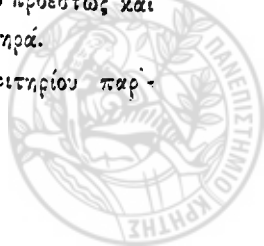
γ'. Ἄν τις ἐγκαλούμενος μὲ πρῶτην, δευτέραν καὶ τρίτην πρόσκλησιν τοῦ κριτηρίου δὲν παρουσιασθῇ, τότε τὸ κριτήριον ὀφείλει νὰ κρῆξῃ τὸν δημογέροντα ἐκείνης τῆς φυλῆς, ἢ τῆς οἰκογενείας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ὁ ἐγκαλούμενος, καὶ οὕτως ὁ δημογέρον ἐκεῖνος μετὰ τῆς φυλῆς του νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ νὰ πείθεται καὶ σέβεται τὸ κριτήριον.

δ'. Τόσον ὁ ἐνάγων, ὅσον καὶ ὁ ἐναγόμενος πρέπει νὰ στέκωνται ὄρθιοι ἔμπροσθεν τοῦ κριτηρίου καὶ μὲ σεμνότητα φωνὰς ἀτάκτους καὶ λόγους ὑβριστικούς ποτὲ νὰ μὴ μεταχειρίζωνται.

ε'. Ἐὰν κανένας ἐγκαλούμενος καὶ καταδικασθεὶς δὲν ἐνεργήσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κριτηρίου, παραπονούμενος δὴθεν, ὅτι ἠδικήθη· τότε τὸ κριτήριον χρεωστὲι νὰ στείλῃ ἐν ἴσον ἀντίγραφον τῆς ἀποφάσεως πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν· ἐκείνη δὲ, ἀφοῦ προσκαλέσῃ τοὺς διαφορομένους καὶ τοὺς προεστῶτας τῶν φυλῶν των, ἀναθεωροῦσι τὴν διαφορὰν των ὅλοι ὁμοῦ, καὶ εἰ μὲν τὴν εὖρου ἀπαθῶς κριθεῖσαν καὶ ἀποφασισθεῖσαν τὴν ἐπικυροῦσι, καὶ ὑποχρεοῦσι τὸν καταδικασθέντα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ διαταττόμενα· ἂν ἐξεναντίας συμφῶν τι λάθος ἐξ ἀγνοίας, τότε ἡ ἐπιτροπὴ συμφώνως μὲ τὰ μέλη τοῦ κριτηρίου καὶ τῶν δύο προεστῶτων πρέπει νὰ τὸ διορθώσουν.

ς'. Ὅλοι ἐν γένει χρεωστοῦν νὰ προσφέρωσι σέβας καὶ εὐπείθειαν τόσον εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ὅσον καὶ εἰς τὸ κριτήριον· καὶ ἂν τις φανῇ παρήκοος ἢ ἀπειθής, ὁ προεστῶς καὶ ὅλη του ἡ φυλὴ πρέπει νὰ τὸν παιδεύσῃ αὐστηρᾶ.

ζ'. Ἄν κανένα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κριτηρίου παρ-

ἐπιτραπῇ ἀπὸ τὰ χρέη τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἢ πράξη τι ἀμάρτημα ἀνάρμοσον καὶ ἄτιμον εἰς τὸ ἐπάγγελμά του, τότε νὰ συνάζωνται δέκα προσετώτες νὰ τὸν κρίνωσι καὶ εἰ μὲν εὐρεθῇ ἀθῶος, νὰ τὸν ἀφίνωσιν εἰς τὸ ὑπούργημά του· ἀλλέως, νὰ τὸν αποβάλωσι καὶ παιδεύωσι κατὰ τὸ σφάλμα του, καὶ ἀντ' ἐκείνου νὰ διορίζωσιν ἄλλον ἀπὸ τὴν φυλὴν του.

γ'. Οἱ προσετώτες τῶν φυλῶν ὑποχρεοῦνται νὰ παρατηρῶσι πάντοτε τὰ κινήματα καὶ πρακτικὰ τῆς ἐπιτροπῆς· νὰ τὴν ἐνθυμίζωσι τὰ ὅσα ἀναγκαιοῦσι διὰ τὴν πατρίδα, καὶ ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ ἀπὸ ἄλλας αἰτίας τὰ ἀμελοῦσι.

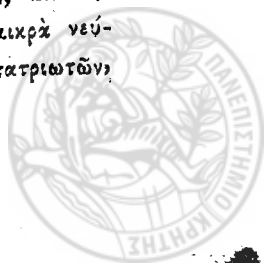
δ'. Ὅποιος ἀποδειχθῇ προδότης τῆς πατρίδος, ἐκεῖνον νὰ τὸν θανατόνῃ ἢ φυλὴ του μὲ ὁποιοδήποτε θάνατον ἐγκρίνει.

ε'. Ὅποιος κλέψῃ, καὶ ἀποδειχθῇ ὡς κλέπτης, νὰ πληρὴν διπλοῦν τὸ ὅσον ἐκλεψῃ.

ια'. Κάνένεας, ὅσον δυνατὸς καὶ ἂν ᾔηται, νὰ μὴν ἐμπορῇ ποτὲ μὲ τὸ χέρι του νὰ λαμβάνῃ τὸ δίκαιόν του, ἀλλὰ νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ κριτήριον.

ιβ'. Ἐάν τις εἰς τὸν πόλεμον σταθῇ ὀπίσω, ἢ κρυφθῇ, ἢ ἀπειθήσῃ εἰς τὸν ἀρχηγόν του, ἐκεῖνος ὅχι μόνον ν' ἀτιμάζεται ἀπ' ὅλους, ἀλλ' οὔτε μισθὸν, οὔτε μερίδιον ἀπὸ τὰ τυχόντα λάφυρα δὲν πρέπει νὰ λαμβάνῃ.

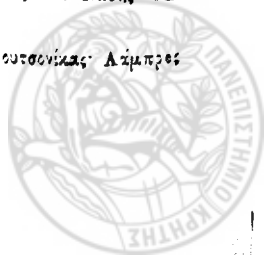
Ἀφοῦ ἀνεγνώσθησαν ὅλα ταῦτα, τὰ ἐδέχθησαν εὐχαρίστως, καὶ, χωρὶς τινὰ χρονοτριβὴν, τὰ ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐρμηνείαν. Θαυμασμοῦ τῶν ἄξιον ἦν τὸ νὰ ἐγνώριζε τινὰς ἕνα λάον ἀναρχον ἕως τὴν χθές, καὶ σήμερον εὐτακτοῦντα καὶ πειθόμενον εἰς τὰ παραμικρὰ νεύματα πέντε ἀτόμων γνωρίμων καὶ συνήθων συμπατριωτῶν.

μετὰ τῶν ὁποίων πρὸ μιᾶς ἡμέρας συνέτρωγε, συνέπιπε καὶ συνωμίλει ἀσυστόλως, καὶ ἔπειτα τοὺς ἐγχιρέτα εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ συστολὴν καὶ σέβας· προσήλανε τὰ ὄμματά του ἀσκαρδαμηκτὶ πρὸς αὐτούς, καὶ προητοίμαζε τὴν διάνοιάν του ν' ἀκούσῃ, ἢ λάβῃ καμμίαν συμβουλήν ἢ διαταγὴν παρ' αὐτῶν· ἃς μὴ παραξενεύῃ πρὸς τούτοις ὁ ἀναγνώστης διὰ τοὺς ὁποίους ἔδωκε κανόνας ὁ Περίρχιδος πρὸς τοὺς Σουλιώτας· διότι ἂν ἐγνώριζεν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς τὴν περίστασιν, τὰ ἦθη καὶ ἔθη, τὰ κινδυνώδη ἐλαττώματα τῶν Σουλιωτῶν, τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν καὶ τῶν παροίκων Ἑλλήνων, δὲν ἤθελε βέβαια τὸν κατηγορήσει· λαμβάνει ἀκόμη τὴν τόλμην νὰ ἐκφρασθῇ πρὸς τὸν ἀναγνώστην καὶ ἄλλην ἀληθεῖαν, τὴν ὁποίαν ἂς μὴ νομίσῃ διὰ κενοδοξίαν του, ἀλλ' ὡς τὸ πρῶτον μέσον τῆς εὐταξίας· δηλαδή, ἂν αὐτοὶ ἐδέχθησαν εὐχαρίστως, καὶ ἐσύστησαν προθύμως ἐπιτροπὴν καὶ κριτήριον, δὲν τοὺς ἔπεισεν ἄλλο τι, παρὰ ἡ εἰλικρινῆς καὶ πολυχρόνιος φιλία, ἡ συγγένεια, ἡ ὑπόληψις καὶ αἱ πατριωτικαὶ τοῦ συμβουλαί, τὰ ὑποῖα ἐχρημάτισαν ὡς οὐσιώδη ὄργανα τῆς εὐταξίας, μολονότι μετὰ ταῦτα ἐκτετηγορήθη, ὑβρίσθη καὶ αὐτὸς πρὸς τινῶν κακοήθων, διότι ἡ κακία δὲν ὑποφέρει νὰ βλέπῃ τὴν ἀρετὴν θριαμβεύουσαν μέχρι τέλους, καὶ ἂν ἄλλο τι δὲν δυναθῇ νὰ πράξῃ, τὰς ὑβρεῖς τούλάχιστον καὶ συκοφαντίας τὰς διασπείρει χωρὶς διάκρισιν καὶ συστολὴν. (*).

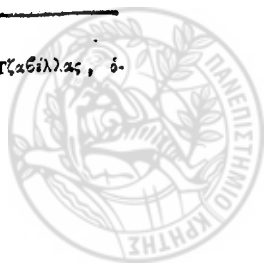
(*) Ἐνεκρίθησαν ἀπὸ τὴν κοινότητά διὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς αἱ ἐφεξῆς:— Νότις Μπίτζαρης· Νικόλαος· Τσαβάλλας· Τούσας· Ζέρβας· καὶ Νάσης Φωτομάρας.

Διὰ τὸ δικαστήριον ὁ Γιώτης Αγγλῆς· Γιάννης Κουτσονίκας· Λάμπρος Β Ζάρμπας· καὶ Χρήστος Κοσμάς.

Διήγον λοιπόν οἱ Σουλιῶται δύο μῆνας, καὶ ἐπέκεινα μὲν εὐταξίαν καὶ ὁμόνοιαν. Εἰς δὲ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ ἐπιτροπὴ ἔπεμπε συνεχῶς μικρὰ σώματα στρατιωτῶν ὑπὸ ἡγεγίαν ἐμπειροπολέμων λοχαγῶν, καὶ ἐφόρευον ἐχθροὺς εἰς τὰς στενωποὺς, ἀρπάζοντες τὰς τροφάς, πολεμεφόδια καὶ ὅσα ἄλλα ἐκόμιζαν εἰς τὰ στρατόπεδα. Ἐν τούτοις ἐστάλησαν γράμματα ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὅστις παρεκίνει τοὺς Σουλιώτας ἢ τὴν Θεσπρωτίαν νὰ πολεμήσωσιν, ἢ τὴν Ἄρταν νὰ κυριεύσωσι, καὶ νὰ ἐνωθῶσιν ἔπειτα μὲ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα τῆς Ἀκαρνανίας, ὥστε, γινομένης μιᾶς ποσότητος δέκα χιλιάδων στρατευμάτων, νὰ στρατεύσωσιν ἔπειτα συμφώνως κατὰ τοῦ Χουρσίτ πασᾶ πρὸς διάλυσιν τῆς πολιρχίας, καὶ τότε ἔμελλε νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ περισσότερον ἀφ' ὅσον ἠλπίζον· ὑπέσχετο τέλος πάντων νὰ δειχθῆ φανερός ἀρχηγός, καὶ ὁ πατὴρ τῶν Ἑλλήνων· διὰ πολλὰς ἡμέρας διεφιλονεικῆθησαν, καὶ ἐβασανίσθησαν τὰ ῥηθέντα γράμματα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἕως οὗ νὰ γίνῃ ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκστρατείας· μέρος τῶν Σουλιωτῶν ἐπεθύμει νὰ κινηθῆ κατὰ τῆς Θεσπρωτίας, δηλαδὴ κατὰ Τσαμῆδων· ἐπειδὴ τότε ἐδυνάμονο τὸ Σούλιον, μὲ τὸ νὰ ἐκυρίευσεν τὴν Πάργαν καὶ ὅλα τὰ παράλια μέχρι Πρεβέζης ἀπὸ τὸ μεσημβρινόν, καὶ μέχρι Συβότων ἀπὸ τὸ δυτικόν. Ἐμέλαν πρὸς τούτοις τὰ ὄπλα τῶν Σουλιωτῶν νὰ πολυπλασιασθῶσιν· ἐπειδὴ ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ χωρία περιέμενον ταύτην τὴν ἐπιθυμητὴν ἐποχὴν τὸν ἀδράξουν τὰ ὄπλα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Ὁ σκοπὸς τούτων τῶν καλῶν πατριωτῶν (*) ἦτον ὀρθός, καὶ ἀσφαλῆς διὰ τὸ μέλ-

(*) Οἱ καλοὶ οὗτοι πατριῶται ἦσαν, ὁ Νικόλαος Φώτου Τζαβίλλας, ὁ-

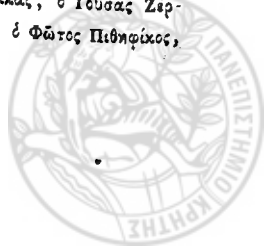
λον, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς διεφιλονεικῆθη, καὶ ἀπεδείχθη μαθηματικῶς, καὶ ὁ καιρὸς τὸ ἐβεβαίωσεν ἔπειτα προφανέστατα· τὸ ἐναντίον ὁμοίως μέρος ὑπερίσχυσεν, ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἠπκτῆθη ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλφῆ πασᾶ καὶ ἐπιθυμίαν τῶν ληφθησομένων πολυτιμίων λαφύρων τῆς Ἄρτας. Οὕτω ρέπουσιν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον εἰς τὴν πλεονεξίαν, παρὰ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος· διὰ τοῦτο καὶ πολλάκις ἐστερηθήσαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ πατρίδα, καθὼς συνέβη καὶ εἰς τοὺς περὶ ὧν ὁλόγος Σουλιώτας, ὡς ῥηθήσεται.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Μάχη τῶν Βασιλικῶν.

Πρὶν διηγηθῶ τὴν εἰς Ἄρταν ἐκστρατείαν, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ καταχωρήσω ἐνταῦθα τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν, ἥτις ἔγινε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους. Τὰ Βασιλικὰ ἀπέχουσι τῶν Θερμοπουλῶν ὥρας τέσσαρας, ὅκτω δὲ, τῆς Λιβαδίας· εἶναι ὁδὸς στενὴ, δασώδης καὶ βουνώδης ἀμφοτέρωθεν σχηματίζουσα ἐπιμήκη κοιλάδα· ἐκεῖ ἀπεφάσισαν οἱ Ἕλληνες νὰ κτυπήσουν τὸν Μπαϊράμ πασᾶν, ὅστις ἐμελλε νὰ διαβῆ μὲ ἐννέα χιλιάδας ὄλον σχεδὸν ἵππικὸν στράτευμα, φέ-

Γεώργιος Δράκος, ὁ Γιώτης Δαγκλῆς, ὁ Διαμάντης Ζέρβας, ὁ Λάμπρος Ζάρμπας, ὁ Θανάσης Τούσα Μπότζαρης, ὁ Νάσης Κουτζονίκας, ὁ Τούσας Ζέρβας, ὁ Νάσης Φωτομάρας, ὁ Γιαννούσας Πανομάρας, ὁ Φῶτος Πιθηφίκος, καὶ ἄλλοι τινές.

φόντα μεθ' ἑαυτοῦ πολλὰς τροφὰς καὶ πολεμεφόδια με ἀμά-
 ξας, καμήλους καὶ πλῆθος φορτηγῶν ζώων. Αὐτὸς καυ-
 χόμενος (εἶχε γὰρ φήμην πολλὴν περὶ τὰ πολεμικὰ) εἰς τὴν
 ἀτομικὴν του ἀνδρείαν καὶ ἀξιώτητα, ὑπεσχέθη τῷ Σουλτά-
 νῳ νὰ ὑποτάξῃ τὴν λιβαδίαν, τὰς Θήβας καὶ τὰς Ἀθήνας.
 Οἱ Ἕλληνες, ὄντες ἕως δύο χιλιάδες, διεμοιράσθησαν εἰς τρία
 σώματα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, συνιστάμενον ἀπὸ πεντακοσίους
 Φωκεῖς (Σαλωνίτας), κατέλαβε τὴν θέσιν τῆς εἰσόδου τῆς
 κοιλάδος, ὅπου καὶ ἐκρύβη εἰς τὰ δασύτατα δάση, εἶχε δὲ
 ἀρχηγὸν τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ ἀνδρεῖον παπᾶ Ἀνδρέαν
 ἀπὸ χωρίον Κοκοβίσταν (*). τὸ δὲ δεύτερον, ἔχον τὸν ἴδιον
 ἀριθμὸν τοῦ πρώτου, καὶ ὀδηγούμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς,
 Βασίλειον Μποῦσμπον καὶ Κωνσταντῖνον Καλύβαν, καταλα-
 βὼν τὸ κέντρον τῆς κοιλάδος, ἔπραξε καὶ αὐτὸ ὡς τὸ πρῶτον·
 χίλιοι ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Νάκου Πανοριᾶ καὶ Ἰωάννου Γκούρα
 ἐτοποθετήθησαν πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς κοιλάδος, οἵτινες, κα-
 τὰ τὸ σύνθημα, ἔμελλον νὰ κτυπήσωσι πρῶτοι τὴν ἐμπρο-
 σθοφυλακὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐμποδίσωσι τὴν ἐξοδὸν του,
 ἐπομένως δὲ ν' ἀρχίσωσι καὶ τᾶλλα σώματα με τὸ πῦρ,
 διὰ νὰ τοὺς βάλωσιν εἰς ἀταξίαν καὶ ἀμηχανίαν, ὥστε
 μὴν ἔχοντες ἄλλην τινὰ ὁδὸν, οὔτ' ἐκ δεξιῶν, οὔτ' ἐξ εὐω-
 νύμων νὰ σωθῶσιν, ἔμελαν νὰ θυσιασθῶσιν σχεδὸν ὅλοι
 εἰς ἐκείνην τὴν κοιλάδα· ἐντοσοῦτω ἄρχισεν ὁ ἐχθρὸς νὰ
 εἰσέρχεται με τὴν συνήθη του ἀλαζονικὴν παράταξιν,
 ἀλλ' ἢ πομπώδης παρουσία του ὁμοιάζε πανηγυρικὴ μᾶλ-
 λον, ἢ πολεμικὴ, καθότι πᾶς ἱππεὺς πολεμικὸς ἔφερε
 κατόπιν του δύο καὶ τρία ζῶα φορτωμένα με διάφορα εἶδη

(*) Κεῖται κατὰ Βορρᾶν τῆς Ἰμφίσεως.

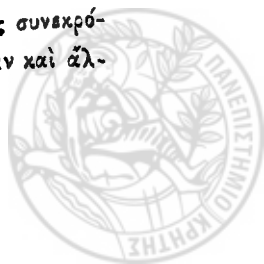

μερικῆς του τροφῆς καὶ περὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, ὁμοῦ δὲ ἱπποκόμων καὶ δούλων Ἑλλήνων, ἡ δμοβρησκόν του· εἰσελθόντες δὲ, συναθροίσθησαν εἰς μίαν πεδιάδα, ἧτις κεῖται παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ γαινοῦ, ἐκεῖ προσευζόμενοι κατὰ τὸ σῆνηθες ἐκανονοβόλισαν ἐν πρώτοις τέσσαρα κανόνια, καὶ μετὰ τοῦτο ἄρχισαν τὸν πυροβολισμόν, συνωδευμένον με ἀτάκτους φωνάς. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἀπέβλεπεν (ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν διόλου καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸ στρατήγημα τῶν Ἑλλήνων), ὅτι, ἂν ὑπάρχωσιν ἐκεῖσε Ἕλληνες κεκρυμμένοι, ἢ νὰ φύγωσιν ἀπὸ τὸν φόβον, ἢ νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην, πρὶν ἢ δυνάμειστων βαλθῆ εἰς κίνησιν. Ἄλλ' ὅσον οἱ Τούρκοι ἐπυροβόλουν, καὶ ἐμεγαλοφώνουν, ἄλλο τόσον ἐκρύπτοντο εἰς τὰ δάση οἱ Ἕλληνες. Ὅθεν, νομίζοντες ὅτι εἶναι ἐκτὸς κινδύνου, ἄρχισαν νὰ κτυπῶσι τὰ τύμπανά των, καὶ νὰ παρατάττωνται εἰς τὴν σειρὰν τῆς ὁδοιπορίας. Ἀφίξαμένης δὲ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς πλησίον τῆς ἐξόδου τοῦ γαινοῦ, ἐξαίφνης ἐξῆλθαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ δάσος, καὶ πρῶτον μὲν ἐτείχισαν τὴν ὁδὸν μετὰ τῶν στήλων, ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ συνεχοῦς κατὰ τῶν ἐχθρῶν πυροβολισμοῦ, τὴν ἀπεκατέστησαν ἐντὸς ὀλίγου δυσδιάβατον ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πτώματα καὶ συμπλοκῆν τῶν ἵππων· τὰ δὲ ἄλλα δύο σώματα, ἀκούσαντα τὸν κρότον τοῦ πυροβολισμοῦ, ἀμέσως ἐφόρμησαν μετὰ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν· ὁ ἀπρητδόκητος πυροβολισμὸς, τὸ στενὸν τῆς ὁδοῦ, οἱ ἀδιέκοποι μουγκρισμοὶ τῶν φρονευομένων καὶ τραυματιζομένων, οἱ κατατρομασμένοι ὄδυρμοὶ τῶν ἱπποκόμων καὶ δούλων, ἢ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κτηνῶν προκύψασα ἀταξία, τόσον τρομόν καὶ ἀμνηχανίαν εἰσέφεραν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Τούρκων, ὥστε ἐν τέταρτον σχεδὸν τῆς ὥρας ἴσταντο ἔφιπποι καὶ ἀποροῦντες διὰ τὸ πραχθησόμενον. Τέλος πάντων ἤρξαντο

νὰ ὀπισθοδρομῶσι μὲ τόσῃν φρίκῃν καὶ βίαν, ὥστε οἱ δυνατώτεροι ἔρριπτον χαμαὶ, τοὺς ἀδυνατωτέρους καὶ τοὺς κατεπύτου· οἱ δὲ δούλοι Ἕλληνες διὰ τὴν σωτηρίαν των ἐκρύπτοντο εἰς τὰ δάση· βλέποντες λοιπὸν οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους εἰς τέτοιον βρατμὸν καὶ σύγχυσιν, ὤρμησαν πανταχόθεν ἀπροφυλάκτως κατ' αὐτῶν, φρονεῦντες καὶ κατασφάττοντες· καὶ δὲν ἤθελε βέβαια σωθῆ τις ἐξ αὐτῶν (οἵτινες ἦσαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἐμβασμένοι εἰς τὸ στενὸν), ἀν οἱ νικηταὶ δὲν ἐπροσκολλῶντο εἰς τὰ λάφυρα, πολὺ δὲ περισσύτερον εἰς τὰ ὄπλα, μὲ τὸ νὰ ἦσαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἡμίοπλοι, καὶ ἄλλοι ἄοπλοι φέροντες μόνον ἀπλᾶς μαχαίρας· μολαταῦτα ἐθυσίασαν δύο χιλιάδας τετρακοσίου Ἀσιανούς, ἐκτὸς τῶν πληρωθέντων, καὶ ὅσους συνέλαβαν ζῶντας (ἐκτὸς τινῶν δούλων Ἑλλήνων), τοὺς ἐθυσίασαν· ἐκ δὲ τῶν νικητῶν ἀπέθαναν τρεῖς, καὶ ἐπληγῶθησαν πέντε· ἐπῆραν καὶ πολλὰς τροφάς, πολεμεφόδια, δύο κανόνια, δεκατέσσαρας σημαίας, διάφορα λάφυρα καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίου ἵππους. Διήρκεσεν αὕτη ἡ μάχη ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας, τῆς ὁποίας τὸ σχέδιον ἦτο στρατήγημα τοῦ καπετὰν Γιάννη Δουβουνιώτου, τὸν ὁποῖον διὰ τε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν εἰς τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίαν καὶ ἀνδρείαν του ἐσέβοντο ἄπκνγες. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἀρχηγοὶ ἐδείχθησαν ἐν γένει ἀνδρεῖοι, ὁ παπᾶ Ἀνδρέας ὁμοῦ προτιμᾶται, διότι μὲ διακοσίου Ἑλλήνας ἐδίωξε μετὰ ταῦτα τοὺς ἐχθροὺς δύο ὥρας μκκράν τῆς εἰσόδου τοῦ στενοῦ, καὶ ἀφοῦ ἐφόνευσεν ἱκανοὺς, ἔλαβε διπλάσια λάφυρα καὶ ἐπέσρεψε νικηφόρος εἰς τοὺς συντρόφους του.

Αὗται εἶναι αἱ τρεῖς σημαντικώτεραι μάχαι, δηλαδὴ τῶν Θερμοπυλῶν, Γραβιάς καὶ Βασιλικῶν, τὰς ὁποίας συνεκρότησαν οἱ κάτοικοι τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος· ἔγιναν καὶ ἄλ-

λοι πόλεμοι εἰς διάφορα αὐτῆς μέρη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μάλιστα εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐνῶ δὲν ἦσαν σημαντικῶς, οὔτε εὐκόλως δύναται τις νὰ τοὺς περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν, ἂν ἤθελε παρευρεθῆ καὶ αὐτόπτης· διότι ὁ τότε ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἦτον ἀπεριόριστος, ὁ κίνδυνος ἀτυλλόγιστος, αἱ πολεμικαὶ πράξεις κοιναὶ καὶ αἱ νίκαι ἀδιάκριτοι· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὁ ἐνθουσιασμὸς παρήκμαζεν, ὁ κίνδυνος ἐσυστέλετο, αἱ ἀνδραγαθίαι καὶ νίκαι ἀπεδίδοντο εἰς ὅσους ἐγνωρίσθησαν ὀπλαρχηγοὶ, ἐδείχθησαν ἐμπειροπόλεμοι, καὶ διετήρησαν μέχρι τέλους τὰς ἐξ ἀρχῆς πατριωτικὰς πράξεις· διότι πολλοὶ ἀπηύδησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας. Τοῦτο δὲ ἄρχισε μᾶλλον ἀπὸ τοῦ 1823, μέχρι τοῦ 1829 ἔτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Πολιορκία τῆς Ἄρτας.

Κατὰ τὸν μῆνα ὀκτώβριον ἐστράτευσαν τέλος πάντων οἱ Σουλιῶται μετὰ τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν διὰ τὴν Ἄρταν· εἶχαν προσκαλέσει πρὸ ἡμερῶν διὰ γραμμάτων καὶ τῆς Ἀκαρναντίας τὰ στρατεύματα διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς Ἄρταν, καὶ, ἐνωθέντα ὅλα ὁμοῦ, νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως καὶ ἐλευθερίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· ὅσον μὲν διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς Ἄρτας ἐσυμφώνησαν οἱ Ἀκαρνανεῖς, διὰ τὴν σωτηρίαν δὲ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οὐ μόνον δὲν συγκατένευσαν, ἀλλὰ καὶ ἐσυμβούλευσαν μυστικῶς τοὺς Σουλι-

ώτας ν' απέχωσι μακρὰν ἀπὸ παρόμοιον σκοπὸν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκείνου ἔμελλε νὰ προξενήσῃ τὴν ἀπώλειαν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, διότι ἓνας ἐβδομηκονταετῆς καὶ δακτυλοδεικτούμενος τύραννος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκδυθῇ τὸ αἵματοσταγὲς ὑποκάμισον τῆς τυραννίας, καὶ νὰ ἐνδυθῇ τὸ λαμπρὸν τῆς ἐλευθερίας. « Σουλιῶται, Σουλιῶτι (ἔλεγαν οἱ Ἀκαρνάνες) » ἀκριβέστερα ἀπὸ ἐσᾶς γνωρίζομεν ἡμεῖς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ
 « Ἀλῆ πασαῖ, ἐπεὶδὴ ἐζήσαμεν ἕως τῆς σήμερον ὑπὸ τὴν
 » αὐτοδέσποτον καὶ τρομερὰνθέλησίν του, τῆς ὁποίας ἤμεθα
 » πάντοτε ἐλευσινὰ θύματα ». Ταῦτα ἐλάλησαν πρὸς τοὺς Σουλιώτας οἱ στρατηγοὶ Ἀκαρνάνες, αἵτινες ἦσαν ὁ Ἀνδρέας Ἴτκου, Γεώργιος Τζόγκκας καὶ Δημήτριος Μακρὺς. Οἱ Σουλιῶται μολοντί ἐκατάλαβον τὸ σφάλμα των, καὶ ἔπρεπε ν' ἀφήσωσι τὴν πόλιωρσίαν τῆς Ἄρτας, καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν κατὰ τῶν Τσάληδων ἐπωρελῆ ἐκστρατείαν, ὡς προείρηται· ἡ ἰσχυρογνωμία ὅμως καὶ πλεονεξία διὰ τὰ λάφυρα, ἀφοῦ κατέπνιξον τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματά των, τοὺς ὠδήγησαν νὰ ὀρμήσωσιν μὲ τόσον θυμὸν καὶ ἀφοβίαν εἰς τὴν Ἄρταν, ὥστε μὲ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν ἐβίασαν τοὺς Τούρκους ν' ἀφήσωσι τὰς περὶ τὴν πόλιν ὀχυρωμένας θέσεις, καὶ ν' ἀσφαλισθῶσιν εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους καὶ δυνατωτέρους οἴκους τῶν κατοίκων· ἀλλὰ κατόπιν αὐτῶν ἐφόρμουν καὶ οἱ νικηταὶ καὶ ἐξουσίαζαν τοὺς οἴκους· καὶ εἰς ὅσους εὕρισκοντο Τούρκοι, ἐτροπούσαν οἱ Ἕλληνες τοὺς τοίχους καὶ τοὺς ἐδίωκον ἀπὸ ἓνα εἰς ἄλλον οἶκον, ὥστε τοὺς ἐβίασαν ἐσχάτως νὰ καταφύγωσιν εἰς πέντε μόνας οἰκίας, προσκολλημένας εἰς τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιμείναντες ἐλάμβανον τὰς τροφὰς καὶ πολεμεφόδια παρὰ τοῦ φρουράρχου Σουλεμαῖν πασαῖ· οἱ Ἕλληνες, ἡ δὲ διότι δὲν ἐδύναντο νὰ

λοι πόλεμοι εἰς διάφορα αὐτῆς μέρη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μάλιστα εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐνῶ δὲν ἦσαν σημαντικῶς, οὔτε εὐκόλως δύναται τις νὰ τοὺς περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν, ἂν ἤθελε παρευρεθῆ καὶ αὐτόπτης· διότι ὁ τότε ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἦτον ἀπεριόριστος, ὁ κίνδυνος ἀτυλλόγιστος, αἱ πολεμικαὶ πράξεις κοιναὶ καὶ αἱ νίκαι ἀδιάκριτοι· προϋόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὁ ἐνθουσιασμὸς παρήκμαζεν, ὁ κίνδυνος ἐσυστέλετο, αἱ ἀνδραγαθίαι καὶ νίκαι ἀπεδίδοντο εἰς ὅσους ἐγνωρίσθησαν ὀπλαρχηγοὶ, ἐδείχθησαν ἐμπειροπόλεμοι, καὶ διετήρησαν μέχρι τέλους τὰς ἐξ ἀρχῆς πατριωτικὰς πράξεις· διότι πολλοὶ ἀπηύδησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας. Τοῦτο δὲ ἄρχισε μᾶλλον ἀπὸ τοῦ 1823, μέχρι τοῦ 1829 ἔτους.

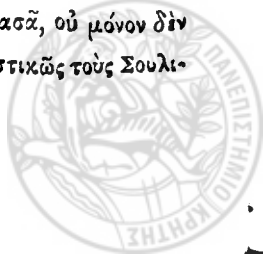

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Πολιορκία τῆς Ἄρτας.

Κατὰ τὸν μῆνα ὀκτώβριον ἐστράτευσαν τέλος πάντων οἱ Σουλιῶται μετὰ τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν διὰ τὴν Ἄρταν· εἶχαν προσκαλέσει πρὸ ἡμερῶν διὰ γραμμάτων καὶ τῆς Ἀκαρναντίας τὰ στρατεύματα διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς Ἄρταν, καὶ, ἐνωθέντα ὅλα ὁμοῦ, νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως καὶ ἐλευθερίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· ὅσον μὲν διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς Ἄρτας ἐσυμφώνησαν οἱ Ἀκαρνανεῖς, διὰ τὴν σωτηρίαν δὲ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οὐ μόνον δὲν συγκατένευταν, ἀλλὰ καὶ ἐσυμβούλευσαν μυστικῶς τοὺς Σουλι-

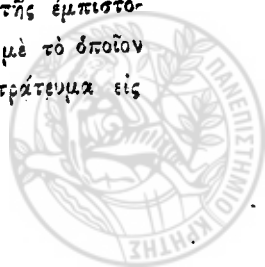
ώτας ν' απέχωσι μακρὰν ἀπὸ παρόμοιον σκοπὸν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκείνου ἔμελλε νὰ προξενήσῃ τὴν ἀπώλειαν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, διότι ἓνας ἐβδομηκονταετῆς καὶ δακτυλοδεικτούμενος τύραννος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκδυθῇ τὸ αἵματοσταγὲς ὑποκάμισον τῆς τυραννίας, καὶ νὰ ἐνδυθῇ τὸ λαμπρὸν τῆς ἐλευθερίας. « Σουλιῶται, Σουλιῶττι (ἔλεγαν οἱ Ἀκαρνάες) » ἀκριθέστερα ἀπὸ ἐσᾶς γνωρίζομεν ἡμεῖς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπειδὴ ἐζήσαμεν ἕως τῆς σήμερον ὑπὸ τὴν αὐτοδέσποτον καὶ τρομερὰνθέλῃσίν του, τῆς ὁποίας ἡμεθα » πάντοτε εἰλεσινὰ θύματα ». Ταῦτα ἐλάλησαν πρὸς τοὺς Σουλιώτας οἱ στρατηγοὶ Ἀκαρνάες, οἵτινες ἦσαν ὁ Ἀνδρέας Ἴτκου, Γεώργιος Τζόγκκας καὶ Δημήτριος Μακρός. Οἱ Σουλιῶται μολοντί ἐκατάλαβον τὸ σφάλμα των, καὶ ἔπρεπε ν' ἀφήσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ἄρτας, καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν κατὰ τῶν Τσάληδων ἐπωφελεῖ ἐκστρατείαν, ὡς προείρηται· ἡ ἰσχυρογνωμία ὅμως καὶ πλεονεξία διὰ τὰ λάφυρα, ἀφοῦ κατέπνιξον τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματά των, τοὺς ὠδήγησαν νὰ ὀρμήσουν μὲ τόσον θυμὸν καὶ ἀφοβίαν εἰς τὴν Ἄρταν, ὥστε μὲ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν ἐβίασαν τοὺς Τούρκους ν' ἀφήσωσι τὰς περὶ τὴν πόλιν ἀχυρωμένας θέσεις, καὶ ν' ἀσφαλισθῶσιν εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους καὶ δυνατωτέρους οἴκους τῶν κατοίκων· ἀλλὰ κατόπιν αὐτῶν ἐφόρμουν καὶ οἱ νικηταὶ καὶ ἐξουσίαζαν τοὺς οἴκους· καὶ εἰς ὅσους εὕρισκοντο Τούρκοι, ἐτροπούσαν οἱ Ἕλληνας τοὺς τοίχους καὶ τοὺς ἐδίωκον ἀπὸ ἓνα εἰς ἄλλον οἶκον, ὥστε τοὺς ἐβίασαν ἐσχάτως νὰ καταφύγωσιν εἰς πέντε μόνας οἰκίας, προσκολλημένας εἰς τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιμείναντες ἐλάμβανον τὰς τροφὰς καὶ πολεμεφόδια παρὰ τοῦ φρουράρχου Σουλεμᾶν πασᾶ· οἱ Ἕλληνας, ἢ διότι δὲν ἐδύναντο νὰ

βλάβῳσι περισσότερον τοὺς ἐχθροὺς, μὲ τὸ νὰ ἐβοηθῶντο ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ἢ διότι ἐμούστωσαν εἰς τὰ λάφυρα, ἐκδύοντες τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων, καὶ μετακομίζοντες αὐτὰ εἰς τὰ ἴδια, ἐχρονοτρίβουν, τρέφοντες μικρὰς ἐλπίδας διὰ τὴν τελείαν ἄλωσιν τῆς Ἄρτας.

Μ' ὄλον αὐτὸν τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκειτο ἡ Ἄρτα, καὶ μολονότι συχνὰ ἐζήτει βοήθειαν, ὁ Μεχμέτ Χουρσίτ πασᾶς δὲν συγκατεύνεσε νὰ πέμψῃ, ἀλλ' ἐνησχολεῖτο ὅλαις δυνάμεσι διὰ τὴν πτώσιν μόνον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· αἱ περιστάσεις τὸν συνέδραμον περισσότερον νὰ θριαμβεύσῃ κατ' ἐκείνου, παρὰ ἡ δύναμις τῶν ὄπλων καὶ ἀγγίνοιά του· ἡ δὲ ἀρχὴ ταύτης τῆς ὑποθέσεως οὕτω πως συνέβη. Ἐνῶ εἰσῆλθον πολεμοῦντες οἱ Σουλῳῳται μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων καὶ συμμάχων, ἔλαβαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας χρεῖαν πολεμεφοδίων. Ὅθεν κοινῇ γνώμῃ ἔπεμψαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸν δευτερον ἀρχηγὸν τῶν συμμάχων Τουρκαλθανῶν Ταχίρ Ἀμπάζην ὀνομαζόμενον, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη φιλοφρόνως ὁ τότε γενικὸς διευθυντὴς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ἀλλ' ἡ ὑπερβολικὴ περιποίησης καὶ ἄσκεπτος ἐξομολόγησις τινῶν μυστηρίων ἐξύπνησαν τὸν Ἀμπάζην ἀπὸ τὸν βαθὺν ὕπνον τῆς ἀγνοίας, τὰ ὅποια δὲν ἀνῆκαν νὰ ᾔηται γνωστὰ εἰς ἓνα ἀλλόφυλον, ἐξ ἀνάγκης ὄντα, καὶ ὄχι ἐκ προαιρέσεως, σύμμαχον τῶν Ἑλλήνων· ἐταράχθη πολὺν περισσότερον ἀκόμη, ὅταν ἶδε κατακρημνισμένα καὶ μεμολυσμένα τὰ ἐκεῖσε Ὄθωμανικὰ Τζαμία, μοναστήρια καὶ τὰς γυναῖκας αἰχμαλώτους καὶ τετραχηλισμένας, ἀλλ' ὕπουλος ὢν, ὑπέκρυπτε τὸ πάθος εἰς τὸ φαινόμενον, καὶ ἐπολιτεύετο τοὺς Ἕλληνας, ὡς δῆθεν εὐχαριστούμενος εἰς τὰ τοιαῦτα. Ἐντοσοῦτω, ἐπιστρέψας μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας

εις Ἄρταν, ἐδιηγῆθη ὅσα ἤκουσε καὶ ἶδεν εἰς Μεσολόγγιον πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους του Τουρκαλθβανούς· οἱ δὲ, ὅλοι ἐταράχθησαν, καὶ ἀμέσως ἀφ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἀπεφάσισαν νὰ διαλύσωσι τὴν συμμαχίαν καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὰς βασιλικὰς προσταγὰς, καὶ νὰ κατατρέξωσι τὸν Ἀλῆ πασᾶν, φρονοῦντες ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Διὸ, χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ, ἐπέμψαν μυστικὴν πρεσβείαν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Μεχμέτ Χουρσίτ πασᾶν εἰς Ἰωάννινα, ἰκετεύοντες ν' ἀξιωθῶσι τοῦ βασιλικοῦ ἐλέους καὶ τῆς εὐνοίας τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, ὑποσχόμενοι μετὰ ταῦτα νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ἀμάρτημά των καὶ ἀπάτην μὲ ξεχωριστὰς καὶ σημαντικὰς πρὸς τὸ Δεβλέτι ἐκδουλεύσεις. Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμει τὴν διάλυσιν ταύτης τῆς συμμαχίας, ἐδέχθη μὲ ἄκραν χαρὰν καὶ προθυμίαν τὴν μετάνοιαν καὶ ἰκεσίαν των, καὶ οὐ μόνον τὴν συγχώρησιν τοῖς ἔδωκεν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ βεβαιότητα τῆς παντοτεινῆς του εὐνοίας· τοῖς εἶπε πρὸς τοῦτοισι, ὅτι διὰ νὰ τοὺς γνωρίσῃ ὁ Σουλτάνος πιστοὺς ὑπηρέτας του καὶ καθολικοὺς Μωαμετάνους, καὶ ἡ ὑψηλότης του νὰ τοὺς ἔχῃ εἰς τὸν τόπον τῶν πρώτων του φίλων, τοῦτο συνίσταται εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ὅταν ἐκτελέσωσι τὰ ὅσα ὑπόσχονται.

Ἀφοῦ δὲ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι ἐσυγχωρήθησαν, καὶ ἀπῆλθον τὴν εὐνοίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου, καὶ ὅτι εἰς τὴν θέλησίν των συνίσταται ν' ἀπολαύσωσιν ὅσα ἐπιθυμοῦν, ἀπεφάσισαν νὰ δεῖξωσι παρευθὺς καὶ τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐμπιστοσύνης των, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν γράμμα, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐπαρκαλινοῦσαν νὰ στείλῃ ἕξ χιλιᾶδας στρατεύματα εἰς

τὴν Ἄρταν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ὑπόσχονται καὶ τὴν εἴσοδόν του ἀνεμπόδιστον, καὶ τῆς πόλεως τὴν ἀνάκτησιν ἀκίνδυνον· τὸ δὲ στράτευμα, ἐγνωμοδότησαν, νὰ μὴ στρατεύσῃ κατ' εἰθεῖαν ἀπὸ τὰ πέντε Πηγάδια, ἀλλὰ νὰ διαβῇ ἀπὸ Παρχαμυθίαν, Φανάρι, Ρι니아σσαν καὶ Λάμαρην, καὶ, καταλαβὸν τὸ στενὸν τοῦ Δούρου, νὰ διευθυνθῇ διὰ τὴν Ἄρταν· ἡ δὲ κοινὴ φήμη ν' ἀκούεται, ὅτι στρατεύει διὰ τὴν Ἀκαρνανίαν. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς δεχθεὶς τὴν γνώμην τῶν νέων φίλων του, ἐπρόσταξεν ἀμέσως (*) νὰ κινηθῶσιν, ὡς ἄνωθεν, μὲ ἕξ χιλιάδας πεζὸν καὶ χιλίους ἵππεῖς, δοὺς αὐτοῖς καὶ σφοδρὰν διαταγὴν, ὅτι τόσον καθ' ὄδον, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ὁποίους τόπους καὶ χωρῖα μέλλουν νὰ στρατοπεδεύουν, νὰ πολιτεύωνται τοὺς κατοίκους Ἕλληνας μὲ ἡμερότητα καὶ φιλάνθρωπίαν, χωρὶς νὰ τοὺς βλάβουν εἰς τὸ παραμικρὸν. Πρὶν ὁμως οἰρήθέντες πασάδες φθίσωσιν εἰς τὸ Φανάρι, ἔλαβεν ὁ φρούραρχος τῆς Ρινιασσης ἐν γράμμα μυστικὸν ἀπὸ τὸν φίλον του καὶ γραμματικὸν (**) τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέφραζεν, ὡς εἴρηται, τὰς μυστικὰς διαπραγματεύσεις καὶ σχέδια τῶν Τουρκαλθανῶν συμμάχων τῶν Σουλιωτῶν· τὸν ἐσυμβούλευε συγχρόνως, ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ λάβουν τ' ἀναγκαῖα καὶ δραστήρια μέτρα, διὰ νὰ μὴ πέσωσιν εἰς κἀνένα ἀπροσδόκητον κίνδυνον· ὁ φρούραρχος ἀμέσως καὶ

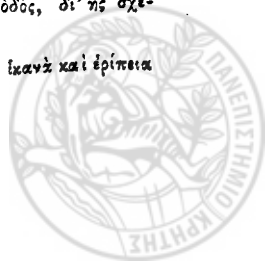
(*) Τὸν Χουρσίτ πασᾶν Κιουταγῆν καὶ Ἰσμαήλ πασᾶν Πλάσσαν.

(**) Γραμματικὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου ἦτο τότε Νικόλαος τις Λασπᾶς καλούμενος, ἐκ Καστορίας τῆς Μακεδονίας· εὗτος ἀφέλθησιν πολλάκις τοὺς ἐμογενεῖς του, ἐπειδὴ πᾶν κίνημα Τουρκικὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τὸ ἐγνωστοποιεῖ προλαβόντως, συμβουλευὼν ἐν ταυτῷ καὶ τοὺς τρόπους, καθ' οὓς ἐδύνατο νὰ ματαιωθῇ· ἐκινδύνευσε πολλάκις περὶ τούτου· τέως μετέβη εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπου μετὰ χρόνον ἓνα ἀσθενήσας ἀπέθανεν εἰς Ναύπλιον.

μὲ ἐπίτηδες ταχυδρόμον ἐγνωστοποίησε ταῦτα πάντα πρὸς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς ἐπαρακίνησε πρὸς τούτοις νὰ πέμψωσιν ὅσον τάχος ἓνα ἄξιον ἀρχηγὸν μὲ πεντακοσίους στρατιώτας, διὰ νὰ προκαταλάβωσι τὸ στενὸν τῆς Ξένης (*) ὅπου ἐμελλόν νὰ διαβῶσι τὰ ῥηθέντα στρατεύματα· αὐτὸς δὲ, συνάξας ἀπὸ τὰ περίξ χωρία ἕως ἑκατὸν ἐνόπλους ἄνδρας, ἐξῆλθεν εἰς τὰ χωρία Βαλανδόραχον καὶ Τσουκνίδα καλούμενα, τὰ ὅποια, πλησίον ὄντα τὰ ἐν μὲ τὸ ἄλλο, κείνται εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Θυάμειως ποταμοῦ κατὰ μεσημβρίαν, μιᾶς σχεδὸν ὥρας ἀπέχοντα τῶν ἐκβολῶν του, καὶ πλησίον τοῦ στενοῦ τῆς Ξένης, ὅπου καταλύσας ἐπρόσμενε τοὺς Σουλιώτας διὰ νὰ κρατήσωσι τὸ στενὸν, καὶ ἐμποδίσωσι τὸ διάβασμα τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἄφικίν του εἶδε τὸ ἑσπέρας τὰ πεδία τοῦ Φαναρίου καὶ τὰς ὄχθας τοῦ ῥηθέντος ποταμοῦ ἕως τῆς παλαιᾶς Κεστρίνης (***) καταπλακωμένα ἀπὸ Ὀθωμανικὰ στρατεύματα· οἱ ἀρχηγοὶ Σουλιῶται, ἢ διὰ τὴν ὁποίαν εἶχαν ἐνασχόλησιν διὰ τὴν μετακόμισιν τῶν λαφύρων, ἢ διὰ τὴν ὁποίαν ἔδωκαν δυσπισίαν (ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμάχων Τουρκαλθανῶν, διὰ νὰ τοὺς ἀποκοιμήσουν, ἐκατηγόρησαν τὸν φρούραρχον ὡς ψευδόμενον κατὰ τοῦτο) εἰς τὰ γράμματά του, δὲν ἐφρόντισαν νὰ πέμψωσι δύναμιν, ἢ ὁποία καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ

(*) Τόπος στενὸς καὶ δεινῶδης, ἐξ ὠρῶν διάστημα ἀπέχων τοῦ Σουλίου κατὰ μεσημβρίαν· διαρκεὶ ἡ διάβασίς του ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν ἔχουσα πρὸ τῆς εἰσόδου τὸ χωρίον Κανελάκι, κατὰ δὲ τὴν ἐξοδὸν του, ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, κείται τὸ χωρίον Τοπόλια· αὕτη εἶναι ἡ δημόσιος ὁδός, δι' ἧς σχετίζεται τὸ Φανάρι μὲ τὴν Λάμαρην.

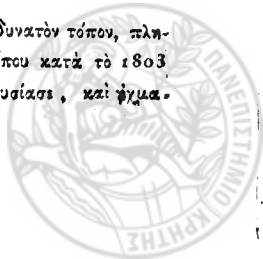
(**) Τὴν σήμερον ἐνομάζεται Καστρί· σώζονται σημεῖα ἱκανὰ καὶ ἐρίπεται ἀρχαιότητος.

Χουρσίτ πασᾶ ἔμελλε νὰ ματαιώσῃ, καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν Τουρκαλβανῶν ἐγκαίρως ν' ἀνκαλύψῃ· ἐπιμείνας οὖν ὡς τὸ πρῶτ' μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς παρουσίας τῶν Σουλιωτῶν, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ φρουρίον· τοὺς δὲ κατοίκους τῶν χωρίων ἐσυμβούλευσε νὰ ὑπάγῳσιν εἰς τὰς οἰκίας των, καὶ νὰ μὴ δεῖξωσι κάμμιν ἐναντιότητα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, μάλιστα δὲ εὐπίθειαν καὶ ταπεινότητα, καὶ διὰ περισσοτέραν των ἀσφάλειαν νὰ προὔπαντήσωσιν οἱ δημογέροντες ἐκάστου χωρίου τοὺς πασάδες, καὶ νὰ παραπονηθῶσιν ἐκ μέρους τῶν Σουλιωτῶν, ὅτι αὐτοὶ τοὺς ἐπροξένησαν ὅλας τὰς δυστυχίας, ἐνῶ πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ των ἦσαν ἡσυχοὶ καὶ εὐτυχεῖς ὑπὸ τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος. Ὅθεν ἐξέτελεσαν τὴν συμβουλήν, καὶ ἐπέτυχον τὴν συμπάθειαν καὶ πρηγορίαν τῶν πασάδων.

Μὲ τὰ δὲ δύο ἡμέρας διέβη καὶ τὸ στράτευμα πλησίον τοῦ φρουρίου Ρινιάσσης μὲ ἄκραν ἡσυχίαν, ἐξ' οὗ ἐπροπορεύοντο δύο χιλιάδες πεζοὶ, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἵππικοῦ, καὶ κατόπιν αὐτῶν τὰ φορτηγὰ ζῶα μὲ τὰς τροφὰς καὶ πολεμερόδικα, ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἀριστερῶν περιτείχιζον αὐτὰ δύο χιλιάδες, καὶ τελευταῖον ἠκολούθει τὸ λοιπὸν στράτευμα μεμιγμένον μὲ τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ ἵππικοῦ, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔχον τοὺς πασάδες· καὶ κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐστρατοπεύδουσιν αὐτοῖμεν εἰς τὰ χωρία τῆς Λάμαρης, οἱ δὲ Πασάδες εἰς τὸ Λοῦρον· οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν τῶν χωρίων φοβηθέντες τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων, κατέφυγον πρὸ δύο ἡμερῶν σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις καὶ κτήνεσιν εἰς τὸ χωρίον Καμαρίναν (*) λεγόμε-

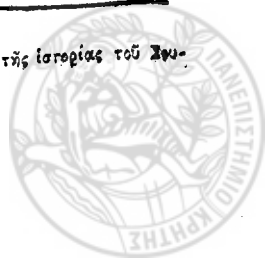
(*) Καμαρίνα· αὐτὸ τὸ χωρίον κεῖται εἰς ὑψηλὸν, καὶ δυνατὸν τόπον, πλησίον αὐτοῦ εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος κεῖται τὸ Ζάλογρον, ὅπου κατὰ τὸ 1803 ἔτος, πολλοὺς Σουλιώτας μετὰ γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἐθυσίασε, καὶ ἔφημα-

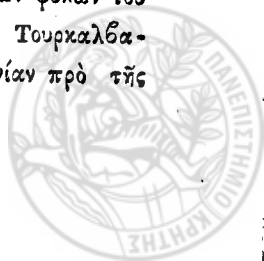
νον, ὅπου κατώκει καὶ ὁ καπετὰν Γιαννάκης Γεώργης, ὁ πρὸ πολλῶν χρόνων κύριος αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας, ἀλλ' ἡ δύναμις τῶν ὄπλων τούτου ἦτον ὀλίγη καὶ ἀπειροπόλεμος, διὸ καὶ ἀνίκανος νὰ ὑπερσπίση τοὺς ἐκείσε καταφυγόντας κατοίκους ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸ στρατοπέδευμα, μαθόντες ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι κατ-έφυγον εἰς τὴν Καμαρίναν, καὶ ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Γ. Γεώργη, ἀμέσως ἔγραψαν οἱ πασάδες πρὸς αὐτὸν ἀποφασιστικῶς, ὅτι ἂν ἐκεῖνος δὲν θέλῃ, ἢ φοβῆται νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὰς βασιλικὰς προσταγὰς, τὸν ῥαγιᾶν ἔμως δὲν πρέπει νὰ τὸν ἐμποδίξῃ ἀπὸ τοῦτο, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κατοικίαν καὶ ὑποστατικαίου, καὶ δὲν θέλει δοκιμάσει τὴν παρμικρὰν ἐνόχλησιν ἀπὸ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα· ἐπειδὴ γνωρίζει τὸ Δεβλέτι, ὅτι δὲν πταίει ὁ ῥαγιας, ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἵτινες τοὺς σηκόνουν τὴν ἡσυχίαν· καὶ ὅτι, ἂν κάμῃ τὸ ἐναντίον, τότε εἶναι βισμεῖνοι νὰ κινηθῶσι μὲ ὄλον τὸ στρατεύμα κατεπάνωτου, καὶ ὅσοι σκοτωμοὶ καὶ αἰχμαλωσίαι μέλλουν νὰ συνέβουν ἐκ τούτου εἰς τὸν ῥαγιᾶν, (ἦσαν γὰρ ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας ψυχαί) τὸ κρίμα ἐκεῖνο νὰ ἦναι εἰς τὴν ψυχὴν του. Πρὶν δὲ οἱ Τοῦρκοι κινήσουν ἀπὸ τὸ Φανάρι, τρεῖς ταχυδρόμους, ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἔπεμψεν ὁ ῥηθεις Γ. Γεώργης πρὸς τοὺς Σουλιώτας καὶ συμμάχους Τουρκαλβανούς, ζητῶν βοήθειαν τριακοσίων στρατιωτῶν· ἔλαβεν ἔμως καὶ αὐτὸς τὴν ἰδίαν ἀπόκρισιν, τὴν ὑποίαν ἔλαβε προλαβόντως καὶ ὁ Περῤῥαχίδης, ὅτι δηλαδὴ δυσκολεύονται ἐμπρῶτοις νὰ πιστεύσωσιν ἂν ἦναι ἀληθῆς ἡ εἰδήσις, καὶ

ἀπέτισεν ὁ Ἄλῃ πασάς, ὡς εἰς τὸν δεῦτερον τόμον τῆς ἱστορίας τοῦ Σουλίου ἀναγιγνώσκεται.

δεύτερον, ἂν ἦναι (ἐπειδὴ οὕτως ἐξηγήθησαν ἔπειτα πρὸς αὐτοὺς οἱ Τουρκαλβανοὶ), θὰ ὑπάγουν εἰς Πρέβεζαν, κ' ἐκεῖθεν μέλλουν νὰ διαβῶσιν εἰς Ἀκαρνανίαν. Ἡ ἔκφρασις αὕτη, ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, τὸ στρατήγημα τῶν Τουρκαλβανῶν ὑπεχρέωσε τοὺς Ἀκαρνάνας νὰ ἐπιστρέψωσιν εὐθὺς εἰς ὑπερῶσιν τῆς πατρίδος των· ὁ δὲ Γιαννάκης Γεώργης, μὴ δυνάμενος ν' ἀνέξῃ, πεισθεὶς καὶ εἰς τὴν συμβουλήν τοῦ φρουράρχου τῆς Ῥινιάσσης, ἔπεμψε πρὸς τοὺς πασάδες τοὺς δημογέροντας τῆς ἐπαρχίας, διὰ νὰ προσφέρωσι τὴν ὑποταγὴν, καὶ ζητήσωσι μετὰ παρακλήσεως τὴν συγχώρησιν διὰ τὴν προσωρινὴν μετατόπισίν των, ἣτις προῆλθεν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν στρατευμάτων. Οἱ δὲ πασάδες εὐμενῶς ἐδέχθησαν τὴν μετάνοιαν καὶ ὑποταγὴν των, τοὺς ἐσυμβούλευσαν νὰ μὴ δίδωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους τῶν ἀπειθῶν καὶ κακούργων ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ ἐχάλασαν τὸν ῥαγιαῖν, μέλλει γρήγορα ν' ἀφανίσῃ καὶ ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον θέλουσιν ἰδῆ φανερά μετὰ τὸν χλασμὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Τοιοῦτους λόγους εἰπόντες πρὸς τοὺς δημογέροντας τῆς ἐπαρχίας Λάμαρης διευθύνθησαν τὴν ἐπιουσαν διὰ τὴν Ἄρταν, ὅπου πλησιάσαντες τὸ ἑσπέρας ἐστρατοπέδευσαν ἐξω τῆς πόλεως. Ταύτην τὴν ἀνέλπιστον ἀπάτην τῶν συμμάχων ἰδόντες οἱ Σουλιῶται, ἐπίστευσαν τότε τοὺς λόγους τοῦ φρουράρχου τῆς Ῥινιάσσης· καὶ ἐξεληθόντες διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὴν πόλιν, ἐτοποθετήθησαν ἐπάνω εἰς τὰ πλάγια τοῦ πλησίου κειμένου ὄρους, ὄντες μόνον ἑκατὸν ἐβδομήκοντα, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἦσαν οἱ σημαντικότεροι τῶν φυλῶν τοῦ Σουλίου· ἐκεῖ ἀνέμενον καὶ τοὺς συμμάχους Τουρκαλβανούς, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχαν κάμη συμφωνίαν πρὸ τῆς

ἐξόδου. Ἄλλ' ἐδῶ ἔπαυσε πλέον ἡ συμμαχία καὶ ἀσηκώθη
 ἡ προσωπίς τῆς ὑποκρίσεως καὶ ἀνεκαλύφθη ἡ ἀπάτη· διότι
 οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμάχων, ἀντὶ νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτῶν,
 τοὺς ἀνήγγειλαν μὲ ἐπίτηδες σημαντικούς Τουρκαλθανούς
 τὰ ἀκλόουθα. « Σουλιῶται! ἡμεῖς ἕως τῆς σήμερον ἤμεθα
 » ὑπηρεταὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ σύμμαχοι ἰδιοί σας, στοχα-
 » ζόμενοι τάντοτε, ὅτι νὰ ἐλευθερώσωμεν τὸν Ἀλῆ πασᾶν,
 » καὶ νὰ μείνωμεν πάλιν, ὡς τὰ πρῶτα, εἰς τὰ βασιλικά
 » νεύματα, ἀλλ' ἠπατήθημεν· διότι βλέπομεν φανερά, ὅτι
 » τόσον ἐσεῖς, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ ὁμόπιστοί σας πολεμᾶτε
 » διὰ τὴν πίστιν καὶ ἐλευθερίαν σας, καὶ εἰς τοῦτο φαίνεται
 » νὰ ἔχετε συμβοηθὸν καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶν· διὰ τοῦτο ἡμεῖς
 » σᾶς λέγομεν, ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἀληθεῖς Μωαμετάνοι καὶ
 » πιστοὶ ὑπηρεταὶ τοῦ κραταιοτάτου βασιλέως μας· ἡ συμμαχία
 » σας εἰς τὸ ἐξῆς ὄχι μόνον δὲν μᾶς ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ μᾶς
 » βλάπτει καιρίως, ἐπειδὴ ὁ ὑπὲρ πίστεως καὶ ἐλευθερίας
 » πόλεμός σας, εἶναι φανερός πόλεμος κατὰ τῆς ἰδικῆς μας
 » πίστεως καὶ βασιλείας· πῶς λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ἤμεθα
 » σύμφωνοι, ὑπόταν τὰ συμφέροντά μας εἶναι φύσει πολέ-
 » μια, καθὼς τὸ νερὸν μὲ τὴν φωτίν; Ἡμεῖς ὡς τόσον,
 » ἐπειδὴ ἐφάγαμεν, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ψωμί καὶ
 » ἀλάτι μαζύ, καὶ εἴμεθα παλαιοὶ φίλοι, δὲν ἐπεθυμοῦμεν
 » οὔτε ἐκ μέρους μας νὰ σᾶς ἀκολουθήσῃ κάμμια ἀπιστία,
 » οὔτε ἐκ μέρους τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων κάμμια
 » φθορά, καὶ ἔπειτα νὰ τὴν ἀποδώσετε εἰς ἡμᾶς· ἀλλὰ σᾶς
 » συμβουλεύομεν ν' ἀναχωρήσετε τὴν ἰδίαν στιγμὴν· τού-
 » ναντίον δὲ, ἂν αὔριον εὔρεθῆτε αὐτοῦ, θέλετε ἰδῆ πρῶτους
 » ἡμᾶς νὰ κινηθῶμεν κατεπάνω σας, καὶ τότε τὸ σφάλμα
 » μένει ἰδικόν σας· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐκάμαμεν, τὸ ὁποῖον ἴσως
 » δὲν ἔπρεπε νὰ κάμωμεν.

Τὴν λυπηρὰν ταύτην ἀγγελίαν ἀκούσαντες οἱ Σουλιῶται, ἀνεχώρησαν τὴν ἰδίαν ὥραν διὰ τὸ Σούλιον. Οἱ δὲ πρὸ μικροῦ σύμμαχοί των Τουρκαλβανοὶ, ἡμέρας γενομένης, ἐξεληθόντες τῆς πόλεως, ἐπαρεύθησαν εἰς τὰς σκηνὰς τῶν πασάδων, τοὺς ὁποίους προσκυνήσαντες κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν ἔθος, συνώδευσαν πανστρατιᾷ μετὰ τῆς συνήθους μεγαλοπρεποῦς πομπῆς εἰς τὴν πόλιν· ἐκακοφάνη δὲ πολὺ τοῦ Μεχμέτ Ρουσίτ πασᾶ Κιουταχῆ, καὶ ἐκατηγόρησε τράπον τινὰ τοὺς Τουρκαλβανούς, διότι δὲν ἐδολοφόνησαν τοὺς Σουλιώτας, ἀλλὰ τοὺς ἄφησαν καὶ ἀνεχώρησαν, ὄντας μάλιστα τοὺς περισσοτέρους σημαντικούς· οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ ἀρχηγοὶ ἐδικαιολογήθησαν μετὰ τὴν ἐξῆς ἀπόκρισιν.

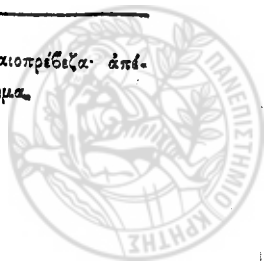
« Ἰψηλότατε πασᾶ! ἡ ἀπιστία εἶναι φυσικὰ ἄτιμος καὶ
 » μισητὴ εἰς τὸν κόσμον, καὶ κάθε τίμιος ἄνθρωπος τὴν ἀπο-
 » φεύγει· ἡμεῖς εἰς τὸν τόπον μας τὸν ἄπιστον ἄνθρωπον,
 » οὔτε νὰ τὸν βλέπωμεν, οὔτε νὰ τὸν ἀκούωμεν θέλομεν·
 » καὶ τὸ ἄλλο, μίᾳ τοιαύτῃ πρᾶξι δὲν συντελεῖ εἰς τὰ βασι-
 » λικὰ θελήματα· ἐπειδὴ, ἀντὶ νὰ ἡμερώσωμεν, ἀγριεύομεν
 » περισσότερον τοὺς ῥαγιαδες, καὶ τότε δὲν θέλουσι ποτὲ μᾶς
 » δώσῃ ἐμπιστοσύνην », ἐχαμογέλασεν ὁ πασᾶς εἰς τὴν ἀ-
 πόκρισιν τῶν Τουρκαλβανῶν, καὶ κατ' ἐπιφάνειαν ἐπήνεσε
 τὸ φρόνημά των· μετὰ παρέλευσιν δὲ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπο-
 ρεύθησαν εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ προσκυνήσωσι τὸν ἀρχιστρά-
 τηγον Χουρσίτ πασᾶν, καὶ ν' ἀξιώσωσι καὶ τῆς προσωπι-
 κῆς του συγχωρήσεως· ὁ δὲ τοὺς ἐδέχθη φιλοφρόνως, τοὺς ἐθε-
 βαίωσεν ἔτι, ὅτι θέλει τοὺς νομίζει εἰς τὸ ἐξῆς διὰ ἐπιση-
 θίου φίλους του καὶ πιστοὺς ὑπηρετάς τοῦ Σουλτάνου· τὸν
 ἐβληροφόρησαν καὶ αὐτοὶ ἀμοιβαίως, ὅτι κατὰ τὴν ὁποίαν
 τοὺς ἔδωκε τιμὴν καὶ ἐμπιστοσύνην θέλουσιν ἀγωνισθῆναι νὰ

φανῶσιν ἄξιοι καὶ εἰς τὰ δύο. Ἐκτοτε λοιπὸν ἄρχισαν νὰ ἐπι-
 βουλευῶνται τὸν Ἀλῆ πασᾶν· ποίους ὁμῶς τρόπους καὶ ἀ-
 πατηλὰ προβλήματα καὶ ὑποσχέσεις μετεχειρίσθησαν κατ'
 ἐκείνου, ἀγνοῶ· ἀν καὶ παρὰ πολλῶν ἤκουσα πολλὰ, ἀλλὰ τὰ
 ἤκουσα καὶ ποικιλοτρόπως· διὰ τοῦτο περιττὸν κρίνω νὰ
 τὰ γράψω· συμπεραίνεται ὁμῶς, ὅτι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸν
 ἀπατήσωσιν, ἀλλ' ἠπατήθη ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ὑποίχην ἔδωκε
 πρὸς τὸν Χουρσίτ πασᾶν ἐμπιστοσύνην, ζητήσας παρ' αὐτοῦ
 τὴν ἀδειαν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ὑπάγῃ μ' ἐν βασιλικὸν πλοῖον
 εἰς Κωνσταντινούπολιν, νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Σουλτάνον,
 καὶ ὁποῖονδήποτε ποινὴν ἤθελεν ἀποφασίσῃ ἐκεῖνος, τὴν
 δέχεται εὐχαρίστως· ἐδέχθη φαίνεται ὁ πασᾶς τὴν αἴτησίν
 του, καὶ ἔδωσε τὰ πιστὰ πρὸς αὐτὸν, κατὰ τὴν συνήθειάν
 των. Ὅθεν, ἐξιθλὼν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπὸ τὸ φρούριον, μετέβη
 εἰς τὴν παρακειμένην νῆσον τῆς λίμνης, ὅπου ἀνέμενε τὴν
 ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς του, ἀλλ' ἀπέτυχε τῆς ἐλπίδος.
 διότι ἀντὶ νὰ τὸν διευθύνωσι ζῶντα πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἔπεμ-
 ψαν τὴν μὲν ψυχὴν του εἰς τὸν Ἄδην, τὸ δὲ δέρμα τῆς κε-
 φαλῆς του πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ τὸ σῶμά του ἐτάφη
 εἰς Ἰωάννινα. Πολλοὶ ἐκ συμφώνου ὡμολόγησαν, ὅτι ὁ Χουρ-
 σίτ πασᾶς δὲν συγκατένευεν εἰς τὸν θάνατόν του, ἀλλὰ, τό-
 σον διὰ τὰ ὅποια ἔδωκε πρὸς αὐτὸν πιστὰ, ὅσον καὶ διὰ
 τὰς δεινὰς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους περιστάσεις, ἐπεθύ-
 μει νὰ διατηρηθῇ ἡ ζωὴ του· ἀλλ' οἱ Τυραννίσκοι τῆς
 Ἠπείρου, καὶ πρὸ πάντων οἱ ῥηθέντες Ἄγο Μουχουρ-
 δάρης καὶ Ταχίρ Ἀμπάζης, διὰ ν' ἀποφύγωσιν (ἂν
 ἐσυγχωρῆτο ἀπὸ τὸν Σουλτάνον) τὸν ἀναπόδραστον κίνδυ-
 νον, ἐβίασαν τὸν ἀρχιστράτηγον νὰ τὸν θανατώσῃ, καὶ
 δὲν ἐδύνατο ἴσως νὰ πράξῃ διαφορετικὰ· ἐπειδὴ, διὰ τοῦς

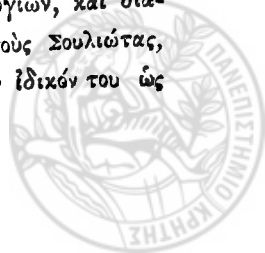
μέλλοντας σκοπούς του, είχε μεγάλην χρέαν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τοπάρχας, ὀδηγοῦντας τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα Ἐδάκρυσεν ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅταν εἶδεν ἐπ' ἀργυροῦ δίσκου προσφερθεῖσαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εἶπε δὲ καὶ τοὺς λόγους τούτους· « Γρήγορα σ' εὕρισκω κ' ἐγώ, ἀδελφέ, ἐπειδὴ ὁ Σουλτάνος μας βιάζεται νὰ δώσῃ τέλος τοῦ Ὄθωμανικοῦ » κράτους.

Τοιαύτην ἔκβασιν ἔλαβαν αἱ ἐκστρατεῖαι τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τῶν συμμάχων Τουρκάλθανῶν ἀπὸ τοῦ 1820 Ἀυγούστου 12, μέχρι τοῦ 1821 ἔτους Νοεμβρίου 25· καὶ τοιοῦτον τέλος ἔδωκεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῆς ζωῆς του μετὰ δεκαοκτῶ μηνῶν στενὴν πολιορκίαν καὶ μετὰ τὴν αἰσθαντικὴν λύπην τῆς σφαγῆς τῶν υἱῶν του καὶ ἐγγόνων. Ὁ δὲ Περβέζης, διορισθεὶς, ὡς προεῖρηται, φρούραρχος εἰς τὴν Πριλιάσσαν, καὶ βλέπων, ὅτι οἱ ἐν Πρεβεζῆν Τούρκοι συνεχῶς ἐξήρχοντο λαφυραγωγοῦντες τὴν Λάμαρην, εὐσέτησε στρατόπεδον εἰς τὴν Νικοπόλιν (*) ἀπὸ τριακοσίου στρατιώτας τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας εἰς χωρίον λεγόμενον Μιχαλίτζι, κείμενον ἐπί τινος ὕψους κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς Νικοπόλεως, καὶ οὕτω δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ ἐξέλθωσι τῆς Πρεβεζῆς· ἀγκαλὰ δὲν ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων, ἐπειδὴ εἶχαν ἐλεύθερον τὸ Ἰονικὸν πέλαγος καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, διὰ τῶν ὁποίων ἐξοικονομοῦντο πλουσιοπαρόχως ἀπ' ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον μῆνα ἐξῆλθον ἀπὸ Κέρκυραν διακόσιοι Πάργιοι ἔνοπλοι ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Κ. Σπύρου Δημουλίτζα καὶ Χριστοδούλου Τζούκου Δεσίλα, ζήλω πατριωτικῶ κι-

(*) Τανῦν καλεῖται Παλαιόκαστρον, καὶ κατὰ τινὰς Παλαιοπρέβεζα· ἀπέχει δὲ τῆς τῶρινῆς Πρεβεζῆς κατὰ βορρᾶν δύο ὥρων διάστημα.

νούμενοι, καὶ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀπολαύσωσι τὴν πατρίδα των Πάργαν· καὶ ἐπειδὴ τινες ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐπιτήδειοι ναῦται, τοὺς ἐμεταχειρίσθη ὁ φρούραρχος διὰ τὴν θάλασσαν, ὥστε πολλάκις ἐμπόδισαν θαλασσινὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ τροφὰς ἤρπασαν, καὶ αἰγμάλωτους συνέλαβαν· ὁ δὲ διὰ τὴν μερικῆν των πατρίδα πύθος (καὶ μάλιστα διότι τὴν εἶχαν πρὸ ὀφθαλμῶν) δὲν τοὺς ἄφινεν ἡσύχους· διὸ ἀνεφέρθησαν δις καὶ τρίς ἐγγράφως πρὸς τοὺς Σουλιώτας, παρακαλοῦντές τους νὰ τοὺς συνδράμωσι μὲ τὰ ὄπλα διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσουν· νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι κατὰ τὸ 1800, μέχρι τοῦ 1803 ἔτους, ἡ Πάργα τοὺς ἐδόξασε, καὶ ἔσωσεν ἀπὸ τὸ μακελλεῖον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ὅτι, ἂν τὴν ἐλευθερώσουν, θέλει εἶναι πάλιν τὸ ὑποστήριγμα τοῦ Σουλίου· ὑπέσχοντο πρὸς τούτοις νὰ δώσουν εἰς τοὺς ἐλευθεριωτὰς τριακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας δίστηλα Ἰσπανικά, δηλαδὴ τὰ ἡμίση ἀπὸ τὰς ἐπτακοσίας χιλιάδας, τὰς ὁποίας οἱ Ἄγγλοι παρέδωκαν εἰς τοὺς Παργίους, πωλήσαντας τὴν πατρίδα των εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν κατὰ τὸ 1818· καὶ δι' ἀσφάλειαν τῆς ὑποσχέσεώς των, παρέδιδον ὡς μεσέγγυον τοὺς ἐλαιῶνας, κήπους καὶ ἀμπελῶνας, ἕως οὗ λάβωσι τὴν ῥηθεῖσαν ποσότητα τῶν χρημάτων. Διεφιλονεικῆθησαν λοιπὸν πολὺ αἱ ἀναφοραὶ τῶν Παργίων, καὶ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Σουλιώτας ἐκρίθησαν δίκαιαι καὶ συμφέρουσαι καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, ἀλλ' ἡ ἀνοησία καὶ ἀντιπάθεια ὀλίγων τινῶν, ὅχι μόνον δὲν συγκατένευον, ἀλλ' ἐμπόδιζαν καὶ τοὺς ἄλλους ἐγκρίνοντας τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἄρτας συμφεροτέραν ἀπ' ἐκείνην τῆς Πάργας, ὡς προεῖρηται· ὅθεν σιωπῶν τὰς ἄλλας ἀναφορὰς τῶν Παργίων, καὶ διάφορα ἰδικὰ γράμματα τοῦ Πεῤῥαῖβοῦ πρὸς τοὺς Σουλιώτας, καταχωρῶ μίαν μόνην τῶν Παργίων καὶ ἐν ἰδικόν του ὡς ἐφεξῆς.

*Ἀδελφοὶ Καπεταγέοι καὶ λοιποὶ Σουλιῶται ἐκ ψυχῆς
σᾶς ἀσπαζόμεθα.*

• Ἡ θεία πρόνοια, ἐπειδὴ εἰσήκουσε τοὺς βαρεῖς ἀναστε-
 » ναγμούς, τοὺς ὁποίους ἔεγαζαν οἱ ὁμογενεῖς μας διὰ τὰ
 » ὁποῖα ἔπασχαν κακὰ καθ' ἡμέραν ἀπὸ τοὺς τυράννους, ἠύ-
 » δόκησε τέλος πάντων νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπ' ὅλα αὐτά·
 » ἀλλ' αὐτοὶ, ἂν καὶ ὑπέφεραν κακὰ, εἶχαν τοῦλάχιστον τὴν
 » παρηγορίαν, μετὸνὰ εὐρίσκωντο εἰς τοὺς κόλπους τῆς πα-
 » τρίδος των ὁ καθένας, ἀνάμεσα εἰς τοὺς συγγενεῖς των, μέ-
 » σα εἰς τὰ ὀσπῆτιά των, ἔπινον τὸ νερὸν τῆς πατρίδος των,
 » καὶ ἀνέπνεον τὸν ἀέρα τῆς ἡμᾶς ὄμως, τοὺς Σουλιώτας,
 » λέγομεν, καὶ Παργίους, καὶ ἀπὸ ταῦτα μᾶς ἐστέρησαν αἱ
 » σκληραὶ περιστάσεις καὶ ἡ κακοθελήτρια τύχη, καὶ ἐδοκι-
 » μάζαμεν καὶ ὅλας τὰς δυσυχίας εἰς ξένους τύπους, κατα-
 » φρονεμένοι, ὑβρισμένοι, ὠνειδισμένοι, πολλὰς φοραῖς δὲ
 » καὶ ξυλισμένοι, καὶ ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους
 » συγγενεῖς μας καὶ συματριώτας. Ἦλθε λοιπὸν ἡ ὥρα, ὡσε
 » κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ νὰ προσπαθήσωμεν ἢ ν' ἀπο-
 » λαύσωμεν τὴν γλυκυτάτην πατρίδα, διὰ νὰ ταφῶσι τὰ
 » σώματά μας εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, ἢ ν' ἀπο-
 » θάνωμεν ἐντίμως (ἂν ἦναι ἀπόφασις θεϊκὴ) εἰς τὰ
 » πεδία καὶ λαγκαδία ὡστόσον ἢ μὲν γενναιότης σας ἐ-
 » προλάβετε, καὶ ἠξιώθητε νὰ φιλήσετε τὸ ἔδαφός τῆς,
 » καὶ νὰ γευθῆτε τὰ καλά τῆς, ἡμεῖς δὲ τὴν θεωροῦμεν ἀκό-
 » μη ἀπὸ μακρὰν, καὶ μὲ τοὺς ἀναστεναγμούς μας μολύ-
 » νομεν τὸν ἀέρα. Ἀδελφοὶ Σουλιῶται! δὲν σᾶς προβάλλο-
 » μεν τὴν ὑποδοχὴν, τὴν ὁποῖαν ἡ πατρίς μας ἐπρόσφερεν
 » εἰς τοὺς πτεράς, ἀδελφοὺς καὶ πατριώτας σας, καὶ εἰς

» πολλοὺς ἀπ' ἐσᾶς, ἐνῶ κατὰ δυσυχίαν φετηρήθητε (καθὼς
 » καὶ ἡμεῖς ὕστερον) τὴν πατρίδα σας, καὶ μὲ τοῦτο νὰ σᾶς
 » παρακινήσωμεν νὰ ἔλθητε εἰς βοήθειάν μας· ἐπειδὴ, ὅταν
 » ἕνας εὐεργέτης ἀναφέρῃ τὰς εὐεργεσίας, ὀλιγοστεύει καὶ
 » σμικρύνει τὸ βάρος τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἐπομένως ὁ εὐερ-
 » γετῶν φαίνεται κενόδοξος καὶ μικροπρεπής· πρέπει, ὅστις
 » λαμβάνει τὴν εὐεργεσίαν, νὰ τὴν ἐνθυμῆται· ἀλλὰ σᾶς
 » ἐνθυμίζομεν τὴν φιλίαν καὶ τὸν δεσμὸν, τὰ ὅποια ἐφύ-
 » λαττον ἐξ ἀρχῆς οὗτοι οἱ δύο τόποι, τὸ Σούλιον δηλαδὴ
 » καὶ ἡ Πάργα· σᾶς ἀναφέρομεν τὸ ὅποῖον ἔχομεν χρέος οἱ
 » χριστιανοὶ νὰ βοηθῶμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ τὸ ὅποῖον ζητεῖ
 » χρεωστικῶς ἀπὸ ὅλους μας ἡ κοινὴ πατρίς Ἑλλάς, καὶ τὸ
 » ἐξακολουθοῦν καὶ ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς καὶ ἀδελφοί μας χριστι-
 » νοί· σᾶς παρεστήσαμεν καὶ ἄλλοτε τὸ κέρδος, τὸ ὅποῖον
 » ἐμπορεῖτε ν' ἀπολαύσετε, καὶ τὴν μέλλουσαν ἀσφάλειαν
 » τοῦ Σουλίου· συλλογισθῆτε, ἀνδρεῖοι καὶ φρόνιμοι Σουλιῶ-
 » ται, ὅτι ἡ Πάργα εἶναι ἐκεῖνη, εἰς τῆς ἑποικίς τοὺς ὤμους
 » ἐπιστηριζόμενοι, ἐβαστάξατε τόσους χρόνους τὸν πόλεμον·
 » αὐτὴν εἶχετε ἐλευθέραν, ἀπ' αὐτὴν ἐλαμβάνετε τὰς τρο-
 » φὰς καὶ πολεμεφόδια· αὐτὴν λοιπὸν (διὰ νὰ μὴ πολυ-
 » λογῶμεν, καὶ φαινόμεθα βαρετοί), ὅταν τὴν κυριεύσω-
 » μεν, καθὼς τὸ Σούλιον, ὅποιαιδέποτε δειναὶ περιστάσεις
 » καὶ ἂν συμβοῦν ἔπειτα, δὲν φοβούμεθα πλέον κανένα
 » ἐχθρόν· γνωρίζετε πολλὰ καλὰ τὴν τοποθεσίαν τῆς, ὅτι
 » εἶναι πρῶτον μὲν παραθαλάσσιος, δεῦτερον δὲ εἰς τὸν
 » ὀμφαλὸν σχεδὸν τῆς Ἀλβανίας, καὶ τρίτον, ὅτι ἔχει τόσα
 » Ἑλληνικὰ χωρία, φέροντα ὄπλα, καὶ ἀνυπομόνως προσμέ-
 » νοντα ταύτην τὴν στιγμήν· τέλος πάντων ἡ Πάργα εἶναι
 » ἡ στερεώσις τοῦ Σουλίου, καὶ ὅλης τῆς Ἠπείρου ἢ ἐλευ-

» θερία. Διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ δι' ἀγάπην τῆς κοινῆς μας
 » πατρίδος, σᾶς παρακαλοῦμεν ν' ἀφήσετε ὅσους ἀρκοῦσιν
 » εἰς φύλαξιν τοῦ Σουλίου, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ δράμετε νὰ κυριεύ-
 » σωμεν, ὅσον τάχος, τὴν Πάργαν, καὶ ἔπειτα ἐκστρατεύομεν
 » ὅλοι ὁμοῦ μετὰ τῶν γειτόνων, ὅπου ἡ χρεία καὶ ἡ φωνὴ
 » τῆς Πατρίδος μᾶς προσκαλέσει ὑγιαίνετε.

14 Ἰουλίου 1821, ἐκ τοῦ φρουρίου Ρινιάσσης.

Οἱ ἀδελφοί σας

Σπῦρος Δημολιτζας.

Χρ. Νικολάου Τζούκου Δεσίλας.

Δ. Ἀναστασίου Δεσίλας.

Εὐθ. Μαριάννου Μαυρογιάννης

Δημήτριος Κατζούρης.

Σταμάτης Ι. Μάστρακας

Ἀναστάσης Γ. Βασιλάς.

Ἀντώνιος Δημολιτζας.

Παναγιώτης Δημολιτζας.

καὶ λοιποὶ Πάργιοι.

*Φίλοι καὶ ἀνδρεῖοι Σουλιῶται ἀπὸ καρδίας
 σᾶς ἀσπάζομαι.*

« Αἱ καθημερινὰ ἀνδραγαθία σας διεφημίσθησαν εἰς
 » ὅλον τὸν κόσμον καὶ πολὺ περισσότερον ἢ ἐπιείκεια
 » καὶ φιλανθρωπία, τὰ ὅποια μεταχειρίζεσθε πρὸς τοὺς νι-
 » κημένους· καὶ, ἂν οἱ γείτονές μας (*) ἐκύτταζον τὰς πράξεις
 » σας μὲ φιλικὸν καὶ φιλελεύθερον ὄμμα, ἤθελε βέβαια
 » διὰ τῶν ἐφημερίδων κάμωσιν ὄλην τὴν οἰκουμένην ν' ἀν-
 » ηχηθῆ ἀπὸ τοὺς Σουλιωτικὸς ἐπαίνους· ἀλλὰ τοῦτο δὲν
 » πρέπει νὰ μᾶς λυπῆ διότι στερούμεθα κατὰ τὸ παρὸν τοὺς

(*) Γείτονες ἦσαν εἰς τὴν Ἑπτάνησον οἱ Ἀγγλοι.

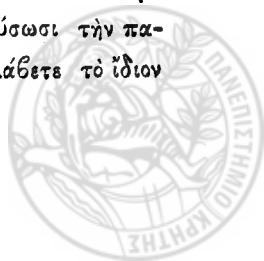
» πολλά μακρινούς και προσωρινούς ἐπαίνους· ἐπειδὴ ἡ
 » καθολικὴ ἱστορία θέλει δοξάσει, καὶ ἀπαθανατήσει τὰ
 » ὀνόματά σας, τὰ ὅποια θέλουν φυλάττει ζωγραφισμένα
 » εἰς τὰς καρδίας των οἱ μεταγενέστεροι ὁμογενεῖς, καὶ
 » ἀγωνίζεσθαι νὰ μιμηθῶσι τὰς πράξεις σας. Διὰ νὰ εὐφη-
 » μίζωνται λοιπὸν διαπάντα αἱ ἀνδραγαθίαι σας, καὶ διὰ
 » ν' ἀπαθανατισθῶσιν εἰς τὴν καθολικὴν ἱστορίαν τὰ ὀνό-
 » ματά σας, πρέπει νὰ φυλάζετε τὴν ἰδίαν γραμμὴν τῶν πρά-
 » ξιών σας μέχρι τέλους. Ἀλλὰ, διὰ νὰ φυλαχθῇ μία τοιαύτη
 » γραμμὴ, συμφέρει νὰ συσκεφθῆτε, καὶ εὕρητε τὰ βásiμα
 » μέτρα, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι πάντοτε τὰς ὑσερινὰς πρά-
 » ξεις συνειθίζουσιν ἢ νὰ ἐπαινῶσιν, ἢ νὰ ψέγῳσι, τὰς δὲ
 » πρώτας λησμονοῦσιν, ὅσον λαμπραὶ καὶ ἂν ἐχημάτι-
 » σαν. Δὲν ἀρκεῖ, ἀδελφοί, τὸ νὰ νικήσῃ τινὰς τὸν ἐχθρὸν μό-
 » νον, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι δῶρον προσωπικὸν τῆς ἀνδρείας καὶ
 » τύχης, ὅσον ἐπαινεῖται, ὅταν ἐξεύρη καὶ νὰ ὑπεληθῇ δια-
 » πάντα ἀπὸ τὴν νίκην. Ἐσεῖς ἐπιστηρίζετε πολλάκις τὰς ἐλπί-
 » δας τῆς νίκης εἰς τὰ ἐλαττώματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὄχι
 » εἰς τὴν ἀσφαλῆ πρόνοιαν· ἀπατάσθε· ἐπειδὴ δὲν σοχάζεσθε,
 » ὅτι « ἄνθρωπος ἀπ' ἄνθρωπον ὀλίγον διαφέρει· » ἐκεῖνος ὁ-
 » μως εἶναι δυνατὸς καὶ ἀνίκητος, ὅστις ἔμαθε νὰ φέρεται
 » φρονιμότατα εἰς τὰς συμπιπτούσας ἀνάγκας. Ἄν λοιπὸν
 » καυχᾶσθε ὡς πολεμικοὶ, πρέπει νὰ καυχηθῆτε πρῶτον ὡς
 » φρόνιμοι· ἐπειδὴ ἡ ἀνδρεία χωρὶς τὴν φρόνησιν ἔβλαψε,
 » καὶ ἐσβέσθη πολλάκις· ἡ φρόνησις ὅμως καὶ μὲ ὀλίγην
 » ἀνδρείαν ὠφέλησε, καὶ ἐτηρήθη. Μὴ παρασύρεσθε ἀπὸ
 » τοὺς ἐπαίνους τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου, οἱ ὅποιοι σὰς πα-
 » ρακινοῦν νὰ πολεμᾶτε, ὅπου δὲν συμφέρει, ἀλλὰ μᾶλλον
 » καὶ βλάπτει τὴν πατρίδα· δὲν βλέπετε, ὅτι οἱ ἰδικοί σας

» ἀγῶνες δίδουν εἰς ἄλλους τὰ ἄθλα, καὶ εἰς ἐσᾶς ἀφίνου
 » παντοτεινοὺς κινδύνους; καθεὶς ἀγωνίζεται, καὶ μετὰ
 » τοὺς ἀγῶνας προσμένει τὴν ἀνάπαυσιν· καθεὶς ὅσον βα-
 » θέως ῥίψει τὸν σπόρον εἰς τὴν γῆν, τόσον περισσότερον
 » καρπὸν ἐλπίζει νὰ συναῖξη· ἐσεῖς ὅμως ῥίπτετε τὸν σπόρον
 » εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ ποτὲ καρπὸν δὲν θὰ λά-
 » βετε, ἐπειδὴ ἄλλος καταπατεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους,
 » καὶ ἄλλος τρώγεται ἀπὸ τὰ πετεινὰ, καὶ ἂν ἀπὸ πολλὴν
 » ὑγρασίαν φυτρώσῃ ὀλίγος, καὶ ὑψωθῆ, ἕνας ἄνεμος τὸν
 » ῥίπτει χαμαὶ, ἢ μία καῦσις τοῦ ἡλίου τὸν καταξηραίνει,
 » ἐπειδὴ οὔτε ῥίζας βαθείας ἔχει, οὔτε ὑγρασίαν πλέον.

« Σουλιῶται! ἀφ' ἧς ὥρας ἐπάγησα τὸ ἔδαφος τῆς πατρί-
 » δος σας, δὲν ἔπαυσα ποτὲ φωνάζων μέχρι τῆς σήμερον, ὅτι ἡ
 » ἀσφάλεια τοῦ Σουλίου καὶ ἡ πρόοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπα-
 » ναστάσεως συνίσταται εἰς τὴν κυρίευσιν τῶν δύο παραθα-
 » λασσίων πόλεων, Πρεβέζης δηλαδὴ καὶ Πάργας, ὅλοι τὸ
 » ἐγνωρίσατε καὶ ὠμολογήσατε, ὅλοι τὸ ἐπεκυρώσατε, ὅλοι
 » ἐσυμφωνήσατε καὶ συμφωνεῖτε, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἀπεφα-
 » σίσατε καὶ νὰ τὸ ἐκτελέσετε· ἐκυριεύσατε τὴν Μπογόριτζαν,
 » Λέλεβα, Σεριτζανὰ, Βαρειάδες, Τόσκεσι, Λίπαν καὶ ἄλ-
 » λα χωρία μὲ δυνατοὺς πολέμους, ἀλλ' εἶπέτε μοι· δύνα-
 » σθε καὶ νὰ τὰ κρατήσετε, ἂν ὁ Χουρσίτ πασᾶς πέμψῃ μίαν
 » δύναμιν τριπλασίαν ἀπὸ τὴν ἰδικήν σας; ἢ, ἂν τὴν δύνα-
 » μιν ἐκείνην τὴν διευθύνῃ διὰ τὸ Σούλιον, ἐμπορεῖτε σεῖς
 » πλέον νὰ φυλάττετε αὐτὰ τὰ χωρία, καὶ τὸ Σούλιον νὰ
 » κινδυνεύῃ; Ποτὲ βέβαια!.

« Σουλιῶται! οἱ Πάργιοι σᾶς παρακαλοῦν καὶ πάλιν μ'
 » ἀναφορὰν τῶν νὰ τοὺς βοηθήσετε ν' ἀπολαύσωσι τὴν πα-
 » τρίδα των, ἢ, νὰ εἴπω ἐληθέστερον, νὰ λάβετε τὸ ἴδιον

- » Σούλιον· τὰ περίχωρα τῆς Πάργας, καθὼς Ἀγυιὰ, Σενίτζα,
- » Μορφάτες, Σπαθάρι καὶ λοιπὰ, μοὶ γράφουν, ὅτι εἶναι
- » ἔτοιμα εἰς τὰ ὄπλα, καὶ ὅτι ὁ φρούραρχος τῆς Πάργας
- » Χουσεΐνμπεης δὲν ἔχει περισσοτέραν φρουρὰν ἀπὸ ἑκατὸν
- » εἴκοσι στρατιώτας, τὰς δὲ ἀποθήκας τῶν τροφῶν φυλάτ-
- » τει εἰς τὸ προάστειον, τὸ ὁποῖον κυριεύεται διὰ νυκτὸς,
- » χωρὶς τινὰ κίνδυνον.

» Ἐν μόνον σᾶς λέγω ἀκόμη, καὶ σιωπῶ πλέον· διότι κ' ἔγὼ δὲν ἐξεύρω ἄλλα περισσότερα νὰ εἶπω, καὶ σεῖς (καθὼς βλέπω) γνώμην δὲν ἔχετε νὰ πράξετε τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος· στοχασθῆτε, ἀφ' ἧς ὥρας ἐκυριεύσαμεν τοῦτο τὸ μικρὸν φρούριον τῆς Ῥινιάσσης, πόσας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια ἐλάβομεν μέχρι τῆς σήμερον ἀπὸ τὸ ἔθνος, ἐκ τῶν ὁποίων βοηθοῦμενοι ἐσυγκροτήσατε τόσους πολέμους· ἠνοιξάμεν τὸν δρόμον, καὶ ἔχομεν συγνήν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸ ἔθνος, ἐνῶ προητέρα κλεισμένοι ὄντες εἰς τὰ βουνὰ, καὶ σκορπισμένοι ἔνθεν κακεῖσε, μήτε ἡμεῖς εἰξεύρχμεν τί ἐγίνετο εἰς τὸν κόσμον, μήτε ὁ κόσμος εἰξευρε τί ἡμεῖς ἐκάμομεν· πόσον λοιπὸν θὰ ὠφεληθῶμεν, ὅταν λάβωμεν τὴν Πάργαν; λοιπὸν μὲ ψυχὴν πολλὰ τεταραγμένην καὶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ ὄμματα δίδω τέλος τῆς ἐπιστολῆς μου μὲ τοὺς ἐφεξῆς τελευταίους λόγους· ὅτι ἂν τὴν Πάργαν δὲν κυριεύσωμεν, γρήγορα καὶ τὸ Σούλιον ἀπὸ τὰς χεῖρας μας χάνομεν· καὶ ὑγιαίνετε, ἀδελφοί.

14 Ἰουλίου 1831, ἐκ τοῦ φρουρίου Ῥινιάσσης.

Ὁ ἰδικός σας.

Χρ. Πετράϊβος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Μάχη τῆς Πάργας.

Ἐνῷ ἔλαβαν, καὶ ἀνέγνωσαν τὰ ῥηθέντα γράμματα οἱ Σουλιῶται, τὰ ὅποια ἐξάλησαν ἐπίτηδες μὲ δύο ἑκατοντάρχους, Σπῦρον Δημουλίτζαν καὶ Ζῶην Πάνου Παραμυθιώτην ἐπολιόρκουν τὰ Δερβιζανά· μετὰ δὲ τριῶν ἡμερῶν σύσκεψιν ἀπεκρίθησαν, ὅτι εἶναι σύμφωνοι καὶ πρόθυμοι νὰ ἐνεργήσουν τὰ ὅσα ταῖς ἐπροβλήθησαν, πλὴν αἱ ἐνεστῶσαι περιστάσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος τοὺς προσκαλοῦσι κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ὅτι ἡ κυρίεσις τῆς Πάργας δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἄλλοτε μὲ καλλιτέραν εὐκαιρίαν. Τοιαύτη ἀπόκρισις ἐπὶκράνα κατάκαρδα τοὺς Παργίους, ὡς ἀπεφάσισαν μόνοι των νὰ δοκιμάσουν τὴν τύχην των διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος· ἀλλ' ὁ φρούραρχος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύσωσιν, ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην πράξιν χρειάζονται καὶ ὄπλα πλείοτερα, καὶ σχέδια φρονιμότερα, διότι καὶ τὸ φρούριον εἶναι δυσάλωτον, καὶ οἱ γείτονες Τσαμηδες εὐθὺς τοὺς κτυποῦσιν ἀπὸ τὰ ὀπισθεν· ἡ καθημερινὴ ὁμῶς θεωρία τῆς πατρίδος καὶ τὸ παράπονον ἐκ μέρους τῶν Σουλιωτῶν τοὺς παρέστεινον καὶ τοὺς μεγαλητέρους κινδύνους μηδαμινούς, καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πατρίδος των πρόχειρον· ὡς ἐκατήντησαν νὰ κατηγορήσωσι καὶ τὸν φρούραρχον, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι, ἂν αὐτὸς στρατεύσῃ ἐπὶ κεφαλῆς, ἡ ἐπιχειρήσις μέλλει νὰ λάβῃ εὐτυχῆ ἔκβασιν· ἐιδιάσθη τέλος πάντων νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν γνώμην τῶν Παργίων, ὅχι μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ κυριεύσῃ τὴν Πάργαν, ὅσον

διὰ νὰ προφυλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν προκείμενον κίνδυνον, τὸν ὅποιον ἡ ἐπιθυμία τῆς πατρίδος τοὺς ἐσκότιζε νὰ μὴ διακρίνουν· ἐπλευσε λοιπὸν τὴν νύκτα μὲ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα Παργίους καὶ πενήκοντα Σουλιώτας, καὶ τὴν ἰδίαν νύκτα μετὰ τὰ μεσάνυκτα ἀπέβη πλησίον τῆς Πάργας, εἰς τόπον κοινῶς λεγόμενον Πωγωνιᾶ, ὅπου εἶναι λιμὴν μικρὸς καὶ καλοκαιρινὸς, ἐπιτήδειος νὰ κρύπτῃ, καὶ φυλάττῃ τὰ πλοίαρια μὲ ἕνα κυκλοειδὲς καὶ ὑψωμένον ἀκροτήριον ἀπὸ τὸν δυτικὸν καὶ βόρειον ἄνεμον· ὁ φρούραρχος μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ἑδηγίαν του ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ὀνομαζομένου Μικυρονόρος καὶ ἁγία Ἐλένη, ὅπου ἐκάθισε κεκρυμμένος ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὰ χόρτα καὶ ἐλαιῶνας καὶ ἀμπελῶνας, θεωρῶν τὴν Πάργαν, ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν ἕν τέταρτον τῆς ὥρας· περὶ δὲ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ προάστειον καὶ τὸ ἐκυρίευσεν, χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ κάμμιναν ἐναντιότητα, μὲ τὸ νὰ ἦσαν ὅλοι οἱ Τουρκαλβανοὶ εἰς τὸ φρούριον, οἵτινες, ἀκούσαντες τὴν ταραχὴν καὶ κυρίευσιν τοῦ προαστίου, ἄρχισαν νὰ πυροβολῶσι καὶ κανονοβολίζωσιν εἰς ὅσας οἰκίας ἐβλεπον φῶς· ὅσαι δὲ οἰκίαι ἔκειτο πλησίον τοῦ φρουρίου κατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς πολιορκητὰς τὴν νύκτα, καὶ τὸ πρωῖ ἐφόνευσαν εἰς τὰς ἐπάλξεις πέντε κανονοβολιστὰς, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ κανονοβολισμὸς ἔπαυσε πλέον, καὶ ἐξηκολούθει ἀδιάκοπος μόνος ὁ πυροβολισμὸς· ὁ δὲ φρούραρχος Χουσεϊνμπέτης υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἀπὸ Δέλδινον, φίλος ὢν πρόπολλων χρόνων τοῦ Περόκιβοῦ, ἀφοῦ δὲν ἐντράπη ν' ἀναγγεῖλῃ κατὰ τὸ ἐσπέρας, ὅτι εἰ μὲν εἰς τριῶν ἡμερῶν διάστημα δὲν συντρέξῃ βοήθεια διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης (*), εὐ-

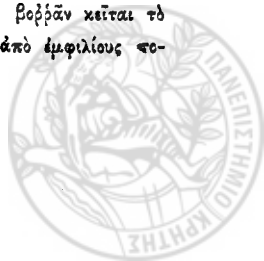
(*) Ἐπειδὴ εἰς τὰ Σάββατα, τὰ ὅποια μάλιστα ἀπέχουσι τῆς Πάργας μίλια

χαρίστως θέλει παραδώσει τὸ φρουρίον τῆς Πάργας εἰς τὸν φίλον του Περβραϊθὸν, πρὸς εἰς ἄλλον τινὰ· εὐθὺς ἔγραψεν ὁ Περβραϊθὸς εἰς τοὺς Σουλιώτας, διὰ νὰ ἔλθουν πεντακόσιοι ἀπὸ τὰ ὀπισθεν, οἵτινες ἦσαν ἱκανοὶ νὰ χαλάσουν τὴν διὰ ξηρᾶς τῶν Τουρκαλβανῶν δύναμιν, ἐπειδὴ ἡ θαλάσσιος δὲν ἐδύνατο νὰ βλάψῃ τοὺς πολιορκητάς, μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐσκέπαζε τὸ ὕψος τοῦ φρουρίου ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης. Τὴν δὲ δευτέραν ἡμέραν κατὰ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐφάνησαν τὰ πολεμικὰ πλοῖα διευθυνόμενα εἰς Πάργαν, καὶ πρὸς τὸ δειλινὸν παρέπλεον εἰς τὸν αἰγιαλόν· τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξέπλευσαν ἀπὸ Πρέβεζαν καὶ χίλιοι Τουρκαλβανοὶ, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἀπέβησαν εἰς τὸν λιμένα ἄγιον Ἰωάννην ὀνομαζόμενον (**), κακεῖθεν ἀπῆλθον εἰς Μαργαρίτην, ὅπου ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἄλλων δύο χιλιάδων Τουρκαλβανῶν Τσαμηδων, ἐσράτευσαν λίαν πρῶτ' διὰ τὴν Πάργαν. Οἱ δ' Ἕλληνες, διαλύσαντες τότε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, ἔβριψαν ὅλην τὴν προσοχὴν καὶ φροντίδα εἰς τὴν διὰ ξηρᾶς ἐλευσομένην δύναμιν, καταλαβόντες τὰς ἀναγκαίας θέσεις ἐπὶ τῶν ὄριων τῆς Πάργας. Ἀλλὰ, πρὶν ὁ ἥλιος ἀπλώσῃ τὰς ἀκτῖνας του, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ κατὰ σειρὰν κείμενα βουνὰ οἱ Τσαμηδες, ὅπου συναχθέντες, καὶ παράκλησιν ποιήσαντες κατὰ τὸ σύνθηρες, ὥρμησαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οὗτοι δὲ τοὺς ἐπρόσμεναν νὰ πλησιάσωσι τόσον, ὥστε ἡ ὄρμη

δωδεκα, ἦσαν ἑπτὰ πολεμικὰ πλοῖα Ὀθωμανικὰ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑποναύρχου.

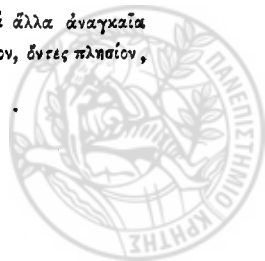
(**) Ἐπάνω αὐτοῦ τοῦ λιμένος εἰς τὸ βουνὸν κατὰ βορρᾶν κεῖται τὸ χωρίον ἀγία Κυριακῆ, τὸ ὅποιον εἶναι καταδαφισμένον ἀπὸ ἐμφιλοῦς πολέμου τῶν ἁλβανῶν.

των καὶ ὁ θυμὸς νὰ ταπεινωθῆ γρήγορα μὲ τὴν πλεον αἰσθαντικὴν των ζημίαν· διότι ὅσον πλησιάζουσιν ἀπροφύλακτοι, τόσον περισσύτεροι φονεύονται, καὶ οὕτω κατὰ τὴν συνήθειάν των, τρέπονται πολλάκις εἰς φυγὴν· εἰς ταύτην τὴν μάχην μολονότι ἔπεσαν εἰς τὴν πρώτην ὀρμὴν ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα, δὲν ἐτροάπησαν ὁμῶς εἰς φυγὴν, ἀλλ' ἀντεμάχοντο ἐκ τοῦ πλησίον, προφυλαττόμενοι ὀπισθεν τῶν πετρῶν. Ὁ πόλεμος ἐγένετο πεισματώδης ἀμφοτέρωθεν, καὶ ἦν πιθανότερον νὰ κλινήῃ ἡ νίκη πρὸς τὸ μέρος τῶν Τουρκαλβανῶν διὰ τὴν πολλὴν δυνάμειν των, ἐὰν μετὰ τριῶν ὥρῶν πεισματώδη μάχην δὲν ἐπρόφθαναν ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν ἐχθρῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα Σουλιῶται, ἔχοντες ἀρχηγὸς ἀξίους, τὸν Κ. Γιώτην Δαγκλῆν, τὸν Διαμάντην Ζέρβαν καὶ Νάσην Φωτομάραν (*), οἱ ὅποιοι καὶ μολονότι ἦσαν κοπιασμένοι ἀπὸ τὴν ταχεῖαν ὁδοιπορείαν, ὤρμησαν μολοντούτο μὲ τόσην ἀνδρείαν, ὥςτε τοὺς ἔξωσαν εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις· ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ζενὲλ Τσαπάρης ἐδείχθη γενναῖος εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν, καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του ἐρέθισε καὶ τοὺς συναγωνιστὰς του νὰ τὸν μιμηθῶσι, καὶ δεῖξωσιν ἐκ νέου τὰ σῆθη των κατὰ τῶν Σουλιωτῶν· ἐντοσούτῳ ὁ πόλεμος ἐγένετο ἀδιάκοπος ἕως τῆς ἐνδεκάτης ὥρας, περὶ δὲ τὴν δωδεκάτην ὤρμησαν οἱ Ἕλληνες ἐκ συμφώνου ἀφ' ὅλα τὰ μέρη κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, οἵτινες διὰ τὸν δωδεκάωρον ἀγῶνα τῆς μάχης, πολὺ δὲ περισσότερον διὰ τὴν δίψαν καὶ θερμότητα τοῦ ἡλίου ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἀφήσαντες τὰς σενὰς καὶ δυνατὰς θέσεις

(*) Οὗτοι εὐρέθησαν εἰς τὸ Φανάρι συναζόντες τροφὰς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα ἀπὸ τὰ ὅποια ἐξουσίαζαν χωρὶα· καὶ ἀκούσαντες τὸν πόλεμον, ὄντες πλησίον, ἔδραμον εἰς βοῦθειαν διὰ τε τὸ χρέος καὶ τὴν φιλίαν.

ἀνέβησαν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν· οἱ δὲ Ἕλληνες, λαβόντες εὐκαιρίαν, διέβησαν τὸ στενὸν τῆς ἀγίας Κυριακῆς, καὶ, ἐνωθέντες μετὰ τῶν ῥηθέντων Σουλιωτῶν, ἀπῆλθον διὰ νυκτὸς εἰς τὸ Φανάρι, καταλύσαντες εἰς τὸ χωρίον Τουρκοπάλουκον λεγόμενον, καὶ τὸ πρωὶ ἀνεχώρισαν διὰ τὴν Ριυιάσσαν. Ἐσκοτώθησαν εἰς ταύτην τὴν μάχην ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων τρεῖς εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ πάντε ἐπληγώθησαν ἐλήφθησαν καὶ τέσσαρα πλοῖα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μετ' αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν ἕνδεκα Πάργιοι, ἐκ δὲ τῶν Τουρκαλιανῶν ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν. Γέγονεν ἡ μάχη αὕτη κατὰ τὴν εἰκοστὴν ὁγδόην Ἰουλίου τοῦ 1821.

Οἱ Πάργιοι, χάσαντες λοιπὸν τὰς ἐλπίδας διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος των, μέρος ἐξ αὐτῶν ἐπέσρεψαν εἰς Κέρκυραν, μέρος ἀνεχώρησαν διὰ Μεσολόγγιον καὶ ἄλλοι ἔμειναν μετὰ τοῦ φρουράρχου· ὅλοι ὁμως κοινῶς ἠγανάκτουν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὑβρίζοντές τους ὡς ἀχαρίστους.

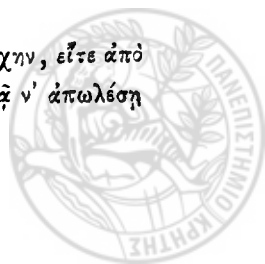
Δὲν εἶχαν ὁμως οἱ Ἕλληνες μόνον τοὺς Τούρκους πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς γείτονας Βρετανούς, οἵτινες ἔδωκαν σφοδρὰς προσταγὰς εἰς τὰ Ἴονικὰ πλοῖα νὰ μὴ πλησιάζωσι πητὲ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια, οὔτε κανὲν εἶδος τροφῆς, ἢ πολεμικοφιδίων νὰ τολμήσουν νὰ δώσουν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς δὲ Τούρκους ἀναφανδὸν ἐβοήθουν μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα· καθὼς κατὰ τὴν δεκάτην Αὐγούστου, ὅπότεν ἤρχετο ἐν πλοῖον φορτωμένον μὲ πολεμικοφιδιακὰ ἄλλα πολεμικὰ ἀναγκαῖα ἐκ συνεισφορῶν τῶν ὁμογενῶν, διευθυνόμενον ἀπὸ Λιβόρνον διὰ τὸ Σούλιον καὶ Μεσολόγγιον, καὶ κατὰ κακὴν τύχην, ἢ ἐξ ἀγνοίας τοῦ πλοιάρχου διέβη ἀπὸ Κέρκυραν ἢ Βρετανικὴ διοίκησις (καὶ μολονότι ἐθαλασσοπλόει ὑπὸ Γαλλικὴν σημαίαν) εὐθύς τὸ συνέλαβε καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς φύλαξιν, διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ ἐξέλξη

τι ἀπὸ τὸ εἶδος ἐκεῖνο, καὶ τὸ μετακομίση εἰς τὴν Ἑλλάδα· διὰ τὸ ἔμποδον τοῦ ῥηθέντος πλοίου συνήργησε πλειότερον καὶ μία Ὄθωμανικὴ πρεσβεία, ἣτις εἶχε σαλῆ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Χουραϊτ πασᾶν πρὸς τὸν ἐν Κερκύρα Βρετανικὸν διοικητὴν, διὰ νὰ ἐλέγξῃ, ἢ, ἀληθέστερον νὰ εἴπω, νὰ συκοφαντίσῃ τοὺς Ἑπτανησίους, ὅτι δίδουν συνεχῶς τροφὰς καὶ πολεμεφόδια εἰς τοὺς Σουλιώτας, καὶ ὅτι ἡ βοήθεια αὐτῶν ἐμψύχωσε καὶ τὸν φρούραρχον τῆς Ρινιάσσης νὰ κινηθῆ κατὰ τῆς Πάργας· τὸ ἔμποδον δὲ τοῦ πλοίου τούτου ὑπεχρέωσε καὶ τὸν φρούραρχον νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν διοικητὴν τὴν ἀκόλουθον ἀναφοράν.

Πρὸς τὸν ἐξοχότατον στρατηγὸν κύριον κύριον Φριδερίκον Ἀδάμ, ἱππέα διαφόρων τάξεων, τοποτηρητὴν καὶ εἰς τὰς ἐνωμένας ἐπικρατείας τῶν Ἰονικῶν νήσων ὑψηλὸν ἀπόστολον τὴν ταπεινὴν προσκύνησιν.

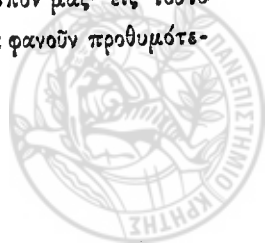
« Ἀνίσως ἤθελα γνωμοδοτήσῃ, ὅτι παρατηροῦντες τὸν ἄνθρωπον εἴτε φυσικῶς, εἴτε θρησκευτικῶς, βλέπομεν, ὅτι αὐτὸς ἐγεννήθη ἐκ φύσεως ἐλεύθερος, καὶ προικισμένος ἐκ χειρὸς αὐτῆς μὲ κᾶποια προνόμια, τὰ ὅποια οἱ ἠθικοὶ φιλόσοφοι ὀνομάζουσι φυσικὰ δικαιώματα· καὶ ἀνίσως ἤθελα ἐπιχειρισθῆ νὰ ἐπιβεβαιώσω τὴν γνώμην μου διὰ μαθηματικῶν ἀποδείξεων καὶ ἀναντιρρήτων ἐπιχειρημάτων, ἤθελα ἐκτελῆ βέβαια τὸ τῆς ἀρχαίας παροιμίας· « Γλαῦκας εἰς Ἀθήνας »· διότι ἡμετέρα ἐξοχότης, συμπολίτης οὔσα τοῦ μεγάλου Νεύθωνος καὶ τοῦ δαιμονίου Λωκίου καὶ ἄλλων παμπόλλων σοφῶν, ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν πληροφορίαν περὶ τούτων.

« Ἀλλὰ πολλάκις ὁ ἄνθρωπος διὰ κακὴν τύχην, εἴτε ἀπὸ ἀδυναμίας, εἴτε ἀπὸ διαφθορᾶν ἠθῶν κατανατᾶ ν' ἀπώλεσῃ

» ἡ μέρες, ἡ ὅλα αὐτὰ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, καθὼς ἴκο-
 » λούθησε καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι, ἔχοντες
 » ἀπολελυμένην τὴν εἰρημένην προῖκα, μόλις ποτὲ μετὰ
 » τοσοῦτων αἰώνων στέρησιν ἐκείνης, ἐφθάσαμεν νὰ φαντα-
 » σθῶμεν καὶ ἐπιμεληθῶμεν διὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς· πρὸς
 » τούτοις ὁ ἄνθρωπος, καθὸ μὲν ζῶν, ἐπροικίσθη μ' αὐτὰ
 » τὰ φυσικὰ δικαιώματα, τὰ ὅποια ἔχουν κατὰ τὸ μᾶλλον
 » καὶ ἦττον καὶ μὲ ἄποιαν κολόβωσιν ὅλα τὰ ζῶα (διότι βλέ-
 » πομεν, ὅτι καὶ αὐτὰ ἀνθίστανται, καὶ προσπαθοῦν νὰ ὑπε-
 » ρασπίσωσι τὸ μεγαλύτερον δικαίωμα, δηλαδὴ τὴν ζωὴν
 » των, ὅταν τις ζητῇ νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ), καθὸ δὲ μετασχὸν καὶ
 » θείας ἀπομοίρας, εἶναι καὶ λογικὸς, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐφέλ-
 » κεται καὶ ἕτερα κατηγορούμενα, τὰ φυσικὰ λεγόμενα χρέη
 » εἴτε καθήκοντα, τὴν τε ἀρετὴν, καὶ κακίαν.

» Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τιθέμενοι προκείμενον σκοπὸν τὴν
 » ἀνάκτησιν τῶν δικαιωμάτων μας, καὶ ἐξαιρέτως τὴν
 » τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ περισκοπήσαντες τὰ Εὐρωπαϊ-
 » κὰ ἔθνη, ὅτι εἶναι πεφωτισμένα, εὐνομούμενα, πεπολι-
 » σμένα καὶ γνωρίζουν κατὰ βάθος τὰ φυσικὰ δικαιώμα-
 » τὰ τε καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ὅτι τὸ βοη-
 » θεῖν καὶ συντρέχειν τοὺς ἠδικημένους καὶ ἀφρηπασμένους,
 » καθ' ὅλα τὰ προγονικὰ ἀγαθὰ, εἶναι ἔνδοξον, ἐπαινετὸν,
 » καὶ θεάρεστον ἔργον, καὶ μάλιστα ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους ἐκεί-
 » νων, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ θαυμάζουσι· τοικύτην λοιπὸν πε-
 » ποίθησιν ἔχοντες περὶ τῶν Εὐρωπαϊῶν, ἀνελάβομεν τὰ ὀ-
 » π्ला, καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τοῦτο τὸ μέγα καὶ δυσκολώτατον
 » ζάδιον, συμπεραίνοντες ἀξιωματικῶς, ὅτι αὐτοὶ θὰ μᾶς
 » συνδράμουν καὶ βοηθήσουν εἰς τὸν σκοπὸν μας· εἰς τοῦτο
 » εἴχομεν περισσότεραν πεποίθησιν, ὅτι θὰ φανοῦν προθυμότε-

» ροι καὶ θερμότεροι συνεργοὶ καὶ ἀντιλήπτορες μας οἱ Βρετα-
 » νοὶ καὶ τὸ βρετανικὸν κράτος, ἐπειδὴ ἀνεπτύχθησαν εἰς τὸν
 » ἀκρότατον βαθμὸν αἱ λογικαὶ δυνάμεις τῶν ψυχῶν αὐτῶν,
 » καὶ ἐπομένως ἔφθασαν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀρετῆς.

» Ἀλλὰ μνηθάνω, ὅτι ἦλθεν ἐν πλοῖον φορτωμένον ἀπὸ
 » πολεμεφόδια διὰ νὰ τὰ φέρῃ ἐδῶ, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ
 » πρῶτα μέσα, ἢ, σαφέστερον εἰπεῖν, τὰ νεῦρα καὶ τὰ ὄρ-
 » γανη, δι' ὧν ἐμποροῦμεν νὰ ἐνεργήσωμεν τὸν προκείμενον
 » ἡμῖν σκοπὸν, καὶ νὰ ἐπεξεργασθῶμεν τὸ ἀνά χεῖράς μας
 » ἔργον· αὐτὸ λοιπὸν τὸ πλοῖον, ὡς ἀκούω, ἀπῆντησεν αὐτό-
 » σε ἔμποδον τοῦ δρόμου τοῦ ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως· τὸ
 » κύριον αἷτιον τοῦ ἐμπόδου ἀγνοῶ, συμπεραίνω ὅμως ὅτι
 » προέκυψεν ἐκ τινος ἀταξίας τοῦ πλοιάρχου· ἢ, ἂν εἰς τοῦ-
 » το λανθάνω, ἴσως ἄλλος τις ἄλογος ἐνθουσιασμός συ-
 » νέθη, ὅστις πιθανὸν ν' ἀντιφέρεται εἰς τοὺς πολιτικούς ὄρους
 » καὶ κανόνας τῆς μεγάλης Βρετανίας, ἢ ἴσως εἶναι τὸ αἴ-
 » τιον τῆς προκηρυχθείσης οὐδετερότητος πρὸς ἐκάτερα τὰ
 » ἀντιπολεμούμενα μέρη, διὰ νὰ μὴ παραπονηθοῦν οἱ πολέ-
 » μοι μας Ὄθωμανοί· ἀλλ' αὐτοὶ τῶντι ὑπηρετοῦνται διὰ
 » τῶν ὑπὸ τὴν τῆς Ἰονικῆς Ἐπικανῆτου σημαίαν ὑποτελούν-
 » των πλοίων, καθὼς τοὺς βλέπομεν καθ' ἐκάστην νὰ μετα-
 » κομίζωσι στρατεύματα, νὰ μεταφέρωσι τροφὰς ἀπὸ ἐν εἰς
 » ἄλλο μέρος, τὸ ὁποῖον μᾶς προξενεῖ ὄχι μικρὰς ζημίας· μία
 » ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶναι καὶ ἐκείνη, ἣτις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν
 » μᾶς συνέβη εἰς Πάργαν· διότι, ἐνῶ ἡμεῖς εἴχωμεν κυριευ-
 » μένον ὅλον τὸ προάστυόν της, καὶ στενωῶς πολιορκημένον
 » τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ εἰς ἀπόφασιν νὰ παραδο-
 » θῆ, με τὸ νὰ ἐστερηθῶ παντάπασι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγ-
 » καίων, αἰφνιδίως τὰ εἰρημένα πλοῖα ἔφεραν ἀπὸ τὴν Πρέ-

» βεζαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἐνόπλους Τουρκαλβανούς, καὶ τοὺς
 » ἔβγαλαν εἰς τὰ πλάγιά μας, ὅτινες, ἐνωθέντες μετὰ τῶν
 » Τσάμηδων, ὤρμησαν καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ μὲ ὄλην των τὴν
 » ὄρμην καὶ κατὰληψιν τῶν στενῶν τοποθεσιῶν, ἐκτυπήθη-
 » σαν παρ' ἡμῶν ἀνδρείως, καὶ τοὶ ὀλίγων ὄντων, ἐξώσθησαν
 » ἀπὸ τὰς τοποθεσίας καὶ κατέφυγον μὲ ἀρκετὴν ζημίαν εἰς
 » τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν· ὅθεν δὲν μένει πλέον λόγος νὰ
 » παραπονῶνται καθ' ἡμῶν οἱ Ὄθωμανοί.

» Τοιαῦτα τινὰ συμπεραίνω, ὅτι συνέβησαν, κύριε· ἀλ-
 » λέως δὲν ἐμπορῶ νὰ πείσω ἑμαυτὸν, ὅτι τὸ φιλάνθρωπον
 » κράτος, καὶ σοφώτατον ἔθνος τῆς μεγάλης Βρετανίας ἐπε-
 » χειρίσθη ποτὲ νὰ ἐπιφέρῃ ἐπίτηδες τοιοῦτον πρόσκομμα
 » εἰς τὰ κινήματα ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων· τοῦτο στοχάζομαι
 » ἀδύνατον τὸ νὰ μὴν ἐπιθυμῇ αὐτὸ τὸ ἔθνος, καὶ νὰ μὴν
 » ἀγαπᾷ τὴν ἀνάστασίν μας, διότι τὸ νομίζει κατα-
 » σχύνην.

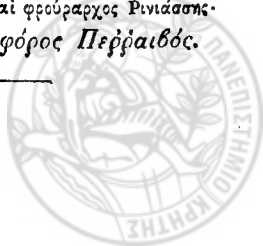
» Τούτου λοιπὸν μὴ δοθέντος, (ἀγκαλὰ ἀναμφισβύτως δὲν
 » ἐμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τοιοῦτόν τι) πρέπει, καὶ παρακαλῶ τὰ
 » προπορισθέντα μοι ἐκ συμπερασμοῦ αἴτια νὰ μὴ τὰ λογί-
 » ζεται ἐλλόγως ἐγκλήματα ἢ εὐμενεστάτη ὑμῖν Βρετανικῇ
 » διοίκησις, καὶ ὁ συνετώτατος τοποτηρητὴς καὶ ἐνεργὸς αὐ-
 » τῆς· ἐπειδὴ εἰς τοιαύτας περιστάσεις συμβαίνουσι τοιαῦ-
 » ται μικραὶ ἀταξίαι, εἴτε ἀπὸ ἄλογον ἐνθουσιασμόν, εἴτ'
 » ἐξ ἀπροσεξίας τινῶν ὑποκειμένων, ἀλλὰ νὰ παραβλέπη
 » τοιαῦτα μικρὰ σφάλματα, καὶ ἐπομένως νὰ δώσῃ τὴν ἄ-
 » δειαν νὰ μετακομισθῶσιν ἐδῶ τὰ ῥηθέντα πολεμεφόδια.

18 Αὐγούστου 1821, Ἐκ τοῦ φρουρίου Ῥινιάσσης.

Ἐγὼ δὲ μὲ ὄλον τὸ βαθύτατον σέβας ὑποσημειοῦμαι

Ταπεινότητος δούλης, καὶ φρούραρχος Ῥινιάσσης·

Χριστοφόρος Περγραιβός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄.

Πόλεμος τῆς Ρινιάσσης

Ὁ διοικητὴς Ἀδὰμ, ἤτοι φιλοτιμίᾳ κινούμενος, ἢ ἄλλως πως ἀνακρίνας τὸ πρᾶγμα, μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ ἀπέλυσε μὲν τὸ πλοῖον, ἀλλὰ διέταξε νὰ διευθυνθῇ διὰ τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ὄχι διὰ τὸ Σούλιον· ἴσως τὸ ἔκαμε δι' εὐχαρίστησιν τῶν Ὀθωμανῶν. Οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ Τσάμηδες, ἐπειδὴ παρὰ πολλῶν ὑβρίσθησαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἔδειξαν ἀναξιότητα, μὴ δυνηθέντες (καθὼς πρὸ τοῦ πολέμου ἐκαυχῶντο) νὰ συλλάβωσιν, ἢ θανατώσωσιν ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Πάργαν, ἐκαιροφυλακτοῦσαν νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν φρούραρχον τῆς Ρινιάσσης. Διὸ, συνομῶνταντες οἱ ὀκτακόσιοι ἐξ αὐτῶν ἐκλεκτοὶ, διέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς χωρίον Λοῦτσα καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τῆς Ρινιάσσης κατὰ βορρᾶν τριῶν σχεδὸν ἡρῶν· ἐκεῖ, ἀγνώριστοι ὄντες, ἔπεμψαν τὴν δευτέραν νύκτα τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ δημογέροντος Τηραπέρα καλουμένου, συνωδευμένον μὲ δεκαεξ Τουρκαλβανούς, διὰ νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Τριάδος, κείμενον πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ τῶν προπόδων τοῦ φρουρίου Ρινιάσσης· καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ἐπλησίασαν εἰς τὸν ναόν, καὶ εὐρόντες τὸν σκοπὸν κοιμώμενον, τὸν ἔσφαξαν, καὶ κατέλαβον τὸν ναόν· πλησίον δὲ τοῦ ναοῦ καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ φρουρίου ἔκειτο νερόμυλός τις, τὸν ὁποῖον ἐφύλαττον ἐξ στρατιῶται· οὗτοι, ἀκούσαντες τὸν θόρυβον, ἐγνωστοποίησαν εἰς τὸν φρούραρχον, ὅστις, ἀμέσως πέμψας δέκα στρατιώτας δι' ἀσφάλειαν τοῦ μύλου, ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως τὸ φῶς

τῆς ἡμέρας, διὰ νὰ πληροφορηθῆ τὸ γεγονός, καὶ ἐπομένως νὰ λάβῃ τ' ἀναγκαῖα μέτρα. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ἄρχισαν οἱ Τουρκαλβανοὶ ἀπὸ τὸν ναὸν νὰ πυροβολίζωσι τοὺς εἰς τὸν μύλον εὐρισκομένους Ἕλληνας· ἐπειδὴ τοιαύτας ὁδηγίας εἶχαν, νὰ κλεισθῶσι δηλαδὴ εἰς τὸν ναὸν, καὶ ὅταν οἱ Ἕλληνες θὰ ἐνασχολῶνται εἰς αὐτοὺς πολεμοῦντες, τότε νὰ ὀρμήσωσιν ἐξαίφνης οἱ πολλοὶ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν. Ἐπεμφε λοιπὸν ὁ φρούραρχος ἕνα ἑκατόνταρχον Σουλιώτην Φῶτον Μπιθηφῆικον ὀνομαζόμενον μὲ εἴκοσι στρατιώτας, ὅστις, ἐνωθεὶς καὶ μὲ τὴν φρουρὰν τοῦ μύλου, ἐπολιόρησε τὸν ναὸν, καὶ μολονότι ὑπέκειντο εἰς περισσύτερον κίνδυνον οἱ πολιορκοῦντες, παρὰ οἱ πολιορκούμενοι, οἱ πρῶτοι ὅμως ἐφόνευσαν τρεῖς ἀπὸ τοὺς δευτέρους διὰ τῶν θυρίδων τοῦ ἀγίου βήματος καὶ ἄνωθεν τῆς στέγης, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦν ὁ ῥηθεὶς μονογενὴς υἱὸς τοῦ δημογέροντος Λούτζας· ὁ δὲ φρούραρχος, ἀφήσας εἴκοσι στρατιώτας διὰ φύλαξιν τοῦ φρουρίου, ἐξῆλθε μὲ ἄλλους τριάκοντα, καὶ κατέλαβε μίαν θέσιν πλησίον τοῦ ναοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐμελλον νὰ διαβῶσιν οἱ Τουρκαλβανοὶ εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκημένων συντρόφων. Περὶ δὲ τὰς τρεῖς ὥρας τῆς ἡμέρας ἐφάνησαν καὶ οἱ ὀκτακόσιοι, ἐξερχόμενοι ἀπὸ μίαν δασώδη κοιλάδα, καὶ διευθυνόμενοι μὲ βῆμα ταχὺ κατὰ τῶν Ἑλλήνων· τότε ὁ φρούραρχος διέταξεν εὐθὺς τὸν ἑκατόνταρχον Μπιθηφῆικον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἐκεῖθεν, καὶ νὰ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ, ἀφῆτων πέντε μόνον στρατιώτας ἀντικρὺ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐξοδὸν τῶν κλεισμένων, ἕωσθὺ οἱ Τοῦρκοι εἶναι μακρὰν τοῦ ναοῦ. Δὲν ἤλπιζαν οἱ Τσάμηδες νὰ γίνῃ γνωστὸν τὸ σχέδιόν των πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς των ἀπέβλεπε νὰ τοὺς κτυπήσουν ἐξαίφνης, εὐρίσκον-

τές τους ένασχολουμένους περι τὸν ναὸν, ὥστε νὰ μὴ προλάβουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ φρούριον, καὶ μάλιστα διότι εἶχαν προὔπαρχουσαν εἴδησιν διὰ κατασκόπου, ὅτι ἡ φρουρὰ δὲν ἦτο περισσοτέρα τῶν ὀγδοήκοντα στρατιωτῶν· ἀλλ' ἂν καὶ ἀπέτυχον τῆς ἐλπίδος, ἐχρεώσουν τοῦλάχιστον νὰ σώσωσι τοὺς συντρόφους των. Ὄθεν, πλησιάσαντες πυροβόλου βολῆς διάστημα, καὶ εἰς σχῆμα γραμμῆς εὐθείας παραταχθέντες, ἄρχισαν νὰ πυροβολίζωσι· καὶ μετὰ τοῦτο διηρέθησαν εἰς δύο σώματα, χωρὶς κέντρον· καὶ τὸ μὲν, μὲ βῆμα βραδύ ἐπορεύετο διὰ τῶν παραλίων εἰς τὸν ναὸν, τὸ δὲ, διὰ τῶν προπόδων τῶν παρακειμένων βουνῶν, ἐπὶ σκοπῶν διὰ νὰ κτυπήσουν τὰς ἄκρας, καὶ, εἰ δυνατόν, νὰ διακόψουν τὴν ἐπιστροφήν διὰ τὸ φρούριον. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἐννοήσας ὁ φρούραρχος, διέταξε τὸν ἐκατόνταρχον νὰ λάβῃ τοὺς ἡμίσεις Ἑλληνας, καὶ νὰ προσποιηθῇ, ὅτι μέλλει νὰ καταβῇ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν εἰς τὸ παράλιον, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸ δεξιὸν σῶμα· ἡ δὲ κωρία καὶ μυστικὴ διαταγὴ ἦτο, νὰ ὀπισθοδρομήσῃ καὶ πιάσῃ τὰς ἔξω τοῦ φρουρίου ὀχυράς θέσεις, αἱ ὅποια ἀπεῖχον περὶ τὰ ἐξήκοντα βήματα ἀπὸ τὸ θεμέλιον τοῦ φρουρίου· τὸ ἴδιον σχέδιον ἠκολούθησε καὶ ὁ φρούραρχος κατὰ τοῦ ἄλλου σώματος, καὶ οὕτω συγχρόνως ἐποθετήθησαν καὶ τὰ δύο σώματα, ὅπου ἀπεφάσισαν ν' ἀντιέξωσι τὴν ὀρμὴν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ δύναμις ὅμως τῶν Ἑλλήνων, οὕσα μικρὰ, δὲν ἐδύνατο ποτὲ νὰ παραταχθῇ μ' ἐκείνην τοῦ ἐχθροῦ, καὶ περιπλέον εἰς ἀδύνατον θέσιν· ἀλλὰ τὸ στρατήγημα τῶν Ἑλλήνων ἐματαιώσε καὶ ἐκ δευτέρου τοὺς σκοποὺς τῶν Τουρκαλθανῶν, οἵτινες, ἂν ἐπολέμουν μακρὰν τοῦ φρουρίου μὲ τοὺς Ἑλληνας, δὲν ἀμφίβαλλον περὶ τῆς νίκης, ἔχοντες ἰκανὴν δύναμιν· ἡ ὀπισθοδρομῆσις ὅμως ἐσμί-

(TOM. Α.)

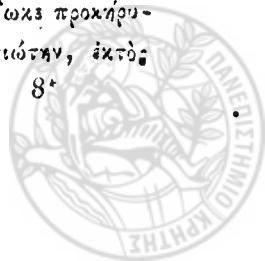
κρυνε πολὺ τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης· μολοντοῦτο ἠνώθησαν καὶ τὰ δύο σώματα εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀγίας Τριάδος, ὅπου συνεβουλευόντο τὸ πρακτέον, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ταῖρ Τσαπάρην. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ στρατηγήματα δὲν ἔλαβαν ἔκβασιν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, πιθανὸν ἦν νὰ ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια, καιροφυλακτοῦντες ἄλλον ἀρμοδιότερον καιρὸν νὰ ἐκδικηθῶσιν· ἀλλ' ἀφοῦ ἶδαν τρεῖς ἐκ τῶν συντρόφων σκοτωμένους εἰς τὸν ναὸν, τὸ ἐνόμισαν μεγάλην κατασχύνην νὰ ἐπιστρέψωσι, χωρὶς τι ἐκδικήσεως ἀποτελεσμα· ὅθεν κοινῇ γνώμῃ ἀπεφάσισαν νὰ δικιμάσωσι τὴν τύχην των μὲ τὰ ὄπλα, καὶ ἂν ἄλλο τι ἀξιόλογον δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκτελέσωσι μὲ τὴν ὀρμὴν των, τούλάχιστον ἤλιπον νὰ βιάσωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ φρούριον· διὸ καὶ ὤρμησαν κατὰ τὴν συνήθειάν των μὲ φωνὰς καὶ ἀλλαλαγμούς· οἱ δὲ Ἕλληνες τοὺς ἐπρόσμεναν νὰ πλησιάσωσιν· ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ἐνόησαν, καὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσιν οὔτε βῆμα ὑπεράνω τῶν ὑπορείων τοῦ λόφου, ἀλλ' ἐκεῖ, τοποθετηθέντες ὀπισθεν τῶν πετρῶν, ἐπυροβολίζαν, καὶ ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη μὲ πολλὰ μικρὸν κίνδυνον ἐμάχοντο, μὲ τὸ νὰ τὰ ἔκρυπτεν ἡ ἀνώμαλος τοποθεσία. Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἀπεφάσισαν οἱ Ἕλληνες νὰ διαιρεθῶσιν, ὡς καὶ πρῶτον, εἰς δύο σώματα, καὶ νὰ κτυπήσωσι τὰς ἄκρας τοῦ ἐχθροῦ, ἀφήσαντες διὰ κέντρον τὸ φρούριον· καὶ μολονότι ἐπέτυχον τὸν σκοπὸν των, τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς ἐναντίους μὲ πρῶτον σχεδὸν πυροβολισμὸν, ὠφέλησαν μολοντοῦτο καὶ τὸ κέντρον· ἐπειδὴ εὐκαιρίαν τότε λαβόντες ἀπεμακρύνθησαν, χωρὶς ζημίαν, ὥστε δὲν ἐχάθησαν εἰς ταύτην τὴν ἐπτάωρον μάχην, ἣτις ἔγινε τῇ ἕκτῃ Δεκεμβρίου 1821, πρὸς ὀκτώ, καὶ πέντε πληγω-

μένοι, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων (ἐκτὸς τοῦ πρωτοφρονευθέντος σκοποῦ) δύο μόνον ἐπληρώθησαν ἀκινδύως.

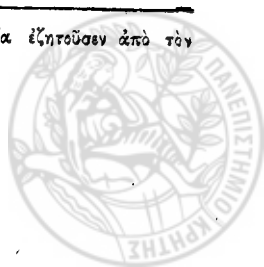
Μετὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν πόλεμον ἔγραψεν ὁ φρούραρχος πρὸς τοὺς Σουλιώτας, παραινῶν αὐτοὺς νὰ ἤθελε πέμψωσι μερικοὺς κτίστας νὰ κατασκευάσωσιν ἀντικρὺ τοῦ φρουρίου ἐπὶ τινος λόφου ἐν μικρὸν ὀχύρωμα, ὥστε ἀπὸ μίαν μέλουσαν ἐπιδρομὴν τῶν ἐχθρῶν νὰ μὴν ὑπόκηται ὁ μύλος εἰς τὴν διάκρισίν των, ἐπειδὴ τὸ φρούριον σφρεῖται διόλου ὑδάτος, καὶ οὔτε δύναται νὰ τὸ ἔχη ἐν καιρῷ πολέμου, χωρὶς τοῦ ῥηθέντος ὀχυρώματος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ δὲν εἰσηκούσθη ὁσάκις τοὺς ἔγραψεν, ἐβιάσθη τέλος πάντων καὶ αὐτὸς νὰ ἐκφρασθῆ ἰσχύτως, ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ φυλάξῃ, καὶ διὰ τοῦτο νὰ στείλῃ ἄλλον νὰ τὸ διοικήσῃ· ἐπεμψαν λοιπὸν ἀνά δύο ἀπ' ὅλας τὰς φυλάς τῶν Σουλιωτῶν· ἀλλ' ἐκεῖνοι, πρὶν τῆς ῥηθησομένης πολιορκίας τοῦ Σουλίου, μετὰ ὀκτῶ ἡμερῶν πολιορκίαν τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ παραλαβὴν εἰκοσιδύο χιλιᾶδων γροσίων, τὸ παρέδωκαν. Τοιούτην διαπραγματεύσιν καὶ πλέον μάλιστα σημαντικὴν ἐπαρουσίασεν ἡ τύχη καὶ εἰς τὸν πρό ὀλίγου φρούραρχον· διότι ὁ διοικητὴς τῆς Πρεβέζης Μπεκίρ Τζογαδούρος καλούμενος, διὰ μεσιτείας τοῦ φίλου του Γιαννάκη Γεώργη, ἐζήτησε μετὰ τὴν ῥηθεῖσαν μάχην τὸ αὐτὸ φρούριον μὲ πληρωμὴν ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιᾶδων γροσίων, ἀλλ' ἔλαβε παρὰ τοῦ φρουράρχου τὴν ἐξῆς ἀπόκρισιν· « Τὰ τιμημένα παληκάρια οὔτε ἀγοράζουν, οὔτε πωλοῦν τὴν τιμὴν των μὲ χρήματα ».

Ἀφοῦ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔδωκε τοιοῦτον τέλος, ὡς προεῖρηται, κατὰ τὴν εἰκοστὴν Ἰαννουαρίου 1822, ὁ ἀρχιστράτηγος Χουρσίτ πασᾶς, χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ, ἐξέδωκε προκήρυξιν στρατολογίας, ὑποσχόμενος εἰς κάθε στρατιώτην, ἐκτὸς

τῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων, ἀνὰ ἐβδομήκοντα γρόσια μισθὸν τὸν μῆνα· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἀπέβλεπε κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον· διότι, ὅταν ὁ Σουλτάνος ἀπεφάσισε τὸν χαμὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ ἀρχηγὸν τὸν Ἰσμαῆλ πασᾶν, τὸν δὲ Χουρσίτ πασᾶν ἐδιώρισεν ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου, Τουρκιστὶ Μώρα βαλεσηῖ· ἀλλὰ τότε μόλις ἐκεῖ ἐγνωρίσθη καὶ νέα ἄλλη προσταγὴ, τὸν διέταξε ν' ἀπέλθῃ ὅσον τάχος εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἀναδεχθῆ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, τὸν δὲ προκάτοχόν του ἐξώρισε, καὶ μετ' ὀλίγου ἡμέρας ἐθανάτωσεν· ἐπειδὴ ἡ βασιλικὴ προσταγὴ ἦτο δραστήριος· τὴν δὲ οἰκογένειάν του ἄφησεν εἰς Πελοπόννησον, παραγγείλας ν' ἀκολουθήσῃ κατόπιν μ' εὐκαιρίαν· ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τῶν Πελοποννησίων δὲν τὴν ἐσυγχώρησε πλέον ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, μάλιστα ἐπολιορκήθη εἰς Τριπολιτζάν, καὶ ἐπομῶς ἡχημαλωτίσθη παρὰ τοῦ Σπαρτιατοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη· ὅθεν ἐβιάσθη νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ μὲ δόσιν ἐβδομήκοντα χιλιάδων διστήλων Ἰσπανικῶν· καὶ τούτου ἕνεκα ἀνέπνεε καθ' ἐκάστην ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Πελοποννησίων, ὥστε καὶ ἀπεφάσισε τὴν παντελῆ φθοράν των, ὡς συμπεραίνεται ἀπὸ τοὺς ἀκολουθοῦς λόγους· πρῶτον, ὅτι, ἀφ' ἧς ὥρας ἡχημαλωτίσθη ἡ οἰκογένειά του, δὲν ἔλλειψεν (ὡς πολλοὶ τὸ ἤκουσαν) ἡμέρα χωρὶς νὰ μὴν ἐκφωνήσῃ δις καὶ τρίς τὸ Χακ, χακ (*). δεύτερον, διότι στρατεύματα πολλὰ καὶ ἐκλεκτὰ ἐσύναξε· καὶ τρίτον, διότι κοντὰ εἰς τοὺς ὑποσχεθέντας ἀδρούς μισθοὺς ἐξέδωκεν ἔτι κ' ἐκείνην τὴν βάρβαρον καὶ ἀπᾶνθρωπον δικταγὴν τὸ νὰ θυσιάσωσι καὶ αἰχημαλωτίσωσι τὴν Πελοπόννησον καὶ στερεὰν Ἑλλάδα.

(*) Χακ δηλαδὴ δικαιοσύνη καὶ ἐκδίκησις, τᾶ ὅποια ἐζητοῦσεν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τοὺς Πελοποννησίους.

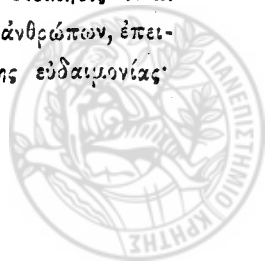
Ἀφ' ἧς ὄρας λοιπὸν διελύθη ἡ συμμαχία τῶν Σουλιωτῶν καὶ Τουρκαλβανῶν, ἡ ἀλληλογραφία ἐγένετο πλέον ἐλευθέρῃ μὲ τοὺς Πελοποννησίους καὶ λοιποὺς Στερεοελλαδίτας· ὅθεν οἱ Σουλιῶται, μὲ τὸ νὰ ἔπεμπον συχνὰ ἀνθρώπους εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐμάνθανον ὅλα τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ, τὰ ὁποῖα καὶ ἀμέσως ἐγνωστοποιοῦσαν πρὸς τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας, καὶ μάλιστα ὁ Περβραϊκὸς ἐλάμβανε τὰς πλέον βεβαίαις εἰδήσεις ἐγκρίως ἀπὸ τὸν γραμματέα τοῦ Χουρσίτ πασᾶ Νικόλαον Λασπᾶν, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω· πολλὰ καὶ διαφορὰι συνέβησαν αἰ μεταξὺ Πελοποννησίων καὶ Σουλιωτῶν ἀλληλογραφίαι, αἰ ὁποῖαι, ἐπειδὴ εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπέβλεπαν, οὐ μόνον περιττὸν, ἀλλὰ καὶ ἀηδὲς τὸ νομίζω νὰ καταχωρηθῶσι. Διὰ νὰ φυλαχθῇ ὁμως ἡ σειρὰ τῆς ἱστορίας, ἐνέκρινα νὰ σημειώσω δύο ἐπιστολάς πρὸς τοὺς Πελοποννησίους, ἀπὸ τὰς ὁποίας εὐκόλως ἕκαστος πληροφορεῖται τὰ τότε διατρέξαντα, καὶ ἡ βαθεῖα κρίσις τοῦ ἀναγνώστου μέλλει νὰ γνωρίσῃ εὐκόλως τὰ διατρέξαντα, καὶ πορισθῇ τὰ περιέργα.

Εὐγενέστατε πρόεδρε τῆς ἐθνικῆς βουλῆς καὶ ἐπίλοιποι βουλευταί!

Τῆ 16 Φεβρουαρίου 1824 Σούλιον.

« Ἐλάβομεν τὰ γράμματά σας ὁμοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν καὶ τὸ περὶ στρατιωτικῆς εὐταξίας σχέδιον· καὶ ἀφοῦ τὰ ἀνεγνώσαμεν, ἐπαίνεσαμεν τὸν ζῆλον καὶ προθυμίαν, τὰ ὁποῖα δεικνύετε διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

« Ἀδελφοί! τὸ πολιτικὸν σύστημα καὶ ἡ διοίκησις εἶναι ἀναγκαιότατα διὰ τὸν κοινωνικὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ δὴ εἶναι τὰ πρῶτα αἵτις τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας·

» πλὴν καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ συνηκτιζῶνται ἐφηρμοσμένα καὶ
 » ἀνάλογα μὲ τὰς περιστάσεις· εἰς τὰ τοιαῦτα εἰσθε ἐμπει-
 » ρότεροι καὶ πρακτικότεροι ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ τὰ γνωρίζετε
 » καλλίτερα· ὅσα ὁὐ γράφετε προσιδιάζοντες ἡμᾶς, εἰς τὰς
 » ὑποίας εὐρισκόμεθα περιστάσεις, δὲν ἐμποροῦμεν νὰ βάλω-
 » μεν εἰς πρᾶξιν κἀνενα διὰ τὰ ἐξῆς αἴτια.

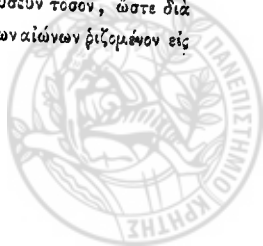
« Ἡμεῖς κατὰ τὸ παρὸν εἴμεθα περικυκλωμένοι ἀπὸ χι-
 » λιάδας Τουρκικῶν στρατευμάτων, οἵτινες καθημέραν μᾶς
 » γράφουν φοβερίζοντες, ἢ νὰ συμβιβασθῶμεν μ' αὐτοὺς, ἢ θὰ
 » ἔλθουν κατεπάνω μας· εὐρισκόμενοι λοιπὸν ἀπροπρασκευά-
 » σοι, καὶ ἔχοντες ἀνθρώπους εἰς τὰς χεῖρας των, (τοὺς ὁποίους
 » εἴχομεν δώσει ὁμῆρους εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ τότε τοὺς
 » ἐπῆραν οἱ βασιλικοὶ) τοὺς πολιτευόμεθα, καὶ τοὺς λέγο-
 » μεν πάντοτε τὸ, ἀμὴν· τοὺς πολιτευόμεθα μὲ τὸ σήμερον
 » καὶ αὔριον, ἐπὶ σκοπῶ· πρῶτον μὲν διὰ νὰ προετοιμα-
 » σθῶμεν μὲ τ' ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου· δεῦτερον δὲ ν' ἀ-
 » περάσῃ καὶ ὁ χειμῶνας· καὶ τελευταῖον μήπως ἐμπορέ-
 » σωμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν τοὺς ἀνθρώπους μας ἀπὸ τὰς
 » χεῖράς των· αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὅποια
 » ἡμεῖς δὲν ἐμποροῦμεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ ὅσα μᾶς γρά-
 » φετε. Ὅθεν, ἂν ἦσθε (καθὼς καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν) ἀλη-
 » θεῖς πατριῶται, καὶ ἀγαπᾶτε καθὼς τὴν ἰδικὴν σας καὶ
 » τὴν ἰδικὴν μας καὶ ὅλου τοῦ ἔθνους τὴν σωτηρίαν, πρέ-
 » πει, καὶ σᾶς ἐξορκίζομεν εἰς τὸ πανσέβαστον ὄνομα τῆς
 » πατρίδος, ν' ἀκούσετε τὰ ὅσα θὰ σᾶς εἴπωμεν, τὰ ὅποια
 » εἶναι τὰ μόνα σωτήρια τῆς πατρίδος· πρῶτον· ὅσοι χρι-
 » στιανοὶ εἴμεθα τότε εἰς τὰ ὅπλα πρέπει νὰ γίνωμεν ὅλοι
 » ἐν σῶμα, καὶ νὰ βοηθῶμεθα ἀπ' ἀλλήλων· δεῦτερον, ἐδῶ
 » εἰς τὰς γειτονιάς σας· μας ἐπαρχίας, δηλαδὴ εἰς τὴν

» Ἀμφιλοχίαν, Θειπρωτίαν, Χκωνίαν, Μολοτσίαν καὶ λοι-
 » πὰ μέρη τῆς Ἠπείρου, εὐρίσκονται ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας
 » Ἑλληνικὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀξιότερα ἀπὸ τὰ ἰδικά-
 » μας· αὐτοὶ δὲν προσμένουν ἄλλο διὰ νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα
 » κατὰ τῶν τυράννων, εἰ μὴ, νὰ ἴδωσι δέκα ἢ δώδεκα
 » ἔθνικὰ πλοῖα εἰς τὴν θάλατσαν, καὶ νὰ τοῖς δοθῶσι καὶ
 » πολεμεφύδια· λοιπὸν, διὰ νὰ τοὺς ἀσηκώσωμεν, καὶ πε-
 » ρισσεύσωμεν τοὺς συντρόφους, εἶναι ἀνάγκη νὰ στείλετε
 » τοῦλάχιστον τριακόσια βαρέλια βχρούτην μὲ τὰ ῥηθέντα
 » πλοῖα, τὰ ὅποια, ἐμφανισθέντα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠ-
 » πείρου, θέλει δειλιάσουν τοὺς ἔχθρους, καὶ ἐμψυχώσουν
 » τοὺς ἡμετέρους· μὴν ἐκλάθετε τοὺς λόγους μας διὰ παρα-
 » μύθια, ἀλλ' ὡς φωνὴν ὄλου τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀπο-
 » ἐλέπει καὶ ἔχει ὅλην του τὴν ἐλπίδα εἰς ἐσᾶς καὶ εἰς
 » ἡμᾶς. Διὸ, ἂν ἐξᾶκοιολήσετε, ὡς σᾶς γράφομεν, τότε
 » σᾶς ὑποσχόμεθα, ὅτι ὄχι μόνον Ἀλβανὸν δὲν ἀφίνομεν νὰ
 » ἔβγη ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ γινόμεθα ἱκανοὶ νὰ
 » ἐκστρατεύσωμεν καὶ περαιτέρω· καὶ ἐλπίζομεν ὅτι μὲ τὴν
 » δύναμιν τῶν ὀπλων νὰ ἐνώτωμεν μαζύ μας καὶ τοὺς Τσα-
 » μηδες, Λιάπηδες καὶ Τότκηδες, καὶ ὄχι μὲ τὰ ὁποῖα σέλ-
 » λετε πρὸς αὐτοὺς γράμματα (*). αὐτὰ μάλιστα τοὺς ἐρε-

(*) Ὁ μακαρίτης Ἰγνάτιος μητροπολίτης τῆς Ἄρτης, χρηματίσας διὰ τινὰς
 χρόνους πιστὸς ὑπκρέτης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ γνωρίσας ἐν τῷ μεταξύ πολλοὺς
 σημαντικοὺς μπέδες, καὶ ἀγάδες Τευρκλιθανοὺς, αἵτινες ἦσαν τότε φίλοι
 του εἰς ἀνάγκη, ἐπὶ λόγῳ, διὰ ν' ἀπολαμβάνωσι τι διὰ τῆς μεσιτείας του,
 ἢ τοῦλάχιστον νὰ χαίρωνται δι' αὐτοῦ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἡγεμόνος, ἀκούσας ὅτι
 ἔλοι σχεδὸν τὸν ἠρνήθησαν, ὀργισθὲντες αὐτὸν τοῦ Σουλτάνου, ἐνέκρινε νὰ
 γράψῃ κατ' ἴδιον πρὸς αὐτοὺς, συμβουλεύων καὶ προτρέπων νὰ ἐνωθῶσι
 μετὰ τῶν Σουλτανῶν καὶ ἐπιλοίπων Ἠπειρώτων, καὶ νὰ κινήσωσι τὰ ὄπλα

- » θίζουν νὰ κινηθῶσιν ὅσον τάχος ἐναντίον μας, καὶ διὰ τοῦτο
 » τὰ ἐσχίσαμεν. Μὴ στοχασθῆτε, ὅτι ἐπειδὴ ἔχομεν τοὺς
 » ἀνθρώπους μας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, συστελλόμεθα
 » διὰ νὰ κινηθῶμεν ἐναντίον του, ὅταν μᾶς ἐξοικονομήσει-
 » τε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα· ἀλλὰ νὰ ἦσθε βέβαιοι, ὅτι ἡμεῖς
 » εἰς τοὺς ἀπερασμένους χρόνους διὰ τὴν μερικὴν μας πα-
 » τρίδα, ἐκάμαμεν καὶ ἄλλας τοιαύτας θυσίας, καὶ τώρα
 » διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἔθνους, ὅπου ἐφρονεύθησαν τόσοι ἄλ-
 » λοι εἰς τὸν πόλεμον συμπατριῶταί μας, ἀποφασίζομεν
 » νὰ χαθῶσι καὶ ἄλλοι τέσσαρες· σὰς λέγομεν ἀκόμη, ὅτι
 » ἂν λείψῃ τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο, δηλαδὴ, ἢ τὰ πλοῖα, ἢ τὰ
 » πολεμεφόδια, δὲν γίνεται κἀνένα ἀφ' ὅσα σὰς ὑποσχό-
 » μεθα· διότι, ὅσοι εὐρισκόμεθα κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὰ ὄπλα,
 » μόλις ἐξαρκοῦμεν νὰ φυλάξωμεν τὰ σύνορά μας, καὶ ὄχι
 » ποτὲ νὰ ἐκτρατεύσωμεν ἕξω· εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ
 » Τούρκοι μᾶς φοβερίζουν, ἢ νὰ συμβιβασθῶμεν μ' αὐτοὺς,
 » ἢ θὰ ἔλθουν κατεπάνω μας· ὁ κύριος ὅμως σκοπὸς τῶν
 » εἶναι διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ περιστείλουν ἡμᾶς εἰς
 » τὴν φωλεάν μας καὶ μᾶς κόψουν τὴν κοινωनीαν μὲ τοὺς

κατὰ τῶν Ἀσιανῶν Ὀθωμανῶν, παραστίνων, ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ
 βασιλέως Πύρρου καὶ τοῦ Σκενδέρμπεη· καὶ μ' ἓνα λόγον — Ἕλληνας· καὶ ὅτι
 τώρα εἶναι ὁ καιρὸς νὰ δοξασθῶσιν ὡς τοπάλαι· τοὺς λόγους τούτους τοῦ
 μακαρίου Ἰγνατίου ἀφίνομεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου νὰ τοὺς ἐξιχνιάσῃ,
 πρέπει ὅμως νὰ ἔχη γνώσεις ἀκριβεῖς τῶν Ὀθωμανικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων·
 ἡμεῖς λέγομεν μόνον τοῦτο, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἢ εἶχε λησμονήσει διόλου τὴν Ὀθω-
 μανικὴν θρησκείαν, τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, τὰ αὐθαίρετα ἤθη καὶ ἐθίμα
 αὐτῶν ἢ ἐφαντάσθη, ὅτι οἱ λόγοι του ἐμελλον νὰ ἰσχύσουν τόσον, ὥστε διὰ
 μιᾶς νὰ ρίψωσι κάτω ὅλα ταῦτα ἡμεῦ καὶ τὸ πρὸ τῶν αἰώνων ριζομένον εἰς
 τὴν καρδίαν τῶν κουράνι.

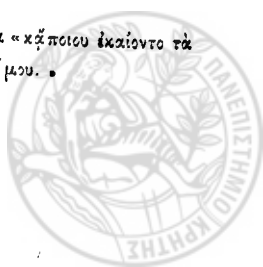
» ἄλλους. Μὴν ὑπολάβετε, ὅτι λέγομεν αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς
 » φοβίσωμεν, ἢ ὅτι ἡμεῖς ἐλπίζομεν νὰ γλυτώσωμεν, ὄχι
 » μόνον, θὰ μᾶς ἀφήσουν ὑστερινούς, διὰ νὰ ἴδωμεν πρῶτον
 » τὸν ὄλεθρον (ὃ μὴ γένοιτο) τῶν ἄλλων ὁμογενῶν μας,
 » καὶ ἔπειτα τὸν ἰδικόν μας· ἐβεβαιώθημεν, ὅτι ὁ Κῶστας
 » Μπότσαρης (αὐτάδελφος τοῦ Κ. Μάρκου Μπότσαρη), ὅς-
 » τις εἶναι καὶ αὐτὸς σκλάβος εἰς Ἰωάννινα μαζὺ μὲ τοὺς
 » ἄλλους, διὰ προσταγῆς τοῦ Χουρσίτ πασᾶ σᾶς ἔγραψε
 » διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ εἰρημένου Κ. Μάρκου, λέγων σας,
 » ὅτι εἶναι αὐτὸς οἰκοκύρης, καὶ ὅτι ἡ εὐγένειά σας δὲν ἔχε-
 » τε κανένα δικαίωμα νὰ τὴν ζητήσετε ἀπὸ τὸν εἰρημένον
 » πασᾶν, εἰς τὴν ὁποίαν συμφωνίαν πραγματεύεσθε μετ' αὐ-
 » τοῦ περὶ ἀπολυτρώσεως τῆς ἰδίας του οἰκογενείας· σᾶς εἰ-
 » δοποιῶμεν, ὅτι ἂν λάβετε αὐτὸ τὸ γράμμα, νὰ τὸ μετρή-
 » σετε ὡς χαρτίον ἄγραφον· διότι, κατὰ τὴν παροιμίαν·
 » « Ἐπίσκοπος κρεμάμενος ἔγραφε, κ' ὑπέγραφε » διὸ παρα-
 » καλοῦμεν νὰ προσπαθήσετε ὅσον τὸ δυνατόν, διὰ νὰ ἐλευ-
 » θερωθῇ καὶ ἡ εἰρημένη οἰκογένεια καὶ οἱ ἐπίλοιποι τέσσαρες
 » συμπατριῶται μας, οἵτινες εὐρίσκονται σκλάβοι εἰς τὰ
 » Ἰωάννινα, καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ ἐξῆς· Κῶ-
 » στας Μπότσαρης, Κῶστας Τζαβέλλας, Ναστούλης Δαγ-
 » κλῆς καὶ Κήτζος Κολιοδημήτρης· σκοπὸν εἴχομεν νὰ σεί-
 » λωμεν καὶ τὴν δύο ἀνθρώπους, διὰ νὰ σᾶς ὁμιλήσουν
 » ῥοματικῶς τὰ δέοντα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ δὲν μᾶς συγχωροῦν
 » αἰπεριστάσεις κατὰ τὸ παρὸν, διὰ νὰ ἔλθωσιν ὑποκείμενα,
 » τὰ ὅποια ἡ χρεία ἀπαιτεῖ, διὰ τοῦτο μένουں εἰς δευ-
 » τέρην εὐκαιρίαν. Μᾶς ἐστείλατε καὶ δύο ἀποδεικτικά

» σχεδιασμένα, διὰ νὰ πολιτογράψωμεν (*) τοὺς ἄρχοντας,
 » τὸν τε πρόεδρον κύριον Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον καὶ
 » τὸν ἀρχιγραμματέα κύριον Θεόδωρον Νέγγην· μετ' αὐτοῦ
 » κἀκίμων μεγάλην τιμὴν τῆς πατρίδος μας, τῆς ὁποίας ἴσως
 » αὐτὴ δὲν εἶναι ἀξία, πλὴν ἡμεῖς εἴμεθα ζαλισμένοι ἀπὸ
 » τὰς περιστάσεις, καὶ τὴν πατρίδα βεβαίαν δὲν τὴν ἔχο-
 » μεν ἀκόμη, ἀλλ' εἶναι ὡς κἀλαμος σαλευόμενος ὑπὸ σφο-
 » δρῶν ἀνέμων. Ὅθεν ἀνόητον ἤθελεν ἦναι, νὰ ὑποσχωμέθα
 » εἰς ἄλλους ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχομεν βέβαιον· πρὸς τοῖς
 » ἄλλοις ἡμεῖς ἂν καὶ ἀμαθεῖς ἦμεθα καὶ ἀπολίτετοι, τὸ ἔ-
 » χομεν ὅμως πατροπαράδοτον νὰ δεχωμέθα εἰς τὴν πατρίδα
 » μας, καὶ νὰ στέργωμεν, ὡς ἀδελφὸν καὶ συμπολίτην, κάθε
 » χριστιανὸν, καὶ πολὺ περισσώτερον τοὺς εὐγενεῖς καὶ
 » πεπαιδευμένους.

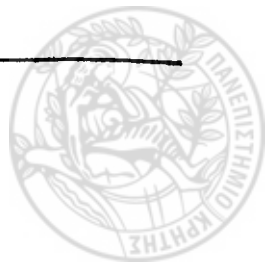
» Ἡ κρίσιμος καὶ ἐπικίνδυνος περίστασις μᾶς ἐβίασε νὰ
 » σᾶς γράψωμεν πολλὰ, τὰ ὁποῖα, ἂν ἦναι ὀρθὰ καὶ δίκαια,
 » τὸ μέλλον θέλει τὰ δείξει· πολλαῖς φοραῖς σᾶς ἐγράψαμεν
 » καὶ κἀμμία ἐνέργεια δὲν ἔγινεν εἰς τὰ γράμματά μας,
 » τὸ αἴτιον ἀγνοοῦμεν φίνεται, ἢ ἰσχυρογνωμεῖτε, ἢ ἀγνοεῖ-
 » τε τὸ ἀληθινὸν συμφέρον τοῦ ἔθνους· ἂν λοιπὸν τὸ πρῶτον,
 » ἐπιμείνατε εἰς αὐτὸ καὶ βραστάτε ταύτην τὴν τελευταίαν
 » μας ἐπιστολήν, διὰ νὰ τὴν ἔχετε, ὡς καθρέπτην, καὶ νὰ
 » δώσετε ἀπολογία καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώ-
 » πους, ἂν ζήση κἀνένας ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ ὃ, τι ἀπευκταῖον ἀκο-
 » λουθήσει μετὰ ταῦτα· ἂν τὸ δεῦτερον, πληροφορηθῆτε ἀπὸ

(*) Εἰς τούτους ἤρμοζεν ἡ κοινὴ καὶ χωρικὴ παροιμία « κἀποιοὺ ἐκαίοντο τὰ
 » γένεια, καὶ ἄλλος τὸν ἔλεγε, στάσου ν' ἀνάψω τὸ σιφίμου. »

» τὰ εἰρημένα. Μὴν ἀπατηθῆτε εἰς τὸν βοήθον (*) καὶ ὑπερ-
 » ασπιστὴν, καὶ εἰς τὰς χαροποιὰς εἰδήσεις, καὶ ἔπειτα
 » ἀδιαφορήσετε εἰς ὅσα σᾶς γράφομεν, διότι αὐτὸ δὲν λαν-
 » θάνει οὔτε ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἕως ὅτου νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀπὸ τὰ
 » ὑπερβόρεια μέρη, ἐδῶ λυόνουν καὶ τὰ ἰδικὰ μας κόκκαλα·
 » τέλος πάντων διὰ τί νὰ χάσκωμεν, προσμένοντες βοή-
 » θειαν ἀπὸ βόρεια καὶ δυτικὰ μέρη, ἐνῶ μόνοι μας (ὅταν
 » θέλωμεν) δυνάμεσθαι νὰ τελειώσωμεν τὸν προκείμενον, ἰε-
 » ρὸν ἀγῶνα; ποῖος ἐπαινεῖται καὶ δοξάζεται, ὅστις ἐκτελεῖ
 » τὸ ἔργον μόνος του, ἢ ὁ παρ' ἄλλου βοηθούμενος; Συμπα-
 » τριῶται! ἂν θέλωμεν ν' ἀπολαύσωμεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς
 » πατρίδος, πρέπει νὰ ἐξορίσωμεν μακρὰν ἀπ' ἡμῶν πᾶσαν
 » ἐξωτερικὴν ἐλπίδα, καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶμεν σφικτὰ τὴν
 » φρόνησιν, ὁμόνοιαν, ἀνδρείην καὶ ἀπόφασιν, τὰ ὑποῖα μόνα
 » δύνανται νὰ καταβάλλουν τὸν ὑπερήφανον Σουλτάνον·
 » ἡμεῖς γνωρίζομεν τὴν δύναμιν καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον
 » (τὸ λέγομεν, χωρὶς νὰ μᾶς ὑπολάβῃ τις κομπαστὰς) καὶ
 » τὴν ἰδικὴν μας, καὶ τὴν τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν,
 » ὁμοίως καὶ τὴν Τουρκαλθανικὴν, τῆς ὁποίας τὰς μεγάλας
 » προετοιμασίας βλέπομεν ἰδίως ὀφθαλμοῖς· μολαταῦτα σᾶς
 » λέγομεν, ὅτι, ἢ μᾶς βοηθήσετε, ἢ δὲν μᾶς βοηθήσετε, εἰς
 » ὅσα σᾶς γράφομεν, ἡμεῖς ἀπεφασίσαμεν ν' ἀφήσωμεν τὰ
 » κόκκαλά μας ἐδῶ μετὰ τῶν πατέρων μας καὶ ἀδελφῶν,
 » καὶ ὄχι πλέον νὰ κάμωμεν συμβιβασμὸν με τοὺς Τούρκους·
 » ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος, ὅπου θὰ μᾶς εὔρουν οἱ ἐχθροὶ χω-
 » ρισμένους, καὶ θὰ μᾶς ἀφανίσουν με εὐκολίαν, τὸ ὁποῖον
 » ἀλλῶως, ἴσως θ' ἀκολουθοῦσε τὸ ἐναντίον.

(*) Ἐννοῦσαν πάντες τὴν Ῥωσίαν.

• Οὕτω λοιπὸν δίδομεν τέλος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ὑποση-
 » μειούμεθα μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας·

Οἱ εὐπειθεῖς πολῖται

Νότης Μπότσαρης.

Ζηγούρης Τζαβέλλας.

Νικολὸς Τζαβέλλας.

Γεώργιος Δράκος.

Γιώτης Δαγκλῆς.

Νάσης Φωτομάρας.

Λάμπρος Β. Ζάρμπας.

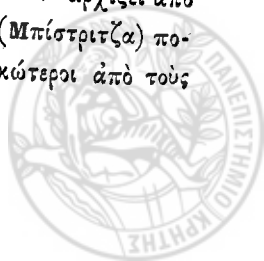
Λάμπρος Κατμᾶς.

Διαμάντης Ζέρβας.

Ἐγνωστοποιήθησαν προλαβόντως, τὰ αἷτια, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισε τὴν ἐκστρατείαν διὰ τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀρχι-στράτηγος Χουρσίτ, ὅστις ἀφοῦ ἐσύναξεν εἰς τὰ Ἰωάννινα πραγματικῶς τριάκοντα ἑξ χιλιάδας στρατεύματα Τουρκαλβανικὰ ἐκλεκτὰ, δηλαδὴ Τσάμηδες, Διάπηδες, Τόσκηδες καὶ Γκέγκηδες, μὲ ἀρχηγούς ἐμπειροπολέμους, ἐξέδωκε διαταγὴν νὰ ᾔηται ἔτοιμα εἰς ἐκστρατείαν ἅμα προσταχθῶσι. Πρὸ τοῦ ὅμως διηγηθῶ τὰ τῆς ἐκστρατείας συμβάντα, ἐνέκριναν νὰ κάμω μίαν παρέκβασιν καὶ ξεχωριστὴν παράστασιν τῶν ρηθέντων τεσσάρων ἐθνῶν· διότι ἡ πολυχρόνιος διατριβὴ καὶ συχνοὶ μετ' αὐτῶν πόλεμοι μ' ἔδωκαν τὰ μέσα νὰ γνωρίσω τὰ ἦθη καὶ προτερηματά των, τὰ ὁποῖα δὲν στοχάζομαι νὰ φανῶσιν ἀπερίεργα πρὸς τὸν ἀναγνώστην καὶ πρῶτον

Περὶ τῶν Τσάμηδων.

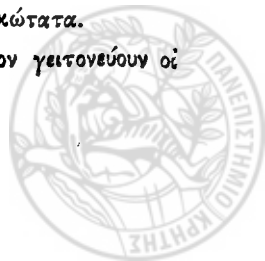
Οἱ Τσάμηδες κατοικοῦσι τὴν παλαιὰν Θεσπρωτίαν, νῦν δὲ λεγομένην Παρακάλαμον, ἢ κατοικία των ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Σούλιον, καὶ τελειώνει εἰς τὸν Δῶδωνα (Μπίστριτζα) ποταμόν· εἶναι θρηῆσκοι, ἀλξζόνες καὶ ὀρητικώτεροι ἀπὸ τοὺς

ἄλλους εἰς τοὺς πολέμους, ὅστις ὁμως ἀνθέξῃ τὴν πρώτην ὀρμὴν των, εὐκόλως τοὺς τρέπει ἔπειτα εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἀμφιρρέπεῖς· δὲν φυλάττουσι τόσον τὰς συμφωνίας καὶ ὑποσχέσεις, εὐφημίζονται δὲ παρὰ πάντων ὡς ἐπιτηδειότεροι χορευταὶ, καὶ τοῖς ἀρέσκει ὁ πολυτιμος ἱματισμός· εἶναι εὐρῶστοι καὶ εὐσχημοὶ καὶ μολονότι ὀμιλοῦσι τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον, ὡς φυσικὴν, ἢ καὶ κατὰ τὴν ἀπλοελληνικὴν, ἐκφράζονται ὁμως ὀρθῶς ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ μάλιστα ὅσοι κατοικοῦσι τὰ πέριξ τῆς Παραμυθίας.

Μετὰ τοὺς Τσάμηδες ἔπονται οἱ Λιάπηδες, τῶν ὁποίων ἡ κατοικία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ πέραν μέρος τοῦ Δώδωνος ποταμοῦ, καὶ κατοικοῦντες τὴν Χαωνίαν καὶ Ἀκροκεραύνια ὄρη, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ Χειμάρρα, ἐκτείνονται ἕως τὴν Αὐλῶνα, ἔχοντες τὰ παράλια τοῦ Ἰονικοῦ πελάγους καὶ μέρος τοῦ Ἀδριαντικοῦ κόλπου καὶ ἰκανὴν ἔκτασιν τῆς Μεσογείου· εἶναι ἀνδρεῖοι εἰς τοὺς πολέμους, ἀγχίνοες, φιλόξενοι, ἐπιτηδειότατοι νυκτοκλέπται καὶ εὐχαριστοῦνται πολὺ εἰς τὴν σωματικὴν κακοπάθειαν καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν γυμνότητα καὶ ῥυπαρότητα τῶν φορεμάτων, ἢ ὁποία τοῖς χρησιμεύει εἰς τὴν νυκτοκλεψίαν, διὰ νὰ μὴ γνωρίζωνται· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἶναι μικρόσωμοι, δύσμορφοι, ἀλλ' ἀκούραστοι· δὲν λυπεῖται ἕνας Λιάπης, ἂν φονευθῇ, ἢ πληγῶθῃ κλέπτων πρόβατον, αἶγα, ἢ ἄλλο τι εἶδος· ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις του πρὸς τὸν ἐρωτήσοντα εἶναι ἡ ἐξῆς. « Κόκκα πέρ κόκκα, δηλαδὴ κεφαλὴν διὰ κεφαλὴν· ὅλοι ἐν γένει ὀμιλοῦν τὴν Ἀλβανικὴν διάλεκτον, πολλὰ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν γνωρίζουν τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ταύτην βαρβαρικώτατα.

Μετὰ τοὺς Λιάπηδες κατὰ τὴν Μεσόγαιον γειτονεοῦν οἱ

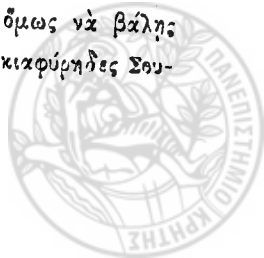

Τόσκηδες· ἔθνος ἀνδρείον, πολεμικόν, φιλόζενον, ἐπίμονον εἰς τοὺς κινδύνους καὶ πιστὸν εἰς τοὺς φίλους· οὗτοι δὲν εἶναι τόσον ὀρμητικοὶ εἰς τοὺς πολέμους, ὡς οἱ Τσάμηδες, δυσκόλως ὅμως δύναται τις νὰ τοὺς τρέψῃ εἰς φυγὴν· ἔχουσι μέτριον ἀνάστημα σώματος καὶ εὐῤῥώστον, κεφαλὰς μεγάλας καὶ σφαιροειδεῖς, φέρουσι δὲ τὰ δευτερεῖα εἰς τὴν κακοπάθειαν μὲ τοὺς Λιάπηδες· ἡ διάλεκτός των ὅμως εἶναι ἡ αὐτὴ, ὡς τῶν Λιάπηδων.

Εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ κατὰ τὸ δυτικοβόρειον μέρος γειτονεῦουν οἱ Γκέγκηδες, ἔθνος ἀνδρειότερον ἀπὸ τὰ ῥηθέντα τρία, ὀρμητικὸν καὶ ἐπίμονον εἰς τοὺς κινδύνους· ὅταν ὅμως καταντήσῃ εἰς ἀταξίαν, φθείρεται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, ἐπειδὴ οὔτε ταχύπουν εἶναι, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, οὔτε στρατηγηματικὸν νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὑπαρξίν του· ἂν τύχῃ ὅμως ἐμπειροπολέμου ἀρχηγοῦ, τότε δυσκόλως νικάται· εἶναι μεγαλόσωμοι, εἰλικρινεῖς, πιστοὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις των, ἀλλ' ἀμβλύνοες· ἡ διάλεκτός των εἶναι Ἰλλυρικὴ, μεμιγμένη ὅμως μὲ τὴν Ἀλβανικὴν· τὴν δὲ Ἑλληνικὴν διόλου ἀγνοοῦσιν.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Χουρσίτ πασαῖς ἐξέδωκε προσταγὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς των στρατευμάτων νὰ ἦναι ἕτοιμοι δι' ἐκστρατείαν, οἱ ὄπλαρχηγοὶ Τσάμηδες ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἐπρόβαλαν τὰ ἀκόλουθα.

« Ἰψηλότατε Βεζίρ! ἡμεῖς, κατὰ τὴν προσκυνητὴν προσ-
 » ταγὴν σου εἴμεθα ἕτοιμοι μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν μας
 » νὰ ὑπάγωμεν, ὅπου προστάξετε, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ
 » μεγάλου Προφήτου μας καὶ ἀγίας εὐχῆς τοῦ κραταιοτάτου
 » Βασιλέως μας, ἐλπίζομεν νὰ ἐξολθρεύσωμεν αὐτοὺς τοὺς
 » ἀπάτας Γκιαούρηδες· σὲ παρακαλοῦμεν ὅμως νὰ βάλῃς
 » κἀνένα προσωρινὸν καπᾶκι μ' αὐτοὺς τοὺς κιαφύρηδες σου-

» λιώτας και κακούς γείτονάς μας· διότι, όπόταν ήμεις μα-
 » κρυνθώμεν άπ' έδω, αύτοί δύνανται έπειτα νά σκλαβώ-
 » σουν τας γυναϊκάς μας και παιδιά μας, και τότε τι μάς
 » ώφελοϋν πλέον οί σκλάβοι, αί σκλάβαι και τά λάφυρα, τά
 » όποϊα θά πάρωμεν, όπόταν χάσωμεν τά ιδικά μας;

Βαθειαν έντύπωσιν έπροξένησαν ταϋτα τά προβλήματα
 τών Τσάμηδων εις τήν κεφαλήν του Χουρσιτ πασα, διό
 ένέκρινε νά πολιτευθῆ, ή, αλήθεστερον ειπείν, ν' άπατήση
 τους Σουλιώτας, φοβούμενος μήπως μετά τον έκείθεν άνα-
 χωρισμόν του, έπαναστατήσωσιν όλην τήν Ηπειρον, και
 τότε τά Τουρκαλθανικά στρατεύματα και κατ' έξοχήν τά
 Τσάμικα, ήσαν βιασμένα νά επιστρέψωσιν εις τά ιδία, προς
 υπεράσπισιν των οικογενειών των· διό και έπεμψε προς αύτους
 τήν εξής έπιστολήν.

*Έπιστολή του Μεχμέτ Χουρσιτ πασα προς τους
 Σουλιώτας.*

Καπιτανίσι και λοιποί Σουλιώται σα; χαιρετώ.

« Δίκαιον είχετε νά κινήσετε τά όπλα εναντίον του ύψη-
 » λοϋ Δεβλετίου, έως τῆς σήμερα· τó σφάλμα θμως δέν είναι
 » ιδικόν σας, αλλά του προκατόχου μου Ισμαήλ πασα, ός
 » τις δέν έπραξε κατá τó βασιλικόν φερμάνι, τó όποιον έλε-
 » γεν, ότι όσοι εκείνοι, γκερέκ Μουσουλμάνοι, γκερέκ βι-
 » γιάδες, έδιώχθησαν, και ήρπάχθησαν τά ύποστατικά των
 » άπό τον χαϊνήν Αλή πασαν, τώρα νά επιστρέψωσιν εις
 » τήν πατρίδα των, νά λάβουν τά ύποστατικά των, και νά
 » κινήσουν τά όπλα κατ' αύτου δια νά τον έξολοθρεύσουν·
 » άλλ' ό Ισμαήλ πασα, άν δια όλους τους άλλους έφρόντισε
 » νά ενεργηθῆ τó βασιλικόν φερμάνι, εις έσα; θμως όχι μόνον

» πατρίδα και ὑποστατικὰ δὲν ἔδωκεν, ἀλλὰ συνήρησε
 » πρὸς τούτοις και νὰ σᾶς χάσῃ ὅλους, καθὼς μὲ βεβαιότητα
 » ἐπληροφορήθην περὶ τούτου· ἔσείς δέ, διὰ νὰ ἀποφύγετε
 » μὲν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπολαύσετε δὲ τὴν πατρίδα σας και
 » ὑποστατικὰ, ἐβιάσθητε νὰ συμμαχήσετε μὲ τὸν πρῶην
 » ἄσπονδον ἐχθρὸν σας Ἀλῆ πασᾶν· δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν
 » τὴν αἰτίαν και τὸ δίκαιον και ὑψηλὸν Δεβλέτι ὄχι μόνον
 » δὲν σᾶς ἔχει εἰς τὸ γαζέπι του (ὀργὴν του), ἀλλὰ
 » σᾶς δίδει ἀκόμη δι' ἐμοῦ και τὸ βράϊ (συγχώρησιν) διὰ
 » πάντα· σᾶς συγχωρεῖ νὰ ἔχετε και ἐξουσιάζετε τὸν τόπον
 » σας και ὑποστατικὰ σας, καθὼς και πρῶτα· νὰ ζῆτε μὲ
 » τὰ ἴδια προνόμια, τὰ ὁποῖα ἀπελαμβάνετε και ἐξ ἀρχῆς,
 » χωρὶς νὰ ἐμπορῆ κανένας γείτων νὰ σᾶς ἐνοχλήσῃ· ἀνίσως
 » πάλιν ἔχετε σκοπὸν νὰ μοῦ ζητήσετε και ἄλλα πράγμα-
 » τα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχετε χρεῖαν, στείλετέ μοι ἐδῶ δύο ἢ
 » τρεῖς καπετανέους μὲ πληρεξούσια γράμματα σας, διὰ νὰ
 » στερεώσωμεν τὴν εἰρήνην και ἀμνηστειαν, και νὰ σᾶς δώ-
 » σωμεν και ὅτι ἄλλο ζητεῖται· νὰ τοὺς στείλετε ὁμῶς τὸ
 » γρηγορώτερον, ἐπειδὴ βιάζομαι νὰ κινήσω μὲ τὰ στρατεύ-
 » ματα διὰ νὰ ὑπάγω, ὅπου εἶμαι προσταγμένος ἀπὸ τὸ κρα-
 » ταιὸν και ὑψηλὸν Δεβλέτι μου· και ὑγιαίνετε.

Τῆ 5 Μαΐου 1822, Ἰωάννινα.

Ὁ Στρασκέρης και πληρεξούσιος ὄλων τῶν εἰς
 τὴν Ρούμελην Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων,
Βεζὶρ Μεχμέτ Χουρσίτ πασᾶς.

Λαβόντες λοιπὸν και ἀναγνοῦντες ταύτην τὴν ἐπιστολὴν
 οἱ Σουλιῶται συνεσκέπτοντο τὸ πρακτέον· ἐξ ὧν οἱ μὲν περισ-
 σότεροι ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν ἀμφιρρέπει·

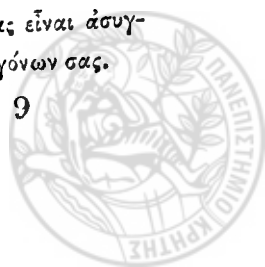

Τούτων οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὠμίλησεν ὁ Πέρ-
 ραιβὸς πρὸς αὐτοὺς τὰ ἀκόλουθα.

« Σᾶς ἔρωτῶ, ἀδελφοὶ Σουλιῶται, ὁ πόλεμος, τὸν ὅποιον
 » κάμνετε, μερικὸς εἶναι, ἢ ἐθνικὸς; ἐὰν τὸ πρῶτον, ἴσως
 » ἤθελε σᾶς ὠρελῆται εἰς τοῦτο μόνον ἢ εἰρήνη, διὰ νὰ ξε-
 » κουρασθῆτε πρὸς καιρὸν ἀπὸ τὸν πόλεμον, νὰ περιλάβετε
 » τὰ ὑποστατικά σας, νὰ τὰ καλλιεργήσετε καὶ νὰ συνάξετε,
 » εἰ δυνατὸν, τοὺς καρπούς· ἐὰν δὲ τὸ δεύτερον, πόσον και-
 » ρὸν ἐλπίζετε νὰ χαρῆτε ἤσυχοι, καὶ πόσον ζωντανοί; ἐσεῖς
 » ἐξεύρετε πολλὰ κκλά, ὅτι ὁ Χουρσίτ πασᾶς ὑπάγει μὲ τῶ-
 » σα στρατεύματα ν' ἀφανίσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπομέ-
 » νως τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, ἐπειτα ἐλπίζετε ν' ἀφήτῃ ἐσᾶς
 » ζωντανούς διὰ σπόρον; δὲν καταλαμβάνετε, ὅτι τὸ γράμμα
 » του εἶναι μία φανερὰ ἀπάτη, διὰ νὰ σᾶς ἀποκοιμήσῃ; δὲν
 » ἐνθυμεῖσθε καὶ τὴν προχθесινὴν ὀμιλίαν, τὴν ὅποιαν οἱ
 » ὀπλαρχηγοὶ Τσάμηδες ἔκαμαν πρὸς αὐτὸν δι' ἐσᾶς; καὶ
 » ὅταν ἐσεῖς ἀδιαφρήσετε εἰς τοῦτο, δὲν εἶναι μία πασιφα-
 » νῆς προδοσία πρὸς τὸ ἔθνος, τὸ ὅποιον σᾶς γνωρίζει ὡς
 » προπύργιον του; ἢ, ὅταν μετὰ τὸν ὄλεθρον τῆς Πελοπον-
 » νήσου καὶ Ρούμελης ὀρμήσῃ ἡ Τουρκία κατεπάνω σας, ποῖος
 » τότε θέλει εὔρεθῆ ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς νὰ σᾶς βοηθήσῃ
 » πλέον; ἢ ποῖος, ἀφ' ὅσους ἀποφύγουν τὸν θάνατον, δὲν
 » θέλει παρκαλέσει τὸν Θεὸν νὰ χαθῆτε ὅλοι ὡς προδύται
 » ὄλου τοῦ ἔθνους; τέτοιον βρωμερὸν καὶ θεοανθρωπομίση-
 » τον ὄνομα μακρὰν μακρὰν ἀπ' ἐσᾶς τοὺς ἥρωας Σουλιώ-
 » τας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναμφιβόλως ἢ ἱστορία μέλ-
 » λει νὰ ὑψώσῃ πολὺ περισσύτερον ἀπ' ἐκεῖνα τῶν πατέρων
 » σας, ἐπειδὴ καὶ αἱ σημεριναὶ ἀνδραγαθίαι σας εἶναι ἀσυγ-
 » κρίτως σημαντικότεραι ἀπ' ἐκεῖνας τῶν προγόνων σας.

(ΤΟΜ. Α.)

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἠσθάνθησαν οἱ Σουλιῶται τὴν ἀπάτην καὶ τὸ συμφέρον των· ὅθεν καὶ ἀμέσως ἐπαρακάλεσαν τὸν Περρραιῶν νὰ κάμῃ τὴν ἀπόκρισιν καθ' ὃν τρόπον γνωρίζειει συμφεροτέραν διὰ τὸ ἔθνος καὶ ὑπόληψίν των, ἢ ὅποια εἶναι ἡ ἐξῆς·

*Ἐπιστολὴ τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον
Ἰωαννίωρ.*

Ἵψηλότατε Βεζίρ Μεχμέτ Χουρσίτ πασῶ.

« Τὸ ὑψηλόν σου μπουγιουρδὶ ἐλάβομεν καὶ τὰ μὲν αὐτᾶ
» γεγραμμένα καλῶς ἐκαταλάβομεν· εὐχαριστοῦμεν δὲ τὸν
» Θεόν, ὅτι ἐγνωρίσατε καθαρὰ τὰ ὅσα ἄδικα μᾶς ἔκαμεν
» ὁ προκάτοχός σας Ἰσμαήλ πασᾶς, ὥστε καὶ δι' αὐτὴν τὴν
» αἰτίαν παρακινεῖσθε, φαίνεται, νὰ μᾶς δώσετε τὴν συγ-
» χώρησιν καὶ εἰρήνην ἐκ μέρους τοῦ κραταιοτάτου Σουλτάνου,
» διὰ νὰ ζήσωμεν, ὡς καὶ πρότερον, μὲ τὰ ὑποστατι-
» κά μας καὶ προνόμια.

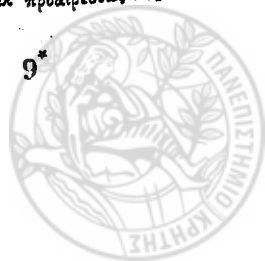
« Ἵψηλότατε! πᾶς ἄνθρωπος φυσικὰ ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχίαν
» καὶ εἰρήνην, ἀρκεῖ μόνον νὰ ᾔηαι καὶ τὰ δύο στερεὰ καὶ
» σωτήρια, καὶ ὄχιπροσωρινὰ καὶ ὀλέθρια· διότι τὰ κινή-
» ματά σας δὲν μᾶς ἀσφαλίζουν τὴν προβαλλομένην συγ-
» χώρησιν καὶ εἰρήνην, ὡς στερεὰ καὶ σωτήρια πράγματα.
» Μὴν ἀκούετε, Ἵψηλότατε, αὐτοὺς τοὺς φράγκους, οἱ ὅποιοι
» σᾶς λέγουν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάτησαν κατὰ τοῦ
» Σουλτάνου (*). τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καθὼς αὐτοὶ σᾶς τὸ

(*) Ὁ σκοπὸς τῶν Σουλιωτῶν ἀπέβλεπε νὰ παραστήσωσι τὴν ἐπαναστά-

παρασταίνου, ἀλλὰ συνέβη κατὰ τὸν ῥηθησόμενον τρόπον.
 « Ὅποταν τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι ὠργίσθη τὸν Ἀλῆ πασᾶν
 » διὰ τὰς κακὰς του πράξεις, ἐκεῖνος, διὰ ν' ἀποφύγη, ἡ
 » τούλάχιστον σμικρὴν τὴν κατ' αὐτοῦ βασιλικὴν ὄργην,
 » ἔπεμψεν ἀποστόλους εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, εἰς τὸν Μω-
 » ρεᾶν καὶ Ρούμελην νὰ κηρύξουν, ὅτι τὸ Δεβλέτι ἀπεφάσισε
 » νὰ βάλῃ σπαθὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅτι, ἂν θέλωσι τὴν
 » ζωὴν των, πρέπει νὰ λάβωσιν ὅλοι τὰ ὄπλα νὰ ὑπερασπι-
 » σθῶσι, καὶ ὅτι θέλει τοὺς εἶναι καὶ αὐτὸς βοηθός· ἐδῶ ἡ
 » πανουργία τοῦ εὗρε σύμφωνον καὶ συμβοηθὸν τὴν περίσασιν·
 » ἐπειδὴ τὰ σύγχρονα κινήματα τῶν πολυαρίθμων στρατευ-
 » μάτων τοῦ Σουλτάνου κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐβία-
 » σαν τοὺς Ἕλληνας νὰ πιστεύσουν τοὺς λόγους τῶν ἀποστό-
 » λων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ἐνταυτῷ νὰ δράξουν τὰ ὄπλα νὰ
 » ὑπερασπίσωσι τῶν ἐχυτὸν των καὶ γυναῖκα καὶ παῖδά των· ἰδοὺ
 » λοιπὸν συνέβη καὶ εἰς αὐτοὺς, καθὼς καὶ εἰς ἡμᾶς, ἡ ὑπό-
 » θεσις, ἀγκαλὰ διαφορετικὸν μὲν τὸ πρᾶγμα, σύμφωνον δὲ
 » κατὰ τὴν ἔννοιαν μὲ τὸ ἰδικόν μας. Ὅθεν δίκαιον εἶναι νὰ
 » δώσετε καὶ εἰς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ κραταιοτάτου Σουλ-
 » τάνου τὴν συγχώρησιν, εἰρήνην καὶ ἀμνηστίαν, χωρὶς νὰ
 » κινήθητε κατ' αὐτῶν μὲ τὰ στρατεύματα· καὶ ὅταν ἐκεῖνοι
 » πρῶτοι δεχθῶσιν αὐτὰ, τότε καὶ ἡμεῖς τὰ δεχόμεθα ὡς
 » δεῦτεροι, ἐπειδὴ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἠπατήθησαν· ἂν λοιπὸν
 » τὸ πρᾶγμα γίνῃ οὕτως, ὡς γράφομεν, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ
 » δίκαιον, τότε καὶ ἡμεῖς εἴμεθα σύμφωνοι εἰς ὅσα μᾶς

σιν, προκύψασιν ἐκ συνεργείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ οὐχὶ ἐκ προαιρέσεως τῶν
 Ἑλλήνων· ἀλλ' ὁ ἄρχηγός δ' ἐπέισθη εἰς τοὺς λόγους των.

» προβάλλετ'· τὸ ἐναντίον δὲ, προκρίνομεν μυριάκις ν' ἀπο-
 » θάνωμεν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ τιμὴν καὶ δόξαν, παρὰ νὰ ἀμαυ-
 » ρώσωμεν τὸ ὄνομά μας εἰς τὸ τέλος μὲ τὸ αἰώνιον ὄνειδος
 » τῆς προδοσίας.

Ταῦτα καὶ σὰς προσκυνοῦμεν

Ἔλοι οἱ Σουλιῶται

7 Μαΐου 1822 Σούλιον.

μεγάλοι καὶ μικροί.

Εἰς τόσον βαθμὸν συγχύσεως καὶ ὀργῆς κατήντησεν ὁ Χουρσίτ πασαῶς, ὅταν ἀνέγνωσε τὴν ἀνέλπιστον ἀπόφασιν τῶν Σουλιωτῶν, ὥστε, ἀποβρίψας τὴν πρώτην ἀπόφασιν τῆς ἐκστρατείας διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἀμέσως ἔδωκε νέας διαταγὰς εἰς τοὺς ἀρχηγούς νὰ κινηθῶσι κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ νὰ περάσωσιν ὅλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐν στόματι μαχαίρας· διότι ἐτόλμησαν νὰ τῷ γράψωσι μὲ τέτοιον αὐθάδη καὶ ὑπερήφανον τρόπον, καὶ ὄχι ὡς βασιλικοὶ καὶ ὑποκλινεῖς βασιλιάδες· πολὺ δὲ περισσότερον τὸν ἐτάραττεν ἡ λέξις « Ἕλληνες » τῆς ὁποίας τὴν ἔννοιαν ἀγνοῶν τὸ πρῶτον, πληροφορηθεὶς δὲ, οὔτ' ἤθελε πλέον νὰ τὴν ἀκούσῃ, οὔτ' ἐτόλμα τις νὰ τὴν προφέρῃ ἔμπροσθέν του.

Τοιαύτην λοιπὸν μεταβολὴνπραγμάτων ἰδόντες οἱ Σουλιῶται, ἠτοίμαζον τὰ ὄπλα των· ἐγνωστοποίησαν ὁμῶς παρ-
 ευθὺς τὴν ἀπόφασιν τῶν Τούρκων καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία, διὰ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ Σούλιον, πρὶν ὁ ἐχθρὸς καταπλακώσῃ τὰ χωρία των, καὶ τοὺς αἰχμαλωτίσῃ, καὶ θυσιάσῃ· οἱ δὲ, μολονῶτι διστάχθησαν καὶ ἀπὸ τὸν Χουρσίτ πασαῶν νὰ μείνωσιν εἰς τὰ ἴδια, καὶ δὲν θέλει βλαφθῶσιν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων, δὲν ἐνεπιστεύθησαν ὁμῶς εἰς τοὺς λόγους του, ἀλλὰ μὲ ὅλα των τὰ κινητὰ καὶ κτήνη

κατέφυγον εἰς τὸ Σούλιον· ἀξιόλογον φιλοξενίαν καὶ περί-
θαλψιν ἔδειξαν πρὸς αὐτοὺς οἱ Σουλιῶται· ἐπειδὴ τοὺς ἐ-
δέχθησαν μέσα εἰς τὰς οἰκίας των, ὑπέφεραν τὰ βάρη καὶ
ἀταξίας των, χωρὶς τινὰ γογγυσμόν· αἱ Σουλιώτισσαι ἔδι-
δον τὰ πρωτεῖα εἰς τὰς γυναῖκάς των νὰ πρωτομαγειρεύουν,
πρωτορουρνίζουν, πρωτοπλύνουν, πρωταντλοῦν νερόν ἀπὸ
τὰ πηγὰδια καὶ ἄλλα ὅμοια· ἐφρόντισαν ὅμως προλαβόν-
τως, δηλαδὴ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν παραλαβὴν
τῆς πρὸς αὐτοὺς γραφῆς τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, νὰ πέμψωσι
τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ὑπεσχέθην νὰ
καταχωρήσω.

*Εὐγενέστατοι διοικηταὶ καὶ προὔγοντες τῆς Πελοποννήσου
καὶ στερεᾶς Ἑλλάδος χαίρετε καὶ υἱαίνετε.*

» Πολλὰ καὶ διάφορα γράμματα σᾶς ἐστείλαμεν ἄγρι
» τοῦδε, διὰ τῶν ὁποίων σᾶς ἐρανερónαμεν πάντοτε τὰ ἐδῶ
» διατρέχοντα, πολὺ δὲ περισσότερον τοὺς σκοποὺς τοῦ Χουρσίτ
» πασᾶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, αἱ δὲ ἀποκρίσεις
» σας οὐ μόνον ἐγένοντο σπάνιοι, ἀλλ' ὡς ἐπιτοπλεῖσον καὶ
» ἀδιάρροιοι· καὶ τούτου ἕνεκα ἐβιάσθημεν ἐσχάτως νὰ ἐξ-
» αποττεῖλωμεν καὶ τοὺς συμπατριώτας μας, Μάρκον Μπό-
» τζαρην, Ἀθανάσιον Δράκον καὶ Λάμπρον Ζάρμπαν (*), διὰ

(*) Εἶχαν ἐπιστρέψει εἰς Μεσολόγγιον ἀπὸ τὴν εἰς Κόρινθον διατρίβουσαν
τότε Κυβέρνησιν· ἐκεῖ ἤκουσαν, ὅτι τὸ Σούλιον ἐπολιορκήθη, καὶ ἀμέσως
ἀπεφάσισαν (ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἄλλους δώδεκα Σουλιώτας) ν' ἀναχω-
ρήσουν τὴν νύκτα διὰ ξηρᾶ· ἀλλὰ καθ' ἣν ὥραν ἐμελλον νὰ κινήσουν, ἀπ-
εσπάσθη ἀπὸ τὴν συντροφίαν ὁ Μπότσαρης, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι συμφέρει νὰ μείνη
εἰς Μεσολόγγιον, ὅθεν ἐλπίζει νὰ γνωρισθῇ ὠφελιμώτερος διὰ τὸ Σούλιον ὁ

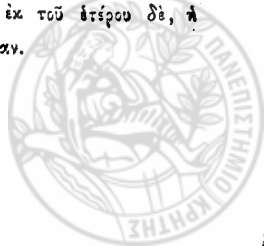

» νὰ σᾶς πληροφορήσωσι καὶ προφορικῶς τὰ γινόμενα. ἀλλ᾽
 » ἔως τῆς ὥρας δὲν ἐλάβομεν ἀπόκρίσιν σας. ὡς φαίνεται,
 » ἢ τόσον ἀδιαφορεῖτε, ἢ δυσπιστεῖτε, ἢ ἐξουθενεῖτε τὸν
 » ἐχθρόν· ὅθεν, διὰ νὰ σᾶς ἐβγάλωμεν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν
 » ἀδιαφορίαν καὶ δυσπιστίαν, ἰδοὺ σᾶς περικλείομεν ἀντί-
 » γραφα τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Χουρσίτ πασαῖ
 » καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀποκρίσεώς μας, ἀπὸ τὰ ὅποια δὲν
 » ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θέλετε βεβαιωθῆ, καὶ πιστεύσει χω-
 » ρὶς δισταγμὸν.

» Κύριοι! περιττὸν κρίνομεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ ὅποια
 » φρονήματα καὶ γνώμην μας τρέφομεν διὰ τὸ ἔθνος· διότι,
 » ἂν προλαβόντως ἐδυσπιστῆσθε, πληροφορεῖσθε τόρα
 » ἀκριβέστερα ἀπὸ τὰ ἐσώκλειστα, τὰ ὅποια δὲν ἐπιδέχον-
 » ται πλέον κάμμίαν πρόφασιν καὶ διαφιλονείκησιν· ἀλ-
 » λ' ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἀπεφασίσαμεν νὰ πράξωμεν τὰ ὅσα
 » ἡ γραφή μας διαλαμβάνει, παρακαλεῖται τὸ ἔθνος νὰ
 » μᾶς ἐξινομήσῃ ἀπὸ τὰ ἐξῆς.

ἀ. Νὰ πέμψεται τρία, ἢ καὶ τέσσαρα πλοῖα πολεμικά,
 » διὰ νὰ μετακομίσωσι τὰ γυναικόπαιδά μας εἰς αὐτὰ τὰ
 » μέρη, καὶ νὰ τὰ κατοικήσετε εἰς κἀνὲν ἀσφαλὲς καὶ ὑγιὲς
 » μέρος, καὶ νὰ λάβετε τὴν φροντίδα νὰ τὰ τρέφετε· ἐπειδὴ,
 » ἂν μείνουν ἐδῶ, ὄχι μόνον κινδυνεύουν, ἀλλὰ καὶ τὴν

δὲ Ζάρπας τῷ ὠμίλησεν ὡς ἐφεξῆς· « Καπετὰν Μάρκε! ἡμεῖς χρεωστοῦμεν
 νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν πατρίδα μὲ τὰ στήθη, καὶ ὄχι μὲ τοὺς λόγους· ἀλλ'
 αἱ συμβουλαὶ τοῦ Μαυροκορδάτου ἔκαμαν ἴσως τὸν Μπότσαρην ν' ἀπορύγη
 μὲ δυσαρτέκειαν τὴν πρὸς τὸ Σούλιον ἀφίξιν του· ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ, ἡ
 περίστασις καὶ ὁ κάλαμός του οὐκ ὀλίγον τὸν ἐδοξασαν.

- » τροφήν ματαίως δαπανῶσιν, ἢ ὅποια μέλλει νὰ χρησι-
- » μεύσῃ διὰ μόνους τοὺς πολεμικούς.

β'. Μὲ τὰ ἴδια πλοῖα νὰ μᾶς στείλετε ἀκόμη πολεμι-
 » φόδια καὶ τροφάς, τὰ ὅποια εἶναι τὰ πρῶτα μέσα καὶ
 » ἀληθῆ νεῦρα καὶ ὄργανα τοῦ προκειμένου σκοποῦ μας.

» Ἀλλὰ τὰ ρηθέντα ζητήματα πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσι μὲ
 » δραστηριότητα, πρὶν δηλαδὴ ὁ ἐχθρὸς μᾶς πολιορκήσῃ,
 » διότι τότε οὔτε γυναικόπαιδα δυνάμεθα νὰ μετατοπίσω-
 » μεν, οὔτε τροφάς καὶ πολεμοφόδια νὰ μετακομίσωμεν
 » ἀπὸ τὸν αἰγιαλὸν, ἐπειδὴ ἀπέχει ἀφ' ἡμῶν ὀκτὼ ὥρων
 » διάστημα· καὶ ὅταν, ὅσα προβάλλομεν, δὲν ἐκτελεσθῶσιν
 » ἐγκαίρως, τότε καὶ ἡμεῖς θὰ κινδυνεύσωμεν, καὶ τὸ ἔθνος
 » μετὰ ταῦτα, πιθανόν, νὰ ὑποφέρῃ τὰ χεῖριστα.

» Πικτριῶται! ὁ ἐχθρὸς, μὲ τὸν ὅποιον μέλλομεν νὰ κτυ-
 » πηθῶμεν εἶναι γενναῖος, πολύτροπος, ἐμπειροπύλεμος,
 » ἐπίμωον, δραστήριος καὶ ἐκδικητικὸς, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος Ἀλῆ
 » πασᾶς δὲν συνεστάλη νὰ τὸν ὁμολογήσῃ ἀξιώτερόν του,
 » τὰ στρατεύματά του ὄχι μόνον εἶναι πολλὰ, ἀλλὰ (τὸ ὅποιον
 » δὲν σᾶς λανθάνει) καὶ τὰ δυνατώτερα τοῦ Σουλτάνου· διὰ
 » νὰ ἐπιτύχωμεν λοιπὸν τὸ σκοπούμενον, πρέπει νὰ προσυ-
 » σκεφθῶμεν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μελλόντων· ἐπειδὴ,
 » ὅταν ἔμβωμεν εἰς τοὺς κινδύνους, τότε οὔτε νοῦν ἤσυχον,
 » οὔτ' εὐκαιρίαν ἔχομεν νὰ συλλογισθῶμεν περὶ τῶν κοινῶν
 » συμφερόντων.

» Ὅθεν δίδομεν τέλος τῆς ἐπιστολῆς μας, κύριοι, ὑπενθυ-
 » μίζοντες σας μόνον τὴν κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην Φεβρουα-
 » ρίου σταλεῖσαν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολήν μας, τῆς ὁποίας τὸ
 » σχέδιον, ἂν ἠθέλετε ἐκτελέσει τότε, ἔπρεπε νὰ ἐβλέπετε

- » σήμερον ἡμᾶς ἐκστρατεύοντας κατὰ τοῦ Χουρσίτ πασαῖ ,
 » καὶ ὄχι ἐκείνον καθ' ἡμῶν ὑγιαίνετε.

10 Μαΐου 1822, Σούλιον.

Οἱ πολῖται

Νότης Μπούτσαρης.

Ζηγοῦρης Τζαβέλλας.

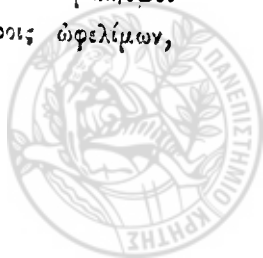
Γεώργιος Δράκος.

Τουῖσας Ζέρβας.

Γιώτης Δαγκλιῆς.

Λάμπρος Κασμαῖς.

Λαβόντες οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Τουρκαλβανῶν νέας διαταγὰς
 νὰ στρατεύσωσι διὰ τὸ Σούλιον, ἐδυσχερестήθησαν· διότι
 ἐμελλον νὰ ἐμβωσιν εἰς σκληροὺς ἀγῶνας καὶ κινδύνους,
 καὶ δὲν ἠλπίζαν ποτὲ ν' ἀπολαύσωσι πολύτιμα λάφυρα,
 καθὼς εἰς Πελοπόννησον καὶ στερεὰν Ἑλλάδα· διὸ ἐπαρου-
 σιάσθησαν οἱ σημαντικότεροι αὐτῶν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον,
 ἐπὶ σκοπῷ διὰ νὰ καταπραΰνωσι τὴν ὀργὴν του, καὶ νὰ λά-
 βωσι τὴν ἄδειαν νὰ συνομιλήσωσιν ἀκόμημίαν φορὰν προσω-
 πικῶς με τοὺς Σουλιώτας, ἐλπίζοντες νὰ μεταβάλλουν τὴν
 γνώμη των, καὶ οὕτω νὰ ἐξακολουθήσουν ἔπειτα τὸ πρῶτον
 καὶ οὐσιωδέστερον σχέδιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκτέλεσιν ἐπε-
 θύμει ἀνυπομόνως ὅλον τὸ στράτευμα. Ἐπίεισθη εἰς τοὺς
 λόγουσ των ὁ ἀρχιστράτηγος, δοὺς τὴν ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν
 πρὸς τοὺς ὁποίους ἐμελλον νὰ συνομιλήσωσιν, ὅτι ὅποιανδή-
 ποτε συμφωνίαν ἤθελαν πραγματευθῆ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν,
 ὑπόσχεται νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ καὶ ὁ ἴδιος· καὶ τῶντι, διὰ νὰ
 ἐπιτύχῃ τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς του, ἐδέχετο καὶ τὴν πλέον
 κατηχημένην συνθήκην, καὶ μάλιστα διότι προσωρινῶς
 ἐμελλε νὰ τὴν τηρήσῃ· ἔγραψαν λοιπὸν πρὸς τοὺς Σουλιώ-
 τας, προσκαλοῦντές τους νὰ ἀνταμωθῶσι, καὶ συνομιλήσωσι
 περὶ ἀναγκαίων πραγμάτων καὶ ἀμφοτέρους ὠφελίμων,

νά ἐκλέξωσι τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον μέλλει νὰ γίνῃ ἡ ἀντάμωσις· ἐδέχθησαν τέλος πάντων οἱ Σουλιῶται τὸ ζήτημα καὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι συμφέρει νὰ γίνῃ εἰς τὸ Τόσκεσι, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τοῦ Σουλίου ὥρας ἑξ· καὶ ἐστάλησαν ἀπὸ μὲν τὸ Σούλιον ὁ Γεώργιος Δράκος, Ζηγοῦρης Τζαβέλλας, Γιώτης Δαγκλῆς, Τοῦσας Ζέρβας καὶ Δάμπρος Κασμαῖ, φέροντες μετ' ἑαυτῶν καὶ ἑκατὸν τριάκοντα ὄπλισμένους συμπατριώτας ὑποπτεύοντες ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ κἀμμίαν ἐνεδρᾶν· ἐκ μέρους δὲ τῶν ἀρχηγῶν Τουρκαλθωνῶν ἐκλέχθησαν οἱ γνωριμώτεροι καὶ σχετικώτεροι μετὸς Σουλιώτας, οἵτινες ἦσαν, ὁ Ἰμέρ πασᾶς Βρούνης, ὁ Σελικτάρ Μπότας, ὁ Ἅγος Μουχουρδάκης, ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης, ὁ Ἰσλιὰμ Πρόνιος, ὁ Μπάλιος Χοῦσας, ὁ Ταῖρ Τσαπάρης καὶ Ἰμπραῖμ Δέμης, ἐσυμποσοῦντο δὲ μετὰ τὴν φρουρὰν τῶν ἕως τριακόσιοι. Ἐμβάντες δὲ τὸ πρωτὶ εἰς τὸ χωρίον, προκατέλαβον αὐτοὶ μὲν τὰς δυνατὰς οἰκίας, οἱ δὲ Σουλιῶται, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ Σούλιον, ἔμελλον μετὰ τὴν μεσημβρίαν νὰ εἰσέλθουν· ἀλλ' ἐνῶ ἦσαν μιᾶς ὥρας σχεδὸν μακρὰν τοῦ χωρίου ὁδοιποροῦντες, ἐξαίφνης εἰς Ἕλληνα, ἐξελθὼν ἀπὸ τὸ δάσος, καὶ παρουσιασθεὶς ἔμπροσθεν αὐτῶν, εἶπε τοὺς λόγους τούτους. « Σουλιῶται! ἂν θέ- » λετὲ νὰ μὴ γεμίσουν τὰ κεφάλιά σας ἀπὸ ἄχυρα (*) εἰς » τὸ Τόσκεσι, νὰ μὴν ἐμβῆτε » οἱ λόγοι οὗτοι ἐδίδαξαν αὐ- » τοὺς ν' ἀφήσουν τὴν πλατεῖαν ὁδὸν, καὶ ν' ἀναβῶσιν εἰς ἕνα

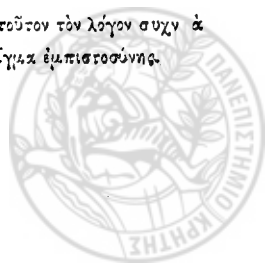
(*) Ἡ συνήθεια τῶν Τούρκων εἶναι, ὅταν θανατώσῃσι τινὰ, ἢ καὶ πολλοὺς, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν σημαντικῶν, κόπτουσι τὰς κεφαλὰς των, τὰς γόβουσι, καὶ τὸ δῆμα ἀλατίσαντες, τὸ γεμίζουσιν ἀπὸ ἄχυρα, καὶ τὸ πέμπουσιν ὡς σημεῖον νίκης εἰς τοὺς ἀνωτέρους των.

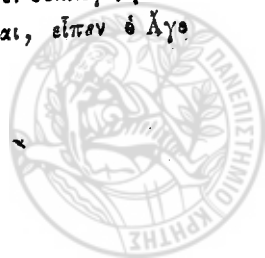
δενδρώδη λόφον, κείμενον πλησίον τοῦ χωρίου, καὶ ἐκεῖθεν ἀνήγγειλαν τοὺς Τουρκαλβανούς, ὅτι ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου καὶ τὰ διάφορα ἐνοχλητικὰ ζωῦφια τοῦ χωρίου τοὺς ὑποχρεώ- νουν εἰς διατήρησιν τῆς ὑγιείας των νὰ καταλύσωσιν ὑπὸ τὰς παχείας σκιάς τῶν δένδρων καὶ δροσερὰς πρασινάδας· καὶ ὅτι τὸ πρῶτ' εἰς ὅποιον μέρος (ἐκτὸς τοῦ χωρίου) ἐπιθυμοῦσι νὰ συν- ἔλθωσιν εἰς συνομιλίαν, εἶναι καὶ αὐτοὶ ἔτοιμοι· οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ δὲν ἀντέτεινον εἰς τὴν γνώμην των, διὰ νὰ μὴ τοὺς βάλουν εἰς περισσοτέραν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ μάλιστα τὴν ἐπιού- σαν ὁ πασᾶς μετὰ τῶν λοιπῶν συντρόφων του ὑπῆλθον εἰς χαιρετισμὸν τῶν Σουλιωτῶν, φέροντες φρουρὰν ἕως ἑκατὸν στρατιωτῶν, καὶ πλησιάσαντες ἕως πενήκοντα σχεδὸν βή- ματα, ἐξεφώνησεν ὁ πασᾶς πρὸς τοὺς Σουλιώτας ταῦτα·

« Μπέσσα περμπέσσα (*) » καὶ χωρὶς αὐτὸν τὸν λόγον ἡμεῖς
 » πασᾶ μου ἐφυλάξαμεν πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τὴν πίστιν,
 » ἀπεκρίθησαν οἱ Σουλιῶται ἀσπασάμενοι λοιπὸν ἀλλήλοις
 » ἐκάθησαν ἐπὶ τῶν χόρτων, καὶ μετὰ ὀλίγας συνήθεις περὶ
 » ὑγιείας ἐρωτήσεις, ἄρχισεν ὁ πασᾶς νὰ ἐκφράζεται πρὸς
 » τοὺς Σουλιώτας κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ὅτι συμφέρει
 » εἰς αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὅποια-
 » δήποτε ζητήματα καὶ συνθήκην ἐπιθυμοῦσι διὰ τὴν πα-
 τρίδα των, ὁ ἀρχιστράτηγος, ὡς πληρεξούσιος, τὰ δέ-
 χεται, καὶ ἐπικυροῖ ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου· καὶ ὅτι
 δὲν πρέπει αὐτοὶ νὰ ἐπάρουν ἐπάνω των ὅλον τὸ βῆρος
 τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ νὰ φροντίσωσι μόνον διὰ τὸ ἰδικόν

(*) Λεῖξις Ἀλβανικὴ· δηλοῖ, πίστις διὰ πίστιν· τοῦτον τὸν λόγον συχνὰ ἐπιθυμοῦσιν οἱ Ἀλβανοὶ εἰς τὰς συνετεύξεις των, ὡς δαῖγμα ἐμπιστοσύνης.

των συμφέρον, καὶ τὸ ἔθνος πάλιν θέλει πραγματευθῆ χω-
 ριστὰ τὰ ἰδικά του μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅστις ἔχει
 βασιλικὴν προσταγὴν νὰ ἡσυχάτῃ καὶ συγχωρέσῃ, καὶ
 ὄχι (καθὼς μερικοὶ φαντάζονται) νὰ θυσιάσῃ καὶ κλαβώ-
 σῃ τοὺς ῥαγιάδες· ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι τὸ σφάλμα δὲν εἶναι
 ἰδικόν των, ἀλλὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καθὼς καὶ οἱ ἴδιοι τὸ
 ἐγνώρισαν· εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Βρυόνη, ἀπεκρίθη
 ὁ Γιώτης Δαγκλῆς τὰ ἐξῆς· « Πασάδες, Μπέδες καὶ Ἀ-
 » γάδες! ἡμεῖς τὸν Σουλτάνον τὸν σεβόμεθα, καὶ ὑποτασ-
 » σόμεθα εἰς αὐτὸν, καὶ οὔτε ἄλλα δικαιώματα καὶ συν-
 » θήκην ζητοῦμεν ἀφ' ὅσα ἐγράψαμεν εἰς τὸν ἀρχιστράτη-
 » γον, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ δὲν σαλεύομεν εἰς τὸ παραμικρόν·
 » ἡμεῖς δὲν πέρνομεν (ὡς λέγετε) τὸ βῆρος τοῦ ἔθνους ἐπά-
 » νω μας, ἀλλ' ἐκτελοῦμεν τὰ ὅποια ἔχομεν χρέη πρὸς τὸ
 » ἔθνος, ἐπειδὴ μέσα εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους εἶναι
 » καὶ τὸ ἰδικόν μας, καὶ ὅταν χαθῶσι τὰ συμφέροντα τοῦ
 » ἔθνους, τότε χάνεται καὶ τὸ ἰδικόν μας· διὰ τοῦτο χρεω-
 » στοῦμεν νὰ ὑπερασπίσωμεν τὸ γενικόν, διὰ νὰ ἔχωμεν
 » καὶ τὸ μερικόν, καὶ αὕτη εἶναι ἡ γνώμη, ἡ θέλησις καὶ ἡ
 » ἀπόφασις ὅλης τῆς πατρίδος μας, καθὼς καὶ σᾶς ἐγρά-
 » ψαμεν, καὶ εἰς αὐτὰ ἐπιμένομεν ἀμετάβλητοι· ὅθεν, ἂν
 » ἦλθετε νὰ στερεώσωμεν τὰ ἴδια, καλῶς ἦλθετε, εἰδὲ καὶ
 » ἦλθετε μὲ σκοπὸν νὰ μᾶς προβάλλετε ἄλλα, ματαίως ἐκο-
 » πιάσατε· διότι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τὴν παραμικρὰν ἐξουσίαν
 » ἀπὸ τὴν πατρίδα νὰ πράξωμεν διαφορετικότερα ἀπὸ τὰ ὅσα
 » αὐτὴ ἀποφασιστικῶς ἐγράψε πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον. Ταῦ-
 » τα ἀκούσαντες ὁ πασᾶς μετὰ τῶν συντρόφων του, ἐκλίναν
 » κατὰ τὸ σῆνηθες τὰς κεφαλὰς, ὡς δῆθεν συλλογιζόμενοι
 » καὶ λυπούμενοι· ἂ! Σουλιῶται, Σουλιῶται, εἶπαν ὁ Ἄγε

» Μουχουρδάρης! ἀπ' ἧς ὄρας ἐπάτησεν εἰς τὸ Σούλιον ἐκεῖ-
 » νος ὁ Περβραχίδης, σᾶς ἐχάλασε τὸ κεφάλι (*). « ἀποταῖσαι,
 » Μουχουρδάρη, ἀπεκρίθη ὁ Δράκος· μάλιστα μᾶς τὸ ἐφύ-
 » λαξε, καὶ, ἂν ἠκούαμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ ἰδικά του, καὶ ὄχι
 » τὰ ἰδικά σου λόγι, ἠθέλαμεν εἶσθαι πολλὰ καλῆτερα·
 » μὲ τοιούτους καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους συνδιαλεχθέντες
 » καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν, ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Τὴν
 » δ' ἐπιούσαν ὑπῆγαν ὁ Μουχουρδάρης, Ἀμπάζης καὶ Πρό-
 » νιος, ὡς σχετικώτεροι φίλοι, διὰ νὰ πασχίσουν νὰ τοὺς
 » κερδίσουν· ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ κατορθώσουν τίποτε,
 » τοὺς ἐταλάνιζαν, λυπούμενοι δῆθεν τὰ ἀθῶα γυναικόπαι-
 » δά των, τὰ ὁποῖα ἔμελλαν νὰ θυσιασθῶσι, καὶ αἰχμαλω-
 » τισθῶσιν ἀπὸ τὰ πολυάριθμα στρατεύματα· « μὴ λυπῆσθε,
 » φίλοι ἀγάδες, περὶ τούτου, ἀπεκρίθη ὁ Δακλῆς, ἐπειδὴ
 » οὔτε τὰ στρατεύματά σας εἶναι ἱκανὰ νὰ αἰχμαλωτίσωσι
 » τὰ γυναικόπαιδά μας, οὔτε ἡμεῖς τ' ἀφίνομεν ζωντανά,
 » ἂν ἤθελε μᾶς παρουσιασθῆ παρομοία περίστασις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ΄.

Ἐκστρατεία τοῦ Χουροῦτ πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου.

Μάχη τῆς Στρεθίλης.

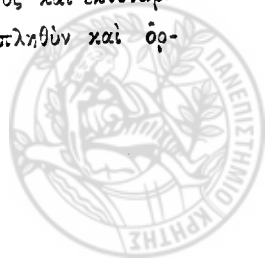
Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ μετὰ τὸν Τουρκαλβάνων καὶ Σου-
 λιωτῶν συνομιλίαν· καὶ οὕτω ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἐπέστρεψαν
 εἰς τὰ ἴδια. Ὁ μὲν Ἀρχιστράτηγος λοιπὸν, πληροφορηθεὶς

(*) Ἀλληγορικῶς, ἀντὶ ἐφθεῖρε τὰ ἦθη των.

τὸ ἀμετάβλητον τῆς γνώμης τῶν Σουλιωτῶν, ὠργίσθη πλεῖστον κατ' αὐτῶν, καὶ ἔδωκε νέας καὶ σφοδρότερας διαταγὰς νὰ στρατεύσωσιν ὅσον τάχος· οἱ δὲ Σουλιῶται ἠτοίμαζον καὶ αὐτοὶ τὰ ὅσα ἡ χρεία καὶ ἡ δύναμις τοῖς ἐσυγχώρει· ἡ μεγαλητέρα ὁμως ἐλπίς των ἐπεστηρίζετο εἰς τὴν ἐθνικὴν πρόνοιαν· ἀλλ' ἡ συνιστώσα τότε τὸ ἔθνος διοικήσεις, ἢ ἐξ' ἀμελείας, ἢ διχονοίας, ἢ καὶ ἀπειρίας πολεμικῶν περιστάσεων, δὲν ἔλαβεν ἐγκαίρως μέτρα δραστήρια καὶ σύμφωνα μὲ τὸ πρὸς αὐτὴν τελευταῖον γράμμα τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλὰ τότε μόνον ἐξύπνησε νὰ τὰ ἐάλη εἰς ἐνέργειαν, ὅτε αὐτοὶ ἦσαν στενότατα πολιορκημένοι, καὶ οἱ πόλεμοι ἐγίνοντο πεισματικοὶ καὶ ἀδιάκοποι, τότε λέγω τὰ ἐνόησεν, ὅτε οὔτε τὸ ἔθνος, οὔτ' οἱ Σουλιῶται ὠφελοῦντο πλέον ἀπὸ τὴν συνδρομὴν τῆς· ἐπειδὴ ὁ δραστήριος καὶ πολεμικώτατος Χουρσίτ πασαῖς κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην Μαΐου τοῦ 1822 ἔτους ἐπεμψεν εἰς τὸ βουνὸν, ὀνομαζόμενον Σέλωμα τοῦ Ποπώβου, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τοῦ Σουλίου τρεῖς ὥρας μακρὰν κατὰ βορρᾶν, τοὺς δύο Σελικτάρηδες, δηλαδὴ τὸν τοῦ Χουρσίτ πασαῖ καὶ τὸν τοῦ Ἀλῆ πασαῖ, μὲ πέντε χιλιάδας στρατεύμα· καὶ τὴν ἐπιούσαν, ἣτις ἦν ἡμέρα πέμπτη, πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐφάνησαν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τρία μέρη, δηλαδὴ οἱ ἱμέρ Βρυῶνης μετὰ τοῦ Ἄγου Μουχουρδάρη, ἐπὶ κεφαλῆς ὄντες ὀκτῶ χιλιάδων Τόσκηδων καὶ Λιάπηδων, καὶ, διαβάντες τὸ βουνὸν Βοῦτσι λεγόμενον καὶ ὑπερκείμενον τοῦ Σουλίου, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον, ὅπου ἦσαν τριακόσιοι Σουλιῶται καὶ Λακκιῶται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Νότη Μπότσαρη καὶ Νάση Φωτομάρα, φυλάττοντες ἐκείνην τὴν θέσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ θέσις ἦτον ἐπίπεδος καὶ ἐκτεταμένη, δὲν ἐδυνήθησαν ν' ἀντιέξωσι τὴν πληθὺν καὶ ὀρ-

μὴν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὠπισθοδρόμησαν εἰς τὴν Στρέβιζαν καὶ Στρούμπουλον καλούμενον καὶ ὑπερκείμενον τῆς Κιάφας, ὅπου τοποθετηθέντες, ἀντεμάχοντο ἕως τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄:

Μάχη τοῦ Μαμάκου.

Οἱ δὲ ῥηθέντες δύο Σελικτάρηδες μετὰ τῶν πέντε χιλιάδων Γκέγκηδων καὶ Λιάπηδων, ὤρμησαν συγχρόνως κατ' εὐθείαν διὰ τὸ Σούλιον· ἀλλ' εἰς ἓν μέρος λεγόμενον Μαμάκου μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Σουλίου ἦσαν τοποθετημένοι διακόσιοι Σουλιῶται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γ. Δράκου καὶ Γ. Δαγκλῆ, καὶ ἀπῆντησαν δυσκολίαν, δοκιμάσαντες ὄχι ὀλίγην φθορὰν τῶν Τουρκαλθανῶν· ἐπειδὴ τρεῖς ἐκ διαλημμάτων ἐφόρμησαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν ποτὲ νὰ τοὺς σαλεύσουν ἀπὸ τὴν θέσιν· ὥστε ἐβιάσθησαν νὰ τοποθετηθῶσι, καὶ πυροβολίζωσιν ἐκ τῆς θέσεώς των· ὁ δὲ Ἰμέρ Βουόνης, ἰδὼν, ὅτι οἱ Σελικτάρηδες δὲν προχωροῦσιν, ἔπεμψε δύο χιλιάδας Τόσκηδες νὰ κτυπήσωσι τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τὰ πλάγια, καὶ οὕτω νὰ εὐκολύνουν τὴν προχώρησίν των· καὶ βέβαια ἡ ἀποστολὴ τῶν δύο τούτων χιλιάδων Τόσκηδων, ἔμελλε νὰ βλάβῃ αἰσθαντικώτατα τοὺς Σουλιώτας, ἐὰν ὁ Δάμπρος Ζάρμπας καὶ ὁ Βέλιος Καραμπίνης, οἵτινες ἦσαν ὠπισθοφυλακὴ τοῦ Δράκου, δὲν ἀνεγαίτιζαν τὴν ὁρμὴν των μὲ ἑκατὸν πεντήκοντα συναγωνιστάς, οἵτινες ταυτοχρόνως ἀνήγγειλαν καὶ τὸν Δράκον ν' ἀφήσῃ τὴν θέσιν

ἐκεῖνην, καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ μὲ τὸν πλεόν ἀκίνδυνον τρόπον, διὰ νὰ μὴ πολιορκηθῇ· ὁ δὲ, εὐρῶν εὐκαιρίαν, ἀνέβη εἰς τὴν ῥάχην Κοῦγκι λεγομένην, εἰς τῆς ὁποίας τοὺς πρόποδας κεῖται τὸ Σούλιον, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἦτον ἡ κατοικία τοῦ Δράκου, τὴν ὁποίαν καὶ κατέκαυσε παρευθὺς μόνος του, διὰ νὰ μὴ κατοικήσωσιν οἱ Τοῦρκοι· πλησίον δ' αὐτῆς ἔκειτο καὶ ἓνας ναὸς μικρὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δονάτου τὸν ὁποῖον πρὸ ἡμερῶν εἶχαν περιτοιχίσῃ μὲ περίβολον καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ῥάχης σῶζεται καὶ ἐν παλαιὸν καὶ κατηδαφισμένον φρούριον, λεγόμενον Κάστρον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς· ὅλα ταῦτα κεῖνται ἐπάνω εἰς τὸ ἴδιον Κοῦγκι, καὶ κατ' εὐθειᾶν γραμμῆν, δηλαδὴ ἡ κατοικία τοῦ Δράκου, ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Δονάτου καὶ τὸ Κάστρον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων πυροβόλου βολῆς διάστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Μάχη τοῦ Ζαβρούχου

Τὸ δὲ τρίτον σῶμα τῶν Τσάμηδων καὶ δύο χιλιάδων Ἀσιανῶν, ἐννέα χιλιάδων ἀπάντων ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Κεσέρ (*) Ἀχμέτ Χουρσίτ πασᾶ, εἰσέβαλεν ἀπὸ τὸ Ζαβρού-

---

(*) Κεσέρ λέξις Ὄθωμανικῆ, δηλοῦσα σφάτειν· τοιοῦτον ἐπίθετον ἐδόθη πρὸς αὐτόν· ἐπειδὴ ἦτον αἰμοβόρος· αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε σφάξῃ τρεῖς πασάδες εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐμοίως τὸν Βελη πασᾶν εἰς τὴν Κιουταΐαν καὶ τὸν πατέρα του Ἀλῆ πασᾶν εἰς Ἰωάννινα· χριστιανούς δὲ ἔθυσάσιν πολλοὺς εἰς διάφορα μέρη,

χον, χωρὶον τοῦτο κείμενον κατὰ δυσμὰς τοῦ Σουλίου, ὅπου ἦσαν τοποθετημένοι διακόσιοι πενήκοντα Σουλιῶται, ἔχοντες ἀρχηγούς τὸν Τοῦσαν Ζέρβαν, Διαμάντην Ζέρβαν καὶ Θανάσιν Κουτσουνίαν, ἡ δὲ ὀπισθοφυλακὴ αὐτῶν ὠδηγεῖτο ἀπὸ τὸν Κῆτσον Διαμάντην Τζαβελλα καὶ Ἰωάννην Δούλου Κουτσουνίκα μὲ ἄλλους ἑκατὸν τριάκοντα συντρόφους· ὁ Κεσέρ πασᾶς, ἰδὼν ὀλίγους τοὺς Σουλιώτας, ἐφιλοτιμήθη νὰ δομηθῇ κατ' αὐτῶν ὁ ἴδιος μὲ τοὺς Ἀσιανούς, ἄλλ' οἱ Τσαμηδες, ὄντες φιλοτιμώτεροι καὶ ὠκυποδέστεροι, προέδραμον μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας· ἡ γενναία ὁμῶς ἀνθίστασις καὶ ἰσχυρὰ θέσις τῶν Σουλιωτῶν, ἐταπεινώσεν ἐντὸς ὀλίγου τὸν θυμὸν των, διότι ἐκτὸς ὅτι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς σαλεύσουν ἐκεῖθεν, οὔτε ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτον ὑποκείμενος νὰ πολιορκηθῇ ἀπὸ τὴν πληθὺν τῶν στρατευμάτων, ἐπειδὴ ἦτον ἄβατος καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς, ἀπὸ δὲ τὸ ὀπισθεν μέρος εἶχε μόνον μίαν στενωπὸν, τὴν ὁποίαν ἐπίτηδες κατέλαβεν ὁ Τοῦσας Ζέρβας, διὰ νὰ μὴ μελετήσῃ τις ἐκ τῶν συντρόφων τὴν ὀπισθοδρόμησιν, ἀλλὰ ν' ἀποφασίσουν τὴν νίκην, ἢ τὸν θάνατον· δι' ἄλλης ἐκείνης τῆς ἡμέρας, καὶ ἕως τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς ὁ πόλεμος ἐγένετο ἀδιάκοπος καὶ πεισματώδης καὶ εἰς τὰς τρεῖς τοποθεσίας·

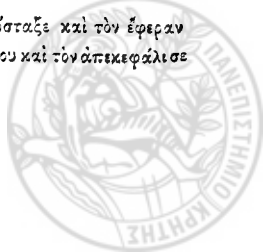
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΚΑ΄.

Μάχη τοῦ Ἀγίου Δοράτου

Εὐκαιρίαν λοιπὸν λαβόντες οἱ δύο Σελικτάρηδες, εἰσῆλθον

καὶ μάλιστα εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὥστε ὁ Σουλτάνος ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἔφεραν ἀπὸ Λάρισσαν εἰς Κωνσταντινούπριν σιδηροδρόμιον, ὅπου καὶ τὸν ἀπεκεφάλισε

ἐκινδύνως εἰς τὸ Σούλιον· ἀλλ' ἰδόντες τοὺς Σουλιώτας περιφερομένους ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ἁγίου Δονάτου, καὶ ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τόσους συντρόφους σκοτωμένους καὶ πληγωμένους, ἀμέσως ὤρμησαν. Ὁ δὲ Ζηγοῦρης Τζαβέλλης, Γ. Δράκος καὶ Γ. Δαγκλῆς, ἐμβάντες εἰς τὸν περιβόλον μ' ἄλλους ὀγδοήκοντα πέντε συντρόφους, ἀντεμάχοντο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ὁ Κῆττος Πάσχος Ζάρμπας ἐπρότεινε πρὸς τοὺς λοιποὺς συναγωνιστὰς τὸ ἐφεξῆς στρατήγημα· νὰ παύσωσι τὸν ἀκροβολισμόν, καὶ νὰ φυλάξωσιν ἄκραν σιωπὴν· ὑπήκουσαν μὲν οἱ συναγωνισταί του· οἱ δὲ Τοῦρκοι, ὑπολαβόντες ὅτι ἀνεχώρησαν κρυφίως ἀπὸ τὸν περιβόλον, ἐφώρμησαν πρῶτοι οἱ σηματοφόροι, καὶ ἐπομένως οἱ στρατιῶται, ἀμιλλόμενοι, τὶς ἐξ αὐτῶν νὰ πρωτοέμβῃ, διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἀριστεῖα. Οἱ Σουλιῶται, ἐπιμείναντες εἰς τὴν ἰδίαν σιωπὴν ἕως οὔ ἔφθασαν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὸν τοῖχον, τότε ἄρχισαν νὰ τοὺς πυροβολίζωσιν εἰς τρόπον, ὥστε διὰ τὸ ἀπροσδόκητον στρατήγημα καὶ θανασίμους πληγὰς, ἔμειναν δι' ὀλίγας στιγμὰς ἐκστατικοί, καὶ ἔπειτα ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, χωρὶς νὰ σώσουν οὔτε τοὺς πληγωθέντας. Ἐφονεύθησαν μὲν εἰς ταύτην τὴν μάχην ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα, ἐξ ὧν δεκατρεῖς ἦσαν σηματοφόροι· ἀπὸ δὲ τοὺς Σουλιώτας εἰς μόνος ἐπληγώθη καιρίως, ὅστις τὴν δευτέραν ἡμέραν καὶ ἀπέθανε.

Τὴν ἰδίαν νύκτα μετὰ τὴν ῥηθείσαν μάχην, ἐνῶ ἦσαν ἀκόμη κλεισμένοι εἰς τὸν ἅγιον Δονάτον, ὁ γραμματεὺς τοῦ ἄγου Μουχουρδάρη ὀνόματι Δημήτριος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Δράκον καὶ Δαγκλῆν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἀπόφασιν νὰ ἐρμύσουν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας, ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις καὶ ἡ σφοδρὰ προσταγὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου δὲν τοὺς συγχωροῦσι διὰ πολυχρόνιον πολιορκίαν· ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἐν-

ασχολῶνται εἰς μακρυνὰς τοποθεσίας, ἀλλὰ νὰ ἐνδυναμώσουσιν καὶ φυλάξουσιν μόνον τὸ φρούριον· οἱ δὲ Σουλιῶται, καὶ μολονότι ταύτην τὴν ἀγγελίαν ἐνόμισαν ὡς ἀπάτην, δὲν ἀγνοοῦσαν ὁμῶς πρὸς τούτοις, ὅτι αἱ προσεγεῖς εἰς τὸ φρούριον τοποθεσίαι εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δυνατὰ ὄπλα· διὸ ἐγνωστοποίησαν ταῦτα πάντα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἣτις παρευθὺς ἐδιώρισε ν' ἀφήσουσιν ὅλας τὰς μακρυνὰς θέσεις, καὶ νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν Κιάφαν, διὰ νὰ μὴ τοὺς συμβῆ τι ἀπευκατῶν, καὶ μάλις· ἀπεὶδὴ περὶ τὸ φρούριον ἦσαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας γυναικίκοιδα, τριάκοντα αἰγοπρόβατα, δέκα βόες, ἵπποι καὶ ἡμίονοι τῶν καταφυγόντων χωριάτων· ἡ δὲ ἀγγελία τοῦ γραμματέως, καθὼς τὰ πράγματα τὴν ἀπέδειξαν μετὰ ταῦτα, ἦτον εἰλικρινὴς καὶ βεβαία, ἀλλ' ἡ φθορὰ, ὁ ἀγὼν, ἡ δίψα, ἡ πείνα καὶ ἀγρυπνία, τὰ ὅποια ὑπέφεραν ὅλην τὴν νύκτα, τοὺς ἐδειλίασαν· διότι ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἀπὸ δὲ τῶν Σουλιωτῶν ἑνδεκα, καὶ δεκαεὶ ἐπληγώθησαν· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ὥρας δεκαεπτὰ.

Ἐπεριωρίσθησαν λοιπὸν οἱ Σουλιῶται εἰς τὰς ἐξῆς θέσεις, Κιάφαν, Ναβαρῖκον καὶ Χώνια (*). ὁ δὲ πλειότερος ἀριθ-

(*) Κιάφα· λέξις Ἀλβανικὴ, ἣτις δηλοῖ καθ' ἑμᾶς, τράχηλος· ἐπάνω εἰς τὸν ὅποιον ἦτο τὸ χωρίον Κιάφα, ἔπου καὶ κατοῖκει ἡ φυλὴ τῶν Ζερβάτων. Κιάφα ὠνομάσθη, ἀπεὶδὴ κεῖται εἰς τὸ κῶλον καὶ ὑπωρείας μεταξὺ δύο βουνῶν, δηλαδὴ τῆς Στρεβίτζης καὶ Στρουμπόλου λεγόμενον κατ' ἀνατολὰς, καὶ τῆς ἐπιμάκους ῥάχης κατὰ δυσμὰς, ἐπάνω εἰς τὴν ὅποιαν κεῖται τὸ μικρὸν φρούριον. ἡ δὲ ῥάχη αὕτη ἐκ μέρους τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν δύο πλευρῶν εἶναι ἀπόρρητος· διότι σχηματίζει κρημνοὺς ἡλιεβάτους· ἀπὸ δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἔχει χρειᾶν φυλακῆς.

Ναβαρῖκος· αὐτὸ τὸ χωρίον ἀπέχει τῆς Κιάφας κατὰ μισημέριαν τρία σχεδὸν τέταρτα τῆς ὥρας· πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχει τις λόφος πετρώδης ἐπάνω εἰς τὸ ὅποιον ἐτοπεθετήθη ὁ Δράκος μὲ ἑκατὸν πενήκοντα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ

μὸς τῶν ὠπλισμένων διέκειτο περὶ τὸ φρούριον τῆς Κιάφας, τόσον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ φρουρίου, ὅσον καὶ διὰ νὰ δίδῃ βοήθειαν εἰς τὰς ῥηθείσας τοποθεσίας, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ· μέσα εἰς αὐτὸ ἦσαν γυναικόπαιδα καὶ ἕως τεσσαράκοντα γέροντες ὠπλισμένοι· ἀλλὰ δὲν ἐτολμοῦσε κανένας πολεμικὸς νὰ ἔμβῃ, χωρὶς εὐλογον αἰτίαν· διότι αἱ γυναῖκες τὸν ὕβριζαν ὡς δειλὸν καὶ ἀνανδρον, καὶ οὕτως ἐφιλοτιμεῖτο ἕκαστος, καὶ ἐσυστέλλετο νὰ πλησιαῖζῃ πολλάκις καὶ εἰς τὴν ἰδίαν γυναῖκα του· καὶ εἰς ὅλκας αὐτὰς τὰς θέσεις ἐν καιρῷ μάχης αἱ γυναῖκες εἶχαν τὴν φροντίδα νὰ ἐξοικονομῶσι τοὺς μαχομένους ἀπὸ τροφᾶς, νερὸν καὶ πολεμεφόδια, νὰ φέρουν τοὺς πληγωμένους εἰς τὸ φρούριον καὶ νὰ τοὺς περιποιῶνται, καὶ πολὺ περισσότερον τοὺς ξένους· ἀπεστρέφοντο δὲ πολὺ τοὺς ἀνάνδρους, καὶ συνεχῶς τοὺς ἐπεριγέλουσαν ἐξ ἐναντίας δὲ ἀγχαποῦσαν καὶ ἐγκωμιάζον εἰς τὰς συναναστροφᾶς των τοὺς ἀνδρείους, καὶ μάλιστα ἔμπροσθεν τῶν γυναικῶν καὶ συγγενῶν των, ὥστε μὲ ταύτην τὴν συνήθειαν, καὶ οἱ ἀνδρῶν βιάζονται ν' ἀποκτῶσι γενναῖα φρονήματα, καὶ οἱ ἀνδρεῖοι ν' ἀμιλλῶνται μεταξὺ των, τίς πρῶτος νὰ ὑπερβῇ τὸν ἄλλον εἰς τὰς ἀνδραγαθίας.

Ἐπειδὴ ἐδιηγήθην, καὶ μέλλω νὰ διηγηθῶ ἀκόμη ἱκανᾶς

τὴν διάβασιν τοῦ ἐχθροῦ διὰ τὰ Χώνια, ὅθεν ἐλάμβανον τὸ νερὸν οἱ Σουλιῶται· κεῖται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λόφου καὶ μικρὸς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὁ δὲ Ναβαρῆκος εἰς τὰς ὑπορείκας τοῦ ὄρους Ραϊδοβοῦνι καλούμενος.

Χώνια· λέξις Ἀλβανική· δηλοῖ τόπος βαθύς καὶ καταχθόνιος· καὶ ταῦντε τοιοῦτος εἶναι, ἐπειδὴ τὰ ἐκ δυσμῶν καὶ ἀνατολῶν ἀλληλένδετα βουνὰ σχηματίζουσι μίαν βαθεῖαν καὶ ἐπιμήκη κοιλάδα, δι' ἧς ῥεῖει ὁ Θύαμις ποταμὸς, διαρκεῖ δὲ ὑπὲρ τὰς ἐξ ὄρας ἢ κοιλάς, τὰ δὲ βρέυματα τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τὸ Γλυκὸ ἀρχίζουσι νὰ λαμβάνουσι τὴν ἡσυχον ῥοῦν· αὕτη ἡ θέσις ἦν ἀναγκασιότατη νὰ φυλαχθῇ διὰ μόνον τὸ νερὸν, διότι στερεῖται ὕδατος τὸ φρούριον.

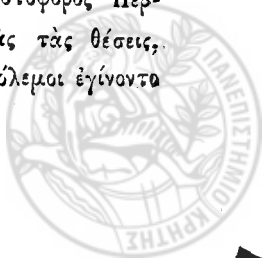
πράξεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ Τουρκαλβανῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἴσως εἰς ἀπορίαν πολλοὺς, ὅτι ἀγνοοῦν τὸν τρόπον, καθ' ὃν μάχονται ἐν γένει οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, ἔτι δὲ καὶ καθ' ὃν ὁδοιποροῦσιν εἰς τὰς ἐκστρατείας των· δι' αὐτὸ κρίνω εὐλογον νὰ κάμω μίαν πηρέεσασιν, διὰ νὰ εὐχαριστήσω τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου, δίδων μίαν ἰδέαν σύντομον τῆς τάξεως, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν οἱ Τουρκαλβανοὶ εἰς τὰς μάχας, ὄρμας καὶ ἐκστρατείας.

Αὐτοὶ, ὅταν ἀποφασίζωσι νὰ ὀρμῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μετὰ τὴν συνήθη προσευχὴν των κάμνουν πρῶτον πολλὰκις καὶ ἐκ δευτέρου πυροβολισμόν τινα (αὕτη ἡ συνήθεια εἶναι ὡς τις νόμος εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ ἐμψυχώνεται καὶ λαμβάνη θάρρος τὸ στρατεύμα), καθὼς καὶ τινὰς λέξεις καὶ φωνὰς, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται εἰς μάχας καὶ ὄρμας, ἔπειτα, προτρεχόντων τῶν σηματοφόρων μὲ τὰς σημαίας ὑψωμένας καὶ ἀνεμοκυματούσας, κάμνουν τὴν πρώτην, δευτέραν σπικνίως δὲ καὶ τὴν τρίτην ὄρμην· ἂν ὁμως δὲν θυνηθῶσιν οὕτω νὰ ἐβγάλωσι τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὴν τοπόθεσίαν των, τότε πιάνουν ἄλλος πέτραν, ἄλλος δένδρον, καὶ ἕκαστος ὃ, τι ἤθελεν εὑρεῖ παρὸν ἐπιτήδειον εἰς προφύλαξίν του, καὶ οὕτως ὀπισθεν αὐτῶν τῶν προφυλακτηρίων συγκροτοῦσι τὴν μάχην. Σημειοτέον ὁμως, ὅτι οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐνίοτε δὲν ἐμβαίνουν ὅλοι εἰς τὴν μάχην, παρὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ στρατεύματος κατὰ τὴν ἀξιότητα καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἀντικειμένου στρατεύματος, τὸ δὲ ἐπίλοιπον μέρος μένει ἢ εἰς τὸ ἴδιον στρατόπεδον, ἂν τύχη πλησίον τῆς μάχης, ἢ εἰς κἀνένα ὑψηλὸν τόπον, καὶ ἐκεῖθεν κάμνει συχνοὺς πυροβολισμοὺς διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, συχνότερα ὁμως ὅταν ἴδῃ τοὺς ἰδικούς του τραπεμέρους εἰς φυγὴν, ἢ ὑποδεικνύζοντας· ἐπειδὴ οἱ ἔμπειροι τοῦ-

του τοῦ εἶδους τῆς μάχης γνωρίζουν μακρόθεν ποῖον μέρος ἐδειλίχσε καὶ ποῖον ἀνδρίζεται· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὅταν ἐθγαλινῆ ἀπὸ κάμμιαν πόλιν, ὁδοιπορεῖ τὸ Τουρκαλθωνικὸν στρατεύμα· προπορεύονται οἱ σημαιοφόροι μὲ τὰς σημαίας ὑψωμένας, μὲ ταύτην ὁμῶς τὴν διαφοράν, ὅτι, ὅπῃταν ὁρμῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, προτρέχουν, ἰσὺ ἀνωτέρω εἴρηται, τοῦ στρατεύματος, ὅλοι ὁμοῦ οἱ σημαιοφόροι, ὅταν δὲ ὁδοιπορῶσι προπαιρεύεται ἕκαστος τοῦ ἰδίου λόχου, τοῦ ὁποῖου εἶναι σημαιοφόρος· καὶ διὰ τοῦτο ἐκλέγονται, ὥστε νὰ ᾔναι ταχύποδες, ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα, ῥωμαλκῆοι καὶ τολμηροί· κάθε πεντηκονταρχία ἔχει ἓνα σημαιοφόρον, ἐνίοτε δὲ καὶ δύο· ἔχουσιν ἀκόμη καὶ τοῦτο ὡς νόμον οἱ Τουρκαλθωνοὶ, ὅτι ὅπου καὶ ἂν στρατοπεδεύσωσι, χωρὶς προμαχῶνας δὲν ἀναπαύονται, ἐκτὸς μόνον ἂν ὁ ἐχθρὸς ἀπέχη πολλὰ μακρὰν πρὸς τούτοις οἱ στρατηγοὶ τῶν σπηνίως ἐμβραίνουσι εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ μακρόθεν, θεωροῦντες τοὺς μαχόμενους, διατάττουσι, πέμπουσι βοήθειαν, ἂν ᾔναι ἀνάγκη, καὶ τοὺς ἐμποδίζουσι ὅταν τραπῶσιν εἰς φυγὴν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦς, μὲ φρενισμοὺς, παρακλήσεις, ὑποσχέσεις, ἐνθουσιαστικοὺς λόγους καὶ πειρακτικὰς τῆς φιλοτιμίας τῶν· οἱ χιλιάρχοι ὁρμῶσι συχνὰ, συχνότατα δὲ καὶ ἄρκετα προτρέχουσιν οἱ λοχαγοὶ μετὰ τοὺς σημαιοφόρους διὰ τὴν ἀτρέλειαν τῶν σημειῶν· τὴν νύκτα ποτὲ δὲν ὁρμῶσι εἰς κένεον στρατόπεδον, οὔτε αἰτίαν μάχης δίδουσιν, ἀλλὰ φυλάττουσι τὴν θέσιν τῶν πάντοτε δὲ περὶ τὸ λυκαυγὲς κάμνουσι τὰς ὁρμὰς, καὶ ἀρχίζουσι τὰς μάχας, καὶ περὶ τὸ θειλικὸν (ἂν δὲν νικῆσωσιν) ἐπιστρέφουσι πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδόν των, ἢ διωκόμενοι, ἢ ὀπισθοδρομοῦντες ἀκινδύνως· οἱ Σουλτῶσι ὁμῶς συνειθίζουσι ὅταν τὸ ἐναντίον, πολλάκις ὁρμῶσι τὴν νύκτα κατὰ τῶν ἐχθρῶν· καὶ μολοντί κατὰ τὰ ἄλλα φαίνονται νὰ ἐξκα-

λουθῶσι τὴν ἰδίαν τάξιν μ' ἐκείνους, μολοντοῦτο ἔχουσι διαφορὰν τινα· δηλαδή, ἐκείνων μὲν οἱ ἀρχηγοὶ, ὡς προεῖρηται, δὲν πλησιάζουσι συχνὰ, ὅπου συγκροτεῖται ἡ μάχη, τούτων δὲ και προκινδυνεύουσι πάντοτε· ἀκόμη δὲν μεταχειρίζονται συχνοὺς πυροβολισμοὺς, καθὼς ἐκεῖνοι, εἰ μὴ δι' ἐπινίκιον ἄνιοτε, ἢ ὅταν κάμνουν τὴν ὁρμὴν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ τοὺς δειλιάσωσι περισσότερο, ἢ ὅταν ὑπάγωσιν εἰς βοήθειαν τινός· πρὸς τούτοις οἱ Σουλιῶται δὲν πολεμοῦν ἄλλο ὁμοῦ σωρευμένοι, καθὼς οἱ Τουρκαλθανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἐκτείνονται εἰς τρόπον, ὥστε οὔτε δίοδον τινὰ ἀφίνουσι εἰς τὸν ἐχθρὸν μετὰξὺ αὐτῶν, καὶ οἱ ἴδιοι φυλαττοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτος ὁ τρόπος τοῦ πολεμεῖν δίδει μεγάλην ὠφέλειαν καὶ ὑπεροχὴν εἰς τοὺς Σουλιῶτας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, διότι ὀλίγοι ὄντες, ἀνθίστανται καὶ νικῶσι πολλοὺς· καὶ γνωρίζουν καὶ οἱ ἐπίλοιποι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τόσον Ἕλληνες, ὅσον καὶ Τουρκαλθανοὶ, ὅτι αὕτη ἡ χρῆσις ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, ταῦτο τὸ στρατήγημα τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὸν πόλεμον εἶναι ὠφέλιμον, πλὴν δὲν δύνανται νὰ τὸν μεταχειρισθῶσιν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἴσῃν τὴν ἀνδρείαν, ὥστε ἕκαστος στρατιώτης νὰ ἦναι ὡς ἓνας στύλος εἰς τὸν πόλεμον, καθὼς οἱ Σουλιῶται.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Σουλιῶται ἀπεφάσισαν νὰ βαστάσουν τὰς τρεῖς ἀναγκαιοτέραις θέσεις, δηλαδή Κιάφαν, Ναβαρῖκον καὶ Χώνιαν· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐδιωρίσθη ἡ ἴδια ἐπιτροπὴ, καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιωματικοὶ μετὰ τοὺς περὶ σσοτέρους ὀπλοφόρους· εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ὁ Γεώργιος Δράκος καὶ Φῶτος Μπιθηρῖκος· καὶ εἰς τὴν τρίτην, ὁ Θανάσης Δράκος, Λάμπρος Ζάρμπας καὶ Χριστοφόρος Περραιβός· οἵτινες, ἕωσού νὰ καταλάβωσιν αὐτὰς τὰς θέσεις, ἐπλησίασαν καὶ οἱ Τούρκοι, καὶ οὕτως οἱ πόλεμοι ἐγένοντο

σχεδὸν καθημερούσι· οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ ἐτοποθετήθησαν ὡς ἀκολούθως· οἱ μὲν δύο Σελικτάρηδες εἰς τὸ Σούλιον (1)· οἱ δὲ ἄλλοι δύο, Ἰμέρ πασᾶς Βρουόνης καὶ Ἄγο Μουχουρδάρης, εἰς τὴν Στρέθιζαν (2)· καὶ ὁ Κεσέρ πασᾶς εἰς τὸ Γλυκὺ (3) ἐξ' ὧν οἱ μὲν δύο, πρῶτοι καὶ δεύτεροι, ἔπεμψαν χιλίους διακοσίους φρουρὰν καὶ εἰς τὴν Σαμωνίβαν (4)· ὁ δὲ τρίτος καὶ εἰς τὴν Γαρδελίναν (5), Σαμωνίκι (6) καὶ Σκοῦπαν· καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Στρέθιζαν ἔστησαν τρεῖς βομβάρδας καὶ δύο κανονοστάσια, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐκτυποῦσαν τὸ φρούριον τῆς Κιάφας ἀδιακόπως, ὁμοίως καὶ τὰ δυτικὰ πλάγια τοῦ φρουρίου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκατοικοῦσαν ὑπὸ μικρὰς ἐκ κλάδων κατασκευασμένας καλύβας, σπήλαια καὶ ὀπάς τῆς γῆς, τέσσαρες σχεδὸν χιλιάδες γυναικόπαιδα τῶν χωριάτων· τόσον εἰς τὸ φρούριον, ὅσον καὶ εἰς τὰ πλά-

(1) Ἀπέχει τὸ Σούλιον ἀπὸ τὴν Κιάφαν κατὰ βορρᾶν μίαν ὥραν, καὶ κεῖται εἰς θέσιν ἐπίπεδον καὶ πλαγίαν.

(2) ἔχει δύο ὀνόματα αὐτὸς ὁ τόπος, ὀνομαζομένη Στρέθιζα καὶ Στρούμπουλον, ὑπερκείμενος τῆς Κιάφας, καὶ ἀπέχον ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, ὅπου ἦν καὶ τὸ γενικὸν στρατόπεδον.

(3) Γλυκὺ· ἦν ποτὲ χωρίον παρὰ τὸν ποταμὸν Θύαμιν καὶ καταδαφίσθη, ἔθεν ὠνομάσθη καὶ ὁ ποταμὸς ποταμὸς τοῦ Γλυκοῦ· ἀπέχει δύο καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τὸ Σούλιον κατὰ δυσμᾶς· καὶ ἐντεῦθεν ἀρχίζει ὁ κάμπος τοῦ Φαναρίου λεγόμενος.

(4) Ἡ Σαμωνίβα εἶναι πλησίον τῆς Κιάφας καὶ παρὰ τὰς ὑπορείας σχεδὸν τοῦ φρουρίου, μολὶς ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχουσα.

(5) Ἡ Γαρδελίνα ἀπέχει τῆς Κιάφας ἡμίσειαν ὥραν κατὰ βορρᾶν. ἔχει δὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὁ τόπος καὶ ἔχει χωρίον.

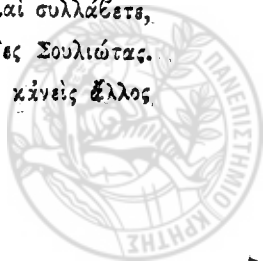
(6) τὸ Σαμωνίκι· μίαν ὥραν μακρὰν ἀπὸ τὴν Κιάφαν κατὰ δυσμᾶς· θέσις δυνατὴ καὶ πλησίον τῆς ἰδοῦ.

Μετὰ τὸ Σαμωνίκι ἔπεται ἡ Σκοῦπα, ὅπου γίνεται ἡ στενοτέρη διάβασις εἰς τὸν εἰσερχόμενον διὰ τὸ Σούλιον, καὶ ἐξερχόμενον διὰ τὸ Γλυκὺ· κεῖται δυτικῶς ἀπὸ τὸ Σούλιον, καὶ ἀπέχει μιᾶς καὶ ἡμίσειας ὥρας.

για, αἱ βόμβαι ἐπροξένησαν πολλὴν ζημίαν εἰς τὰ ἀδύνατα μέρη, δὲν ἄφιναν οὔτε καὶ τοὺς ἄνδρας ν' ἀναπαυθῶσι τὴν νύκτα, ἀπηυδισμένους ὄντας ἐκ τῶν ἀδιακόπων πολέμων· πρὸς τούτοις δὲν ἔπαυαν μήτε οἱ Λιάπηδες, ὄντες νυκτοκλέπται, ἀπὸ τὸ ν' ἀρπάζουν τὴν νύκτα αἰγιδοπρόβατα, βόας, ἵππους καὶ ἡμιόνους.

Ἐν τούτοις ἦλθε καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος ἀπὸ Ἰωάννινα, διὰ τὴν δώση τέλους εἰς τὰ πράγματα τῶν Σουλιωτῶν· ἐπειδὴ ἐβεβαιώθη, ὅτι τὸ Σούλιον ἐκυριεύθη, καὶ ὅτι ἄλλη ἐλπίς δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτοὺς, εἰ μὴ, νὰ παραδοθῶσιν, ἢ θυσιασθῶσιν ἅπαντες· καὶ, στήσας τὴν σκηνὴν του εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον τῆς Στρεθίζης, καὶ παρατηρήσας ἀκριβῶς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ναβαρίκου, ἐσυγκρότητε τὸ ἐσπέρας πολεμικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὠμίλησε τὰ ἐξῆς.

- « Δὲν ἤλπιζα ποτὲ μὲ τόσα πολυάριθμα καὶ ἀνδρεῖα
 » στρατεύματα, ὀδηγούμενα καὶ ἀπὸ τοιούτους ἐμπειροπο-
 » λέμους ἀρχηγούς, νὰ μὴν εἴχετε κατασφάξη, καὶ σκλαβώ-
 » ση ἕως τὸρα μόλις δύο χιλιάδας ὀπλοφόρους ῥαγιαδες·
 » δὲν ὑποφέρω πλέον νὰ βλέπω ζωντανούς τοὺς ὑβριστὰς
 » τοῦ βασιλέως μου, ἀλλὰ μὲ μίαν μόνην ἀπόφασιν ἐπιθυ-
 » μῶ, κατὰ τὸν ὄρκον μου, νὰ τοὺς περάσω ὅλους ἀπὸ τὸ
 » Ὀθωμανικὸν σπαθί, καὶ μάλιστα οὔτε τὰ βασιλικὰ συμ-
 » φέροντα μὲ συγχωροῦν νὰ χάνω ἄλλον καιρὸν, οὔτε τιμὴ
 » ἰδική σας· εἶναι νὰ βλέπετε ἀδιαφόρως τόσα ἀνδρεῖα στρα-
 » τεύματα, ἐνασχολούμενα εἰς ἀκροβολισμούς ἀναρμόστους
 » εἰς τὴν γνωστὴν σας ἀνδρείαν· ὅθεν πρέπει, καὶ θέλω νὰ
 » ὀρμησέτε αὔριον μὲ ὅλα τὰ στρατεύματα, καὶ συλλάβετε,
 » ἢ κατασφάζετε ὅλους αὐτοὺς τοὺς κιαφίρηδες Σουλιώτας.
 » Ἀρ' ὄλου, τοὺς ἀρχηγούς καὶ πιατάδες, κἀνεὶς ἄλλος.

» δὲν ἐτόλμησε ν' ἀποκριθῆ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀρχηγοῦ,
 » παρὰ ὁ Ἄγο Μουχουρδάρης, ὡς ἐφεξῆς.

» Ἰψηλότατε καὶ πολυχρονημένε Βεζίρ ἐφέντη! ἡ προ-
 » σταγή σου εἶναι προσταγή βασιλική, καὶ δὲν πρέπει νὰ
 » γυρίσῃ ὀπίσω· ἐγὼ ὅμως ὡς πιστός σου ὑπηρέτης καὶ
 » σκλάβος παντοτεινός τοῦ βασιλέως μας, παρακαλῶ νὰ
 » μὲ δώσετε τὴν ἄδειαν νὰ εἴπω τὸ ὅποῖον γνωρίζω συμ-
 » φέρον, καὶ τὸ ὅποῖον ἡ πολυχρόνιος πεῖρα μ' ἐδίδαξε
 » περὶ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοποθεσιῶν αὐτῶν. Δὲν κρίνω,
 » Ἰψηλότατε, συμφέρον νὰ ὀρμήσωμεν κατ' εὐθείαν εἰς τὸ
 » φρούριον τῆς Κιάφας· ἐπειδὴ κοντὰ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ὑ-
 » ποφέρουν φθορὰν τὰ στρατεύματά μας, δυσκολεύομαι νὰ
 » πιστεύσω ἂν ἀπολαύσωμεν καὶ τὸ ποθοῦμενον, διότι οἱ
 » ἐχθροὶ μας εἶναι ἀνδρείοι καὶ ἀπληγισμένοι· καὶ ὅταν
 » (ὁ μὴ γένοιτο) ἀποτύχωμεν τοιαύτης σημαντικῆς καὶ
 » κρισίμου μάχης, τότε μετὰ τῶν Σουλιωτῶν θέλομεν ἰδῆ
 » καὶ ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τῆς Ἠπείρου νὰ ὀ-
 » πλισθῶσι καθ' ἡμῶν· καλῆτερον δὲ νομίζω νὰ κυριεύσω-
 » μεν πρῶτον τὸν Ναβαρῖνον καὶ τὰ Χώνια· καὶ ἀφοῦ ἐξου-
 » σιᾶσωμεν αὐτὰ, τότε καὶ τὸ φρούριον βιάζεται νὰ παραδο-
 » θῆ, μὲ τὸ νὰ μὴ δύναται νὰ βαστάσῃ διὰ πολλὰς ἡμέρας,
 » χωρὶς νερόν. »

Ταύτην τὴν διελίαν ἐνέκριναν καὶ οἱ λοιποὶ πασάδες καὶ
 ἀρχηγοί· ὅθεν κοινῇ γνώμῃ ἀπεφασίσθη ἡ κυρίεσις τοῦ Ναβα-
 ρίκου καὶ Χωνίων· καὶ διὰ μὲν τὸν Ναβαρῖνον διετάχθη ὁ
 Ἰμέρ Βρουόνης καὶ Ἄγο Μουχουρδάρης μὲ ἕξ χιλιάδας Τουρ-
 καλθανούς· διὰ δὲ τὰ Χώνια ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος, ὁ Ταῖρ Τσα-
 πέρης καὶ ὁ Μπάλιος Χοῦτος μὲ τέσσαρας χιλιάδας Τσα-
 μηδες· τὸν δὲ Σελικτάρην Μπόταν διετάξε, λαβόντα δύο
 χιλιάδας στρατιώτας, νὰ πλησιάσῃ καὶ ἐπαπειλῆ τὸ φρού-

ριον, διὰ νὰ μὴ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὰς ῥηθείσας τοποθεσίας· αἱ ῥηθησόμεναί τρεῖς σύγχρονοι μάχαι θὰ φανοῦν ἴσως εἰς τὸν ἀναγνώστην μας ὡς μυθιστορίαί, ἀλλὰ τὸν παρακαλοῦμεν, ἀφοῦ ἀκούσῃ πρῶτον μὲ προσοχὴν τὰ ἐν αὐταῖς ἀληθῶς συμβάντα, ἅς δώσῃ ἔπειτα εἰς αὐτὰς ὅποιανδήποτε ἐπικρίσιν ἤθελε τῷ φανῇ ἀρμοδιότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

---

*Μάχη τοῦ Ναβαρίκου, Χαρίων καὶ φρουρίου
τῆς Κιάφας κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν.*

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸν ῥηθέντα λόφον τοῦ Ναβαρίκου ἐδιωρίσθησαν νὰ φυλάξουν ὁ Γεώργιος Δράκος καὶ Φώτος Μπιθηφῆκος μὲ ἑκατὸν πενήντα Σουλιώτας, ὁμοίως μὲ ἄλλους τόσους καὶ οἱ εἰς τὰ Χώνια ἀρχηγοί· ἀλλ' ὅταν ὁ ἐχθρὸς ὤρμησε ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, εἰς μὲν τὸν λόφον τοῦ Ναβαρίκου εὐρέθησαν μόνον τριάκοντα ἐννέα στρατιῶται μὲ τὸν ἀρχηγὸν Δράκον, εἰς δὲ τὰ Χώνια ἑκατὸν ἐπτά· καὶ κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην λοιπὸν τοῦ Ἰουνίου μηνὸς πρὸς τὸ λυκαυγὲς ἔβαλαν εἰς πρᾶξιν οἱ Τουρκαλβανοὶ τὸ σχέδιόν των· ὁ Δράκος ὁμῶς ἀκούσας τὸν κρότον τῶν στοχασμάτων, καταβαινόντων ἐκ τοῦ ὄρους καὶ διευθυνομένων πρὸς αὐτοὺς, εἶπε τοὺς λόγους τούτους. « Ἀδελφοὶ συμπατριῶται! ὁ ἐχθρὸς ὀλονένα καταβαίνει, ὡς χεῖμα ἄρρος, »
 « κατεπάνω μας, ἂν θέλετε λοιπὸν νὰ τὸν ἀντισταθῶμεν, ἅς »
 « ἀποφασίσωμεν, καὶ ἐλπίζω νὰ τὸν νικήσωμεν, μολονότι εἰ- »
 « μεῖν ὀλίγοι· ἂν πάλιν δὲν θέλετε, πρέπει νὰ φύγωμεν,

» πρὶν πλησιάσῃ, διὰ νὰ μὴ μᾶς πιάσῃ ἔπειτα ζωντανούς·
 » στοχασθῆτε ὅμως καλὰ, ὅτι ἡ σωτηρία καὶ ὁ χαμὸς τῆς
 » πατρίδος μας κρέμαται ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπὸ τὰ Χιώνια». οἱ
 δὲ ὅλοι ἀπεκρίθησαν ἐκ συμφώνου, ὅτι ἡ ἀπόφασίς των εἶ-
 ναι ἢ νὰ τελειώσουν ἔως τὸν ἐσχατον, ἢ νὰ νικήσουν· καὶ
 ἄντις ἐξ αὐτῶν ἤθελε δειλιάσει, ἢ λειποτακτῆσει, θέλουσι τὸν
 φρονεῦσαι οἱ ἴδιοι. Διετάχθη λοιπὸν ἕκαστος ἐντῶμα εἰς τὰς
 ἀναγκαίας θέσεις, καὶ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς θήκας ὅλα τὰ
 κοπτερά ὄπλα, διὰ νὰ τὰ ἔχωσι πρόχειρα, εἴαν ὁ ἐχθρὸς ἤ-
 θελεν εἰσπηδήσει τοῦ προμαχώνος. Ὅθεν τετρακόσιοι μὲν
 ἐκλεκτοὶ Τουρκάλβανοὶ ἐπροπορεύοντο μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς
 χεῖρας, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ ἀργηγοὶ ὑπεσχέθησαν νὰ δώ-
 σωσιν ἀνὰ πεντακόσια γρόσια εἰς τὸν καθένα, ἂν ἤθελε κυ-
 ριεύσῃ τὸν λόφον τοῦ Ναβαρίκου· ἡ δὲ δίοδος τοῦ περι-
 χαρακώματος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ εἰσβάλουν, δὲν
 ἐχώρει περισσοτέρους ἀπὸ δώδεκα κατὰ πρόσωπον· καὶ, πλη-
 σιάσαντες μὲ ἔρμην, κατεγίνοντο νὰ κρημνίσουν τὸν πετρώ-
 τοιχον μὲ τοὺς ὄμους· ἀλλ' ἐπιπτον οἱ δυστυχεῖς σωρηδὸν
 πρὸ τοῦ τοίχου, ἄλλοι δὲ τραυματιζόμενοι, ὠπισθοδρόμουν
 ὀδυρόμενοι· μολοταῦτα ἡ ἔρμη των, οὐσα μανιώδης, ἐφαί-
 νετο ἀκαταδάμαστος· οἱ δὲ ἀτρόμητοι τριάκοντα ἐννέα,
 παρκαλευόμενοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀμιλλόμενοι, ἀντεμά-
 χοντο ἐνταυτῷ ἰδόντες καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τὴν μάχην, ἀμέ-
 σως ἔδραμον εἰς βοήθειαν, ἔως πεντακόσιοι, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν
 τοῦ Νέτη Μπότσαρη, Γιώτη Δαγκλῆ καὶ Νάση Φωτομάρα·
 οἱ δὲ Τουρκάλβανοὶ, μὴ δυνηθέντες ἔπειτα ἀπὸ τέσσαρας ἐφ-
 ὄδους νὰ κυριεύσῃ τὸν λόφον, ἰδόντες ἐνταυτῷ καὶ τὴν
 ταχεῖαν ἄφιξιν τῶν Σουλιωτῶν, παραλαβόντες τοὺς πληγω-
 μένους ὠπισθοδρόμησαν, τοποθετηθέντες διασκορπισμένοι
 ὕπισθεν τῶν παρκαλειμένων δένδρων, πετρῶν καὶ κοιλάδων·

καὶ ἐνῶ ταῦτα ἐγίτοντο, ἔφθασαν καὶ οἱ Σουλιῶται· καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς Δαγκλῆς μὲ τοὺς ἡμίσεις κατέλαβε τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ λόφου, τὸ κλίνον κατὰ δυσμὰς, ὁ δὲ Μπότζαρης καὶ Φωτομάρας μὲ τοὺς λοιποὺς τὸ ἀριστερὸν, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ λόφου ἐσχημάτιζαν τὸ κέντρον· καὶ οὕτως ἡ μάχη ἐγένετο ἀδιάκοπος καὶ βαθμηδὸν σκληροτέρα.

Εἰς τὸ πλάγιον λοιπὸν μέρος τοῦ φρουρίου τῆς Κιάφας ἐδιωρίσθησαν ὁ Ζηγούρης Τζαβέλλας καὶ Θανάσης Κουτσονίκας μὲ τριακοσίους στρατιώτας νὰ πολεμῶσι καὶ βασῶσι μὴκρὰν τοῦ φρουρίου τὸν Σελικτάρην Μπίταν. Ἄλλ' αὕτη ἡ μάχη ἔγινε τρόπον τινὰ ἀλλόκοτος καὶ περιέργος· διότι, ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἀντεμάχοντο πρὸ μιᾶς ὥρας μὲ τοὺς ἐχθροὺς, ἀγωνιζομένους νὰ πολιορκήσωσι τὸ φρούριον καὶ βιάσῃσι τὴν εἰς Ναβαρῶϊνον σταλεῖσαν βοήθειαν, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς διατήρησιν τοῦ Φρουρίου, αἱ γυναῖκες δὲν ὑπέφεραν, οὔτε εἰς τὸ φρούριον, οὔτε εἰς τὰ σπήλαια καὶ καλύβας νὰ μείνωσιν, ἀλλ' ἀφήσεται τὰ φίλτατα τέκνα των ἔνθεν κακεῖσε ἀπεριποίητα, καὶ λησθῶσιν πασσάλους καὶ σιδηροὺς καὶ ξυλίνους, ὥρμησαν εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ὅπου ὁ τόπος ἦν μᾶλλον κατωφερὴς καὶ εἰς τὰς ὑπωρεῖς τοῦ ὁποίου διέκειτο ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἐκεῖ ἄρχισαν διὰ τῶν πασσάλων ν' ἀνασηκῶνουν λίθους μεγάλους, καὶ νὰ τοὺς κυλίουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνεχῶς, συντροφευμένους μὲ φωνὰς ὑβριστικὰς· ἐκπλαγέντες δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ ἐν ἀνέλπιστον καὶ τρομακτικὸν στρατήγημα τῶν γυναικῶν, πρὶν ὑποπέσωσιν εἰς μεγαλῆτερον κίνδυνον, ἐτράπησαν ἀτάκτως εἰς φυγὴν, σωθέντες εἰς τὰς πλησίον οἰκίας τῆς Σαμωνίβας. Τὸ ἴδιον παράδειγμα ἠκολούθησε καὶ τὸ ἐπίλοιπον στράτευμα· ἐπειδὴ ἡ μεγαλοψυχία καὶ ἀνδραγαθία τῶν γυναικῶν, καὶ ἡ φυγὴ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ἔφεραν εἰς αἰδῶ καὶ φιλοτιμίαν τοὺς ἄνδρας, ὥστε νὰ

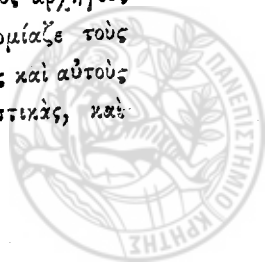
ὄρμησον καὶ διώξωσι διὰ τῶν ὄπλων καὶ τὴν δεξιὰν πτέρυγαν· αἱ δὲ γυναῖκες, ὡς εἶδον αὐτοὺς νικηθέντας, ἐφώνησαν τὰ ἑξῆς· « Ἐντροπή σας βρωμόσκυλα, αἱ γυναῖκές σας εἶναι » πλέον παληκάρια ἀπ' ἐσῶς, καὶ ἀφοῦ τὸ μύθουν ὅτι ἐνικήθητε ἀπὸ γυναῖκας, μὲ ποῖον πρόσωπον θὰ τὰς κυττάξετε;

Καθ' ἣν δὲ ὥραν ἔγεινεν ἡ ἐφόρμησις εἰς τὸν λόγον τοῦ Ναβαρίκου, τὴν αὐτὴν ὥρμησαν καὶ οἱ Ἰσαμήδες εἰς τὰ Χώνια μὲ τέσσαρας χιλιάδας, ἐκ τῶν ὁποίων μέρος μὲν κατέβη ἀπὸ τὸ βουνὸν Καμάριον ὀρεικίζόμενον, μέρος δὲ ἀπὸ τὴν Γαρδελίαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ Σαμωνίκι, οὔτινες, διαπεράσαντες τὸν ποταμὸν, παρετάχθησαν εἰς μάχην· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνας, ὀλίγοι ὄντες καὶ εἰς θέσιν ἀδύνατον νὰ παραταχθῶσι κατὰ πρόσωπον, διὰ νὰ ἔχωσιν ἀσφαλεσέρας τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης, τόσον διὰ τὴν τοποθεσίαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὑποίαν ἀνέμενον βοήθειαν, ὀπισθοδρομήσαντες, ἐτοποθετήθησαν ὑπεράνω τῶν ὑπωρειῶν τοῦ βουνοῦ. Οἱ δὲ Τουρκλοῦνοι, νομίζοντες τοῦτο ὡς σημεῖον δειλίας, ἐφόρμησαν μὲ πλειότερον θυμὸν πλησιάσαντες ὁμῶς ἀπήντησαν τόσῃ ἀντίστασιν, ὥστε (μολονότι ἦτο τόση πληθὺς) δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ· ὁ πόλεμος συνεκροτεῖτο ἀμφοτέρωθεν ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας, χωρὶς νὰ φανῆ τι σημεῖον νίκης εἰς ἓν ἀπὸ τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη. Οὕτως οὖν ἐχόντων τῶν πρηνῶν, ἐφάνη ἀπροσδόκητος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τοῦ φρουρίου ἓνας ἀριθμὸς πεντακοσίων σχεδὸν ἀνθρώπων, οὔτινες, πυροβολίσαντες κατὰ τὸ σύνθημα, καὶ φωνὰς ὑβριστικὰς ἐκφωνοῦντες κατὰ τῶν Ἰσαμήδων, κατέβαινον εἰς βοήθειαν μὲ ταχύτητα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν μόλις ἦσαν διακόσιοι ἄνδρες ἔνοπλοι, τὰ δὲ ἐπίλοιπον, γυναῖκες, φέρουσαι διάφορα ὅπλα, καὶ ἄλλαι ῥάβδους μακράς· τοῦτο τόσον ἐμψύχωσε τοὺς Ἕλληνας, ὅσον ἐδειλίασε τοὺς Ἰσαμήδες· οἱ

ὁποῖοι, ἀμφίβολοι ὄντες διὰ τὴν νίκην ἐξ αἰτίας τῆς νέας ἐπι-
 κουρίας, καὶ βέβαιοι προσέτι, ὅτι ἡ ὀπισθοδρόμησις των
 ἔμελλε νὰ συμβῆ φθοροποιᾶ, ἂν ἐπέμενον μέχρι τῆς ἀφίξεως
 τῆς βοηθείας, (ἐπεὶδὴ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνάβασις
 τοῦ βουνοῦ, τὸ ὁποῖόν εἶναι ἀνώμαλον, δασῶδες καὶ κλίνον
 πρὸς τὸ ὄρθιον μᾶλλον, ἢ πλάγιον ἔπρεπε νὰ τοὺς χρονοτρι-
 βήσουν,) ἀπεφάσισαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι προλαθόντως·
 ἀλλὰ μολονότι ἡ ὀπισθοδρόμησις των ἔγινε κατ' ἀρχᾶς τα-
 κτικῆ, ἡ ὁρμὴ ὅμως τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἔβαλεν εἰς ἀταξίαν,
 ὥστε κατήτησαν νὰ ρίπτωσι τὰς φλωκάτας καὶ ὄπλα, διὰ
 νὰ ἐνασχολῶσι τοὺς νικητὰς εἰς τὰ λάφυρα, καὶ ἀποφύγω-
 σιν αὐτοὶ τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς· καὶ αὕτω διωκόμενοι, ἀνέβη-
 καν ἐκ νέου εἰς τὰς πρώτας αὐτῶν τοποθεσίας, ἀπολέσαντες
 πεντήκοντα ἑπτὰ, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων
 ἐτραυματίσθησαν ἀκινδύνως τέσσαρες. Μετὰ δὲ ταύτην
 τὴν νίκην, ὁ μὲν Χρῆτος Φωτομάρας καὶ Λάμπρος Ζάρμπας
 ἔδραμον εἰς βοήθειαν τοῦ Γεωργίου Δράκου, ὁ δὲ Πεῤῥαϊθὸς
 καὶ Ἀθανάσιος Δράκος ἔμειναν εἰς τὰ Χώνια, φυλάττοντες
 τὴν θέσιν μὲ πεντήκοντα στρατιώτας.

Τοιοῦτον τέλος ἔδωκαν οἱ δύο πόλεμοι, τοῦ φρουρίου δη-
 λαδῆ καὶ Χωνίων· ὁ δὲ τοῦ Ναβαρίκου ἐσυγκροτεῖτο εἰσέτι
 ἀδιάκοπος καὶ πεισματωδέστερος· ἐπεὶδὴ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐξ
 ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἀνθέξουν, διότι, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ ὀπισθο-
 δρομήσωσι τὴν ἡμέραν, ἔμελλον νὰ θυσιασθῶσι καὶ ζωγρηθῶσι
 πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ ἀνωφελὲς καὶ ἀνώμαλον τῆς τοπο-
 θεσίας, καὶ τούτου ἕνεκα ἀνέμενον τὴν νύκτα διὰ ν' ἀποφύγωσι
 τὸν κίνδυνον. Γενομένης λοιπὸν τῆς νυκτὸς, οἱ Σουλτῶται,
 ὄντες ἐπιτήδευσι νυκτομάχοι, ἔζωσαν πολλοὺς, καὶ ἀπὸ δια-
 φόρους θέσεις τοὺς ἐβίασαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τοὺς πρό-
 ποδας τοῦ ὄρους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχαν καταβῆ τὸ πρῶτ'. Τοὺς δὲ

ἀρχηγούς, ἱμέρ πασῶν Βρούνην καὶ Ἄγο Μουχουρδάρην, ἀπολέσαντας πᾶσαν ἐλπίδα τῆς νίκης, καὶ πρὸς ἐλπίδα ἀκόμη, ὅτι, ἂν ἤθελαν ἀνθέξῃ ἕως τὸ πρῶτ', ἐμελλον ν' ἀφανισθῶσι παντάπασι (ἐπειδὴ τὸ σράτευμα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, αὐπνίαν, πείναν καὶ ἔτι μᾶλλον δίψαν εἶχεν ἀτονίσει ὅχι ὀλίγον) περὶ τὰ μεσάνυχτα, ἄφαντες αὐτοὺς ἐπ' ὤμων οἱ σωματοφύλακες, ἐκόμισαν εἰς τὰς σκηνάς, καὶ οὕτως ἐπομένως ἀνέβαινε καὶ τὸ σράτευμα, διωκόμενον παρὰ τῶν νικητῶν, ὅχι ὅμως μὲ τόσην ζημίαν, ἀπηυδισμένων ὄντων καὶ αὐτῶν. Ἀπὸ δὲ τούτους Τόσκηδες καὶ Γκέγκηδες χίλιοι πεντακόσιοι, ἀγνοοῦντες τὴν φυγὴν τῶν ἀρχηγῶν, ἔμειναν κλεισμένοι εἰς τρεῖς πύργους τοῦ Ναβαρίκου. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ἐπολιορκίσθησαν στενωῶς. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐπληροφορήθησαν, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀνεχώρησαν μὲ τὸ ἄλλον σράτευμα, χωρὶς νὰ τοὺς ἀναγγείλουν, (ὄντες ἐπίσης ἠτονισμένοι καὶ αὐτοὶ διὰ τὰ ῥηθέντα αἴτια), ἐπρόβαλαν συμβιβασμόν· οἱ δὲ νικηταὶ τὸν ἐδέχθησαν, χωρὶς νὰ ζητήσουν ἄλλην τινὰ συνθήκην, παρὰ νὰ τοὺς διώκουν πυροβολοῦντες ἕως εἰς τὰς σκηνάς των, καὶ χωρὶς νὰ σκοτώσουν, οὐδὲ συλλάβουν τινὰ ἐξ αὐτῶν. Ἀλλόκοτον καὶ δυσκατάληπτον ἐφάνη εἰς τοὺς Τουρκαλθανοὺς τὸ ζήτημα τῶν Σουλιωτῶν, καὶ ἂν δὲν ἦσαν βέβαιοι εἰς τὴν πασιφανῆ αὐτῶν πίστιν, ἤθελαν τὸ ἐκλάβει ὡς ἀπάτην· ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Σουλιωτῶν ἀπέβλεπε πρῶτον εἰς τὸ νὰ διαχύσουν τὸν πανικὸν φόβον εἰς τὰ Ὄθωμανικὰ στρατεύματα, καὶ δεύτερον, διὰ νὰ μὴ προφθάσῃ καὶ ἄλλη ἐπικουρία πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀνανεωθῇ ἡ μάχη· καὶ ἐνῶ ὁ ἀρχιστράτηγος ὑπὸ τὴν σκηνὴν του ὕβριζε τοὺς ἀρχηγούς ὡς δειλοὺς καὶ ἀναξίους, καὶ ἐξ ἐναντίας ἐγκωμιάζε τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος, εἶδεν ἀπροσδοκῆτως διωκόμενους καὶ αὐτοὺς μὲ ἀδίκωπον πυροβολισμόν καὶ φωνὰς ὕβριστικὰς, καὶ

ἐξελθὼν τῆς σκηπῆς του μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, εἶπε τοὺς ἐξῆς λόγους. « Βαί, βαί! ὁ θεὸς ἠσῆκουσε βέβαια τὴν » μεγαλοκαρδίαν ἀπὸ τοὺς Μωαμετάνους, καὶ τὴν ἐχάρισεν » εἰς τοὺς Γκιαούριδες ». Ἀλλ' ἀφοῦ, ὡς προεῖρηται, κατὰ τὴν συμφωνίαν, τοὺς ἐδίωξαν ἕως εἰς τὰς σκηνάς των, ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Ναβαρῖκον, καὶ δι' ὅλης ἐκείνης τῆς ἡμέρας αἱ μὲν γυναῖκες ἐλαφυραγώγουν, καὶ ἔθαπτον τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν, οἱ δὲ ἄνδρες ἀνεπαύοντο, καὶ ἐκοιμῶντο. Καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἄρχισαν ἐκ συμφώνου τὸ φρουρίον, Ναβαρῖκος καὶ Χώνια νὰ πυροβολῶσι, ψάλλοντες τὰ ἐπινίκια, καὶ μελωδοῦντες τοὺς ἐφεξῆς στίχους τοῦ αἰοδήμου Ρῆγα τοῦ Φεραίου.

Ἀὐτοὺς ποῦ βλέπετ' ἀντικρὺ,
 Εἶναι Δουδούμιδες χοντροί·
 Χωρὶς πιλάφι δὲν μποροῦν,
 Μιὰν ὥραν δὲν προσμένουν,
 Χωρὶς καφὲ πεθαίνουν·

Αἱ ἐλπίδες τοῦ Χουρσίτ πασαῖ πρὸ τῆς ῥηθείσης μάχης ἦσαν ἀσφαλεῖς διὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον προσωπικὴν του ἐκστρατείαν, ἡ γενναῖα ὅμως ἀνθίστασις τῶν Σουλιωτῶν, καθὼς ἀπὸ τὴν ἀκόλουθον ὁμιλίαν τοῦ ἰδίου πληροφοροῦμεθα, ἀνέτρεψε τὰ σχέδιά του καὶ ἰδοῦ.

« Δὲν ἤλπιζα ποτὲ μὲ τόσα πολλὰ καὶ ἀνδρεῖα στρατεύ-
 » ματα Τουρκαλβανῶν, νὰ μὴ νικήσωμεν σήμερον μὴν μίλις δύο
 » χιλιάδας Σουλιώτας· τοῦτο δὲν ἐμπορῶ νὰ τ' ἀποδώσω
 » οὔτε εἰς τὴν ἀνδρείαν των, οὔτε εἰς τὴν ἰδικὴν σας δειλίαν
 » ἢ ἀναξιότητα, ἡ ὁποία τοὺς ἀπέδειξε νικητάς. Ἐὰν ἤξευρα,
 » ὅτι ἔμελα ν' ἀπαντήσω τοιαύτας δυσκολίας, ἤθελα προ-
 » κρίνει μωριάκις τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου, καὶ
 » νὰ μὴν ἀκούσω τὴν γνώμην σας. Γνωρίζω, ὅτι παρ' ἐλ-

- » πίδα ἠπατήθην ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις σας, ἀλλὰ δὲν ἔμψι-
- » βάλλω, ὅτι θέλετε φιλοτιμηθῆ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ τὰς ἐκπλη-
- » ρώσετε καθ' ὃν τρόπον γνωρίζετε ἐπιτηδειότερον καὶ ταχύ-
- » τερον· διότι ἐγὼ ἀναχωρῶ αὔριον διὰ Λάρισσαν, καὶ ἐκεῖ-
- » θεν θέλω πέμψῃ στρατεύματα κατὰ τῆς Πελοποννήσου,
- » κατὰ τὰς ὑποίας ἔχω ἀνωτέρας διαταγὰς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΙ΄.

*Μάχη τῶν Δερβερακίων, κειμένων μεταξὺ Ἄργους
καὶ Κορίνθου.*

Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὸ Σούλιον ὁ Χουρσίτ πασᾶς, καὶ φθά-
σας εἰς Λάρισσαν, ἀμέσως ἐξεκίνησεν εἰκοσιδύο χιλιάδας
στρατεύματα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν δύο πασάδων, δηλαδὴ Ἰ-
σούφ πασᾶ Δράμαλη καὶ Ἀλλῆ πασᾶ Πελοποννησίου, ἐξ ὧν
τὰ μὲν δύο τρίτα ἦσαν Ἀσιανοὶ, οἱ δὲ ἐπίλοιποι Τουρκαλ-
βανί· οὔτοι διαβάντες τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν
Ἰσθμὸν ἀκωλύτως, καὶ κυριεύσαντες τὴν Ἀκροκόρινθον,
δραπετευσάσης τῆς φυλακῆς, ἀπῆλθον εἰς τὸ Ἄργος,
ᾧπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν πανστρατιᾶ. Τούτου τοῦ τό-
που οἱ μὲν κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ κοιλάδας,
τὰ δὲ μέλη τῆς διοικήσεως εἰσῆλθον εἰς τὰ παρὰ τὸν
Ἀργολικὸν κόλπον παραπλέοντα Ἑλληνικὰ πλοῖα. Τότε
πολὺς φόβος διεχύθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον· καὶ βέ-
βαια ἡ δύναμις αὕτη ἔμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ τὴν καθυπο-
τάξῃ, εἰὰν ἡ διχόνοια τῶν δύο πασάδων καὶ ἡ γενναίκα ἀπό-
(ΤΟΜ. Α.)

φασίς τοῦ Δημητρίου Ἰψηλάντη δὲν συνήργουν εἰς τὰ δια-
 τρέξαντα· διότι ἀφ' ἧς ὥρας ἐστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Ἀλφί-
 πασσᾶς, ὡς αὐτόχθων καὶ εἰδήμων τῶν Πελοποννησιακῶν
 πραγμάτων καὶ τοποθεσιῶν, ἐγνωμοδότησε νὰ διαιρεθῇ τὸ
 στράτευμα εἰς τρία σώματα, ἕξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον νὰ διευ-
 θυνηθῇ διὰ τὴν Τριπολιτζάν, τὸ δὲ δεύτερον μὲ τὸ πλειότε-
 ρον ἵππικὸν διὰ τὴν Ἡλίδα, καὶ τὸ τρίτον διὰ τὴν Ναυ-
 πλίαν καὶ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου· ὁ δὲ στρατηγός
 τοῦ Δράμαλης, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὴν πληθὺν τῶν στρα-
 τευμάτων, ἐφρόνει τὸ ἐναντίον, λέγων· ὅτι δὲν πρέπει νὰ
 ῥιψοκινδυνεύσωσι τὰ στρατεύματα κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον,
 διότι οἱ Πελοποννήσιοι, βλέποντες τὴν τρομεράν των δύνα-
 μιν, θέλουσι βιασθῆ ἑντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ προσκυνήσωσι·
 τοῦναντίον δὲ, τότε ἀνάγκη πᾶσα νὰ κυριεύσωσι πρῶτον
 τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, καὶ ἐπομένως νὰ ἔμβωσι πανστρα-
 τιᾷ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου. Τὸ δεύτερον σχέδιον
 τοῦ Δράμαλη ἔδωσεν εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Πελο-
 ποννήσου Θεόδωρον Κολοκοτρώνη νὰ διηρθώσῃ τὸ σφάλμα
 τοῦ· ὅστις, ἐπειδὴ εἶχε τὴν πολιορκίαν τῶν Παλαιῶν
 Πατρῶν, ἐπροσπάθη νὰ καταλύσῃ καὶ τὴν τότε Διοί-
 κησιν, μὴ συγχωρήσασαν νὰ παραλάβῃ τὰς προσόδους τῶν
 Πατρῶν, τὰς ὁποίας ἐζήτησε προλαβόντως, ἐπὶ λόγῳ, διὰ
 νὰ πληρώσῃ τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν· καὶ τούτου ἕνε-
 κα ἐπρόκρινεν ἀναγκαιοτέραν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν συμπο-
 λιτῶν τοῦ ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ὁ δὲ Δημήτριος
 Ἰψηλάντης μετὰ πολλὰς νουθεσίας καὶ παραγγελίας
 πατριωτικᾶς, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ἐγγράφως τοὺς τελευταίους
 τούτους λόγους. « Ἀθεόφοβε! ἐπῆρες τὴν πατρίδα εἰς τὸν λαί-
 » μόν σου· οἱ Τεῦρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ αὔριον

« ἴσως εἶναι ἐδῶ ὄψει ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ». Μετὰ δὲ τὴν παραλαβὴν τοῦ αἰσθαντικοῦ τούτου γραμματείου, διέβη ἀπὸ Τριπολιτζάν εἰς Ἄργος. Ὁ Ὑψηλάντης ὁμως, διὰ νὰ ρίψῃ ὅλην τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ παρημελημένον φρούριον τοῦ Ἄργου, ἀφοῦ ἐμβῆκε μὲ τετρακοσίους Ἕλληνας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἓνα υἱὸν τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη καὶ ἕτερον τοῦ Κολοκοτρώνη, παρήγγειλε νὰ καλέσουν τὰ ὄπλα ἀφ' ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, διότι ἀδύνατοι οὗσαι αἱ ἐπαρχίαι καὶ μεμονωμέναι ἀφανίζονται μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Βλέπων ὁ ἐχθρὸς τότε τὰς καθημερινὰς στρατολογίας τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ μὲ ἔφοδον τὸ ῥηθὲν φρούριον. Ἀλλ' ὅσῳκις ἐφώρμησε πάντοτε ἀπέτυχε μὲ ἰκανὴν ζημίαν ἀφ' ὅσας δὲ τροφὰς ἔφερε μαζύ του μὲ καμήλους καὶ φορτηγὰ ζῶα, μέρος μὲν ἰκανὸν ἐπεμψεν εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίᾳ λιμῶντοντας ἐκ τῆς πρὸ μικροῦ διαλυθείσης πολιτορκίας, αἱ δὲ λοιπαὶ, διὰ τὰς συνθήεις καταχρήσεις των, ὀλίγας ἡμέρας διήρκεσαν· ἐπειδὴ εἶχε βεβαίως πληροφορίας, ὅτι ἐξεκίνησαν ἄλλαι πλείοτεραι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, καθὼς καὶ τῶντι ἦν ἀληθὴς ἡ εἶδησις. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ ἔν δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδον τῶν Τούρκων, οὗσαν πολυάριθμον, τὰς τροφὰς ὁμως ὅλας ἤρπασε μετὰ ταῦτα καθ' ὁδόν· καὶ οὕτω τὸ στρατόπεδον, στερούμενον τροφῶν, κατήντησε νὰ τρώγῃ φύλλα τῶν ἀμπέλων καὶ διαφόρων δένδρων. Ἡ ἐλεεινὴ αὕτη κατάσασις τοὺς ἔφερον εἰς τοιαύτην ἀμνηχανίαν καὶ χαύνωσιν· ὥστε τὸ στρατιωτικὸν ἄρχισε νὰ γογγύζῃ κατὰ τῶν ἀρχηγῶν, καὶ δὲν ὑπήκουε πλέον τὰς διαταγὰς των· καὶ οὕτως ἀπεφάσισαν τὴν γενικὴν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου καὶ φροντίδα

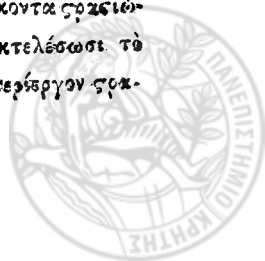
διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐξοδὸν τῶν στρατευμάτων. Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες, μαθόντες τὴν ἀπόφασίν των, ἔπεμψαν προλαβόντως ὑπὲρ τοὺς πενταχοσίους στρατιώτας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Νικήτα καὶ Κολιοπούλου εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ Ἁγιονόρι, διὰ νὰ πιάσουν τὰς στενάς θέσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔμελλον νὰ διαβῶσιν οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐδοκίμασαν ἐκεῖ μεγάλην φθοράν· διότι ἀφ' ὅσους ἠγωνίσθησαν μὲ τὰς ὑπολοίπους σωματικὰς τῶν θυνάμεις νὰ περάσωσι τὰ στενά, μόλις ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν πέντε χιλιάδες· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἀπέθαναν ἄλλοι εἰς τὸ Ἄργος ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ ἄλλοι ἐσφράγησαν εἰς τὰ Δερβενάκια ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν Ἑλλήνων· ἐκ δὲ τῶν Ἀρχηγῶν, ὁ μὲν Ἀλῆ πασᾶς εἰσῆλθεν εἰς Ναυπλίαν, ὅπου διέτριψε μέχρι τῆς ἀλώσεώς της, ὁπότεν καὶ αἰχμαλωτισθεὶς σὺν τοῖς ἄλλοις μετὰ τριστίαν ἠλευθερώθη· ὁ δὲ Ἰσοῦφ πασᾶς, μὴ δυνηθεὶς κατὰ πρῶτον νὰ διαβῇ τὰ Δερβενάκια οὔτε τὸ Ἁγιονόρι, ὀπισθοδρομήσας μὲ τρεῖς χιλιάδας Ἴππικόν, ἐστρατοπέδευσεν εἰς Τίρυνθον, ὅπου τὸ ἐσπέρας ἐκεῖνο ἐξ ἀπροσεξίας των ἐπυρπολήθη ἡ πυρίτις κόνις, καὶ τὴν ἐπιούσαν, ἥτις ἦν ἡ εἰκοσὴ ὀγδόη τοῦ Ἰουλίου, διέβη πολεμῶν ἀπὸ τὸ Ἁγιονόρι μὲ ὀλίγην του ζημίαν διὰ Κόρινθον, ὅπου, νυμφευθεὶς τὴν γυναῖκα τοῦ Κιακίλμπεη, ἐκράτει τὴν Ἀκροκόρινθον· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. Διήρκεσεν αὕτη ἡ ἐκστρατεία ἡμέρας εἰκοσιμίαν· διότι ἀπὸ τὴν ἐβδόμην τοῦ Ἰουλίου καθ' ἣν ἐμβῆκαν εἰς τὸ Ἄργος, ἕως τὴν εἰκοστὴν ὀγδόην τοῦ αὐτοῦ ἐστάθησαν, καὶ ἔπειτα διελύθησαν καὶ ἠφανίσθησαν. Εἰς ταύτην τὴν ἐπικίνδυνον περίστασιν συνετέλεσαν μετὰ ταῦτα ὄχι ὀλίγον καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη τὰ στρατηγήματα, τὰ ὁποῖα ἐσφράγισαν ἐνδύξως τὰ στήθη τῶν γεν-

ναίων ὀπλαρχηγῶν, Κολιοπούλου Πλαπούτα καὶ Νικήτα Σταματελοπούλου.

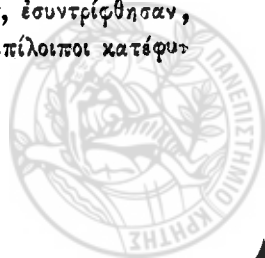
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄.

*Κυριεῦσις τῶν ἐν Σαμωνίθᾳ καὶ Σαμωνίκῃ
ὄχυρωμάτων.*

Διηγηθεὶς ἐν συντόμῳ καὶ τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἐπιστρέφω ἐκ νέου εἰς τὰς πράξεις τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐξώσαντες τοὺς Τουρκαλθανούς ἀπὸ δύο ὄχυράς θέσεις, κειμένας πλησίον τοῦ φρουρίου, καὶ καλουμένας ἢ μὲν Σαμωνίθα ἢ δὲ Σαμωνίκη, ἐκ τῶν ὑποίων τὴν πρώτην, ὡς πλησιεστέραν τῆς δευτέρας, ἐφύλαττον χίλιοι διακόσιοι ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἑνὸς Τουρκαλθανοῦ Σουλεμάνμπεη λεγομένου, οἱ ὅποιοι ἐνοχλοῦσαν πολὺ τοὺς Σουλιώτας, μὴ συγχωροῦντες αὐτοὺς νὰ συνάξουν χόρτα διὰ τὰ ζῶα καὶ ξύλα διὰ τὴν φωτιάν, ἐσυμβουλευθήσαν νὰ δοκιμάσωσι μὲ μίαν νυκτομαχίαν, καὶ εἰ δυνατὸν, νὰ τοὺς βιάσωσι ν' ἀφήσουν ἐκείνην τὴν θέσιν· ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν ὄχι μόνον ἦν δύσκολον νὰ τοὺς ἐξώσωσιν, ἀλλ' ἐβλάπτοντο πολὺ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν πέρσι Τούρκων· διὸ καὶ ἐδιωρίσθησαν ἀρχηγοὶ τῆς νυκτομαχίας ταύτης ὁ Γεώργιος Δράκος, Γιώτης Λαγλῆς καὶ Λάμπρος Ζάρπας, ἔχοντες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν των καὶ διακασίτους πενήκοντα στρατιώτας. Τὴν δὲ δευτέραν νύκτα, καὶ ἦν ἐμελλοῦ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἀταχθῆν, ὁ Νότης Μπόρτζ χρηρὲς ἐπεννόησεν ἓνα περίεργον στρα-

τήγημα, ὅπερ εἶναι τὸ ἐξῆς· καθήτας ἐπὶ τινος παρακειμέ-
νης βράχης πλησίον τοῦ φρουρίου, ἐφώνησε τὸν ἀρχηγὸν τῆς
Σαμωνίβας Σουλεμάνμπεην, καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἔχη εὐχα-
ρίστησιν νὰ συνομιλήσωσι μακρόθεν φιλικῶς, ἐνόσω νὰ ἔλθῃ
ἢ ὥρα τοῦ ὕπνου; Ὁ δὲ Τουρκαλεανὸς ἐδέχθη τὸ πρόβλημα,
καὶ οὕτως ἄρχισαν νὰ συνδιαλέγωνται μεγαλοφώνως διὰ
τὸ ἀπόστημα τοῦ τόπου. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν αὐτοὶ
διελέγοντο, διευθύνετο καὶ ὁ Δράκος κατ' αὐτῶν, ἀφεγκοῦς
οὔσης τῆς νυκτὸς, μὲ τὸ πλεόν ἄψοφον βᾶδισμα· διατά-
ξας ὅμως προλαβόντως τὸν μὲν Δαγκλῆν, ἀφοῦ λάβῃ ὑπὸ
τὴν ὀδηγίαν του ἐξῆντα πέντε συντρόφους, νὰ πλησιά-
σῃ εἰς τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ ἐχθροῦ, χωρὶς νὰ γνωρισθῇ,
τὸν δὲ Ζάρμπαν μὲ ἄλλους τόσους εἰς τὰ δεξιὰ, καὶ αὐτὰς
μὲ τοὺς ἐπιλοίπους ἐπορεύετο κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς ὀμιλοῦν-
τας· καὶ πλησιάσας εἰς τὸ ὀχύρωμα, ἐγνωρίσθη ἀπὸ τὸν σκο-
πὸν, ὅστις, πρὶν δευτερώσῃ τὴν ἐρώτησιν, φονεύεται διὰ
πυροβόλου ὄπλου, καὶ ἐντωχίμα ἐφώρμησαν ἅπαντες εἰς τὸ
περιχαράκωμα, ὅτε Δράκος καὶ αἱ δύο πτέρυγες. Ἐνῶ δὲ ὁ
Σουλεμάνμπεης καὶ τινες τῶν ἀξιωματικῶν του ἐξηκολούθου
ἀκόμη τὴν συνομιλίαν μετὰ τοῦ Μμότζαρη, καὶ ἄλλοι μὲν
ἐκοιμῶντο, ἄλλοι δὲ ἀνεπκύνοντο ὑπτιοί, ἢ ἀπροσδόκητος ἐπί-
θεσις συνωδευμένη μὲ κρυγὰς τῶν ἐπὶ τὸ φρούριον ἀνδρῶν,
γυναικῶν, παιδῶν καὶ τῶν ἐφορησάντων, διέχυσε τόσον
τρόμον καὶ ἀταξίαν· ὥστε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ ζω-
γηθῶσιν, ἐδραπέτευσαν χωρὶς ὄπλα· ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν,
πληγῶθεις τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἔφυγεν ἀνυπόδητος, καὶ πεν-
τήκοντα τρεῖς μεθ' ἐνός λοχαγοῦ, μεθυσμένοι ἀπὸ τὸν ὕπνον,
καὶ πλανεμένοι ἀπὸ τὸ σκοτὸς τῆς νυκτὸς, ἐσυντρίφθησαν,
πισόντες ἀπὸ ἓνα ὑψηλὸν βράχον· οἱ δὲ ἐπιλοίποι κατέφυ-

γαν εἰς τὸ Σούλιον, ὅπου ἦν τὸ στρατόπεδόν των. Ἐσκοτώθησαν εἰς ταύτην τὴν νυκτομαχίαν ὀγδοήκοντα δύο Τουρκαλβανοὶ, καὶ πέντε Σουλιῶται πληγωμένοι, ἐξ ὧν οἱ δύο ἀπέθανον.

Ἀποδιώξαντες λοιπὸν ἐκεῖθεν τὸν ἐχθρὸν, ἀπέκτησαν περισσοτέραν ἔκτασιν γῆς διὰ νὰ βόσκουν τὰ ζῳά των, μολονότι ὀλιγώτατα εἶχαν μείνει ἐπειδὴ ἄλλα ἐχρησίμευσαν εἰς τροφήν, ἄλλα ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς ἀδιακόπους κρότους τῶν πολέμων καὶ φωνῶν κατέφυγον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἔγινε καὶ ἡ δευτέρα ἀφρασις διὰ νὰ κυριεύσῃ μετὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὴν Σαμωνικήν ἢ ὅποια ἔκοπτε τὴν κοινωσίαν τῆς Γαρδελίνας, Σκούπας καὶ ἐπομένως τοῦ Σουλίου καὶ Γλυκῦ, μετὸν ἂν ἐκλείετο ἡ δημοσίος ὁδός. Τὴν θέσιν ταύτην τῆς Σαμωνικῆς ἐφύλαττον ἑκατὸν εἴκοσι Τσαμηδες, διότι οὐ μόνον ἐκ φύσεως ἦτο δυνατὴ, ἀλλὰ καὶ κινδυνώδης καθ' ἑαυτήν· ἐπειδὴ εἰς μίαν ἐπίθεσιν ἢ πολιορκίαν δυσκόλως ἐλάμβανε βοήθειαν, ὡς ἔχουσα μίαν μόνην δίοδον, ἢ ὅποια μετὰ δεκαπέντε στρατιωτῶν δύναμιν ἐμπόδιζε χιλίων τὴν διάβασιν· ὅθεν ἐδιωρίσθη καὶ ἐκ δευτέρου ὁ Γεώργιος Δραῆκος μετὰ διακοσίους στρατιώτας νὰ ἐξώσῃ καὶ αὐτούς· καὶ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἐπλησίασαν εἰς τὸ ὀχυρῶμα ἡσύχως, χωρὶς ὁ ἐχθρὸς νὰ τοὺς ἀκούσῃ. Ἀλλὰ κατὰ περίστασιν ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἐξεληθόντες δύο στρατιῶται τοῦ ὀχυρώματος, διὰ νὰ πληρώσουν τὴν σωματικὴν των χρείαν, ἔπεσον ἀπροσδοκῆτως εἰς τοὺς ἐνεδρεύοντας, παρὰ τῶν ὁποίων καὶ συνελήφθησαν ζῶντες. Ἄλλ' ἢ συμβᾶσα ταραχὴ καὶ φωναὶ τῶν συλληφθέντων ἐσύγχυσαν καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν θέσιν μετὰ τὰ ὄπλα, ἐξεληθόντες τοῦ ὀχυρώματος, ἀτάκτως ἐτράπησαν

εἰς φυγὴν. Οἱ Σουλιῶται ὁμῶς πυροβολίσαντες κατ' εἰσῆλθόντων ἐφάνευσαν δύο, οἱ δὲ ἐπίλοιποι κατέφυγον εἰς τὴν Γαρδελίαν, καὶ οὕτω κυριεύσαντες τὸ ὄχυρωμα, τὸ κατέσκαψαν, τοὺς δὲ συλληφθέντας ἀπέλυσαν γυμνοὺς, παραγγείλαντές τους νὰ εἰπωσι πρὸς τοὺς ἀρχηγούς των, ὅτι δὲν πολεμοῦν τοὺς Σουλιώτας, ἀλλὰ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν των· διότι ὁ Σουλτάνος εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν ἔχει καὶ αὐτοὺς, καθὼς καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν θὰ τὸ καταλάβουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Μάχη τῆς Σπλάντζας.

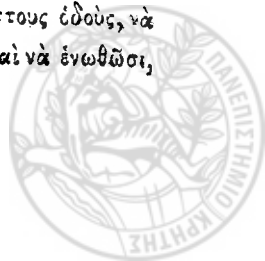
Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἐφάνησαν τέσσαρα πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπλάντζας (*), τὰ ὅποια πρὸ πολλοῦ ὑπέσχετο ἡ Διοίκησις νὰ πέμψῃ μεστρατεύματα, τροφὰς καὶ πολεμefόδια κατὰ τὴν αἴτησιν, ὡς εἴρηται, τῶν Σουλιωτῶν. Μαθόντες λοιπὸν οἱ Σουλιῶται τὸ φθάσιμον αὐτῶν τῶν πλοίων, ἔστειλαν ἐν πρώτοις διὰ νυκτὸς τὸν Λάμπρον Ζάρμπαν μετ' ἄλλους ἐξήκοντα ὑπὸ τὸν ἀγῆγιάντου, ὅστις φθάσας εὗρεν ὄχυρωμένα τὰ δεξιὰ παράλια τοῦ λιμένος ἀπὸ τὸν Στρατηγὸν Κυριακούλην Μαυρομιχαλὴν Σπαρτιάτην μετ' ἀποστολῆς συμπατριώτας του, ἀλλὰ τροφὰς καὶ πολεμefόδια τὰ πλοῖα δὲν

(*) Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Θουμέως ὑπάρχει αὐτὸς ὁ λιμὴν, καὶ καλεῖται Σπλάντζα, ἀπέχει τοῦ Σουλίου ἐπτά ὥρων διάστημα· εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν εἰσέρχεται καὶ ὁ κωκυτὸς (Λάβρα), ἐνούμενος δύο σχεδὸν ὥρων μακρὰν τῶν ἐκβολῶν.

ἔφερον, καὶ μάλιστα τὸ πρῶτον ἦτον ἀναγκαιότερον· ἐπειδὴ οἱ εἰς τὴν Κιάφην καταφυγόντες χωριῶται ἄρχισαν νὰ πεινώσι, καὶ οἱ ἐνδεέστεροι ν' ἀποθνήσκωσι τῆς πείνας· ὁμοίως καὶ τὸ πλῆθος τῶν ζώων μὴ ἔχον τροφήν, ὡς προεῖρηται, ἀπέθνησκαν καθ' ἐκάστην ἀγεληδὸν, ὥστε ἐκ τῆς ἀποφορᾶς αὐτῶν ἐμολύνθη ἡ ἀτμοσφαῖρα, καὶ ἐκ τούτου προέκυψε λοιμικὴ νόσος, ἡ ἑποία περισσότερον ἐθέριζε τὰς γυναῖκας καὶ βρέφη· διότι οἱ ἄνδρες κινούμενοι πάντοτε ἔπνεον ἀέρα καθαρότερον· κατόπιν δὲ τοῦ Ζάριμπα κατέβησαν εἰς τὴν Σπλάντζαν καὶ ὁ Ζώης Πάνου καὶ Βασίλειος Ζέρβας μὲ ἄλλους ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα στρατιῶτας, οἵτινες ἔτρεχον κυρίως διὰ νὰ χορτάσωσιν ἄρτου, τὸν ὅποιον εἰς τὸ Σούλιον ἔτρωγαν μὲ πολλὴν οἰκονομίαν καὶ στέρησιν. Οἱ δὲ Τουρκαλθανοὶ, ἀκούσαντες τὴν ἄφιξιν τῶν πλοίων μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τὴν κενάθειαν τῶν Σουλιωτῶν, ἐξέλαβαν τὸ πρᾶγμα ὡς κακὸν οἰωνὸν διὰ τὸν ἐαυτῶν των, συμπεραίνοντες, ὅτι, ἂν ἡ παράλιος ἐκεῖνη θέσις ὠχυρωθῆ μὲ πεζικὴν καὶ θαλάσσιον δύναμιν, μέλλει νὰ σχηματίσῃ ἓνα δεύτερον Σούλιον, καὶ τότε συμβεηθόμενα ἀλλήλοις κατασταίνοιντο δυσνίκητα. Ὅθεν κοινῇ γνώμῃ ἀπεφάσισαν μὲ μίαν ἀνδρείαν ἐφόρμησιν νὰ ἀφανίσουν, ὅσον τάχος, αὐτὸ τὸ νεοφανὲς στρατόπεδον ἀδύνατον ἔτι ὄν· διὸ καὶ ἐνεκρίθη ἀρχηγὸς τῆς σημαντικῆς ταύτης ἐκστρατείας ὁ Σελικτάρης τοῦ Χουρσιτ πκσᾶ, Ἰσοῦρ ἀγᾶς λεγόμενος, ἀνὴρ ἀνδρείος καὶ ριψοκίνδυνος, ἔχων ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ τέσσαρος χιλιάδας ἐκλεκτοῦς Τουρκαλθανούς· οὗτος, δεχθεὶς τὴν ἀρχηγίαν, διέταξε τοὺς ὀπληρχηγούς τοῦ στρατεύματος νὰ διαίρουν τὸ στράτευμα εἰς μικρὰ σώματα, τὰ ὅποια, ἀφοῦ κινήσωσι τὴν νύκτα, καὶ περάσωσιν ἀπὸ ἀγνώστους ἑδῶς, νὰ φθάσουν μιᾶς ὥρας μακρὰν τῆς Σπλάντζας, καὶ νὰ ἐνωθῶσι,

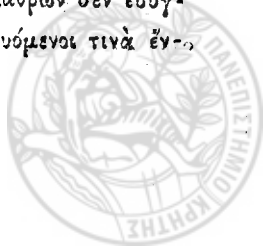
καὶ ἐπομένως νὰ κρυφθῶσιν δασυεῖς τὰ τερα καὶ ἀκκινθωδέ-
 στερα σπάλαθρα δι' ὅλην τὴν ἡμέραν. Τὴν δὲ δευτέραν νύκτα
 ἔφθασε καὶ ὁ ἀργηγὸς μὲ πεντακοσίους σωματοφύλακας εἰς
 τὴν ἰδιαν θέσιν ὥστε ἀναφριμβόλως ἔμελλε νὰ ἀφανισθῇ ἐκεῖνο
 τὸ στρατόπεδον διὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀταξίαν καὶ ἄγνοιαν
 τῶν διατρεχόντων, ἂν κατὰ περίστασιν ἕνας βουκόλος ἀπὸ
 τὸ πλησίον χωρίον Βαλανδόραχον δὲν ἔβλεπε πρὸς τὸ ἐσπέ-
 ρας αὐτὸ τὸ στράτευμα, (τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη ἀπὸ τὴν τρο-
 μακτικὴν φυγὴν τῶν ἐκεῖ βροσκόντων βωῶν,) ὁ ὁποῖος, ἀφείς
 αὐτοὺς εἰς τὸ χωρίον, ἔδραμε κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς
 νυκτὸς εἰς τὴν Σπλάντζαν, καὶ ἐγνωστοποίησε τὰ ὅσα εἶδε
 μὲ τὰ ἴδια του ὄμματα.

Τοιαύτη ἀπροσδόκητος καὶ τρομερὰ εἶδησις τοὺς ἐσύγχυσεν
 αἰσθαντικώτατα· ἐπειδὴ, μὴν ὑποπτευόμενοι πρότερον ἕνα τόσον
 γρήγορον κίνημα κατ' αὐτῶν, περιεφέροντο εἰς τὰ παράλια
 ἀπρόσεκτοι καὶ χωρὶς νὰ φροντίσουν προλαθόντως νὰ ὀχυ-
 ρώσουν τοῦλάχιστον τινὰ θέσιν δι' ἀσφάλειάν των. Ἄλλ'
 ἀρῶ ἔμαθον, τότε ἄρχισαν νὰ συμβουλευόνται περὶ τούτου.
 Τινὲς τῶν ξιωματικῶν, γνωρίζοντες τὴν ὀλίγην καὶ ἀπεριτεί-
 χιστον δύναμίν των, ἐνέκριναν ν' ἀποφύγωσι τὸν προκείμενον
 κίνδυνον, μεταχειριζόμενοι διὰ προσωρινὸν καταφύγιον τὰ
 πλοῖα. Οἱ δὲ γενναῖοι, Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, Δάμπρος
 Ζάμπρας καὶ Ζώης Πάνου, οὐ μόνον τὸ ἐνόμισαν δι' ἄκρον κα-
 ταισχύνην των νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ πλοῖα, χωρὶς τινὸς
 καταπειγούσης ἀνάγκης, ἀλλ' ἐγνωμοδότησαν μάλιστα, ὅτι
 δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτὸς ν' ἀνεγείρωσι πετρότοιχον δυ-
 νατὸν, ὥστε ν' ἀνθέξωσι τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ παρε-
 τάχθησαν μὲν εἰς αὐτὸν ὁ Βασίλειος Ζέρβας καὶ Ζώης Πάνου
 μ' ἑκατὸν εἴκοσι στρατιώτας, τιθέντες τὰ νῶτα κατὰ τὸν λιμένα,

ὁ δὲ Ζάριπας μὲ πενήκοντα κατέλαβεν ἕνα πύργον, κείμενον πρὸς τὰς ὄχθας τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, ὑποπτεύων μή-
τοι ὁ ἐχθρὸς φέρῃ ἰππικὸν καὶ τοὺς κτυπήπῃ ἀπὸ τὰ ὀπισ-
θεν, καὶ ἀντικρὺ τῶν ἐκβολῶν παρετάχθησαν καὶ τὰ πλεῖζ
ἐπὶ αὐτὸ τοῦτο· ὁ δὲ Μαυρομειχάλης ἐτοποθετήθη μὲ τοὺς
Σπαρτιάτας κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος, ἐκτεινόμενον ἕως τοῦ Με-
σημβρινοῦ καὶ κρημνώδους παραθαλασσίου· οὕτω λοιπὸν
παρταχθέντες, ἀνέμενον τὸν ἐθχρόν. Ὁ δὲ πρὸ μιᾶς ὥρας
τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐφάνη ἐρχόμενος μὲ βῆμα ἤσυχόν,
ἐλπίζων ὅτι ἔμελλε νὰ εὔρη τοὺς Ἕλληνας κοιμωμένους, ἢ
τοῦλάχιστον ἀπροφυλάκτους καὶ δισκορπισμένους ἔνθεν κα-
κείσε εἰς τὰ πκράλια· καὶ δὲν ἐπατήθη εἰς τούτο μόνον ὁ Σε-
λικτάρης, ἀλλὰ τῷ συνέβη καὶ ἄλλη ἀπροσδόκητος περὶ-
στασις, προκύψασα ἐκ τῆς ἀπροσεξίας τῶν στρατιωτῶν του·
ἐπειδὴ ἐκείνην τὴν νύκτα ἔπεσε πολλὴ δρόσος εἰς τὰ σπάλα-
θρα, τὰ ὁποῖα, ὠθούμενα ἀπὸ τοὺς διαβάτας, ἔχυναν τὴν δρό-
σον ἐπὶ αὐτῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ὑγρανθεῖσα ἡ πυρίτις κόνις
ἐξῶθεν, ἀπεκατέστησεν ἄχρηστα τὰ ὄπλα, διότι ἀφοῦ ἐπλη-
σίξσαν, καὶ διεύθυναν αὐτὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, μόλις τὸ
ἐν τρίτον ἐπυροβόλισε, καὶ ἐκ τούτου ὠφεληθέντες οἱ Ἕλλη-
νες, οὐ μόνον τὴν ὀρμὴν ἀνεγαίτισαν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ
πολλοὺς ἐφόνευσαν καὶ ἔτι μᾶλλον μὴν ἔχοντας προφυλα-
κτίρια ἀσφελῆ, δηλαδὴ πέτρας καὶ δένδρα, μαχομένους δὲ
ὀπισθεν τῶν σπαλάθρων. Ὁ Σελικτάρης ἔφιππος ὢν, καὶ
κρατῶν τὸ ξίφος γυμνόν, ἐβίαζεν, ἠπειλεί, ὑπέσχετο, ἐμψύ-
χωνε καὶ ὕβριζε τοὺς Τουρκλοῦς διὰ νὰ προχωρήσουν καὶ
κατατροπώσουν τοὺς Ἕλληνας, καθὼς τῷ ὑποσχέθησαν· καὶ
μολονότι τὰ ὄπλα, ὡς προεῖρται, δὲν ἐχρησίμευσαν
διὰ πολλὴν ὥραν, ἢ φιλοτιμίᾳ ὅμως καὶ ὑπόσχεσις

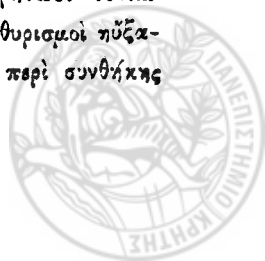

τῶν ἀνδρείων Τουρκαλεσάνων καὶ πολὺ περισσύτερον τοῦ Σελικτάρη, ἦσαν ἱκανὰ νὰ καταβάλουν τοὺς Ἕλληνας, ὀλίγους ὄντας καὶ δισπαρμένους εἰς ἐκτεταμμένας θέσεις· διότι ὁ Ζάριπας ἦτον ἀργός, μὲ τὸ νὰ μὴν εἶχεν ὁ ἐχθρὸς ἵππικόν, καὶ οὔτε ἡ πρόνοια τὸν ἐσυγχώρει ν' ἀφίση τὴν θέσιν, ὁμοίως καὶ ὁ Μαυρομιχάλης· ἀλλ' οὗτος φιλοτιμούμενος ἔδραμεν εἰς βοήθειαν τοῦ Ζώη Πάνου καὶ λοιπῶν συντρόφων συνοδευόμενος μὲ τρεῖς μόνον στρατιώτας· ἡ ἀπρόφυλακτος ὁρμή του καὶ φθονερὰ εἰμαρμένη ἔδωκαν τέλος τῶν ἡμερῶν τοῦ ἥρωος Σπαρτιάτου, πληρωθέντος καιρίως ὑπὸ τὴν μασχάλην· ὁ θάνατος τοῦ ἐποίου ἐπίκρανε τοὺς συναγωνιστὰς του αἰσθαντικώτατα καὶ ἐδειλίασε σφόδρα τοὺς Σπαρτιάτας· καὶ ἐνῶ ὁ Σελικτάρης περιεφέρετο εἰς τὸ στράτευμα ὡς μανιώδης, οἱ Ἕλληνες ὑπέκειντο εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀπὸ τὴν βρεῖαν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ θάνατον τοῦ Σπαρτιάτου καὶ ἔλλειψιν πολλῶν ἀνδρείων ἀξιωματικῶν πληρωθέντων. Ἀλλ' ἐδῶ ἡ τύχη ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς ἀγχινοῖας καὶ ἀξιοῖητος ἐνὸς ἀνδρείου στρατιώτου, ὅστις, παρατηρήσας τὴν πολεμομανίαν τοῦ Σελικτάρη, προσήλωσε τὴν προσοχὴν του εἰς αὐτὸν μόνον τὸν ὁποῖον ἰδὼν ἀμέσως ἐπυροβόλισεν, ἡ δὲ σφαῖρα ἐπληξεν αὐτὸν καιρίως κατὰ τὸν ἀριστερὸν μαστὸν· καὶ οὕτως ἔπεσε πρῶτον μὲν τὸ ξίφος ἀπὸ τὰς χεῖράς του, αὐτὸν δὲ πρὶν πέσῃ ἐκ τοῦ ἵππου κατέβασαν ἡσύχως οἱ σωματοφύλακες. Οἱ Τουρκαλεσάνοι, δειλιάσαντες ἔπειτα, ἄρχισαν ν' ἀπομακρύνωσι τοὺς πληγωμένους, καὶ ἐπομένως νὰ ὀπισθοδρομώσι, τῶν ὁποίων ἡ δειλία ἐμψύχωσε τοὺς Ἕλληνας· ἀλλὰ τὸ ὀλιγάριθμον αὐτῶν καὶ ἡ πυκνότης τῶν σπαλάθρων δὲν ἐσυγχώρουν νὰ τοὺς διώξωσι μακρὰν, ὑποπευόμενοι τινὰ ἐν-

εδραν. Διήρκεσεν αὐτὴ ἡ μάχη τρεῖς σχεδὸν ὥρας, ἐν ἣ ἔφονεύθησαν ἀπὸ μὲν τοὺς ἐχθροὺς τεσσαράκοντα τρεῖς, καὶ πέντε συνελήφθησαν ζῶντες, τοὺς ὁποίους οἱ Σπαρτιᾶται ἔρριψαν ἀπὸ τὸν κρημνὸν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των· ἀγκαλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, ἀλλ' οἱ ἀγωνισταὶ καὶ συγγενεῖς των, ἔχοντες εὐκαιρίαν, τοὺς ἔλαβον μαζύ των· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων, ἐκτὸς τοῦ αἰοδήμου Μαυρομιγᾶλη, ἀπέθανον ἄλλοι τρεῖς, καὶ πέντε ἀξιωματικοὶ ἐπληγώθησαν. Γέγονεν ἡ μάχη αὕτη τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Αὐγούστου 1822. Τὴν δ' ἐπιούσαν λαβόντες μὲν οἱ Σπαρτιᾶται τὸ πτώμα τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐπλευσαν μὲ τὰ τέσσαρα πλοῖα διὰ τὸ Μεσολόγιον, ὅπου καὶ ἔθαψαν αὐτὸ μετὰ τῆς ἀνηκούστης πομπῆς καὶ παρατάξεως· οἱ δὲ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια διὰ νυκτός, ἀγρήσαντες τὴν Σπλάντζαν εἰς τὴν πρώτην τῆς κατάρτασιν.

Μὲ μεγάλην λύπην καὶ δυσαρέσκειαν ἤκουσαν οἱ Σουλιῶται τὸν ἀναχωρισμὸν τῶν πλοίων, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία καὶ παράπλευσις εἰς τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου ἐπροξένει βλάβην καὶ ἀνησυχίαν εἰς τοὺς Τσαμηδες· ἐπειδὴ οὐ μόνον τὴν κοινωνίαν καὶ ἐμπόριον μετὰ τῶν Ἴονικῶν νήσων τοὺς ἐμπόδιζαν, ἀλλὰ καὶ πᾶν κίνημα πολεμικὸν ἐκτελούμενον διὰ θάλασσης. Ἐντοσοῦτω ἡ λοιμικὴ νόσος καὶ ἡ πείνα ἐθέριζαν εἰς τὸ Σούλιον· οἱ γογγυσμοὶ καὶ στεναγμοὶ τῶν χωριάτων ἐπερίσσευαν καθ' ἐκάστην ἀναλόγως μὲ τὰς ἐνεστῶσας καὶ μελλούσας συμφοράς· τὰ κτήνη καὶ μάλιστα τοὺς βόας, διὰ τῶν ὁποίων ἤλπιζαν μίαν ἡμέραν νὰ μὴ στερηθῶσι τοῦλάχιστον τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, τὰ ἔχασαν· οἱ ψιθυρισμοὶ πύξονον μεταξὺ των· αἱ νυκτεριναὶ συνομιλίαι περὶ συνθήκης

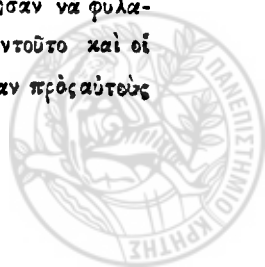

ἐγίνοντο συνεχεῖς με τοὺς πρῶην ἡγεμονίσκους των Τουρκαλθανοῦς, δηλαδὴ Ἰσλάμ Πρόνιον ἐκ Παραμυθίας, Χασάν καὶ Μπάλιο Χουῖσον ἀπὸ Μαργαρίτι καὶ ἄλλους μικροτέρους, οἵτινες ἐπολιόρκουν τὸ Σούλιον· ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ διὰ δύο κύρια καὶ σημαντικὰ αἷτια ἐπεθύμουν νὰ συμβῆῃ τι σχίσμα, προδοσία ἢ ἀποχωρισμὸς τῶν χωριάτων καὶ Σουλιωτῶν· τὸ μὲν πρῶτον, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τοὺς ὑπηκόους των, τὸ δὲ δεύτερον, ὅτι με τὸν ἀναχωρισμὸν αὐτῶν ἔμελλον νὰ μείωσιν ὀλίγοι οἱ Σουλιῶται, καὶ ἐπομένως ἀνίκανοι νὰ ὑπερασπίσωσιν τὴν πατρίδα των, καὶ ἐκ τούτου ἐξιάσθησαν ἢ νὰ θυσιασθῶσι μαχόμενοι, ἢ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν νικητῶν· ὅμως δὲν ἐβράδυναν νὰ γνωρίσουν οἱ Σουλιῶται τὰ φρονήματα καὶ κινήματα τῶν συναγωνιστῶν των χωριάτων· διὸ καὶ προσκαλέσαντες τοὺς δημογέροντας αὐτῶν, τοὺς ὠμίλησαν ὡς ἐφεξῆς.

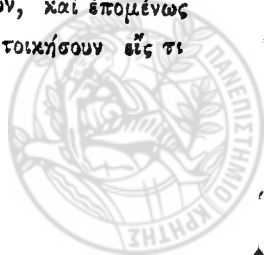
« Ἀδελφοὶ γείτονες καὶ συναγωνισταὶ! ἡμεῖς δὲν σᾶς
 » ἐπροσκαλέσαμεν εἰς τὸ Σούλιον με σκοπὸν διὰ νὰ σᾶς δυσ-
 » τυχίσωμεν, ἀλλὰ νὰ σᾶς σώσωμεν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ αἰχ-
 » μαλωσίαν τῶν Ἄγαρηνῶν, ἢ νὰ εἰπῶμεν ἀληθέστερον, νὰ
 » σωθῶμεν ὅλοι μαζῆ συμβοηθούμενοι· ἂν ὅμως εἰς τὴν πα-
 » ροῦσαν περίστασιν κατεφύγετε εἰς τὸ Σούλιον, τοῦτο δὲν εἶ-
 » ναι πρᾶγμα νεοφανές καὶ παράδοξον· ἐπειδὴ καὶ οἱ πατέρες
 » σας ἐπραττον τὴ ἴδιον ἀυθορμήτως, ὅσάκις οἱ Τούρκοι ἐκι-
 » νοῦντο μετὰ ὄπλα κατὰ τοῦ Σουλίου, καὶ μάλιστα ἐπὶ
 » Ἀλῆ πασᾶ· ἀλλὰ τώρα ἀκούομεν νὰ γογγίζετε ἐναντίον
 » μας, ἐλέγχοντές μας ὡς αἰτίους τῆς δυστυχίας σας· ἐάν
 » μὲν βαρυκαρδίζετε διὰ τὴν λοιμικὴν νόσον, αὐτὴ εἶναι
 » κοινὴ πληγὴ πρὸς ὅλους μας· ἐάν δὲ διὰ τὴν ἀπώλειαν
 » τῶν ζώων σας, αὐτὰ καὶ ὅσα ἄλλα κινητὰ εἴχετε ἔμελ-»

» λαν νὰ γίνουιν λάφυρα τῶν Τουρκαλβανῶν ἐξ ἀρχῆς, καὶ
 » μολονότι πολλὰ ἐξ αὐτῶν σᾶς ἐχρησίμευσαν διὰ ζωοτρο-
 » φίαν· τὰ δὲ ἄλλα κινητὰ ἔχετε ἀσφαλῆ· ἀλλὰ τὸ μεγαλήτε-
 » ρον καὶ κυριώτερον εἶναι, ὅτι ἀπεφύγετε τὴν σφαγὴν καὶ
 » αἰχμαλωσίαν. Πρὸς τούτοις μὲ λύπην μας ὑπερβολικὴν
 » ἀκούομεν, ὅτι συνομιλεῖτε τὴν νύκτα μὲ τοὺς ἀγάδες Τζά-
 » μηδες διὰ νὰ ἐπιστρέψετε πάλιν εἰς τὰ χωρία σας, καὶ
 » νὰ ᾔσθε συγχωρημένοι καὶ ἀπείρακτοι· ἡμεῖς δὲν ἀμφιβάλ-
 » λωμεν, ὅτι αὐτοὶ σᾶς συγχωροῦν καὶ σᾶς δέχονται, ἐπειδὴ
 » ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ βασιάδες, διότι ἀλλέως δὲν ἐμποροῦν
 » νὰ λέγωνται ἀγάδες· στοχασθῆτε ἡμῶς, ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔ-
 » χουν ἐξουσίαν οὔτε νὰ σᾶς συγχωρήσουν, οὔτε νὰ σᾶς προ-
 » φυλάξουν· ἐπειδὴ δὲν ἐπταίσατε εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἄλ-
 » λ' εἰς τὸν Σουλτάνον, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐκινήσατε τὰ ὄπλα,
 » καὶ ὅς τις ἔχει ἀρχηγὸν καὶ πληρεξούσιον εἰς ὅλην τὴν Ρού-
 » μελιν τὸν χριστιανομάχον Χουρσίτ πασᾶν. Συλλογισθῆτε,
 » ἀδελφοί, μὴ πάθετε ἀπὸ ἀνοησίαν σας ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς
 » τὴν ἀρχὴν ἀπεφύγετε μὲ φρόνησιν· καὶ ἂν λοιπὸν τὸ βάρος
 » τῆς δυστυχίας σας τὸ ρίπτετε ἐπάνω μας, ἀφήσατε καὶ
 » τὴν φροντίδα τῆς εὐτυχίας σας εἰς τὴν πρόνοιάν μας, καὶ
 » ἡμεῖς θέλομεν συμφωνῆσαι μετὰ τῶν ἀγάδων περὶ τῆς ἀ-
 » σφαλείας σας, ὥστε νὰ μὴ τολμήσουν νὰ σᾶς βλάψουν
 » μετὰ ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ μερικκὴ πτωχὴ οἰλογένειαι πύ-
 » σχουν ἀπὸ τὴν πείναν, θέλομεν τὰς ἐξοικονομήσει, ὅσον τὸ
 » δυνατὸν, ἀπὸ τροφᾶς ἐνόσω τελειώσωσι τὰ ὅσα προεῖπομεν.

Εὐχαριστήθησαν οἱ δημογέροντες τῶν χωρίων εἰς τὴν
 φιλικὴν ὁμιλίαν τῶν Σουλιωτῶν, καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ φυλά-
 ξουν τὴν συμβουλὴν των· ἀλλ' ἔμαθαν μολοντοῦτο καὶ οἱ
 Τσάμηδες ἀπὸ τοῦ χωριάτας τὴν ὁποίαν ἔδωκεν πρὸς αὐτοὺς

συμβουλήν οἱ Σουλιῶται, καὶ ὑποπτευόμενοι μὴ τοὺς ἀπα-
 τήσουν ἢ ὑποφέρουν κἀμμίαν βλάβην μετ' αὐτῶν, ἀπεφά-
 σισαν νὰ προβάλλουν γενικὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς Σουλιώτας,
 τὴν ὁποίαν καὶ ἐπρότειναν διὰ φίλων. Ἄλλ' οἱ Σουλιῶται ἀπε-
 κριβήθησαν, ὅτι, ὁπότεν προβλήθη ἀπὸ τοὺς πασάδες καὶ λοι-
 πούς σημαντικούς ὄπλαρχηγούς τοῦ στρατοπέδου, τότε θέλου-
 σι συσκευθῆ καὶ αὐτοὶ περὶ τοῦ πρακτέου. Ἄν ὅμως οἱ Σου-
 λιῶται, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδοκίμαζαν δεινὰ, καὶ διὰ νὰ μὴ φθά-
 σωσιν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπησίαν δι' ἔλλειψιν τροφῶν,
 ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, ὅχι ὀλιγώτερον τὴν ἐζήτουν καὶ οἱ
 Τουρκαλβανοί· διότι καὶ εἰς αὐτῶν τὰ στρατόπεδα ἐγένετο
 πλειοτέρα φθορὰ ἀπὸ τὴν λοιμικὴν νόσον. Ἐκτὸς τούτου, τὸ
 ἄδηλον τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως ἐβίαζεν ἀμφοτέρω
 τὰ μέρη νὰ ἐπιθυμῶσιν ἐπίσης τὴν εἰρήνην καὶ κατάπαυσιν
 τῶν πολέμων. Ὅθεν οἱ Τσαμίηδες συνήργησαν ἔλαις δυνάμεσι
 νὰ συγκατανεύσωσιν οἱ πασάδες καὶ ἐπίλοιποι ὄπλαρχηγοί,
 τὸ ὁποῖον καὶ ἐπιτυχόντες, ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τοὺς
 Σουλιώτας διὰ νὰ τοὺς προβάλλουν τὴν εἰρήνην, συγχρόνως
 νὰ τοὺς εἴπωσι καὶ ὅτι ὁποῖονδήποτε ἄλλον τύπον ζητήσου-
 σι διὰ κατοικίαν των, θέλει τοῖς δοθῆ ἀνεμποδίστως μὲ οἰ-
 κήματα ἔτοιμα, ὑποστατικὰ καὶ προνόμια βασιλικά. Οἱ Σου-
 λιῶται ὅμως ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὴν εἰρήνην δέχονται ὡς ἰε-
 ρὸν πρᾶγμα, ὅταν γίνῃ νόμιμος καὶ σύμφωνος ἀμφοτέρωθεν·
 τὴν δὲ εἰς Φρούμελην κατοικίαν των ἀποφεύγουν, ἐπειδὴ δὲν
 εὐχαριστοῦνται νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν δυσυχίαν τῶν
 ἄλλων· ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία των εἶναι νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν
 Ἐπτάνησον ἢ Πελοπόννησον. Ἡ ἀπόκρισις αὕτη ἐλύπησε τοὺς
 Τούρκους, διότι ἤλπιζαν νὰ τοὺς ἀπατήσουν, καὶ ἐπομένως
 νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ κατοικήσουν εἰς τι

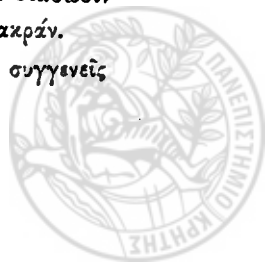

μέρος τῆς Ἠπείρου συσχεψάμενα δὲ ἐνέκριναν νὰ δεχθῶσι τὸ πρῶτον· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν βέβαιοι, ἂν οἱ Ἄγγλοι δέχωνται αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι δύο ἐκ μέρους των καὶ δύο Σουλιώτας πρέσβεις μὲ γράμματα πρὸς τὸν εἰς τὴν Ἐπτάνησον Βρετανικὸν διοικητὴν Φριδερίκον Ἀδάμ, ὅστις κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διέτριβεν εἰς Ζάκινθον· ἀλλ' οἱ ἀποσταλέντες δὲν τὸν εὔρον, ἐπειδὴ εἶχεν ἐκπλεύσει πρὸ δύο ἡμερῶν διὰ Κέρκυραν, καὶ οὕτως ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ σταλῶσι καὶ ἐκ δευτέρου εἰς Κέρκυραν, οἱ Σουλιῶται ἐπρότειναν πρὸς τοὺς πασάδες τὰ ἀκόλουθα ἔθροια τῆς εἰρήνης, κατὰ τὰ ὁποῖα θελὸν νὰ τελειώσῃ.

Συνθήκη μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ Ὀθωμανῶν.

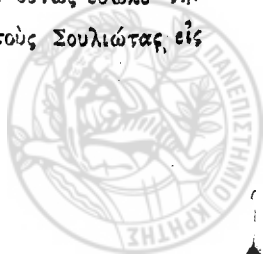
- Α. Νὰ στείλουν ἐκάτερα τὰ μέρη γράμματα καὶ ἀνθρώπους πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Ἐπτανήσου, διὰ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ Σουλιῶται, ἂν τοὺς δέχεται εἰς τὰς νήσους.
- Β'. Ὅσα ἀναγκαῖα τροφῆς πολέμου καὶ κάθε περιττὸν κινήτων πρᾶγμα ἔχουν κοινὰ καὶ μερικὰ, νὰ π' ἀγοράσουν οἱ Τούρκοι μὲ τὴν τιμὴν, καθὼς πολιτεύονται εἰς τὰ πέριξ.
- Γ'. Νὰ ναυλώσουν οἱ Τούρκοι πλοῖα ὑπὸ Ἴονικὴν σημαίαν μὲ ἐξοδά των.
- Δ'. Νὰ φέρουν οἱ ἴδιοι φορτηγὰ ζῶα, διὰ νὰ μετακομίσουν οἱ Σουλιῶται τὰ ἀδύνατα μέλη καὶ τὰ σκεύη των εἰς τὴν Σπλάντζαν (λιμένα.)
- Ε. Τὰ Ὀθωμανικὰ⁹⁹ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα στρατοπεδεύουν εἰς τὸ Γλυκὸ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μέλλουν νὰ διαβῶσιν αἱ οἰκογένειαι νὰ μετατοπίσουν εἰς ἄλλο μέρος μακρὰν.
- Ζ'. Νὰ πάρουν ὁμήρους τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς
- (TOM. Α.)

τῶν σημαντικῶν Τούρκων, τόσον τῶν πασάδων, μπέηδων καὶ ἀγάδων, οἵτινες εὐρίσκονται εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κιάφας, ὅσον καὶ τῶν γειτόνων ἀγάδων· αὐτοὺς δὲ τοὺς ὀμήρους νὰ τοὺς ἔχουν μαζήτων οἱ Σουλιῶται ἐωσότου νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα ὅλοι.

Ζ'. Χωρὶς νὰ συναχθῶν τὰ ἀναγκαῖα πλοῖα εἰς τὴν Σπλάντζαν, καὶ χωρὶς νὰ λάβουν τοὺς ὀμήρους οἱ Σουλιῶται εἰς τὰς χειράς των, νὰ μὴν ἐξγάλουν οὔτε πράγματα οὔτε ἀνθρώπους ἔξω τοῦ κάστρου.

Ἀπαράδεκτα ἐφάνησαν εἰς τοὺς πασάδες τὰ ζητήματα τῶν Σουλιωτῶν, καὶ δὲν ἤθελαν συγκατανεύσει ποτὲ, ἂν δὲν τοὺς κατέπειθον ὅλοι οἱ ὑπάρχοντες, προβάλλοντες ὡς δικαιολογήματα τὴν καταστροφὴν τῶν εἰς Πελοπόννησον εἰσελθόντων στρατευμάτων τοῦ Δράμαλη, τὴν εἰς τὰ στρατοπέδα ἐπικρατοῦσαν λοιμικὴν νόσον καὶ τὸ οὐσιωδέστερον καὶ σημαντικώτερον τὴν διὰ πάντα ἔξωσιν τῶν Σουλιωτῶν, ἡ ὁποία θ' ἀποσβύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς κάθε ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τῶν κατοίκων ὑψηλῶν τῆς Ἡπείρου, τῆς ὁποίας μόνῃ ἢ δύναμις τῶν Σουλιωτῶν κρατεῖ σήμερον εἰς ἀπείθειαν. Ἀκούσαντες λοιπὸν τὰ ἰσχυρὰ δικαιολογήματα τῶν ὀπλαρχηγῶν οἱ πασάδες, καὶ πληροφορηθέντες πρὸς τούτοις, ὅτι, ἂν καὶ διαφορετικώτερα ἤθελαν πράξῃ, ἦτο πιθανὸν νὰ συμβῆ τις διάλυσις τοῦ στρατοπέδου, δυσαρεστημένου ὄντος, καὶ τότε τὸ πρᾶγμα ἦν χειρίστον, ἐσυμφώνησαν καὶ ἐπέμψαν ἀμφότερα τὰ μέρη ἀνθρώπους μὲ γράμματα πρὸς τὸν διοικητὴν τῶν Ἴονικῶν νήσων, ὅστις ἔπειτα ἀπὸ κάποιας μυστικῆς συμφωνίας μετὰ τῶν Τούρκων φαίνεται νὰ ἐδέχθη τὴν ζήτησιν ἀμοτέρων τῶν μερῶν, καὶ οὕτως ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τὰ πλοῖα νὰ μετακομίσουν τοὺς Σουλιώτας εἰς

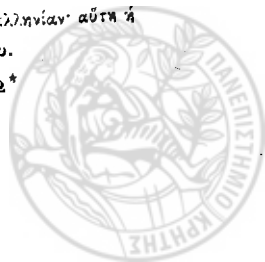

τὴν Ἄσσω τῆς Κεφαλληνίας· διέταξε δὲ καὶ δύο πολεμικὰ πλοῖα νὰ συνοδεύσουν τὰ φορτηγὰ, (τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰκοσι-επτὰ,) διὰ νὰ μὴ συμβῆ τις ἀπιστία εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν (*).

Ἄλλ' ἐνόσφι νὰ λάβωσι τὴν ἀπὸ Κερχύρας ἀπόκρισιν, οἱ Σουλιῶται παρέδωκαν μὲ ξεχωριστὰς συμφωνίας τοὺς χωριάτας εἰς τοὺς γείτονας ἀγᾶδες, καὶ ἔμειναν εἰς τὸ Σούλιον ἄνδρες ἑνοπλοὶ μόνον ἑπτακόσιοι πενήκοντα, ἐξ ὧν γνήσιοι Σουλιῶται μὲν ἦσαν τετρακόσιοι τριακόνητα, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπὸ διάφορα μέρη. Ἐντοσοῦτῳ ἐπέστρεψαν καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι μὲ τὰς ἐπιθυμητὰς ἀποκρίσεις. Τὰ πλοῖα ἔπειτα ἄρχισαν νὰ συναζώνται εἰς τὴν Σπλάντζαν· οἱ ὀπλαρχηγοὶ Τσαμίηδες διέταξαν τοὺς ὑπηκόους των νὰ φέρωσι φορτηγὰ ζῶα πρὸς μετακόμισιν τῶν Σουλιωτῶν· ὁ ἀρχιστράτηγος Κεσέρ πασᾶς ἤλλαξε γνώμην, ἀπορρίψας τὰς πρώτας ἐγγραφὰς συμφωνίας, καὶ ἀπεφάσισεν ἐκ νέου πόλεμον, κατὰ τὴν ἐφεξῆς ὁμιλίαν του πρὸς τοὺς ἐπιλοίπους ὀπλαρχηγούς.

« Δὲν εἶναι ἐντροπή μας τόσοι περίφημοι ἀρχηγοὶ, ἔχον-
 » τες ὑπὸ τὰ νεύματά μας εἴκοσι σχεδὸν χιλιάδας ἀνδρείους
 » στρατιώτας, νὰ κλίνωμεν εἰς τὰ ὑπερήφανα ζητήματα
 » μὲν ἑπτακοσίων ἀπίστων Σουλιωτῶν, καὶ ὁπότεν ὁ Σουλ-
 » τάνος μάθη τοιαύτην κατησχημένην διὰ τὸ κράτος του
 » εἰρήνην, τί ἐλπίζομεν νὰ λάβωμεν ἀπὸ τὴν Μεγάλειότη-

(*) Ἡ σύμπλευσις τῶν πολεμικῶν πλοίων δὲν ἀπέβλεπε δι' ἀπιστίαν τινα τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερῶν ἐστραφέν πρὸς αὐτοὺς ὑποψίαν εἰς Τούρκου· διότι, ἂν ἔλειπαν τὰ βριθέντα πλοῖα, οἱ Σουλιῶται ἐσκόπευαν νὰ ὑπάγωσιν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἔτι εἰς Κεφαλληνίαν αὐτῆ ἢ μυστικῆ συμφωνία ἐπιδόθη παρὰ τινος φυλοζῆτου Σουλιώτου.

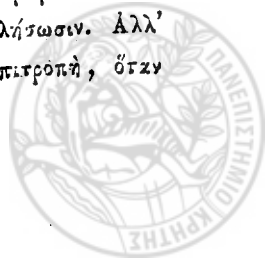
• τά του; ἀλλ' ἂν καὶ ἀπ' αὐτὸν τὴν κρύψωμεν, εἰς ποίαν ὑπό-
 • ληψιν θὰ μᾶς ἔχουν εἰς τὸ ἐξῆς οἱ λοιποὶ ἐπαναστατήσαν-
 • τες ῥαγιαδες; Διὰ νὰ μὴ μᾶς μείνη τοιοῦτος λεκές (κηλὶς)
 • αἰώνιος ἀπάνω μας, καὶ διὰ νὰ δώσωμεν τρόμον εἰς τοὺς
 • ἄλλους ῥαγιαδες, ὥστε εὐθύς ἀφοῦ μᾶς βλέπουν νὰ ῥίπτουν
 • κάτω τὰ ἔπλα καὶ νὰ προσκυνοῦν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐφορμή-
 • σωμεν αὔριον ὅλοι μὲ. σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ τοὺς περά-
 • σωμεν ὅλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀπὸ τὸ ἀνίκητον
 • Ὄθωμανικὸν σπαθί. Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἀπεκρίθη
 • ὁ Ἄγο-Μουχουρδάρης τὰ ἀκόλουθα·

« Ἰψηλότατε πασᾶ καὶ ἀρχηγέ τοῦ στρατοπέδου! εἰ λό-
 • γοι σου εἶναι ὀρθώτατοι καὶ σύμφωνοι μὲ τὰ φρονήματα
 • καὶ ἐπιθυμίαν μας, καὶ ἐὰν ἤμεθα βέβαιοι ὅτι δυνάμεθα νὰ
 • τοὺς κατατροπώσωμεν, δὲν πρέπει βέβαια οὔτε στιγμήν περὶ
 • τούτου νὰ χάσωμεν· ἀλλ' ἂν κατὰ δυστυχίαν ἀποτύχωμεν,
 • τότε, ἐκτός τῆς τόσης ἐλεεινῆς θυσίας τῶν ὀμοπίστων μας,
 • οὔτε πίστιν θέλουσι μᾶς δίδει οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ ἐξῆς,
 • οὔτε στρατόπεδον πλέον ἐμποροῦμεν νὰ μεταστήσωμεν
 • ἐδῶ, καὶ οὕτως οἱ Σουλιῶται μένουν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα
 • πον, καὶ ἡμεῖς λαμβάνομεν χειροτέραν παρά τώρα ἐντρο-
 • πὴν καὶ ζημίαν, καθὼς μᾶς συνέβησαν τοιαῦται περιστά-
 • σεις καὶ ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ ὁποῖος μὲ συνθήκας τὺς ἐδίω-
 • ξεν ἀπ' ἐδῶ, καὶ ὄχι μὲ τὰ ἔπλα· ὁ ἀναχωρισμὸς τῶν γω-
 • ριάτων δὲν πρέπει, Ἰψηλότατε, νὰ μᾶς καταπέισῃ ὅτι ἐ-
 • σμικρύνθη ἡ δύναμις τῶν Σουλιωτῶν· ἐπειδὴ τὰ πρόβατα
 • ἐβγήκαν, ἀλλ' οἱ μακελλαραῖοι ἔμειναν μέσα.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μουχουρδάρη, ὁ πασᾶς διέλυσε παρ-
 ευθύς τὴν σύναξιν μὲ τὴν δυσάρεστον ἐξοδὸν τοῦ ἀπὸ τὴν
 σκηνῆν. Ἄγγελος δὲ ταχύπους ὑπῆγε πρὸς τοὺς Σουλιώτας,

καὶ ἀνήγγειλε τὰ διατρέξαντα· οὗτοι, πληροφορηθέντες τὴν ἀπιστίαν καὶ νέαν ἀπίσκειν τοῦ αἰμοδύρου Κεσέρ πασᾶ, ἀμέσως προσεκάλεσαν τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἐδιώρισαν καὶ ἐξαγορεύσουν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας δι' ὅλης ἐκείνης τῆς ἡμέρας, καὶ τὸ πρῶτ' (ἦτις ἦν δεκάτη πέμπτη Αὐγούστου) νὰ κοινωνήσουν τῶν Ἀγράντων Μυστηρίων. Τὴν δ' ἐπιούσαν μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἔβαλον τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπὶ τινος τετραποδίου, καὶ ὠρκίζετο ἕκαστος, ἐπιθείς τὴν χεῖρα ἀπ' αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐξῆς ἐκφώνησιν « Ὁρκίζομαι » εἰς τοῦτο τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὰ αἵματα τῶν ὑπὲρ » πατρίδος ἀποθανόντων πατέρων μου νὰ χύσω καὶ τὴν » ὑσερινὴν σπλαγματίαν τοῦ αἵματός μου ἐδῶ, καὶ ὅτι » ποτὲ νὰ δεχθῶ μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν διαφορετικὴν συν- » θήκην, ἀπὸ τὴν ὑποίαν προχθὲς ἀπορασιτικῶς ἐσυμμά- » νησα μ' αὐτούς. » Μετὰ τὸν ὅρκον τοῦτον ἔδραμον ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ ἐκτιζονεῖς τὴν ῥύχην τῆς Κιάφας πετρότοιχον διὰ ν' ἀντισταθῶσι τοῦ ἔχθρου. Οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ ἀνέφερον ταῦτα πάντα εἰς τὸν Κεσέρ πασᾶν, ὅστις, συσκεφθεὶς τὴν ἀπόφασιν τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὀλίγην ὀρεξίν τῶν Τουρκαλβανῶν εἰς τὸ νὰ ῥιψοκινδυνεύωσι, συγκατένευσε νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης. Εἰδοποιηθέντες λοιπὸν οἱ Σουλιῶται ἐπισήμως περὶ τούτου, ἔπαμψαν παρ-ευθὲς εἰς τοὺς Τούρκους κατάλογον ὀνομαστικὸν τῶν ὀμῆρων, τοὺς ὁποίους ἐζήτησαν δι' ἀτρέλαιαν τῆς ἐξόδου των· οὗτοι δὲ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ παρεδωκαν κατὰ τὴν ζήτησίν των, διορίσαντες συγχρόνως καὶ μίαν ἐπιτροπὴν νὰ καταγράψῃ καὶ ἐκτιμήσῃ τὰ τε κοινὰ καὶ μερικὰ αὐτῶν πράγματα, ὅσα δηλαδὴ ἀπεράσισαν νὰ πωλήσωσιν. Ἀλλ' εἰς ἄκραν ἀπορίαν καὶ ἀδημονίαν εὐρέθη ἡ ἐπιτροπὴ, ὅταν

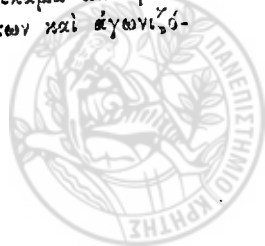

ἀφ' ὅλους τοὺς πικρευρεθέντας εἰς τὴν Κιάφαν δὲν εἰσὺναξε
 περισσότερας τροφὰς ἀπὸ ἑκατὸν ἐξήκοντα τέσσαρα φαρτώ-
 ματα καθαμπόκι, ἦτοι ὀκάδας Τουρκικὰς χιλιάδες δεκα-
 τρεῖς καὶ ἑκατὸν εἴκοσι. Τότε ἐν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς εἶπε
 τὸν ἐφεξῆς λόγον· « Ἡ ὁ Θεὸς σᾶς ἀγαπᾷ, καὶ δὲν θέλει νὰ
 » σᾶς χάσῃ, ἢ μεγάλα ἀμικρτήματα ἔχετε, καὶ μέλλετε νὰ
 » τὰ πληρώσητε ἔπειτα εἰς ἄλλον τόπον. » Ὅλον σχεδὸν τὸ
 στρατόπεδον ἦτο περίλυπον· ἐπειδὴ δὲν ἐδυνήθη ποτὲ νὰ
 μάθῃ λεπτοβλεφῶς τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Σουλιω-
 τῶν, διότι πάντοτε ἐνόμιζε νὰ ἔχωσι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐξ μηνῶν
 τροφὰς· καὶ τρόντι ἐμελλαν νὰ ἔχωσι καὶ διὰ τρεῖς χρόνους,
 ἀλλ' ἢ προλαβοῦσα κατάχρησις, τὸ ἀπροσδόκητον τῆς πο-
 λιορκίας, ἢ ἔλπις τῆς ἐξοικονομήσεως παρὰ τοῦ ἔθνους
 καὶ ἢ ἔνδοξα τοὺς ἠπάτησαν νὰ τὰς πωλήσωσιν.

Εἶπα κατ' ἀρχάς, ὅτι, ὅταν οἱ Σουλιῶται ἔκαμαν συμμα-
 χίαν μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν διὰ περισσότεραν ἀσφάλειαν, ἐδό-
 θησαν καὶ ὕμνηροι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· ὑπεσχέθη προ-
 ἔτι ὁ πασᾶς νὰ δίδῃ εἰς καθὲς στρατιώτην καὶ ἀνὰ ἑκατὸν γρό-
 σια τὸν μῆνα μισθὸν, τὸ ὁποῖον καὶ ἠκολούθησε, πέμψας ἐπί-
 τηδες τὸν Σελικτάρην Μπόταν μὲ ἀκετὰ χρήματα, διὰ νὰ
 ἐκτελῇ τὴν ὑπόσχεσίν του. Ἀλλ' ἐκεῖνός λαβὼν αὐτὰ ἐλειπο-
 τάκτησε, καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἐχθρῶν· καὶ οὕτω, διὰ ἓνα
 ὀλόκληρον ἔτος ἐστεροῦντο τῶν μισθῶν οἱ Σουλιῶται, τοὺς
 ὁποίους καὶ ἐζήτουν παρὰ τῶν πολιορκητῶν. Ἀλλ' αὐτοὶ
 ἐδικαιολογήθησαν, ὅτι τὰ πράγματα ἔλα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ
 κατὰ τοὺς νόμους ἔγιναν βασιλικὰ, καὶ ἡ βασιλεία χρῆς ἐνὸς
 ἀποστάτου δὲν πληροῦναι ποτέ. Ἐπειδὴ (ἀπεκρίθησαν οἱ Σου-
 λιῶται) ἡ βασιλεία δὲν πληροῦναι τοὺς ἰδρωτάς τῶν ἐργατῶν,
 αὐτοὶ βιάζονται νὰ κρατήσωσιν εἰς χειρὰς των τὸ μεσέγ-

γυν (έννοοῦντες τὸν ἔγγονον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) τοῦ Κυρίου ἑωσοῦ λάθωσι τὸ δίκαιόν των. Πρᾶξις λυπηρὰ καὶ ἐναντίον τῆς προληπτικῆς καὶ θρησκευτικῆς δόξης ἐφάνη εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τὸ νὰ μείνη εἰς χεῖρας ἀλλοθρήτων ἕνας Ταῦρκος ὡς ἐνέχυρον, καὶ πολὺ περισσότερον πασᾶ, καὶ νὰ περιφέρεται ἐνθεν κακεῖσε, καὶ δακτυλοδαίνυται ὡς τοιοῦτος. Διὸ γρῆος θρησκευτικὸν καὶ ἀνάμνησις εὐγνωμοσύνης ἐκίνησαν, φρίνεται, ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς Τουρκάλθανούς νὰ ἐλευθερώσωσι τὸν Χουσεῖν πασᾶν, καταβαλόντες ἐξ ἰδίων ἐκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας γρόσια, τὰ ὅποια δόντες, παρκαλεστικῶς ἔλαβαν τὸν πασᾶν. Οἱ δὲ Σουλῳῳται διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν χρημάτων παρέδωκαν ἔγγραφον, ὅτι τὰ λαμβάνουσι διὰ λογαριασμὸν τῶν μισθῶν των καὶ ὅχι διὰ λύτρα τοῦ πασᾶ, τὰ ὅποια καὶ ἐμοίρασαν εἰς τρεῖς κλάσεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἔλαβε γρόσια τετρακῆσια, ἡ δὲ δευτέρα τριακῆσια καὶ ἡ τρίτη διακῆσια· ἔπειτα τὰ ἀδύνακτα μέλη καὶ ὅσα κινητὰ πράγματα ἦσαν ἀναγκαῖα μετεκομίσθησαν ἐκ διαλημμάτων εἰς τὴν Σπλάντζαν· ὥστε κατὰ τὴν τριακοστὴν πρώτην Αὐγούστου ἔμειναν εἰς τὸ φρούριον μόνον οἱ ἄνδρες μὲ τοὺς δεκατέσσαρας ὀμήρους. Τῇ δὲ δευτέρᾳ τοῦ Σεπτεμβρίου κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐξῆλθον καὶ αὐτοὶ κατὰ τάξιν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· πᾶσα οἰκογένεια ἔλαβεν ἕνα ἄμυρον διὰ νὰ τὸν προτέγη καθ' ὁδόν, καὶ οὕτω τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἔφθασαν εἰς τὸν λιμένα.

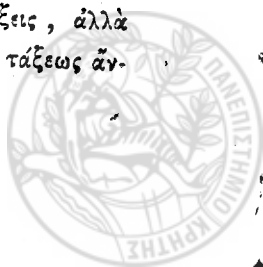
Τοιαῦτα ἐχορημάτισαν τὰ εἰς τὸ Σούλιον σημαντικώτερα συμβάντα καὶ αἱ πολεμικαὶ πράξεις· καὶ ἂν ἐσιώπησα καὶ μερικὰς αὐτῶν ἀτάξις καὶ ἐλλείψεις τῶν πρὸς τὴν γενικὴν καὶ μερικὴν πατρίδα χρεῶν των, δὲν τὸ ἔλαμα ἀπὸ φιλοπροσωπίαν, ἢ φόβον τινά· διότι, ἀποθλέπων καὶ ἀγωνίζο-

μενος πάντοτε διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, δὲν ἐδειλίασα ποτὲ ἀπὸ τόσας ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς ἀπειλὰς καὶ ῥαδιουργίας ὑπούλων καὶ ἀνοήτων πατριωτῶν (περὶ τούτου ἱκανῶς πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὰς εἰς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν πράξεις). ἀλλ' αἰτία, ἣτις μ' ὑπεχρέωσεν ἀ σιωπήσω τὰς ἀτάξιας καὶ ἐλλείψεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐπιλοίπων Ἑλλήνων, εἶναι ὁ θαυμασμός μου, μὲ τὸ νὰ μὴν ἤλπιζα οὔτε τόσον ν' ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου, οὔτε τόσα νὰ πράξῃσι· διότι τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἐπιχείρημα ἦν ἔργον μέγα, καὶ ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις του ἐφαίνετο σχεδὸν ἀδύνατος, μὲ τὸ νὰ ἔλλειπαν τὰ ἀναγκαῖα μέσα, καὶ πρὸ πάντων τὰ εὐγενῆ ὑπὲρ πατρίδος αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀνατροφήν καὶ γνώσεις τῆς ἱστορίας· μένω μολαταῦτα εὐχαριστημένος, ἀλλ' αἰσθαντικώτατα περίλυπος, ἐπειδὴ τοὺς ἐγνώρισαν μετὰ ταῦτα πραγματικῶς, καὶ ἔκλαυσαν πολλάκις πικρῶς.

Πρὶν διηγηθῆ τὰ εἰς Κεφαλληνίαν συμβάντα, τὰ ὁποῖα μέλλουν νὰ σφραγίσῃσι τὸ τέλος τοῦ παρόντος τόμου, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ γνωστοποιήσω μερικὰς συντόμους παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι εὐκόλυναν τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ὁ δὲ ἀναγνώστης, ἀφοῦ κρίνῃ, καὶ ἀνακρίνῃ αὐτάς, ἄς δώσῃ μετὰ ταῦτα τὸν ἀποχρῶντα λόγον· ἐγὼ ἔμωσ (μυλονονότι δὲν εἶμαι δεσποδαίμων) πρὶν ἀκούσω τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ὁμολογῶ, ὅτι διὰ τῆς παντοδυνάμου χειρὸς ἐσώθησαν μᾶλλον οἱ Ἕλληνες, ἢ διὰ τῶν ὄπλων· καὶ ἰδοὺ αἱ παρατηρήσεις.

Κατὰ τὸ 1819 καὶ 1820 ἔτος ἡ Ἑλληνικὴ εἰταιρία κατήντησεν εἰς τόσον βαθμὸν ἐνθουσιασμοῦ, ὥστε δὲν ἦτο πλέον σύμφωνον τὸ ὄνομά της μὲ τὰς πράξεις, ἀλλὰ φανερὰ ἀποστασία, ἣτις ἐγνώρισθη εἰς πάσης τάξεως ἀν-

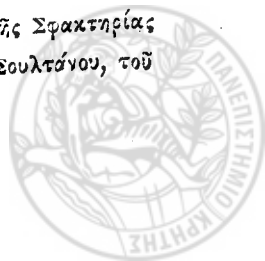
θρωπον· εἰς ἀγυῖας, οἰκίας, ἐργαστήρια, ὕδους καὶ πάντα τόπον δὲν ἐγίνοντο, παρὰ ὁμιλίῃ καὶ σχέδια κατὰ τῶν τυράννων χωρὶς τινὰ συστολήν· πολὺ δὲ περισσότερον ἐβλεπέ τις τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Σουλτάνου· εἰς τὰ συμπόσια καὶ μερικὰς οἰκογενιακὰς τραπέζας ἀναφρονδὸν ἔπινον ἄνδρες, γυναῖκες, τέκνα, γέροντες, δούλοι καὶ δούλαι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους. Ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὸν βρασμὸν τῶν Ἑλλήνων ὠσγισθεὶς ὁ Σουλτάνος ἀντὶ τοὺς Ἕλληνας) τὸν Ἀλῆ πασᾶν (*) ἠκίνησεν ὄπλα κατ' αὐτοῦ μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλην του τὴν οἰκογένειαν. Εἰδοποιηθεὶς ἐκεῖνος ἐγκαίρως καὶ βεβαίως τὴν ἐπίμονον ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου, ἠτοίμασεν ἰδικὰς δυνάμεις ν' ἀντιπολεμήσῃ τὰς βασιλικὰς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Χαλὲτ Ἐφέντης, ὁ τότε μυστικὸς καὶ ἐπιστήθιος συμβουλάτωρ τοῦ Σουλτάνου, προσποιούμενος φίλος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν συμβουλεύων καὶ υποσχόμενος, ὅτι, ἂν δὲν κινήσῃ ὄπλα κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ διαλύσας τὰ στρατεύματα περιορισθῇ εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωννίνων, ἐλπίζει νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Σουλτάνον καὶ ἀξιωθῇ, ὅσον τάχος, τῆς συγχωρήσεως καὶ εὐνείας του. Πεισθεὶς ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἔπραξεν ὡς ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν ἐπίβουλον φίλον του. Ἀλλὰ μετὰ μῆνας ἑπτὰ τῆς πολιορκίας του, μολονότι καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ξηρὰν τε καὶ θάλασσαν ἐπλημύριζαν τὰ στρατεύ-

(*) Ἡ ὀργή του δὲν ἦτο τόσοσ παράλογος, διότι ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐτόλμασεν νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνθρώπους διὰ νὰ φονεύσουσ τὸν Πασόμπεην ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ μολονότι ἐριψοκινδύνευσαν διὰ πυροβολικῶν ὄπλων· τὸν δὲ περὶ οὗ ὀλόγος Πασόμπεην τιμῆσας, ἔπειτα ὁ Σουλτάνος μὲ βαθμὸν πασᾶ ἔπεισεν ἀρχηγὸν κατὰ τοῦ ἀντιδικου του.

ματα τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἄρχισεν ὁμοῦς ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἡ ἐπανάστασις κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐκτείνεται ὡς ὁ παρὰ σφοδροτάτου ἀνέμου φερόμενος ὑετός εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα, Σούλιον, Ὀλυμπόν τῆς Θετταλίας, Θετταλομαγνησίαν, Ἄγιον ὄρος, Κασάνδραν, Μεδεμοχώρια, Ἰδραν, Σπέτζας, Ψυχὰ, Σάμον, Χῖον, Κρήτην καὶ ἄλλας πολλὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Γνωστοποιοῦνται ἅλα ταῦτα πρὸς τὸν Σουλτάνον, τὸν ὁποῖον συμβουλεύουν καὶ παρὰ κινουῦν πολλοὶ ἀλλογενεῖς σημαντικοὶ φίλοι του νὰ συγχωρήσῃ καὶ λάσῃ ὑπὸ τὴν εὐνοίαν του τὸν Ἀλῆ πασᾶν, λέγοντες, ὅτι ἐκεῖνος μόνος εἶναι ἱκανὸς νὰ σβύσῃ τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὰ νὰ ᾔῃαι τρομερὸν πρὸς αὐτοῦ τὸ ὄνομά του, καὶ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμά των. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος ἐναντιεῖται εἰς τὰς συμβουλάς τῶν φίλων, καὶ δοξάζει ἐπιμόνως, ὅτι ἡ ἐπαγίασις τῶν Ἑλλήνων εἶναι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀποτέλεσμα, καὶ ὅτι ἡ πτώσις αὐτοῦ μέλλει νὰ φέρῃ τὴν κατάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν ὅλων τῶν ἀταξιῶν τῆς ἐπικρατείας του. Κινεῖ μολταῦτα κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν μυριάδας στρατευμάτων καὶ πολεμικῶν πλοίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Νικᾶται ὁμοῦς εἰς τὰ πλείωτερα καὶ σημαντικώτερα μέρη ἀπὸ τοὺς κατὰ ξηρὰν ἀόπλους σχεδὸν Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοὺς κατὰ θάλασσαν μὲ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι Βορδουνίων, Λακεδαιμονίας καὶ Λεονταρίου, ἀντὶ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ὑπόληψιν καὶ ὑπαρξίν των εἰς τὰς ὀχυρὰς αὐτῶν κατοικίας, φεύγουσιν ἐντρομοί, μηδενὸς διώκοντος αὐτοὺς, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ κλείονται εἰς τὴν Τριπολιτσάν· τὸ παράδειγμα των ἀκολουθοῦσι κ' ἐκεῖνοι τῆς Γασούνης καὶ τοῦ Ἀλά, οἵτινες

ἔπειτα ἀπὸ μίαν καὶ μόνην μάχην καταφεύγουσιν εἰς τὰς Παλαιὰς Πάτρας· ἐκεῖνοι τῆς Βροτίτσας εἰς τὰ Σάλωνα· καὶ οἱ ἐν Ἄργει εἰς Ναυπλίαν καὶ καθεζῆς. Ἡ τοιαύτη ἔντρομος φυγή καὶ ὁ περιορισμὸς αὐτῶν ἐπροξένησαν γενναϊότητα καὶ ἀφοβίαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ χωρὶς ἀναβολῆν καιροῦ τοὺς ἐπολιόρησαν εἰς ὅλα τὰ φρούρια. Ὁ Σουλτάνος, ἀντὶ νὰ κολακεύσῃ ἢ ἐπαπειλήσῃ κατ' ἀρχὰς τὸ ἱερατεῖον καὶ τοὺς προὔχοντας, διὰ νὰ καταπαύσωσιν, εἰ δυνατὸν, τὴν ἐπανάστασιν, μεταχειρίζεται τὴν ἀγγλὴν ἢ τὸν σίδηρον θὶ αὐτῶς, τὸ ὅπολον ἐρέθισε εἰς περισσοτέραν ὀργὴν καὶ ἐκδίκησιν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ φηθεὶς Χαλὲτ ἐρέντης, ὅστις τὸν ἐσυμβούλευε νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ θανατόνῃ τὸ ἱερατεῖον καὶ τοὺς προὔχοντας, ἂν θέλῃ νὰ ὑποταχθῶσιν ἀναίμωτῶς οἱ Ἕλληνες, ἐξήριζται μὲ ὀργὴν, καὶ ἐπομένως κατατομεῖται καθ' ὁδόν. Ὁ Μεχμέτ Χουρσίτ πασᾶς, ὅστις, ὡς προείρηται, ἦτον ἰκανὸς διὰ τὰ φυσικὰ του προτερήματα καὶ σῆμα νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀποθνήσκει μὲ τὸ κῶνιον, διότι ἐκατηγορήθη εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἐσφετέρισε πολλὴν χρημάτων ποσότητα ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ Αἰγύπτιος Ἱμπραῖμ πασᾶς, ἐνφ' βλέπει ὅλην τὴν στερεὰν Ἑλλάδα κατακυριευομένην ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν καὶ τοὺς Ἕλληνας σχεδὸν ἀπικυδισμένους ἀπὸ τὰς συνεχεῖς μάχας καὶ ἐλλείψεις τῶν ἀναγκαίων μέσων, δὲν κινεῖται νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς Πελοποννήσου, χωρὶς ν' ἀπκυτῆσῃ τινὰ σχεδὸν ἀνθίστασιν, ἀλλ' ἀδιεφορεῖ ἕωσοῦ οἱ στόλοι τῶν τριῶν δυνάμεων, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἰωσσίας, συνθεμένοι ἀπὸ τριάκοντα σχεδὸν πλοῖα πολεμικὰ κατακρίνων, καταβυθίζουσι καὶ κατασυντρίβουσι εἰς τὸν λιμένα τῆς Σφακτηρίας (Ναβαρίνου) ἑκατὸν δεκαπέντε πλοῖα τοῦ Σουλτάνου, τοῦ

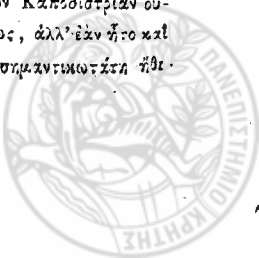
Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ τοῦ Μπέη τῆς Ἀφρικῆς, ὄντα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ρηθέντος Ἰμπραῖμ. πκτᾶ. — Δὲν ἐκτείνουμαι παραιτέρω, ἐπεὶδὴ ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἐξάξῃ καὶ ἄλλας πολλὰς παρατηρήσεις ἀπὸ τὰ ἐνταῦθα καὶ παρ' ἄλλων ἱστορούμενα· ὅθεν ἐπιστρέφω εἰς τὸ προκείμενον τοῦ λόγου.

Ἀφοῦ ἔφθασαν, ὡς εἴρηται, οἱ Σουλιῶται εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπλάντζας, διέτριψαν ἐκεῖ δύο ἡμέρας δι' ἔλλειψιν πλοίων· συμπληρωθέντων δὲ, ἔπλευσαν διὰ τὴν Ἄσσω τῆς Κεφαλληνίας, ὅπου ἐδιωρίσθησαν νὰ καθαρισθῶσιν εἰς τὸ ἐκεῖσε φρούριον δι' ἡμερῶν τριάκοντα καὶ μιᾶς· τὸν δὲ Περβραϊδὸν διέταξαν νὰ καθαρισθῆ εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς νήσου Ἀργοςόλιον, ὅπου καὶ ὑπέφερε πολλὰ ἀπὸ τὴν διοίκησιν (*).

(*) Ἀφ' ἧς στιγμῆς παρέλαβαν οἱ Ἄγγλοι τὴν Κέρκυραν παρὰ τῶν Γάλλων, ὁ Περβραϊδὸς ἐσυκοφαντήθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὡς γαλλοφρονῶν, ἄλλοτε δὲ ῥωσσοφρονῶν· διὸ καὶ ὁ Κυβερνήτης Λόρδ Μετλάνδ, χωρὶς νὰ δώσῃ παραμικρὰν ἀκράσιν εἰς τοὺς λόγους του, τὸν ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον αὐθιγέρως· καὶ ἐνῶ διέτριβεν ἀκόμη ὁ Περβραϊδὸς εἰς τὸ ἐν Ἀργοςολίῳ καθαρτήριο, παρουσιασθεὶς ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ τῆς Κεφαλληνίας διοικητὴς τῷ ἐξηγήθη κατ' ἰδίαν τὰ ἐφεξῆς.

«Κύριε Περβραϊδε! ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης, ὁ μέγας ἀρμοστής τῆς Ἐπτανήσου
 « Λόρδ Μετλάνδ, μὲ γράφει νὰ σᾶς εἰπῶ μὲ βεβαιότητα, ἔτι ὄχι μόνον σὲ συγ-
 « χωρεῖ νὰ κατοικήσῃς ἐλευθέρως εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἄλλο ἐπιθυ-
 « μεῖς νὰ ζητήσῃς παρὰ τῆς Ὑψηλότητός του, καθὼς χρήματα, βαθμοὺς καὶ
 « τὰ παρόμοια, ὑπόσχεται νὰ σᾶς τὰ δώσῃ κατὰ τὴν αἰτίσιν σας· ἀντὶ δ
 « τούτων ὄλων ζητεῖ νὰ λάβῃ παρὰ τῆς εὐγενείας σας ἐν μόνον μικρὸν γραμ-
 « μάτιον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ αἴτιος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπα-
 « ναστάσεως ἐχρημάτισεν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.» Δι' ὅλα ταῦτα ἔλαθε
 τὴν ἐφεξῆς ἀπάντησιν.

Κύριε Διοικητῆ! ὁ Περβραϊδὸς οὐ μόνον δὲν γνωρίζει τὸν Καποδίστριαν οὔτε ἄλλον τινὰ πρωταίτιος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἐν ἧτο καὶ βίβλιος, ὅτι ἦσαν οἱ ἴδιοι, πάλιν ὅποιαδήποτε καὶ ἔσον σημαντικωτάτη ἦτι·

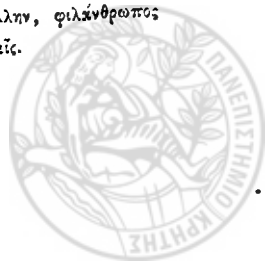

τὰ δὲ ὄπλα παρέδωκαν εἰς τὸν διοικητὴν Κεφαλληνίας Νάπιερ καλούμενον ὄλα, τὰ ὅποια λαβὼν οὗτος ἐπεμψεν εἰς Ἀργοςόλιον. Ἀλλ' ἐνῶ ἐφυλάττοντο ἀκόμη αὐτὰ εἰς τὸ λοιμοκαθαρητήριον, οἱ στρατιῶται Ἄγγλοι ἔκλεψαν διὰ νυκτὸς τὰ πλεόν πολίτιμα, καὶ ὅσα ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἠργυρωμένα τὰ ἐσύντριψαν διὰ νὰ λάβωσι τὸν ἄργυρον· καὶ μολονότε οἱ κλέπται συνελήφθησαν, καὶ ἐτιμωρήθησαν ἔπειτα, ἐκ τῆς τιμῆς ὅμως τῶν κλαπέτων ὕλων καὶ ἀργυρίου μόλις τὸ τρίτον μέρος ἔλαβον οἱ ἀδικηθέντες. Ἐνῶ δὲ διέτριβον εἰς τὸ φρούριον καθαριζόμενοι, ἐπερίσσευσεν εἰς αὐτοὺς ἡ λοιμικὴ νόσος, ἐπεὶ δὲν ἐφύλαξαν δίαιταν κάμμιναν· καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν πληγὴν τοῖς ἐγεννήθη καὶ ἄλλη, ἡ Εὐλογία· αὕτη, εὐροῦσα τὰ σώματα ἀδύνατα καὶ μολυσμένα, ἐπέφερε τὰ αἵματα ἀπὸ τὴν πρῶτην εἰς ἐλεεινοτέραν φθορὰν· καὶ τούτου ἔνεκα ἡ διατριβή των εἰς τὸ λοιμοκαθαρητήριον ἐδιωρίσθη ἐκ νέου διὰ ἐβδομήκοντα δύο ἡμέρας. Ἀλλ' ἂν καὶ ἐβασανίζοντο ἀπὸ τὰς ῥηθείας ἀσθενείας, ἀπελάμβανον τοῦλάχιστον τοὺς ἐπαίνους τῶν ἀνδραγαθημάτων, τὴν συμπάθειαν καὶ βοήθειαν τόσον ἀπὸ τὸν διοικητὴν (*), ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς αὐτόχθονας Κεφαλλῆνας. Ἀλλ' ἡ ἀνοησία τινῶν καὶ πλεονεξία ἐγέννησεν εἰς αὐτοὺς καὶ τρίτην πληγὴν, ἡ ὅποια εὐμόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ ἠλικῶς τοὺς ἐβλάψε, δηλαδὴ ἡ διανομὴ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδων γροσίων, τὰ

λεν ἦτο ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόσχεσις καὶ ἀνταμειβὴ, δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ τὴν καταστήσῃ προδότην καὶ τίνων προδότην; τῆς πατρίδος του· ἐνδύσου τὸ φέρεμα τοῦ Περβραίου, καὶ δὲν θέλεις φανῆ ἀδικας κριτῆς, ἂν ᾖται τίμιος πατριώτης.

(*) Οὗτος ἦν Βρετανὸς καλούμενος Νάπιερ, ἦν φιλέλλην, φιλόκρητος καὶ συμπαθητικὸς, καὶ ἐβλήθησε μὲ γράμματα ἰκανοῦς ἐνδεεῖς.

ὅποια εἶχαν λάβει, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ Σούλιον ἀπὸ τούτων ὀπλαρχηγούς Τουρκαλβανούς διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Χουσεῖν πασᾶ ἢ διανομὴ αὐτῆ ἔγεινε κατ' ἀρχὰς ἡσύχως καὶ χωρὶς τινὰ θόρυβον· ἀλλ' ἐπειδὴ τινὲς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἠθέλησαν νὰ σφετερίσουν κρυφίως ἰκανὴν ποσότητα χρημάτων, διήγειραν τοὺς μικροτέρους κατ' αὐτῶν εἰς τόσον βαθμὸν, ὥστε ὤρμησαν νὰ τοὺς λιθοβολίσουν, ὑβρίζοντές τους ὡς προδότας τῆς πατρίδος, καὶ κηρύττοντες, ὅτι τὰ χρήματα ἐκεῖνα δὲν ἦσαν λείψανα τῆς διανεμηθείσης ποσότητος, ἀλλ' ἄλλη κρυφὴ τις δόσις τῶν Τουρκαλβανῶν διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου. Μολονότι τὸ πρᾶγμα καθυσόχασε μετ' ὀλίγου ἡμέρας μετὰ τὴν δευτέραν νόμιμον διανομὴν, ὁ πρῶτος λόγος ἤμως διεσπάρη εἰς ὅλην τὴν Νῆσον· ὥστε οἱ Κεφαλλῆνες τοὺς ἐκατηγόρουν ἀσυστόλως ὡς προδότας τῆς πατρίδος τῶν καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐψιθύριζον, ὅτι μετὰ τὸν λοιμοκαθαρισμὸν τῶν νὰ φονεύσωσιν ὅλους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ μικρότεροι ἠθέλαν παραστήσει ὡς προδότας. Ὁ δὲ διοικητὴς, ταραχθεὶς διὰ τὰ κατ' αὐτῶν κοινολογούμενα, καὶ ἀπεικάζων, ὅτι ἔμελλαν νὰ γεννήσουν κακὰ ἀποτελέσματα, δηλ. νὰ στερηθῶσι τῆς ὁποίας ἔχαιρον ἕως τότε ὑπολήψεως καὶ εὐφροσύνης, ὑπῆγεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ἄσσω διὰ νὰ πληροφορηθῆ τὴν ἀλήθειαν παρὰ τῶν ἰδίων. Ὁ Περραιβὸς, γνωρίζων τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀσυμφωνίαν τῶν, τοὺς προέγραψεν, ὅτι περὶ τῆς προσαπτομένης κατ' αὐτῶν συκοφαντίας νὰ μὴν ἀπολογηθῶσι παντάπασι, ἀλλὰ νὰ ρίψωσι τὸ βᾶρος τῆς ἀπολογίας εἰς αὐτόν. Εὐχρηστικεὶς λοιπὸν κατὰ τοῦτο ὁ διοικητὴς, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὸ Ἀργυστόλιον, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ πληροφορίαν περὶ τῆς κατὰ τῶν Σουλιωτῶν κατηγορίας. Ὁ δὲ Περραιβὸς, δεχθεὶς προθύμως τὴν ζήτησίν του καὶ παρακάλεσιν τῶν Σουλιωτῶν, ὑπεσχέθη

νὰ τῷ δώσει μετὰ τρεῖς ἡμέρας μίαν ἔγγραφον καὶ σύντομον διήγησιν τῶν συμβεβηκότων τοῦ Σουλίου, ἧτις εἶναι ἡ ἐφεξῆς.

Ἐπειδὴ ἐκ περιστάσεως εὐρέθη ἐν τῷ Σουλίῳ, καὶ ἐπειδὴ ζητεῖται σήμερον παρὰ τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν προϋχόντων τῆς νήσου Κεφαλληνίας μία πληροφορία περὶ τῶν ἐκείσε συμβάντων καὶ τῆς σημερινῆς συκοφαντίας τῶν Σουλιωτῶν· ἰδοὺ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου ἐκβέτω ἐν περιλήψει ὅλην τὴν ὑπόθεσιν.

» Ὅταν ὁ Σουλτάνος ὠργίσθη τὸν Ἀλῆ-πασᾶν, καὶ ἐπέμψεν στρατεύματα ἐναντίον του νὰ τὸν χαλάσῃ, οἱ Σουλιῶται διέτρεβον εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν, ζῶντες μόνον με τοὺς κόπους καὶ ἰδρωτὰς τοῦ προσώπου των, καὶ μὴ τολμῶντες νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν δουλεύειν καὶ σκέπην τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, ὅστις εἶχεν ὠρμισθῆ πρὸ χρόνων, ὅτι τότε μέλλει ν' ἀποθάνῃ εὐχαριστημένος, ὅπταν ἀξιωθῆ νὰ κάμῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας, τὸ ὅποιον ἔκαμε καὶ εἰς τοὺς Γαρδικιώτας (*). Ὅταν, λέγω, ὠργίσθη ὁ Σουλτάνος αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα, ἐξέδωκε συγχρόνως φερμάνι, ὅτι, ὅσοι εἶναι κατατρεγμένοι καὶ ἐκπατριωτισμένοι ἀπὸ τὸν ῥηθέντα πασᾶν, Ὄθωμανοὶ καὶ Ἕλληνες, ἔχουν τόρα τὴν ἄδειαν καὶ ἐλευθερίαν νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τὰ στρατεύματά του, διὰ νὰ χαλάσωσι τὸν Ἀλῆ-πασᾶν, καὶ ἔπειτα καθένας νὰ λάβῃ τὴν πατρίδα του καὶ ὑποστατικὰ ἀνεμποδίστως.

» Ἀκούσαντες οἱ Σουλιῶται τὴν τοιαύτην προσταγὴν τοῦ Σουλτάνου, διὰ πληροφορίαν των ἐντελεσέραν, ἐπεμψαν τέσ-

(*) Περὶ τούτου ἀνάγνωθι τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου.

σπρας πρέσβεις εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν ὑποναύαρχον, ὅστις τούτους μὲν ἐδέχθη εὐμενῶς, τοὺς δὲ ἄλλους διὰ τούτων προσεκάλεσε μὲ τὴν βεβαίωσιν τῆς βασιλικῆς προσταγῆς· καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῆς νήσου Κερκύρας ἕως διακόσιοι ἄνδρες, ὑπῆγαν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ πασαῖν, ἀρχιστράτηγον ὄντα τότε τῶν κατὰ ξηρὰν στρατευμάτων, ὅστις τοὺς ἐγνώριζε σχεδὸν ὅλους προσωπικῶς, γέννημα ὦν καὶ θρέμμα τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι χρόνους εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ Ἀλῆ πασαῖ.

» Ἐξακολουθοῦσαν δὲ μὲ ὑπακοὴν καὶ προθυμίαν τὴν βασιλικὴν δούλευσιν, τρέφοντες σταθερὰς ἐλπίδας διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος των, κατὰ τὴν βασιλικὴν προκήρυξιν καὶ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν πασάδων· ἀλλὰ μὲ ὅλα ταῦτα ἡ τύχη τοὺς ἐφθόνησεν· ἐπειδὴ οἱ σημαντικώτεροι μπέηδες καὶ ἀγάδες, οἵτινες περιεκύκλωναν τὸν ἀρχιστράτηγον, ἦσαν Ἠπειρώται, ἔχοντες δὲ παλαιὰ πάθη ἐναντίον αὐτῶν, τὸν ἐπαρακινοῦσαν νὰ μὴ τοὺς δώσῃ τὴν πατρίδα, κατὰ τὴν βασιλικὴν προσταγὴν, λέγοντες, ὅτι, ἅμα τὴν λάβωσι, θὰ τοὺς ἔχουν πάντοτε ἐναντίους, καθὼς καὶ πρῶτα.

Ὁ πασαῖ εἶτε ἀπὸ κακῆν του προαίρεσιν, εἶτε ἀπὸ τὴν παρακίνησιν τῶν ἀγάδων, παρήκουσε τὴν βασιλικὴν προσταγὴν, καὶ ὅχι πατρίδα δὲν τοῖς ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς θανατώσῃ ἀπεφάσισεν· ἀλλὰ βλέπων, ὅτι ἦν δύσκολον νὰ τελειώσῃ τὸν σκοπὸν του, χωρὶς νὰ συμβῇ αἰματοχυσία εἰς τὸ στράτευμά του, ἐστοχάσθη εὐκολώτερον νὰ τοὺς διώξῃ διὰ τοὺς Κορφοὺς, καὶ οὕτως εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου νὰ ἐνεργήσῃ εὐστόχως καὶ ἀκινδύνως τὴν Τουρκικὴν συνήθειαν· παρέπεμψε λοιπὸν διαταγὴν μυστικὴν νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουν νὰ περάσουν, ἀλλὰ νὰ τοὺς φονεύσουν ὅλους διασκορπισμένους ὄντας. Ἄλλ' οἱ Σουλιῶται δὲν ἐβράδυναν νὰ

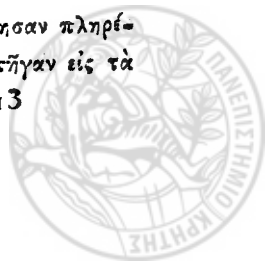

μάθουν τούς ἐπιβούλους σκοπούς τοῦ πασᾶ καὶ μπεηδῶν· ὅθεν ἡ κίνδυνος τῆς ζωῆς των καὶ ὁ πόθος διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος των τούς ἐβίασαν νὰ συμμαχήσωσι μετὸν παλαιὸν καὶ ἄσπονδον ἐχθρόν των Ἀλῆ πασᾶν, τὸ ὁποῖον μὲ πολὺν κίνδυνόν ἐπέτυχαν.

• Παραδώσαντες λοιπὸν πέντε ἡμέρας εἰς χεῖρας τοῦ πασᾶ διέμπιστοσύνην, καὶ λαβόντες ἀμοιβαίως καὶ αὐτοὶ τὸν ἔγγονόν του Χουσεῖν πασᾶν, ἀνεχώρησαν τὴν νύκτα διὰ τὸ Σούλιον, ὅπου καὶ φθάσαντες, ἐδείξαν τὴν προσταγὴν εἰς τὸν Μουρτοζιάλην φρούραρχον, καὶ οὕτως ἤνοιξε τὰς θύρας τοῦ φρουρίου εἰς τοὺς νέους συμμαχοὺς. Μεθ' ἡμέρας δὲ ἐστάλησαν εἰς αὐτοὺς καὶ χίλιοι πεντακόσιοι Τουρκαλβανοὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Σελικτάρη Μπότα, Ἁγού Μουχουρδάρη καὶ Ταχίρ Ἀμπάζην· οὗτοι, ἐνωθέντες μετὸς Σουλιώτας, ἐκτύπησαν τοὺς ἐχθροὺς εἰς διάφορα μέρη, καὶ ἀπὸ πολλὰς δυνατὰς τοποθεσίας μὲ ἀνδρείαν τοὺς ἔξωσαν.

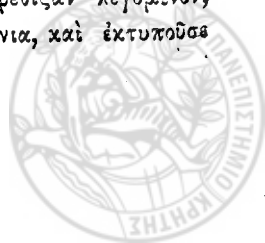
• Κατὰ δὲ τὸ 1821 ἔτος, ὅτε εἶχαν πολιορκημένην τὴν Ἄρταν, ἔστειλαν τὸν Ταχίρ Ἀμπάζην εἰς Μεσολόγγιον, διὰ νὰ φέρῃ πολεμέφον· ἀλλ' αὐτὸς φθάσας ἐκεῖ, καὶ ἰδὼν τὰς καταχρήσεις καὶ δυστυχίας, τὰς ὁποίας ὑπέφεραν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε Ἑλλήνων, ἥλλαξε γνώμην· διὸ καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπιστροφὴν του ἐδιηγήθη κατὰ λεπτῶς εἰς τοὺς ὁμοπίστους του τὰ ὅσα εἶδε καὶ ἦσαν ἕως τότε ἄγνωστα πρὸς αὐτόν· τοὺς ἐπαρακίνησεν ἐνταυτῷ νὰ διαλύσωσι τὴν συμμαχίαν, καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα, πᾶρασταίνων, ὅτι οἱ Σουλιῶται πολεμοῦν διὰ τὴν πίστιν καὶ ἐλευθερίαν των, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ὁμογενεῖς των εἰς Πελοπόννησον καὶ Ρούμελην. Οἱ λόγοι του εἰσηκούσθησαν πληρῆστα· καὶ οὗτοι μὲν μετὰ τὸ στρατεύμα των ὑπῆγαν εἰς τὰ

Ἰωάννινα, ὅπου ἀπατήσαντες τὸν Ἀλῆ πασᾶν, τὸν παρέδωκαν ζῶντα εἰς χεῖρας τοῦ ἀρχιστρατήγου Μεχμέτ Χουρσίτ πασᾶ καὶ τὸν ἐθανάτωσαν, οἱ δὲ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν μόνοι εἰς τὴν πατρίδα των.

» Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁ ἀρχιστράτηγος ἄρχισε νὰ συνάξῃ νέα στράτευματα Τουρκαλθβανικὰ διὰ τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ' οἱ ἀγάδες καὶ μπέηδες τῆς Ἡπείρου τὸν ἐπαρακάλεσαν πρῶτον νὰ κάμῃ μίαν προσωρινὴν συνθήκην μετὰ τοὺς Σουλιώτας, καὶ ἔπειτα νὰ κινηθῶσι κατὰ τῆς Πελοποννήσου· διότι πρὸ τοῦ νὰ φθάσουν ἐκεῖ, οὔτοι, ὡς γείτονες, δύνανται ἔπειτα νὰ σκλαδῶσουν τὰ γυναικόπαιδά των. Οἱ λόγοι οὔτοι ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου· ὅθεν καὶ χωρὶς ἀναβολῆν καιροῦ ἐπραγματεύθη μετ' αὐτῶν τὴν εἰρήνην· μὴ δυνηθεὶς ὁμοῦ νὰ τὴν τελειώσῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, ἐκινήθη κατ' αὐτῶν μετ' εἰκοσιῆς χιλιάδας ἐκλεκτὸν στράτευμα· ἀλλ' ὅσοι ἑκατοικοῦσαν τὰ πέριξ χωρία, φοβηθέντες τὴν πληθὺν τῶν στρατευμάτων, κατέφυγον εἰς τὸ Σούλιον, φέροντες μαζῆ των ὑπὲρ τὰς τριάκοντα χιλιάδας ζῶα, πρόβατα καὶ αἰγίδια, ἔκτος τῶν βοῶν, ἵππων καὶ ἡμιόνων, αὐτοὶ δὲ ἐσυμποσοῦντο ὑπὲρ τὰς ἑξ χιλιάδας ψυχάς.

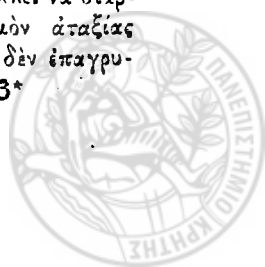
» Κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην λοιπὸν τοῦ Μαΐου φθάσαντες οἱ Τούρκοι εἰς τὸ Σούλιον, ὤρμησαν πανταχόθεν. Οἱ δὲ Σουλιῶται μολονότι ἦσαν ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, τοὺς ἀντεστάθησαν ἀνδρείως καθ' ὅλα τὰ μέρη· ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν ἀδιάκοπον πόλεμον καὶ αἱματοχυσίαν ἐκυρίευσεν ὁ ἐχθρὸς τὸν Ἅγιον Δονάτον, Γαρδελίαν, Σαμωνίβαν, Σαμωνίχιον καὶ τὸ βουνὸν Κοῦμπουλον καὶ Στρέθιζαν λεγόμενον, ὅπου ἔατησε δύο βόμβας καὶ τρία κανόνια, καὶ ἐκτυποῦσε

τὸ φρούριον τῆς Κιάφας· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπαφάσις νὰ κυριεύσῃ μὲ ἔφοδον τὸν Ναυσαρῖκον καὶ Χώνια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον τὸ νερὸν καὶ ἔπινον. Ἡ ὁρμὴ μὲν ἔγινε μακρινώδης, καὶ ὁ ἀριθμὸς πολὺς, ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν Σουλιωτῶν ἐδείχθη τόσον ἀκκατάμαστος, ὥστε διήρχησεν αὕτη ἡ μάχη ὥρα· εἰκοσιτρεῖς· καὶ μολονότι ἦσαν οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότεροι ἀρχηγοί, ἐξιάσθησαν ὁμῶς νὰ στρέψουν τὰ νῶτα πρὸς τοὺς Σουλιώτας, καὶ μὲ πολὺν κίνδυνον ν' ἀνέβωσιν ἐκ νέου εἰς τὸ βουνὸν τῆς Στρεθίτζης, ὅπου ἦν τὸ γενικὸν στρατόπεδον καὶ ὁ ἴδιος ἀρχιστράτηγος. Τόσον αὐτὸν, ὅσον καὶ τοὺς ἄλλους πολέμους, ἡ καθολικὴ ἱστορία θέλει τοὺς διηγηθῆ κατὰ πλάτος.

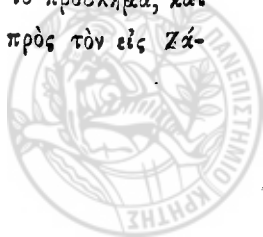
» Οἱ ἐχθροὶ τόσον στενωῶς ἐπολιορκήσαν τοὺς Σουλιώτας, ὥστε μόνις τοὺς ἔμεινε μία περιφέρεια τόπου ἀπὸ ἐπτὰ μίλλια, καὶ τόπου πετρῶδους, δυσβάτου καὶ ἀχόρτου· διὸ τὰ δυστυχῆ ζῶα, στερούμενα τροφῆς, δὲν ἤκουον πλέον τὴν συνειθισμένην φωνὴν τῶν κυρίων των, ἀλλ' ἔτρεχον ἀγγελιδὸν νυχθημερινῶς πρὸς τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι καὶ ὑπὲρ τὸ τρίτον σχεδὸν μέρος ἐκέροδισαν· ἄλλα ἐχρησίμευσαν εἰς τροφὴν τῶν πολιορκουμένων, τὰ δὲ ἐπίλοιπα ἐτελείωσαν ἀπὸ τὴν πείναν· ἐκ τούτου μολυνθεῖτα ἡ ἀτμοσφῆρα ἐπέφερε τὴν λοιμικὴν νόσον, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέθνησκον δέκα καὶ δεκαπέντε καθ' ἑκάστην ἀνθρώποι.

Τότε οἱ χωριᾶται βλέποντες τὴν φθορὰν τῶν ζώων, τὴν ἀσθένειαν, τὸν θάνατον, τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων τῆς συνήθους τροφῆς, πολλοὶ δὲ τὴν στέρησιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, καὶ μὴν ἠξέυροντες πόσον κερὸν μέλλει νὰ διαρκέσῃ ἀκόμη ἡ πολιορκία αὕτη, εἰς τόσον βαθμὸν ἀταξίας καὶ ἀχρεϊότητος κατήντησαν, ὥστε οὐ μόνον δὲν ἐπαγρυ-

πνοῦσαν εἰς τὰς διωρισμένας φυλακὰς, ἀλλ' ἐσυνωμίλου κρυφίως καὶ συχνὰ μὲ τὸν ἐχθρὸν, ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτόν. Ἄλλ' οἱ Σουλιῶται, μαθόντες τοὺς σκοποὺς καὶ ἀπόφασιν τῶν χωριάτων, συνεχῶς τοὺς ἐσυμβούλευαν, λέγοντες, ὅτι τὴν ὑποίαν μελετοῦν νὰ κάμουν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Τούρκους, μέλλει νὰ τοὺς φέρῃ ἀφκνισμὸν, καὶ ἐπομένως θέλουν γίνεαι πρὸς τούτοις καὶ αἰτία τοῦ νὰ θυσιασθῶσι καὶ ἄλλοι χριστιανοί· διὸ τοὺς ἐπρόφθασον μὲ τροφὰς καὶ χρήματα, ὅσον ἐδυνήθησαν· τοὺς ἐπαρκαλέσαν τέλος πάντων νὰ ὑποφέρωσι τὴν πολιορκίαν ἀκόμη δι' ἓνα μῆνα, καὶ ἂν εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν ἤθελε φύγουν οἱ Τούρκοι, ἢ δὲν τοὺς ἔλθῃ βοήθεια ἐξωτερικὴ καὶ τροφαί, τότε συμφώνως θέλουν ζητήσῃ τὴν εἰρήνην μὲ συνθήκας ἐπωφελεῖς· αὐτοὶ δὲ οὐ μόνον δὲν ἐπέιθοντο, ἀλλ' ἤθελαν νὰ ὑποταχθῶσι καὶ οἱ Σουλιῶται, καὶ νὰ παραδώσωσι καὶ τὸ φρούριον· τοὺς ἀπεκρίθησαν ὅμως οἱ Σουλιῶται, ὅτι μυριάκις προκρίνουν τὸν θάνατον, παρὰ τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους ὑποταγὴν. Οἱ δὲ, στενοχωρημένοι ὄντες διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν προκειμένον κίνδυνον, νὰ ματαιώσωσι καὶ τὰς ὁποίας ἔδωκαν ὑποσχέσεις εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ παραδώσωσι τὰς τοποθεσίας καὶ φρούριον, τοὺς ἐβεβαίωσαν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ζητοῦν τὴν εἰρήνην, πλὴν θέλουν ν' ἀπερᾶσουν εἰς τὴν Ἑπτάνησον· ἀλλὰ διὰ νὰ γένη τοῦτο, ἀνάγκη πᾶσα νὰ στείλουν ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἀνθρώπους, διὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν διοίκησιν.

• Ἐπιθυμοῦντες λοιπὸν οἱ Τούρκοιν' ἀπολαύσωσι τοὺς ὑπηκόους των, καὶ νὰ στείλουν ἐκεῖθεν καὶ οἱ Σουλιῶται, ἐπρόβαλαν γενικὴν εἰρήνην· διὸ ἔγινε δεκτὸν τὸ πρόβλημα, καὶ οὕτως ἐπεμψαν ἐκ συμφώνου γράμματα πρὸς τὸν εἰς Ζά-

κινθον ὄντα τότε διοικητὴν τῆς Ἐπτανήσου. Τοῦτο ἐμεταχειρίσθησαν οἱ Σουλιῶται, πρῶτον μὲν διὰ νὰ βιασθῶσιν οἱ χωριᾶται νὰ φύγωσι μὲ ἡσυχίαν· δεῦτερον δὲ, νὰ μακρύνωσι καὶ τὸν καιρὸν, περιμένοντες τινὰ βοήθειαν, ἢ μεταβολὴν περιστάσεων· ἐπειδὴ οὐ μόνον δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ βαστάσωσι τὰς ἀναγκαίας θέσεις μὲ τὰ ὄπλα, ἀλλὰ τοὺς ἐπακτεῖλει καὶ ἡ πείνα. Ἀλλ' οἱ ῥηθέντες ἀπεσταλμένοι δὲν ἐπέτυχον τὸ ζητούμενον, μὲ τὸ νὰ εἶχε διαβῆ ὁ διοικητὴς εἰς Κέρκυραν, καὶ οὕτως ἡ βραδεία καὶ ἄπρακτος ἐπιστροφή τῶν ἀπεσταλμένων ἐδειλίασε μερικοὺς χωριάτας καὶ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Τούρκους· ἐπομένως ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά των καὶ οἱ ἐπίλοιποι· ἔμειναν δὲ μόνον οἱ Σουλιῶται, καὶ ἕως τριακόςιοι ἐζήκοντο ἄνδρες ἀπὸ τὰ περίχωρα καὶ ἄλλα μακρυνὰ μέρη.

• Βλέποντες λοιπὸν οἱ Τούρκοι τὴν ἀργοπορίαν τῆς ἀποκρίσεως καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Σουλιωτῶν, ἤλλαξαν γνώμην, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παραβῶσι τὰς συνθήκας· διὸ καὶ μετὰ δύο ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως τῶν χωριάτων, ἐπρόδωκαν μὲ τρόπον προστακτικὸν νὰ τοὺς παραδώσωσι τὸ φρούριον, καὶ λαβόντες παρ' αὐτῶν δέκα ὁμήρους, ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὸ Σούλιον ἢ Τζικουράτι ἢ Σπλάντζαν, ὅπου ἔμελλαν νὰ εἰσπλεύσωσι σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμείνουν τὴν ἀποφασιστικὴν ἀπόκρισιν τοῦ διοικητοῦ Ἀδὰμ (ἐπειδὴ καὶ εἶχαν πέμψει ἐκ δευτέρου ἀνθρώπου, πρὸς τὴν ἐξοχότητά του) καὶ τὴν σύναξιν τῶν πλοίων. Οἱ δὲ Σουλιῶται τοὺς ἀπεκρίθησαν, ὅτι εἰς τῶν μεγάλων καὶ φρονίμων ἀνθρώπων τὸν χαρακτῆρα δὲν ἀρμόζει ἡ ἀπιστία· ἀλλ' ἐνόσω οὔτοι ἐπρότεινον δικαιολογήματα, οἱ πασάδες καὶ μπέηδες ὀλίγον

ἀκρόασιν εἶδιδαν, καὶ μάλιστα τὰ ἐνόμιζαν, ὅτι προέρχονται ἀπὸ ἀδυναμίας.

» Ἰδόντες ὁμῶς οἱ Σουλιῶται, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν ἐπιμόνως τὸ φρούριον, ὡς εἴρηται, τοὺς ἔγραψαν καὶ αὐτοὶ ἀποφασιστικῶς, ὅτι ἢ νὰ φυλάξουν τὰ ὅσα ἐσυμφώνησαν, ἢ νὰ μεταχειρισθῶν τὰ ὄπλα, διὰ νὰ τὸ λαβῶν, ἂν ἦναι ἄξιοι· καὶ ὁ θεὸς ὅστις εἶναι δίκαιος κριτὴς, θέλει πληρώσει εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του· καὶ μετὰ τοῦτο ἐσυνάχθησαν, ὅλοι καὶ ἀρκίσθησαν ὅτι, ἂν κινηθῶσι κατ' αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι, νὰ σφάζωσι πρῶτον τὰ γυναικόπαιδά των, καὶ ἔπειτα ν' ἀποθάνουν μὲ τὰ ὄπλα μαχόμενοι, χωρὶς ποτὲ νὰ τοὺς παραδώσουν τὸ φρούριον καθ' ὃν τρόπον τὸ ζητοῦσι· καὶ οὕτω τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἧτις ἦν δεκάτη πέμπτη τοῦ Αὐγούστου, ἐκοινωνήσαν τῶν Θεῶν Μυστηρίων, καὶ ἠτοιμάσθησαν διὰ τὸν θάνατον.

Ταύτην τὴν μεγάλῃ ψυχῇ ἀπόφασιν τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἐβράδυναν νὰ μάθωσι οἱ Τοῦρκοι διὰ τῶν κατασκόπων, καὶ χωρὶς ἀναβολὴν νὰ ἀνκενθυμῆθῶσι καὶ ἐπικυρώσωσι τὰς πρώτας συνθήκας, αἵ τινες ἦσαν αἱ ἐξῆς·

Α'. Νὰ στείλωσιν ἐκάτερα τὰ μέρη γράμματα καὶ ἀνθρώπους πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Ἐπτανήσου, διὰ νὰ πληροφορηθῶσιν οἱ Σουλιῶται, ἂν τοὺς δέχεται εἰς τὰς νήσους.

Β'. Ὅσα ἀναγκαῖα τροφῆς πολέμου καὶ κάθε περιττὸν κινητὸν πρᾶγμα ἔχουσιν οἱ Σουλιῶται κοινὰ καὶ μερικὰ, νὰ τ' ἀγοράσωσι οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν τιμὴν, καθὼς πολιτεύονται εἰς τὰ πέριξ.

Γ'. Νὰ ναυλώσωσι οἱ Τοῦρκοι πλοῖα ὑπὸ τὴν Ἰονικὴν σημαίαν μὲ ἐξοδά των.

Δ' Νὰ φέρουν οἱ ἴδιοι φορτηγὰ ζῶα, διὰ νὰ μετακομί-

σουν οἱ Σουλιῶται τὰ ἀδύνατα μέλη καὶ τὰ σκεύη των εἰς τὴν Σπλάντζαν (λιμένα).

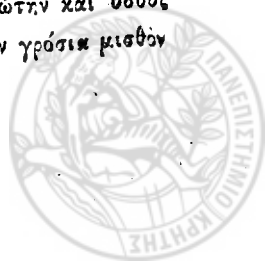
Ε'. Τὰ Ὀθωμανικὰ στρατεύματα, τὰ ὑποῖα στρατοπεδεύουσαν εἰς τὸ Γλυκὺ, ὅπου μέλλουν νὰ διαβῶσιν αἱ φαμελῖαι, νὰ μετατοπίσουν εἰς ἄλλο μέρος μακράν.

Γ'. Νὰ πάρουν ὁμήρους τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς τῶν σημαντικῶν Τούρκων, τόσον τῶν πασάδων καὶ ἀγάδων, ὅτινες εὐρίσκονται εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κιάφης, ὅσον καὶ τῶν γειτόνων ἀγάδων· αὐτοὺς δὲ τοὺς ὁμήρους νὰ τοὺς ἔχουν μεταξύτων οἱ Σουλιῶται ἕως οὗ νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα ὄλοι καὶ

Ζ'. Χωρὶς νὰ συναχθῶν τὰ ἀναγκαῖα πλοῖα εἰς τὴν Σπλάντζαν, καὶ χωρὶς νὰ λάβουν τοὺς ὁμήρους εἰς χεῖράς των οἱ Σουλιῶται, νὰ μὴν ἐβγάλουν οὔτε πράγματα, οὔτε ἀνθρώπους ἔξω τοῦ φρουρίου.

» Εἰς ὅλα ταῦτα ἐπέμειναν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἕως οὗ ἐπέστρεψαν οἱ ἀποσταλέντες μετὰ τὴν ἀποφασιστικὴν ἀπόκρισιν τοῦ ἐξοχωτάτου ἀρχιστρατήγου καὶ διοικητοῦ Ἀδάμ, ὁ ὅποιος ἐδέχθη τὰς παρακλήσεις καὶ τῶν δύο μερῶν, ὑποσχεθεὶς γενναίως τὰς Ἰονικὰς νήσους διὰ καταφύγιον τῶν Σουλιωτῶν· καὶ διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ἐπεμφε καὶ δύο πολεμικὰ πλοῖα, διὰ νὰ τοὺς φυλάξουν εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν ἀπὸ κάμμιν ἐπιβουλῆν τῶν Τούρκων, ἕως τὴν Ἄσσω τῆς Κεφαλληνίας, ὅπου ἀπεφασίσθη ἡ λοιμοκάθαρσις των δι' ἡμέρας τριάκοντα καὶ μίαν.

» Ἀφοῦ, ὡς εἴρηται, ἐποίησαν συμμαχίαν μετὰ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ ἔδωκαν ἀμοιβαίως ὁμήρους ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἐσυμφώνησαν πρὸς τούτους εἰς κάθε Σουλιώτην καὶ ὅσους στρατεύουσαν μετ' αὐτῶν νὰ δίδῃ ἀνὰ ἑκάστον γρόσιον μισθόν

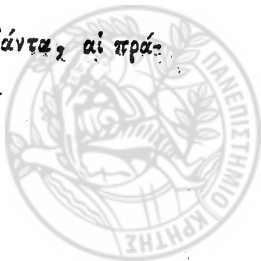

τὸν μῆνα ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὁ ὁποῖος ἔστειλε μὲ τὸν Σελικτάρηγ Μπόταν τρεῖς χιλιάδας τάλαντα, διατάξας αὐτὸν νὰ πληρόνη τὰ μνησιαῖα· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐλειποτάκτησε χωρὶς· νὰ δώσῃ οὔτε ὄβολον εἰς κανένα· καὶ οὕτως ἡ σενή πολιορκία δὲν συγχώρησε πλέον τὸν πασᾶν γὰ πέμψη ἄλλα χρήματα. Ἐνῶ δὲ οἱ Σουλιῶται ἐπραγματεύοντο τὴν εἰρήνην, ἐζήτησαν καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν ἀπὸ τοῦ πολιορκητάς. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κινήτὸν καὶ ἀκίνητον ἔγινε βασιλικόν· καὶ κατὰ τοὺς ὀθωμανικοὺς νόμους δὲν πληρόνει ποτὲ ὁ Σουλτάνος χρέη τῶν καταδικασμένων ὑπαλλήλων του. Ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ἀνταπεκρίθησαν, ὅτι ἂν ἔχη ὁ Σουλτάνος τέτοιον νόμον, βαστοῦν καὶ αὐτοὶ ὡς μεσέγγυον τὸν ἔγγονα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἕωσαῦ νὰ λάβουν τοὺς μισθοὺς τῶν.

• Ἐταράχθησαν σφόδρα οἱ ἀρχηγοὶ Τουρκαλβανοὶ εἰς τὴν ἀπόκρισιν τῶν Σουλιωτῶν· καὶ τὸ ἐνόμισαν ὡς θρησκευτικὸν ἀμάρτημα καὶ βρεῖαν ἐντροπὴν τοῦ χαρακτῆρός των, τὸ ν' ἀφήσωσιν ἕνα πασᾶν, καὶ μάλιστα ἔγγονον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς μεσέγγυον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων· διὸ καὶ συμρωνήσαντες ὅλοι, κατέθεσαν ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδας γρόσια, τὰ ὁποῖα δόντες εἰς τοὺς Σουλιώτας, παρακαλεστικῶς ἔλαβον τὸ μεσέγγυον. Οὗτοι δὲ λαβόντες αὐτὰ, ἐμοίρασαν πρὸ ἡμερῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἄσσω, κατὰ τὰ πάτρια ἔθιμα, εἰς τρεῖς κλάσεις· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἔδωκαν γρόσια τετρακόσια, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τριακόσια καὶ εἰς τὴν τρίτην διακόσια. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἄνισον αὐτὴν διανομὴν συνέβη ἡ μεταξὺ αὐτῶν σύγχυσις καὶ λογοτριβή, τὴν ὁποίαν τινὲς ἀντιστρόφως ἐξήγησαν.

Ταῦτα εἶναι ἐν περιλήψει τὰ ἀληθῶς συμβάντα, αἱ πρά-

Ξεις καὶ ἡ δευτέρα συμφορὰ τῶν Σουλιωτῶν, ἧτις ἔγινε κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν εἰκοστὸν δευτερον ἔτος καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός.

1822 Σεπτεμβρίου 24, ἐν Ἀργοστολίῳ Κεφλληνίας.

Ὁ Πολίτης

Χρ: Περρραϊβός.

Μετὰ τὸ ρηθὲν ἔγγραφον ἐπληροφορήθη ὁ διοικητὴς καὶ οἱ κάτοικοι, ὅτι δὲν προσάπτεται πλέον καμμίᾳ συκοφαντίᾳ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν· ὅθεν ἡ πρώτη κατ' αὐτῶν ἀπέχθεια μετετρέπη εἰς εὖνοιαν καὶ φιλοξενίαν. Ἀλλ' ἂν τὴν ὑπόληψίν των ἢ καὶ πλειοτέραν συμπάθειαν ἀπήλαυσαν, τ' ἄλλὰ ὁμως σωματικὰ βάσανα ἐπερίτσεισαν εἰς αὐτούς· διότι εἰς τὸ λοιμοκχρητήριον διέτριψαν ἡμέρας ἐβδομήκοντα δύο, ἀντὶ τριάκοντα καὶ μίαν. Ἀρῶν δὲ ἐκαθαρίσθησαν, ἀπέπλευσε τὸ πλεῖστον μέρος μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς Κέρκυραν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἄργισαν νὰ πεινώσι καὶ γυμνητεύονται· καὶ ὁσάκις ἐζήτησαν προπορικῶς τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῶν Ἑπτανήσων, διὰ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν τοῖς ἐδόθη. Τέλος ἐξηγήθη πρὸς αὐτούς ὁ διοικητὴς, ὅτι, ἂν θέλουσιν ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν, πρέπει νὰ συμπλεύσωσι μὲ τὰ γυναικόπαιδά των· βιασθέντες δὲ οἱ Σουλιῶται· διὰ τὰ ρηθέντα ἀνυπόφορα δεινὰ, ἀνεφέρθησαν πρὸς τὴν διοίκησιν μὲ τὸ ἐξῆς ἔγγραφον·

Ἐξοχώτατε !

« Αἱ πράξεις μας καὶ τὰ σκληρὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα
 » μᾶς ἀκολούθησαν, ὅταν διετρίδωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας,
 » σᾶς ἔγιναν γνωστὰ ἔκ τινος ἐκτεταμμένης ἀναφορᾶς μας,

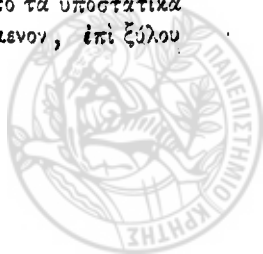

» δοθείσης κατὰ τὸ 1822 ἔτος Σεπτεμβρίου 24 πρὸς τὸν
 » ἐν Κεφαλληνίᾳ Βρετανικὸν διοικητὴν Νάπιερ· σὰς εἶναι
 » ἀκόμη γνωστὸς καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἤλθομεν εἰς τὰς
 » νήσους, τὰς ὁποίας διὰ μεσιτείας τῶν πολιορκητῶν μας
 » πρὸς αὐτῶν, σπλαγχνισθέντες, μᾶς ἐχαρίσατε διὰ κατα-
 » φύγιον.

» Ταῦτα λοιπὸν ὡς ἄγνωστὰ τὰ παρατρέχομεν, καὶ ἐρχό-
 » μεθα πρῶτον νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι θέλομεν ὁμολογεῖ πάν-
 » τοτε χάριν καὶ ἐγκωμιάζοντες τὴν γενναϊότητά σας καὶ
 » φιλόανθρωπον ὑποδοχὴν, τὰ ὁποῖα ἐδείξατε πρὸς ἡμᾶς τοὺς
 » ἐκπατριωτισμένους, θέλομεν κηρύττει τὴν εὐεργεσίαν.

» Δεύτερον δὲ, νὰ ἐπαριθμήσωμεν ἐκτραγωδοῦντας τὰς
 » δυστυχίας μας, ἀπὸ τὰς ὁποίας πρώτη εἶναι ὁ θάνατος,
 » τὸν ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς, πολεμοῦντας δύο ἡμισὴ
 » ἔτη διὰ τὴν πατρίδα, ὁ ἀνδροφόνος πόλεμος κατὰ τὴν
 » συνήθειάν του, καὶ ἡ φθοροποιὰ λοιμικὴ νόσος, ἣτις ἐμ-
 » φωλεύτασα, ὅταν ἡμεθα πολιορκημένοι, μᾶς ἐσυντρόφεισε
 » καὶ εἰς τὴν Ἄσσω, ὅπου ἀνέφυσεν εἰς ἡμᾶς καὶ ἄλλη νό-
 » σος, ὀφλονότι ἡ εὐλογία· αὗται αἱ δύο μάστιγες, ἐνεργοῦ-
 » σαι συγχρόνως, τοὺς μὲν ἐξαπέστειλαν εἰς τὴν ἄλλην
 » ζωὴν, τοὺς δὲ ζῶντας ἀπεκατέστησαν ἐλεεινὸν θέαμα.
 » Τρίτη δὲ τούτων συμφορὰ, ἣτις μᾶς ἐπαπειλεῖ ὀλέθρια
 » ἀποτελέσματα, καὶ προμηνύει σχεδὸν τὸν τέλειον ἀφα-
 » νισμὸν, εἶναι ἡ ἐξῆς·

» Ἡμεῖς, ἔξοχώτατε, ἐν ὅσῳ χρόνῳ διεστρίψαμεν εἰς τὴν
 » Πατρίδα μας, τὰ σκληρὰ περιστατικὰ δὲν μᾶς ἐσυγχώρη-
 » σαν νὰ χορτάσωμεν οὔτε τὴν ποθητὴν μας πατρίδα, οὔτε
 » μικρόν τι εἰσόδημα ν' ἀπολαύσωμεν ἀπὸ τὰ ὑποστατικὰ
 » μας, ἀλλὰ καθὼς ἐπήγαμεν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐπὶ ξύλου

» κρεμύμενοι, οὕτω καὶ ἀνεχωρήσαμεν ἐκεῖθεν· ἐκ τούτου
 » συμπεραίνεται, ὅτι ἡμεῖς κατηντήσαμεν εἰς τὴν παντελῆ
 » ἔνδειαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ὄθεν καὶ ἀντιφάρμα-
 » κόν ἄλλον διὰ ταύτην τὴν νόσον δὲν ἔχομεν· ἐπειδὴ οὔτε
 » τέχνας ἐξυύρομεν οὔτε πραγματείας ἰδεῖν, ἀλλ' οὔτε ὑπο-
 » στατικά ἔχομεν διὰ νὰ ζήτῳμεν ἐδῶ εἰς τὰς νήσους· πα-
 » ρὰ ν' ἀπεράσωμεν εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηρὰν, ὅπου θείλο-
 » μεν πατήσῃ νὰ εὕρωμεν κἀκεῖν τοποθεσίαν, ἥτις νὰ
 » ἦναι ἀσφαλῆς καὶ ἱκανὴ νὰ θρέψῃ καὶ ἡμᾶς καὶ τὰς ἀδυ-
 » νάτους οἰκογενείας μας.

» Τούτου ἕνεκα παρκαλοῦμεν θερμῶς, κατὰ τὴν ἔμφυ-
 » τὸν σας καλοκάγηδιαν καὶ Βρετανικὴν γενναϊότητα καὶ
 » φιλανθρωπίαν, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀρχῆς ἐδείξατε πρὸς ἡμᾶς,
 » νὰ συγκατανεύσετε διὰ νὰ μᾶς δοθῇ ἡ ἄδεια. Παρκαλοῦ-
 » μεν ἀκόμη· ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀντίπερα ξηρὰν τρέχουν πόλε-
 » μοι καὶ ἀκαταστασίαι, καὶ ἄνοπλός τις ἐκεῖ νὰ περιέλθῃ
 » κινδυνεύει, καὶ ἐπειδὴ, ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἄσσω τῆς
 » Κεφαλληνίας, ὁ ἐκεῖ Βρετανικὸς διοικητὴς μᾶς ἐζήτησε
 » τὰ ὅπλα δίδων ἡμῖν λόγον τιμῆς, ὅτι μετὰ τὸ ἀπολοιομο-
 » καθαρτήριον θὰ μᾶς τὰ ἐπιστρέψῃ, (ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἐ-
 » κλέβησαν μερικὰ ἀπὸ τὴν ὀπλοθήκην) νὰ διατάξετε νὰ
 » μᾶς δοθῶσι.

» Πρὸς τούτοις δεόμεθα ἐπιπόνως νὰ εὐδοκήσετε νὰ μεί-
 » νωσιν ἐν ταῦθα κατα τὸ παρὸν αἱ ἀδύνατοι οἰκογενεαὶ
 » μας, ἕως οὔ, ὡς προείπομεν, εὕρωμεν κἀνένα τόπον διὰ
 » νὰ τὰς μετακομίσωμεν· διότι τὴν ὥρην οὔτε τόπον ἔχομεν,
 » οὔτε μαζὴ μας εἶναι δυνατόν νὰ περιφέρωνται γυναῖκες
 » καὶ ἀνήλικα βρέφη· καὶ οὕτως ὑποσημειούμεθα.

1823 Ἰαννουαρίου 16, Ἐν Κερκύρα.

Τῆς ὑμετέρας ἐξοχώτους δούλους ὑποκλινεῖς.

Νότης Μπόσαρης.

Γεώργιος Δράκος.

Γιώτης Δαγκλῆς.

Διαμάντης Ζέρβας.

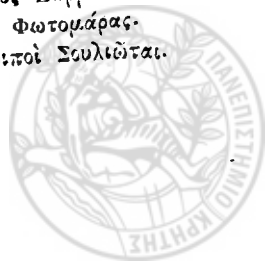
Ζηγοῦνης Τζαβέλλας.

Τοῦσας Ζέρβας.

Λάμπρος Ζάρμπας.

Νάσης Φωτομάρας.

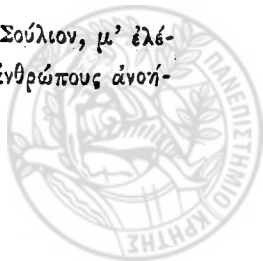
Καὶ λοιποὶ Σουλιῶται.

Τὰ πολιτικά συμφέροντα τῆς Βρετανικῆς καὶ Ὄθωμανικῆς αὐτῆς δὲν ἐσυγχώρουν, φαίνεται, τὴν ἐλευθέραν ἐξοδὸν τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, καθ' ὃν τρόπον τὴν ἐζητοῦσαν· ἀλλὰ καὶ μολονότι κατ' ἐπιφάνειαν τοὺς ἐπολιτεύοντο οὕτως, οἱ Σουλιῶται ὡς τόσον καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες ἀνεχώρουν μετὰ ταῦτα κρυφίως διὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, τὸ ὑποῖον ἂν ἤθελαν, ἐδύνατο εὐκόλως νὰ ἐμποδίσουν· ἀλλ' ἡ φανερὰ ἐντοσοῦτα αὐτῶν αὐστηρότης ἐλύπησε, καὶ ἔρριψεν εἰς ἀμηχανίαν τοὺς Σουλιώτας, ὥστε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπεφάσισαν πλεόν νὰ μείνωσιν εἰς τὰς νήσους, ὡς ξυλοφόροι καὶ ὑδροφόροι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἔμειναν ἕως τῆς σήμερον ἱκανοί. Ἐκτὸς τῆς Βρετανικῆς αὐστηρότητος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἦσαν καὶ πολλοὶ μισθοτοὶ κατάσκοποι, οἵτινες τοὺς ἐσυμβούλευαν νὰ ἐπιστρέψουν καὶ ὑποταχθῶν εἰς τοὺς τοπάρχας Τουρκαλβανούς τῆς Ἠπείρου, οἱ ὅποιοι ὑπέσχοντο εἰς αὐτοὺς ὅποιανδήποτε συμφωνίαν ἐπιθυμοῦν νὰ ζητήσωσι. Μὲ βαθεῖαν λύπης αἰσθησὶν ἔβλεπεν ὁ Περβκαϊβὸς τὴν περίστασιν τῶν Σουλιωτῶν, καὶ ἐταράττετο ἡ ψυχὴ του σφόδρα, μὴ δυναμένου νὰ τοὺς ὠφελήσῃ, ἢ συμβουλεύσῃ ἐλευθέρως, καθὼς καὶ εἰς τὸ Σούλιον· ἀλλ' αἰτία ἦτο, διότι ἡ Βρετανικὴ διοίκησις τὸν εἶχε προλαβόντως ἐξόριστον ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, καὶ ἔπειτα τὸν κατέτρεχεν ὡς ἓνα τῶν πρωτίστων καὶ ἀρχαιοτέρων ἐταριστῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Μολαταῦτα, καταφρονήσας πᾶντα ἰδιαιτέρον κίνδυνον, ἔγραψε μυστικῶς τὴν κάτωθεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς κυρίους Νικόλαον Τζαβέλλαν, Γεώργιον Δράκον καὶ Λάμπρον Ζάρμπαν.

Ἀγαπητοῖ μου ἀδελφοί.

• Πολλάκις, ὅταν σὰς ἐσυμβούλευα εἰς τὸ Σούλιον, μ' ἐλέγετε, ὅτι χάνω τὰ χρυσά μου λόγια εἰς ἀνθρώπους ἀνοή-

» τους, (έννοοῦντες πάντοτε τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι τὸν ἑαυτὸν
 » σας·) ἰδοὺ καὶ τὸρα χρυσᾶ καὶ ἴσως πλέον χρυσότερα καὶ
 » σημαντικώτερα λόγια λέγω εἰς σᾶς τοὺς τρεῖς, τοὺς ὁποί-
 » οὺς ἔχω εἰς ὑπόληψιν περισσοτέρων, καὶ στοχάζομαι νὰ
 » μὴν ἀπατῶμαι· ἂν λοιπὸν τὰ λόγιά μου εἶναι χρυσᾶ, πρέπει
 » νὰ τ' ἀκούσητε, καὶ ἂν δὲν τ' ἀκούσητε, θὰ εἰπῆ, ὅτι εἶναι
 » σιδηρένια, ἢ χαλκωματένια, ἢ σεῖς ἀνόητοι καὶ δὲν τ' ἀπει-
 » κάζετε·

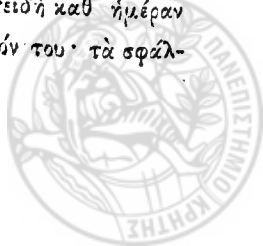
» Ἐπληροφόρηθητε μετὰ βεβαιότητος, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐνι-
 » κήθησαν μὲ πολλήν των φθορὰν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ
 » ἐπομένως, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, ἔφυγαν ἔντρομοι·
 » ἐξ αὐτῶν κατέσυραν καὶ κατέπνιξαν τὰ ὀρμητικὰ ρεύματα
 » τοῦ Ἀχελφίου ποταμοῦ ὑπὲρ τοὺς ἑπτακασίους· τὸ Ναύπλιον
 » παρεδόθη εἰς τοὺς πολιορκητὰς Πελοποννησίους· ὅθεν ἐκ
 » τούτου βλέπομεν φανερὰ, ὅτι ὁ Θεὸς κάμνει θαύματα διὰ
 » τοὺς Ἕλληνας· διότι ποῖος ἐπίστευεν, ὅτι οἱ μὲν ἀνδρεῖοι
 » Σουλιῶται, οἱ ὁποῖοι κατετρόμαζαν τόσα πολυάριθμα στρα-
 » τεύματα τῶν Ὀθωμανῶν, θέλουσιν καταντήσει ν' ἀφήσωσι
 » τὴν πατρίδα των, καὶ νὰ κρυφθῶσιν εἰς τὰ νησιά, οἱ δὲ
 » Μεσολογγῖται μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ Πελοποννη-
 » σίων ἐμελλαν νὰ νικήσουν καὶ ἀφανίσουν τοὺς θριαμβευ-
 » τὰς Τοῦρκους; Οὐδεὶς βέβαια· μολοντοῦτο τὸ βλέπομεν.

» Ἐνῶ ἤμεθα εἰς τὸ Σούλιον, ἐκαυχώμεθα μερικοὶ, ὅτι τὸ
 » σπαθὶ μας τότε θὰ τὸ βάλωμεν εἰς τὴν θήκην, ὅταν φθά-
 » σωμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· [ἐγὼ (καθὼς πολὺ καλὰ
 » τὸ ἐνθυμεῖσθε) συχνὰ σᾶς ἔλεγα, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπο-
 » λιν τοῦ Σουλίου εἶναι ἡ Πάργα καὶ ἡ Πρέβεζα, καὶ ὅτι,
 » ὅπότεν ἐξουσιάσωμεν αὐτὰ τὰ φρούρια, τότε δίδομεν τὴν
 » εἰδησίην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ζῶμεν· ἐν ὅσῳ
 » ὁμως δὲν τὰ ἔχομεν, ἢ δὲν φροντίζομεν νὰ τὰ λάβωμεν,

» τότε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπ' ἄλλα χειρότερα· εἶδετε,
 » ἀδελφοί, πόσον ὁ Θεὸς παιδεύει τοὺς ὑπερηφάνους, ἢ νὰ
 » εἶπω ἀληθέστερον, τοὺς κακοήθεις; ἐκαταλάβετε, ὅτι ἡ
 » ἀνδρεία χάρις φρόνησιν βλάπτει, παρὰ ὠφελεῖ; ὅταν
 » ὅμως ἡ ἀνδρεία δίδῃ εἰς τὴν φρόνησιν τὰ πρωτεῖα, τότε
 » εἶναι ἀνίκητος·

» Ἐνθυμηθῆτε, ὅτι εἰς τὴν Κεφλληνίαν ἀπὸ ἓν σφάλ-
 » μα σας ἐμισθῆτε, καὶ ἂν δὲν ἐπρολάβανα νὰ γνω-
 » στοποιήσω ἐγγράφως τὰ διατρέξαντα, ὄχι μόνον ἡ ὑπόλη-
 » ψίς σας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία ζωὴ ἐκινδύνευε· τέλος πάντων
 » τὸ εἰς τὴν Κεφλληνίαν συμβῆν τὸ ἡσυχάσαμεν τὸ ἔθνος
 » ὅμως καὶ ὁ κόσμος ὅλος προσιμένει νὰ ἴδῃ, ἂν ἅλα ἐκεῖνα,
 » ὅσα εἶπαμεν καὶ ἐγράψαμεν πανταχοῦ, ἦσαν ἀληθῆ. Στο-
 » χασθῆτε, ἀδελφοί, ὅτι ἐνόσω ἐπολεμεῖτε εἰς τὸ Σούλιον,
 » καὶ ἐρημερίδες τοῦ ἔθνους καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης ἐκωδό-
 » νιζον ἀπὸ ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τό-
 » ρα ὄχι μόνον κινδυνεύει νὰ σβύσῃ διόλου τὸ ὄνομά σας, ἀλλ'
 » ἀντὶ τῶν πρώτων ἐπαίνων, ἐτοιμᾶζονται νέαι κατηγορίαι
 » ἐναντίον σας! Λυπηθῆτε τοὺς κόπους σας, πονέσατε διὰ
 » τὰς ἀνδραγαθίας σας, τὰς ὁποίας ἐπράξατε ἕως τότε ὅλοι,
 » καὶ μὴ τὰς ἀφήσετε νὰ σβυσθῶσιν, ἀλλὰ νὰ βεβαιώσεται
 » τὰς παλαιὰς μὲ ἄλλας νέας ἀνδραγαθίας· προφθάσατε νὰ
 » ἔμβετε εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, πρὶν ὁ κόσμος σᾶς προ-
 » σάψῃ ὕδρεις· δεῖξατε εἰς αὐτὸν ὅτι ζῆτε, καὶ ὅτι οἱ μέλ-
 » λοντες ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος ἀγῶνές σας θὰ εἶναι ση-
 » μαντικώτεροι καὶ λαμπρότεροι· ὅθεν ἐνδοσζύτεροι καὶ ἀξιο-
 » μνημόνευτοι.

» Τὸ ἔθνος μας, ἀδελφοί, μέλλει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰς
 » χεῖρας τῶν Ἀγαρηνῶν ἐξ ἀποφάσεως· ἐπειδὴ καθ' ἡμέραν
 » βλέπομεν φανερὰ θαύματα διὰ τὴν πρόδόν του· τὰ σφάλ-

» ματα ἄμως τὰ ἰδικά μας εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια θὰ βρα-
 » δύνουν ὀλίγον τὴν ἀνάστασίν του· ὄχι ὅμως ποτὲ καὶ νὰ
 » τὴν ἐμποδίσουν· καλῆτερον ἦτο νὰ μᾶθη τινὰς, καὶ νὰ
 » μὴ πάθῃ, μὰ ἂν πάθῃ, κἂν ἄς μᾶθη νὰ μὴ πέσῃ πάλιν
 » εἰς λάθῃ· διότι ὅποιος πάσχει, καὶ δὲν μανθάνει, αὐτὸς
 » εἶναι χειρότερος καὶ ἀπὸ τὰ τετράποδα ζῶα.

» Πάλιν ἐπαναλαμβάνω τὰ ἄνω ρηθέντα· οἱ θορίαρβοι
 » τῶν Μεσολογγίτων, τῶν Στερεοελλαδίτων, τῶν Πελοπον-
 » νησίων καὶ τῶν Θαλασσίων τὰ ἀπραδειγμάτιστα τερά-
 » στια, δὲν ἀνάπτουν τὸ κίμα σας; δὲν κινοῦν τὴν φιλοτι-
 » μίαν σας; δὲν ζαλιζοῦν τὰ μυαλά σας; καὶ πότε θέλετε
 » ἔβγῃ, Σουλιῶται, εἰς τὴν Ἑλλάδα; ὅταν παύσουν οἱ ἀγῶ-
 » νες καὶ οἱ κίνδυνοι; καὶ τίς ποτὲ μετὰ τοῦ ἀγῶνας καὶ
 » κινδύνου; ἐστεφανώθη, καὶ ἀνταμείβθη; καὶ καταδέχον-
 » ται ἄρᾳ γε οἱ Σουλιῶται νὰ φανῶσι (καὶ νὰ τὸ ἴδω δὲν
 » πιστεύω) κατώτεροι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων; τὰ καφεπω-
 » λεία, πνευματοπωλεία καὶ περιδιαβάσεις τῶν ἀγυιῶν καὶ
 » προαστύων τῆς Κερκύρας δὲν εἶναι συγχωρημένα καὶ πρέ-
 » ποντα εἰς τοὺς ἥρωας, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀνάνδρους καὶ τρυ-
 » φηλοῦς· τὸ καλὸ τὸ παληκάρι δὲν ἀποσταίνει ποτὲ εἰς
 » τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ τὴν ἀν-
 » δρείαν του μέχρι τέλου; ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐπιχείρημα εἰς
 » τὸν κόσμον, τὸ ὅποιον νὰ ἦναι μεγαλῆτερον ἀπὸ τὴν δύ-
 » ναμιν τοῦ ἀληθινοῦ πατριώτου, οὔτε ἀνδρεία εὐρέθη νὰ
 » μὴ τελεσφορήσῃ, ὅπταν ἐμψυχοῦται ἀπὸ τὸν ἱερὸν τῆς
 » πατρίδος ἔρωτά·

» Τὸ παρὸν γράμμα ἐπεθύμουν νὰ σᾶς γράψω κοινῶς,
 » ὅμως ἡ περίστασις καὶ ὁ τόπος (καθὼς τὸ εἰξεύρετε) ὄχι
 » μόνον δὲν μὲ συγχωροῦν, ἀλλὰ μ' ἐκαπειλοῦν καὶ χειρότερα
 » βάσανα· σὰς ὅμως δεῖξατέ το μυστικῶς εἰς τοὺς τιμίους

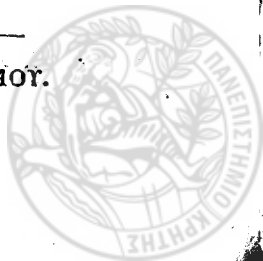
- πατριώτας, Ἀθανάσιον Τοῦσα Μπότσαρη, Γιώτην Δα-
  - γκλήν, Τοῦσαν Ζέρβαν, Διαμάντην Ζέρβαν, Νάσην Κου-
  - τσοίκαν καὶ ὅσους ἄλλους γνωρίζετε φίλους εἰλικρινεῖς τῆς
  - πατρίδος, καὶ ἱκανοὺς νὰ φυλάξουν μυστικόν ἐντοςούτη
  - ἐγὼ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναχωρῶ ἐντευθεν, καὶ ὑπάγω εἰς
  - τὸ Μεσολόγγιον ὑπάγω νὰ ἐκπληρώσω τὸ ὁποῖον χρεω-
  - στῶ στάδιον διὰ τὴν πατρίδα, ἢ νὰ εἶπω σαφέστερον,
  - τὰ χρέη μου· διότι ποῖος εὐαίσθητος πατριώτης ὑποφέρει
  - νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιάφορον ὄμμα τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος
  - του, καὶ νὰ μὴ τρέξῃ νὰ τὴν βοηθήσῃ; ἐκεῖ προσμένω
  - τὴν ταχεῖαν παρουσίαν σας, ὅπου ἐκ νέου καὶ μὲ πλειοτέ-
  - ραν ἀμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν νὰ συναγωνισθῶμεν, ὥστε νὰ
  - λάμψουν τὰ ἥρωικά σας κατορθώματα, καθὼς ὁ φωτεινὸς
  - ἀστὴρ τῆς ἡμέρας. Ὁ Ἅγιος Θεὸς ἐλπίζω νὰ μᾶς ἀντα-
  - μώσῃ γρήγορα, καὶ νὰ εὐλογῆσῃ καὶ ἐνδυναμώσῃ τοὺς
  - ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνάσ· μας· ὑγιαίνετε ἀδελφοί·
- 18 Ἰαννουαρίου 1823, ἐκ τῆς Νήσου Παξῶν.

Ὁ Ἀδελφός σας.

Χρηστοφόρος Πεββαϊδός.

Μολονότι ἡ ρηθειῶσα ἐπιστολὴ ἐστάλη ἀσφαλῶς, καὶ ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ὁποίους διευθύνθη καὶ ἀνεγνώσθη τιμίων πατριωτῶν δὲν ἠλπιζέτο τις προδοσία πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὁ Πεββαϊδός ὁμως ἀνεχώρησε πρὶν τὸ πρᾶγμα κοινολογηθῆ, ἢ τυχὸν φθάσῃ εἰς τὰ ὦτα τῆς Κυβερνήσεως· ἐκτὸς τούτου, ἐστοχάσθη συμφερότερον ν' ἀναχωρήσῃ γρήγορα· ἐπειδὴ τὸ γράμμα καὶ ὁ σύγχρονος ἀναχωρισμὸς του ἔμελλαν νὰ κεντίσουν πολὺ τὴν φιλοτιμίαν των, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ δὲν ἐλανθάσθη· διότι μετὰ ταῦτα διέβησαν εἰς Μεσολόγγιον ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ πολλοὶ ὁμοῦ, τῶν ὁποίων τὰ πρακτικὰ ὁ δεύτερος τόμος θέλει περιγράψῃ μετὰ τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν Ἑλλήνων.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ,

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΑΧΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΕΙΣΩΝ
ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΕ ΤΟ ΣΟΥΛΙΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟΥ 1820
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1829 ΕΤΟΥΣ.

Συγγραφέντα παρὰ τοῦ Συνταγματάρχου

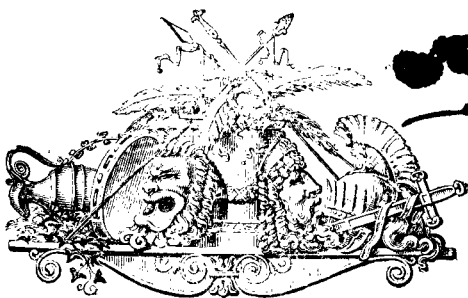
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ

ΤΟΥ ΕΞΟΔΥΜΗΟΥ ΤΗΣ ΘΕΤΤΑΛΙΑΣ,

ΚΑΙ ΔΙΗΡΗΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

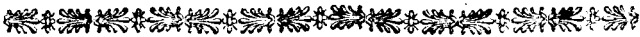
ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΤΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ 1823 ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 1829.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ
ΟΣΟΣ ΕΡΜΟΥ ΑΡΙΘ. 215.

1836.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΠΙΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Λήγησις συμβάντων τινῶν πρὸ τῆς Μάχης τῆς Σκιάθου.

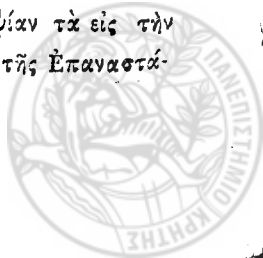
ΦΘΑΣΑΣ εἰς τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης του πολιορκίας, ἥτις εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐπέφερε τόσῃν φθορὰν καὶ κατασχύνῃν, ὅσῃν δόξαν, καὶ καύχημα εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀνέμεινεν ἡμέρα παρ' ἡμέραν τὴν ἐξοδὸν τῶν Σουλιωτῶν γινομένην ἐκ διαλλειμμάτων διὰ τὰς ὁποίας ἀπῆνται δυσκολίας ἀπὸ τὴν Ἑπτανήσιον Κυβέρνησιν, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ εἴρηται· κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐσυγκροτεῖτο δευτέρα Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος τῆς Πελοποννήσου· ἐνέκρινε νὰ παρευρεθῆ εἰς αὐτὴν ὡς ἀπλοῦς πολίτης, μὴ ἔχων πληρεξουσίον τι ἔγγραφον παρὰ τῶν Σουλιωτῶν, ἢ τῶν στερεοελλαδιτῶν, ὡς ἀντιπρόσωπος· ὁ κύριος σκοπὸς του ἀπέβλεπε νὰ πληροφορηθῆ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰ κοινὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα ἔμελλον νὰ διοικηθῶσιν· ἀποπερατωθείσης τῆς Συνελεύσεως ἐπέστρεψαν ὅλα τὰ μέλη τῶν ἀντιπροσώπων εἰς τὴν Καθέδραν, ἥτις ἦν ἡ Τροπολιτσᾶ· ἐν ᾧ τοιμάζετο νὰ ἀπέλθῃ ἐκ νέου εἰς Μεσολόγγιον διὰ τὰ ἐνωθῆ,

(TOM B'.)

καὶ συστρατεύσῃ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἡ ἀνάγκη τῆς πατρίδος ἀπῆτει, οἱ ὀπλαρχηγοὶ, Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου, Μίτσοις Κοντογιάννης, Ἀνδρέας Σαφάκας, Σκαλτσοδῆμας, καὶ τινες ἀξιώματικοὶ, ἀντιπρόσωποι ὄντες εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἐκ μέρους τοῦ στρατιωτικοῦ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὸν ἐπροσκάλεσαν εἰς τὴν κατοικίαν των, καὶ ὁμολογῶντες τῷ ἐπύρου λαῶν τὴν ἀκόλουθα· « Γνωρίζεις κάλλιστα Περῶναισέ, ὅτι τὰ ὄπλα τῆς » στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑποφέρουν ἀδικό- » πως καὶ μὲ γενναιότητα ὄλεσε τοὺς ἀγῶνας, κινδύνους καὶ » θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος· δὲν ἀγνοεῖς ἐν- » ταύτῳ ὅτι, αὐτὰ οὐ μόνον στεροῦνται τῶν ἄθλων, ἀλλὰ κα- » ταφρονοῦνται, καὶ συκοφαντοῦνται πολλάκις ἀπὸ τὴν ἄναν- » δρον ζυλοτυπιᾶν· αἰτίαι· διότι δὲν παρεδρεύει τις Προυμα- » λιώτης εἰς τὴν Διοίκησιν, ἱκανὸς νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαιά » των· τοῦτου ἕνεκα ἐπιθυμοῦμεν καὶ θέλομεν νὰ δεχθῆς ὁ » ἴδιος τὸ βᾶρος τοῦ πολεμικοῦ ὑπουργείου ἐκ μέρους τῶν » ὀπλων τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος. »

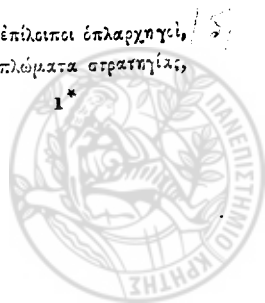
Μὲ ἄκραν δυσαρτέθειαν, καὶ ἱκανὴν διαφιλονείκησιν ἐδέχθη τὴν αἰτησίαν των νομίζων ἀναγκαιότερον, καὶ ὠφελιμότερον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, παρὰ εἰς τοὺς πολιτικοὺς, γέμοντας πάντοτε ἀπὸ πάθη διχονοίας, καὶ πλεονεξίας, καὶ μάλιστα, ὅταν οἱ κίνδυνοι ἀπέχῃσι μακρὰν ἀπ' αὐτῶν· εἰς τοὺς πολεμικοὺς, ἂν ποτὲ συμβαίῃ μικρά τις σύγχυσις, καὶ διχόνοια, ἢ παρουσία τοῦ κινδύνου, καὶ αἰνοθεσῖαι φρονήμων ὀπλαρχηγῶν οὐ μόνον τὰς διαλύουσιν, ἀλλὰ τὰς ἐρεθίζουσι πολλάκις εἰς ἀμίλλαν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων· ἃς παρατήρησωμεν μὲ ἀμεροληψίαν τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα διατρέξαντα καθ' ὅλον τὸ δίκαστημα τῆς Ἐπαναστά-

σεως καὶ θέλομεν ἰδῆ φανερά ὅτι οἱ πολεμικοὶ ἐπλήρωσαν τὰ πρὸς τὴν Πατρίδα χρέη των μὲ θερμότερον ζῆλον, καὶ ἐπιμονὴν, παρ' ὅ,τι οἱ πολιτικοὶ ἂν ἐνίοτε μετεχειρίζοντο τινὰς καταχρήσεις, κατὰ τοῦτο δὲν ἦσαν πάντοτε ἀξιοκατάκριτοι· διότι τοὺς ἄφιναν ἀσίτους, καὶ ἐκ τούτου ἠναγκάζοντο νὰ τρέφονται ἀπὸ τοὺς ἰδρώτας τῶν κατοίκων, καὶ παροίκων.

Διωρισθεὶς εἰς τὸ πολεμικὸν ὑπουργεῖον ἐνήσχυετο εἰς τὰ, ἐν αὐτῷ ἀποτείνοντα χρέη μὲ τὴν ἀπαιτουμένην δραστηριότητα· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀπήντησεν ἀλλεπαλλήλα δεινὰ ἐπαπειλοῦντα τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος· δηλαδή, τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς περὶ φιλαρχίας, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ἀναφανδὸν ὁ Κωλοκοτρώνης πολιτικὸς ἀγτί πολεμικοῦ διὰ τῆς βίας γινόμενος, τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ὄθωμανικοῦ στόλου ἀπὸ τὸν Ἑλλησπονδὸν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· τὴν σύγχρονον ἐκστρατείαν τοῦ Σκόδρα Πασᾶ διὰ ξηρᾶς, καὶ δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὴν ἀσυμφωνίαν, καὶ διχνοίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ Κραββαίων προκύψασαν ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Μάρκον Μπότζαρη δθεῖσαν ἀρχηγίαν· ἂν καὶ ἀνήκεν ἡ τοιαύτη τιμὴ εἰς τὸν Μπότζαρη, κατ' ἐκείνην ὅμως τὴν κρίσιμον περίσασιν ἐμελλε νὰ ἐπέξῃ ὀλέθρια εἰς τὴν πατρίδα ἀποτελέσματα· διότι ἐπείραζεν αἰσθαντικώτατα τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἄλλων αὐτοχθόνων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἐκαυχῶντο ὡς ἄνδρεῖοι, ὡς πατριῶται, καὶ ὡς δικαίωμα νομίζοντες χωριστὸν νὰ ὑπερασπίσωσι τὰς ἐπαρχίας των, τὰς ὑποίας κατὰ κληρονομίαν ἐλάμβανον. (*) ἡ θεραπεία μιᾶς τοιαύτης ἐπικινδύνου διὰ

(*) Ὁ Μάρκος Μπότζαρης πληροφορηθεὶς ὅτι, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ὀπλαρχεγεῖ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἔλαβον παρὰ τῆς Διοικήσεως διπλώματα στρατηγίας,

τὴν πατρίδα διχονοίας δὲν ἀπήτει ἄλλο ἀντιφάρμακον, παρὰ ἢ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀρχηγίας τοῦ Μπότζαρη, ἢ τὴν χορήγησιν τοῦ βαθμοῦ τῆς στρατηγίας πρὸς ἅπαντας Χιλιάρχους ἔτι ὄντας· ἐνεκρίθη τὸ δεύτερον· ὁ δὲ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου ἔγραψεν αὐτοῖς, ἰδιαιτέρως ὡς ἐφεξῆς.

ἄμέσως ἐξέσχισε τὸ ἰδικόν του, εἰκὼν « εἰς τὸ σπαθὶ κρέμαται τὸ δίπλωμα, » καὶ ὄχι εἰς τὸ χαρτίον. » ἔθεν ἔγραψεν εὐθὺς πρὸς τὸν Κίτζον Τζαβέλλα παρακινῶν αὐτὸν νὰ κτυπήσῃ ἐκ συμφώνου τὸν Σκοδρᾶν Πασᾶν στρατοπεδευμένον ὄντα εἰς Καρπενήσιον ἐπιπεσόντες διὰ νυκτός· ὁ Τζαβέλλας ἀπεκρίθη, ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ τὸν χαλάσῃ κατὰ τὸ σχέδιόν του· πρῶτον διότι εἶναι δυνατὸς, δεύτερον διότι ὀλίγοι ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μέλλου νὰ τοὺς ἀκολουθήσουσιν εἰς τοιοῦτον ἐπικίνδυνον ἐπιχείρημα· καὶ ὅτι τὸ καλλίτερον σχέδιον εἶναι νὰ τὸν κτυπήσωσιν εἰς τοὺς στενοὺς καὶ δυσβάτους τόπους, καὶ τότε πιθανὸν νὰ τὸν νικήσωσιν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὸν ἀδυνατίσωσιν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴν εὐρεθῇ εἰς κατάστασιν νὰ πολιορκήσῃ στενωῶς τὸ Μεσολόγιον· μολοντί ὁ Μπότζαρης δὲν ἐπέισθη εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Τζαβέλλα, οὗτος δὲν ἀπέφυγε τὴν ἐπίμονον ἀπόφασιν τοῦ Μπότζαρη, ἀλλ' εἰσελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἔχθρου ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος κατὰ τὴν τετάρτην ὥρην τῆς νυκτός, καὶ πολλοὺς θυσιάσας ἐξῆλθεν ὁ ἔσχατος μετὰ τριῶν ὥρων σφαγὴν, ἀπωλέσας δεκαπέντε, καὶ τρεῖς ἐλαφρῶς πληγωμένους ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἰδηγίαν του ἑκατὸν πενήκοντα ἀπάντων ὄντων· μάλιστα διὰ νὰ σώσῃ ἐκ τῶν χειρῶν ἐνὸς Μακεδόνα Ὀθωμανοῦ ἑνα Σουλιώτην Μπίσσαν ὀνομαζόμενον ἐσύτριψε τὸ ξίφος ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ.

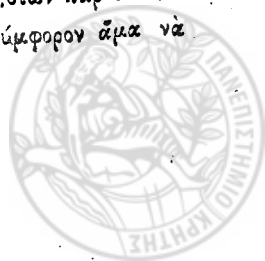
Ὅτι μὲν ὁ Μπότζαρης συμφώνως μετὰ τοῦ Τζαβέλλα, καὶ ἐπιλοίπων στρατηγῶν τῆς Αὐτικῆς Ἑλλάδος ἐδύνατο νὰ ματαιώσῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἔχθρου μέλλοντος νὰ διαβῇ ἐκ διαφόρων στενωῶν θέσεων, ἦν βεβαιότατον· ὅτι δὲ, ἂν ἔζη μετὰ τοῦτο ὁ Μπότζαρης, ἐμελλον νὰ γεννηθῶσι μεταξὺ αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐκεῖσε στρατηγῶν διχονοίαι, καὶ ὀλέθρια ἐπόμενα, ἦν ἀναπόφευκτον· ἢ θεία πρόνοια καὶ τὸν Μάρκον ἐδόξασε, καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν ἔσωσε.

Πρὸς τοὺς γενναιοτάτους Στρατηγοὺς, τοὺς κατὰ τὴν Ἀντικὴν Ἑλλάδα ἀγωνιζομένους· Ἀνδρέαν Καραϊσκού, Γεωργίῳ Τζόγκα, Γεώργιον Καραϊσκάκη, Γιαννάκη Γκολδάση, Ἀλεξάκη Βλαχόπουλον, Θεόδωρον Γρίβα, Δημήτριον Μακρὸν, μετὰ τῶν γενναίων χιλιάρχων, καὶ λοιπῶν συναγωνιζομένων ἑκατοντάρχων, καὶ φιλελευθέρων ὁμογενῶν.

« Ἐάν τις ἦγεν ἰσχὺν, ὡς ὑπέρμαχοι τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἐπιρροὴν τινὰ εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, μ' ἓνα νεῦμα, ἢ μ' ἓνα λόγον μόνον ἤθελεν ἐκτελεῖν βέβαια τὸν σκοπὸν του, ὡς ἄλλος Φωκίων εἰς τὰς Ἀθήνας· ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τὰ τοιαῦτα εἶμεθα μακρὰν, ἔπεται ἀναγκαίως ἡ ποικιλότης, καὶ ἔκτασις τῶν λόγων πολλάκις εἰς δῆλωσιν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας· ἐγὼ ὡς ἓνας πατριώτης, καὶ συναγωνιστῆς δὲν ἔλλειψα ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀπὸ τὸ νὰ γράφω, ἐνεργῶ, καὶ ὁμιλῶ ἐλευθέρως εἰς ψυχὰς αἰσθαντικὰς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια μ' ἐφαίνοντο δίκαια, καὶ συμφέροντα τῆς πατρίδος, τῆς σεβαστῆς ἡμῶν Ἑλλάδος· πολλῶ μᾶλλον εἰς ταύτην τὴν κινδυνώδη περίστασιν, καθ' ἣν ἡ πατρίς με σύμφωνον γνώμην ἐνεπίστεύθη εἰς τὸ ἀδύνατον ἄτομόν μου, καὶ μ' ἐπιφόρτισε τὸ βᾶρος τοῦ πολεμικοῦ ὑπουργείου ἐκ μέρους ὅλης τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος· διὰ τοῦτο, χρέος πατρίδος, χρέος ἐμπιστοσύνης, καὶ τιμῆς με παραινοῦν σήμερον νὰ σᾶς ὁμιλήσω ὅχι ὡς ὑπουργὸς τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὡς ἀδελφὸς καὶ φίλος τὰ ὑπὲρ Πατρίδος δέοντα.

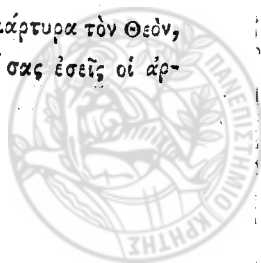
» Ἀδελφοί, τὰ πράγματα τῶν Πελοποννησίων παρ' ὧν ἡλπίζαμεν βοήθειαν, εἶναι λυπηρὸν, καὶ ἀσύμφορον ἅμα νὰ

» σᾶς τὰ διηγηθῶ· τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ πάλιν, καὶ τὰ
 » στρατηγήματα, εἶναι χεῖριστον νὰ τὰ σιωπήσω· τὸ περι-
 » πλεύσιμον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἢ μέχρι τοῦδε ἀπεριόριστος
 » δύναμις, τῶν εἰς Παλαιὰ; Πάτρας ἐχθρῶν, ἢ ἀμέλεια τῆς
 » πολιορκίας Κορίνθου, ἢ ἐσωτερικὴ δυστυχία, ἢ ἀπροσδόκη-
 » τος ἐκστρατεία τοῦ Πασᾶ τῆς Σκόδρας διὰ πολιορκίαν Με-
 » σολογγίου, εἰς κάθε κριτικὸν, καὶ φρόνιμον ἄνδρα δίδουν
 » νὰ καταλάβῃ τὸ τί πρέπει νὰ ἐλπίζῃ ἐντεῦθεν.

» Τί λοιπόν; πρέπει ἐκ τούτου τάχα ν' ἀπελπισθῶμεν,
 » καὶ νὰ κύψωμεν τὸν αὐχένα εἰς τὴν ἀκονισμένην μάχαιραν
 » τοῦ ἐχθροῦ μία Ρούμελη, ἢ ὅποια ἀπ' ἐδῶ καὶ τόσους
 » χρόνους ἔχει κατατρομασμένον τὸν ἐχθρὸν μετὰ τοὺς βρα-
 » χίονας, τῶν κατὰ καιροὺς τροπαιοφόρων τέκνων τῆς; ὄχι,
 » ὄχι, ἀδελφοί! μὴ γένοιτο! ἐμπορεῖ νὰ στοχασθῇ τις, ὅτι
 » ἐκεῖνοι, οἵτινες πρὸ ὀλίγων χρόνων μετ' εἴκοσι, καὶ πενήντα
 » συντρόφους ὁ καθεὶς ἐγέμισαν τὰ βουνὰ, καὶ λαγκάδια τῶν
 » Ἀγρᾶφων, Καρπενησίου, Βάλτου, Ξηρομέρου, Ζυγοῦ, καὶ
 » Κραβθάρου ἀπὸ μνήματα Τούρκικα, καὶ ἐκατάστησαν ὅλην
 » τὴν ἄλβανίαν νὰ μαυροφορῇ, καὶ τώρα νὰ δειλιάζουσι, καὶ
 » νὰ ζητοῦν βοήθειαν; ὅλα ταῦτα προέρχονται, ἀδελφοί, ἀπὸ
 » τὴν θεοκατάρτατον διχόνοιαν, τὴν ὁποίαν δύσκολα γνωρίζει
 » ὁ καθεὶς, μετὰ τὸ νὰ ἦναι κρυφὸν σπέρμα τῶν ἐχθρῶν τῆς
 » πίστεως· τοῦ Τούρκου λέγω, καὶ διαβόλου· ὅθεν μετὰ λύπην
 » καὶ ταραχὴν τῆς ψυχῆς μου ἤκουσα, ὅτι ἔφθασε καὶ αὐ-
 » τοῦ τὸ κακὸν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἂν δὲν ἰατρευθῇ μετὰ τὴν φρο-
 » νησίαν σας, ἐπαπειλεῖ ἀφανισμόν, καὶ παντελεῖ ὄλεθρον τῆς
 » πατρίδος.

» Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, καὶ σᾶς βάζω μάρτυρα τὸν Θεόν,
 » ὅτι ἂν ἐξυπνήσετε, καὶ γνωρίσετε τὸ εἶναί σας ἐσεῖς οἱ ἀρ-

» χηγοί, καὶ τὴν ἀληθῆς συμφέροντας, καὶ συμφέρον τῆς πα-
 » τρίδος, θέλετε δείξῃ σημεῖα, καὶ τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνω-
 » θέντες μὲ τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, ὁμονοίας, καὶ λησμο-
 » νησίας τῶν καταραμένων παθῶν· ἐνθυμηθῆτε, πότε σᾶς
 » εὗρεν ὁ ἐχθρὸς μὲ σφικτὴν ὁμόνοιαν, καὶ σταθερὰν ἀπόφα-
 » σιν, καὶ σᾶς ἐνίκησε; καὶ πάλιν, πότε ἐκινήθητε μὲ σύμ-
 » φωνον γνώμην, καὶ ἀπόφασιν, καὶ δὲν τὸν ἐνίκησατε; εἰς
 » ἐσᾶς, φίλοι, καὶ ἀδελφοί, κρέμματα ἢ σωτηρία ὄλου τοῦ
 » ἀθώου πλήθους τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ λοιπῶν Ἐπαρχιῶν· μὴ
 » στοχασθῆτε, ὅτι εἰσθε ἐλίγοι, ἢ ἀδύνατοι, ὅταν ἐνωθῆτε,
 » καὶ ἀδελφοθῆτε, ἢ ἀπόφασιν νικᾶ, καὶ ὄχι τὸ πλῆθος· ἂν
 » ὅμως ἔχετε καὶ κάποια δίκαια ὁ ἕνας κατὰ τοῦ ἄλλου, ὁ
 » καιρὸς, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος, δὲν συγχωρεῖ νὰ θεω-
 » ρηθῶσι τώρα· ὅθεν ἀφίνοντες τα κατὰ μέρος δι' ἄλλην εὐ-
 » καιρίαν, ἐνωθῆτε διὰ τὴν πατρίδα, ἀδελφοθῆτε διὰ τὴν
 » πίστιν, καὶ ὀρκωθῆτε διὰ τὸν ἐξολοθρευμὸν τοῦ Τυράννου,
 » τοῦ μόνου ἐχθροῦ τῆς πίστεως, καὶ τῆς πατρίδος.

» Ὅλα αὐτὰ σᾶς τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ σᾶς συμβουλεύσω
 » (ἐπειδὴ εἰσθε ἱκανοί, καὶ φρόνιμοι μόνοι σας) ἀλλ' ἀπὸ
 » ζέσιν πατριωτισμοῦ κινούμενος.

» Ὅθεν ἂν ἀλλάξετε σχέδιον, καὶ ἀκολουθήσετε ὡς σᾶς
 » συμφέρει, δὲν μένει καμμμία ἀμφισβολία ὅτι, τὸν ἐχθρὸν καὶ
 » μακρόθεν θὰ τὸν τρομάξετε· καὶ οὕτω ποιοῦντες θέλετε
 » ἔχει πρὸ πάντων καὶ τὴν, ἐξ ὕψους βοήθειαν μεγάλην,
 » κατὰ τὸ, ὅπου ἂν ᾧσι δύο, ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν
 » ὄνομα, καὶ γὰρ ἐν μέσφ αὐτῶν εἰμί.

» Λάβετε ἀκόμη καὶ τὰ διπλώματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ πα-
 » τρίς ἐτίμησε τοὺς ἀγῶνας σας μέχρι τοῦδε, καὶ ἐλπίζει

» εἰς τὸ ἐξῆς μεγαλύτερα πράγματα ἀπὸ ἐσᾶς, καθὼς καὶ
 » αὐτῇ σᾶς ὑπόσχετε ἀναλόγους τὰς ἀνταμοιβάς.

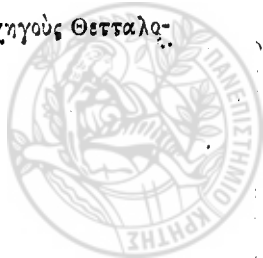
» Εἶθε λοιπὸν, ἀδελφοί, νὰ σᾶς ἀκούσω ὡς ἐπιθυμῶ, καὶ
 » νὰ σᾶς δείξῃ ὁ καιρὸς, ἢ εὐχὴ τῆς πατρίδος, καὶ ἡ χεὶρ
 » τοῦ ὑψίστου θεοῦ ἀξίους τῆς ὑπολήψεώς σας. Ἐρρώσθε.

Ἐκ Τροπολιτσᾶς, τῇ 14 Ἰουνίου 1823.

Ὅλος ἀδελφός σας ἀχώριστος

Χρ. Περραιβός.

Ἐκτὸς τῆς ρηθείσης ἐπιστολῆς ἐνέκρινε πρὸς τοῦτοις νὰ
 προσβῆλῃ εἰς τὴν Διοίκησιν μὲ ἱκανὰς ἀποδείξεις ὅτι ἡ ἀσφά-
 λεια, καὶ στερέωσις τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος εἶναι ἡ κυ-
 ρίευσις τῆς Θετταλίας, καὶ ὀχύρωσις τῶν Θετταλικῶν Τεμ-
 πῶν· αὕτη ἔχουσα ἕκτασιν πολλήν, καὶ γῆν καρποφόρον δύ-
 νηται νὰ τρέφῃ παντοτενὰ πολυάριθμα Ὄθωμανικὰ στρα-
 τεύματα, τὰ ὁποῖα δὲν θ' ἀφίνουν ποτὲ ἥσυχον τὴν λοιπὴν
 Ἑλλάδα· ὅταν ὁμως προκαταληφθῶσι τὰ Τέμπη ἀφύλακτα
 ὄντα, ἐπαναστατήσωσιν οἱ πεδῖνοι καὶ ὄρεινοὶ Θετταλοὶ, (οἵ-
 τινες καθ' ἑκάστην μᾶς προσκαλοῦσι) τότε τὸ θέατρον τοῦ
 πολέμου μέλει νὰ γίνεταί ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Μητρόπο-
 λις τῆς Θετταλίας, Λάρισσα, ἀτείχιστος οὔσα, καὶ στερη-
 μένη ἀνδρείων πολεμάρχων, ἢ διὰ τῶν ὄπλων, ἢ διὰ πυρὸς
 πίπτει εὐκόλως· δεχθεῖσα ἡ Διοίκησις εὐχαρίστως τὸ πρῶ-
 βλημα, καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ τὸ βάλῃ ὅσον τάχος εἰς ἐνέργειαν
 διέταξέ νὰ σταλῶσι πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Πελοπον-
 νήσου προσκλήσεις στρατολογίας· τὸν δὲ Περραιβὸν ἀπερά-
 σισε νὰ κινηθῇ προσωπικῶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Θεττα-
 λίας, ὡς ἐκ τῆς ἀκολούθου πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς Θετταλο-
 μακεδόνας διαταγῆς βεβαιοῦται.

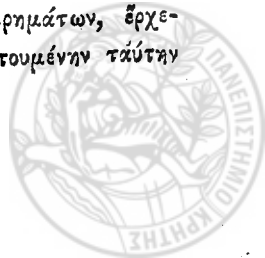
Β. Περίοδος. Ἀριθ. 271.

*Γενναιότατοι Καπεταναῖοι, καὶ γενναῖοι στρατιῶται
Ὀλύμπιοι.*

« Ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις, ἀφοῦ ἔβαλεν εἰς τάξιν ὅλα τὰ
» ἐσωτερικὰ πράγματα, περιέστρεψε τὰ βλέμματά της εἰς
» ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν. Ἴδε μὲ ἀνεκδιήγητον
» πόνον τῆς ψυχῆς της ὅτι, ὁ Ὀλυμπος, ἡ κατοικία τῶν ἀν-
» ὄρειοτέρων στρατευμάτων καταπατεῖται σήμερον ἀπὸ τοῦς
» βρβάρους τυράννους· καὶ ὅσοι Ὀλύμπιοι ἠθέλησαν νὰ ἀγω-
» νισθῶσι τὸν ἱερὸν ὑπὲρ πίστεως, καὶ πατρίδος ἀγῶνα, κ-
» τεσράφησαν ὀλοτελῶς, ἔχασαν τὴν περιουσίαν των, ἐσκλα-
» βώθησαν τὰ τέκνα, καὶ αἱ γυναῖκές των, καὶ αὐτοὶ περι-
» φέρονται ἀπὸ τόπον εἰς τόπον χωρὶς κανένα καταφύγιον.

» Ἡσθάνθη μεγαλωτάτην θλίψιν δι' ὅλα αὐτὰ τὰ συμβε-
» βηκότα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῆ ὅσους τρόπους ἡμ-
» πορέσει διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ὀλυμπον.

» Τρία πράγματα χρειάζονται ἀφεύκτως διὰ τὸ μέγα
» τοῦτο καὶ ἱερὸν ἐπιχείρημα· ὁμόνοια τῶν Ὀλυμπιακῶν στρα-
» τευμάτων· ὁδηγὸς καὶ σύμβουλος καλός· καὶ ἀναγκαῖα τοῦ
» πολέμου. Διὰ τὰ ἀναγκαῖα ἔλαβε τῆς ἀνήκουσαν φροντί-
» δα ἡ Διοίκησις, ἀφ' ἧς ὥρας ἐσχεδιάσε τὸ περὶ Ὀλύμπου
» σχέδιον, καὶ θέλει προμηθεύσει ἐν καιρῷ ἀφθόνως ὅσα
» χρειάζονται· ἄνδρα ἄξιον καὶ ικανὸν δι' αὐτὸ τὸ ἔργον
» ἔκρινε τὸν ἐξοχώτατον Μηνύστρον τοῦ πολέμου Κύριον
» Χριστοφόρον Παρραϊθὸν, ὅστις γεννημένος εἰς τὴν πατρίδα
» σας, ἀνατραφείς εἰς τὰ στρατιωτικὰ τῆς Εὐρώπης, ἔμπει-
» ρος καὶ πολιτικῶν, καὶ πολεμικῶν ἐπιχειρημάτων, ἔρχε-
» ται ὁδηγός, καὶ σύμβουλος εἰς τὴν μελετουμένην ταύτην

» ἐκστρατείαν· δὲν μένει λοιπὸν ἄλλο, παρὰ ἡ ὁμόνοια, ἡ ὁποία
 » κρέμαται ἀπὸ τὸ χέρι σας· ὁμόνοιαν ἂν ἔχετε καὶ εὐπείθειαν
 » εἰς τὰς συμβουλάς τοῦ Περρῆαιβοῦ, θέλετε κατορθώσει γρη-
 » γορότατα, καὶ εὐκολώτατα τὴν ἐλευθερίαν τῆς ποθητῆς
 » πατρίδος σας· τίς ἡ ὠφέλεια νὰ περιφέρεσθε ἀπὸ τόπον εἰς
 » τόπον, ξένοι, δυσυχεῖς, ἀπερρίμμενοι, καταφρονεμένοι, καὶ
 » νὰ μὴ προσπαθήσετε νὰ ἐλευθερώσετε τὴν πατρίδα σας, νὰ
 » κληρονομήσετε τὰ κτήματά σας, νὰ ἐλευθερώσετε τοὺς συγ-
 » γενεῖς καὶ φίλους σας; καὶ τέλος νὰ λάβετε ἔπαινον ἀφ' ὅ-
 » λον τὸ ἔθνος, καὶ τιμὴν ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου;

» Γενναῖοι Ὀλύμπιοι! ἡ Διοίκησις ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐλευ-
 » θερίαν τοῦ Ὀλύμπου καὶ σᾶς στέλλει ἔλα τὰ ἀναγκαῖα·
 » συντρέξατε καὶ σεῖς νὰ ἐλευθερώσετε τὴν πατρίδα σας·
 » ἐπειδὴ ἐὰν δὲν προθυμοποιηθῆτε εἰς αὐτὴν τὴν περίσασιν,
 » τὸ σφάλμα εἶναι ἐδικόν σας· καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅπου καὶ ἂν
 » εὐρίσκεσθε, θὰ εἴσθε καταφρονημένοι ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον,
 » καὶ ἡ πατρίς θέλει σᾶς γνωρίζει ὡς ξένα, καὶ νόθα τέκνα
 » τῆς· ἐὰν δὲ πάλιν φανῆτε ἄξιοι τῆς μεγάλης ὑπολήψεως
 » ὅπου ἔχει εἰς ἐσᾶς ἡ Διοίκησις, καὶ ἀνδραγαθήσετε κατὰ
 » τὴν συνθήειν σας, εἶναι διωρισμένος ὁ Ἐξωχότατος Κύ-
 » ριος Περρῆαιβὸς νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν Διοίκησιν τὰς ἀνδρα-
 » γαθίας ἐκάστου, διὰ νὰ λάβῃ τὰς ἀνταμοιβὰς διὰ τὰς ἐκ-
 » δουλεύσεις του. »

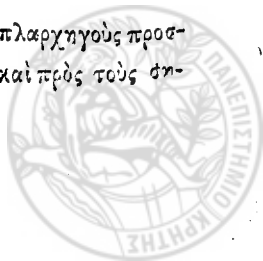
Ἐν Τροπολιτζᾷ, τῇ 19 Ἰουνίου 1823.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

(Τ. Σ.)

Α. Μαυροκορδάτος.

Ἐκτὸς ταύτης τῆς ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς προσ-
 κλήσεως, ὁ Γραμματεὺς ἔγραψε κατ' ἰδίαν καὶ πρὸς τοὺς σπ-

μαντικωτέρου· δηλ: Ἀγγελὴν Κάτζον, Μῆτρον Μπασιδέκην, Δῆμον Τζαχάλλαν, Παλλίνικον Τζάραν, Μῆτρον Δισκόπουλον, Μπίνον, Κωνσταντῖνον Δουμπιώτην, Ἰωάννην Βαλέντζαν καὶ Κῶταν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλαι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, καὶ λέξεις περιέχουσιν, ἐνέκρινα μίαν καὶ μόνην νὰ καταχωρήσω τὴν ἐφεξῆς πρὸς τὸν Γάτζον.

Β. Περίοδος. Ἀριθ. 270.

Γενναιότητα Κ. Γάτζο!

« Ἡ Διοίκησις βλέπουσα κινδυνεύουσαν ἤδη κατ' ἐξο-
 » χὴν τὴν Θεσσαλίαν, ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ πᾶσαν μηχανὴν
 » διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τῆς τυραννίας τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους
 » τῆς· καὶ διὰ τοῦτο στέλλεται οὐτόθι ὁδηγὸς τῶν ὄπλων δ
 » ἔξωχότατος Μηνύστρας τοῦ πολέμου Κύριος Χριστοφόρος
 » Περραιβὸς, ἄνθρωπος φρόνιμος, δραστήριος, μὲ πείραν ἰκα-
 » νὴν καὶ πολιτικῶν, καὶ πολεμικῶν πραγμάτων· προσέτι
 » γεννημένος· εἰς αὐτὴν τὴν Ἐπαρχίαν, εἰδήμων τῶν τόπων,
 » καὶ ἔχων σχέσεις πολλὰς μὲ τοὺς κατοίκους, καὶ οἰκειότη-
 » τας· καὶ ἐν συντόμῳ ὁ μόνος ἄξιος διὰ νὰ βάλῃ εἰς πρᾶ-
 » ξιν τὸ ὠφελημώτατον τοῦτο σχέδιον. Εἰδοποιεῖσαι λοιπὸν
 » καὶ ἡ γενναιότης σου, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Ὀλύμπιοι Κα-
 » πετανεοὶ τὸν, εἰς τὰ αὐτόθι ἐρχομένον του, διὰ νὰ τὸν ὑπο-
 » δεχθῆτε μὲ τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, ἐνεργοῦν-
 » τες προθύμως, καὶ ὁμοφώνως μετ' αὐτοῦ τὰ συμφέροντα
 » τῆς πατρίδος, καὶ φυλάττοντες τὴν ἀνήκουσαν εὐπειθειαν
 » εἰς αὐτὸν, καὶ ἀδελφικὴν ἐμόνοιαν μαζύ σας, μὲ τὰ ὅποια
 » δυνάμεθα νὰ ἀποτεινάξωμεν τὸν ζυγὸν τοῦ Τυράννου.

» Ἡ στρατηγικὴ σου σύνεσις, ἡ Γενναιότης τῆς ψυχῆς
 » σου, αἱ μεγάλαί σου ἀνδραγαθίαι, καὶ ὁ Πατριωτικὸς σου

» ζήλος, τὰ ὅποια προλαβόντως ἔδειξας ἀγωνιζόμενος εἰς
 » διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δίδουν ἀγαθὰς ἐλπίδας εἰς
 » τὴν Διοίκησιν, ὅτι θέλεις συνεργῆσαι μὲ ὅλας σου τὰς δυ-
 » νάμεις διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ὀλύμπου τῆς ποθητῆς Πα-
 » δος σου· καὶ ἡ Διοίκησις θέλουσα ν' ἀνταμείψῃ τὰ γνησιὰ
 » τῆς τέκνα ἀξίως μὲ τοὺς ἀγῶνας των, διώρισεν ἐπίτηδες
 » τὸν Κ. Χριστοφόρον Περραιβόν, διὰ νὰ παρατηρῇ τὰς γεν-
 » ναίας ἐκάστου πράξεις, καὶ νὰ τὰς ἀναφέρῃ ἀκριβοῶς εἰς
 » αὐτὴν, διὰ νὰ βραβευθῶσιν ὅλοι οἱ γενναῖοι ἄνδρες τῆς
 » Ἑλλάδος.

» Γενναῖε Κ. Κάτζο! ἡ Διοίκησις ἐπληροφορήθη τὴν ἀν-
 » δρείαν σου ἀπὸ τὰς προηγουμένως σου πράξεις, προσμένει
 » καὶ τώρα ν' ἀκούσῃ τὰς ἀνδραγαθίας σου, καὶ νὰ ἰδῇ τὴν
 » πρὸς αὐτὴν ὑπακοὴν σου. »

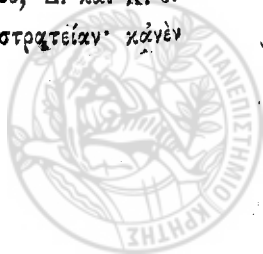
Ἐν Τριπολιτῶν, τῇ 27 Ἰουνίου 1823.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

(Γ. Σ.)

Α. Μαυροκορδάτος.

Λαβὼν τοιαῦτα ἔγγραφα, καὶ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου ἀπὸ
 τὴν Διοίκησιν ἀνεχώρησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου διὰ
 τὰ Τρίκκερα ἔχων ὑπ' ὄδηγιάν του καὶ διακοσίους στρα-
 τιώτας Ἕλληνας· ἡ Διοίκησις ἀφοῦ ἔδωκε σφοδρὰς διαταγὰς
 εἰς τὴν Πελοπόννησον περὶ στρατολογίας, μετετέθη εἰς Μέ-
 γαρα· τὸ μὲν, διὰ νὰ ταχύνη μὲ τὸ παράδειγμά της τὴν
 ἐξοδὸν τῶν στρατευμάτων· τὸ δὲ, διὰ νὰ ἦναι πλησίον αὐ-
 τῶν καὶ ἐξοικονομῇ τῶν ἀναγκαίων· μόλις εἶχε φθάσει εἰς
 τὰ Τρίκκερα, καὶ τὸ διαληφθὲν σχέδιον ἐγέννησε δύο ἀντενερ-
 γέτας ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς Πελοποννήσου, Δ. καὶ Κ. οἵ-
 τινες ἐμπόδισαν τὴν στρατολογίαν, καὶ ἐστρατεῖαν· κάγην

ἄλλο αἴτιον δὲν τοὺς ἐξώκειλεν εἰς τὸ ἀντιπατριωτικὸν τοῦτο ἔργον, παρ' ἑναος φθόνος τύσον τυφλὸς καὶ ἀνόητος, ὥστ' (ἂν τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐλάμβαναν ἄλλην μεταβολὴν) ἔμελλε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν Πελοπόννησον μᾶλλον παρὰ τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἄλλα μέρη τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα ἐχρημάτισαν πάντοτε τὸ σωτηριῶδες προπύργιον τῆς.

Φαίνεται ὅτι τὰ αὐτὰ φρονήματα, καὶ σκοποὺς τῆς Διοικήσεως ἔτρεφον καὶ οἱ, ἐν Τρικκέροις ὄπλαρχηγοὶ, αὐτόχθονες, καὶ πάροικοι περὶ τῆς Θεσσαλίας· διότι πρὶν λάβωσι τὰ ἔγγραφα τῆς ἐπεμφαν προλαβόντως καὶ ἄλλας ἀναφορὰς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου· ἀπὸ τὰς ἐποίας καταχωρῶ μόνον τὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Τρικκέροις στρατοπεδου ἀφίγων τὰς ἄλλας διαλαμβανούσας τὰ αὐτά.

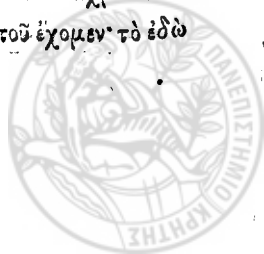
Πρὸς τὸν Σεβαστόν μοι Μηνυστέριον τοῦ πολέμου

τῆν εὐπειθεστάτην ὑπόκλησιν ἀποτέμω.

« Τὸ ἀπὸ τῆς ἑκτης Ἰουνίου σεβαστόν μοι γράμμα σας ἔλα-
 » βα· ὁμοίως ἔλαβα καὶ τὸ πρῶτον γράμμα, ὅπου σᾶς εἰδο-
 » ποιῶσα ὅτι δὲν τὸ ἔλαβα· καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς διαλαμβανόμενα
 » ἐπέγγων· ἐγὼ πρὶν νὰ λάβω τὰς ἐπιταγὰς σας, ὄρων τὸν
 » εἰς Τρίκκερα πόλεμον, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς Πατρίδος,
 » αὐθόρμητος μὲ ὄσους συναγωνιστάς μοι, καὶ στρατιώτας
 » εἶχα, ἦλθα εἰς τὰ ἐδῶ κάμνοντάς τὸ Πατριωτικὸν ἀπα-
 » ραίτητον χρέος μου, καὶ θέλω κάμει καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς αἱ
 » ἐπιταγαί σας μὲ διατάττουσι, διὰ νὰ μὴ χάσωμεν τοῦτο
 » τὸ ἀκροτήριο· διότι τούτου (ὃ μὴ γένοιτο) χαθέντος, χάν-
 » νεται ὅλον τὸ δικαίωμα τῆς Θεσσαλίας· τὸ δουφεῖ μάς

» σὺν Θεῷ προβαίνει ἄριστα· εἰς τὰς τέσσαρας μάχας ὁποῦ
 » ἐκάμαμεν οἱ Ἕλληνες ἐκέρδισαν τὰς νίκας· εἰς τὴν πρώ-
 » την (καίτοι ἀπόντος μου) ἔγεινεν ἡ μάχη τρομερὰ εἰς τὴν
 » θέσιν τῆς Παναγιᾶς, ὥστε ἐθανατώθησαν πολλοὶ ἐκ τῶν
 » ἐχθρῶν, καὶ ἐκατατομήθησαν· δευτέρα μάχη εἰς τὸ, ἐν
 » Ἄλατᾶ μοναστήριον ἀπέκλεισα διακοσίους σαράντα ἕνα,
 » καὶ μετὰ ἕξ ἡμέρας παρεδόθησαν μὲ συχνούς πυροβολι-
 » σμούς, τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες διὰ ξίφους ἐπέρασαν, πλὴν
 » ἕξ, τοὺς ὁποίους, ὡς κεφαλὴ τῶν ἀποκλείστων ἐμπόδισα,
 » μήπως ἀπὸ τὰς αἰχμαλωτισθείσας ψυχὰς ἐλευθερώτομεν
 » κάμμιαν· εἰ δὲ θέλουν πάθει καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια· τὴν αὐτὴν
 » ἡμέραν εἰς τὴν θέσιν τῆς Παναγιᾶς ὥρμησαν οἱ ἐχθροὶ μὲ
 » μεγάλην ὄρμην εἰς τὰ Ταμπούρια τῶν Ἑλλήνων νυκτός,
 » καὶ ἐκράτησεν ὁ πόλεμος ἕως τὰς ἕξ ὥρας· τῆς ἡμέρας,
 » θανατωθέντες, καὶ κατατομηθέντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων
 » ἱκανώτατοι ἐχθροὶ ἄφησαν καὶ τὰ μπαεράκια τους· καὶ
 » ἐκ τῶν Ἑλλήνων δύο μόνον ἐσκοτώθησαν ἕξ αἰτίας τῶν
 » λάφύρων· τετάρτην δὲ μάχην, ἐξῆλθον μὲ τὰ πλοῖα εἰς
 » τὸ ἀντικρὺ μέρος Γατζέα καλούμενον, διὰ νὰ ἐμποδίσω
 » τὰς τροφὰς τῶν ἐχθρῶν, καὶ αὐτοὶ ὥρμησαν ἔνθεν, καὶ ἔν-
 » θεν διὰ νὰ μᾶς ρίχθωσιν, καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐρρίχθημεν πρότε-
 » ρον πέρνοντες τὸ κανόνι τους καὶ δεκαῆξ κεφάλια, καὶ δύο
 » ζωντανούς, καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, εἷς μόνος· ἀλλὰ μὲ ὄλον
 » ὁποῦ δυνάμει Θεϊκῆ ἀριστεύει τὸ Ἑλληνικὸν δουρέκι, καὶ
 » ἔφθειρεν ἱκανούς ἐχθρούς, αὐτοὶ ὅμως στέκονται εἰς τὰς
 » ἰδίας θέσεις ἀμετασάλευτοι· τὸ ὄρδί τους σχεδὸν ἀπέχει
 » ἀπὸ ἡμᾶς μίαν ὥραν· διὰ τοῦτο σπεύδω ἐπιδηλῶσαι τῷ
 » Σεβαστῷ μοι Μηνυστερίῳ τοῦ πολέμου τὰ ὅσα ἄχρι τοῦδε
 » ἠκολούθησαν, ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἀνάγκην ὁποῦ ἔχομεν τὸ ἐδῶ

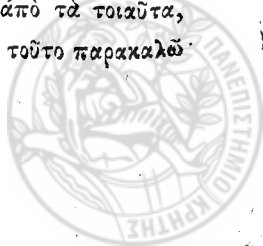
» ἀκροτήριον μεμωνομένον ὄν, δὲν δύναται νὰ ἐξοικονομήσῃ
 » ἀπὸ τὰς ὑπουργείας μόνας τοιοῦτον στρατὸν, πολλῶ μᾶλλον
 » καὶ νὰ τὸν θρέψῃ ἤδη μῆνας δύο, ὅστις συμποσοῦται εἰς τρεῖς
 » χιλιάδας μετὰ τῶν συναγωνιστῶν μου, οἵτινες εἶναι, ὁ Κ.
 » Γάτζος, Κ. Μπασιδέκης, Κ. Μήτρος Λιχκόπουλος, Κ. Μπί-
 » νος, Κ. Δουμπιώτης, Κ. Ἰωάννης Βελέντζας καὶ Κ. Κῶτας·
 » ἔχοντες στρατιώται· ἀπὸ διαφόρους τύπους· Ὀλυμπίους,
 » Χασανδρινούς, καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη αἰχμάλωτισθέντα, ἐκ
 » τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι ἔχουν καὶ φαμελίας, καὶ μετὰ δύο
 » μηνῶν δούλευσιν εἰς τὰς μάχας χωρὶς νὰ λάβουν μισθοὺς
 » πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἐξόδων τους, ὡς μοὶ γράφετε· τότε
 » ἐπόμενον εἶναι ν' ἀναχωρήσουν βιαζόμενοι ἀπὸ τὴν στενο-
 » χωρίαν τῆς ἐνδείας τῶν ἐξόδων· οἱ κάτοικοι, καὶ πάροικοι
 » ἐνταῦθα ἀπὸ νερὸν μόνον δὲν ἐμποροῦν νὰ μᾶς προφθάσουν
 » τὸ ὁποῖον μὲ δεκαπέντε πλοῖα μᾶς φέρουν μακρὰν ἀπὸ τὸ
 » ὀρδίμας μῆλλια δέκκ' μήλους δὲν ἔχομεν ν' ἀλέσωμεν,
 » καὶ τόσῃ στενοχωρίαν δοκιμάζομεν, ὥστε ἔως Σκυρον ἐσεί-
 » λημεν ν' ἀλέσωμεν· καὶ εἰς ὅλα τὰ τῆς Εὐρύπου μέρη,
 » καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ προφθασθῶμεν· εἴχαμεν καὶ τοὺς
 » μήλους εἰς τὰ παράλια τοῦ Ταλαντίου, μᾶς τοὺς κυρίευσαν
 » καὶ ἐκείνους οἱ ἐχθροί· εἰς τὸ Γριπονῆσι τὰ νερὰ ὀλιγό-
 » στευσαν, καὶ ἡμεῖς στενοχωρούμεθα· τί θὰ γένομεν ὁμως
 » ἀγνοεῖται· ἐγὼ, ὡς πασίδηλον, δὲν ἔπαυσα ἀπὸ τὸ νὰ πο-
 » λεμῶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐξ ἧς ὥρας ἔχασα καὶ σπήτιμου,
 » καὶ πρᾶγμα μου, καὶ φαμελίαν μου καὶ εἰς Ὀλυμπον καὶ
 » εἰς Πέταν, καὶ εἰς Σοῦλι, καὶ Μώρεαν, καὶ Εὐριπον, καθὼς
 » καὶ τώρα ἐδῶ· καὶ γνωρίζεται τὰ ἐξόδα ὁποῦ θέλω, τὰ
 » ὁποῖα ἄχρι τοῦδε τὰ οἰκονόμησα ὅπως ἠμπόρεσα, εἰς τὸ
 » ἐξῆς ὁμως εἶναι ἀδύνατον· διὰ τοῦτο εἰδοποιεῖσθε ὅλα τὰ

(TOM. Β')

» τρέχοντα, διὰ νὰ προφθάσετε μὲ κάθε βοήθειαν ἐφοδίων,
 » καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων, διὰ νὰ βασταχθῇ ἡ θέσις αὕτη,
 » (ἂν ᾦναι εὐλόγον) ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ κυρίου Χρ.
 » Περρῆχιβού· διότι ἀπὸ τὰ σταλέντα ἐφόδια ἐξοδεύθησαν.
 » σχεδὸν τὰ ἡμῶσι· χωρὶς ὅμως τὴν παρουσίαν τούτου τοῦ
 » ἀνδρός οὐδὲν κατορθοῦται· ἂν ὅμως ᾦναι καὶ κανένας
 » σπινθῆρ ἐλπίδος βοηθείας ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ Βώλου, αὐτὸς
 » ἄς σηκωθῇ ἀπὸ το μέσον· ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐτυφλώθησαν, καὶ
 » τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσαν· καὶ τί λέγω βοήθειαν εἰς
 » ἡμᾶς, καὶ δὲν λέγω ζημίας φανεράς, ὅπου τὰ στρατηγη-
 » ματα τῶν ἐχθρῶν γίνονται δι' αὐτῶν τῶν Ὀθωμανοφρο-
 » νούντων Θετταλομαγνήτων; χωρὶς νὰ ἔλθῃ, ἀδελφοί, ἄν-
 » θρωπος πολιτικός νὰ στέκεται εἰς τὸ στρατόπεδον· νὰ ἐνερ-
 » γῇ ἔργω τε, καὶ λόγῳ τὰ δέοντα, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ πεί-
 » θωνται καὶ οἱ Ἕλληνες, εἶναι ἀδύνατον νὰ βασταχθῇ τὸ
 » ὄρδι· διότι ὅπου εἶναι πολυαρχία ἐκεῖ καὶ ἀναρχία· μάρ-
 » τυρες εἶναι πολλὰ μέρη, καὶ παράδειγμα ἀθάνατον εἶναι
 » τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου διὰ τῶν δύο κεφαλῶν ἐσώθη; τῆς
 » πολεμικῆς λέγω, καὶ πολιτικῆς.

» Παρακαλεῖται πρὸς τούτους τὸ Σ. Μηνυστήριον τοῦ πο-
 » λέμου εἰς τὸ νὰ ἐνεργήσῃ νὰ ἐκδοθοῦν ἐπιταγαὶ πρὸς τοὺς
 » πλοιάρχους τοῦ ἔθνους μᾶς, εἰς Ἰδραν, Σπέτζαις, Ψαρὰ, καὶ
 » εἰς τὰ παραπλέοντα ἐδῶ περίξ, ἵνα ὅποιον στρατιώτην
 » ᾔθελαν εὖρη μὲ βούλαν ἰδικήν μου, ἀφίνωσιν ἀνενόχλητον·
 » ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες τὰς φαμελίαις των εἰς Σκιᾶθον,
 » καὶ Σκόπελον, σέλλουν ἐκεῖ τὰ πρὸς ζωάρκειαν· τοὺς δὲ μὴ
 » φέροντας τὴν βούλαν μου μικρὸν μοι μέλλει· ἂν δὲ τοῦτο
 » δὲν γίνῃ, καὶ τὰ καρᾶδια δὲν παύσουν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα,
 » ἀνάγκη πάσα νὰ διαλυθῇ τὸ ὄρδι· διὰ τοῦτο παρακαλῶ·

» ὅπου νὰ ἐκδοθοῦν τοιαῦται ἐπιταγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας μία νὰ
 » σταλῆ, καὶ πρὸς ἐμέ.

» Μὲ μέγαλον μου κακορνησμὸν, καὶ ἀγανάκτησιν σὰς
 » γράφω διὰ τὴν μεγάλην ἀδιαφορίαν ὅπου ἡ Πελοπόννησος
 » κάμνει, καὶ δὲν εὐγάνει ἔξω στρατεύματα εἰς τὰς ἀθλίας
 » ἐπαρχίας τῆς Θετταλίας, αἵτινες ἔγειναν θῦμα δι' αὐτὴν
 » καὶ μόνην, καὶ αὐτὴ ἀδιαφορεῖ τώρα μῆνας τέσσαρας
 » ἀκούονται στρατεύματα ἐξερχόμενα εἰς τὰ ἔξω, καὶ ἔως
 » τώρα τίποτε δὲν φαίνεται· ἀγνοῶ ὅμως ἂν ἔχη σκοπὸν
 » ν' ἀφανισθῶμεν ὅλοι οἱ ἔξω, καὶ νὰ σωθῆ αὐτὴ μόνη· καὶ
 » τοῦτο εἶναι ἀπίθανον· ἐπειδὴ σιμᾶ ὅπου δὲν ἠμπορεῖ νὰ τ'
 » ἀπολαύσῃ; εἶναι καὶ πολλὰ ἐναντίον εἰς τὴν πίστιν μας,
 » καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· πλὴν οἱ αἵτιοι ἅς δώσουν ἀπο-
 » λογίαν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

1823 Ἰουλίου 20, Τρίκερα.

Ὁ στρατηγὸς τῆς Θετταλεμαγνησίας

(Τ. Σ.)

Καρατάσσιος.

Ἐφθᾶσε τέλος πάντων ὁ Περρχειδὸς εἰς τὸ στρατόπεδον
 τῶν Τρικέρων, ὅπου ἐδέχθη παρὰ τῶν ἐκεῖσε ὀπλαρχηγῶν,
 ἀρχηγῶν Καρατάσσιου, παροίκων καὶ αὐτοχθόνων μὲ ὅλην τὴν
 εὐχαρίστησιν καὶ ὑπακοήν· εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν στρατόπεδον
 ἦν ἐπὶ κεφαλῆς ἑπτὰ χιλιάδων, ὁ Κιουταχῆς, τὸ ὄνομα τοῦ
 ὁποίου πολλάκις θέλομεν μνημονεύσει εἰς τὸν παρόντα τόμον
 ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀσθενήσας ἀνήλθεν εἰς τὴν Κωμό-
 πολιν Τρικέρων ἀπέχουσαν μιᾶς ὥρας διάστημα ἀπὸ τὸ στρα-
 τόπεδον· ἐν τοσοῦτῳ ὁ Κιουταχῆς στερούμενος τροφῶν, καὶ
 θέλων νὰ διαλύσῃ τὸ στρατόπεδον πρὶν αὐτὸ καθ' ἐαυτὸ δια-

λυθῆ ἀτάκτως, καὶ μὲ ζημίαν του, ἐπρόβαλεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων τὴν εἰρήνην, ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ εἰς προθεσμίαν εἰκοσιμιᾶς ἡμερῶν ζῶσαν τὴν αἰχμάλωτον οἰκογένειάν του· ὁ ἀρχηγὸς ἢ ἀπατηθεὶς, ἢ ἄλλως πως ὑπολαβὼν τὸ πρᾶγμα ἐδέχθη τὸ πρόβλημα γνωστοποιήσας συγχρόνως καὶ τῷ Περραιβῶ, ὅστις τῷ ἀπεκρίθη ὡς ἀκολουθῶς.

Γενναιότατε ἀρχηγὲ τοῦ κατὰ Τρικόκεραν Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου.

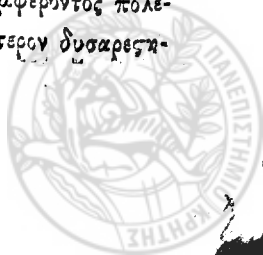
- « Τὴν ὁποίαν σὲ ἐπρόβαλεν εἰρήνην ὁ Κρουταχῆς, προέρχεται ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν, καὶ ἐπικρατοῦσαν εἰς τὸ στρατοπέδον νόσον, ὡς παρὰ πολλῶν ἀξιωματικῶν, προχθές δὲ καὶ παρὰ τῆς γενναιότητός σου ἐπληροφορήθην· χθές μάλιστα σὰς ἔγραψα νὰ στείλετε τὸν Κ. Μῆτρον Λιακόπουλον μὲ τριακοσίους συντρόφους εἰς τὸ σενὸν τοῦ Ἀλατᾶ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσοδὸν, καὶ ἐξοδὸν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ τότε στενοχωρηθεὶς ἢ παραδίδεται, ἢ ἀφανίζεται.
- » Τότε νὰ ἦσαι βέβαιος, ὅτι λαμβάνεις ζῶσαν τὴν οἰκογένειάν σου, ὅταν λάβῃς εἰς χεῖρας σου ζῶντα τὸν ἴδιον Κρουταχῆν· ἄλλως εἰς τὰς ὑποσχέσεις του μὴ βάλῃς τὴν παραμικρὰν βάσιν, ὡς πηγάζουσαν ἐκ τῶν ῥηθέντων αἰτιῶν.

Τῆ 12 Αὐγούστου 1823, ἐκ Τρικόκερων.

Ὁ ὡς ἀδελφός

Χρ. Περραιβός.

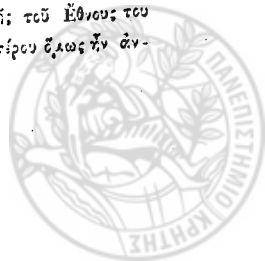
Μολονότι τὰ πράγματα τοῦ ἐχθροῦ διέκριντο ὡς ἄνωθεν· ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἐδείχθη κατὰ τοῦτο καὶ τῆς ἰδίας ὑπολήψεως, καὶ τοῦ κοινῶς συμφέροντος πολέμιος κύριος ὢν καὶ τῶν δύο δὲν ἦσαν ὀλιγότερον δυσαρρη-

μένει ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐκ μιᾶς τόσον κατησχημένης εἰρήνης, ἀνήγγειλε πρὸς αὐτὸν ἐκ δευτέρου μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς· Λιγκόπουλον, καὶ Μπίνον, ὅτι νὰ μὴ δεχθῆ τοιαύτην εἰρήνην, καὶ ὅτι ἡ σῶτηρίξ τοῦ Κιουταχῆ μέλλει νὰ γείνη ἀπώλεια πολλῶν Ἑλλήνων· ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ φιλίξ τοῦ Κιουταχῆ τοῦ εἶναι ἀναγκαίᾳ· καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν εἰρήνην θέλει ὠφεληθῆ περισσότερο, παρ' ἀπὸ τὸν ἀφανισμόν του. (*) τὴν ἐτελείωσε ἐντοσοῦται κατὰ τὴν θέλησίν του, χωρὶς νὰ ὠφεληθῆ ποτὲ ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις, καὶ ἐλπίδας, τὰς ὑποίας ἔτρεφε διὰ χρόνους ἐπιτά, ἐν οἷς ἐτελεύτησεν εἰς Ναύπακτον· ἔμειναν οἱ δυστυχεῖς Τρικκεριῶται χωρὶς τινος ὑπερασπίσεως τῶν ὀπλων, δι' ἀποφυγὴν δὲ πάσης μελλούσης ἀναποφεύκτου ἐπιδρομῆς τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπεμψαν μετὰ ταῦτα ἀντιπροσώπους εἰς τὸν, εἰς Λάρισσαν διατρίβοντα τότε· Κιουταχῆν ζητοῦντες τὸ ἔλεος, καὶ σκέπην τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας· τ' ἀπήλαυσαν, κατὰ τὴν αἴτησίν των, καὶ διάχωσιν εἰσέτι ὑπήκοοι Ὀθωμανοί.

Διαλυθέντων, τῶν ἐν Τρικκέροις στρατοπέδων, ὁ μὲν Κιουταχῆς μὲ τὸ στρατεύμα του διέβη εἰς Λάρισσαν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔπλευσαν διὰ τὴν Νῆτον Σκιάθου· ἐν τῷ μεταξὺ ἐστάλησαν γράμματα παρὰ τῆς Διοικήσεως πρὸς τὸν Περβριθόν, καὶ λοιποὺς ὀπλαρχηγούς, τὰ ὑποία, διὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πασᾶ τῆς Σκόδρας, καὶ στρατολογίαν τοῦ Κιουταχῆ εἰς Λάρισσαν, ἐμπόδιζαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὴν ἐκστρατείαν τῆς

(*) Ὁ Καρατάσιος ἐπεβύμει τὴν ἐλευθερίαν τῆς οἰκογενείας του, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἑπαρχίας του· ὀλίγον δὲ ἐφρόντιζε περὶ τῆς τοῦ ἔθνους του ἐλευθερίας· διότι ἡ διαγωγή του ἦν κικκοδικαστικὴ ἐκ τοῦ ἀέρου ἕως τῶν ἀνδρείων, καὶ ὑποληπτικὸς εἰς τὰ πολεμικά.

Θετταλίας διὰ μίαν ἄλλην δεξιότεραν εὐκαιρίαν· πρὸς τοῦ-
 τοις δὲ, οὔτε αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς, οὔτε τὰ μέσα
 ἦσαν ἰκανὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοιαύτης σημαντικῆς ἐκστρα-
 τείας· ἐπύκρνανεν αἰσθαντικώτατα τοὺς Ὀλυμπίους ὀπλαρχη-
 γοὺς ἢ ἀναβολὴ τῆς ἀποράσεως· καὶ μάλιστα· διότι εἶχε
 γαίνη ἀκριβὴς ὄργανισμός καθ' ὅλην τὴν Θετταλίαν, καὶ
 δὲν ἐπρόσμενεν ἄλλο ἀπὸ μίαν ἐξωτερικὴν ἀπόβασιν στρα-
 τευμάτων· αὐτὴ (ἐκτὸς τοῦ ἵππικοῦ) ἔμελε νὰ συναυξηθῆ καὶ
 μὲ ἄλλας δεκαπέντε τοῦλάχιστον χιλιάδας ἐπιτοπίων ἀξίων
 στρατιωτῶν· πρὸς τοῦτοις ὅσοι Μακεδόνες κατοικοῦσιν εἰς τὰ
 βόρεια, καὶ δυτικὰ μέρη τοῦ Ὀλύμπου, πεδινοὶ, καὶ ὄρειοι
 διψοῦντες διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, φοβούμενοι ἐκ τοῦ ἐτέρου
 τὴν ἀναπόδραστον σφαγὴν, καὶ αἰχμαλωσίαν παρὰ τῶν
 Τούρκων, ἔμελον νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Θετταλίαν, καὶ
 συνοπλισθῶσι· τότε ὁ ἐχθρὸς δυσκόλως ἐστρατοπέδευε πλη-
 σίον τῆς ἐρημωθέντων τῶν χωρίων μέχρι τοῦ ἀξιοῦ ποταμοῦ·

Ἀπολέσαντες τὰς ἐλπίδας τῆς ἐκστρατείας οἱ Ὀλύμπιοι,
 ἄρχισαν ν' ἀτακτῶσι βλάπτοντες πολλάκις τοὺς ἰδίους ὁμο-
 γενεῖς περιφερόμενοι κατὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον μὲ τὰ πλοκά-
 των, ὁμοίως καὶ εἰς τὰς ὀθωμανικὰς νήσους· ἢ ἀπόγνωσις,
 καὶ ἔνδεια ἐρέβζαν αὐτοὺς εἰς πᾶσαν ἀταξίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Β΄.

Μάχη τῆς Νήσου Σκιάθου.

Ὁ Ναύαρχος τοῦ Σουλτάνου Μωαμέτ Χουσερέτ Πασᾶς, καὶ
 Τοπάλ (*) λεγόμενος, περιέπλεε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὄκ-

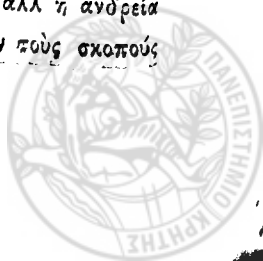
(*) Ἀξίς ὀθωμανικὴ· δηλαδὲ, χωλός· καὶ ἦτον τῶ ὄντι.

τωμῆριου μηνός· εἰς τὰ παράλια τοῦ ὄρους Ἄθω μὲ εἰκοσι-
 δύο πολεμικὰ πλοῖα πρώτου, καὶ δευτέρου μεγέθους· οἱ
 κάτοικοι τῶν παρακειμένων Νήσων, Σκύρου, Σκοπέλου, Σχιά-
 θου, καὶ Ἡλιοδρομείων μὴ βλέπουσιν Ἑλληνικὰ πλοῖα ἢ
 ἀντιπαραταχθῶσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀμφιβάλλουσαι περὶ
 τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν, ἐμελέτησαν τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὑπο-
 νοίας μὲ τὴν ταχεῖαν ὑπόκλισιν· οἱ Σκιαθῆται ἐδείχθησαν
 κατὰ τοῦτο δειλότεροι τῶν ἄλλων· ἐπιβάντες γὰρ διὰ νυκτὸς
 τῆς νηὸς τοῦ Νουάρχου, ἀρωσιώσαντες τὴν Νῆσον ὑπὸ τὸ
 Ὄθωμανικὸν κράτος, ἐδέχθησαν διοικητὴν εἰς τὸ φρούριον·
 ἐπαρακάλεσαν ταυτόχρονως τὸν Ναύαρχον νὰ τοὺς ἐλευθε-
 ρώσῃ ἀπὸ μερικῶς κακούργους ἀνθρώπους τῆς Ἑλληνικῆς
 Διοικήσεως κατακρατοῦντας τὸ παρὰ τὸν λιμένα κείμενον
 χωρίον των, καὶ ἀρπάζοντας τοὺς καρπούς τῶν ἀγρῶν των·
 εἰσακούσας τῆς δεήσεως αὐτῶν παρέπλευσε τὴν ἐπιούσαν
 μὲ δεκατρία πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Νήσου· ὁ Ἀρχηγὸς
 Καρατάσιος, πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν πλοίων, γνωμοδοτήσας
 προκίνησε πολλοὺς ὀπλαρχηγούς, καὶ στρατιώτας νὰ περι-
 ορισθῶσιν εἰς ἓν Μονῆριον κείμενον εἰς τὸ μεσόγειον τῆς
 Νήσου, δύο ὥρων μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ μιᾶς τοῦ φρου-
 ρίου ἀπέχον, Παναγία Εὐαγγελίστρια καλούμενον· ἐκτὶ ἀπο-
 φάσισαν νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ τὰς οἰκογενεὰς
 των διὰ τῶν ὄπλων· οἱ δὲ, Πεῤῥαῖβος, Γάτζος, Μπίνος, καὶ
 Συρόπουλος, ἦσαν ἐναντίας γνώμης, λέγοντες, ὅτι ἡ σωτη-
 ρία των συνίσταται τὸ νὰ μὴν ἀφίττωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ κλη-
 ἀπόθεσιν· διότι ἂν κλεισθῶσιν εἰς τὸ Μοναστήριον, οἱ Τουρ-
 κοὶ ἐνταμῶς μὲ τοὺς κατοίκους μέλλουν νὰ τοὺς πολιορκή-
 τωσι, ἐπομένως μετ' ὀλίγης ἡμέρας δι' ἔλλειψιν τροφῶν, καὶ
 ἀδιακόπων κανθολισμῶν ἀφέντως μέλλουσι νὰ θυσιασθῆ,

καὶ αἰχμαλωτισθῆ τὰ γυναικόπαιδά των· ὁ Καρατάσιος καὶ τοὶ ἰσχυρογνώμων, ἐγνώρισεν τὸ δεύτερον σχέδιον σωτηριωδέστερον, καὶ ἐνδοξότερον τοῦ πρώτου· ὅθεν ἀμέσως ἐτοποθετήθησαν ὡς ἐφεξῆς·—ὁ μὲν Καρατάσιος μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν του, εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ χωρίου, διὰ νὰ φυλάξῃ τὸν μέγαν ἄμμον· ὁ δὲ Πεῤῥαϊβὸς εἰς τὴν παρὰ τὸν Αἰγιαλὸν ἐκκλησίαν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καὶ ἀνεμομύλου, μαζὺ μὲ τὸν Μπῖνον, καὶ Συρόπουλον· ὁ Γάτζος, εἰς τὴν παρὰ τὸν λιμένα μικρὰν Χερσόνησον καλουμένην, Ὀβριόκαστρον· ὁ Διαμαντῆς Νικολάου, καὶ Γούλας, εἰς τὸ κατὰ δυσμὰς πλάγιον μέρος τοῦ λιμένος.

Τοποθετηθέντων οὕτω τῶν ὀπλαρχηγῶν μὲ μικρὸν ἀριθμὸν στρατιωτῶν, (προπορευθέντων τῶν πλειόνων μετὰ τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὸ μνημονευθὲν Μονήδιον) μόλις ὄντων τετρακοσίων, ἔφθασεν καὶ ὁ Ναύαρχος παρὰ τὸν λιμένα· χωρὶς δὲ νὰ προβάλλῃ τινὰ συνθήκην, ἢ ὑποταγὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἤρχισεν νὰ κανοβολῆ χωρὶς τινος ζημίας σκοπεύων μὲ τοῦτο νὰ φοβίσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τρόπον, ὥστε νὰ σκορπισθῶσιν ἔνθεν κάκεισε ἀτάκτως, ἢ ζητήσωσι τινὰ συνθήκην· ἀφ' οὗ μετὰ μιᾶς ὥρας τοιαύτην δοκιμὴν ἀπέτυχεν τοῦ σκοποῦ, ἠτοίμασεν ἀμέσως ἓνα μέγα ἀριθμὸν πλοιαρίων διὰ νὰ ἀποβῆ ταυτοχρόνως εἰς τὸν μέγαν ἄμμον, καὶ ἀνεμομύλους. Οἱ Ἕλληνες πεφυλαγμένοι ὄντες ὀπισθεν οἰκῶν, ὄχλων, χαράδρων μεγάλων λίθων, καὶ γαιολόφων, ἰδόντες τὰ πλοιαροῖα πλησιάζοντα εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἐφόρμησαν κατ' αὐτῶν, καὶ μὲ τὸν συνεχῆ πυροβολισμόν, καὶ ἰκανὴν βλάβην, τοὺς ἔτρεψαν εἰς τὰ ὀπίσω. Τετράκις ἐκ διαλλειμμάτων ἠγωνίσθησαν νὰ πατήσωσι τὸ παράλιον ἔδαφος, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία ἀνθίστασις, καὶ καιρῖαι πληγαὶ ἐματαιώσαν τοὺς σκοπούς

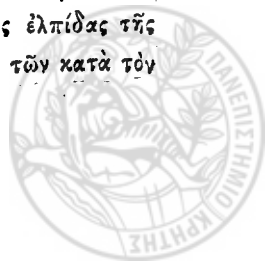

των· μόλις εἰς τὴν ἄμμον ἀπέβησαν δεκαεπτὰ Τοῦρκοι, ἀλλ' ὅλοι μεληδὸν κατεκόπησαν· ἰδὼν ὁ Ναύαρχος ματαιωθείσαν τὴν ἀπόβασιν, παραταχθεὶς μὲ τὰ πλοῖα του ἄρχισε νὰ κανονοβολῇ κρημνίζων οἰκοτοίχους, τὸν ναὸν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καὶ προφυλακτῆρια τῶν στρατιωτῶν· ἀφοῦ καὶ μὲ τοῦτο δὲν ἐδυνήθη ν' ἀποσπᾶσῃ ἐκείθεν τοὺς Ἕλληνας, ἄρας τὰς ἀγκύρας ἐξῆλθε τοῦ λιμένος, παραπλέον μεταξὺ Εὐβοίας, Σκιᾶθου, καὶ Τρικκέρων· ἐκτὸς τούτου, ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὴν, τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ταχεῖαν ἄφιξιν· γέγονεν ἡ μάχη αὕτη τῇ ἐννάτῃ Ὀκτωμβρίου 1823, διαρκέσασα ὥρας ἑπτὰ· ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ, καὶ στρατιῶται ἐδείχθησαν ἐν γένει ἀνδρείοι· κατ' ἐξοχὴν ἀνήκει εἰς τὸν ὀπλαρχηγὸν Γάτζον ὁ πρῶτος ἑπαινος ὡς διατηρήσαντα τὴν κινδυνωσέβαν θέσιν· ἀπέθανον ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων τέσσαρες, ἐκτὸς τριῶν πληγωμένων, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀπεβίωσε· ἐκ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν ἐκτὸς τῶν διαλειφθέντων δεκαεπτὰ, οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἄγνωσοι, διότι ἐφρονεύοντο πλείοντες εἰς τὰ πλοιάρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ναυμαχία μεταξὺ Εὐβοίας, Σκιᾶθου, καὶ Τρικκέρων.

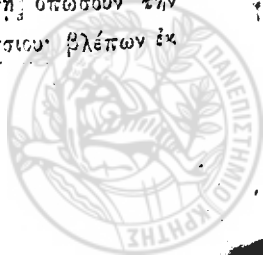
Μετὰ δύο ἡμέρας, ἐν ᾗ τὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα περιέπλεον πλησίον ἀλλήλων, ἀφίκετο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐκ δεκατεσσάρων πλοίων συμποσούμενος, πολεμικῶν, καὶ δύο πρηστηρικῶν, ναυαρχοῦντος τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη· οἱ Τοῦρκοι ἀποφάσισαν νὰ ναυμαχήσωσιν ἔχοντες σταθερὰς ἐλπίδας τῆς νίκης καὶ ἀπὸ τὴν προσδοκωμένην βοήθειαν τῶν κατὰ τὸν

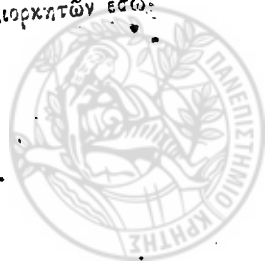

Θερμαϊκὸν κόλπον περιπλεόντων πλοίων· ἀλλ' ἑωστού ἡ μάχη ἐσυγκροτεῖτο πεισματώδης οἱ Τοῦρκοι ἀντεῖχον, ἀφοῦ δὲ ἐν πρηστηρικὸν ἐπλησίασε νὰ κατακαύσῃ ἐν δίκροτον, ἀποτυχὼν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀνέμου, ἀμέσως ὄλος ὁ στόλος τραπείς εἰς φυγὴν προσωρμήθη εἰς τὸν Παγασαῖον, ἢ Πελασγικὸν Κόλπον, τὸν νῦν λεγόμενον Κόλπον τοῦ Βόλου, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς τὸν λιμένα τῆς Σκιάθου, ὅπου ἄνευ τινὸς ἀναβολῆς ἐπεχειρίσθησαν νὰ κατασκευάσωσι δύο ἔτι πρηστηρικὰ, διῶν εἰσελθόντες εἰς τὸν κόλπον, νὰ περπολήσωσι τὸν στόλον· ἀλλὰ πρὶν τὰ ἐτοιμάσωσιν οἱ Τοῦρκοι ἐξελθόντες ἐκεῖθεν διὰ νυκτὸς διευθύνθησαν πρὸς τὴν Νῆσον Τένεδον· τὸ δὲ Ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποπλεῦσαν ἐλιμενίσθη εἰς τὸν λιμένα Ὠραίου, καλούμενον, κείμενον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Μαλιακοῦ Κόλπου. Πρὶν ἐκπλεύσωσιν ἐντεύθεν ἐφάνησαν ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Κόλπου ἐννέα πολεμικὰ πλοῖα τοῦ Λουμπουτ Πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, πλήρη αἰχμηλῶτων γυναικοπέδων ἐκ τῆς Νήσου Εὐβοίας ἀρπαγέντων· ὁ Ναύαρχος διέταξε νὰ κινηθῶσιν ἀμέσως κατ' αὐτῶν, οἱ Τοῦρκοι ἅμα εἶδον τὰς πλώρας τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων διευθυνθείσας κατ' αὐτῶν, ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως ἔστρεψαν καὶ αὐτοὶ τὰς ἰδικὰς τῶν πρὸς τὴν ἀντικρυ ξηράν· ἐξ ὧν τῶν μὲν πέντε τὰ πληρώματα προλαβόντα ἀπέβησαν πλησίον τῆς Κωμοπόλεως Στιλίδος, ὅπου ὀχυρωθέντα εἰς τὰ παράλια ὑπερασπίζοντο τὰ πλοῖα, τὰ δὲ ἄλλα τέσσαρα, καὶ μεγαλύτερα ἐκυριεύθησαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς ἦσαν ὀγδοήκοντα Ὄθωμανοὶ, καὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἑπτὰ Ἑλληνογυναικόπαιδα, τὰ ὅποια μετεκόμισαν εἰς Ἰδραν.

Μὴ δυνάμενος ὁ Παρράχιος νὰ ἐξομαλίσῃ ὅπως οὖν τὴν παλαιὰν κακοήθειαν τοῦ ἀρχηγοῦ Καρατάσιου βλέπων ἐκ

τοῦ ἐτέρου, ὅτι ἔμελε νὰ προκύψῃ καὶ διχόνοια ἐκ τούτου, μετὸ νὰ ἐπικραλέσθῃ παρὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν, Γάτζου, Μπίνου, Λιακοπούλου, καὶ Κῶτα, διὰ νὰ μείνῃ ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἀνεχώρησε μετὰ τὰ ἴδια πλοῖα διὰ τὴν Ἰδραν, καὶ κείθεν διὰ Μεσολόγγιον. Ἦν τότε εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα γενικὸς διευθυντὴς ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ὅστις κατεγίνετο νὰ σχηματίσῃ τοὺς Σουλιώτας εἰς δύο σώματα διωρίζας ἀρχηγούς, τῷ μὲν, τὸν Κίτζον Τζαβέλλαν, τῷ δὲ, τὸν Κῶσαν Μπότζαρη· ὁ Γεώργιος Δράκος, Διαμάντης Ζέρβας, Γιώτης Δαγκλῆς, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἐκ τῶν σημαντικότερων οἰκογενειῶν τοῦ Σουλίου καταγόμενοι, πολλὰς δὲ ὑπὲρ πατρίδος θυσίας, καὶ ἀνδραγαθίας ἐκτελέσαντες, δὲν εὐχαριστήθησαν νὰ ὀδηγῶνται ἀπὸ δύο ἄτομα, γνωστὰ μὲν διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς οἰκογενείας των, ἄγνωστα δὲ ἕως τότε ἐκ τινος πολεμικῆς πράξεως· δυσαρεστημένοι τοίνυν ἀνεχώρησαν διὰ τὴν βάλτον ὁμοῦ μετὸν Περγαίον, ὅπου ἐνωθέντες μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀνδρέα Καραϊσκού, ἐστράτευσαν κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον διὰ τὸ Κράββασι, καὶ Καρπενῆσι φυλάττοντες πάντοτε τὰ ἐλεύθερα ἐκεῖνα μέρη ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ὀθωμανῶν· κατὰ δὲ τὴν δεκάτην ἕκτην Μαΐου εὕρισκόμενοι πλησίον τοῦ Καρπενησίου εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, ἐπληροφόρηθησαν ὅτι, ὁ Καπετὰν Νικολὸς Στερνάρης, καὶ Γιαννάκης Ράγκος σύμμαχοι ὄντες τοῦ Σούλτζε Κόρτζα, καὶ ἄλλων Ὀθωμανῶν, ἐπολιόρκουν τὸν Γ. Καραϊσκάκην εἰς τὴν, κατ' Ἄγραφα, καὶ πλησίον τῶν ὀρίων Καρπενήσου κειμένην Μονὴν Φουρνά, ἣ Βράχα λεγομένην· ἔδραμαν νὰ τὸν σώσωσιν, ἀλλὰ μεσοδρομῆς τὸν ἀπῆντησαν διευθυνόμενον πρὸς αὐτούς· διότι διὰ τῆς τόλμης χαλάσας τὰς τάξεις τῶν πολιορκητῶν ἐσώθη ἀβλαβής.

Ἐπειδὴ αἱ ἀνδραγαθίαι τοῦ μνησθέντος ἥρωος μέλλουσιν ἐπομένως νὰ καταχωρηθοῦν εἰς τὸν παρόντα τόμον ὡς γεγο- νεῖαι ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας του, δὲν εἶναι, νομίζω, περιττὸν, νὰ εὐχαρισήσωμεν τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου μὲ μίαν σύν- τομον περιγραφὴν τῆς γενεαλογίας, διαγωγῆς, φυσιογνωμίας, φυσικῶν προτερημάτων καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ ἥρώος μας.

Ἡ Μήτηρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Ζωή, γεννημένη, καὶ ἀναθρεμ- μένη εἰς χωρίον Σκολικαριὰν κείμενον εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Ἄρτης, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, Γιαννάκης Μαυροματιώτης, ἀπὸ χω- ρίον Μαυρομάτι πλησίον ὄν τοῦ φαναρίου τῆς Ἐπαρχίας Ἀ- γράφων· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, τῆς ἔγεινε Καλογραία· μεθ' ἐνός δ' ἔτους παρέλευσιν συνουσιασθεῖσα λαθραίως συνέ- λαβε (*) τὸν, περὶ οὗ ὁ λόγος, γεννήσασα αὐτὸν εἰς τὸ δια- ληφθὲν Μαυρομάτι. Ἰποπτος οὖσα διὰ τὴν ἀναπόφευκτον ποινὴν τῆς πράξεώς, της παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, λαβοῦσα τὸ βρέφος κατέφυγεν εἰς ἓν σπήλαιον πλησίον τοῦ χωρίου Μουζάκι πρὸς τὸ τέλος τῆς Ἐπαρχίας Ἀγράφων κεί- μενον· διατρίψασα ἐνταῦθα ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας διέβη εἰς τὴν πατρίδα τῆς Σκολικαριὰν, ὅπου διῆγε τρέφουσα τὸ βρέφος μὲ τὸν ὅσον ἐδύνετο κρύφιον τρόπον, καὶ ἐπιμέ- λειαν παρελθόντων τινῶν ἐτῶν διέβη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου εἰς δεκαπενταετῆ ἡλικίαν φθάσας ἐνηγκαλίσθη τὴν στρατιωτι- κὴν ὑπομίσθιος καταταχθεὶς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· ἡ φυσικὴ του ζω- ρότης, καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τὸν ἔρριψαν εἰς πολλὰς ἀταξίας· ὠργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ Πασᾶς κατ' αὐτοῦ,

F (*) Παρὰ πολλῶν λέγεται ὅτι, ὁ Καπετὰν Καραϊσκόσ ἀπὸ τὸν Βάλτον ἤρξατο τῆς Καλογραφίας, καὶ ἔτεκε τὸν Καραϊσκάκην· ἕνεκ τούτου τὴν ὑπε- ςρασπίσθη ἀπὸ πᾶσαν ἐξωτερικὴν ποινὴν.

τὸν κατεδίκασε δι' ἓνα χρόνον εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Τεπελε-
νίου, δραπετεύσας ἐκεῖθεν διὰ νυκτὸς ἀπῆλθεν εἰς τ' Ἄγραφα
συνενωθεὶς μετὰ τοῦ ἐκεῖσε Κατζαντώνη περιφήμου ἀρχη-
λῆστοῦ, καὶ ἐχθροῦ τοῦ Πασᾶ· μετὰ πενταετίαν συλληφθεὶς
ζῶν ὁ Κατζαντώνης διὰ προδοσίας, καὶ ἕνεκα τῆς ἀσθενείας
του, καὶ προσφερθεὶς εἰς τὸν ἡγεμόνα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του
Γεωργίου, ἔλαβον ἀμφοτέροι οὐ σκληρότατον θάνατον διὰ τῆς
συμβλάσεως τῶν μηρῶν ὁ Καραϊσκάκης ἔμεινε μετὰ τοῦ
Λεπενιώτου τρίτου ἀδελφοῦ τοῦ Κατζαντώνη, τὸν ὁποῖον ὁ
Πασᾶς μὴ δυνηθεὶς διὰ τῶν ὄπλων νὰ καταβάλλῃ, ἐδιώρισεν
Καπετάνον τῶν Ἀγράφων· ἀλλὰ μετὰ χρόνον ἓνα ἐθανάτωσε
καὶ αὐτὸν δι' ἐπιβουλῆς, τὴν ὁποῖαν ὑποσχετικῶς ἐκτέλεσε
ὁ πιστὸς ὑπῆρέτης του Νίκος Θεοῦ Ἀγραφιώτης, ἀπὸ χωρίου
Χρύσου.)

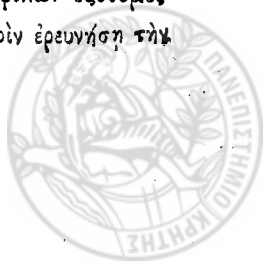
(Ἀποθανόντων καὶ τῶν τριῶν ἀδελφῶν ἔμειναν ἐπὶ κεφα-
λῆς τῶν συντρόφων τετρακοσίων ὄντων ἀπάντων, ὁ Γ. Τζόγ-
κας, Γ. Καραϊσκάκης, Βασίλειος Πάγκκλος, καὶ Ἰωάννης Φραγ-
κίστας, οἵτινες συσσωματωθέντες ἐκράτουν τ' Ἄγραφα διὰ
τῶν ὄπλων τοῦτανομίζων καταισχύνην του ἀνυπόφορον ὁ Ἀλῆ
Πασᾶς ἐπεμψεν ἱκανὰ στρατεύματα Ἀλβανικὰ ὑπὸ ὄδηγιαν
τοῦ Μουχουρδάρ Πούτζι, ἐνὸς τῶν ἀνδρείων, καὶ πιστῶν του
αὐλικῶν διὰ νὰ τοὺς ἐξώσῃ ἐκεῖθεν· μὴ δυνηθεὶς κατ' ἐκεῖνο
τὸ ἔαρ νὰ περεώσῃ τὸν σκοπὸν του ἀποφάσισε νὰ χειμάσῃ.
Τὸν ἀκόλουθον χρόνον, ἀφ' ἐνὸς μέρους ὁ δρυμὶς χειμῶν, ἀφ'
ἐτέρου οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοι, αἱ ἐλλείψεις τῶν ἀναγκαίων,
τοὺς ἐβίασαν νὰ καταφυγῶσιν εἰς τὴν Νῆσον Λευκάδα οὕσαν
ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ἄγγλων· ὁ Πασᾶς ἔχων στενὴν
φιλίαν μετ' αὐτῶν συνήργησε νὰ στερηθῶσι καὶ αὐτοῦ τοῦ
καταφυγίου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ Ἐνετῶν, Γάλλων, καὶ Ρώσων

ἀπελάμβανον ὅσοι παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατετρέχοντο βιασθέντες τοίνυν ἀφοσιώθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Πασᾶ, ὅστις γνωρίζων αὐτοὺς ἀνδρείους, οὐ μόνον δὲν τοὺς ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ δορυφόρους τοὺς ἐμεταχειρίσθη, τὸ Τουρκιστὶ λεγόμενον Τζοχαδάριδες, τὸν Τζόγκαν μόνον διωρίσας φύλακα τῆς Ἐπαρχίας Βονίτζης, τὸν δὲ Καραϊσκάκη ὑπάνδρευσε μὲ μίαν του παλακίδα, Γκόλφον Ψαριανοπούλαν λεγομένην, καταγομένην δὲ ἀπὸ χωρίον σύντεχνον τῆς Ἐπαρχίας Βάλτου.) Ὄταν ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν ἐπαρβουσιάζθη, τότε καὶ αὐτὸς μὲ ἱκανοὺς στρατιώτας διαβάς εἰς τ' Ἄγραφα ἐπολέμει τοὺς ἐχθροὺς.

(Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Καραϊσκάκη ἦσαν τὰ ἐφεξῆς.

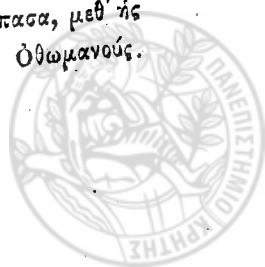
Ἀνάστημα μέτριον, σῶμα ἰσχνόν, ὑπομέλαν, καὶ ἀσθενές, πρόσωπον μακρὸν, καὶ λεπτόν· μέτωπον πλατὺ, ὄφρεις πλατεῖαι, δασεῖαι, καὶ μελαναί· ὀφθαλμοὶ μικροὶ, καὶ μελανοί· ὦτα μεγάλα, καὶ λιὰ· ῥιν λεπτή, καὶ εὐθεῖα· στόμα μέγαλον· ὀδόντες μικροί· μύσταξ μέτριας, καὶ μέλας· αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ὁμοίως, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ ὀλίγαι λευκαί· εἶχε νοῦν (ὡς πρὸς ἓνα ἀμαθῆ) ἱκανῶς ἐκτυλιγμένον, γεννητικόν, καὶ δραστήριον· ἀνδρείως, καὶ τολμηρὸς εἰς τοὺς κινδύνους· στρατηγηματικὸς· ἀκούραστος εἰς τοὺς ἀγῶνας· μεγαλόψυχος εἰς τὰς σκληραγωγίας· μολονότι ἦν ἀδύνατος· μεταδοτικὸς· κοινωνικὸς μὲ ὄλους· τὰς παρὰ τῶν συναγωνιστῶν συμβουλὰς, πολεμικὰ σχέδια καὶ ἤκουε μὲ προσοχὴν, καὶ ἐνήργει μ' εὐχαρίστησιν.) Καὶ ταῦτα μὲν τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ φυσικὰ του προτερεῖματα, τὰ δὲ ἐλαττώματα, τὰ ἐφεξῆς· ἦν ἐσθότε παλίμβουλος· αἰσχρολόγος καθ' ὑπερβολὴν· πικρὸς ὑβριστὴς τῶν ἀνάνδρων, πολλάκις καὶ τῶν φίλων· ὀξύθυμος· ὥστε ἐφαρπάζετο ἐνίοτε εἰς τὰ πράγματα πρὶν ἐρευνῆσθαι τῆς

ὑπόθεσιν ἦν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἱκανὸς νὰ διορθῶνῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ὅταν ἔβλεπεν ὅτι ἐπροξένουν σύγχυσιν, καὶ βλάβην· διότι ἐμεταχειρίζετο τὴν πολυτροπιάν, καὶ ἀστειότητα· τελευταῖον δὲν ἐσυστέλετο ἐσθότῃ νὰ ζητῇ καὶ συγχώρησιν.)

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν, ἡ γενναιαλογία, διαγωγὴ, προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τοῦ Καταΐσκάκη (εὐκυβερνητῆ ἐντοσοῦτῃ ὡς φιλότουρκος παρὰ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς Αὐτικῆς Ἑλλάδος Α. Μαυροκορδάτου· διὸ στρατολογήσας δι' ἰδίας δαπάνης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θετταλίαν σὺν ἑξακοσίοις Ἕλλησι· ὁ Νικόλαος Στερνάρης, καὶ Γιαννάκης Ράγκος συμφωνήσαντες, ὡς προεῖρηται, μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐκινήθησαν κατ' αὐτοῦ· βιασθεῖς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐνωθεῖς μεθ' ἡμῶν· οἱ πλείοτεροι ὄπλαρχηγοὶ δυσαρεστηθέντες τὰ μέγιστα διὰ τὴν κατ' αὐτοῦ συκοφαντείαν, διεύθυναν αὐτὸν ἀμέσως πρὸς τὴν Διοίκησιν συνοδευμένον μὲ μίαν ἱκετήριον ἀναφοράν· ἣτις πληροφορηθεῖσα τὴν ἀλήθειαν, ἐδέχθη εἰς τὴν εὐνοϊάντης ἐπαινέσασα συγχρόνως τὰ ἀνδρείαα του κατορθώματα.)

Οἱ διαληφθέντες ὄπλαρχηγοὶ, Δράκος, Δαγκλῆς, Ζέρβας, καὶ Πεῤῥαῖβος, ἐνωθέντες μετὰ τῶν ὄπλαρχηγῶν Μίτζου Κοντογιάννη, Σκαλιζοδημα, καὶ Ἀνδρέα Σαφάκα ἐπαρτηροῦσαν τὰ κινήματα τοῦ Δερβιζ Πασᾶ, τοῦ Ἰσοῦφ Πασᾶ Μπερκόφτζαλη, καὶ Ἀμπᾶζ Πασᾶ Δίμπρα, οἵτινες ἔστρατοπεδεύσαντες ἐμπροσθεν τῆς Ἰπάτης εἰς χωρίον Λιανοκλάδι, ἐσκόπευον γὰρ εἰσελθῶσι διὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα· ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἠτοιμάζετο εἰς ἐκστρατείαν διὰ τὰ Σάλωνα ἠναψεν ἐξαίφνης ἡ Πυριτοθήκη ἔπασα, μεθ' ἧς ἀπώλοντο ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα παρευρεθέντας Ὀθωμανούς.

τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐμπόδισε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἑωσοῦ ἔλα-
θεν ἄλλα πολεμοφόδια ἀπὸ τὴν Λάρισσαν, βεβαιωθέντες
διὰ τῶν κατασκόπων οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ ἀρχιστράτηγος Δερ-
βιζ Πασᾶς μέλλει ἀποφασιστικῶς νὰ στρατεύσῃ διὰ τὰ Σά-
λωνα, ἀφέντες τὰς θέσεις τοῦ αὐτοῦ ἀπῆλθον ἀμέσως εἰς τὴν
Ἄμπλιανην (*), ὅπου εὔρον τὸν Πανούριαν ὄπλαρχηγὸν αὐτῆς
τῆς Ἐπαρχίας φυλάττοντα ταύτην τὴν θέσιν μὲ ἐξακοσίους
ἐνόπλους κατοίκους ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ διαβῆ ὁ ἐχθρὸς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

*Μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς κειμένης κατὰ τὸ δυτικοβόρειον
τοῦ Παργασσοῦ.*

Λαβόντες ἐκ νέου πολεμοφόδια οἱ Τοῦρκοι, ἐστράτευσαν
διὰ τὰ Σάλωνα· ὁ Δερβιζ Πασᾶς μὲ δύο χιλιάδας πεζικόν,
καὶ πεντακοσίους ἵππους ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰς Θερμοπύ-
λας διὰ νὰ τηρῇ ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον, καὶ ἔξοδον τοῦ στενοῦ
πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ στρατοπέδου. Ὁ Ἰσοῦφ Πασᾶς Μπερ-
κόφτζαλης, καὶ Ἄμπάζ Πασᾶς Δίμπρας μὲ δεκατέσσαρας
χιλιάδας πεζικόν, καὶ δύο ἵππικόν ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ
Χάνι τῆς Γραβιάς· τὸ στράτευμα τοῦτο ἐσύγκειτο ἀπὸ
τέσσαρας χιλιάδας Τουρκαλβανούς, πέντε Μακεδονοθράκας
καὶ ἐπικαίπους Ἀσιανούς, μία τοιαύτη δύναμις ἐπροξένη-
σε πολὺν φόβον, καὶ ἀπελπίσιαν εἰς τὸ, ὑπὸ τὴν ὄδη-

(*) Ἄμπλιανη. Τόπος κείμενος μεταξὺ Σαλώνων, καὶ Γραβιάς· ἐκ μὲν
Σαλώνων τριῶν ὥρων· ἐκ δὲ Γραβιάς, μιᾶς ἡμισὶ ἀπέχων· εἶναι δημόσιος
ὁδὸς τῆς Λαμίας, καὶ Σαλώνων ἔχουσα ἀμφοτέρωθεν δασώδη, [καὶ πετρώδη
κλάγια, τὰ ὅποια σχηματίζουσιν οἱ κλόγοι τοῦ Παργασσοῦ.

γίαν τοῦ Πανουριᾶ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον· ἂν δὲν ἐπρό-
 λάμβανον τὴν θέσιν ταύτην οἱ τέσσαρες ὄπλαρχηγοὶ Δρά-
 κος Δαγκλῆς, Ζέρβας, καὶ Περρῆαιβὸς μὲ διακοσίους πεντή-
 κοντα συντρόφους, ἐκινδύνευσεν νὰ σκορπίσῃ ἔνθεν κάκεισε, καὶ
 ἐκ τούτου νὰ συνέβῃ ἐπομένως κατὰ τὴν Φωκίδα, καὶ Ἀ-
 νατολικὴν Ἑλλάδα τρομερὰ σφαγὴ, καὶ αἰχμαλωσία· διότι
 ἔμελλον νὰ ἐνωθῶσιν αἱ δυνάμεις τῆς ζηρᾶς μ' ἐκείνας τῆς
 θαλάσσης, αἱ ὁποῖαι παρέπλεον εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον·
 Ἡ Πελοπόννησος οὐ μόνον δὲν ἦν εἰς κατάστασιν νὰ δώσῃ
 τινὰ ἐπικουρίαν, ἀλλ' ἐκινδύνευσεν καὶ ἡ ἰδία διὰ τὴν ἐσωτε-
 ρικὴν τῆς ἀσυμφωνίαν, καὶ διχόνοιαν, ὡς ἔμπροσθεν ρηθῆ-
 σεται· μόνος ὁ ὄπλαρχηγὸς Ἀνδρέας Λόντος ἠσθάνθη τὸν
 προκείμενον κίνδυνον πέμψας πρὸ ἡμερῶν διακοσίους στρα-
 τιώτας ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Παναγιώτου Νοταρᾶ·
 ὁ καλὸς οὗτος πατριώτης ἐρέθισεν πρὸς τούτους καὶ τὸν στρα-
 τηγὸν Κίτζον Τζαβέλλαν (μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν του ἑκα-
 τὸν τριάκοντά ὄντας) διευθυνόμενον ἐκ Μεσολογγίου πρὸς
 τὴν Διοίκησιν δι' ἰδίας του ὑποθέσεις, καὶ διὰ πολλῶν δεή-
 σεων, ὑποσχέσεων, καὶ ἰδίας δαπάνης τὸν ὑποχρέωσε ν' ἀπέλ-
 θῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, οὗτινος ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν
 δὲν ὑπερέβαινε τῶν ἐννεακοσίων· οὗτοι λοιπὸν ἐτοποθετήθησαν
 εἰς δέκα ὀχυρώματα, ὡς ἐφεξῆς· εἰς μὲν τὸ, κατὰ τὸ Βόρειον
 πλάγιον, ὁ Νάκος Πανουργιᾶς· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, καὶ τρίτον
 κείμενα ἀμφότερα εἰς τὴν πλατείαν ὁδὸν, ὁ Γιώτης Δαγκ-
 κλῆς, Διαμάντης Ζέρβας, Χρ. Περρῆαιβὸς, καὶ Βασίλειος Δαγκ-
 κλῆς· εἰς τὸ τέταρτον, καὶ κατὰ τὰ μεσημβρινὰ πλάγια, ὁ
 Γεώργιος Δράκος· εἰς τὸ πέμπτον, ὁ Τοῦσα Ζέρβας· εἰς τὸ
 ἕκτον, ὁ Παναγιωτάκης Νοταρᾶς μὲ τὸν Κίτζον Τζαβέλλαν·
 εἰς δὲ τὰ ἐπίλοιπα κείμενα πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ δυσμάχητα

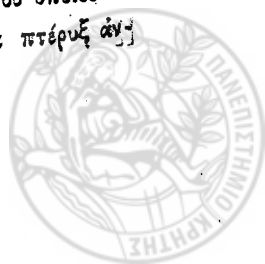

μέρη, διάφοροι αξιωματικοί, καὶ στρατιῶται ἐκ τῶν αὐτοχθόνων, οἵτινες ἐφ' ὅλης τῆς διαρκείας τῆς μάχης δὲν ἐχρησίμειυσαν, εἰμὴ, ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐχθρῶν. Οἱ αξιωματικοὶ τοῦ Τζαβέλλα, Λάμπρος Ζάμπας, Γεώργιος Ζίκου Τζαβέλλας, Γιαννούσης Πανομάρας, καὶ Τασοῦλας, καὶ οἱ τέσσαρες ἀνδρεῖοι, καὶ ἐμπειροπόλεμοι Σουλιῶται φέροντες μετ' ἐαυτῶν καὶ ἑκατὸν ἐκλεκτοὺς στρατιώτας δὲν ἐκαταδέχθησαν νὰ ὀχυρωθῶσιν, ἀλλ' ἐπολέμησαν μετὸς Μακεδονοθράκας τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐκτὸς τοῦ ὀχυρώματος.

Οὕτω διατεθημένων τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην Ἰουλίου τοῦ 1824: ἔτους, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ ἐστράτευσαν κατ' αὐτῶν οἱ ὀθωμανοὶ, ὡς ἐφεξῆς· περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς ἡμέρας ἐν σῶμα Τουρκαλβανῶν συμποσοῦμενον ἀπὸ τρεῖς χιλιάδας ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Ἀμπάζ Πασᾶ, καὶ Χιλιάρχου Μπράχου Πρεβίστα ἐσχημάτισε τὴν δεξιὰν πτέρυγα, ἣτις πλησιάσασα εἰς τὸ πρῶτον ὀχύρωμα πυροβόλου βολῆς διάστημα ἐκάθισεν εἰς τὸ Δάσος· ἡ ἀριστερὰ οὖσα καὶ αὕτη ἐκ τεσσάρων χιλιάδων Μακεδονοθράκων, καὶ Ἀσιανῶν ὀδηγουμένη ἐκ διαφόρων χιλιάρχων, τουρκιστὶ λεγομένων Ππινμπασάδων διευθύνθη κατὰ τοῦ ἔκτου, καὶ ἐπιλοίπων ὀχυρωμάτων· τὸ κέντρον ὀδηγούμενον ἀπὸ τὸν Μπερκόφτζαλην μετὸ ἐπίλοιπον πεζικόν, καὶ ἵππικόν πλησιάσαν συγχρόνως εἰς τὰ δεύτερα, καὶ τρίτα ὀχυρώματα, ὑψώσαν τὴν σκηνὴν του, στήσαν δύο κανόνια ἀνεπαύθη δι' ἐν τέταρτον τῆς ὥρας· μετὰ τοῦτο ἀναστάντες ἅπαντες ταυτοχρόνως ἄρχισαν νὰ πυροβολίζωσι κατὰ τὸ σύνθημα· ἀποπερατωθέντος τοῦ πυροβολισμοῦ, ἀπέσπασαν τὰ ξίφη ἐκ τῶν θηκῶν καὶ ὤρμησαν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀλλεμάζοντες· οἱ Ἕλληνες θεωροῦντες τὰ γεινόμενα ἐρεβίζοντο

Ἕλληλοι· τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ἠύξησε τὴν ἀνδρείαν των, καὶ ὁ ἀπελπισμὸς ἀνεπλήρωσε τὸ ἐπίλοιπον· πλησιάσαντά ὡς ἐγγιστα τὰ στρατεύματα ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ πυροβολίζωσιν ἀδιακόπως, καὶ εὐστόχως, ἢ μανιώδης ἐπίθεσις καὶ ἢ πληθὺς ἐφαίνοντο ἀκαταμάχητα· τρεῖς ἐκ διαλλειμμάτων ἐφόρμησαν πεζοί τε, καὶ ἰππεῖς διὰ ν' ἀνοίξωσι τὴν ὁδὸν, ἀλλ' ἐξώσθησαν μ' αἰσθαντικὴν τῶν ζημίαν μὴ δυναμένου τοῦ ἰππικοῦ προπορεύεσθαι· διότι εἶχαν φράξῃ πρὸ ἡμερῶν οἱ Ἕλληνες τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ μὲ δένδρη ἑλάτων μεγάλα· ἀφοῦ μετὰ τρεῖς πεισματώδεις ἐφορμήσεις δὲν ἴσχυσαν νὰ προχωρήσωσιν, ὀπισθοδρομήσαντες ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς πλησιεστέρας προφυλακτικὰς θέσεις, ἐξ ὧν ἀντεμάχοντο ἀδιακόπως διὰ τῶν πυροβόλων ὄπλων, καὶ δύο κανονίων· κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν εἰς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Πανουριᾶ, Γεώργιος Καλμούκης ἐρχόμενος εἰς ἐπικουρίαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Κωρυκείου ἄντρου (ἀργοστήλια) μὲ δικασίους συντρόφους, καὶ ὠρμήσας κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἔβαλεν αὐτὴν εἰς μικρὰν ἀταξίαν· ὁ Δάμπρος Ζάρομπας, Γεωργάκης Τζαβέλλας, Γιαννούσης Πανομάρας, καὶ Τασούλας, οἵτινες ἀντεμάχοντο μ' αὐτὴν, ἰδόντες τὴν σύγχυσίν της χωρὶς νὰ τῆς δώσωσιν τὴν παραμικρὰν εὐκαιρίαν ἐφόρμησαν κατ' αὐτῆς· μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀντιέξῃ ἐτράπη εἰς φυγὴν διευθυνθεῖσα πρὸς τὸ κέντρον· οἱ τὸ δεύτερον, τρίτον, καὶ τέταρτον φυλάττοντες ὀχύρωμα ἰδόντες τὴν ἥτταν τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐξεληθόντες ἐπέδραμον κατὰ τοῦ κέντρον, ἀλλ' ἀπήντησαν ἰκανὴν ἀντίστασιν· διότι περιεστοιχήθησαν ἅπαντες διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀρχηγῶτων, ὅστις ὄρων τὸν κίνδυνον ἰπεύσας ἀμέσως ἔφυγε δρομαίως, τοῦ ὁποίου τὸ παράδειγμα ἐμιμήθη ὅλον τὸ κέντρον· ἡ δεξιὰ πτέρυξ ἀν-

τεῖχεν ἀκόμη μολονότι ἴδα τῆς ἀριστερᾶς, καὶ τοῦ κέντρου τὴν ἦταν ἴσως διότι ὁ Νάκος Πανουριᾶς δὲν ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα τῶν συναγωνιστῶν του· ὁ Κίτζος Τζαβέλλας, Γεώργιος Δράκος, Διαμάντης Ζέρβας, Χρ. Πεῤραιῆς ἀφίσαντες εἰς τὸ κέντρον τὸν Γ. Δαγκλῆν, Τοῦσαν Ζέοβαν, καὶ Βασίλειον Δαγκλῆν πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐκινήθησαν κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος ἐνωθέντες μετὰ τοῦ Πανουριᾶ· αὕτη δὲ ὀπισθοδρόμησε μὲ πλειότερον τρόπον διὰ τε τὴν ἀπομάκρυσιν τῶν συντρόφων, καὶ ἐπακόλουθα δεινὰ τῆς ἐγχιζούσης νυκτός.

Ἦτον τῶντι ἀπορίας ἄξιον τὸ νὰ ἔβλεπέ τις πρὸ ὀλίγου ἓνα στράτευμα ἐκλεκτὸν, ὑπερύφανον, πομπῶδες, πνεόν φρίκην, καὶ παντελῆ ὄλεθρον τοῖς Ἕλλησι, καὶ μετ' ὀλίγον ἄνανδρον, μικροπρεπές, κατρησχημένον, κλίνον τὸν τράχηλον εἰς σφαγὴν, αἰτοῦν γασρῶς ἐξ ὕψους βοήθειαν μὲ τὸ ἀδιάκοπον ἀλλάχ, ἀλλάχ, ἀλλάχ· ρίπτοντα τὰ ὄπλα κατὰ γῆς διὰ νὰ πλανοῦν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ λάφυρα, καὶ ὑποκλέπτῃ τὴν σωτηριάν· φθάσαντες διωκόμενοι εἰς τὸ σενὸν τῆς Γραβιάς, καὶ μὴ δυνάμενοι πολλοὶ ἑμοῦ νὰ συντρέχωσιν ἔνεκα τῆς ὀδοπορίας, τρόμου, καὶ πληγῶν, ἐπιπτον χαμαὶ καὶ κατεπατῶντο ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς, οἱ πλείστοι ὠθούμενοι ἀλλήλοις ἐκρημνίζοντο εἰς τοὺς βράχους· ἐν σῶμα τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος συμποσούμενον ἀπὸ ἐπτακοσίους Μακεδονοθράκας ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Σουλεμᾶν Μπεῖ ἀγωνιζόμενον νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ κέντρον ἐμποδίσθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων, διωκόμενον δὲ διὰ τινος ῥάχης ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς, ὅπου ἦν ὕψηλός τις, καὶ πετρώδης Βράχος, βλέπον ἀμφοτέρωθεν κίνδυνον, ἐπρόκρινε νὰ ριφθῇ, καὶ κατασυντριβῇ εἰς τὸν κρημνὸν, παρὰ

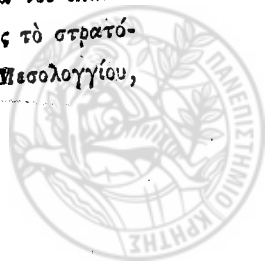

νά αίχμαλωτισθῆ, καὶ θυσιασθῆ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· τὰ ὅσα αὐτῶν θέλει ὑπάρχουσι διὰ πολὺν χρόνον.

Τοιοῦτον τραγικὸν διὰ τοὺς Τούρκους, καὶ σωτήριον διὰ τοὺς Ἕλληνας τέλος ἔλαβεν ἡ τῆς Ἀμπλιανης μάχη, ἣτις νομίζεται ἡ σημαντικωτέρα, καὶ κρισιμοτέρα διὰ τὰ προβ-
ρηθέντα αἷτια· ἔπεσαν εἰς ταύτην τὴν μάχην (ἐκτὸς τῶν πληγωμένων) ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Ὄθωμανοί· οὔτε τὸ ἡμοσι τοῦ στρατεύματος ἤθελε σωθῆ, ἂν ὁ ἥλιος ἐχάριζεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ φῶς του διὰ μίαν ἔτι ὥραν ὑπὲρ τὸ προσωρισμένον· ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐσκοτώθησαν ἐννέα, καὶ δώ-
δεκα πληγωμένοι· ἐλήφθησαν σημαῖαι· εἰκοσιτρεῖς, δύο κα-
νόνια, ἡ σκηνὴ τοῦ Πασᾶ, κάμπολοι ἵπποι, ἡμίονοι, ὄπλα, τροφαί, πολεμεφόδια, καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ὥρας ὀκτῶ, καὶ ἐν τέταρτον.

Διασωθέντων τῶν Ὄθωμανῶν κατὰ τὸν διαληφθέντα τρό-
πον εἰς τὸ, ἐν Γαβριᾶ στρατόπεδόν των, οἱ Ἕλληνες μολο-
νότι ἐγνωρίσθησαν νικηταί, καὶ τροπαιοῦχοι, ἄρχισαν νά ὀχυρώνωσιν ἐκ νέου τὰς θέσεις των· μὲ περισσοτέραν ἀσφά-
λειαν· ἄλλας ν' ἀφίνωσιν ἀχρησίμους εὔσας, καὶ μεταθέτων-
ται εἰς ἀναγκαιοτέρας· διότι ὁ Ἰσοῦφ Πασᾶς Μπερκόφτζαλης ἐπρόσμενεν ἐκ τῆς Θεσσαλίας ἡμέρα παρ' ἡμέραν τέσσαρας χιλιάδας Τουρκαλθανοὺς σκοπεύων διὰ τῆς ἐπικουρίας αὐ-
τῶν νά κινηθῆ καὶ ἐκ δευτέρου κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ σκο-
πὸς του δὲν ἐκτελέσθη διὰ τὸν διαχυθέντα πανικὸν φόβον εἰς τὰς καρδίας τοῦ στρατεύματός του ἐκ τῆς διαμνησθείσης μάχης· ἐφύλαττον ὅθεν ἀμφοτέρα τὰ μέρη τὰ ἴδια των στρα-
τόπεδα χωρὶς νά τολμήσῃ τὸ ἐν νά κινηθῆ κατὰ τοῦ ἄλλου.

Ἐν τσοσούτῳ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐφάνησαν εἰς τὸ στρατό-
πεδον· αἱ Ἐφημερίδες, τὰ Ἑλληνικὰ χρονικὰ τοῦ Μεσολογγίου,

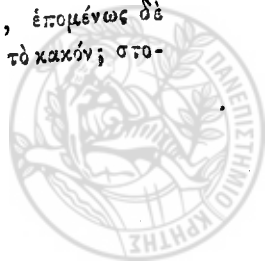
τὰ ὅποια ἀναγνωθέντα ἐτάραξαν πολὺ τοὺς ὀπλαρχηγούς· διότι ἔλεγαν ὅτι, ὁ Χρῆστος Μακρὺς, (ὅστις ἦν τότε εἰς τὸ Κράββαρι, δύο ἡμερῶν μακρὰν τῆς μάχης,) καὶ ὁ Δῆμος Σκαλτζᾶς (καὶ οὗτος τεσσάρων ὥρῶν, εἰς χωρίον Συγδίτζα προσευχόμενος μετὰ τῶν καλογήρων διὰ τὴν νίκην) ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς, καὶ ὅτι ὁ πρῶτος τοὺς ἐδίωξε μέχρι Θερμοπυλῶν μὲ τὸ ξίφος· ὕβριζαν πρὸς τούτοις πολλοὺς ἄλλους, καὶ ἐξαίρετως τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην ὡς Τουρκολάτριν κτλ. ἐν ᾧ αἱ θυσίαι τῆς οἰκογενείας του φέρουσι τὰ πρωτεῖα τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιασθέντων· δυσαρεστηθέντες διὰ τοῦτο κατὰ τοῦ Ἐφημεριδογράφου οἱ εἰς Ἀμπλιαννὴν ὀπλαρχηγοὶ ἔγραψαν πρὸς αὐτὸν ὡς ἐφεξῆς

Κύριε Συντάκτα τῶν Ἑλληνικῶν χρονικῶν.

» Κάνεν ἄλλο αἴτιον δὲν μᾶς παρακινεῖ νὰ εἴπωμεν
 » ὀλίγα τινὰ κατὰ τῶν Ἐφημερίδων σου, εἰμὴ, ὁ πρὸς
 » τὴν πατρίδα ἐνθερμος ζήλος μας, ὅστις οὔτε κολα-
 » κίαν μεταχειρίζεται, οὔτ' ὑποφέρει βλέπων ὕβριζομένην
 » ἀναιδῶς τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὰς Ἐφημερίδας σου δὲν βλέ-
 » πει τις, παρὰ λόγους γελοιώδεις, ψευδεῖς, καὶ βαρβαροῦβρι-
 » στικούς· οἱ γελοιώδεις εἶναι ἐκεῖνοι, δι' ὧν ἐπαινεῖς μὲ τί-
 » τλους παχεῖς ἄτομά τινα χαμερπῆ, ὕπουλα, καὶ φιλότουρ-
 » κα· δὲν ἠξεύρομεν ὅμως ἀπὸ φιλίαν κινούμενος, ἢ ἀπὸ
 » ἄγνοιαν τὰ ἐπαινεῖς· ἂν τὸ πρῶτον, φαίνεται ὁμοφρονεῖς,
 » εἰ δὲ τὸ δευτέρον, ἐξάίρετα θὰ προκόψει ἡ Ἑλλὰς ἔχουσα
 » τοιοῦτους κριτάς· ὅσας εἰδήσεις κηρύττεις περὶ Ἑλλήνων,
 » καὶ Ὀθωμανῶν, πολεμικὰς, καὶ πολιτικὰς, ὅλαι σχεδὸν
 » εἶναι ἢ ἰδικά σου, ἢ ἀργῶν ἀνθρώπων πλάσματα· πᾶς
 » φρόνιμος ἄνθρωπος ὅσον μακρὰν τῆς Ἑλλάδος κἂν δια-

» τρίβη ἀκούων τὰ τοιαῦτα δὲν τὰ πιστεύει ποτέ· ὅσον δὲ
 » πρὸς τοὺς, εἰς τὴν Ἑλλάδα διατρίβοντας Ἕλληνας, τόσῃ
 » ὑπόληψιν ἔχουσιν, ὅσῃν αἱ ἀραβικαὶ μυθολογίαι τῆς λε-
 » γομένης Χαλεμᾶς· δὲν ἠκούσαμεν ἀκόμη ἀνθρώπους νὰ
 » ἐκφράζωνται καὶ πρὸς αὐτοὺς σχεδὸν τοὺς ἐχθροὺς τῶν μὲ
 » τοιούτους βαρβαροῦριστικούς λόγους, οἷους σὺ ἐπισορεύεις,
 » καὶ ἀποσφενδονίζεις κατὰ ἀτόμων χωρὶς τινὸς κρίσεως,
 » καὶ ἀποδείξεις· ἀλλ' ἀκοῇ μόνῃ, ἢ ἀληθέστερον εἶπειν,
 » κακία κατασυρόμενος κηρύττεις αὐτὰ ἀντάρτας, φα-
 » τριαστὰς, ἀντιδιοικητὰς, ἀντιπατριώτας, Τουρκολάτρας,
 » προδότας, καὶ τὰ παρόμοια· μὴν εὐχαριστοῦμενος εἰς ὅλα
 » ταῦτα, συμβουλευεῖς πρὸς τοῦτους τὴν Διοίκησιν νὰ ἐξα-
 » λείψῃ ριζόθεν ὅλους τοὺς κατὰ σέ τοιούτους, καὶ ὅσους
 » ἀκόμη τολμήσουν νὰ μνημονεύσωσι τὰ ὀνόματά των. Πόσῃ
 » χρεῖν ἦθελ' ἔχουσιν, ὁ Διονύσιος τῆς Σικελίας, ὁ Νέρων
 » τῆς Ῥώμης, ἢ ἡ ἱερὰ ἐξέτασις τῆς Ἰσπανίας, ἐνὸς τοιούτου
 » ὑποκειμένου, ἂν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐποχὴν των.»

Σὺ ἀφ' ἐνὸς ὁμολογεῖς τὴν Διοίκησιν Σεβασμίαν, δικαίαν,
 » καὶ φιλόστοργον μητέρα· ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν παρακινεῖς νὰ
 » φανῇ ἄδικος, καὶ σκληρὰ Μητριὰ πρὸς τὰ γνήσια τέκνα
 » τῆς· δὲν εἶχες, κύριε Συντάκτα, ἄλλο εἶδος Συμβουλῆς
 » νὰ προτείνῃς εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ περιποιητῆι τὰ τέ-
 » κνη τῆς ὡς ἀληθῆς μήτηρ; καὶ ποῖαι μητέρες ἄραγε ἀνε-
 » θρεψῆν καλὰ τέκνα; ὅσαι τὰ ἐμεταχειρίσθησκν μὲ σκλη-
 » ρότητα, ὕβριτας, καὶ ζυλοκοπισμοὺς, ἢ ὅσαι μὲ ἡμερό-
 » τητα καταλλήλους συμβουλὰς, καὶ ἠθικὰ πρᾶδειγματα;
 » δὲν ἠξεύρεις, ὅτι, ὕβριζόμενος ἓνας ἀθῶος, καὶ μὴ εὐρίσ-
 » κων ἀμέσως ἱκανοποίησιν παραπονεῖται, ἐπομένως δὲ
 » ἀπελπίζεται, καὶ ἀπελπισθεὶς κινεῖται εἰς τὸ κακόν; στο-

» γὰρ εἶσαι ἴσως ἴδι, ὑβρίζεις Σωκράτας, Ἀριστείδας, καὶ
 » Φωκίωνα, ὥστε ν' ἀδιαφορῶσιν εἰς τὰς φλυαρίας σου ;
 » οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον πανταχοῦ ἐθριάμ-
 » βευσαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἀφ' ἧς ὥρας ἤρχισες σὺ νὰ
 » ὑβρίζης, καὶ συκοφαντῆς αὐτούς, ἐπαινῆς δὲ τοὺς ὑπού-
 » λους, καὶ ἀνάνδρους, ἔκτοτε ἐψυχράνθη ὁ, πρὸς τὴν πα-
 » τρίδα ζῆλος των, καὶ ἐσμικρύνθη ἡ, πρὸς τὰ κοινὰ συμ-
 » φέροντα προθυμιάτων· διότι ὑποπτευόμενοι τὰς τοιαύτας
 » συκοφαντείας ἀδιαφοροῦσιν εἰς ὅσα ἡ πατρίς σήμερον ἔχει
 » χρεῖαν μεγίστην διὰ τὴν σωτηρίαν της· παῦσε ἐπαινῶν εἰς
 » τὸ ἐξῆς ἄτομα ἀνάνδρα, καὶ ψοφοδεῆ, τὰ ὅποια, ἐν ᾧ οἱ
 » ἀνδρεῖοι, καὶ ἀπτόητοι ὄπλαρχηγοὶ, μάχονται ἐπιμό-
 » νως κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, ἐκεῖνα καταφεύ-
 » γουσιν εἰς τὰς κοιλάδας, Δάση, καὶ κορυφὰς τῶν βου-
 » νῶν· καὶ εἰ μὲν νικήσωσιν οἱ πιστοὶ πατριῶται, προ-
 » λαμβάνουσιν ἐκεῖνοι τὴν εὐκαρίαν γράφοντες πανταχοῦ
 » ὅτι, αὐτοὶ μόνοι ἠνδραγάθησαν· ἂν δὲ νικηθῶσιν ὅτι, αὐτοὶ
 » μόνοι ἐσώθησαν διὰ πολλῶν κινδύνων· κρίνοντες περιττὸν
 » νὰ εἴπωμεν πλειότερα, σὲ παρακαλοῦμεν τέλος πάντων,
 » καὶ σὲ συμβουλεύομεν ν' ἀκολουθῆς εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς δύο
 » τούτους κανόνας, πρῶτον, νὰ ζητῆς εἰς ὅλα τὴν ἀλήθειαν,
 » δεύτερον νὰ περιορίζεσαι εἰς μόνον τὰ ὠφέλημα.

28 Ἰουλίου 1824.

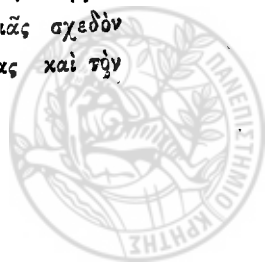
Οἱ κατὰ τὸ στρατόπεδον
 Ἄμπλαρης ὄπλαρχηγοὶ
 καὶ ἀξιωματικοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μάχη τῆς Παράσσαρης.

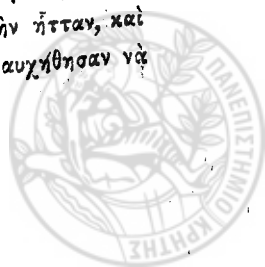
Ἐπειδὴ, ὡς προεῖρηται, οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ἄλλο στρατόπεδον ἐτόλμα νὰ κινηθῇ εἰς δευτέραν μάχην, οἱ Ἕλληνες ἐπιθυμοῦντες νὰ τοὺς διώξωσιν ἐκεῖθεν, ἢ τοὺς ἀφαιρέσωσι τοῦλάχισον διὰ τῆς τόλμης πᾶσαν ἐλπίδα προχωρήσεως, ἀποφάσισαν νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην των· κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην ὄθεν Σεπτεμβρίου συμβούλιον πολεμικὸν ποιήσαντες ἐπέκριναν συμφώνως· οἱ μὲν ὀπλαρχηγοί, Γεώργιος Δράκος, Κίτζος Τζαβέλλας, Γιώτης Δαγκλῆς, Λάμπρος Ζάρμπας, Νάκος Πανουριᾶς, Πεῖραιδὸς, καὶ Κωνσταντῖνος Καλύβας νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ πεντακοσίους συντρόφους· οἱ δὲ, Τοῦσας Ζέρβας, Σκαλιτζοδῆμας, καὶ ἄλλοι διάφοροι ἀξιωματικοί, νὰ μείνωσιν εἰς φύλαξιν τοῦ στρατοπέδου· τὸ σχέδιον ταύτης τῆς ἐκστρατείας ἔγεινεν ὡς ἐφεξῆς· πλησίον τοῦ στρατοπέδου τῶν Ὄθωμανῶν κατὰ τὸ μεσημβρινὸν πλάγιον τὸ κλίνον πρὸς τὸν Παρνασσόν, κεῖται τὸ κατηδαφισμένον χωρίον, Πανάσσαρη· μεταξὺ αὐτοῦ, καὶ τοῦ στρατοπέδου ὑπάρχουσι λόφοι τινὲς πετρώδεις, καὶ ἐκ φύσεως ὄχυροί· παρὰ τούτοις δὲ, καὶ κατὰ τὸ δυτικοβόρειον, μία στενωπὸς, σκάλα, καλουμένη· αὐτὰς τὰς θέσεις ἀποφάσισαν νὰ προκαταλάβουν, καὶ ὄχυρώσωσι τὴν νύκτα, τῷ πρωῖ δὲ νὰ ἐρεθίσωσι τοὺς Τούρκους εἰς μάχην· μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ συμβουλίου ἀμέσως ὁ Δράκος, Δαγκλῆς, Πεῖραιδὸς, Πανουριᾶς, καὶ Καλύβας διευθύνθησαν εἰς τὸ χωρίον, Βάργανην, ἀπέχον τοῦ Ὄθωμανικοῦ στρατοπέδου μιᾶς σχεδὸν ἑώρας· ἐκεῖ ἀνεπαύθησαν προσμένοντες τὸ ἔσπερας καὶ τὴν

Κίτζον Τζαβέλλα· ἀλλ' αὐτὸς μετὰ τοῦ Δάμπρου Ζάρμπά μεταμεληθέντες, ἢ ἄλλως πως κρίναντες τὸ πρᾶγμα ἔμειναν ἐς τὸ στρατόπεδον· οἱ ἐκστρατεύσαντες τῷ ἀπεκρίθησαν ὅτι λυποῦνται μὲν διὰ τὸ φέρσιμόν του, δὲν ἐμποδίζονται ὁμως διὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἐγκριθὲν σχέδιον· ἐν τοσοῦτῳ, οὔσης βροχερῆς τῆς νυκτὸς κατέλαβαν τὸ πρωτὶ ἐκ τῶν ῥηθέντων θέσεων τρεῖς μόνας τὰς πλέον ὄχυράς· τοποθετηθέντες, καὶ ἀνεγαίραντες ἐκ τοῦ προχείρου προμαχώνας, ἐπεμψαν τριάκοντα στρατιώτας ἐκλεκτοὺς, καὶ ὠκύποδας, ὅπως διὰ τινος ἀκροβολισμοῦ ἐρεθίσωσι τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς μάχην· ὁ Τζέλιος Πίτζαρης, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε φθάσῃ εἰς ἐπικουρίαν μὲ τέσσαρας χιλιάδας Ἀλβανοὺς Τόσχηδες, ὡς προείρηται, παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Πασᾶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ διατάξῃ τὸ ἐπίλοιπον στράτευμα νὰ μὴ κινηθῇ εἰς πόλεμον, ὑποσχόμενος ὁ ἴδιος μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ὄνειδος τῆς Ἀμπλιανῆς· ἡ αἴτησίς του εἰσηκούσθη, καὶ οὕτως ἀμέσως ὤρμησε κατὰ τῶν Ἑλλήνων· οἱ τριάκοντα ὀπισθοδρομήσαντες μαχόμενοι εἰσῆλθον εἰς τὸ περιχαράκωμα τοῦ Δράκου· πλησιάσαντες ἐπερικύκλωσαν στενῶς τὰ ὄχυρώματα· ἡ σκάλα οὔσα ἡ σημαντικότερα θέσις ἐμπιστευθεῖσα δὲ εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ Νάκου Πανουριᾶ ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῇ· ἂν ὁ Γιώτης Δαγκλῆς δὲν ἐπρολάβανε νὰ τρέξῃ εἰς ἐπικουρίαν του, καὶ ἐμφυχώσῃ τοὺς στρατιώτας· μόνος ὁ ἀξιωματικὸς Θανασοῦλας Σαίνης Σουλιώτης ἐδείχθη ἀνδρείως βαστάσας τὸ στενὸν μὲ δέκα μόνους συντρόφους ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ ἕωσού ἐφθασε καὶ ὁ Δαγκλῆς· ὁ Δράκος ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ ὄχυρώματός του, πατωδου, ὄντος, καὶ κρημνώδους ἐστενοχωρήθη τόσον διὰ τὴν πληθύν, καὶ ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, ὥστ'·

ἐκατήντησε νὰ πολεμᾷ μὲ τοὺς λίθους, μολονότι ὁ Περβαί-
 βὸς τοποθετημένος ὦν ἐκ τοῦ ὀπισθεν μέρους, τῷ ἔπεμψε
 τεσσαράκοντα στρατιώτας μὲ τὸν ἀξιωματικὸν Κ: Καλύβαν,
 πάλιν ὁ κίνδυνος ἦν ἀναπόδραστος· οἱ Τοῦρκοι ἐφιλοτιμή-
 θησαν διὰ τὴν ὑπόσχεσίν των νὰ κερδίσουν τὴν νίκην, καὶ
 νὰ μὴ λάβωσι τὴν πρώτην, καὶ χεῖριστον καταισχύνην τῶν
 πρὸ δύο μηνῶν [ἠττηθέντων ὁμογενῶν του· ἡ πλάστιγξ τῆς
 νίκης κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν ἐκλίνε
 πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς· ἡ ἐπικίνδυνος θέσις ἐπρομήνυε σημαν-
 τικὴν ζημίαν εἰς τοὺς ἠττηθησομένους μὴ δυναμένους (διὰ
 τὸ ἀνώμαλον, ἀνωφερὲς τοῦ τόπου, καὶ πληθὺν τῶν ἐχθρῶν)
 νὰ ὀπισθοδρομήσωσι· δὲν ἔμεινεν ὄθεν ἄλλη ἐλπίς εἰς τοὺς
 Ἕλληνας, παρ', ἢ νὰ χαλάσωσι διὰ τῆς τόλμης τὸν ἐχθρὸν,
 ἢ νὰ θανατωθῶσιν ἐν τῷ ἀγῶνι· διὸ ἀφίσαντες ἀνά εἴκοσι
 στρατιώτας εἰς τὰ δύο ὀχυρώματα διὰ νὰ κτυπῶσιν ἐκ τοῦ
 ὀπισθεν τὰς πτέρυγας χορηγούσας ἐπικουρίαν εἰς τὸ κέντρον,
 οἱ ἐπίλοιποι ἀποσπᾶσαντες τὰ ξίφη ὤρμησαν κατὰ τοῦ κέν-
 τρου, τὸ ὅποιον ἔδειξε τόσῃ ἀνδρείαν, καὶ ἀφοβίαν, ὥστε
 ἂν ὁ ἀτρόμητος Βασίλειος Δαγκλῆς δὲν ἐφόνευε τὸν ἀρχηγόν
 του, ἀναντιρρήτως οἱ Ὀθωμανοὶ ἔμελε νὰ ψάλλωσι τὰ
 νικητήρια· ὁ θάνατος αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐπίμονος ὀρμὴ τῶν Ἑλ-
 λήνων ἔτρεψε τέλος πάντων εἰς φυγὴν τὸ κέντρον, τὸ πα-
 ράδειγμα τοῦ ὁποίου ἠκολούθησεν ἡ δεξιὰ, καὶ ἀριστερὰ
 πτέρυξ· αὕτη ἡ νίκη ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐν εἶδος
 χαρᾶς συγκερασμένης μὲ θαυμασμόν· δὲν τὴν ἔκραζαν νί-
 κην, ἀλλὰ σωτηρίαν τῆς ζωῆς των) ἀποροῦσαν πρὸς τοῖς
 ἄλλοις βλέποντες τοὺς, ἐν τῷ στρατοπέδῳ Ὀθωμανοὺς ἀδια-
 φοροῦντας διόλου, μᾶλλον δὲ χαίροντας διὰ τὴν ἦτταν, καὶ
 ὄνειδος τῶν Τουρκαλβανῶν· πρῶτον διότι ἐκαυχῆθησαν νὰ

νικήσωσι· δεύτερον, διὰ τὴν ἀντιπάθειαν, ἣτις ἐπιβράτει εἰς αὐτὰ τὰ δύο ἔθνη, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν. πολλάκις, εἰς διαφόρους μάχας ὠφελήθησαν οἱ Ἕλληνες. (*) ἐν τοσοῦτω τοὺς ἐδίωξαν οἱ Ἕλληνες, μέχρι τῶν σκηνῶν· εἰς ἑκατόνταρχος, ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Περρραιβοῦ, Ἰωάννης Ψάρος τοῦνομα, Σουλιώτης τὴν πατρίδα, πλησιάσας εἰς τὴν Σκηνὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ τζέλιου Πίτζαρη, ἐφώνησε τοὺς ἐφεξῆς λόγους·

» Σᾶς παρακαλοῦμεν, Τοῦρκοι, νὰ προσμείνετε ἀκόμη δέκα » ἡμέρας εἰς τὸ στρατόπεδόν σας· ἂν θέλετε νὰ μάθη μετὰ » τοῦτο μίαν χαροποιὰν εἶδῃσιν. » οἱ λόγοι οὗτοι γνωστοποιηθέντες ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ὄλον τὸ στρατιωτικὸν ὑπεθύμισαν τὴν πρὸ μικροῦ εἰς Ἀμπλιανὴν Τραγικὴν των συμφορὰν μᾶλλον, ἢ τὴν, πρὸ ὀφθαλμῶν· διὸ καὶ μεθ' ἡμέρας ἐξ τρίτη ὥρα τῆς νυκὸς ἀφίσαντες τὸ στρατόπεδον ἔφυγαν μὲ τρόμον, καὶ ἀταξίαν μηδενὸς διώκοντος· εἰς μάτην ἠγωνίσθησαν οἱ Πασάδες, καὶ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ νὰ τοὺς ἠσυχάσωσι μὲ ἀπειλάς, κολακίας, ὀποσχέσεις, καὶ δεήσεις· ὁ διασπαρεὶς φόβος ὑπερεῖχε καθ' ὅλα· ἀκούσαντες τὸ πρῶτ' οἱ Ἕλληνες τὴν ἀπροσδόκητον φυγὴν των ἔσπευσαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διώξωσιν, (ἐπεὶδὴ εἶχαν φθάσῃ εἰς τὰς θερμοπύλας) ὅσον πρὸς λαφυραγωγίαν τοῦ στρατοπέδου· ἐν ᾧ εὔρον ζῶα φορτηγὰ τροφάς, ἱμάτια, καὶ ἄλλα παρόμοια.

(*) Οἱ Ἀσιανοὶ καυχῶνται νὰ ἦναι γνήσιοι Μωαμετάνει, τοὺς δὲ Τουρκαλθανοὺς νεμίζουσι ὡς νόθους, καὶ ἀπίστους· μετὰ τὸ νὰ ἀγνοῖ τὸ ἐν τοῦ ἄλλου τὴν διάλεκτον, ἔχοντα τὰ ἦθη, καὶ ἔθη αὐτῶν διόλου διαφορετικὰ, οὔτε συναναστροφὰς μεταχειρίζονται· διὰ τοῦτο ἡ συχνὴ, καὶ ἐλευθέρᾳ συνομιλία τῶν Τουρκαλθανῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰς μετ' ἀλλήλων πολυχρονίους σχέσεις, διεγείρουσι ἐπὶ μᾶλλον τὸ μῖσος, καὶ ἀπιστοφὴν μεταξὺ τούτων τῶν δύο ἔθ, ὧν.

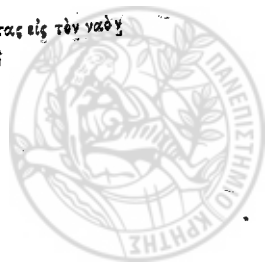

» Τσιαούτην ἔκβασιν ἔλαβεν εἰς διάστημα δύο μηνῶν ἡ Ἐκστρατεία τοῦ Δερβίζ Πασᾶ πληρεξουσίου τῆς ρούμελης· εἰς δὲ τὴν μάχην τῆς Πανάσσαρης ἐσκοτώθησαν Τοῦρκοι ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα ἐκτὸς τῶν πληγωμένων. Ἕλληνες πέντε καὶ ἑπτὰ πληγωμένοι, ἐξ ὧν οἱ δύο ἀπέθανον μεθ' ὧν συναριθμεῖται καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Καραϊσκάκη; (*) ἀνδρεῖος χιλίαρχος Γκιόκας χορμοβίτης, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος ἐλύπησεν οὐκ ὀλίγον τοὺς Ἕλληνας· εἰς ταύτην τὴν μάχην δὲν ἐκινδύνευσαν πλείονες τῶν διακοσίων ἐξήκοντα Ἑλλήνων κατὰ τεσσάρων χιλιάδων Τουρκαλβανῶν Τόσκηδων.

» Αἱ διαληφθεῖαι δύο λαμπραὶ νίκαι, καὶ ἡ φυγὴ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τὴν Γραβιὰν ἐμάκρυναν πάντα κίνδυνον προσωρινὸν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες μολαταῦτα δὲν ἀνεπαύοντο βλέποντες τὸν ἐχθρὸν στρατοπεδευμένον εἰς τὰς Θερμοπύλας· ἀποφάσισαν ὅθεν νὰ τὸν ἐξώσωσιν ἐκείθεν πρὶν λάβῃ ἄλλην βοήθειαν, καὶ κινήθη ἐκ δευτέρου κατ' αὐτῶν· ἀλλ' ἐτοιμαζόμενοι νὰ στρατεύσωσιν, εἰδοποιήθησαν ταυτοχρόνως ὅτι, τὸ ἐν Θερμοπύλαις στρατόπεδον διελύθη μὲ ἀκραν Λειποταζίαν ἐπὶ προφάσει ἐλλείψεως μισθῶν· καὶ οὕτως εἰσελθὼν εἰς τὴν Θετταλίαν ἐληλάτησε τὰς τε Πεδεινάς, καὶ ὄρεινὰς αὐτῆς πόλεις, καὶ χωρία· ταῦτα ἀκούσας ὁ Σουλτάνος, ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ Δερβίζ Πασᾶ, οὐ μόνον τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς ἐπομένως τοῦ ἐστέρησε.

Καί τοι ἐλευθερωθέντες οἱ κάτοικοι ἐκ τοιούτου δυνατοῦ ἐχθροῦ ἠσύχαζον, ἄλλοι μὲν εἰς τὰ ὄρεινὰ χωρία, ἄλλοι δὲ, εἰς τὰ ἄνδρα τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ Ἐλικῶνος, καὶ ἄλλοι εἰς

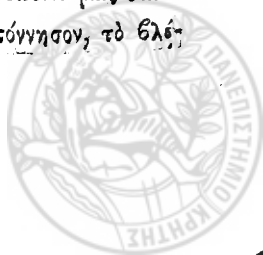
(*) Τὸν Καραϊσκάκην ἀσθενῆ ὄντα ἄφισαν μὲ δέκα στρατιώτας εἰς τὸν ναὸν τοῦ προφήτου ἡλιοῦ κείμενον μεταξὺ Βάργανης, καὶ Σκάλας.)

ἡλιοβάτους κρημνούς, σπήλαια δάση κείμενα εἰς τὰ μεσημέριον παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τρεφόμενοι οἱ πλείστοι μὲ ἀγριολάχανα, ἀσυνήθεις καρπούς τῶν δένδρων, καὶ ὄστρακοδέσματα· διότι οὔτε βοὰς εἶχαν νὰ γεωργήσωσιν, οὔτ' ἐλπίδα βεβαίαν νὰ συνάξωσι τοὺς καρπούς ἐν καιρῷ τοῦ θέρους.

Τὰ στρατεύματα ἀφοῦ ἔβαλαν τὴν ἀναγκαίαν φρουρὰν εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ Ἄμπλιανην, τὰ ἐπιλοιπα κατέβησαν εἰς τὴν Ἄμφισσαν, Κρίσσαν, καὶ Δελφούς διὰ νὰ χειμάσωσι παρελθόντων μόλις δύο μηνῶν ἔλαβον νέας ἐντόνους διαταγὰς τῆς Διοικήσεως, (προεδρεύοντος τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου Ἰδραίου) δι' ὧν ἐπροσκαλοῦντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Πελοπόννησον, καὶ συλλάβωσιν, φονεύσωσιν, ἢ διώξωσι τοὺς κυρίους. Πέτρον Μαυρομιχάλην, ἀνδρέαν Ζαήμεν, Ἀναγνώστην Δελιγιάνην, Ἀνδρέαν Λόντον, Θεόδωρον Κωλοκοτρώνην, Νικήταν Σταματελόπουλον, καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν ἀποκηρυχθέντας ἀντάρτας, καὶ ἀντιδιοικητὰς· ἡ Διαταγὴ αὕτη ἐλύπησεν αἰσθαντικώτατα τὸ στρατιωτικόν, τὸ πλείστον μέρος τοῦ ὁποίου ἐγνωμοδοτεῖ νὰ μὴν ἐκτελέσῃ ταύτην ὡς ὀλεθρίαν διὰ τὴν Πατρίδα, προλέγον ὅτι ἐξ αὐτῆς μέλλουν νὰ πρακύψωσιν ἐμφύλιοι πόλεμοι, νὰ πλημμυρίσωσι πάθη δυσεξάλειπτα μεταξὺ στερεοελλαδιτῶν, καὶ Πελοποννησίων, τὸ δὲ χεῖριστον μέλλουν ἔπειτα οἱ ἐχθροὶ νὰ ἐκπεραιώσωσι τὸν σκοπὸν των πληρέστατα καὶ χωρὶς τινος κινδύνου· ταῦτα φιλονεικούντων, καὶ βασανιζόντων τῶν στρατηγῶν, καὶ ἀξιωματικῶν διὰ τινὰς ἡμέρας εἰς ἐξ αὐτῶν ἐκφράσθη πρὸς τοὺς ἐπιλοίπους ὡς ἐφεξῆς.

« Ἀδελφοὶ συναγωνισταί! τὸ κίνημα, τὸ ὁποῖον μᾶς διατάττει ἡ Διοίκησις νὰ κάμωμεν διὰ Πελοπόννησον, τὸ ἐλέγ-

» πω κακόν, καὶ ὀλέθριον διὰ τὴν Ἡατρίδα, καὶ δὲν ἔμπο-
 » ρῶ νὰ γνωρίσω καμίαν διαφορὰν ἀφ' ἐνὸς ἄλλου, τὸ ὅποῖον
 » Περικλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐπροξένησε εἰς τὸν Ἑλλάδα κατ' ἐκεί-
 » νους τοὺς χρόνους· ἐκεῖνος δαπανήσας διὰ τὴν φιλαρχίαν
 » τοῦ τὰ δημόσια στρατιωτικὰ χρήματα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τοῦ
 » ἐζητοῦσαν μεταταῦτα λογαριασμὸν, γνωρίζων ὅτι, ἂν ἔδι-
 » δεν, ἔμελε νὰ χάσῃ ὄχι μόνον τὴν θέσιν, καὶ ὑπόληψιν
 » του, ἀλλ' ἴσως καὶ τὴν ζωὴν του ὡς παρανόμωσ δαπανή-
 » σας τὰ χρήματα· διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον· ἀναψε τὸν
 » πόλεμον μὲ τὴν Πελοπόννησον, πόλεμον ὅστις διήρκησε
 » χρόνους εἰκοσιεπτὰ, πόλεμον, ὅστις ἔκτοτε κατήντησε τὸ
 » ἔθνος μας, μὲ τοὺς ἀλλεπκλήλους ἐμφυλίους πολέμους,
 » καὶ διχονοίας, τὸ ἔρμαιον καὶ παίγιον διαφόρων ἔθνῶν,
 » ἐσχάτως δὲ τῶν Ὀθωμανῶν· ἡ σημερινὴ ἄρα ὑπόθεσις δὲν
 » εἶναι ἡ αὐτὴ μ' ἐκείνην τοῦ Περικλέους; δὲν εἶναι λέγω, αἱ
 » Βρετανικαὶ λύραι, αἱ ὅποῖαι προξενοῦν καὶ τώρα τὰς τα-
 » ραχὰς καὶ διχονοίας; ἄρα τὸ παράδειγμα τοῦ Περικλέους,
 » ἂν θέλωμεν τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, δὲν χρεωστοῦμεν
 » νὰ τὸ ἐχῶμεν ὡς διδάσκαλον; ἡμεῖς ἐντοσοῦτῳ πρέπει νὰ
 » σεβασθῶμεν, καὶ ἐξακολουθήσωμεν τὴν διαταγὴν τῆς Λιοι-
 » κήσεως, ὄχι ὅμως κατὰ γράμμα καὶ τὰ διατατόμενα·
 » διότι κινδυνεύει τότε νὰ σευσθῇ ὅλον τὸ ἔθνος μας μὲ
 » τόσην ἀτιμίαν, καὶ ὄνειδος, μ' ὅσην τιμὴν, καὶ δόξαν ἀψώ-
 » θη σήμερον· ὡς ὑπάγωμεν, ὄχι ὅμως ὡς τιμωρηταὶ, ὄχι
 » ὡς διώκται, ὄχι ὡς ἄρπαγες τῶν δημογενῶν μας, ἀλλ' ὡς
 » συμβιβασταὶ, ἀλλ' ὡς ἄσυλα τῶν διωκομένων· καὶ τέλος,
 » ὡς συναδελφοί.

» Ἀφ' ὅλας τὰς ὁποίας ἐκερδίσαμεν νίκας ἕως τῆς σή-
 » μερον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἡ ἐνδοξοτέρα, ἡ ἀθάνατος, καὶ

» ἡ σωτήριος διὰ τὸ ἔθνος μας εἶναι, τὸ νὰ καταπαύσωμεν
 » αὐτὴν τὴν κατηραμένην, καὶ ὀλέθριον διχόνοιαν δίδοντες
 » νὰ καταλάβωσιν οἱ τοιοῦτοι ταραχοποιοὶ ὅτι, ἂν καὶ ἐκ
 » δευτέρου πράξωσι τὰ παρόμοια, τὰ ὄπλα, ὡς ὑπερασπίζοντα
 » πάντοτε τὸ κοινὸν συμφέρον, θέλουσιν ὑποχρεωθῆ ἔπειτα
 » νὰ τοὺς παιδεύσωσιν αὐστηρῶς, καὶ νομίμως. »

Συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὰς διανοίας τῶν στρατηγῶν,
 καὶ ἀξιώματικῶν αὐτῆ ἢ παραίνεσις· ἀποφάσισαν κοινῶς νὰ
 τὴν διατηρήσωσι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν· καταβάντες λοιπὸν
 εἰς τὸν χρισσαῖον κόλπον ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα, ἐν οἷς
 πλεύσαντες τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀπέβησαν ἄντικρυς εἰς
 Βοσιτίζαν· κάκειθεν δι' ἡμερῶν δύο ἀνέβησαν εἰς τὰ καλά-
 βρυτα, ὅπου ἀνέμενον ἡμέρα παρ' ἡμέραν τὸν Ἰωάννην Κω-
 λέτην διωρισθέντα παρὰ τῆς Διοικήσεως πληρεξούσιον τῶν
 ὄπλων, καὶ δι' αὐτῶν διώκτην τῶν ἀποκηρυχθέντων ἀντι-
 διοικητῶν (πρὸ τῆς ἀφίξεως τούτου ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν
 Καραϊσκάκην, καὶ Τταβέλλαν ὁ ὄπλαρχηγὸς Κωνταντίνος
 Πετιμεζᾶς Πελοποννήσιος· οὗτος τρέφων παλαιὸν μῖσος κατὰ
 τοῦ Ἀνδρέα Ζαήμη ἐξέμεσε κατ' αὐτοῦ διαφόρους συκοφαν-
 τίας, διὰ νὰ ἐρεθίσῃ εἰς ὀργὴν καὶ ἐκδίκησιν τοὺς ἀκροατὰς
 ἐβεβαίωσεν ὅτι, ὅλοι οἱ θησαυροὶ, καὶ πολῦτιμοὶ λίθοι τῶν
 Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ Καλαβρυτινῶν Ἀρχόντων διατηροῦν-
 ται εἰς τὴν Κερπινὴν, (*) καὶ μάλιστα εἰς τὸν Πύργον τοῦ
 Ζαήμη· ὁ Καραϊσκάκης, καὶ Γζαβέλλας λησμονήσαντες τὴν,
 μετὰ τῶν συναγωνιστῶν των ἀπόφασιν, ἐνέκριναν (μὲ τὸ
 πρόσχημα τῆς διαταγῆς τῆς Κυβερνήσεως) νὰ λεηλατίσωσι

(*) Χωρὸν μίαν ὄραν ἀπέχον τῶν Καλαβρυτῶν, κείμενον εἰς θέσιν ὑψηλῆς
 καὶ ὑγεινῆς.

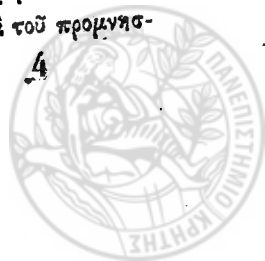
τὴν Κερπινίην ἐπὶ προφάσει ὅτι, κινουῦνται κατὰ τοῦ Ζαήμη, καὶ Λόντου ὄντων ἀμφοτέρων εἰς τὸν Πύργον τῆς Κερπινίης ἐπιθυμοῦντες καὶ ἄλλους συμμετόχους τῆς παρεκβάσεώς των, ἐσυμβούλευσαν τὸν μνησθέντα Πετιμεζᾶν ἀπελθόντα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δράκου, Δαγκλῆ, Ζέρβα, καὶ Περρραιβοῦ νὰ ἐρεθίσῃ καὶ αὐτοὺς κατὰ τοῦ Ζαήμη, καὶ Λόντου· ἐνήργησε τὴν συμβουλὴν ὁ ἀποσταλεὶς, ἀλλ' οἱ διαλληφθέντες συμφώνως μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῶν, γνόντες τοὺς ὀλεθρίους σκοπούς του, τὸν ἀπέβαλαν περίλυπον· ἐν τοσοῦτῳ οἱ πρῶτοι ἐκτέλεσαν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Πετιμεζᾶ ληλατήσαντες τὸ χωρίον μὲ τὸν πλέον σκληρὸν τρόπον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασε καὶ ὁ πληρεξούσιος εἰς τὰ Καλάβρυτα, οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀφοῦ τὸν ἐδέχθησαν μὲ τὴν ἀνήκουσαν ὑπακοήν, τὸν ἐβεβαίωσαν ταυτοχρόνως ὅτι, μὲ ἄκραντων δυσαρέσκεϊαν θεωροῦσι τὰ τοιαῦτα κινήματα τῆς Διοικήσεως ὡς αἷτια πολλῶν διχονοιῶν, καὶ συμφορῶν διὰ τὸ ἔθνος· ὁ πληρεξούσιος ἐν ᾧ εὐηρεστήθη διὰ τὰ πατριωτικὰ φρονήματα τῶν στρατηγῶν, ἐπολιτεύθη τοὺς ἀποκηρυχθέντας μὲ τὸν πλέον φιλάνθρωπον, καὶ ἐπιεικῆ τρόπον συμβουλεύων μάλιστα, καὶ νοουθετῶν αὐτοὺς, ἢ παιδεύων, καὶ κολάζων διὰ τὰ ἀμαρτήματα· ἂν ἐπράχθησαν τινὲς καταχρήσεις (ἐκ τὸς ἐκείνων τοῦ Γκιῦρα) παρὰ τῶν Χερσοελλαδιτῶν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους, κατὰ τοῦτο κατηγοροῦνται μᾶλλον οἱ δεῦτεροι· διότι ἔχοντες μεταξὺ τῶν ἀντιπαθείας ἐρέθιζαν τοὺς πολεμικοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν παθῶν των· ἡ πηγὴ τῶν τοιούτων προέκυψεν ἀπὸ τοὺς πολιτικούς διὰ τὴν πλεονεξίαν, καὶ δοξομανίαν, τὰ ὁποῖα εἶναι πανταχοῦ τῆς διχονοίας τὰ σπέρματα, καὶ τῶν λαῶν τὰ δυστυχήματα.

Ἄς μοι συγχωρηθῇ νὰ εἰπῶ ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ προμνησ-

(ΤΟΜ. Β΄.)

4

θέντος Γκοῦρα· διότι ὁ ἱστορικὸς τῶν Ἀθηναίων Δ. Σουρμελήης, ἢ ἀγνοῶν, ἢ σιωπῶν τὴν ἀλήθειαν τῶν πρακτικῶν του, τὸν ὑψώνει μὲ τοὺς ἐφεξῆς λόγους « Τὸ ἔθνος (λέγει) χροσοτεῖ » πολὺ εἰς τὸν ἀείμνηστον Γκοῦραν διὰ τὴν παῦσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· ὅτι ἂν αὐτὸς δὲν ἤθελε περᾶσαι εἰς Πελοπόννησον, τὸ κακὸν ἤθελε κορυφωθῆ, καὶ ἡ Ἑλλάς ἐκινδύνευε τὴν ὑπαρξίν της (Ἱστορ. Ἀθην. Βιβ. Α. Κεφ. Ζ'. στυχ. 5.)

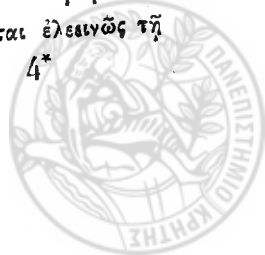
Οἱ τοιοῦτοι ἔπαινοι ἦσαν διόλου ἀνάρμοστοι εἰς τὸν Γκοῦραν· ἔπρεπε δὲ νὰ τοὺς εἶπη ὁ ἱστορικὸς εἰς τὰ, ἀπὸ Ἄμφισσαν εἰς Πελοπόννησον εἰσελθόντα σώματα, τὰ ὅποια ἦσαν τῷ ὄντι ἡ μόνη ἀσφάλεια, ἡ ἐλπίς τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ κατάπαυσις τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καθὼς ἡ πεῖρα τὸ ἔδειξε προφανέστατα· ὁ Γκοῦρας εἰσεῖλθεν εἰς Πελοπόννησον μὲ τὸ πῦρ, ἀρπαγὴν, καὶ κολαστήρια· ἰκανὴν ποσότητα χρημάτων ἤρπασε διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Νοταρέων εἰς Τρίκκαλὰ· τὸν σέβάσμιον, καὶ φιλόμουσον Ἀρχιερέα Παλαιῶν Πατρῶν κύριον Γερμανὸν ἀναιδῶς, καὶ ἀπανθρώπως πεζόν, καὶ ἀνυπόδητον ἔσους ἀπὸ τὰ Καπελοχώρια μέχρι τῆς Ἡλίδος· τὸν υἱὸν τοῦ Σουσινη κύριον Χρῦσανθον ἐφυλάκισεν ἐν τόπῳ δυσώδει ζητῶν χρήματα παρ' αὐτοῦ ὑπὲρ δύναμιν· τοῦτον ὁ Γ. Δράκος ἔσωσεν ἐκ τῶν χειρῶν του διὰ τῆς βίας· τὰς δὲ καταχρήσεις τῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του, αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν.

Ἀλλαχοῦ πάλιν, Σελίδ. 114: λέγει· « Δυσαρεστημένος » ἀπὸ τὴν ἀταξίαν τοῦ στρατιωτικοῦ, ἀπίθειαν τῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἐπληρχηγῶν, καὶ μάλιστα τῶν Σουλιωτῶν, » οἵτινες δὲν κατεδέχοντο νὰ γνωρίζωσιν ἀρχηγὸν τὸν Γκοῦραν· καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τούτοις σφοδρῶς, δὲν ἤθελε πλέον » νὰ ᾔηται ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου. »

Κ' ἐδῶ ὁ ἱστορικός μας ἠπατήθη γράφων ὅσα ὁ μακάριτος Γκοῦρας ἐκοινολόγει πρὸς δικαιολόγησίν του, καὶ ὄχι τὴν μαῦρην ἀλήθειαν, ἥτις εἶναι ἡ ἐφεξῆς.

Ἐν ᾧ τὰ στρατεύματα τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος διέκειντο εἰς Ἀρκαδίαν ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ Κωλέττη, οἱ στρατηγοὶ, καὶ ἀξιωματικοὶ σχεδὸν ὅλοι ἀνεφέρθησαν ἐκ συμφώνου πρὸς τὴν Διοίκησιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἀποστείλαντες τὴν ἀναφορὰν τῶν διὰ τῶν στρατηγῶν Λήμου Σκαλτζᾶ, καὶ Ἰωάννου Γκοῦρα, παραγγείλαντες αὐτοῖς καὶ προφορικῶς ὅτι, νὰ σταθῶσιν ἐπίμονοι εἰς τὸ νὰ ἐξωσθῇ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ τὴν θέσιν του, παραχοποιὸς, καὶ κοινωβλαβὴς ὢν ἡ Διοίκησις (ἀγνοῶ τὰ μέσα) κατέπεισε τοὺς ἀποσταλέντας νὰ μὴ κινηθῶσι κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου· περίστασιν τοιαύτην ἐντυχὼν ὁ Γκοῦρας ζητεῖ ἐπιμόνως παρ' αὐτῆς τὴν ἀρχηγίαν, καὶ μισθοὺς ἐξ ἑκατῶν στρατιωτῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὑπόσχεται νὰ φυλάξῃ ἀνεπηρέαστον ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς τῶν Ὀθωμανῶν πατριώτης τις ἀκούσας τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐκφράσθη πρὸς αὐτὸν τ' ἀκόλουθα: « Διατὶ στρατηγὲ Γκοῦρα, ὑπόσχεσαι τὰ » ὅποια δὲν δύνασαι νὰ ἐκτελέσῃς; διατὶ φιλαργυρία σκοτι- » ζόμενος ρίπτεις εἰς μέγαν κίνδυνον τοὺς πολυπαθεῖς κα- » τοίκους τῆς Α. Ἑλλάδος, καὶ ὅλον αὐτὸ τὸ ἔθνος; ὅ,τι » κάμω (ἀπεκρίθη) θέλω δόσει λόγον εἰς τὴν Διοίκησιν. » ἀπο- » λαύσας λοιπὸν τὸ ποθούμενον ἐξῆλθεν εἰς τὴν Α. Ἑλλάδα, συνάπτει μάχην ἐν τῇ Πεντώρῃ (πέντε ὄρνια) μὲ τετρακοσίους Ἕλληνας ὀδηγουμένους παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Νάκου Πανουριᾶ ἐναντίον δισχιλίων πεζῶν, καὶ διακοσίων ἵππέων, νικᾶται ἀπολέσας ἑκατὸν ἑβδομηκοντα πέντε ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἀλῶνταί, αἰχμαλωτίζονται, καὶ θυσιάζονται ἐλεεινῶς τῇ

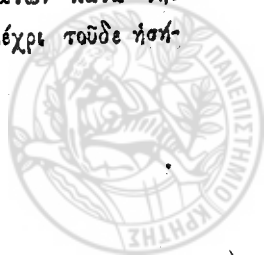
αὐτῇ ἡμέρᾳ μέγα μέρος τῶν κατοίκων Ἀμφισσῆς καταφεύγει ὁ Γκοῦρας μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῶν στρατιωτῶν διὰ τὰς Ἀθήνας· καθ' ὁδὸν ἐπὶ τῷ ἐπιπέδῳ τῆς Μονῆς τοῦ ὀσίου Λουκᾶ συναπαντᾶται μὲ τὰ ἐκ Πελοποννήσου ἐξεληθόντα σώματα, τὰ ὁποῖα τὸν ὑποχρεῦσι νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ νέου μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ἀμφισσαν· τὰ συμβάντα τῆς πενταμηνιαίας πολιορκίας πληροφορεῖται ἐπομένως ὁ ἀναγνώστης· ἀδίκως ἔθεν παραπονεῖται ὁ Γκοῦρας κατὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν ὡς ἀπειθούντων πρὸς αὐτὸν, καὶ μάλιστα τῶν Σουλιωτῶν· διότι οὐτ' ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐδιωρίσθη, οὐτ' ἡ Διοίκησις ἤθελε φαντασθῆ νὰ τὸν βάλῃ ἐπὶ κεφαλῆς ἀρχηγῶν ἀνδρειοτέρων, ἀρχαιοτέρων, καὶ σημαντικοτέρων, παρὰ τὸν μακαρίτην Γκοῦραν.

Εἶναι πασίγνωστον ὅτι, ὁ Γκοῦρας ἔχαιρεν ὑπόληψιν ἀρίστου στρατιώτου, σχετικοῦ, συμπαθητικοῦ, καὶ βραχυλόγου· ἀλλ' ἡ ἄκρα του φιλαργυρία ἔσβαιεν ἐκ τῆς καρδίας του πᾶσαν συναίσθησιν τιμῆς· ἡ πρὸς τὴν Διοίκησιν ἐσθότου πρόθυμος εὐπειθειά του δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο, παρὰ νὰ τὴν μεταχειρίζεται ὄργανον τῆς πλεονεξίας του· ἔγραφεν ὅσα ἦσαν φίλα πρὸς αὐτὴν, καὶ ὅσα ἡ περίστασις, καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον δὲν ἐσυγχῶρει τοὺς συναγωνιστάς του νὰ συμφωνήσουν μὲ τὰ φρονήματά του· στρατιώτας τιμίους, καὶ ἐκλεκτοὺς ὀλίγους εἶχεν, οἱ πλείονες ἦσαν ἀνανδροὶ, καὶ ἐπομένως καταχρηστικοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Μάχη τῆς Πεντῶρης. (πέντε ὄρνια).

Οὕτως ἐχόντων τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων κατὰ τὴν Πελοπόννησον, ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς διῆγε μέχρι τοῦδε ἡσυχ-

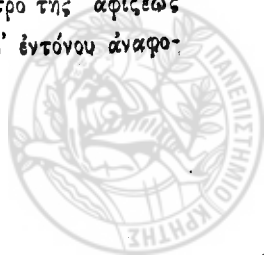

χως· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ὠφελθέντες ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν διχό-
 νοιαν ἀποφάσισαν νὰ στρατεύσωσι κατὰ τῆς Φωκίδος ἐκ μέ-
 ρους τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ Αἰτωλίας· ἡ Διοίκησις δὲν ἔδωκε
 φαίνεται κατ' ἀρχὰς τόσῃν πίστιν εἰς ταύτην τὴν εἰδησιν
 οὔσαν ἔτι ἀδέσποτον· ὁ στρατηγὸς Γκοῦρας ἀφοῦ ὑπεσχέθη
 εἰς τὴν Διοίκησιν ὅτι εἶναι ἰκανὸς νὰ φυλάξῃ τὴν Ἄν. Ἑλ-
 λάδα μὲ ἐξ γιλιάδας τοπικὸν στράτευμα ἀπὸ πάσης ἐπιδρο-
 μῆς τῶν Ὀθωμανῶν, ἔλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τὸ πρόβλημά του,
 ὡς προεῖρηται· διότι οἱ Διοικοῦντες ἦσαν ἀπειροπόλεμοι, καὶ
 ἀσκεπτότεροι τοῦ Γκοῦρα· ἐν τοσοῦτῳ ἡ Ἐκστρατεία τῶν ἐχ-
 θρῶν ἐβεβαιώθη, ὁ Γκοῦρας, Πανουριᾶς, καὶ Σκαλτζοδῆμος
 διέβησαν προλαβόντως εἰς Ἄμφισσαν, ὅπου πληροφορηθέν-
 τες τὴν ἐκστρατείαν, καὶ ἐξελθόντες τῆς Πόλεως προκατέλα-
 βαν τὸ κατὰ Μεσημβρίαν, καὶ τριῶν ὥρῶν ἀπέχον χωρίον,
 Πέντε ὄρνια, ἐξ οὗ ἔμελε νὰ διαβῶσιν οἱ ἐχθροί· καὶ ὁ μὲν
 Νάκος Πανουριᾶς ὠχυρώθη ἐπὶ τινος λόφου πλησίον ὄντος
 τοῦ χωρίου μὲ τετρακοσίους στρατιώτας, ὁ Γκοῦρας, καὶ
 Σκαλτζοδῆμος μ' ἄλλους διακοσίους, κατὰ τ' ἀνωφερῆ πλάγια
 τοῦ βουνοῦ πυροβόλου βολῆς ἀπέχοντα· ἔφθασε τέλος πάν-
 των καὶ ὁ ἐχθρὸς μὲ δισχιλίους πεζοὺς, καὶ ἑκατὸν πεντή-
 κοντα ἵππεῖς· τούτους πρὶν πλησιάζουσιν ἐπυροβόλισαν οἱ
 Ἕλληες μακρόθεν, μετὰ δὲ τὸν πυροβολισμὸν ἰδόντες τὸν
 ἐχθρὸν ὀρμήσαντα κατ' αὐτῶν, ἀφίσαντες τὸ ὄχυρῶμα, τὸ
 μόνον σωτήριον, καὶ νικηφόρον, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· τότε
 οἱ Τοῦρκοι ἐπέδραμον ἀφύθως κατ' αὐτῶν φρονεῦντες τοὺς
 τυχόντας· ἡ τραγικὴ αὕτη σκηνὴ διήρκεσε μίαν σχεδὸν ὥραν,
 καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε Ἕλληες,
 ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ὁ Γκοῦρας μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν
 του ἀναβάντες εἰς τὸ βουνὸν ἀπέφυγαν τὸν κίνδυνον, ὁ Σκαλ-

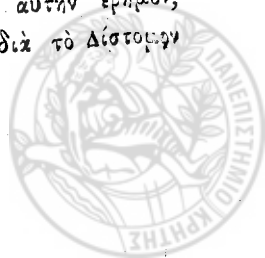
τσοδῆμος παχὺς ὢν, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀναβῆ ἐκρῦβῃ ὑπὸ τοὺς πετυκνωμένους κλάδους ἐνὸς σκίνου· φθάσαντες καὶ οἱ ἐπίλοιποι Τοῦρκοι, τρεῖς χιλιάδες πεζοὶ, καὶ τριακόσιοι ἱππεῖς ὄντες ἅπαντες διευθύνθησαν διὰ τὴν Ἄμφισσαν· οἱ κάτοικοι ἀγνοοῦντες διόλου τὰ γεγονότα, βλέποντές τους καταβαίνοντας ἡσυχῶς ἐνόμιζαν Ἕλληνας· εἷς ἐκ τῶν ἀποφυγόντων τὸν κίνδυνον Ἕλληνα στὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς πόλεως ἔκραζε μεγαλοφώνως· « Τοῦρκοι, Τοῦρκοι, φύγετε, φύγετε »· τότε οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἔφευγον ἔντρομοι, καὶ μεμωνομένοι· διότι οἱ μὲν ἄνδρες ἀφίνοντες τὰ ἐργαστήριά των ἀνοικτὰ, ἢ τὰ ἐργόχειρα ἀτελῆ κατέφευγον ἄλλοι εἰς τὰ πλάγια, ἄλλοι εἰς τὰς κοιλάδας, καὶ ἄλλοι εἰς τὰ πεδία μὴ φροντίζοντες διόλου γυναικῶν, τέκνων, καὶ συγγενῶν· αἱ γυναῖκες ἐξερχόμεναι τῶν οἰκιῶν, ρίπτουσαι κατὰ γῆς τὰ ἐργόχειρά των, λησμονοῦσαι τὰ φίλτατα τέκνα των, καὶ ἐρασμίους συζύγους ἐπλανῶντο ἔνθεν κἀκεῖσε· ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἀπατηθέντες περισφέροντο εἰς τὸ πεδίον ὄντες μακρὰν τῶν βουνῶν ἐσυλλαμβάνοντο ζῶντες ἐκ τοῦ ἵππικοῦ, ἐξ ὧν, οἱ ἄνδρες, γέροντες, γραῖαι, ἐφονεύοντο ἀνιλεῶς, αἱ δὲ νέαι, κόραι, καὶ παιδία ἠχμαλωτίζοντο· ἐκ τῶν προκαταλαβόντων τὰ παρὰ τὴν πόλιν ἀναφορικὰ πλάγια, καὶ κοιλάδας ἐσώθησαν οἱ πλείότεροι μὴ δυναμένου τοῦ ἵππικοῦ νὰ τοὺς βλάβῃ διὰ τὸ δύσβατον, καὶ πετρῶδες τοῦ τόπου· τὸ πεζὸν μακρὰν ὄν, καὶ ἐπιθυμίαν ἔχον λαφύρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· μάλα ταῦτα καὶ ἡ πόλις ἀλωθεῖσα ἐλαφυραγωγῆθη, καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα κατοίκους ἄνδρας ἐθουσιάστησαν, καὶ τριακόσια σχεδὸν γυναικόπαιδα ἠχμαλωτίσθησαν.

Οἱ στρατηγοὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν Ἄμφισσαν, ἐζήτησαν δι' ἐντόνου ἀναφο-

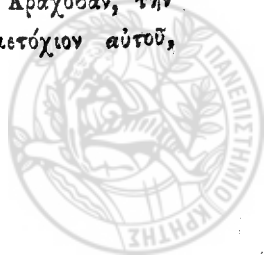
ρᾶς τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Διοικήσεως νὰ ἐξέλθωσι τῆς Πελοποννήσου, καὶ ματαιώσωσι τοὺς σκοποὺς του, ἀλλ' αὕτη ἐνασχολουμένη ἀκόμη εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τῆς διχονοίας, δὲν ἔδωκεν ἀκρόασιν, καὶ διαταγὴν ἔγκαιρον· διότι ἐν ᾧ τὰ στρατεύματα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Βοστίτζαν, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπυρπάλουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἄντικρυς χωρίον, Βιτρυνίτζαν, τὴν δ' ἐπιπύσαν ἔψαλαν τὰ νικητήρια τῆς Πεντώρης· ἂν εὐρίσκωντο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πλοῖα εἰς Βοστίτζαν νὰ μετακομίδωσιν ἄντικρυς τὰ στρατεύματα, εὐ μόνον ἡ Ἄμφισσα ἦν ἐκτὸς κινδύνου, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐχθρὸς ἔμελε νὰ δοκιμάσῃ σημαντικὴν ζημίαν· διότι ἡ Ἑλληνικὴ δύναμις ἐν ᾧ ἐξισούτο μ' ἐκείνην τοῦ ἐχθροῦ, ὑπερεῖχε πολλῶ· μᾶλλον κατὰ τὴν ἀνδρείαν, καὶ φιλοτιμίαν· ἡ ἔλλειψις λοιπὸν τῶν πλοίων τοὺς ὑποχρέωσε ν' ἀπέλθωσι διὰ τῶν Κορινθιακῶν παραλίων εἰς τὸ Λουτράκι, ὅπου ἐπιβάντες εἰς τὰ πλοῖα διέβησαν εἰς τὰ ἄντικρυς παράλια τοῦ Ἑλικῶνος· ἐκεῖ συσσωματωθέντες εἰς τὸ χωρίον, Χόσια, ἐπορεύθησαν αὐθημερὸν εἰς τὴν Μοῆν τοῦ ὄσιου Λουκᾶ, τῷ πρώτῳ ὁδοιπορήσαντες· ἐστρατοπέδευσαν μετὰ δύο ὥρας εἰς τὸ Δίστομον· καθ' ὅλην ταύτην τὴν ὁδοιπορείαν ἐπαρουσιάσθησαν ἐξεληθόντες ἀπὸ τὰ δάση, σπήλαια, κοιλάδας ἄνδρες τε, καὶ γυναικόπεδα γυμνοὶ, καὶ λιμοκτονοῦντες, τοὺς ὁποίους ἐπαρηγόρησαν, ἀσφαλίσαντες τὴν ὑπαρξίντων μὲ τὸν ἰδιὸν των κίνδυνον.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἄλωσιν, καὶ αἰχμαλωσίαν τῆς Ἄμφισσης, νομίζοντες διατρίβοντα ἔτι τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα εἰς Πελοπόννησον, λυσσῶντες ἐκ τοῦ ἐτέρου διὰ αἰχμαλώτους, καὶ λάφυρα, ἀνέβησαν εἰς τὴν Κεσφίναν κειμένην ἄντικρυς τοῦ Παρνασσοῦ κατὰ μεσημβρίαν, εὐρόντες αὐτὴν ἔρημον, τὴν κατέκαυσαν, καλεῖσθαι διευθύνθησαν διὰ τὸ Δίστομον

τὸ ἀπροσδόκητον ἀπάντημα τῶν Τούρκων, καὶ τὸ ἀνέτοιμον τῶν Ἑλλήνων, ἐπροξένησαν ἀμφοτέροις ἀπορίαν, καὶ θαυμασμόν· ἐθεώρει ὁ εἷς τὸν ἕτερον στρατὸν ἀσκαρδαμυκτὶ χωρὶς νὰ δώσῃ τι σημεῖον μάχης, ἢ προφέρῃ λόγον· τοῦτο διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας· ὁ Καραϊσκάκης ἱστάμενος ἐπὶ τινος λόφου τοῦ Διστόμου, ἄρχισε νὰ κράζῃ τοὺς Τούρκους διὰ νὰ πλησιάσωσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας· γνόντες οἱ ἱππεῖς τὸ νέον στρατεύμα διέταξαν ἀμέσως τὰ πεζὸν νὰ μὴ προχωρήσῃ, ἀλλὰ νὰ προκαταλάβῃ θέσιν ἰσχυρὰν ἐωσοῦ ἴδωσι τὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων· τοῦτο ἰδὼν ὁ Καραϊσκάκης ἐφώνησε πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἐξῆς· « Ἕλληνες ἀδελφοί· ἐπάνω τους, ἐπάνω τους· ζωντανούς, ζωντανούς· εἶναι » δειλοὶ, καὶ ἀνάξιοι, διότι μόλις μᾶς εἶδαν, καὶ ἐτρόμαξαν. » ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἀποσπᾶσας τὸ ξίφος ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τὸ παράδειγμά του μιμηθέντες ἅπαντες ἐκινήθησαν μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον, καὶ ἀνδρείαν· ἐδοκίμασαν οἱ Τούρκοι ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν ὄρμην των μὲ τὸν ἀδιάκοπον πυροβολισμόν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν· ὁ σκοπὸς τῶν Ἑλλήνων βαλὼν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν καταφρόνησιν παντὸς κινδύνου ἐπεθύμει τὴν νίκην, ἄλλως δὲν ἤθελε ποτὲ προχωρήσωσιν εἰς τὰ ἐνδότερα, οὔτ' ἢ ὄφρῦς αὐτῶν ἐταπεινοῦτο· τραπέντες μετ' ὀλίγην ἀνθίσασιν εἰς φυγὴν ἔτρεχαν δρομαίως καὶ ἀτάκτως διὰ τὴν Κεσφίαν, οἱ Ἕλληνες ἐδίωκον αὐτοὺς κατόπιν πυροβολοῦντες, ἀνεπαύθησαν δὲ τὴν νύκτα εἰς τὴν Κεσφίαν, οἱ Τούρκοι δύο χιλιάδες ὄντες ἐπέστρεψαν ἔντρομοι εἰς τὴν Ἄμφισσαν φονευθέντες ἑπτὰ διωκόμενοι· Ἕλληνες δ' ἐπληγώθησαν δύο ἀκινδύνως.

Μεθ' ἡμέρας δύο ἐστράτευσαν διὰ τὴν Ἀράχοβαν, τὴν ἐπιούσαν διὰ τὸν προφῆτην Ἡλίαν, καὶ μετόχιον αὐτοῦ,

κείμενα ἀμφοτέρα ἀντικρυς τῆς Ἀμφίσσης κατ' ἀνατολὰς ἐφ' ὑψηλῶν θέσεων, καὶ ἀπέχοντα μιᾶς ἡμυσι ὥρας· τὸ τολμηρὸν τοῦτο πλησίασμα τῶν Ἑλλήνων ἐφόβισε τοὺς Τούρκους εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ζητήσωσι καὶ ἄλλην δύναμιν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ἣτις ἐλθοῦσα κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας, Νευρόπολιν, Γαβριάν, Ἄμπλιανη, Σκάλαν Ἀμφίσσης, καὶ τὴν Κρίσσαν, ὅπως δι' αὐτῶν λαμβάνωσιν εὐκόλως τὰς τροφάς, καὶ πελεμοφόδια ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν· ὁ ἀριθμὸς τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων ἀνέβη εἰς ὀκτὼ σχεδὸν χιλιάδας πεζοὺς, καὶ ἑξακοσίους ἵππεις· τῶν δὲ Ἑλλήνων μετὰ τῶν νεοελθόντων ὀπλαρχηγῶν Νικολάου Κριζώτου, καὶ Βάσου Μαυροβουινιώτου, μόλις ὁ ἡμυσι, ἀνδρῶν ἱκανῶν νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην· διὰ δύο ὀλοκλήρους μῆνας, ἐκτὸς τινῶν ἀκροβολισμῶν, δὲν ἐτόλμησαν οἱ Τούρκοι νὰ κινηθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, μολονότι πολλάκις οὗτοι τοὺς ἐφόνευον διὰ λόχων, καὶ λάφυρα διάφορα ἐκαρποῦντο ἐξ αὐτῶν· ὁ Καραϊσκάκης, καὶ Κίτζος Τζαβέλλας μὲ κοινὴν γνώμην ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὸ στρατόπεδον διέβησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐπὶ σκοπῶ νὰ χρησιμεύσωσι διὰ τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον, ἐξ ὧν ὁ δεῦτερος εἰσῆλθεν εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων μείνας μέχρι τῆς ἀλώσεως, σωθεὶς δὲ ἐπὶ τῆς ἐξόδου μαχόμενος· μεθ' ἡμέρας τινὰς ἔπραξαν τὸ ἴδιον καὶ οἱ διαληφθέντες ὀπλαρχηγοὶ Γριζώτης, καὶ Μαυροβουινιώτης ἀπελθόντες εἰς τὰ Μέγαρα, καὶ Ἐλευσίνα πρὸς φύλαξιν αὐτῶν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν, εἰς Εὐβοίαν Ὀθωμανῶν, ἔμειναν εἰς τὸ στρατόπεδον Ἀμφίσσης οἱ ἐξῆς στρατηγοὶ, Κῶστας Μπότζαρης, Γεώργιος Δράκος, Γιώτης Δαγκλῆς, Διαμάντης Ζέρβας, Ἰωάννης Γκοῦρας, καὶ Χριστοφόρος Περβαϊβὸς μετὰ τῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῶν ἀξιωματικῶν, καὶ

στρατιωτῶν σύμποσούντων ἀπάντων χιλίων πεντακοσίων οὔτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς ἐφεξῆς τρεῖς θέσεις· εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, εἰς τὸ, κατὰ βόρειον ὑπερκείμενον βουνόν· καὶ εἰς τὸ μετόχιον, ἀπέχον τῆς Μονῆς μιᾶς σχεδὸν ὥρας· καὶ εἰς μὲν τὴν Μονὴν ὁ Ἰωάννης Γκοῦρας μὲ ἐξακοσίου, στρατιώτας, εἰς δὲ τὸ μετόχιον, καὶ ἐπάνωθεν τῆς Μονῆς, οἱ ἐπίλοιποι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

*Μάχη τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὑπερκειμένου Βουνοῦ
καὶ Μετοχίου Ἀμφίσσης.*

Πληροφορηθέντες οἱ Τοῦρκοι ἕκ τινος φυγάδος ὁμοθρήσκου αὐτῶν ὅτι, τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον οὐ μόνον ἠλαττώθη, ἀλλὰ καὶ δεινῶς πάσχει ἀπὸ τὴν πείναν, ἀποφάσισαν νὰ κινηθῶσι κατ' αὐτοῦ ἐξαίφνης, καὶ ὅλαις δυνάμεσι τὸ πρᾶγμα συνέδη τόσον τυχερὸν διὰ τοὺς Τούρκους, ὅσον δυστυχές διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὥστ' ἐπρομήνυε σημαντικὴν φθορὰν εἰς τοὺς δευτέρους, ἂν οἱ πρῶτοι ἦσαν ὀλίγον σκεπτικότεροι, καὶ τολμηρότεροι εἰς τὴν ἀπόφασίν των· ὄντες ὅθεν πρὸ τριῶν ἡμερῶν στερημένοι ἄρτου, ἐβιάσθησαν νὰ ὑπάγωσι τὴν ἀκόλουθον νύκτα εἰς τὸ πλησίον τοῦ μετοχίου, καὶ κατὰ βορρᾶν κείμενον χωρίον, Κολοβάταις, νὰ συνάξωσι σαφύλια ἐκ τῶν ἀμπέλων (καίτοι ἀώρων ὄντων) καὶ δι' αὐτῶν κερέσωσι τὰς πεινασμένας κοιλίας των· ἡ συμφωνία ἔγεινε νὰ ἀπέλθωσιν οἱ ἐφεξῆς· Κῶστας Μπότζαρης, Γεώργιος Δράκος, καὶ Διαμάντης Ζέρβας μὲ τετρακοσίου στρατιώτας, οἱ δὲ, Γιώτης

Δαγκλῆς, Τοῦσα, Ζέρβας, καὶ Χρ. Περβόαιβος ἔμειναν εἰς φύ-
 λαξιν τῶν ὀχυρωμάτων· ἡ πείνα ἐβίασε καὶ ἄλλους πολλοὺς
 νὰ μὴ συλλογισθῶσι τὸν κίνδυνον τῶν ὀχυρωμάτων, ἀλλὰ
 νὰ σπεύσωσιν εἰς συλλογὴν σταφυλίων εἰς τρόπον ὅτι μόλις
 ἔμειναν εἰς τὸ στρατόπεδον ἑκατὸν πεντήκοντα στρατιῶται
 μετὰ τῶν τριῶν στρατηγῶν· κατὰ περίστασιν, ἐν ἐκείνῃ τῇ
 νυκτὶ ἐστράτευσαν οἱ Τούρκοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων διαιρε-
 θέντες εἰς τρία σώματα· τὸ μὲν ἐκ τεσσάρων χιλιάδων συγ-
 κείμενον Τουρκαλεβανῶν διευθύνθη διὰ τοῦ πεδίου εἰς τὸν
 Προφήτην Ἡλίαν, τὸ ἐκ χιλίων εἰς τὰ ὑπερκείμενα τῆς Μο-
 νῆς ὀχυρώματα, τὸ, ἐκ τριῶν, εἰς τὸ Μετόχιον· τὰ δύο πρῶτα
 σώματα πλησιάσαντα εἰς τὴν Μοῆν πρὸ τριῶν ὥρῶν τῆς
 ἡμέρας πυροβόλου βολῆς διάστημα ἐκρύβθησαν εἰς τὰς πέριξ
 διαφόρους κοιλάδας, θάμνους, καὶ πέτρας, σκοπὸν ἔχοντα
 νὰ ὀρμήσωσι πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου· τὸ τρίτον τῶν
 Τουρκομακεδόνων, ἑδηγούμενον παρὰ τοῦ Σούλτζε Κόρτζα,
 τὸ αὐτὸ πράξαν εἰς τὸ μετόχιον, ἐκρύβη εἰς τινα ἐπιμήκη,
 καὶ Δασώδη κοιλάδα· ἀλλὰ καθ' ὄδον ἔπεμψε πεντακοσίους
 στρατιώτας εἰς τὰς ἀμπέλους τῶν Κελοβάτων, διὰ νὰ λά-
 βωσι καὶ οὗτοι σταφύλια, ὡς καὶ οἱ Ἕλληνες· ἐδῶ γεννᾶται
 τὸ πρῶτ' ἀπροσδόκητος συμπλοκὴ μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ Ἑλ-
 λήνων· πίπτουσι μὲ θυμὸν κατὰ τοῦ Δράκου τυχάντος περι-
 στατικῶς πρὸς τὸ μέρος των· ἀνθίσταται οὗτος ἀνδρείως φο-
 νεύσας ἐξ αὐτῶν ἑπτὰ· αὕτη ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου ἔβαλεν
 εἰς ὑπόνοιαν ἑκάτερα τὰ μέρη, τοῦ μὲν ὅτι, ἐπροδόθη ἢ, εἰς
 τὰς ἀμπέλους ἄφιξις, τοῦ δὲ ὅτι ἀνεκαλύφθη ἡ μυστικὴ ἐκ-
 στρατεία· οἱ ἐν ταῖς ὀχυρώμασιν ἀκούσαντες τὸν πυροβολισ-
 μὸν ἔσπευσαν μαθεῖν τὸ γεγονός, ἀλλὰ μόλις ἀπεμακρύνθη-
 σαν τῶν προμαχῶνων καὶ ἐξαίφνης ἴδον τὰς σημαίας τῶν

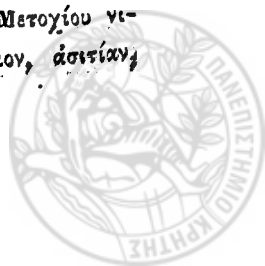

ἐχθρῶν ἐξερχομένας πῆς κοιλάδος, καὶ διευθυνομένας κατ' αὐτῶν, τοὺς δὲ συναγωνιστάς των ἀδιακόπως μαχομένους εἰς τὰς ἀμπέλους· διέταξαν ἀμέσως τοὺς ὑπηρετάς των νὰ φορτώσωσιν εἰς τὰ ζῶα ὅλα τὰ πολεμοφόδια, καὶ ἀναγκαῖα πράγματα, καὶ ἀναβῶσιν εἰς τὸ ὑπερκείμενον βουνὸν τὸ, ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ συνεχόμενον· διότι ἂν ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίαζεν, ἔμελλαν ἐξ ἀνάγκης ν' ἀφίσωσι τὰ ὀχυρώματα μὴ ὄντες ἱκανοὶ νὰ τὰ ὑπερασπίσωσι μὲ τὰ ὄπλα διὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἀβέβαιον τῆς, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπιστροφῆς τῶν συντρόφων.

Ὁ ἐχθρὸς, ἦ διότι ἐπρόσμενε καὶ τοὺς ἄλλους πεντακοσίους ἀπὸ τὰς ἀμπέλους, ἦ διότι ἐνόμισε στρατήγημα τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὀλίγων στρατιωτῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ ἐν τοσοῦτῳ νικηθέντες οἱ πεντακόσιοι, καὶ εἰς φυγὴν τραπέντες ἔσπευσαν νὰ συσσωματωθῶσι μὲ τοὺς πολλούς· εἰ δ' Ἕλληνες ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των ἀβλαβεῖς· πάρωρα ἔγνωσαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι δὲν ἦν στρατήγημα, ἀλλὰ περίστασις ἀπροσδόκητος ἠπάτησεν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἀμμὴ τότε δὲν ὠφελοῦντο πλέον· οἱ Ἕλληνες ὄντες ἄϋπνοι, καὶ ἄσιτοι ἔκκλιναν τὰ σώματά των ὑπὸ τὰς παχειὰς σκιάς τῶν ἐλάτων καὶ ἐκοιμήθησαν· ἐγερθέντες μετὰ δύο ὥρας, καὶ συμβούλιον ποιήσαντες ἐκινήθησαν κατὰ τὸ ἐφεξῆς σχέδιον· ὁ μὲν Δράκος, καὶ Δαγκλῆς παρετάχθησαν εἰς τὸ κέντρον, ὁ δὲ Κῶστας Μπότζαρης παρέλαβε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του, ὁ Ζέρβας, καὶ Περφραϊδὸς, τὴν δεξιάν, ἡ ἀνθίστασις τῶν Τουρκομακεδόνων ἐδείχθη διά τινα χρόνον ἀνδρεία, καὶ ἄκαμπτος, ὥστε δυσκόλως ἔμελλον ἐξωσθῆ τῆς θέσεώς των, ἂν ἡ δεξιὰ πτέρυξ δὲν ἐπρολάμβανε μὲ ταχύτητα, διά τινος βαθείας κοιλάδος,

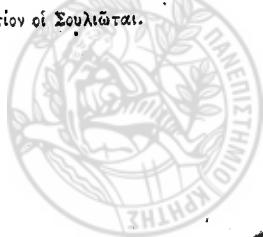
νὰ εἰσχωρήσῃ ἀκινδύνως εἰς τὰ πλάγια τῶν· τοῦτο φοβηθέντες ἵνα μὴ πολιορκηθῶσιν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἀφίσαντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὅσα ἔφεραν μεθ' ἑαυτῶν· αἱ ἀρχηγοὶ τῆς πτέρυγος ἐπεμψαν ἀμέσως τοὺς χιλιάρχους, Ἰωάννην Βελέντζαν ὑπ' ὀδηγίαν ὄντα τοῦ Περβραϊβοῦ, καὶ Κουμνᾶν Τράκαν ταχύποδας ὄντας, ὅπως προκαταλάβωσι τὸ στενὸν κείμενον ἀντικρυς τῆς Τοπόλιας, ἐξ οὗ ἔμελλον νὰ διαβῶσι ἐδῶ ἀναμφιβόλως ἤθελεν ὑποφέρωσιν αἰσθαντικὴν ζημίαν, ἂν μὲ τὸν Βελέντζαν, καὶ Κουμνᾶν συνέτρεχον περισσότεροι Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους ἢ πείνα ὠδήγει εἰς ἀπόλαυσιν τροφῶν μᾶλλον, ἢ ἄλλων λαφύρων· μολαταῦτα ἔπεσον ἐβδομήκοντα τρεῖς ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων δύο μόνον ἀκινδύνως ἐτραυματίσθησαν.

Τοιαύτην τύχην ἔλαβε τὸ, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀνδρείου Σούλτζε Κόρτζα Τουρκομακεδονικὸν σῶμα· οἱ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἀσλάμπει ἐφορφήσαντες τὸ πρῶτ' κατὰ τῶν τριῶν ὀχυρωμάτων τῶν ὑπερκειμένων, ὡς προεῖρηται, τῆς Μονῆς ἐκυρίευσαν αὐτὰ, ἐν οἷς ἦσαν διωρισμένοι τριακόσιοι Ἕλληνες εἰς φύλαξιν, ὑπ' ὀδηγίαν διαφόρων ἀξιωματικῶν· ἀλλ' ἢ πείνα τοὺς εἶχε διασκορπίσῃ πρὸ μιᾶς ἡμέρας ζητοῦντας ἐνθεν κάκεισε ζωτροφίαν, ὥστε εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὀχυρωμάτων δὲν εὐρέθησαν πλείονες τῶν ἐβδομήκοντα τεσσάρων· τούτου ἕνεκα διὰ τῆς δευτέρας ἐφορμήσεως κυριευθέντων ἐφονεύθησαν ἕνδεκα Ἕλληνες, καὶ τρεῖς ἐσυλλήφθησαν ζῶντες, μεθ' ὧν συναριθμεῖται καὶ ὁ ἑκατόνταρχος Γεώργιος Κασμᾶς Σουλιώτης· οἱ ἐναπολειφθέντες ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς εἰς τὸ Μοναστήριον, ὅπου ὁ πόλεμος ἐγένετο ἀδιάκοπος, καὶ πεισματώδης· οἱ εἰς τὴν μάχην τοῦ Μετοχίου νικηταὶ μολονότι ἦσαν κατάκοποι ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἀσιτίαν,

καὶ αὐπνίαν, δὲν ὑπέφεραν νὰ βλέπωσι τὸν στρατηγὸν Γκοῦραν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κινδυνεύοντας ὄντας σχεδὸν ἐξακοσίους, ἀλλ' ἀποφάσισαν νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν, καὶ σώσωσι τοὺς κινδυνεύοντας· λαβόντες ὁ Δράκος Δαγκλῆς, καὶ Περβραϊὸς Τετρακοσίους συντρόφους διευθύνθησαν εἰς τὴν Μονὴν· ἔγνωσαν οἱ πολιορκουῦντες τὴν προσελθοῦσαν ἐπικουρίαν, ἀλλὰ τὸ βαθὺ σκότος τῆς νυκτὸς δὲν τοῖς ἐσυγχώρει οὔτε μακρόθεν νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, οὔτ' ἐκ τοῦ σύνεγγις νὰ τὴν βλάψωσιν. (*) πλησιάζαγτες εἰς τὸ, κατ' ἀνατολὰς ὑπερκείμενον ὄρος τῆς Μονῆς, ἴδον τὸν περίβολον τῆς ἀμπέλου (ἐξ οὗ ἔμελον νὰ εἰσέλθῃ, καὶ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν πολιορκουμένων) κρατούμενον παρὰ τῶν Τούρκων· τότε εἷς ἐκ τῶν στρατηγῶν εἶπε πρὸς αὐτοὺς μεγαλοφώνως· « Φύγετε Τούρκοι » αὐτόθεν διὰ νὰ μὴ σκοτωθῆτε· διότι ἡμεῖς ἀποφασίσαμεν » νὰ ἐμβῶμεν μέσα· » μὴ μᾶς φορτώνεσθε (ἀπεκρίθησαν) » ἄδικα Σουλιῶται· δὲν ἐχορτάσατε μὲ ὅσα ἐκάματε σήμερον » εἰς τοὺς συντρόφους μας; ἂν ἐσεῖς εἴσθε σύντροφοι ἐκείνων, » (τοῖς ἀπεκρίθη) εἴμεθα καὶ ἡμεῖς τῶν πολιορκουμένων ὅθεν » ἢ φύγετε, ἢ βαστάσατε ἀνδρείως τὴν θέσιν. » μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἄρχισαν οἱ Ἕλληνας τὸν κατ' αὐτῶν πυροβολισμὸν, πληροφορημένοι ὅτι ἔμελον νὰ δοκιμάσῃ σημαντικὴν φθορὰν πολεμούμενοι ἀμφωτέρωθεν, ἀφίσαντες τὸν περίβολον ὀπισθοδρόμησαν πρὸς τὰ βόρεια πλάγια τοῦ παρακειμένου βουνοῦ, καὶ οὕτως εἰσῆλθον εἰς τὴν Μονὴν ἕως ἑκατὸν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐφύλαττον τὸν περίβολον μέχρι τοῦ ὄρους, ἵνα μὴ τοὺς ἀποκλείσωσιν ἐκ νέου οἱ Τούρκοι, καὶ οὕτω

(*) Ἐξηγήθη καὶ ἀλλαχῶς ὅτι, οἱ Τούρκοι δὲν εἶναι ἐπιτήδειοι εἰς τὴν νυκτομαχίαν· διὸ καὶ τὴν ἀποφεύγουσι; τούναντίον οἱ Σουλιῶται.

κινδυνεύσωσιν ἔπειτα ὅλοι χωρὶς τινὸς ἐλπίδος σωτηρίας· ἐμβάντες ἔβγαλαν ἀμέσως τοὺς πληγωμένους, ἀσθενεῖς, καὶ πολεμοφοδία, μετὰ δὲ μιᾶς ὥρας ἀδιάκοπον πόλεμον ἐξήληθον ἅπαντες ἐκ διαλλειμμάτων· οἱ Τοῦρκοι μολονότι ἔβλεπαν φανερὰ ὅτι, δὲν ἐγείνετο πλέον κἀμμία ἀντίστασις ἀπὸ τὸ Μοναστήριον, δὲν ἐτόλμησαν οὔτε νὰ εἰσέλθωσι τὴν νύκτα, οὔτε κατὰ τῶν ἐξελθόντων νὰ κινηθῶσιν· ἐπιστρέψαντες ἐκ νέου εἰς τὸ Μετόχιον ἀνεπαύθησαν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐνδυναμώσαντες τὸ πρῶτ' τὰ ὀχυρώματά των δι' ὑποψίαν ἄλλης νινὸς ἐκστρατείας τῶν Ὀθωμανῶν.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς, τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ Μετοχίου μάχης, γεγονότα κατὰ τὸ, 1825: ἔτος Ἰουλίου 27: ἔπεσον εἰς ταύτην τὴν μάχην ἐκ μὲν τῶν Τούρκων, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων, τριάκοντα πέντε, καὶ τρεῖς αἰχμάλωτοι, οἵτινες μετ' ὀλίγας ἡμέρας συντρίψαντες τὰς ἀλύτσους τῶν ποδῶν, καὶ ἀνοίξαντες τὴν θυρίδα τῆς φυλακῆς ἐδραπέτευσαν κατὰ τὰ μεσάνυχτα, σωθέντες εἰς τὸ στρατόπεδον ὠμολόγησαν ὅτι, οἱ Τοῦρκοι ἐσκόπευον μετὰ τὴν ἄφιξιν δύο χιλιάδων Τουρκομακεδόνων ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν νὰ κινηθῶσιν ἐκ δευτέρου κατὰ τῶν Ἑλλήνων· μεθ' ἡμέρας εἴκοσι παρεγένοντο καὶ οὗτοι, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν νὰ κινηθῶσιν, ἐδυναμώσαν δὲ μόνον τὰς θέσεις βαλόντες πρὸς τοῖς ἄλλοις φρουρὰν καὶ εἰς τὸ χωρίον, Ἀσερνικᾶκη, καὶ ἅγιον Γεώργιον, οἱ Ἕλληνες μὴ ὄντες πλειότεροι τῶν χιλίων διακοσίων ἐφύλαττον μίαν καὶ μόνην θέσιν, τὸ Μετόχιον, καλῶς ὀχυρωμένην προσμένοντες καθ' ἑκάστην τὸ κίνημα τοῦ ἐχθροῦ, καὶ μάλιστα· διότι ἄπαξ, καὶ δις τῆς ἐβδομάδος πορευόμενα ἐν εἴδει λόχου μικρὰ σώματα στρατιωτῶν ὑπ' ὀδηγίαν ἐμπειροπολέμων ἀξιοματικῶν εἰς διό-

δους, στενωπούς, δάση, και κοιλάδας ἐφόνευαν Τούρκους, ἤρπαζαν τροφὰς, κτήνη, και διάφορα λάφυρα δι' ὧν ἐμετρίαζαν ὀπωσοῦν πρὸς τοῖς ἄλλοις δεινοῖς, τὴν πείναν, και γυμνότητα· διότι κατῆντησαν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν, ὡς ἐκ τῆς ἀκολουθου πρὸς τὴν Διοίκησιν ἀναφορᾶς πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης.

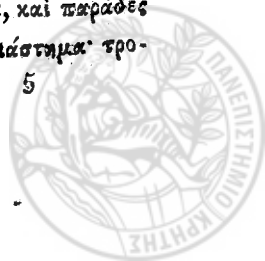
Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν.

• Δὲν μένει καμμία ἀρριβολία ὅτι, ἐξ ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ
 • ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος, και μέχρι τοῦδε, νὰ μὴν ἐκτέλεσε,
 • και ἐκτελεῖ ἕκαστος Ἕλλην τὰ, πρὸς τὴν πατρίδα χρέη του,
 • ὀπόταν ἡ περίστασις τὸ ἐκάλεσεν· ὅσοι τὰ ἴδαν τὰ ἐκθειά-
 • ζουν· τὰ, κατὰ καιροὺς διάφορα τῆς Διοικήσεως γράμματα
 • τὰ ἐγκωμιάζουσιν· αἱ ἐφημερίδες περιγράφοντές τα ἐκτε-
 • ταμμένως γνωστοποιοῦσιν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.
 • Πέρσι ἐκινδύνευεν ἡ Διοίκησις ἀπὸ ἐμφυλίου πολέμου,
 • ἡμεῖς μὲ πρῶτην τῆς διαταγῆν ἐδράμομεν προθύμως, τὴν
 • ὑπερασπίσθημεν, τὴν ἐστερεώσαμεν σέβσαντες πᾶσαν ὀλέ-
 • θριον φλόγα· ἐν ᾧ δ' αὐτὴ ἦτον εἰς ἀφάλειαν, και ἡ σερεᾶ
 • Ἑλλάς ἐπαπειλεῖτο ἀπὸ τοῦς Τούρκους, ἀνεφέρθημεν πρὸς
 • αὐτὴν, και σχέδια ἐπαρουσιάσαμεν ὅτι, νὰ μᾶς διατάξῃ νὰ
 • προκαταλάβωμεν ὅσον τάχος τὰς ἐκεῖσε δυνατὰς θέσεις,
 • δι' ὧν νὰ ματαιώσωμεν κ' ἐφέτος τοὺς σκοποὺς τῶν ἐχθρῶν·
 • οὔτε αἱ ἀναφοραὶ μας, οὔτε τὰ σχέδιά μας εἰσηκούσθησαν
 • ἐγκαίρως· ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Γκοῦραν (κατ'
 • αἴτησίν του) νὰ φυλάξῃ τὴν Ἀν. Ἑλλάδα χωρὶς νὰ κρίνῃ
 • μὲ σκέψιν τὴν βαρύτητα τοῦ κινδύνου, και ἱκανότητα τοῦ
 • Γκοῦρα, καθὼς προφανῶς, και ταχέως ἐγνώρισε τὸ λάθος,
 • ἡμᾶς δὲ διέταξε ν' ἀπεράσωμεν τότε, ὅτε ὁ ἐχθρὸς και

» νίκην λαμπράν ἐκέρδισε, τὰς δυνατὰς θέσεις ἐκυρίευσε,
 » πολλοὺς τῶν κατοίκων ἐθυσίασε, ἄλλους ἠχμαλώτισε, καὶ
 » τὴν Ἄμφισσαν κατεκράτησε· τὸ φθάσιμόν μας, ἀγκαλὰ καὶ
 » πᾶρων, ἔσωσε μολαταῦτα πολλὰς ὁμογενῶν ψυχὰς, μὲ
 » τὸ νὰ ἐχρημάτισε τὸ προπύργιον τῶν ὄσων ἀπέφυγαν τὰς
 » αἱματοσταγεῖς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ τῶν ὄσων χωρίων
 » ἦν ἀναπόδραστος ὁ κίνδυνος· ἐνὶ λόγῳ, ἔσωσεν ὀλόκληρον
 » τὴν Ἄν. Ἑλλάδα· ὁσάκις ἠγωνίσθησαν νὰ διασκορπίσωσι
 » τὰ σώματά μας μὲ δυνατὰ κτυπήματα, πάντοτε ἐνική-
 » θησαν χωρὶς καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ μᾶς διασώσουσιν ἀπὸ
 » τὰς θέσεις· μ' ὄλας αὐτὰς τὰς ἐφειτενάς, καὶ πλειοτέρας
 » παρ' ἄλλοτε θυσίας μας, καθ' ἡμερινοὺς κινδύνους, ἀγῶνας,
 » καὶ κακοπαθείας, δὲν ἀκούομεν νὰ ἐλέγχωνται εἰς τὰς
 » ἀγυῖας τῆς Ναυπλίας, ἄλλα ἄτομα, εἰμῆ, τῶν στερεοελ-
 » λαδιτῶν ὅτι, ἔπραξαν πολλὰς καταχρήσεις εἰς τὰς Ἐπαρ-
 » χίας, ἐν ᾧ ὀλιγώταται καὶ ἀσήμαντοι θέλουσι φανῆ, ὁπόταν
 » προτεθῶσι, καὶ ἀκουσθῶσι τ' ἀκόλουθα δικαιολογήματά
 » μας, καὶ ὁπόταν δὲν εἰσακούωνται αἱ ὑπερβολαὶ, καὶ
 » φλυαρίαι χαμερπῶν τινῶν, καὶ σκανδαλοποιῶν ἀνθρωπα-
 » ρίων, τὰ ὅποια στερούμενα ἄλλης τινὸς ἀρετῆς διὰ ν' ἀπο-
 » λαύσωσι τὴν εὐνοίαν τῆς Κυβερνήσεως, ἀνταγωνίζονται
 » μὲ τοιαύτας ἀσυνειδήτους συκοφαντείας.

» Σεβαστὴ Διοίκησις! ὅταν ἓνα στράτευμα τοποθετῆται, ἢ
 » κινῆται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἦναι προβλεμ-
 » μένον ἀπὸ μισθοῦς, σιτηρέσια, τροφὰς, πολεμοφόδια, ἰα-
 » τρῶς, χειρουργοὺς, πυροβολοτεχνίτας, καὶ πυροβολοπέτρας,
 » ἡμεῖς ἔχομεν μῆνας ἑπτὰ χωρὶς νὰ λάβωμεν οὔτε μισθοῦς
 » οὔτε σιτηρέσια, εἰμῆ μόνον, ἀνὰ δέκα γρόσια, καὶ παράδες
 » 23: ἕκαστος στρατιώτης εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα· τρο-

(TOM. Β΄.)

» φας τόσον σπανίως, καὶ ἀτάκτως λαμβάνομεν, ὥστε πολ-
 » λάκις τρεῖς, καὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐμείναμεν ἄσιτοι ζῶντες
 » μόνον μὲ ἄωρα σταφύλια, καὶ χόρτα· ἐβιάσθημεν ἐσθῆτε
 » ν' ἀγωράσωμεν ἐξ ἰδίων μας τροφὰς, (καθὼς εἶναι πασιδή-
 » λον), διὰ νὰ μὴ διαλυθῇ τὸ στρατόπεδον, καὶ συμβῶσιν
 » ἔπειτα δυσίκατα δαινὰ· διὰ ἰατροῦς, χειρουργοῦς, πολεμο-
 » φόδια, πυροβολοτεχνήτας, καὶ πυροβολοπέτρας, ὁσάκις
 » ἐγράψαμεν πρὸς τὴν Διοίκησιν, καὶ Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀνατο-
 » λικῆς Ἑλλάδος, δὲν εἰσηκούσθημεν· ὥστε ἀσθενοῦντες πα-
 » ρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἰατρεύσῃ ἀοράτως· πληγω-
 » θέντες σπεύδομεν ζητοῦντες ἀπὸ τόπον εἰς τόπον χειρουργ-
 » γους νὰ θεραπεύσωσι τὰ τραύματά μας, καὶ ἐπομένως νὰ
 » πληρόνωμεν ὅσα ἢ συνείδησίς των θελήσῃ· ἄλλοι δὲ ν' ἀπο-
 » θνήσκωσι καθ' ὁδὸν πρὶν ἰδῶσι τὸν χειρουργόν· πολεμοφό-
 » δια τόσα μόνον ἔχομεν, ὅσα δύνανται νὰ ἐξαρκέσωσι διὰ
 » δύο μάχας, μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης· τὰ πυροβόλα μας
 » ὅπλα ὅταν χαλῶσιν, ὑποχρεοῦμεθα νὰ τὰ πέμπωμεν εἰς
 » μακρυνὰ μέρη διὰ τὴν ἐπισκευὴν των πληρόνοντες ἐξ ἰδίων,
 » ὁμοίως καὶ πυροβολοπέτρας.

» Ἄν ἕως τώρα, Σ. Διοικήσις, παραβλέψαμεν κινδύνους,
 » θυσίας συγγενῶν, καὶ φίλων, πείναν, δαπάνην, καὶ πᾶ-
 » σαν κακοπάθειαν, ἐσώζετο ἀκόμη κάποια δύναμις, καὶ
 » μικρὰ μέσα, τὰ ὅποια ἐπιστηριζόμενα εἰς τὰς ἐλπίδας
 » τῆς Διοικήσεως ἐκτέλουν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέτων
 » μὲ τὴν μεγαλητέραν καταφρόνησιν τῶν κινδύνων, εἰς τὸ
 » ἐξῆς ὁμως δὲν μᾶς μένει ἄλλη τις δύναμις νὰ ἐξακολουθῇ
 » σῶμεν τὰ χρέμας, εἰμὴ, γυμνή ἢ παντοτεινὴ θέλησις·
 » ἂν λοιπὸν ἢ Σ. Διοικήσις κήδεται τῶν κοινῶν συμφερόν-
 » των τῆς πατρίδος παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς στείλῃ τοὺς μισ-

» θούς, καὶ σιτηρέσια ἕως πρώτης Σεπτεμβρίου, ὅπως δι'
 » αὐτῶν ἐνδυσθῶσιν οἱ στρατιῶται, οἵτινες ζῶσιν κατὰ γυμνοί,
 » καὶ ἀνυπόδητοι εἰς τὸν καύσωνα, καὶ ψύχος, νὰ θρέψωσι
 » τὰ γυναικόπαιδά των, τὰ ὅποια λιμοκτονοῦσι, καὶ ἄλλα
 » μείναντα ὀρφανά· νὰ ἐξοικονομηῇ τὸ στρατόπεδον ἀφ' ὅσα
 » προείπομεν ἀναγκαῖα· ἄλλως, ἄνευ τούτων διαλύεται, καὶ
 » ἤθελε πρὸ πολλοῦ διαλυθῇ, ἂν δὲν τὸ ἐβαστούσαμεν μὲ
 » ἰδίαις δαπάναις, συμβουλαῖς, ἐλπίδας· καὶ τέλος, μὲ τὴν
 » ὑπόσχεσιν τῶν μισθῶν, καὶ σιτηρῶν· εἰς τὸ ἐξῆς ὅσα
 » καὶ ἂν εἴπωμεν εἶναι νεκρά, διότι δὲν μᾶς πιστεύουσι πλέον·
 » ὅθεν ἂν καὶ τῶρα δὲν εἰσακουσθῶμεν, καὶ ἐκ τούτου συ-
 » νέθη τις διάλυσις τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐπομένως συμφο-
 » ραὶ χεῖριστοι τῶν πρώτων, τότε ἡμεῖς διαμαρτυροῦμεθα
 » καθ' οὗτινος ἀνήκει, γνωστοποιούντες διὰ τῶν Ἐφημερίδων
 » τὴν παροῦσαν μας ἀναφορὰν πρὸς τὸ ἔθνος μας, καὶ ὅλην
 » τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ μὴ μᾶς ὑπολάβωσιν ἔπειτα ὡς αἰ-
 » τίους τῶν συμφορῶν· τούτου ἕνεκα ἐπαρακινήσαμεν τὸν συ-
 » ναγωνιστὴν μας, καὶ συστρατηγὸν Χριστοφόρον Πεῖρραιθόν,
 » νὰ προσφέρῃ τὴν παροῦσάν μας πρὸς τὴν Σ. Διοίκησιν,
 » ἐξηγήσῃ προφορικῶς τὰ διατρέχοντα, καὶ παραλάβῃ ταυ-
 » τοχρόνως τοὺς μισθοὺς, σιτηρέσια, καὶ ἐπίλοιπα.

Καὶ μ' ὅλον τὸ βαθὺ σέβας ὑποσημειούμεθα
 16 Ἰουλίου 1825, ἐκ τοῦ στρατοπέδου Μετοχίου Ἀμφίσσης.

Οἱ Στρατηγοὶ

Κ. Μπότζαρης

Δ. Ζέρβας.

Γ. Δράκος.

Τ. Ζέρβας.

Γ. Δαγκλῆς

Χρ. Πεῖρραιθός.

καὶ λοιποὶ γιλιάρχοι καὶ ἐκατόνταρχοι.

Μὲ τοιαύτην κακοπάθειαν διῆγον τὰ Ἑλληνικὰ στρατόπεδα, πολὺ δὲ περισσώτερον, ἕσα ἠθέλησαν νὰ φυλάξωσιν, ὅσον οἷόν τε τὴν συνείδησίν των ἀμόλυντον ἀπὸ τὰς καταχρήσεις, οἱ τοιοῦτοι στρατηγοὶ, καὶ ἀξιωματικοὶ ἐχρημάτισαν κατ' ἀρχαίς, καὶ μέχρι θανάτου, ἡ ζύμη, τὸ παράδειγμα, ἡ ἐλπίς, τὸ ὑποστήριγμα, καὶ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ ἀνδροκτόνος Ἄρης ἐθέρισεν ἐκ τῶν τοιούτων τοὺς ἀρίστους· ἐκ μὲν τῶν Σπαρτιατῶν· τὸν Ἡλίαν Π. Μαυρομιχάλην ἡρωϊκῶς πεσόντα εἰς τὴν Κάρυστον τῆς Εὐβοίας· τὸν θεῖόν του Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς Σπλάντζαν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Θυάμειος Ποταμοῦ· τὸν Ἰωάννην Μαυρομηχάλην, εἰς Νεόκαστρον. •

Ἐκ τῶν Σουλιωτῶν· τὸν Μάρκον Μπότζαρη· Γεώργιον, καὶ Ἀθανάσιον Δράκον· Τοῦσα Ζέρβαν· Ἀθανάσιον Τοῦσα Μπότζαρη (*) Γιώτην Δαγκλήν· Λάμπρον Ζάρμπαν· Γεώργιον Ζήκου Τσαβέλλαν (**). Κῶστα Διαμάντη Τσαβέλλαν· Φῶτον Π. Μπιθηφῆκον.

Ἐκ τῆς Ἀν. Ἑλλάδος· τὸν Διάκον, παππᾶ Ἀνδρέαν ἐκ χωρίου Κουκκοβύστας, Ἀῆμον Σκαλτσᾶν ἀποθανόντα φυσικῶς· Κωνσταντῖνον Καλύβαν. 7

Ἐξ Ὀλύμπου· τὸν Μῆτρον Λιακόπουλον, πεσόντα ἐν Θήβαις· Κῶταν Ὀλύμπιον, καὶ Νάνον Κοζανήτην, εἰς Ψαρά.

Μεταξὺ τῶν μνησθέντων ἀθανάτων πατριωτῶν, οἱ σημαντικότεροι εἰσὶν· ὁ Γεώργιος Κραϊσκάκης, καὶ Γεώργιος

(*) Καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν, καὶ τιμιότητα [διέφερον ἀφ' ὅλων του τὴν οἰκογένειαν.

(**) Ἄν δὲν ἀπατώμαι νὰ τὸν εἶπω ἀνδρειότερον, καὶ τιμιότερον τοῦ Ἀθανασίου Μπότζαρη· ὅμοιον ὅμως, δὲν προσκρούω.

Ὀλύμπιος ὁ ἐν Δακίᾳ ἠρωϊκῶς ἀποθανών· ἂν δὲ πρῶτος ὑπερέβη τὸν δεύτερον εἰς τὰς ἀνδραγαθίας, κατὰ τοῦτο, χρεοσεῖ τὴν χάβιν εἰς τὴν τύχην, ἥτις τὸν ἐσυντρόφεισε μὲ ὁμόφρονας, ἀνδρείους, ὁμοεθνεῖς, καὶ πιστοὺς πατριώτας ὄπλαρχηγούς, ἀλλ' εἰς τὰς ἀρετὰς τοῦ δευτέρου χρεοστοῦνται πλειότεροι ἔπαινοι· διότι, ἐκτὸς ὅτ', ἦν ἀτρόμητος εἰς τὰς μάχας, ἦν πιστώτατος εἰς τὴν πατρίδα, φρόνιμος, τίμιος, σαθερός, καὶ εὐλικρινὴς πρὸς τοὺς φίλους.

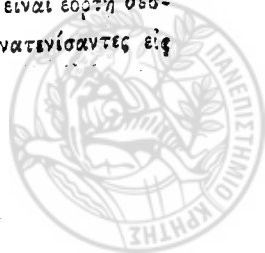
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Μάχη τῆς Σκάλας κειμένης μεταξὺ Ἀμφίσης, καὶ Ἀμπλιανῆς.

Εἶπομεν ὅπισθεν ὅτι, τὸ στρατόπεδον τοῦ Μετοχίου ἀνέφερε πρὸς τὴν Διοίκησιν ἐγγράφως τὰς ἀνάγκας του, ἐξ ὧν πολλὰ ὀλίγας ἔλαβε, καὶ μικρὰς χρεῖας ἐθεράπευσεν· ἐν τοσοῦτῳ οἱ Ἕλληνες βεβαρυμένοι ἀπὸ τὴν γυμνότητα, ἀδιακόπους βροχὰς, καὶ ψύχος κοιμώμενοι εἰς τὸ ὑπαιθρον, βλέποντες ὅτι, οἱ Τοῦρκοι μέλλουν νὰ χειμάσωσιν εἰς τὴν Ἀμφίτσαν, καὶ ἐπιλοίπους θέσεις ἀναπαυόμενοι εἰς οἰκίας, καὶ τροφὰς λαμβάνοντες ἀενάως παρὰ τῆς Θεσσαλίας, ἀπορῆσισαν ν' ἀφίσωσι τὸ στρατόπεδον τοῦ Μετοχίου, καὶ χειμάσωσιν εἰς τοὺς Μεσημβρινούς πρόποδας τοῦ Ἐλικῶνος ἐντὸς δύο Μοναστηρίων, καὶ ἐνὸς χωρίου, τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ Ἁγίου Σεραφεῖμ, (δομπὸ) καὶ Χόστια, ὅπου ἡ θέσις ἦν χειμερινή, καὶ ὄχυρά, καὶ τὰς ζωοτροφίας ἐλάμβανον εὐκόλως ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, τὴν δὲ ἀνοιξιν νὰ κινηθῶσιν ἐκ

νέου κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ πλειοτέραν δύναμιν ὄπλων, καὶ
 ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαίων· πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐσυμ-
 βουλεύθησαν νὰ τὸν βλάβωσιν, εἰ δυνατόν, διὰ τινος ἀπροσ-
 δοκῆτου πολέμου, ὥστε νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι, ἄφισταν τὰς θέ-
 σεϊς των οἱ Ἕλληνας ἀπὸ μικροψυχίας, ἐκ τοῦ ἐτέρου δὲ νὰ
 μὴ τολμήσῃ νὰ κινηθῇ κατόπιν αὐτῶν· συσκευτούμενοι τὸ
 σχέδιον, πληροφοροῦνται παρὰ τινος Διστομήτου ὅτι, ὑπὲρ
 τὰ πεντακόσια φορτηγὰ ζῶα συνοδευόμενα μὲ διακόσιους
 στρατιώτας Τούρκους κομίζουσιν ἐκ τῆς Θεσσαλίας τρῶσθαι
 διὰ τὴν Ἄμφισσαν, ἐνεκρίθη κοινῇ γνώμῃ νὰ τὰς ἀρπάσωσι
 μετὰ τὴν Σκάλας Ἀμφίσσης, καὶ Ἄμπλιανης, ἀφόπου ἔμελλαν
 νὰ διαβῶσι καταλαβόντες· λοιπὸν κατὰ τὰ μεσάνυκτα τὰς
 ἀναγκαίας θέσεις, κρυβέντες εἰς τὰς, παρὰ τὴν ὁδὸν μικρὰς
 χαράδρας, καὶ θάμνους δὲν ἐδίσταζαν ὅτι, κατὰ τὴν τρίτην,
 (τοιαύτη ἦν ἡ πληροφορία τοῦ Διστομήτου) ἢ τετάρτην ὥραν
 τῆς ἡμέρας ἔμελλον νὰ ἐκτελέσωσι τὸν σκοπὸν των κατ' εὐ-
 χήν· ἀλλ' ἀντὶ ζῶων φορτηγῶν, ἐφάνησαν ἀπροσδοκῆτως,
 καὶ λίαν πρῶτ' ἔως τριακόσιοι Τούρκοι καταβαίνοντες ἐκ τῆς
 Ἄμπλιανης, καὶ διευθυνόμενοι εἰς Ἄμφισσαν, μεθ' ὧν ἦν ὁ
 χιλιάρχος, καὶ ἀρχηγὸς αὐτῶν Χασαῖν μπεῖς, ὅστις προπο-
 ρεούμενος ἐπλησίασεν εἰς τὸν πρῶτον λόχον τοῦ Ἰωάννου
 Γκοῦρα, ἰδὼν ἐξαίφνης ἄνθρωπον ὄρθιον, καὶ οὐροῦντα Ἕλ-
 ληνα, πυροβολήσας τὸν ἐφόνευσεν, οἱ ἐπίλοιποι σύντροφοι
 τῶσον διὰ τὸ αἰφνίδιον συμβῆν, ὅσον καὶ διὰ τὸν θάνατον
 τοῦ ἀξιωματικοῦ Κολοκύθα φοβηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν
 διευθυνόμενοι εἰς τὸν δεῦτερον λόχον μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των·
 οἱ Τούρκοι ἐδίωκον αὐτοὺς πυροβολοῦντες, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπλη-
 σίασαν εἰς τὸν ῥηθέντα λόχον, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦν ὁ Δια-
 μάντης Ζέρβας, ἀπάντησαν ἱκανὴν ἀγθίστασιν, καὶ ἀναχαί-

τισιν τῆς πρώτης ὀρμῆς των· ὁ τρίτος σχηματίζων τὸ κέντρον, καὶ διοικούμενος παρὰ τοῦ Δράκου, καὶ Πεῤραιβοῦ ἐπέδραμον ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου, ὁ δὲ Δαγκλῆς, καὶ Γεννούσης Πανομάρας, ἐκ τοῦ δεξιοῦ· οἱ Τοῦρκοι ἐν ἀμυχανία καὶ τρόμφ ἐμβληθέντες ὀπισθοδρομοῦσι διὰ τὴν Ἄμπλιανην διωκόμενοι, πεσόντες ἑπτὰ, πληγωθεὶς πρὸς τούτοις καιρίως καὶ ὁ ἀρχηγός· οἱ δ' Ἕλληνες ἀνέβησαν μετὰ τὴν νίκην εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ, μεταξὺ Τοπόλιας, καὶ Κωλοβάτων κειμένου ὄρους, φοβούμενοι μὴ πολιορκηθῶσι παρὰ τῶν εἰς Ἄμφισσαν, καὶ Σκάλαν παρακειμένων ἐχθρῶν, κάκειθεν ἀπῆλθον διὰ νυκτὸς εἰς τὸ Μετόχιον· ὁ πληγωθεὶς χιλίαρχος φθάσας εἰς Ἄμπλιανην, αἰσθανθεὶς τὸ τραῦμα θανατηφόρον ἀνέφερεν ἀμέσως εἰς τὸν, ἐν Ἀμφίσσῃ ἀρχηγὸν ὅτι ἀφίνει τὴν θέσιν του, καὶ ὑπάγει μεθ' ὅλης τῆς φυλακῆς εἰς Λαμίαν πρᾶγαγείλας πρὸς τούτοις νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν ὅσον τάχιστα ἀπελθὼν εἰς Λαμίαν μεθ' ἡμέρας πέντε ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, τὸ δὲ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν γράμμα του τόσον τρόμον, καὶ ἀπελπησίαν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς ἐν Ἀμφίσσῃ, καὶ λοιποῖς θέσσει Τοῦρκους, ὥστε δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτὸς δὲν ἐκοιμήθησαν, ἀλλ' ἠτοιμάζοντο ν' ἀναχωρήσωσι διὰ τὴν Λαμίαν ἅμα ἴδωσι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἄνευ τινὸς βίας, καὶ ἀνάγκης· περίεργος τῷ ὄντι περίπτωσις ἐφάνη ἅτι, καθ' ἣν ἡμέραν οἱ Ἕλληνες ἔμελαν νὰ μετακομισθῆ, ὡς εἴρηται, τῇ αὐτῇ, καὶ οἱ Τοῦρκοι διευθύνονται διὰ τὴν Λαμίαν· ἐσκόπευον μάλιστα οἱ Ἕλληνες ν' ἀφίσωσι τὸ στρατόπεδον πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ἂν ὁ Κῶστας Μπότζαρης δὲν ἐπρότεινε λέγων ὅτι, κάλλιον νὰ διαλυθῇ τὸ στρατόπεδον τὴν δευτέραν, παρὰ τὴν Κυριακὴν, ἣτις εἶναι ἑορτὴ δεσποτικὴ· μόλις ἐξηγέρθησαν τοῦ ὕπνου καὶ ἐνατενίσαντες εἰς

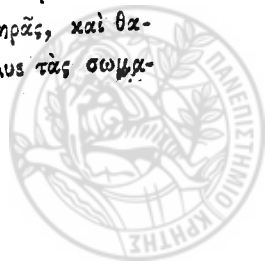

τὴν Ἀμφίσσαν θεωροῦσι τοὺς Τούρκους συσσωματωμένους ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ παρατεταγμένους εἰς ὁδοιπορείαν, τὴν ὁποίαν μετὰ ἡμῶν ὥραν ἔβαλαν εἰς πρᾶξιν διωρίζαντες ἕκαστον ἵππεῖς ἐμπροσθοφυλακὴν, κατόπιν αὐτῶν μέρος τοῦ πεζοῦ, ἐπομένως ζῶα φορτηγὰ, μετὰ τῶν ἀσθενῶν, καὶ πληγωμένων, μετ' αὐτοῦ, μεμιγμένον τὸ ἐπίλοιπον ἱππικὸν μὲ τὸ πεζόν ἐσυμποσοῦντο ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας ἅπαντες· νομίζοντες οἱ Ἕλληνες ὡς ὄνειρον τὸ φαινόμενον, καὶ ἄλλοι στρατήγημα, δράξαντες τὰ ὄπλα Ἰσταντο παρατηροῦντες τὰ κινήματά των· ἰδόντες τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν καταλαβοῦσαν τὴν ὁδὸν τῆς Τοπόλις, καὶ διευθυνομένην μὲ βῆμα ταχὺ εἰς Ἀμπλιανην, ὥρμησαν μέρος κατόπιν αὐτῶν, ὅσοι δηλαδὴ ἦσαν νέοι, καὶ ταχύποδες· οἱ μείναντες ἐπέμψαν τριάκοντα στρατιώτας εἰς τὴν πόλιν νὰ παρατηρήσωσιν ἀπὸ τὰ πλάγια τῶν ὄρων, ἃν ὑπάρχωσι κεκρυμμένοι Τούρκοι εἰς τὰς οἰκίας· πληροφορηθέντες τὴν ἀλήθειαν παρὰ τῶν ἀποσταλέντων διὰ βολῆς τριῶν πυροβόλων ὄπλων, κατὰ τὸ σύνθημα, εἰσῆλθον ἀκολούθως ἅπαντες εἰς τὴν πόλιν μετὰ πέντε μηνῶν πολύμοχθον, καὶ πολυπαθῆ πολιορκίαν.

Ἡλευθερώθη τέλος πάντων ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, ἄρχισαν οἱ καταφυγόντες εἰς τὰ σπήλαια, δάση, καὶ ἠλιοβάτους κρημνοὺς ν' ἀσπάζονται ἐκ νέου μὲ δάκρυα τὸ φίλον ἔδαφος τῆς πατρίδος των· νὰ κτίζωσι καλύβας διὰ νὰ σκεπάσωσι τὰ πολυπαθῆ σώματά των· ἄλλοι νὰ ζητῶσι γυναῖκας, τέκνα, συγγενεῖς, καὶ φίλους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀγαρινοὶ ἐθυσίασαν, καὶ ἠχμαλώτευσαν· ἄλλοι νὰ καταφιλῶνται μὲ δάκρυα χαρᾶς εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου, δυσφημοῦντες δὲ, καὶ καταρώμενοι ἀνζφανδὸν τοὺς πρωταιτίους τῆς τόσης συμφορᾶς

των· μόλις ἔλαβαν δύο μηνῶν ἀνάπαυσιν τὰ στρατεύματα εἰς Ἀμφισαν, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ διετάχθησαν παρὰ τῆς Διοικήσεως νὰ συνδράμωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῶν στενωῶς πολιορκημένων Μεσολογγίτων παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Κριουταχῆ· ἐκτὸς τούτου εἶχε πέμψη ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Ἰμμπραήμ Πασᾶς ἄλλας πέντε χιλιάδας στράτευμα τακτικόν, καὶ ἰκανὸν πυροβολικόν, δι' οὗ ἐπέφερε σημαντικὴν φθορὰν εἰς τοὺς πολιορκημένους· μετ' ὀλίγον διέβη καὶ ὁ ἴδιος προσωπικῶς ἐπιθυμῶν νὰ κατακτήσῃ τὸ Μεσολόγγιον πρὸς κατασχύνην τοῦ Κριουταχῆ· ἐστράτευσαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Διοικήσεως, ἐκτὸς τῶν δύο στρατηγῶν Γ. Δράκου, καὶ Χρ. Περρῆχιβοῦ, οἵτινες διετάχθησαν νὰ φυλάξωσι τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· ὀλίγον ὠφέλησε τοὺς πολιορκημένους ἡ ἐξωτερικὴ ἐπικουρία· διότι ἡ δύναμις τῶν πολιορκητῶν ὑπερέβαινε σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν εἴκοσι χιλιάδων πολεμιστῶν· τὰ ὀχυρώματά των οὐ μόνον ἦσαν δυνατὰ, ἀλλὰ καὶ κατασκευασμένα εἰς ἐπίπεδον τόπον, καὶ μακρὰν τῶν ὑπωρείων· οἱ Ἕλληνες καίτοι οὐκ ὄντες πλείονες τῶν τριῶν χιλιάδων πλησιάζοντες πολλάκις τὴν νύκτα εἰς τὰ ὀχυρώματα, τοὺς ἔβαναν εἰς σύγχυσιν, ἐφόνευαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, τοὺς ἐπροσκαλοῦσαν τὴν ἡμέραν εἰς μάχην τοποθετημένοι εἰς ὑψηλὰς, καὶ ὀχυρὰς θέσεις· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλάκις ὑπέφεραν φθορὰν, σπανίως ἐδέχοντο τὴν πρόσκλησιν· τούτου ἕνεκα μὲ βαθεῖαν λύπην ἤκουον παρὰ τῶν Ἑλλήνων (ἀποφεύγοντες τὴν μάχην) διαφόρους ὕβριτας, ἐμσταχειρίζοντο ἐνίοτε ἐνέδρας φονεύοντες Τούρκους διαβάτας, ἀρπάζοντες τροφὰς, καὶ διάφορα λάφυρα· δὲν ἤθελε μολαταῦτα στήσωσι τὸ τρόπαιον οἱ πολιορκηταὶ διὰ τε ξηραῶς, καὶ θαλάσσης ἂν ἡ ἀκαταδάμαστος πεῖνα δὲν παρέλυε τὰς σωμα-

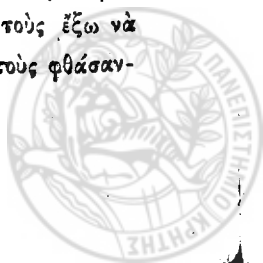

τικὰς δυνάμεις τῶν πολιορκημένων, καὶ οὕτω νὰ τοὺς βιάσῃ ν' ἀφίσωσι τὸν πολυθρήλλυτον ἐκεῖνον τόπον μὲ τὴν χύσιν τῶσων αἱμάτων, αἰχμκλωσίαν παιδῶν, γυναικῶν, καὶ παρθένων, τῶν ὁποίων τὰ τραγικὰ συμβάντα ἃς τὰ διηγηθῶσιν ὅσ' ἦσαν συναγωνιστὰί, ἢ τοῦλάχιστον αὐτόπται ὁποιοσδήποτε ἤθελε τὰ ἐξιστορήσῃ μετὰ τὴν ἄλωσιν πληροφορούμενος τὰ πλείστα ἐξ ἀκοῆς δὲν θέλει τὰ γράψῃ μ' ἀκρίβειαν, ὡς ὁ Ἐλβετὸς Μάγερ, ὅστις ἐφύλακτεν ἡμερολόγιον τῶν συμβαινόντων· ἀλλὰ, κατὰ κακὴν τύχην, ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν Μεσολογγίτων φθάσας μετ' ἄλλων πολλῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ ἀπήντησεν (ὡς ῥηθήσεται) ἐν σῶμα Ἀλβανῶν, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ μετὰ τοῦ ἀξιολόγου συγγράμματος, καὶ ἄλλους πολλοὺς Ἕλληνας ἀπώλεσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Μάχη τῶν προπόδων τῶν βουνῶν Μεσολογγίου, καὶ σύντομος διήγησις τραγικῶν τινῶν συμβάντων ἐν τοῖς ἔξω, καὶ ἔσω τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐάν, ὡς προεῖρηται, δὲν ἐφάνησαν τόσον ὠφέλημα πρὸς τοὺς πολιορκημένους τὰ ἔξω ὅπλα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐχρησίμευσαν πολὺ, καὶ ἐμελλον πολὺ περισσότερο νὰ τοὺς ὠφελήσωσιν, ἀν' ἐκ μέρους τῶν πολιορκημένων δὲν προέκυπτε τὸ ἐξῆς σφάλμα· τὴν νύκταν, καθ' ἣν ἐμελέτουν νὰ ἐξέλθωσιν ἐμεταχειρίσθησαν διὰ σύνθημα τρεῖς μεγάλας πυροφαύσεις, δι' ὧν ἐπροσκαλοῦσαν τοὺς ἔξω νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὰς ὑπωρείας, ἵνα σώσωσιν τοὺς φθάσαν-

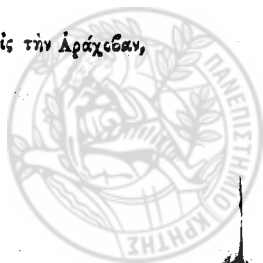
τας ἐκεῖσε ἠκολούθησαν προθύμως οἱ ἔξω τὸ σῆνθημα, ἀλλ' οἱ ἔνδον οὐκ ἐξῆλθον τῇ αὐτῇ νυκτὶ, ἢ διότι ἡ εἶδησις τῆς ἐξόδου δὲν ὑπῆρξε πασίγνωστος, ἢ διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐδυσφόρουν ν' ἀφίσωσιν εἰς τὴν θηριότητα τῶν Ἀγαρινῶν τοῦς πληγωμένους συγγενεῖς, καὶ φίλους των, τὰ φίλτατα τέκνα των, καὶ ἀδυνάτους γυναῖκας· ἰδόντες οὖν ἔξω ἀνενέργητον τὸ σῆνθημα ἀνέβησαν ἐκ νέου λίαν πρωτὶ εἰς τὰ ὑπερκεείμενα μέρη, ὅπου ἐκρούθησαν δι' ἀποφυγὴν πύλης ὑπονοίας περὶ τῆς ἐξόδου τῶν πολιορκημένων, μολοντί πρὸ δύο ἡμερῶν ἐγνωσταποιήθη αὐτοῖς παρ' ἑνὸς αἰχμαλώτου φυγάδος, ταυτοχρόνως ἔβλεπαν καὶ τῆς νυκτὸς τὰ συνθήματα· τὴν δευτέραν νύκτα, ἣτις ἔκλινεν εἰς τὴν δωδεκάτην τοῦ μηνὸς Ἀπριλλίου, καθ' ἣν καὶ ἡ Βαϊφόρος ἐωρτάζετο, κατὰ τὸ χιλιοσὸν ὀκτακοσιοστὸν εικοστὸν ἔκτον ἔτας, ἄρχισαν νὰ ἐξέρχωνται τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς· μόλις ἐξῆλθον δύο χιλιάδες ἀπὸ τοῦ δεξιῶν μέρους, κ' εὐθὺς ἐν σῶμα ἰππικὸν ἐνεφανίσθη ἔμπροσθέν των· ἀλλ' ὅσάκις ἐπλησίαζεν, ἀπῆντα ἀνδρείαν ἀνθίστασιν· οὕτω δὲ μαχόμενα, καὶ κινούμενα ἀμφοτέρωθεν τὰ σώματα ἀφίκοντο εἰς τὰς ὑπωρείας· ἡ δευτέρα ἐξοδος ὑπῆρξε δυστυχεστέρα τῆς πρώτης· διότι ἐν ἑτερονπερικὸν σῶμα ἀπέκλεισε τὴν στενὴν ἐξοδὸν μὲ πεπυκνωμένας λόγχας εἰς τρόπον, ὥστε δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ ἐξέλθωσιν ἄλλοι· ὀπισθοδρομήσαντες τοίνυν μετὰ τριῶν ὥρῶν αἱματώδη μάχην εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν· μὴ τολμῶντες οἱ Τοῦρκοι νὰ προχωρήσωσι τὴν νύκτα ἐφύλαττον τὴν ἰδίαν θέσιν, οἱ ὀπισθοδρομήσαντες ἀποφάσισαν νὰ δώσωσι τέλος τῆς ζωῆς των ἡρωϊκὸν ἀφίνοντες εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὁμογενεῖς των διὰ παράδειγμα τὴν πρᾶξιν των· συναΐξαντες εἰς τινα οἰκίαν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ πληγωμένους, βαλόντες εἰς

τὸ κατώγειον ἱκανὴν ποσότητα πυρίτιδος κόγιος, τὴν ὁποίαν (ἐν ᾧ οἱ Τοῦκοι τὸ πρῶτ' ἐπολιώρουν τὴν οἰκίαν) ἀνάψαντες ἐσφενδόνισαν τὰ σώματά των εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν πυρίκαυστα, βλάψαντες σημαντικῶς καὶ τοὺς πολιορκητάς· ἄλλοι ἐμβάντες εἰς διαφόρους οἰκίας ἐπολέμησαν ἕωσθ' εἶχον πολεμοφόδια, μετὰ δὲ τὴν τελείωσιν αὐτῶν ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐτελείωσεν ἡ, τῶν ἐν τῇ πόλει μεινάντων τραγικῆ, καὶ ἀξιομνημόνευτος σκηνὴ δι' ὠρῶν ἕξ· οἱ δ' ἐξελθόντες παραγερόμενοι εἰς τὰς ὑπωρείας, ἐκτὸς τοῦ ἵππικοῦ, ὡς εἴρηται, ἀπήντησαν καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους Τουρκαλθανοὺς ὀδηγουμένους παρὰ τοῦ Μουστάμπεϊ, (*) ὅστις, κεκοπιακότας ὄντας, καὶ ἀδυνατοῦς ἐκ τῆς πείνας, ἐπροξένησε πολλὴν φθορὰν, καὶ αἰχμαλωσίαν· ἀκούσαντες οἱ ἕξ Ἕλληνες τὸν πυροβολισμόν, καὶ τὰς φωνὰς ἔγνωσαν τὴν ἐξοδὸν τῶν πυλιωρρημένων· οὕτω δὲ καταβάντες δρομαίως ἐβίασαν διὰ τῶν ὄπλων τὸν ἐχθρὸν ν' ἀφίσῃ τὰ πλάγια, καὶ καταβῆ εἰς τὸ πεδῖον, οἱ δ' Ἕλληνες ἀνέβησαν εἰς τὸ βουνὸν ἀκινδύνως· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, (καὶ μάλιστα γυναικόπαιδα) ἐκρύβησαν εἰς τοὺς σκίνους, ὄπας, θάμνους, μὴ διακρίνοντες ἀπὸ τοῦ σκότος, καὶ ἀδυναμίαν τοῦ σώματος ποῖα ἦσαν τὰ Ἕλληνικὰ, καὶ ποῖα τὰ Ὄθωμανικὰ ὄπλα· ἐξ αὐτῶν ἕσοι ἐδυνήθησαν ν' ἀναβῶσι τὴν νύκτα εἰς τὸ ὄρος, ἐσώθησαν· ὅσους δὲ ἶδεν ἡ ἡμέρα κρυμμένους, τοὺς ἐθυσίασαν οἱ Τοῦρκοι, ἐκτὸς γυναικοπαίδων, δραμόντες λίαν πρῶτ', καὶ ἰχνηλατοῦντες, ὡς οἱ κύνες, τὴν θήραν.

Τοιοῦτον ἡρωϊκὸν, καὶ τραγικὸν τέλος ἔλαβε τὸ Μεσολόγ-

(*) Οὗτος ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Καραϊσκάκη ἐφρονεῖται εἰς τὴν Ἀράχθου, ὡς κατωτέρω ρηθῆσεται.

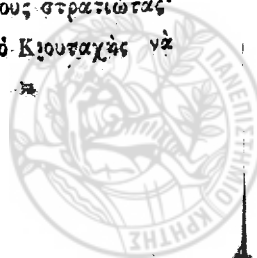
γιον μεθ' ἐνὸς ἔτους πολιορκίαν, τῆς ὁποίας τὰς ἀνδραγαθίας στερούμεθα μὲ ἀκρίθειαν· διότι ἀπόλετο, ὡς εἴρηται, ὁ ἀκριθῆς συγγραφεὺς Μάγερ· ἐξ ἀκοῆς, καὶ διαφόρων ἐξετάσεων ἐσημείωσα καὶ ἄλλα περίεργα συμβάντα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν παρευρεθέντων ἐν ταῖς πράγμασι φιλονεικοῦσιν οἰκειοποιούμενοι τὰς σημαντικότερας πράξεις ἕκαστος, ἀμφιβάλλων μὴ προσκρούσω εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκ τούτου προκύψῃ δυσαρέσκεια, τ' ἄφισα ἀνέκδοτα.

Ἐν τοσοῦτῳ τὰ στρατεύματα ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς Ἄμφισαν μετὰ τῶν σωθέντων χιλίων τριακοσίων μόλις ὄντων, ἐξαιρουμένων ὄγδοσῆκοντα γυναικῶν, κἀκεῖθεν μετέβησαν εἰς Πελοπόννησον, ἔμειναν δὲ μόνον τὰ στρατεύματα· οἱ Τοῦρκοι κυριεύσαντες τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ὅλην τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀπεφάσισαν καὶ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπομένως καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὴν ὑποδούλωσιν· ὁ Ἰμπραῖμ Πασᾶς λαβὼν ὅλον τὸ τακτικὸν σῶμα μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος Κιουταχῆς ἀφίσας ἰκανὴν φρουρὰν εἰς Μεσολόγγιον ἐστράτευσε διὰ τὰς Ἀθήνας μὲ εἴκοσι χιλιάδας πεζικῶν, καὶ τρεῖς ἱππικόν· τὰ, ἐν Ἀμφίσσῃ μείναντα Ἑλληνικὰ ὄπλα μόλις ὄντα χιλιάδες τραῖς, μὴ δυνάμενα ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν τόσῃν πληθύν τῶν ἐχθρῶν ἀποφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Πελοπόννησον, καὶ συγκεντρωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων στρατευμάτων· πρὸ τοῦ ἀναχωρισμοῦ τῶν ὁμῶς ἐκήρυξαν πρὸς ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὅτι, ὅσοι ἐκεῖνοι μέλουν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Κιουταχὴν γνωρίζοντες ὅτι εἶναι ἀσφαλεῖς, δὲν τοὺς ἐμποδίζου, μάλιστα τοὺς συμβουλεύουσι νὰ πολιτευθῶσι τὴν περίστασιν ἕως οὗ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος λάβωσιν ἄλλην μορφήν· ὅσοι πάλιν δὲν ἐμπιστεύονται εἰς τὰς δημοσιευθείσας ὑποσχέσεις

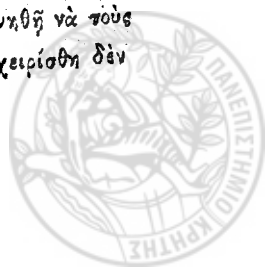
του, πρέπει να προλάβωσι τὸν καιρὸν τῆς ἀνχωρήσεώς των πρὶν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπομακρυνθῶσιν ἐκεῖθεν· ὀλιγώτατοι ἄφισαν τὸ φίλον ἔδαφος τῆς πατρίδος των μεταβάτες εἰς Πελοπόννησον, τὸ πλεῖστον μέρος βεβρυμένον ἀπὸ τὰς σκληρὰς, καὶ ἀλλεπαλλήλους δυστυχίαις, ἐμπιστευθὲν καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Κιουταχῆ, αἱ ὁποῖαι οὐ μόνον τὴν ὑπαρξίν των κατοίκων ἠσφάλιζαν, ἀλλὰ καὶ ἀμνηστειάν των παρελθόντων ἐγκλημάτων ἐκήρυττον πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας, ἔμεινεν εἰς τὰ ἴδια τὰ ἀσφαλέστερα συμφέροντά οὕτω τὸν ᾧδήγουν νὰ πολιτεύθῃ ἕως οὗ κυριεύσῃ τὴ φρούριον Ἀθηνῶν, ὃ δὲ Ἰμπραῖμ Πασᾶς ὄλην τὴν Πελοπόννησον· καὶ τότε δὴ ἔμελλον νὰ ὑψώσῃσι τὸ αἰμοσταγὲς θυσιαστήριον τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὰ στρατεύματα διηρημένα εἰς διόφορα σώματα, οἱ Ἕλληνες δυνάμενοι νὰ τὰ βλάβωσιν, εἰς σενὰς θέσι δὲν ἠθέλησαν γνωρίζοντες τὴν φυσικὴν των βραβρότητα, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐκδικηθῇ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀθώους κατοίκους, ὡς αἰτίους τῆς φθορᾶς των· οὐτ' αὐτὰ ἐκινουῦντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοὶ ὄρωντα αὐτοὺς περιφερομένους εἰς τὰ πλάγια, καὶ διευθυνομένους διὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου· φθάσαντα εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐπολιόρκησαν τὰς Ἀθήνας φυλαττομένας πρὸς τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Γκοῦρα, καὶ χιλίων πεντακτοσίων σχεδὸν Ἀθηναίων· οἱ Ἕλληνες διαβάτες τὸν Ἰσθμὸν ἀπῆλθον εἰς τὴν Πρωτεύουσαν Ναυπλίαν, ὅπου ἔμελλον νὰ συσκεφθῶσι μετὰ τῆς Διοικήσεως περὶ τοῦ πρακτέου· οἱ στρατηγοὶ, Βάσιος Μαυροβουγιώτης, καὶ Νικόλαος Γριζιώτης δὲν εἰσῆλθον, ἀλλ' ἐτοπιοθετάθησαν εἰς τὴν Ἐλευσίνα με πεντακοσίου στρατιώτας· μολονότε δὲς, καὶ τρεῖς ἔπεμψε δυνάμεις ὁ Κιουταχῆς νὰ

τούς ἐξώσῃ ἐκείθεν, δὲν ἐδυνήθη· ἄρχισεν ἔπειτα νὰ τοὺς προτείνῃ ἀνταμοιβὰς ὑποσχόμενος αὐτοῖς ἐπαρχίας, χρήματα, καὶ τὰ παρόμοια· ἀλλὰ καὶ μὲ τοῦτο δὲν τοὺς κατέπεισεν· ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος παραβαλλομένη μὲ τοὺς ὁποίους τὴν ἐπατείλουν κινδύνους ἦν ἀσυγκρίτως κατωτέρα τῶν κινδύνων· ἡ ἄλλειψις τοῦ χρηματικοῦ, καὶ τῶν τροφῶν ἔφερε τὸ στρατιωτικὸν εἰς ἀδράνειαν, καὶ ἀπεληψίαν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ γενναία ἀπόφασις τοῦ στρατιωτικοῦ ἐδείχθη ἀνωτέρα τῶν κινδύνων κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν· διότι μὴ ἀνεχομένη νὰ βλέπῃ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα κατακρατουμένην παρὰ τῶν Τούρκων, καὶ τὴν Πελοπόννησον πνέουσαν τὰ λοισθια ἀπὸ τὸν Αἰγύπτιον Ἰμπραῖμ Πασᾶ, ἐστράτευσεν ἐκ νέου διὰ τὴν ξηρὰν· ἡ Διοίκησις διὰ ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν στρατιωτικὴν συμφορὰν, διέταξε τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκη ἀρχηγὸν τῶν κατὰ ξηρὰν ὄπλων, ὅστις ἐξεληθὼν ἀμέσως τῆς Πελοποννήσου, διαβάς τὰ Μέγαρα ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα τεσσαρῶν ὠρῶν ἀπέχουσαν τῶν Ἀθηνῶν· ἔτρεχον ἐπομένως αὐθόρμητοι καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του διάφοροι ὄπλαρχηγοί.

Ἀκούσας ὁ Κιουταχῆς ὅτι οἱ Ἕλληνες συναθροίζονται ἐκ διαλλειμάτων εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Καραϊσκάκη, ἄρχισε νὰ πέμπῃ ἀλλεπαλλήλως σώματα πεζικὰ καὶ ἰππικὰ ὁμοῦ διὰ νὰ τοὺς πολεμῶσι μεταχειριζόμενος πάντοτε στρατηγίματα, καὶ μάλιστα ὅτε ὁ ἴδιος ὠδήγει τὰ τοιαῦτα σώματα· ἐκρύπτετο ἐνίοτε τὸ ἰππικὸν εἰς τὰς χαράδρας, καὶ ἐρίπεια τῶν πικρακλιμένων χωρίων τῆς πεδιάδος, καὶ ἄλλοτὲ τὸ πεζικὸν, διὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰς θέσεις των, καὶ, εὐρυχώρου ὄντος τοῦ πεδίου, δυνήθη νὰ τοὺς πολιορκῇ μὲ τὸ ἰππικόν· ἀλλ' ὁσάκις τὰ ἐμεταχειρίσθη δὲν

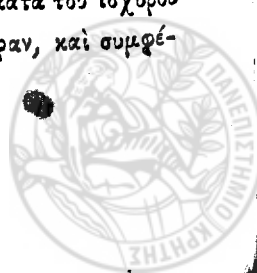
ἐπέτυχε τὸ ποθοῦμενον, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες γνωρίζοντες τα δὲν διηροῦντο εἰς πολλὰ σώματα ἀφίνοντες ὅθεν ἰκανὴν φυλακὴν εἰς τὰ ὀχυρώματα, οἱ λοιποὶ ἐσχηματίζοντο εἰς δύο σώματα, τὸ πρῶτον ἐπροπορεύετο ὀπωσοῦν τακτικῶς, καὶ μὲ βῆμα βραδύ, τὸ δεύτερον ἠκολούθει κατόπιν μὲ τὸ αὐτὸ βῆμα, ἀλλ' ἀπέχον ἐνὸς σταδίου διάστημα· διὸ τὸ ἵπτικόν δὲν ἐτόλμα νὰ ὀρμήσῃ κατὰ πρόσωπον, οὔτε νὰ τὸ περικυκλώσῃ ἐδύνατο μὲ τὸ νὰ ἐπολεμηῖτο ἀπὸ τὸ δεύτερον. καὶ οὕτως ἐπομένως ἐσυστρέφοντο οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ χωρὶς ποτὲ νὰ δεῖξωσι τὰ νῶτα πρὸς αὐτόν· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνίκηθησαν πάντοτε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἐλευσίνα· ἀγκαλὰ δὲν παρετάχθησαν ποτὲ πλείότεροι τῶν δύο χιλιάδων πεζῶν, καὶ τριακοσίων ἱππέων· τοῦτο ἐμεταχειρίζετο ὁ Κιουταχῆς ἐπὶ σκοπῶν διὰ νὰ ἐνασχολῆ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀκροβολισμοὺς μακρόθεν, ὥστε νὰ μὴν λάβωσιν εὐκαιρίαν καὶ συγχίσωσιν ἐκ τοῦ συνεχῆς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Μάχη τοῦ Χαϊδαρίου, πλησίον Ἀθηνῶν.

Συναθροισθέντων τεσσάρων σχεδὸν χιλιάδων Ἑλλήνων, καὶ χιλίων διακοσίων τακτικῶν ὀδηγουμένων παρὰ τοῦ χιλιάρχου Φαβιέ Γάλλου, ἀποφάσισεν ὁ Καραϊσκάκης συναινέσει καὶ τῶν λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν νὰ δοκιμάσῃ κατ' ἀρχὰς τὴν τύχην τῆς ἀρχηγίας του ἐκστρατεύων κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ Πολιορκητοῦ τῶν Ἀθηνῶν· θέσιν ἀρμοδιωτέραν, καὶ συμφέ-

ρουσαν νὰ ὀχυροθῶσιν, ἔκλεξαν τὸ περιβόλι Χαϊδάρη καλούμενον, κείμενον δὲ κατὰ τὸ δυτικοβόρειον, μεταξύ ἐλαιῶνος, καὶ τοῦ ὄρους τοῦ, τῷ αὐτῷ σχεδὸν διχοστήματι ἀπέχοντος τῆς Ἐλευσῖνος, καὶ Ἀθηνῶν, ὅπερ Κορυδαλὸς τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο· κατὰ τὴν πέμπτην λοιπὸν τοῦ Αὐγούστου μετὰ τὰν δύοσιν τοῦ ἡλίου ἐστράτευσαν διαβάντες διὰ τῶν στενοπῶν τοῦ Κορυδαλοῦ, φθάσαντες περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς κατέσχον τὸν περίβολον τοῦ Χαϊδαρίου, ἀνήγειραν ταυτοχρόνος καὶ δύο ὀχυρώματα εἰς τοὺς πλησιεστέρους λόφους, τὸ μὲν ἀπὸ τὸ μεσημβρινόν, τὸ δὲ ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐφάνησαν ἐξερχόμενοι τοῦ ἐλαιῶνος ἕως τρεῖς χιλιάδες πεζοί, καὶ χίλιοι ἵππεις διευθυνόμενοι κατ' αὐτῶν· ἐκ τῶν Ἑλλήνων μόλις τὸ τρίτον μέρος ἐφανερῶθη, οἱ λοιποὶ ἐκρύβησαν εἰς τὸν περίβολον, ὀχυρώματα, καὶ πρόποδας τοῦ Κορυδαλοῦ· πλησιάσαν τὸ ἵππικὸν πολὺ ἄρεόν, ἵστατο θεωρὸν χωρὶς νὰ δείξῃ τι σημεῖον μάχης, ὁ Φαβιέρος τοποθετημένος ὢν ἐκ τοῦ ἔξωθεν μεσημβρινοῦ μέρους τοῦ περιβόλου, ἰδὼν αὐτοὺς ἵσταμένους, καὶ κατασκόπου μᾶλλον, ἢ πολεμιστοῦ ἐκτελοῦντας ἔργον, ἔρριψε κατ' αὐτῶν δύο σφαιρας κανονίων· οἱ Ἕλληνες νομίσαντες ὅτι, τὸ σημεῖον τῆς μάχης ἐδώθη, ὤρμησαν ἐκ συμφώνου ἅπαντες μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας· οἱ Τοῦρκοι, πικνώσαντες ἀμέσως τὸ σῶμα, παρατάξαντες τὸ ἵππικὸν, τὸ ἡμισὶ ἐκ τοῦ δεξιοῦ, καὶ τὸ ἄλλο ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ πεζικοῦ, ἤρξαντο νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων· οὗτοι ἐπιθέντες πρὸς τὸ δεξιὸν κέρασ τὸ ἐβίασαν νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς πεζοὺς· ἐκ τοῦ ἐτέρου ἐκινήθη καὶ ὁ Φαβιέρος μὲ τὸ τακτικὸν κατ' αὐτῶν, οἱ Τοῦρκοι ἢ διὰ δειλίαν, ἢ κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν χωρὶς ἄλλην ἀντίστασιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὁ Φαβιέρος ἔτρεχε

διώκων αὐτούς, ἀλλ' ὁ Ἀρχηγὸς διέταξε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ διότι τὸ στρατόπεδον τοῦ Κιουταχῆ οὐ μόνον ὑπῆρχε πλησίον ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τοῦ Ἐλαιῶνος ἦν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸ εὐρύχωρον τοῦ πεδίου· ἐπιστρέψαντες τροπαιοφόροι κατέλαβαν ἐκ νέου τὰ ὀχυρώματα· καὶ τὸν περίβολον Χαϊδάρι· τὸ ἑσπέρας συμβούλιον πολεμικὸν συστηθὲν ἐνεκρίνε νὰ μεταβῶσι, καὶ ὀχυρωθῶσι τὴν νύκτα εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἔχοντες τὴν θάλασσαν ἐλευθέραν ἐλάμβανον τροφάς, καὶ πολεμοφόδια διὰ τὸ στρατόπεδον· μόνος ὁ Φαβιέρος ἐδείχθη ἐναντίος, καὶ μέχρι τέλους ἀκατάπειστος εἰς τὸ διαληφθὲν σχέδιον προτείνων, ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ νικήσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται θέσιν· βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν του ὁ Ἀρχηγὸς διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἐν ὀχύρωμα ἐπὶ τινος λόφου κειμένου μεταξὺ Χαϊδάρι, καὶ Ἐλαιῶνος Ἀθηνῶν· τοῦτο ὡς πλησιέστερον εἰς τὸν ἐχθρὸν ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὴν πρώτην ἐπίθεσίν του, καὶ ὡς μακρὰν ἀπέχον τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων δὲν ἐλάμβανε τινὰ ἐπικουρίαν ἐν καιρῷ μάχης, μάλιστα ἡ κυριεῦσίς του ἐπαπέλει τὴν φθορὰν ὅλου τοῦ στρατοπέδου· διέταξε λοιπὸν τὸν ὀπλαρχηγὸν Δημήτριον Λέκα Ἀθηναῖον ἔχοντα ὑπ' ὄδηγίαν του ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσῃ τὸ ὀχύρωμα δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτός· περαιωθέντος πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου διετάχθησαν ὅ,τε Περρῶναιβος, καὶ Στέφανος Βούλγαρης, μετὰ τῶν, ὑπ' ὄδηγίαν αὐτῶν, διακοσίων ἐξήκοντα ὄντων ἀπάντων, νὰ ἔμβωσι, καὶ ὑπερασπίσωσιν αὐτό.

Τὴν ἐπιοῦσαν, ἥτις ἦν ὀγδόη τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρα Κυριακὴ, ἐν ᾧ αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἐπιβαίνουσαι τοῦ ὕμνητιου ὄρους ἐφώτιζαν τὰς κορυφὰς τοῦ Κορυδαλοῦ, ἐφάνη ἔξερχόμενον τοῦ Ἐλαιῶνος ἐν σῶμα πεζικοῦ, καὶ ἵππικοῦ

στρατεύματος, τὸ μὲν πεζικὸν ἐξ ὀκτῶ συγκείμενον χιλιάδων, ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κιουταχὴν, τὸ δὲ ἵππικὸν ἐκ δύο, ὀδηγούμενον τότε παρὰ τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ Καρούστου, ὁ πρῶτος παραλαβὼν τὴν δεξιὰν πτέρυγα ἐπλησίασε μὲ τὸ πεζικὸν εἰς τὸ πρῶτον ὄχυρῶμα, ὁ δεύτερος μὲ τὸ ἵππικὸν τὴν ἀριστεράν· ὁ Ἀρχηγὸς ἐξελθὼν τοῦ περιβόλου περιήρχετο ὅλα τὰ ὄχυρῶματα ἐνθαρρύνων τοὺς Ἕλληνας, προσκαλῶν ἕκαστον εἰς φιλοτιμίαν ἀναμιμνήσκων τὰς προλαβούσας ἀνδραγαθίας του ἢ πατραγαθίας· ὁ Φαβιέρρος ἄνευ τινὸς διαταγῆς τοῦ Ἀρχηγοῦ προέπεμψε τριακοσίους τακτικούς νὰ κτυπήσωσι τὸ ἵππικὸν, τὸ ὁποῖον ἀναβαῖνον ἕνα ὄμαλόν, καὶ ἐπιμήκη λόφον ἔμελε νὰ διευθυνθῆ κατὰ τοῦ περιβόλου, καὶ ἂν ἄλλην βλάβην δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ προξενήσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἰδιαιτέραν, ἤλπιζε τοῦλάχιστον νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸ νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τὸ προμνησθὲν ὄχυρῶμα τοῦ Περῆραιβοῦ· πορευομένων τῶν δύο τούτων σωμάτων δὲν ἔβλεπε τὸ ἐν τὸ ἄλλο διὰ τὸ ὕψος τοῦ λόφου· ὅταν δὲ παρεγένοντο ἀμφοτέρα συγχρόνως εἰς τὴν κορυφὴν, ἐστάθησαν ἐκστατικὰ, καὶ ἀκίνητα διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἀπαντήσεως, ὁ ἀξιωματικὸς Ἕλληνας προλαβὼν διέταξε νὰ πυροβολήσωσιν, οἱ Τοῦρκοι, μολοντί μὲ τὸν πρῶτον πυροβολισμὸν ἐφονεύθησαν ἐννέα, ἀντεπυροβόλησαν καὶ αὐτοὶ ταῦτοχρόνως πληγώσαντες τρεῖς ἐκ τοῦ Τακτικοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ, ὅσιν καὶ τοὶ πληγωθεῖς τὸν μηρὸν ἐφώναζε πῦρ, πῦρ· ὁ ἔσχατος σοῖχος ἀντὶ νὰ μιμηθῆ τῶν πρώτων τὸ παράδειγμα ἔπραξε τὸ ἐναντίον τραπείς ἀναισχύντως εἰς φυγὴν, ἐπομένως δὲ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ. Ἰδὼν ὁ Πασᾶς τὴν ἀπροσδόκητον ὀπισθοδρόμησιν τοῦ τακτικοῦ ὤρμησεν ἀφόβως κατ' αὐτοῦ, ὥστε εἰς διάστημα δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας ἐβυσίασε δεκαοκτῶ, καὶ δεκαεξὶ συνέλαβε ζῶντας· εἰς

ταύτην τὴν περίστασιν ὁ Συνταγματάρχης Φαβιέρος οὐ μόνον τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τῆς φιλανθρωπίας τὰ χρέη παρέβη· διότι ἐν ᾧ πρὸ ὀφθαλμῶν του ἐθυσιάζοντο, καὶ ἠχμαλωτίζοντο οἱ συναγωνισταί του, καὶ ἐν ᾧ διετάχθη ἐγκαίρως ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν νὰ τοὺς σώσῃ, αὐτὸς ἐθεώρει ὡς κωμικόν, τὸ τραγικὸν συμβῆν· ὠργισθεὶς ἕνεκα τούτου ὁ Ἀρχηγὸς ἔρμησε προσωπικῶς μὲ διακοσίους στρατιώτας κατὰ τοῦ ἵππικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ εἶχε πλησιάσει εἰς τὰ ὀχυρώματα καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, στρέψαν τὰ νῶτα διευθύνθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν του ψάλλον ἐπινικίους ὕμνους. Ἐπαρθέντες διὰ τοῦτο, ἀμέσως ἐκινήθησαν πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ ὀχυρώματος τοῦ Περβραϊβοῦ· ἀλλόκοτον ἐφάνη τὸ κίνημά των· διότι συνέτρεχε τὸ ἵππικὸν μεμιγμένον μὲ τὸ πεζικόν, ἐκτὸς τῶν σημαιοφόρων, οἵτινες ἐπροπορεύοντο πέντε σχεδὸν βημάτων μακρὰν τῶν ἄλλων· ὁ Περβραϊβὸς διέταξε νὰ τοὺς ἀφήσωσι νὰ πλησιάσουν χωρὶς νὰ τολμήσῃ τις νὰ πυροβολήσῃ, παρ' ὅταν ὁ ἴδιος εὗρη τὸ σημεῖον τῆς μάχης μὲ τὴν εὐκαιρίωσιν τοῦ ἰδικοῦ τοῦ πυροβόλου, ὁ δὲ πυροβολισμὸς νὰ γίνεταί τότε ἀδιάκοπος, εὐστοχος, καὶ πρὸς ζημίαν μᾶλλον τῶν σημαντικῶν, καὶ σημαιοφόρων· ὑπερήφανος καὶ τρομακτικὴ γέγονεν ἡ ἐφόρμησις τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία ἀνθίστασις τῶν Ἑλλήνων διὰ δέκα λεπτῶν κρίσιμον συμβολὴν ἐταπεινώσεν τὴν ἀλαζωνείαν των· οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε διὰ τὴν νίκην καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἱπάρχου, συγγενοῦς ὄντος τοῦ Ἀρχιστρατήγου Κιουταχῆ· διότι τούτην λύπην, καὶ δειλίαν ἐπέσπειρεν εἰς τὸ στράτευμα, ὥστ' ἀμέσως ὀπισθοδρόμησε τὸ ἵππικόν, ἐπομένως δὲ καὶ τὸ πεζικόν· ἡ ἀπροσδόκητος ἀκαριαῖα ὀπισθοδρόμησις τοῦ ἐχθροῦ ᾤδήγησε τὸν

Περγαίβον νὰ γράψῃ παρευθὺς εἰς τὸν Ἀρχηγὸν Καραϊσκάκην, ὡς ἐφεξῆς·

(Γενναϊότητα Ἀρχηγέ!

« Ἴδε, φανερὰ ταύτην τὴν στιγμὴν τὴν τρομερὰν ὁρμὴν,
 » καὶ ἀπροσδόκητον ἐπισθοδρόμησιν τοῦ ἐχθροῦ· διὰ νὰ κερ-
 » δίσωμεν πληρესτάτην τὴν νίκην, στοχάζομαι ὅτι, συμφέ-
 » ρει νὰ κινηθῇ παρευθὺς τὸ ἤμισι τοῦ Τακτικοῦ μαζὺ μὲ
 » τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἀτάκτου ἐκ δεξιῶν, καὶ τὸ ἄλλο
 » παραμοίως ἐξ εὐωνύμων· ἡ δὲ Γενναϊότης σου ἐνωθεὶς
 » μεθ' ἡμῶν νὰ σχηματίσωμεν τὸ κέντρον, καὶ οὕτως ἐκ συμ-
 » φώνου νὰ ὀρμήσωμεν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὶν ὀχυρωθῆ, διό-
 » τι ἤρχισε νὰ σκάπτῃ, καὶ ὀχυροῦται.

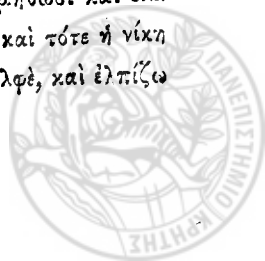
8 Αὐγούστου, 1826 Χαϊδάρι.

Ὁ Περγαίβος.)

Στρατηγὲ Περγαίβέ!

« Μ'ἤρσεν ἡ γνώμη σου, καὶ εἶμαι σύμφωνος, ἀδελφέ,
 » δι' ὅσα γράφεις· ἐπροσκάλεσα μάλιστα εὐθὺς τὸν Συνταγμα-
 » τάρχην Φαβιέρων, ἀνέγνωσα τὸ γράμμα σου· ἀλλ' αὐτὸς
 » μ'ἀπεκρίθη ἀποτόμως οὕτω· σεῖς κάμετε τὰ ἰδικά σας σχέ-
 » δια, καὶ ἐγὼ θὰ κάμω τὰ ἐδικά μου· » τούτους τοὺς λό-
 » γους εἰπὼν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χιλιαρχίαν του χωρὶς νὰ
 » εἶπῃ, ἢ ἀκούσῃ ἄλλο τι περισσότερον.

» Ἀδελφέ! ἡ σημερινὴ ἀνδρεία καὶ ἀνθίστασις τοῦ ὀχυρώ-
 » ματός σας ἔσωσεν ὅλον τὸ στρατόπεδον· ἔδωκε καὶ εὐτυχῆ
 » ἀρχὴν τῆς ἀρχηγίης μου· ἐπιθυμῶ νὰ μιμηθῶσι καὶ ὅλα
 » τ'ἄλλα ὀχυρώματα τὸ παρὰδειγμά σας, καὶ τότε ἡ νίκη
 » θέλει σκαλίσει ὑπὲρ Ἑλλήνων. Βάστα, ἀδελφέ, καὶ ἐλπίζω

- » πρὸς τὰς δέκα ὄρας νὰ καταπέισω καὶ τοὺς ἐπιλοίπους
- » ὀπλαρχηγούς, διὰ νὰ πραγματοποιήσωμεν τὸ ρηθὲν σχέ-
- » διον. — ὑγίαινε.

8 Αὐγούστου 1826 Χαϊδάρι.

Ὁ ἀδελφός καὶ Ἀρχηγός

Γ. Καραϊσκάκης.)

Λαβόντες εὐκαιρίαν οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύασαν μετὰ ταχύτητα προμαχῶνας, καὶ κανονοστάσιον, ὅπου στήσαντες δύο κανόνια ἐκτυποῦσαν τὰ Ἑλληνικὰ ὀχυρώματα· ἐν σῶμα πεντακοσίων Τουρκαλβανῶν καταλαβὸν τὰ πλάγια τοῦ πρώτου ὀχυρώματος, μεταχειριζόμενον δὲ προφυλακτικὰ κιβώτια πλήρη χρώματος, σακκία γέμοντα μαλλία, καπότας πολυδίπλους, δοκούς, ἀνεφέρετο παρὰ τὸ ὀχύρωμα· ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἀπέβλεπε νὰ τὸ πολιορκήσῃ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ τις ἐξ αὐτῶν νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς· δι' ὅσον ἐπροσπάθησεν ὁ Ἀρχηγὸς νὰ καταπέισῃ τοὺς ὀπλαρχηγούς νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπέτυχε· μάλιστα τὸ ἀπειροπόλεμον τινῶν ἀξιωματικῶν, ἢ ἰσχυρογνωμία τοῦ Συνταγματάρχου Φαβιέρου ὠδήγησαν τὸν ἐχθρὸν νὰ μεταχειρισθῇ ὀλεθριότερα μέτρα κατὰ τῶν Ἑλλήνων· διέταξε τὸ ἵππικὸν διαιρεθὲν εἰς δύο νὰ τοποθετηθῇ τὸ μὲν εἰς τοὺς μεσημβρινούς, τὸ δὲ εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Κορυδαλοῦ, τὸ δὲ πεζικὸν νὰ κτυπήσῃ μετὰ ταῦτα ἀποφασιστικῶς τὸ κέντρον, καὶ τρέψῃ εἰς φυγὴν· οὕτω δὴ περικυκλωμένον καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια διὰ τοῦ ἵππικοῦ ν' ἀφανισθῇ κατὰ κράτος· ἀλλὰ τὸ διὰ τοὺς μεσημβρινούς πρόποδας διευθηνθὲν ἵππικὸν ἀπίντησεν ἀνδρείαν, ἢ ἀληθέστερον εἶπεῖν ῥιψοκίνδυνον ἀνθίστασιν ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας (*), ἢ ὀρμητῶν ἐδείχθη τόσον τολμηρὰ, καὶ ἐπί-

(*) Αὐτοὶ ἦσαν Γάλλοι, Γερμανοὶ, καὶ ὀλίγοι Ἴταλοὶ· οὐ πλεονέστεροι τῶν

μονος, ὥστ' ἐδιάσθη τὸ ἰππικὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρώτην του θέσιν· τὸ παράδειγμα τῶν φιλελλήνων ἐρέθισε τὴν φιλοτιμίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν Κριζιώτου, καὶ Βάσσου, νὰ διώξωσιν ἀπὸ τοὺς βορείους πρόποδας τὸ ἄλλο ἤμισι τοῦ ἰππικοῦ μὲ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν· πλησίον τοῦ πρώτου ὀχυρώματος κατὰ δυσμὰς ἐφ' ὑψηλοτέρου τινὸς λόφου ἐμάχετο ἀνδρῶς ὁ χιλιάρχος Ἰωάννης Κῶστα, ἀπὸ χωρίον Γότσισα κείμενον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πίνδου· οὗτος διὰ τῆς ἀνδρίας ἀνθιστάσεως δὲν ἄφησε τοὺς ἐχθροὺς νὰ προχωρήσωσι μολονότι ἐπληρώθη μικρὸν ἔδραμε καὶ ὁ ἴδιος ἀρχηγὸς εἰς βοήθειάν του· ἀλλὰ τὸν ἐπαρκαλέσατο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του, λέγων ὅτι, ἡ ἰδική του ζωὴ εἶναι ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ στρατοπέδου, καὶ ὅτι ἐλπίζει νὰ μὴ λάβῃ χρεῖαν τῆς ἐπικουρίας του, βλέπων τὸν ἐχθρὸν μικροψυχοῦντα μᾶλλον, ἢ γαυριῶντά, ὡς τὸ πρῶτον· ὁ Ἀρχηγὸς ἐπαινέσας πρεπόντως τὸν ὀπλαρχηγὸν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θέσιν του· παρατηρῶν πανταχόθεν τοῦ ἐχθροῦ τὰ κινήματα, καὶ διαττάτων τὰ δέοντα· κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἀπειροπόλεμοί τινες, ἐκ τῶν Μεγαρικῶν χωρίων καταγόμενοι, ἀφήσαντες τὰς θέσεις των διευθύνοντο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους· ἡ ἀταξία τούτων μολονότι ὑβρίσθη αὐστηρῶς, δὲν ἐδιορθώθη, ἐρέθισε προσέτι καὶ ἄλλους νὰ τοὺς μιμηθῶσιν· ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὸν Περβαϊθὸν προφορικῶς μ' ἐπίτηδες μὲνύτορα ὅτι, ν' ἀφήσῃ τὸ ὀχύρωμα, καὶ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν περίβολον μὲ τὸν πλέον ἐπιτήδειον, καὶ ἀκίνδυνον τρόπον, ὅπου ἐνδυναμωθέντα ἀμφοτέρω τὰ σώματα σὺν ἐκείνῳ τοῦ χιλιάρχου

ἐξδομήκοντα ἄπαντες· μολονότι ὑπέκειντο εἰς τὴν ἐδηγίαν τοῦ Φαβιέρου ἐπέστη τὴν σιγὴν ἔδραμην αὐθόρμητοι χωρὶς τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των

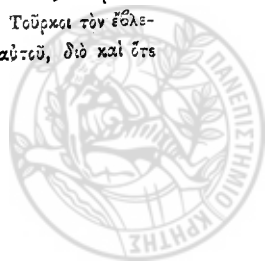
Ἰωάννη Κῶστα, νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν σωτηρίαν των· τῷ ἀπεκρίθη ὅτι, πρὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς δὲν συμφέρει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ὄχυρώματος· διότι τὸ πεζόν, καὶ ἵππικὸν παρίστανται κατὰ πρόσωπον, καὶ πλάγια τοῦ ὄχυρώματος, καὶ ἅμα ἴδωσιν ὀπισθοδρομοῦντας τοὺς Ἕλληνας, τοὺς προλαμβάνουσι, καὶ ἀφανίζουσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸν περίβολον, καὶ τότε μέλλει νὰ κινδυνεύσῃ καὶ ὅλον τὸ στρατόπεδον· ὁ Ἀρχηγὸς διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Περρῆαιβοῦ, λαβὼν τριακοσίους στρατιώτας ἐσυσσωματώθη μετὰ τοῦ Ἰ. Κῶστα σκοπεύων ν' ἀπομακρύνῃ τὸν ἐχθρὸν διὰ τινος ἀνδρείας προσβολῆς· ἡ παρουσία του ἐγκαρδίωσεν οὐκ ὀλίγον τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἡ ὄρμη του ἀπ' ἐτέρου ἐπροξένησε φόβον, καὶ ἀταξίαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ πολὺ, ἐπειδὴ τὸ ἵππικὸν ἴστατο ἐκ δικταγῆς ἀπὸ τὰ ὀπισθεν τοῦ πεζικοῦ μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας ἐπαπειλὸν τὸν θάνατον εἰς τὸν ὀπισθοδρομήσαντα· ἀποτυχῶν τοῦ σκοποῦ ἐπέσρεψεν ἐκ νέου εἰς τὸν περίβολον· περὶ δὲ τὴν ἡμισὶ ὥραν τῆς νυκτὸς ἐκοινοποίησεν ὁ Περρῆαιβὸς πρὸς ὄλους τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ στρατιώτας ἥτι, ὅπόταν ὁ ἴδιος προσφέρῃ μεγαλοφώνως τὸ, « Ἐπάνω τους, Ἕλληνες, ἐπάνω τους.» τότε καὶ αὐτοὶ νὰ ἐκφωνήσωσι τοὺς αὐτοὺς λόγους, γὰ κτυπῶσι τοὺς πόδας κατὰ γῆς προσποιούμενοι ὅτι μέλλουν νὰ ὀρμήσωσι κατ' αὐτῶν, τῇ ἀληθείᾳ δὲ, νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰ βήματά του, τὰ ὁποῖα διευθύνοντο πρὸς τὸν Ἀρχηγόν· κατὰ καλὴν τύχην τὸ στρατήγημα ἔλαβεν αἰσίαν ἔκβασιν, οἱ Τούρκοι ἐκατάλαβαν ἔπειτα ὅτι ἠπατήθησαν ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν Ἑλλήνων, μολαταῦτα δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοὺς διώξωσιν, οὔτε εἰς τὸ ὄχυρῶμα νὰ εἰσέλθωσι φοβούμενοι πάντοτε τινα ἔνεδραν· συσσωματωθεῖς μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ ὀπισθοδρόμου ἦλοι ὁμοῦ

ἡσύχως, καὶ ὅσον οἶόν τε ἀφορητὶ, ἵνα μὴ, ἀκούσας εἰ ἐχθρὸς τὸν κρότον, πέμψῃ κατόπιν τὸ ἵππικόν, καὶ τοὺς βάλῃ εἰς σύγχυσιν· ὁ χιλιάρχος Ἰωάννης ἐνέκρινεν συμφερότερον νὰ βραστάσῃ ἀκόμη τὴν θέσιν του, διὰ νὰ μὴ στοχασθοῦν οἱ Τούρκοι ὅτι, οἱ Ἕλληνες διόλου ἀνεχώρησαν, ὁ δὲ Καραϊσκάκης νὰ προκαταλάβῃ, καὶ ἀσφαλίῃ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, καὶ ἐπομένως νὰ ὀπισθοδρομήσῃ καὶ αὐτὸς ἀκινδύνως· ἡ γνώμη του ἐδέχθη, καὶ ἐνεργήθη· γνοὺς ὁ Κιουταχὴς τὴν ἐκ διαλλειμμάτων ὀπισθοδρόμησιν τῶν Ἑλλήνων διέταξεν ἐκ δευτέρου τὸ ἵππικόν του νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάβασίν του, ἀλλ' ἐβιάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ ὡς καὶ πρότερον ἠττημένον· συσσωματωθέντες λοιπὸν ἅπαντες ἀνῆλθον εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Κορυδαλοῦ, ὅπου ἐκάθισαν μικρὸν δι' ἀνάπνευσιν τοῦ κόπου, πείνας, δίψης, καὶ ἀπόλαυσιν τοῦ φωτός τῆς Σελήνης· διότι ἔμελλον νὰ διαβῶσι ἀπὸ κρημνώδεις, καὶ δυσώδεις σενωποὺς, περὶ δὲ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ἔφθασαν εἰς Ἐλευσίνα.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ μάχη τοῦ Χαϊδαρίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐσκοτώθησαν ἑνδεκα ἀπέθανον δὲ πέντε ἐκ τῶν δεκαεπτὰ πληρωθέντων· δεκαοκτὼ ἔτι τακτικοί, καὶ δεκαεὶ ἐσυλλήφθησαν ζῶντες, τοὺς ὁποίους τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐκαρatóμησαν (*) ἐπληρώθησαν εἰκοσιδύο· τέσ-

(*) Μεταξὺ αὐτῶν ἦτον καὶ ὁ Χατζῆ Λάμπρος Κορμηλιάς, ἀπόγονος γνήσιος τῶν Μαραθωνομάχων Ἀθηναίων. Ὁ γενναῖος οὗτος πατριώτης δὲν ἐνθυμήθη ὅτι ἠμπορεῖ νὰ κίμῃ ὄρφανὰ ἑπτὰ τέκνα ἀνήλικα καὶ σύζυγον, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ τ' ἀφήσῃ ἑστερημένα τῆς πατριῆς του προστασίας, πλὴν ἐλεύθερα, καὶ ἀμέσως ὡς ἤκουσε τὴν σάλπιγγα τῆς πατρίδος ἐσπευσεν εἰς τὸν ἀγῶνα, τὸν ὑπὲρ αὐτῆς· διὰ τὴν ἀξίαν του οἱ μὲν Ἕλληνες πατριώται του ἐδέχθησαν αὐτὸν ἀρχηγὸν εἰς τὰ τάγματα των, οἱ δὲ Τούρκοι τὸν ἔβλεπον μὲ μεγάλην ἀντιπάθειαν καὶ ἔπνεον ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ, διὸ καὶ ὅτε

σαρα κανόνια τοῦ τακτικοῦ, ὧν οἱ τροχοὶ συνεθλάσθησαν μετὰ τρίτον, καὶ τέταρτον κανονοβολισμὸν ἔμειναν λάφυρον τοῦ ἔχθροῦ, ὁμοίως καὶ τὰ πλείοτερα κινητὰ πράγματα τοῦ αὐτοῦ σώματος· ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ ἱκανοὶ ἀξιωματικοί, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβαν πληροφορίαν οἱ Ἕλληνες.

Τὴν ἐπιούσαν ἔπεμψεν ὁ Ἀρχηγὸς τοὺς πληγωμένους εἰς τὸ, ἐν Σαλαμῖνι νοσοκομεῖον· ὁ δὲ Φαβιέρος (*) λυπημένος ὧν διὰ τὰ, εἰς τὸ σῶμά του συμβάντα, μᾶλλον δὲ δυσαρροστημένος ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν ἐλέγξαντα τὴν ἀπειθείαν του ἔπλευσε διὰ τὴν Σαλαμῖνα μ' ὄλον του τὸ τάγμα.

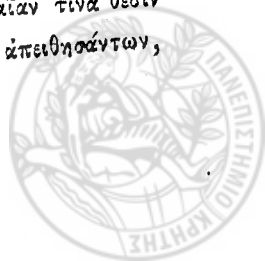
Μετὰ τινων ἡμερῶν παρέλευσιν ὁ φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν ζητῶν στρατιωτικὴν δύναμιν ὡς ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἀποθανόντων πολ-

τὸν ἔβαλαν εἰς χεῖρας, τὸν κατεδίκασαν εἰς σκληρότατον θάνατον τὸν σταυρικὸν ἡ2 ὥρας ἐκρέμετο εἰς Τῦχος καρφωμένος ἀπὸτε τὰς χεῖρας καὶ ὄτα, καὶ οἱ ἔχθροὶ του εὐχαρίστουν τὴν λύσαντων κατὰ τοῦ μάρτυρος τούτου, οἱ μὲν πλήττοντες μὲ ξίφη, οἱ δὲ ἐμπύγοντες εἰς τὸ σῶμα του σιδηρα πυρρμμένα. Ὁ θάνατος τὸ μόνον εὐτύχημα εἰς τὴν θέσιν του ἦτον βραδυκίνητος εἰς αὐτὸν, καὶ δὲν ἐφθασεν ἔως ὅτου Τούρκος τις λαβὼν παρ' αὐτοῦ ἄλλοτε εὐεργεσίας, τότε εὐσπλαγχνισθεὶς συνέτεμε τὸν καιρὸν τῶν πόνων του, καὶ θανατώσας τον μὲ βολὴν πιστόλας καιρίως ἀπέθανεν· αἰωνία σου ἡ μνήμη Χατζῆ Κορμηλᾶ.

(*) Αὐτὸς ἦν ἀνδρεῖος, ὑπομονητικὸς, ἐπιμελητὴς διὰ τοὺς στρατιώτας ἀκούρατος εἰς τοὺς στρατιωτικὰς ἀγῶνας καὶ ἀπκήσεις, ὀρητικὸς εἰς τοὺς κινδύνους· ἀλλ' ἡ οἴησις, καὶ ἡ ἰσχυρογνωμία του ἡμαύρωναν τὰ ῥηθέντα προτερήματά του διότι ἤθελε νὰ πείθωνται, καὶ ἐκτελῶσι κατὰ γράμμα ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τὰ ἰδικάτου πολεμικὰ σχέδια χωρὶς αὐτὸς νὰ δίδῃ τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν εἰς τὰ, τῶν ἄλλων κἂν ἦσαν νικηφόρα, καὶ σωτηριώδη, τούτου ἐνεκεν ὁσάκις ἐπολλέμηνεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ σχέδιά του, δὲν ἐνίκησε·

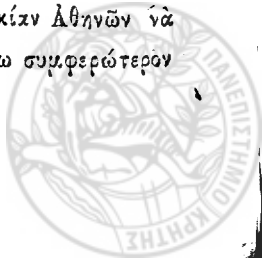
λῶν εἰς τὰς μάχας, καὶ ἄλλων ἀσθενούντων ἀπὸ λοιμικῆν νόσον· τοῦτο ἦν ἀληθές· διότι ὁ Γκοῦρας, ἀντὶ νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐμπειροπολέμους, καὶ ἀνδρίους Ἕλληνας, εἰσῆξεν ἐν στίφος γυναικοπαίδων, τὰ ὅποια ἐχρέοσει γὰ πέμψῃ εἰς Σαλαμίνα, καὶ Αἴγιναν πρὸ τῆς πολιορκίας· τὸ πρόσφατον παράδειγμα τοῦ Μεσολογγίου ἦν ὁ μόνος ἀλάνθαστος διδάσκαλός του· ὁ Ἀρχηγὸς ἐπαρακίνησε τὸν στρατηγὸν Κριζώτην νὰ ἔμβῃ μ' ὄσους στρατιώτας δυνηθῆ νὰ συνάξῃ, οἵτινες δὲν ὑπερέβησαν τοὺς διακοσίους τριάκοντα· τοῖς ἔδωκεν εἴκοσι χιλιάδες γρόσια δι' ἐξοικονόμησιν· εὐκόλυνε τὴν εἴσοδόν των κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· καθ' ἣν νύκτα (τῇ 11 Ὀκτωμβρίου) ἔμελον ν' ἀποβῶσι πλησίον τῶν τριῶν πύργων, ὁ Ἀρχηγὸς ἐστράτευσε διὰ ξηρᾶς, διαβάς ἀπὸ τὸ Μενίδιον ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον Δραγουμάνον πλησίον ὄν τῆς γεφύρας· ἐκεῖ συναθροίσαντες φρύγανα, ξύλα, χόρτα ξηρὰ, καὶ τὰ παρόμοια, καὶ πολλὰς δι' αὐτῶν φωτίας ἀνάψαντες ἐπροπορεύθησαν παρὰ τὴν γέφυραν, ὅπου περπατήντες στοιχίδον ἤρξαντο πυροβολῆν· οἱ Τούρκοι προειδοποιηθέντες περὶ τούτου ἀπὸ τοὺς ἐν Μενιδίῳ φυλάττοντας συντρόφους των, παρετάχθησαν εἰς ἀμυντικὴν μάχην φοβούμενοι τί νυκτερινὸν στρατήγημα, ἠνέαν κατ' αὐτῶν ἐκστρατεῖαν, ὡς ἐκείνην τοῦ Χαϊδαρίου· οὕτω λοιπὸν εἰσῆλθεν ἀκινδύνως ὁ Κριζώτης μετὰ τῶν συντρόφων· ὄχι ὁμως κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ἕνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων· εἰσελθὼν ἔλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ φρουρίου ἀμέσως· διότι ὁ δυστυχὴς Γκοῦρας εἶχεν ἀποθάνῃ κατὰ τὴν τριακοστήν τοῦ Σεπτεμβρίου, τρίτῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς, καθ' ἣν διατάξας τινὰς στρατιώτας νὰ φυλάξωσι ἀναγκαῖαν τινα θέσιν πρὸς τὰς δυτικὰς ἐπάλλξεις τοῦ φρουρίου, καὶ ἀπειθησάντων,

λαβὼν τὸ πυροβόλον ὄπλον του ἀπῆλθεν ὁ ἴδιος· ἀλλ' ἐν ᾧ διεύθυνεν αὐτὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐξαίφνης ἐκτύπησεν αὐτὸν κατὰ μέτωπον ἄλλη σφαῖρα πυροβόλου ἐχθρική, ἣτις καὶ ἀμέσως τὸν ἐνέκρωσεν· οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ μιᾶς ὥρας πυροβολικὴν χρονοτριβὴν ἐπέστρεψαν πάλιν διὰ τῆς δημοσίου ὁδοῦ εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

Μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἔσοδον τῆς φρουρᾶς παρεγένοντο εἰς Ἐλευσίνα καὶ ἄλλα σώματα ἀπὸ Μέργαζ, καὶ Πελοπόννησον, τὰ ὅποια εἶχαν ἀνδρίους, καὶ ἐμπειροπολέμους ὀπλαρχηγούς· Σουλιώτας· δηλαδὴ, τὸν Γιώτην Δαγκλῆν, Διαμάντην Ζέρβαν, Γεώργιον Ζίκου Τζαβέλλα, Γιαννοῦσση Πανομάραν, καὶ Ἀθανάσιον Κουτζονίκαν· πρὸς τούτοις τὸν Χριστόδουλον Χ. Πέτρου Θετταλὸν, καὶ Γιαννάκην Σολτάνην Ἀκαριᾶνα. Τούτων ἀπάντων ὁ ἀριθμὸς ἦν ὑπὲρ τοὺς χιλίους· μία τοιαύτη ἐκλεκτὴ δύναμις ὀδηγουμένη καὶ ἐκ τῶν μνημονευθέντων ὀπλαρχηγῶν, καὶ τόσων ἄλλων πρὸ αὐτῶν, ἐπολλαπλασίασε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ἐπιχειρησθῆ στάδιον μεγαλητέρων, καὶ ἐπικινδυνεστέρων ἀγώνων· διὸ προσκαλέσας ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς εἰς συμβούλιον πολεμικόν, ὡμίλησεν ὡς ἐφεξῆς·

« Ἀδελφοὶ στρατηγοὶ, καὶ συναγωνισταί! ἡ θέσις τὴν ὀ-
 » ποίαν φυλάττομεν, οὔτε ἡμᾶς ὠφελεῖ, οὔτε τὸν ἐχθρὸν δύ-
 » νηται νὰ θλάψῃ. ἡ μάχη τοῦ Χαϊδαρίου, ἂν καὶ τὸν ἐφό-
 » θισεν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐσάλευσεν ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ζημίας
 » ἴσως ἔμελε νὰ ὑποφέρῃ σημαντικότεραν, ἂν ὅλοι οἱ Ἕλληνες
 » ἐπολέμουσαν μὲ τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἀμίλλαν· τούτου
 » ἕνεκα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐφεύρωμεν ἄλλα σχέδια, δι' ὧν καὶ
 » τὸν ἐχθρὸν νὰ βλάψωμεν, καὶ τὴν πολιορκίαν Ἀθηνῶν νὰ
 » διχλύσωμεν· κατ' ἐμὴν λοιπὸν γνώμην κρίνω συμφερότερον

» (καὶ μάλιστα διότι μᾶς προσκαλοῦσι καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί,
 » Γ. Δουβουνιώτης, καὶ Ἰωάννης Φούκης) νὰ στρατεύσωμεν
 » διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, νὰ διώξωμεν ἐκεῖθεν, εἰ δυ-
 » νατὸν, ἕλας τὰς Ὄθωμανικὰς φρουρὰς, νὰ ὀπλίσωμεν ἐκ νέ-
 » ου τοὺς ὑποδουλωθέντας Ἕλληνας, νὰ κόψωμεν τὴν κοινω-
 » νίαν τῆς Ρούμελης μὲ τὸν Κιουταχὴν κλείοντες τὰς Θερμο-
 » πύλας, τέλος πάντων νὰ κάμωμεν ὅσα αἱ περιστάσεις μᾶς
 » ὀδηγήσουν, καὶ ἡ ἀξιοῦτης μας δυνηθῆ νὰ κατορθώσῃ. »

Ἡ γνώμη τοῦ Ἀρχηγοῦ οὐ μόνον ἐπληρέθη παρ' ὄλων τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀλλὰ τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ τὴν ἐνεργήσῃ καὶ μὲ ταχύτητα, ἀμέσως ὅθεν μὲ κοινὴν γνώμην ἐνέκρινε νὰ φυλαχθῆ ἡ θέσις τῆς Ἐλευσίως, ἥτις καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Δερβινοχωρίων μέλει ν' ἀναχαιτίσῃ, καὶ τὸν Κιουταχὴν θέλει καταστήσει ἀνήσυχον μὲ τοὺς κατὰ καιρὸν ἀκροβολισμοὺς φύλακα καὶ ἀρχηγὸν ταύτης τῆς θέσεως διέταξε τὸν ὀπλαρχηγὸν Βάσων Μαυροβουνιώτην (*) μὲ χιλίους στρατιώτας ὑπ' ὀδηγίαν του ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Δερβινοχωρίων (**). ὁ δὲ Ἀρχηγὸς μὲ δύο χιλιάδας ἄνδρας πολεμικοὺς, καὶ ἐξήκοντα τεσσαύρους ἵππεῖς, τῶν ὑποίων ἵππαρχος ἦν ὁ ἀνδρὶος Κατζῆ Μιχάλης ἐστράτευσε κατὰ τὴν εἰκοστὴν

(*) Αἱ περιστάσεις, καὶ ἡ ἀναρχία ὑπερισχύουσαι πάντοτε εἰς τὰς ἐπαναστάσεις ἐξώκειλαν τὸν Μαυροβουνιώτην εἰς διαφόρους καταχρήσεις, καὶ ἀταξίας, διὰ τὰς ὁποίας πολλάκις ἐκατηγορήθη· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα αἱ καλαὶ συναναστροφαί, συμβουλαὶ φίλων, καὶ ἡ πρὸς τὴν Διοίκησιν, ἀφοσίωσις τοῦ τὸν μετὰβαλον τόσον, ὥστε εδείχθη καὶ γνωρίζεται μέχρι τῆς σήμερον ὁ τιμιώτερος καὶ φρονιμώτερος ἀπὸ πολλοῦς ἄλλους συναξίωματικούς του· αἱ ὑπερινκὶ πράξεις σβύνουν τὰς πρώτας.

(**) Δερβινοχώρια λέγονται τὰ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ χωρία· δηλαδὴ, Μίγαρα, Πιραχώρα, Πίσσα, Κούντουρα, Βύλια, καὶ Τομάζη,

πέμτην τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ 1826, διὰ τὰς θεσπιάς (Δουμπρένα), ὅπου μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἔφθασαν μὲ κακοκαιρίαν, καὶ ῥιγδαῖον υἱετόν· οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες ἐξαίφνης τοὺς Ἕλληνας, μὴ ὄντες πλείονες τῶν τριακοσίων, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντισταθῶσιν ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλὰ κατέφυγον εἰς τρεῖς δυνατοὺς πύργους· κυριεύσαντες οἱ Ἕλληνες τὸ πλησίον χωρίον Κακόσι, καὶ το μιᾶς ὥρας ἀπέχον, Χόστια, κείμενα ἀμφοτέρα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἐλικῶνος, τὸ πρῶτον κατὰ μεσημβρίαν, τὸ δεύτερον κατ' ἀνατολὰς ἐπλησίασαν τῷ πρῶτῷ προσκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς μάχην, ἀφοῦ καὶ δι' ἐνὸς μικροῦ κανονίου κομισθέντος ἐκ τοῦ πλησίον λιμένος (ἅγιος Ἰωάννης) δὲν ἐδυνήθησαν νὰ βλάβῃσι τοὺς πύργους, ἐπολιώρουν αὐτοὺς διὰ τῶν πυροβόλων ὄπλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Μάχη τῶν Θεσπιῶν.

Μεθ' ἡμερῶν ἑπτὰ καθημερινὸν ἀκροβολισμόν ἔφθασεν ἀπὸ τὰς Θήβας ὁ Μουστάμπεϊς μὲ χιλίους Τουρκαλθανοὺς ἐμπειροπολέμους, ὅπως διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ διώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἕλληνας, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τροφὰς, καὶ πολεμοφόδια διὰ τοὺς πολιορκουμένους· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐρχομὸς του συνέβη ἑσπερινὸς κατέλυσε μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐδηγίαν του εἰς τὴν Μονὴν Μακαριώτισαν κειμένην κατὰ τὸ βόρειον ἐπίτινος κλάδου τοῦ Ἐλικῶνος, ἀπέχουσαν μιᾶς ὥρας σχεδὸν τῶν Θεσπειῶν· ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου κατήρχοντο εἰς τὰς Θεσπειὰς πυροβολοῦντες, καὶ μεγαλοφωνοῦντες κατὰ τὴν

συνθήειάν των, οἱ Ἕλληνας ἐξεληθόντες τῶν ὀχυρομάτων ὡς πεντακόσιοι, ἐτοποθετήθησαν πλησίον τοῦ ἐχθροῦ, πυροβόλου βολῆς ἀπέχοντες τῶν συντρόφων· ὁ Μουστάμπεϊς νομίσας τοῦτο διὰ καταφρόνησιν, φιλότιμος ὢν ὤρμησεν ὡς μανιώδης κατ' αὐτῶν, ὥστε μετὰ μισῆς ὥρας πεισματώδη μάχην ἐβίασε τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀπισθοποδῆσωσι μικρόν· τοῦτο ἰδὼν ὁ Ἀρχηγὸς ὤρμησεν εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν μὲ τριακοσίους συντρόφους, καὶ ἐμψυχώσας τοὺς πρώτους ἐτρέψαν ὅλοι ὁμοῦ τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν βιάσαντές τους, ν' ἀποκλεισθῶσιν εἰς τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου· μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς βλάψωσι πλέον οἱ Ἕλληνας κλεισμένους ὄντας ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ὀχυρώματά των· μικρόν ὕστερον ἔφθασαν εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἄλλοι χίλιοι Τούρκοι ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ δὲν ἐμέθεζαν τῆς μάχης· οἱ Ἕλληνας ἠτοιμάζοντο νὰ παραταχθῶσι τὴν ἐπιούσαν εἰς μάχην πιστεύοντες πάντοτε ὅτι, ἔμελλον νὰ κινήθωσι κατ' αὐτῶν· μετὰ τὸ φαγεῖν πολλοὶ στρατιῶται πλησιάζσαντες εἰς τὸ χωρίον προσεκάλουν τοὺς Τούρκους εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην· οὐτ' ἐκεῖνοι ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθωσιν, οὐτ' ὁ Ἀρχηγὸς ἐσυγχώρησε νὰ συγκροτηθῇ τοιαύτη ἐπικίνδυνος μάχη· διότι ἐξ αὐτῶν οἱ πλείότεροι ἀπὸ τὴν οἰνοποσίαν μᾶλλον, παρὰ φιλοτιμίαν ἐρεθίζοντο· τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸ ἐσπέρας ἔλαβεν εἰδῆσιν ὁ Μουστάμπεϊς ὅτι, εἰς τὴν Ἀττаланτὴν ἀπέβησαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους Θετταλομακεδόνας Ἕλληνας ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Ἀγγελῆ Γάτζου, καὶ διεύθυνον τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη· φοβηθεὶς τὴν δύναμιν ταύτην μὴ τὸν κτύπησῃ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν ἀνεχώρησε τὴν ἐπιούσαν διὰ τὴν Λειβαδίαν ἀφείς τριακοσίους στρατιώτας φρουρὰν εἰς τοὺς Πύργους, καὶ ἑκατὸν ἵππεϊς νὰ ἐμποδίζωσι τοὺς Ἕλληνας περιερχομένους τὰς πεδιάδας. Ἐπίσπον εἰς ταύτην τὴν μάχην

ἑπτὰ, πληγωθέντες ἔνδεκα· ὁ θάνατος δὺο ἀτρομήτων ἀξιωματικῶν, τοῦ Ἰωάννου Σουλτάνη Ἀχαρνάνος, καὶ Ἰωάννου Ψάρου Σουλιώτου, ἐλύπησαν αἰσθαντικώτατα τοὺς Ἕλληνας. Τοῦρκοι ἐσκοτώθησαν εἰκοσιδύο ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν ἐφανερώθη.

Φθάσας εἰς Ἀταλάντην εὔρε μέρος Ἑλλήνων χωρὶς τινα προφύλαξιν, διεσκορπισμένον μάλιστα ἔνθεν κάκεισε· τοιαύτη ἀπροσδόκητος εὐκαιρία τὸν ὠδήγησε νὰ ὀρμήσῃ κατ' αὐτῶν προτοῦ συνέλθωσιν εἰς ἓν, ἣ προκαταλάβωσι ὀχυράν τινα θέσιν, καὶ τότε δυσκόλως ἐδύνατο νὰ τοὺς νικήσῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του· συμπλακείς λοιπὸν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ πεδίον, καὶ πλάγια τῆς Ἀταλάντης ἐπολέμησαν ἐκ τοῦ συστάδην, οἱ Ἕλληνες καίτοι μὴ παρευρεθέντες πλείονες τῶν διακοσίων ἀντέστησαν ἀνδρείως· ὁ ὀδηγὸς Ἀγγελῆς Γάτζος, καὶ Ἰωάννης Βελέντζας ὀπισθοποδήσαντες κατέλαβον τὰ ἐρίπεια ἐνὸς ναοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχοντες ὡς προμαχῶνα ἀντεμάχοντο· ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἄγγελος Συκιώτης, ἀφοῦ ἐθυσίασε πολλοὺς μετὰ τὸ ξίφος ἔπεσε καὶ αὐτὸς πληγωθεὶς καιρίως κατὰ μέτωπον, ἦν ἀνὴρ ἀτρόμητος, τὸ σῶμά του εἶχε ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε πληγὰς εἰς διαφόρους μέρη· ἐν τοσοῦτῳ ὁ Γάτζος καὶ ὁ Βελέντζας μολονότι ἐπεστήριζον τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας των εἰς τὴν ἰδίαν ἀνδρείαν, καὶ ἐρίπεια τοῦ ναοῦ, πάλιν δυσκόλως ἐδύναντο νὰ σωθῶσιν, ἂν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δημήτριος Λιακόπουλος ὁ ἐξ Ὀλύμπου, καὶ Ἀναστάσιος Χασανδρινός δὲν διέλουσαν τὴν πολιορκίαν ἐκ τοῦ βορείου μέρους τοῦ ναοῦ μετὰ δυνατὸν πόλεμον· καὶ οὕτω κατὰ τὸ ἐσπέρας ἐξωσθέντων τῶν ἐχθρῶν ἐσυσσωματώθησαν ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ μετὰ τὰ σώματά των, ἐπομένως κατελθόντες εἰς τὸν Ἀιγιαλὸν ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα ἀφήσαντες τεσσαράκοντα τρία

πτώματα εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ μόλις σώσαντες τοὺς τριάκοντα δύο πληρωθέντας, μεθ' ὧν συναριθμεῖται καὶ ὁ Βαλέντζας· ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν ἐβδομήκοντα δύο, ἐκτὸς τῶν πληρωθέντων· ἡ ἀφιλοτιμία καὶ κακοήθεια τοῦ Καρατάσιου, καὶ ἡ ἄσκεπτος διαχείρισις τῶν μνημονευθέντων ὀπλαρχηγῶν παρεχώρησαν εἰς τὸν Μουστάμπεῖν τῆς νίκης τὸ τρόπαιον· πολλῶ δὲ μᾶλλον ὁ πρῶτος· διότι ἐνῶ οἱ σύντροφοὶ του ἐμάχοντο μετὰ τὸν ἐχθρὸν, αὐτὸς καθήμενος ἐπὶ τὴν πρύμνην, οὐ μόνον ἐθεώρει τὴν φθορὰν τῶν συναγωνιστῶν του μετὰ ἀδιαφορίαν, ἀλλ' οὔτε τοὺς μετ' αὐτοῦ πεντακοσίους ὄντας ἐσυγχώρει νὰ συνδράμωσιν εἰς ἐπικουρίαν βλέποντας τοὺς συναγωνιστάς των κινδυνεύοντας· τοιαῦτα εἶναι τῆς ἀμαθείας καὶ κακοηθείας, τὰ ἀποτελέσματα·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Μάχη τῆς Ἀράχοβας.

Μετὰ τὴν εἰς τὰς Θεσπιάς προῤῥηθεῖσαν μάχην ἐνέκρινεν ὁ Ἀρχηγὸς συναινέσει καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν ν' ἀφήσῃ τὴν θέσιν ἐκείνην ὡς δυσάλωτον, καὶ μικρὸν συντείνουσαν εἰς τοὺς σκοπούς των, νὰ εἰσέλθῃσι δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὅπου ἡ ἀλληλογραφία μετὰ τῆς Διοικήσεως ἐγείνεται ἐλευθερωτέρα, αἱ τροφαὶ καὶ πολεμεφῶδια ἐπέμποντο εἰς τὸ στρατόπεδον ἐγκαίρως, καὶ ἀσφαλῶς, καὶ οἱ κάτοικοι ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ διὰ τὴν ξαναπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας των· κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην λοιπὸν Νοεμβρίου, καὶ δευτέραν ὥραν

(TOM. B'.)

τῆς νυκτὸς ἀπῆλθον εἰς τὸ χωρίον, Χόστια, κείμενον κατὰ τοὺς μεσημβρινοὺς πρόποδας τοῦ Ἐλικῶνος, ὅπου ἐκοιμήθησαν ἐκείνην τὴν νύκτα· ἐγερθέντες τὸ πρωῒ διευθύνοντο διὰ τὴν Ἄμβρωσον (Δίσομον) ἀφίσταντες εἰς τὴν Βίονην τοῦ Ἁγίου Σεραφεῖμ, τοῦπίκλην Δουμπῶ, ἑκατὸν στρατιωτῶν φρουρὰν καὶ ἐξήκοντα εἰς τὴν, τοῦ ὀσίου Λουκᾶ· ἔρθασαν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα ἔπεμψεν ὁ Ἀρχηγὸς διακοσίους πεντήκοντα στρατιώτας εἰς τὴν Ἀράχοβαν ὑπ' ὀδηγίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν Ἀλέξη Γαρδικιώτου Γρίβα, καὶ Γεωργίου Βάγγια, ὑποπτευόμενος πάντοτε ἀπροσδόκητον τινὰ ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν, ἣ ὁποῖα ἐσύγγιζεν ἔπειτα οὐκ ὀλίγον τὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων· διέταξε πρὸς τούτοις τὸν ὀπλαρχηγὸν Γεώργιον Δουβουνιώτην εἰς Δελφούς· ὄντα γὰρ ὑπάγη εἰς Ἀράχοβαν, καὶ συσσωματωθῆ μετὰ τῶν προμνησθέντων ὀπλαρχηγῶν· κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην, τετάρτη ὥρα τῆς ἡμέρας διέβη ὁ Μουζάμπεϊς μετὰ τοῦ Κεχαγιάμπεϊ (*) ἀπὸ τὸ Ζεμκνόν (**) μὲ δύο χιλιάδας ἐκλεκτοὺς Τουρκαλθανοὺς, καὶ διακοσίους ἰππεῖς· διότι μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἀταλάντης μαθὼν ὅτι, ὁ Καραϊσκάκης ἐστράτευσε διὰ τὰ Σάλωνα, ἔδραμε γὰρ προκαταλάβῃ τὴν Ἀράχοβαν, τῆς ὁποίας ἡ κράτησις ἐματαίωνα τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰ Σάλωνα· μόλις ἐκοινοποιήθη ἡ φήμη τῆς διαβάσεως πρὸς τοὺς Ἕλληνας παρά τινος Διστομίτου, καὶ ἀμέσως διέταξεν ὁ Ἀρχηγὸς νὰ κινη-

(*) Αὐτὸς ἦν ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον ὡς διευθυντῆς, καὶ παρατηρητῆς τῆς διαγωγῆς τοῦ Κιουταχῆ.

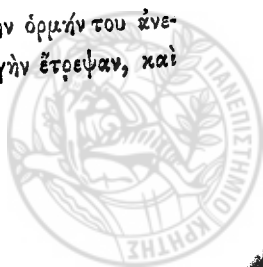
(**) Τὸ Ζεμκνόν εἶναι κοιλάς, ἣτις σχηματίζεται ἀπὸ τὸ βόρειον μὲ τὸν Παρνασσόν, καὶ ἀπὸ τὸ μεσημβρινόν μὲ τὸ βουνὸν τοῦ Διστόμου, Ἐπρεβοῦνι λεγόμενον· ἔχει δημοσίαν ὁδόν, καὶ εὐρύχωρον.

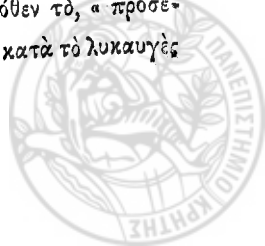
ὄδωσιν οἱ Ἕλληνας, ἐκτὸς τριακοσίων, τοὺς ὁποίους ἐδιώρισεν
 νὰ μείνωσιν εἰς φύλαξιν τοῦ Δισόμου ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ ὀπλαρχ-
 ηγοῦ Σπύρου Μήλιου Χειμαρραίου· φθάσαντες μετὰ μίαν
 ἡμυσι ὥραν εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Ζεμνηοῦ, κειμένην πρὸς τὸ
 τέλος σχεδὸν τῆς κοιλάδος, ἤκουσαν τὸν, εἰς Ἀράχοβαν γι-
 νόμενον πόλεμον· ὁ Ἀρχηγὸς διέταξεν ἀμέσως τοὺς ὀπλαρχ-
 ηγοὺς, Γιώτην Δαγκλήν, Διαμάντην Ζέροβαν, καὶ Χρ. Περ-
 ραϊδὸν νὰ διευθυνθῶσι μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν των εἰς τοὺς
 Ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ προκαταλάβωσιν
 ὅσον τάχος μίαν στενωπὸν φέρουσαν εἰς τὴν Μονὴν Ἱερουσα-
 λὴμ, αὐτὸς λαβὼν τοὺς λοιποὺς μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀπῆλ-
 θε διὰ τῆς δημοσίου ὁδοῦ· πλησίον τῆς Ἀράχοβας ἐπὶ τινος
 λόφου παρ' ὁδὸν, καὶ ὑπερκειμένου τῶν μύλων, ἴσταντο κατὰ
 τὴν διαταγὴν πενήκοντα ἵππεῖς τελοῦντες μᾶλλον χρέη
 σκοπιᾶς, τούτους, φθάσας ὁ ἀρχηγὸς μετὰ τινων ὠκυπόδων
 στρατιωτῶν, ἐδίωξεν ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως· ἐκεῖ ἐκάθισεν
 ἔωσθε συναχθῶσι, καὶ ἀναπνεύσωσιν ἅπαντες· ἀναστάντες
 ἔπειτα ἐκινήθησαν μὲ βῆμα βραδύ, καὶ παράταξιν πολεμικὴν
 κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· ὁ Μουσταμπεῖς διέταξεν ἐν σῶμα πεντα-
 κοσίων καὶ ἐπέκεινα Τουρκομακεδοναλβανῶν νὰ κτυπήσωσι
 τὸν Ἀρχηγόν, αὐτὸς δὲ μὲ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ, ἱπι-
 κοῦ, καὶ τῶν ἀποσκευῶν ὠχυρώθη εἰς τινὰ λόφον ὑπερκείμε-
 νον τῆς Ἀράχοβας, καὶ κατασκευασμένον πρὸ τριῶν ἐτῶν
 παρὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐν εἴδει περιβόλου· ἐντεῦθεν παρετῆρει
 καὶ τὸν ἔσωθεν τῆς Ἀράχοβας μετὰ τῆς φρουρᾶς, καὶ τὸν
 ἔξωθεν τῶν πεντακοσίων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ πόλεμον· ἐν το-
 σούτῳ οἱ πεντακόσιοι ἀντεστάθησαν τόσον ἀνδρείως ὥστε
 μεθ' ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας μάχην ἐβίασαν τοὺς Ἕλληνας
 οὐ μόνον νὰ ὀπισθοδρομήσωσι μερικὰ βήματα, ἀλλὰ νὰ

βάλωσιν εἰς ἀταξίαν καὶ τὴν δεξιὰν πτέρυγα· εἰς ταύτην τὴν ἐπικίνδυνον περίστασιν μόνοι οἱ ἀτρόμητοι ὄπλαρχηγοὶ Σουλιῶται, Γεώργιος Ζήκου Τσαβέλλας, καὶ Γιαννούσης Πανομάρας δὲν ἐσάλευσαν ἀπὸ τὴν θέσιν των, μάλιστα ἀφοῦ ἐφύνευσαν τὸν, κατ' αὐτῶν ὀρμήσαντα ἀνδρείον Ὄσμὰν Ἀγᾶ, καὶ ἐκ τούτου ἐδειλίασαν τοὺς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του, ἔκραξαν ἀμέσως τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιστρέψωσι, καὶ ὀρμήσωσι κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ὅποῖον καὶ ἠκολούθησαν ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ· μολονότι τὸ κέντρον ἐβιάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, ἡ δεξιὰ πτέρυξ ἔχουσα ἐκ φύσεως ὀχυρὰν θέσιν δὲν ἐσάλευσε διόλου· ἐν τούτοις οἱ τρεῖς ὄπλαρχηγοὶ οἱ διωρισθέντες, ὡς προεῖρηται, διὰ τοὺς Ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, ἰδόντες τὸν ἐχθρὸν ἀντιμαχόμενον ἀνδρείως, καὶ χωρὶς νὰ σαλεύσῃ ἀπὸ τὴν θέσιν του, ἀποφάσισαν νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ ἰδίου Μουσταμπεῖ, σκοπεύοντες νὰ σηκώσωσι τὴν, διὰ τοὺς ἄλλους μαχομένους προσοχὴν του, καὶ φροντίδα, καὶ οὕτως ἐκ συμφώνου βιάσωσιν αὐτὸν νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ προμνησθὲν ὀχύρωμα· καταβάντες ὅθεν ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ ὀπισθεν τοῦ ἐχθροῦ, παρατηρήσαντες τὰς καταληφθεῖσας θέσεις του, καὶ κατάστασιν, ἐπαρουσιάσθησαν ἐπὶ τινος ὑπερκειμένου λόφου, ὃ Μουσταμπεῖς ἰδὼν αὐτοὺς ἐξαίφνης, καὶ πολλὰ πλησίον του, ἄνευ τινὸς ἀναβολῆς, καὶ συσκέψεως ἐφώρμησε προσωπικῶς ὁ ἴδιος μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ὑβρίζων, καὶ ἀπειλῶν κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν συνθήειαν· ἡ πρᾶξις του δὲν ἴσχυσε ν' ἀποπεραιώσῃ τὸν σκοπὸν του· διότι οἱ Ἕλληνες τυχόντες θέσιν φύσει ὀχυρὰν, καὶ ἐπιτήδειον εἰς βλάβην τοῦ ἐχθροῦ, ἀφοῦ παρετάχθησαν εἰς μάχην, οὐ μόνον τὴν ὀρμὴν του ἀνεχαίτισαν, ἀλλ' ἐντὸς μισθῆς ὥρας καὶ εἰς φυγὴν ἔτρεψαν, καὶ

εἰς τὴν πρώτην τοῦ θέσιν νὰ περιορισθῇ ἐβίασαν· τὴν αὐτὴν τύχην ἐδοκίμασαν ἐπομένως καὶ τὰ προῤῥηθέντα δύο ἀντιμαχόμενα σώματα μιμηθέντα τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχηγῶ των πρὸς ἀποφυγὴν μεγαλητέρας φθορᾶς· περιωρισθέντες λοιπὸν [εἰς]πολιορκήθησαν σφικτότερα πανταχόθεν, μὴ ὄν δὲ τὸ ὀχύρωμα ὑψηλὸν διὰ νὰ τοὺς προφυλάττῃ ἀπὸ τὰς πυροβολικὰς σφαίρας παρατάξαντες κυκλοειδῶς τοὺς ἵππους, καὶ ἡμιόνους ὡς προπύργιον, τὸ κατασκεύασαν ὑψηλότερον· ἀλλ' ἐωσοῦ νὰ τελεσθῶσι ταῦτα ἔδν ὁ ἴδιος, ὁ Παρνασσὸς ἄρχισε νὰ πνέῃ ἄνεμον ψυχρὸν, οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πρὸς τοὺς συντρόφους τῶν ἐπικουρίαν, ἔδραμον χωρὶς κάπαις, χωρὶς τροφήν, ὑγρότατοι ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα, ἀπνηυδισμένοι ἀπὸ τὴν τρίωρον ὀδοιπορείαν, καὶ ἐπτάωρον πόλεμον, ἐνέκριναν ν' ἀφίσωσι σκοπιᾶς μόνον περὶ τὸν ἐχθρὸν, αὐτοὶ δὲ νὰ εἰσεέλθωσιν εἰς τὰς οἰκίας διὰ νὰ ἀναπνεύσωσι, καὶ θερμανθῶσι καθ' ὅλην τὴν νύκτα· ἄλλως ἔμελλον νὰ βλαφθῶσι σημαντικῶς διὰ τὰ ἀνωτέρω αἴτια· κατὰ τὴν δευτέραν λοιπὸν ὥραν τῆς νυκτὸς ἀπέσθησαν τῆς πολιορκίας μὲ τόσῃν ἡσυχίαν, καὶ ἀταραξίαν, ὥστε οἱ ἐχθοὶ ἐστοχάζοντο τὴν, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἔλλειψίν των, διὰ στρατήγημα· ἂν τὴν ἰδίαν νύκτα ἀνεχώρουν, δὲν ἤθελαν ὑποφέρῃ τὴν παραμικρὰν ζημίαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὸ νὰ ἦσαν ἅπαντες εἰς τὰς οἰκίας θερμαινόμενοι, πίνοντες οἶνον χλιαρὸν, τρώγοντες, δι' ἔλλειψιν ἄρτου, ἐλαίας προσφάτους, καὶ ὡς ὀψώνειον, τὴν ῥήγανην· ὁ Ἀρχηγὸς δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, καταλύσας εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου πλησίον ὄντα τοῦ ἐχθροῦ, ἐπαγρύπνει φροντίζων διὰ τὴν ἀδιάκοπον ἀλλαγὴν τῶν σκοπιῶν, διατάττων αὐτὰς νὰ περιέρχονται φωνάζοντες πανταχόθεν τὸ, « προσέχετε καλά· ὅλοι εἰς τὰ ὄπλα· ὅλοι ἔξυπνοι· » κατὰ τὸ λυκαυγές

ὄλοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτῶν, διατάξαντος τοῦ Ἀρχηγοῦ ἀφ' ἑσπέρας παρευρέθησαν πολιορκοῦντες τὸν ἐχθρὸν τακτικῶς· ἕκαστος αὐτῶν ἐφιλοτιμείτο νὰ φυλάξῃ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ θέσιν μ' ὄλην του τὴν προσοχὴν, καὶ κίνδυνον τῆς ζωῆς του· ὁ Μουστάμπεϊς, καὶ Κεχαγιάμπεϊς, ἂν καὶ γνωστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν, ἔτρεφον μολαταῦτα καὶ βεβαίαις ἐλπίδας (ἔτι δὲ μᾶλλον ὁ δεῦτερος) ὅτι ὁ Κιουταχῆς ἐμελλε νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ μὲ τὴν προσωπικὴν του παρουσίαν, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκάλη· κατὰ τοῦτο δὲν ἠπατήθησαν· διότι μεθ' ἡμέρας πέντε ἐπεμψε χιλίους πεντακοσίους Μακεδόνας, καὶ Ἀλβανούς εἰς βοήθειάν των, καὶ ὑπ' ὀδηγίαν Ἀλβανοῦ τινός, Ἀβδουλά Ἀγατῆ εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ζεμηνοῦ παραφυλάσσουσα Ἑλληνικὴ φρουρὰ, συγκεϊμένη ἐκ τριακοσίων στρατιωτῶν, καὶ ὀδηγουμένη παρὰ τῶν ὄπλαρχηγῶν, Διαμάντη Ζέρβα, καὶ Δάμπρου Ζάρμπα Σουλιωτῶν, ἰδοῦσα τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν εἰσερχομένην διὰ τοῦ στόματος τοῦ στενοῦ, ὤρμησεν ἀμέσως κατ' αὐτῆς· μὴ δυνάμενοι οἱ Τοῦρκοι νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην διὰ τὴν στενότητα τοῦ τόπου, μετὰ μικρὰν, καὶ ἀνώμαλον ἀνθίστασιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀφίσαντες τριάκοντα πέντε πτώματα, ἐκτὸς τῶν πληγωθέντων, καὶ ὀλίγα φορτηγὰ ζῶα· ἐκ τῶν Ἑλλήνων οὐδεὶς ἐπληγώθη· ἡ παρομοία φυγῆ των ἔδωκεν αἰτίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ τοὺς ὑβρίσωσιν ὡς ἐφεξῆς· « ἦ ἄνδρες, ἦ φίλοι τοῦ Μουστάμπεϊ, καὶ Κεχαγιάμπεϊ δὲν εἴσθε· » ἀκούσαντες οἱ πολιορκούμενοι τὸν κρότον τοῦ πυροβολισμοῦ ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως καὶ τὴν σωτηρίαν των, καὶ τὴν φθορὰν τῶν Ἑλλήνων· πληροφορηθέντες δὲ τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου, καὶ τὴν χαρὰν τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὴν νίκην, ἀπελπίσθησαν· διὸ καὶ ἐβίασαν οἱ στρατιῶται τοὺς

Ἀρχηγούς αὐτῶν νὰ ζητήσωσι συνθήκην μὲ τοὺς Ἕλληνας· δὲν τοὺς ἔφερεν εἰς ἀπελπησίαν μόνη ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων τόσον, ὅσον τὸ ὑπερβολικὸν ψύχος, ἡ ἀκατάπαυστος βροχὴ, ἡ πείνα, ἡ δίψα, τὸ καταλασπωμένον ἔδαφος, τὰ ὁποῖα ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν ἐγνωρίζοντο ἐπαισθητότερα εἰς αὐτοὺς, καὶ ἐπομένως ἀφόρητα· τὸ πρόβλημα τῆς συνθήκης ἐδείχθη εἰς τὸν Ἀρχηγόν, ὅστις καὶ ἀμέσως διέταξε τοὺς ὄπλαρχηγούς, Χριστόφορον Πεβραϊδὸν, καὶ Ἰωάννην Ρούκην ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Μουσαμπεῖς, τὸν χιλίαρχον Χότον Λέγκαν Ἀλβανόν, καὶ ἑκατόνταρχον Σουλεμᾶν Τόσκα, διὰ νὰ πραγματευθῶσι περὶ συνθήκης· ἐξεληθόντες οἱ δεῦτεροι τοῦ ὀχυρώματος κατῆλθον πλησίον τῆς ἔξω τῆς Κωμοπόλεως παρακειμένης πηγῆς, ἐκεῖ καθίσαντες ὅλοι ὁμοῦ, ἄρχισαν, μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμὸν, νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν· πρῶτος ὁ Λέγκας ἐξηγήθη ὡς ἐφεξῆς.

« Ἡμεῖς ἐκινήσαμεν ἀπὸ τὴν Λειβαδίαν μὲ σκοπὸν διὰ
 » νὰ σᾶς χαλάσωμεν, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἤθελε, καὶ χωρὶς τὸ
 » θέλημά του, δὲν γίνεται τίποτε εἰς τὸν κόσμον· διὰ τὸν
 » κακὸν μας λοιπὸν σκοπὸν ἀρκετὰ μᾶς ἐπαίδευσε, καὶ μᾶς
 » ἐντρόπιασε· τώρα ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους
 » σέκεται νὰ ἰσάσωμεν τέτοια ἀνακατώματα κοσμικὰ, ἐπει-
 » δὴ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὰ κάμνομεν, καὶ ἂν σήμερον ἐσφάλαμεν
 » ἡμεῖς, αὔριον σφάλετε ἐσεῖς, ὁ κόσμος αὐτὰ ἔχει πάντοτε·
 » σᾶς πρκακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ μᾶς ἀφίσετε ἐλευθέρους μὲ
 » τὰ ὄπλα νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Ζητοῦνι· ὅσα ζῶα, καὶ πε-
 » ριττὰ πράγματα ἔχομεν μαζὺ μας, ὅλα σᾶς τὰ δίδομεν
 » μ' εὐχαρίστησίν μας, καὶ διὰ πίστιν τῆς συμφωνίας μας
 » ζητοῦμεν νὰ μᾶς δώσετε πέντε καπετανέους καλοὺς, καὶ νὰ
 » λάβετε καὶ σεῖς ἄλλους τόσους σημαντικούς Τουρκοὺς ἕως νὰ

» φθάσωμεν εἰς τὸ Ζητοῦνι ἀσφαλεῖς, καὶ τότε λαμβάνει
 » καθεὶς ὀπίσω τοὺς ἰδικούς του· καὶ σιμᾶ εἰς ὅσα σᾶς εἶπα-
 » μεν, σᾶς ὑποσχόμεθα καὶ φιλίαν παντοτεινήν. »

Τοιαῦτα, καὶ τσαῦτα εἰπὼν ὁ Λέγκας ἤκουσεν ἐπόμενως
 τὴν ἐφεξῆς ἀπόκρισιν.

« Ἀληθῶς, φίλε Λέγκα, εἶπες ὅτι, ὁ σκοπός σας ἦτο κακός,
 » ἡμεῖς σὲ λέγομεν ἀκόμη ὅτ' εἶναι καὶ πρᾶνομος, καὶ ἀσε-
 » θής· διότι τί κακὸν σᾶς ἐκάμαμεν, καὶ μᾶς πολεμᾶται;
 » πότε ἤλθαμεν εἰς τὸν τόπον σας νὰ σᾶς βλάβωμεν; ἡμεῖς
 » δὲν ζητοῦμεν ἄλλο τι σήμερον παρὰ τὴν ἐλευθερίαν μας,
 » τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς κάθε ἄνθρωπον νὰ τὴν χαί-
 » ρετε ἐν ὅσῳ ζῆ χωρὶς νὰ βλάβῃ τὸν γείτονά του· σεῖς ἀγω-
 » νιζόμενοι νὰ μᾶς τὴν σηκώσετε, δὲν κάμνετε ἄλλο, παρὰ
 » νὰ καταπατῆτε τὴν θεϊκὴν ἀπόφασιν· ὅσον δὲ διὰ τὴν ὁποίαν
 » ζητεῖται συνθήκην ἡμεῖς τὴν δεχόμεθα, κατὰ τὴν διατα-
 » γὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μας, μὲ τὰ ἐφεξῆς κεφαλαία.

Α. Ἡ ζωὴ σας θέλει εἶναι ἐλευθέρα, καὶ ἀπείρακτος ἀπὸ
 » μικροῦ ἕως μεγάλου· ἐπειδὴ οὔτε ἡ συνείδησίς μας, οὔτε
 » ἡ θρησκεία μας συγχωροῦσι νὰ βλάβωμεν τοὺς ὅσους μᾶς
 » ζητοῦν συγχώρησιν.

Β'. Πρὸς τῆς ἀναχωρήσεώς σας νὰ μᾶς παραδώσετε τὰ
 » Σάλωνα, καὶ Λειβαδίαν.

Γ'. Ἡ ἀναχώρησίς σας δὲν συγχωρεῖται ἕως εἰς τὸ Ζη-
 » τοῦνι, ἀλλὰ νὰ ὑπάγῃ ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

Δ'. Ὅσα ὄπλα καὶ χρήματα φέρετε ἐπάνω σας ἀπὸ μι-
 » κροῦ ἕως μεγάλου, φορέματα διπλά, ζῶα παντὸς γένους,
 » καὶ ὅλα τὰ κινητὰ, θέλετε τὰ παραδώσει εἰς ὅποιαν ἐπι-
 » τροπὴν διατάξῃ ὁ Ἀρχηγός μας.

Ε. Διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐκτέλεσιν τῶν διαληφθέντων κεφα-

» λαίων ζητοῦμεν ἐκ μέρους σας ὁμήρους τὸν Καροφίλμπεϊν,
 » ἀδελφὸν τοῦ Μουστάμπεϊ, καὶ τὸν Κεχαγιαμπεϊν· σεῖς δὲ
 » (ἐκτὸς τοῦ Ἀρχηγοῦ μας) ἔχετε τὴν ἄδειαν νὰ ζητήσετε
 » ὁποίους ὄπλαρχηγούς θέλετε.

Αὐτὰ εἶναι, φίλε Δέγκα, καὶ Σουλεμᾶν Ἀγᾶ τὰ, ἐκ μέ-
 ρους τοῦ Ἀρχηγοῦ μας, καὶ λοιπῶν ὄπλαρχηγῶν ζητήματα,
 εἰς τὰ ὅποια δὲν συγχωρεῖται κάμμία συγκατάβασις· ἂν τὰ
 δέχεσθε, ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὰ ἐκτελέσωμεν ἀμέσως·
 τὸ ἐναντίον δὲ πάλιν ἀρχίζομεν τὸν πόλεμον, καὶ ὁ θεὸς,
 ὅποιον γνωρίζει ἄδικον, ἅς τὸν παιδεύσῃ.

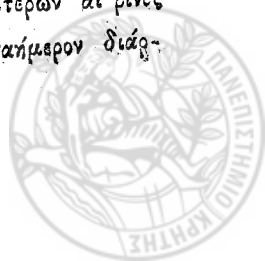
Περίλυποι καὶ κατηφεῖς ἐγένοντο ἀμφοτέρωθεν ἀκούσαντες
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ζητήματα, πολὺ περισσότερο ἀφοῦ ἐβε-
 βαιώθησαν ὅτι, δὲν τοὺς γίνεται κάμμία συγκατάβασις· ὁ
 Δέγκας, ἔπειτα ἀπὸ ἱκανὰς διαφιλονεικῆσεις, ἀπεκρίθη ὅτι,
 δὲν ἔχει τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ διαληφθέν-
 τα κεφάλαια, παρὰ, νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς Ἀρχηγούς του,
 εἰς τῶν ὁποίων τὴν θέλησιν ἐξαρτᾶται ἡ ἀπόφασις· κατ' αὐ-
 τὸν τὸν τρόπον διελύθη ἡ συνέτευξις ἀμφοτέρωθεν, καὶ οἱ
 μὲν Τούρκοι ἐπιστρέψαντες εἰς τὸ στρατόπεδόν των ἐξεφρά-
 σθησαν τὰ ὠμίληθέντα, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀνέμεινον τὴν ἀπό-
 κρισιν τῶν Τούρκων, ἥτις μετὰ δύο ὥρων παρέλευσιν ἐδώ-
 θη βροντοφώνως διὰ τινος Τούρκου, ὡς ἐφεξῆς· « Πόλεμος,
 » πόλεμος, πόλεμος.» ὁ Ἀρχηγὸς ἀκούσας τὴν ἀπόκρισιν διέ-
 ταξεν εὐθὺς νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὰς θέσεις των ὅλοι οἱ ὄπλαρ-
 χηγοὶ ὑποπτευόμενος τινὰ ἀπηλπισμένην φυγὴν τῶν ἐχθρῶν,
 ἢ ὅποια καὶ τρώντι μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἔγεινε· κατὰ τὴν
 εἰκοστὴν τρίτην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, καὶ περὶ δευτέραν
 ὥραν τῆς νυκτὸς ἐπισκεπτόμενος ὁ Ἀρχηγὸς ὄλα τὰ Ἑλλη-
 νικὰ ὀχυρώματα διέταξε νὰ πυροβολήσωσιν ἐκ συμφώνου

κατὰ τῶν Τούρκων· ἡ δὲ ὥρος σχεδὸν διάρκεια τοῦ πυρσο-
λισμοῦ ἔφευρεν ἀπροσδοκῆτως τὸν θάνατον τοῦ Μουστάμπεϊ·
διότι ἐκ τῶν ρίπτομένων σφαιρῶν ἐκτύπησε μία τὴν κεφα-
λήν του κατὰ μέτωπον, ἣτις πάραυθα τὸν ἐνέκρωσε, καὶ τὸ
στρατόπεδόν του ἐδειλίασε· κρύψαντες τὸν θάνατόν του ἀπο-
φάσισαν τὴν ἐπιοῦσαν νὰ ζητήσωσιν ἐκ δευτέρου συνθήκην
ἐπὶ συμφωνίᾳ, νὰ μὴν τοὺς ἀφαιρέσωσιν, εἰ δυνατόν, τὰ
ἄλλα χρήματα φέρουσιν εἰς τὴν ζώνην των, εἰς τὰ λεγόμενα
κοιμέρια, τὰ δ' ἄλλα νὰ τὰ λάβωσιν ὅλα, κατὰ τὴν ῥηθει-
σαν συνθήκην· ἀπέτυχον τῆς δεήσεως ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς
ἰκεσίας, ἐπιστρέψαντες ἐκοινοποίησαν εἰς τοὺς συντρόφους
των τὴν ἀπόκρισιν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πλεῖστον μέρος ἐγνω-
μοδότησε νὰ σώσῃ μόνην τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλ' οἱ Τουρκο-
μακεδόνες, παρὰ τὴν ζῶην, ἐπροτίμησαν μᾶλλον τὰ χρήμα-
τα· διὸ ἀποσπάσαντες τὰ ξίφη ἐξῆλθον τοῦ ὀχυρώματος
διευθυνθέντες ἐπὶ τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ διὰ τῆς προ-
μνησθείσης στενωποῦ· τὰ παράδειγμα τούτων ἠκολούθησεν
καὶ ὅλος ὁ στρατός.

Πρὶν διηγηθῶ τὰ, μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν συμβάντα, κρί-
νω σημειώσεως ἀξίαν τὴν Θύελλαν ἐκείνης τῆς ἡμέρας γε-
γονοῦσαν μετὰ μίαν ὥραν τῆς ἰσημερίας ὡς ἐφεξῆς· ὅλη ἡ
ἀτμοσφαῖρα ἐσκοτίσθη ἀπὸ πυκνότατα, καὶ μελανώτατα νέ-
φη· μετὰ τοῦτο ἄρχισαν νὰ ρίπτωσι χιόνα μὲ σφοδρότατον,
καὶ ψυχρότατον βόρειον ἄνεμον, ὃ ὅποιος περιστρεφόμενος
εἰς τὰ πλάγια καὶ κοιλάδας τοῦ Παρνασσοῦ ἀπετέλει τὴν
χιόνα ὡς τόσα βουνὰ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, κατωθυμένη δὲ
εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς παρὰ τῶν ἀνέμων ἐσχημάτιζε
τόσους σύφωνας καὶ λαίλαπας, τὰ φαινόμενα ταῦτα ἦσαν
ἄλλεπάλληλα, καὶ τρομερὰ, ὡστ' ἐβίαζον ἕκαστον νὰ ζητῇ

πρωρινὸν καταφύγιον ταύτην τὴν κινδυνώδη στιγμήν ἐκ-
 λείαν οἱ Τοῦρκοι ἀρμοδίαν τῆς σωτηρίας των, καθ' ἣν οἱ
 Ἕλληνες διέκειντο σχεδὸν ἅπαντες εἰς τὰς οἰκίας θερμαι-
 νόμενοι, μολαταῦτα ἀκούσαντες ἔτρεξαν κατόπιν σφάζοντες
 αὐτούς μὲ τὰ ξίφη, καὶ μαχαίρας, (ἐπειδὴ τὰ πυροβόλα
 ὄπλα ἀπικατέστησεν ἡ χιών ἄχρηστα) ἀλλὰ τὸ ψύχος, καὶ
 ἡ χιονοζάλη δὲν ἐσυγχώρει νὰ τοὺς διώξωσι περισσότερον
 ἀπὸ τὰ ἔσχατα πλάγια τοῦ Παρνασσοῦ. Ἄν ἐκ τῆς ῥηθείσης
 περιστάσεως δὲν ἴσχυσαν ν' ἀποπερατώσωσι τὸν σκοπόν των,
 ὁ σύμμαχος αὐτῶν χειμῶν ἀνεπλήρωσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς
 ἀκορέστου ἐπιθυμίας των· διότι οἱ ἀποφυγόντες τὴν μάχι-
 ραν αὐτῶν, καὶ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ μεσημ-
 βρινὰ πλάγια τοῦ Παρνασσοῦ, οἵτινες ἐσυμποσοῦντο ὑπὲρ
 τοὺς χιλιούς διακοσίους, φθάσαντες ἀπηυδισμένοι, καὶ κα-
 τυγραμένοι ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα εἰς τὰς κορυφάς του, καὶ μέλ-
 λοντες νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ, κατὰ τὰς βορείας ὑπωρείας
 τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ πλησίον τῆς Δαυλίδος κείμενον Μονα-
 στήριον, Ἱεροσγλήμ, ἀπήντησαν κατὰ πρόσωπον τὸν δια-
 ληφθέντα ἄνεμον συνοδευμένον μὲ τὰς πυκνοτέρας, καὶ ψυ-
 χροτέρας νιφάδας τῆς χιόνος, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον τοῦ ὀλί-
 γους, τοῦ πολλοὺς συσσωματωμένους, καὶ σφικτὰ ἐνηγκα-
 λισμένους· τούτων τὰ ὀστά εὔρον σορηδὸν οἱ Ἀραχοβῖται
 τὴν ἀνοιξιν, σὺν αὐτοῖς δὲ ὄπλα χρυσᾶ, ἀργηρᾶ, καὶ χρή-
 ματα οὐκ ὀλίγα· ἀπ' αὐτὸ τὸ τραγικὸν συμβᾶν μόλις ἐσώ-
 θησαν εἰς τὸ Μοναστήριον ἕως διακοσίοι, καὶ ἐκ τούτων ὀλι-
 γώτατοι σχεδὸν ἔμειναν ἀβλαβεῖς· διότι τῶν μὲν οἱ πόδες
 τῶν δὲ αἱ χεῖρες, ἄλλων οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἐτέρων αἱ ῥίνες
 ὑπέφερον ἀκροτηριασμούς· καθ' ὅλην τὴν ἑπταήμερον διάρ-

κειαν τῆς πολιορκίας ἀπέθανον ἐκ τῶν Ἑλλήνων τέσσερες, καὶ ἑννέα ἐπληρώθησαν ἀκινδύνως.

Τοιοῦτον τραγικὸν τέλος ἔλαβεν ἡ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατεία τοῦ Μουστάμπεϊ, ὅστις, ὡς προεῖρηται, πολλῶς ἐκ τῶν τοῦ Μεσολογγίου ἐξεληθόντων ἐθυσίασε, καὶ ἠχμαλότευσεν ἀσπλάγχχνως· ἦτον ἀνὴρ ὠραῖος, μετρίου ἀναστήματος, ἀνδρεῖος, δραστήριος, καὶ χριστιανομάχος· ὁ Καραϊσκάκης ἔπεμψε τὴν ἐπιουσαν στρατιώτας καὶ Ἀραχοβίτας, καὶ ἔφεραν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας Τουρκικὰς κεφαλὰς μεθ' ὧν ἦσαν κ' ἐκεῖναι τοῦ Μουστάμπεϊ, καὶ Κεχαγιάμπεϊ, ἐξ αὐτῶν ἀνήγειρε τρόπαιον ἐκτὸς τῆς Ἀράχοβας ἐπὶ τινα λόφον ὄρωμενον παρὰ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν· ἦν δέ κατεσκευασμένον εἰς σχῆμα κώνου, ἔχον καὶ τὴν ἐξῆς γλυπτικὴν ἐπιγραφὴν·

« ΤΡΟΠΑΙΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΘΘΩΜΑ-
 » ΝΩΝ ΑΝΕΓΕΡΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1826. ΕΤΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 24· ΕΝ
 » ΑΡΑΧΟΒΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Μάχη μεταξὺ Τουρκοχωρίου, καὶ Φορτάρας.

Ἐπειδὴ ἡ Βελίτσα (τὸ ποτὲ Τιθρώνειον) κεῖται εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ πλησίον τοῦ Βοαγρίου ποταμοῦ, μετ' ὃ νὰ ἦναι ἐκ φύσεως ὄχυρὰ ἡ θέσις της, ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς καταφύγιον τῶν ἐλληνικῶν γυναικοπαίδων· ἀπέχει ἐντεῦθεν ἡ, ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν δημόσιος ὁδὸς μιᾶς ἡμυσι ὥρας· αὕτη, ἐνέκρινεν ὁ Ἀρχηγός, νὰ καταληφθῆ, καὶ ἀσφαλισθῆ διὰ τῶν ὄπλων, ὡς συντελοῦσα πρὸς ἔμποδον τῶν

ἐκ Θεσσαλίας εἰσερχομένων τροφῶν, καὶ βλάβην τῶν, εἰς εἰς κύλιανην, καὶ Ἱερουσαλήμ στρατοπεδευμένων Τούρκων διατῶν συνεχῶν ἐνέδρων· διέταξεν ὅθεν τοὺς ὄπλαρχηγούς, Γεργιον Δυωβουνιώτην, Ἰωάννην Φούκην, καὶ Χριστόφορον Πρῆραιβόν ν' ἀπέλθωσι πρὶν ὃ ἐχθρὸς τὴν κυριεύσει· διότι ἡ Αὐλία, Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ Φοντάνα πλησίον ὄντα ἀκωλύως ἐδύναντο νὰ κυριεύσωσι τὴν σημαντικὴν ἐκείνην θέσιν ἀφύλακτον οὖσαν· τὴν ἐπιούσαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀράχοβας ἀπῆλθον οἱ διωρισθέντες ὄπλαρχηγοὶ εἰς Βελίτσαν διαβάντες, διὰ τῆς Δαυλίδος, καὶ Ἱερουσαλήμ κατὰ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτός, μολονότι ἐκατάλαβαν τὴν διάβασιν των δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὄχυρωμάτων, ἀλλ' ἐπυροβόλουν ἀδιακόπως νομίζοντες μὲ τοῦτο νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν τῶν Ἑλλήνων· μεθ' ἡμέρας τέσσαρας διέβη καὶ ὁ ἀρχηγὸς μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς Βελίτσαν, ὅπου ἔμελλον νὰ συσκευθῶσι περὶ ἄλλης τινὸς ἐκστρατείας· πρὶν ἀποφασισθῆ τι κίνημα, ἐξαίφνης παρουσιασθεὶς εἰς Ἑλληνα, ἐκ Δαμάστας (*) καταγόμενος, ἐξεφράσθη πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν κατ' ἰδίαν ὡς ἐφεξῆς.

Γενραιότατε Ἀρχηγέ!

« Τὴν προχθὲς ἔφθασαν εἰς τὸ Ζητοῦνι ἕως δύο χιλιάδες
 » ζῶα φορτηγὰ κομίζοντα τροφάς, καὶ διαφόρους πραγμα-
 » τείας διὰ τὰς Ἀθήνας· ταῦτα μέλλουν νὰ διαβῶσιν ἀπὸ
 » Φοντάνα, καὶ Τουρκοχωῖρι, τὰ συντροφεύωσιν ὅμως ἕως

(*) Χωρίον μικρὸν, πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν κατὰ δυσμὰς, καὶ εἰς τὴν σειρὰν τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης.

» πεντακόσιοι Τούρκοι ἵππεις ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ Ὄσμιμπεΐ·
 » Κόρτζα, στοχάζομαι ὅτι αὖριον θὰ τοὺς ἴδῃτε καιθαί-
 » νοντας ἀπὸ τὴν Φοντάνα διὰ Τουρκοχωῖρι . . . » ἔϋτα
 πληροφορηθεὶς ὁ Ἄρχηγός τὰ ἐκοινοποίησεν ἀμέσως εἰς νὰς
 στρατηγούς μετὰ τῶν ὁποίων συσκεψάμενος ἀπεφάσισαν νὰ
 τοὺς κτυπήσωσι μετὰ τὸν Φοντάνας, καὶ Τουρκοχωρίου, ὅπου
 ἡ ὁδὸς εἶναι στενὴ, δασώδης καὶ κατωφερῆς διαρκοῦσα περὶ
 τὴν μίαν καὶ ἐπέκεινα ὥραν τὸ μῆκος· κατὰ τὸ λυκαυγὲς τῆς
 ἐβδόμης ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, ἀπελθόντες εἰς Τουρ-
 κοχωῖρι ἐκρῦβθησαν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ χωρίου τούτου, τὸ ἵπ-
 πικὸν διευθύνθη ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ χωρίου Μόδι· κατὰ τὴν
 ὁγδόην ὥραν ἔφθασεν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ πλησίον τοῦ Τουρ-
 κοχωρίου συγκεκμημένη, ἀπὸ πεντήκοντα σχεδὸν ἵππεις, ἰδοῦ-
 σα ἱκανοὺς στρατιώτας καθημένους, καὶ μὴ γνωρίζουσα αὐ-
 τοὺς ἔπεμψε διὰ πληροφορίαν τῆς πέντε ἵππεις νὰ τοὺς ἐρω-
 τήσωσιν, οἱ Ἕλληνες χωρὶς νὰ δώσωσι τινὰ ἀπόκρισιν, οὐτ'
 εὐκαιρίαν εἰς αὐτοὺς νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην, ἀναστάν-
 τες ἅπαντες ὤρμησαν κατ' αὐτῶν· ἐκπλαγέντες οἱ Τούρκοι
 ἀπὸ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβᾶν ἐτράπησαν ἀτάκτως
 εἰς τὰ ὀπίσω· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὁδὸς ἦτον στενὴ, γεμάτη ἀπὸ
 φορτηγὰ ζῶα, παρημελημένα ἀπὸ τοὺς Κυρίους των διὰ τὸν
 φόβον, δὲν ἐδύναντο νὰ διαβαίνωσιν εὐκόλως· φθάσαντες διω-
 κόμενοι ἐπὶ τὸ χωρίον Μόδι, καὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους συσ-
 σωματωθέντες πεζοὶ τε, καὶ ἵππεις ἀντέστησαν, καὶ ὤρμη-
 σαν κατα τῶν Ἑλλήνων· ἐκεῖ δὲν εὐρέθησαν, παρὰ δώδεκα
 ἵππεις, καὶ ἑννέα πεζοὶ Ἕλληνες· μετὰ τῶν πρώτων ὑπῆρχεν
 ὁ Ἄρχηγός, καὶ ὁ Ἴππαρχος Χατσῆ Μηχάλης, μετὰ τῶν δευ-
 τέρων, οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεώργιος Ζίκου Τσαβέλλας, καὶ Γιαν-
 γούσης Πανομάρας, οἱ λοιποὶ ἐλαφραγῶγουν, καὶ ἐδίωκον τοὺς

εἰς τὰ δάση, καὶ κοιλάδας καταφυγόντας Τούρκους· μὴ δυνά-
νάμενοι ν' ἀνθέξωσι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ὀθωμανῶν ὀπισ-
θοδρόμησαν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν βήματα ἀντιμαχόμενοι, καὶ ζη-
τοῦντες μεγαλοφώνως ἐπικουρίαν· αὕτη ἡ ἐπικίνδυνος διὰ
τοὺς Ἕλληνας περίστασις σκορπισμένους ὄντας, καὶ προση-
λωμένους εἰς τὰ λάφυρα, ἔμελλε νὰ κηρύξη νικητὰς τοὺς
Τούρκους, ἂν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γιώτης Δαγκλής, καὶ Νάσης
Κουτσονίκας παρευρεθέντες πλησίον, καὶ ἀκούσαντες τὴν
φωνὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ δὲν ἤθελε συνδράμωσιν εἰς ἐπικουρίαν,
ἥτις ἀνεχαίτισε τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων, καὶ μετὰ δεύ-
τερον πυροβολισμὸν τοὺς ἐβίασε νὰ στρέψωσιν ἐκ νέου τὰ
νώτα· εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον διεκρίθη κατ' ἐξοχὴν ἀτρόμη-
τος ὁ προμνησθεὶς Γ. Τσαβέλλας ριψοκινδυνεύσας πρῶτος
κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ὁ Ἀρχηγὸς ἔτρεχε δραμαίως ἀφ' ἐνὸς εἰς
ἄλλο μέρος ἐλέγχων, προσκαλῶν, καὶ ἐρεθίζων τοὺς Ἕλλη-
νας νὰ νικήσωσι πρῶτον, καὶ ἔπειτα νὰ λαφυραγωγήσωσι
τοὺς ἐχθροὺς, τοῦναντίον, ἡ νίκη, τὰ λάφυρα, καὶ ἡ ζωὴ των
θέλουσι γείνει ἔρμαιον τῶν Ὀθωμανῶν· φιλοτιμηθέντες, καὶ
σεβασθέντες τοὺς λόγους τοῦ Ἀρχηγοῦ ἔδραμον προθύμως
διώκοντες τοὺς ἐχθροὺς ἕως τῆς κορυφῆς τῆς Φοντάνας, ὅπου
ἦν φρουρὰ Ὀθωμανικὴ εἰς δύο Πύργους ὀχυρωμένη· πολλοὶ
Ἕλληνες Θεσσαλοὶ, καὶ Μακεδόνες κύριοι τῶν φορτηγῶν
ζῶων εὐρέθησαν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ἐξ αὐτῶν τινὲς
ἔδραπέτευσαν, ἄλλοι ποιοῦντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἀπέ-
φευγον τὸν θάνατον, οἱ δὲ, κατὰ κακὴν τύχην, συσσωματω-
θέντες μὲ τοὺς Τούρκους, ἐφονεύθησαν, καὶ ἐπληγώθησαν·
ἐπέσρεψαν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες νικηταί, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν
ὑπὲρ τὰ τετρακόσια φορτηγὰ ζῶα κομίζοντα διαφόρων εἰ-
δῶν ἐδώδιμα, καὶ ἐμπορικὰ πράγματα, καταστρώσαντες τὴν

οδὸν, καὶ κοιλάδας μὲ περίπου ἑκατὸν Τούρκων πτώματα, πληγωθέντες ἐξ αὐτῶν τρεῖς ἐκτὸς κινδύνου.

Ὀχυρώσας τὸ Δίστομον μὲ τριακοσίων στρατιωτῶν φρουρὰν ὑπ' ὀδηγίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν Νικολάου Μπότζαρη, Νικολάου Κάσκαρη, καὶ Ἰωάννου Μπαρακτάρη, πέμψας εἰς Ἄμφισσαν τὴν ἀναγκαίαν εἰς πολιορκίαν δύναμιν ὑπὸ τῆν Διοίκησιν τοῦ Γεωργίου Δράκου, παραδῶσας ἐσχάτως καὶ τὴν φύλαξιν τῆς Βελίτσας ὑπὸ τοὺς, Ἰωάννην Ρούκην, Νάσην Κουτσουνίκα, καὶ Χρ. Πεῤῥαϊβὸν μὲ δύναμιν διακοσίων στρατιωτῶν, ἀπεφάσισε συναινέσει καὶ τῶν λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν νὰ στρατεύσῃ διὰ τὴν Ἰπάτην (Ν. Πάτρας), τὴν ὁποίαν ὡς φυλαττομένην ἀπὸ μικρὰν πολεμικὴν δύναμιν, εὐποροῦσαν δὲ τῶν, πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἐστοχάσθη νὰ λαφυραγωγῆσθαι, καὶ ἐκ τῶν λαφύρων ἐξοικονομήσῃ τὰ στρατόπεδα σερμημένα ὄντα τροφῶν· ἀνεχώρησε λοιπὸν τῇ δεκάτῃ Δεκεμβρίου πρὸς τὸ ἐσπέρας μὲ χιλίους τριακοσίους στρατιώτας σκοπεύων διὰ τῆς νυκτοπορείας νὰ διατηρηθῇ ἄγνωστος ἢ πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐκστρατεία, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ ἀπροσδόκητον ἔμελλε νὰ δώσῃ καὶ τρόμον πολὺν, καὶ λάφυρα πλουσιοπάρροχα, δηλαδὴ πρόβατα, αἴγας, βόας, καὶ φορτηγὰ ζῶα· ἀλλὰ καθ' ἣν ὥραν ἐξῆλθε τῆς Βελίτσας τὸν ἐσυνώδευσε μία πυκνοτάτη βροχὴ, ἥτις βαθμηδὸν αὐξανομένη ἐδείχθη ῥαγδαία, καὶ ἐκ τούτου οὐ μόνον ὁ ποταμὸς, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ κοιλάματα, καὶ ῥύακες τοῦ πεδίου ἐπλημύρισαν εἰς τρόπον ὥστε ἐπνίγησαν τέσσαρες στρατιῶται εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ δεκαεξὶ φορτηγὰ ζῶα ἐκόλλησαν εἰς τὸν βόρβορον· ἀπηνδισμένοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν νυκτερινὴν ταύτην κακοπάθειαν ὑβρίζαν καθ' ὑπερβολὴν τὸν Ἀρχηγόν, ὡς αἴτιον ἐνὸς κινδύνου, τὸν ὁποῖον ἐδύνατο ν' ἀποφύγῃ ὀδηγούμενος

ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν· ἡ συνήθης τοῦ εὐτραπελία συνοδευμένη μὲ τὴν περιποίησιν, καὶ ἐπαίνους κατεπράϊνε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν στρατιωτῶν, τὸ πρῶτ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σοβάλλαν, καὶ Ἀγόργλιαν, χωρία κείμενα ἀμφοτέρω εἰς τοὺς Βορείους πρόποδας τοῦ Παρνασοῦ· τὴν ἐπιούσαν διαβάς ἀπὸ τῶ Κεφύκειον Ἄνδρον, (καταβόθραις) ἀπῆλθεν εἰς Ἀράχουσαν, ὅπου διέτριβε παρατηρῶν τὰ κινήματα τοῦ Κιουταχῆ, διότι ὁ θάνατος τοῦ Μουστάμπεϊ, καὶ Κεχαγιάμπεϊ, καὶ ἡ φθορὰ ἄλλου τοῦ στρατοῦ εἰς τόσον βαθμὸν ἀδυσωπότητος ὀργῆς τὸν ἔφεραν, ὥστε πολλάκις ἐβουλήθη νὰ διαλύσῃ πρὸς καιρὸν τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κινήθῃ πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη πρὸς ἰκανοποίησιν, οἱ σύμβουλοι τοῦ ὅμως δὲν ἐνέκριναν τὴν γνώμην του λέγοντες ὅτι, εἶναι καταισχύνη μεγάλη εἰς ἓνα Ἀρχιστράτηγον τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους, ὄντα ἐπὶ κεφαλῆς τεσσαράκοντα χιλιάδων στρατιωτῶν, νὰ κινήται πανστρατιᾷ καθ' ἑνὸς ὑπηκόου ἀποστάτου, ὅστις μόλις ἔχει ὑπ' ὄδηγίαν του τρεῖς χιλιάδας ὁμόφρονάς του Γκκαουρίδες· ἀσυγκρίτως δὲ αἰσθαντικότερα καταισχύνη, καὶ τρομερὰ δυστυχία μέλλει νὰ συμβῆ, ἂν οἱ ἐκστρατία αὕτη λάβῃ καὶ κακὴν ἔκβασιν. Πρὸς τούτοις οἱ νῦν στενωῶς πολιορκούμενοι εὐκαιρίαν λαβόντες εἰς τὴν ἀπουσίαν του, θὰ ἐμβάσουσι τότε καὶ δύνανται ὅπλων ἰκανὴν, καὶ ὅσα ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὸ φρούριον, καὶ οὕτως ἡ κυρίεσις του μέλλει νὰ κατασταθῇ ἔπειτα ἡ δυσάλωτος, ἢ πολυχρόνιος· ἡ γνώμη τῶν συμβούλων εἰσηκούσθη· ὁ Καραϊσκάκης λαβὼν εἶδῃσιν ὅτι χίλιοι πεντακόσιοι Τούρκαλθανοί, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κιουταχῆ, ὑπ' ὄδηγίαν διαφόρων ὀπλαρχηγῶν ἐκίνησαν ἀπὸ Μεσολόγγιον ἐπὶ σκοπῶ νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀμφίσσης, ὥρμησεν ἀμέσως μὲ ἐπτακοσίους

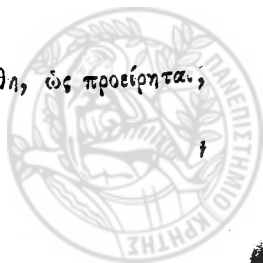
διὰ τὰ τοὺς προλάβη καὶ κτυπήσῃ καθ' ὁδόν, τὸ ὅποιον καὶ ἐπέτυχε πλησίον τοῦ Ναυπάκτου ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν αἰφνηδίως, καὶ τρέψας εἰς φυγὴν, ἐν ἧ ἔφονεύθησαν πεντήκοντα τρεῖς, καὶ εἰκοσιδύο ἐζωγρήθησαν, ἐλήφθησαν αἱ τροφαὶ, πολεμεφόδια, καὶ ἱκανὰ φορτηγὰ ζῶα· σημαντικότεραν ζημίαν ἔμελλον τὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τῆς Ναυπάκτου τὸ φρούριον δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς τὸ μόνον καταφύγιον· μετὰ ταύτην τὴν νίκην ἀνέβη εἰς τὰ χωρία τῶν Κραββαρίτων, τὸ μὲν διὰ τὰ διώξῃ μερικοὺς Τούρκους περιερχομένους, καὶ λεηλατοῦντας αὐτῶν τὰ χωρία, τὸ δὲ, τὰ συναῖξῃ καὶ τροφᾶς διὰ τὰ στρατεύματα· ἐδὼ ἀπήντησεν ἱκανὴν ἀντίστασιν καὶ φιλονεικίαν μετὸν Καπετᾶν Ἀνδρέαν Σαφάκαν ὑποτελοῦντα τότε ὑπὸ τὰς ὀθωμανικὰς διαταγὰς, προσποιηθέντα δὲ διὰ γραμμάτων ὅτι, ἤλλαξε φρόνημα· δὲν ἤθελεν μείνῃ ἀτιμώρητος ὁ Τουρκισμός του, ἂν δὲν τὸν ὑπερασπίζετο ὁ Λάμπρος Ζάρμπας, ὠφελήθη δὲ κυρίως ἀπὸ τὴν ταχεῖαν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ· διότι πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχε λάβει γράμματα παρὰ τῶν, εἰς Βελίτσαν ὄπλαρχηγῶν, μὲ τὰ ὅποια τῷ ἐγνωστοποιούουν τὴν εἰς Τουρκοχωρὶ ἀφῆξιν τοῦ Ἰμέρ Πασᾶ Καρύστου, καὶ ἀπόφασίν του διὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Διστόμου· ἡ εἶδησις αὕτη δὲν ἐσυγχώρησε πλέον τὸν Ἀρχηγὸν τὰ καθαρίσῃ τὰ Κράββαρα ἀπὸ τοὺς σποράδην περιφερομένους Τούρκους, καὶ τινὰς Τουρκοέλληνας, ἀλλ' ἀπόφασισε τὰ συνδράμῃ εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Διστόμου.

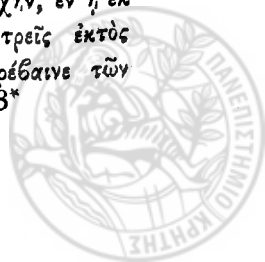
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Μάχη τοῦ Διστόμου.

Ἐπειδὴ ὁ ἴδιος Κιουταχῆς δὲν ἐκινήθη, ὡς προείρηται,

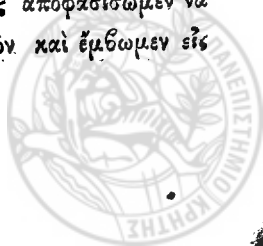
κατὰ τοῦ Καραιϊσκάκη, ἔπεμψε ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἡμέρ πασσᾶ Καρύστου, καὶ Καροφίλμπεϊν ἀδελφὸν τοῦ εἰς Ἀράχοσαν φονευθέντος Μουστάμπεϊ, μὲ τέσσαρας χιλιάδας πεζικόν, καὶ πεντακοσίους ἵππεις· οὗτοι στήσαντες τὰς σκηνάς των εἰς τὸ Δίστομον κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην Ἰαννουαρίου, τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὸ λυκαυγὲς ὤρμησαν πανστρετιᾷ κατὰ τῶν Ἑλλήνων· μὲ τὴν τολμηρὰν, καὶ ἄφοβον ἐπίθεσιν των ἐκυρίευσαν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ χωρίου, ἐφόβισαν τόσον τοὺς Ἕλληνας, ὥστε τοὺς ἔφεραν εἰς ἀκμὴν σχεδὸν ἀπελπησίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀποφυγὴν ἐφείλουσιν εἰς τὴν ἀτρόμητον ἀνθίστασιν τῶν ὀπλαρχηγῶν Ν. Κάσκαρη, Ν. Μπότσαρη, καὶ Ι. Μπαϊρακτάρη, οὗτοι μὲ τὸ παράδειγμά των ἐγκαρδίωσαν ἐκ νέου τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐματαίωσαν τοὺς σκοποὺς τῶν Ὀθωμανῶν, ἀντεμάχοντο μολοντοῦτο ἀμφοτέρα τὰ μέρη πεισματοδῶς, τὸ μὲν, περὶ τῆς τελείας ἀλώσεως τοῦ Διστόμου, τὸ δὲ, περὶ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως· περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἦλθεν ἐξ Ἀμφίσσης καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Γεώργιος Δράκος μὲ διακοσίους στρατιώτας, ὅστις ἰδὼν τὸν κίνδυνον τῶν πολιορκουμένων ἐφόρμησεν ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν μέρος, καὶ πλάγια τοῦ ξηροβουνίου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διώξας τὸν Καροφίλμπεϊ μὲ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν, τὸν ἐβίασε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδόν του· μετὰ τοῦτο διεύθυνε τὰ διαβήματά του διὰ τὸ χωρίον, ἀλλ' οἱ, ἐν αὐτῷ μαχόμενοι Ὀθωμανοὶ, ὡς ἴδον τὸν Καροφίλμπεϊ ἠττηθέντα, τὸν δὲ Δράκον κατ' αὐτῶν ἐπιθέμενον, ὀπισθοδρόμησαν εἰς τὰς σκηνάς των μὲ αἰσθαντικὴν ζημίαν, καὶ οὕτως ἐσώθησαν, καὶ ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες μετὰ μίαν δεκάωρον μάχην, ἐν ἣ ἐκ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν ἐσκοτώθησαν ὀγδοήκοντα τρεῖς ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ὑπερέβαινε τῶν

έκπτόν, καὺ ἦν ἔλαβαν πληροφορίαν παρὰ τῶν ἰδίων Τούρκων· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσον τέσσαρες, πληρωθέντες ἔξ, μεθ' ὧν συναριθμεῖται, καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Ν. Μπότζαρης.

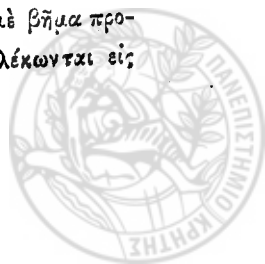
Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Καραϊσκάκης ἀφείς εἰς τὰς ἐπαρχίας Κραβ-
 Εάρων διακοσίων στρατιωτῶν φρουρὰν ὑπ' ὀδηγίαν τῶν
 ὄπλαρχηγῶν Γιώτη Δαγκλῆ, καὶ Γεωργίου Μαλάμου, διὰ
 νὰ τὰς φυλάττωσιν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων, διέβη
 διὰ τῆς Κοκκοβίστας, καὶ Πανάσσαρης εἰς Βελίτσαν, ἀπὸ
 τὴν ὁποίαν, καθ' ἣν ἔφθασεν ἡμέραν, ἐστράτευσε πρὸ δύο
 ὥρῶν τῆς νυκτὸς μὲ πεντακοσίους συντρόφους διὰ τὸ Δίσο-
 μον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τῆς Βελίτσας ὥρας πέντε· πρὶν ἀνα-
 χωρήσει ἐντεῦθεν ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς ἐν Δισόμῳ ὄπλαρ-
 χηγούς δι' ἐπίτηδες ταχυδρόμου, τὴν, κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα
 πρὸς αὐτοὺς ἄφιξίν του, καὶ τὸ σχέδιον τῆς εἰσβολῆς, διατά-
 ξας πρὸς τούτους νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ κτυ-
 πήσωσι καὶ αὐτοὶ τὸν ἐχθρόν, ὅταν ἀκούσωσι τὴν ἰδικὴν των
 συμπλοκὴν, καὶ πυροβολισμὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὄθω-
 μανῶν· πρὸς ἀποφυγὴν δὲ ἐνδεχομένης ἐπηρείας μεταξὺ Ἑλ-
 λήνων ἐκοινοποίησε τὸ σύνθημα· *Λύκος*· κατὰ τὴν πέμπτην
 ὥραν τῆς νυκτὸς διαβάς ἀπὸ τὴν σχιστὴν ὁδὸν, (ὅπου ὁ Οἰ-
 δίπους ἐφάνευσεν τὸν πατέρα του Λαίϊον) νῦν δὲ στενὴν κα-
 λωμένην, ἀνῆλθεν εἰς τὸ πλησίον ὄρος, ὅπου καθίσας μικρὸν
 δι' ἀναψυχὴν, καὶ συνάθροισεν τῶν στρατιωτῶν, ἔθεώρει τὰς
 παρακειμένας σκηνάς, καὶ φῶτα τοῦ ἐχθροῦ, ὡς τόπους χιο-
 νισμένους, καὶ φωτοχύτους Γαιολόφους· ἀναστάς ἔπειτα
 ὠμίλησε πρὸς τοὺς συντρόφους ὡς ἐφεξῆς.

• Σύντροφοι! εἰς βλέπετε φαγερὰ πόσῃν περιφέρειαν βασιᾶ
 • τὸ Ὄθωμανικὸν στρατόπεδον· ἂν ἡμεῖς ἀποφασίσωμεν νὰ
 • διαβῶμεν ἢ ἐκ δεξιῶν, ἢ ἐξ ἀριστερῶν· καὶ ἐμβῶμεν εἰς

» τὸ Δίστομον, θὰ κοπιάσωμεν πολὺ ἐξ αἰτίας τοῦ διασήματος,
 » τῆς κακοτοπίας, τῆς λάσπης, καὶ τῶν διαφορῶν φυλακῶν·
 » κρίνω λοιπὸν συμφερότερον, καὶ ἐνδοξότερον ν' ἀπεράσω-
 » μεν ἀπὸ τὴν μέσσην τῶν σκηνῶν, καὶ κατ' εὐθείαν γραμ-
 » μὴν ταύτην τὴν στιγμὴν, οἱ περισσότεροὶ καὶ ἀξιότεροὶ
 » Τοῦρκοὶ κοιμῶνται βροχαλίζοντες· ἂν ἀπαντήσωμεν καὶ με-
 » ρικοὺς ἐξύπνου, τοὺς σκοτώνομεν, ἕωσοῦ νὰ ἐξυπνήσουν,
 » καὶ μάθωσι τὸ συμβᾶν οἱ ἄλλοι, ἡμεῖς θὰ εἴμεθα εἰς τὸ
 » Δίστομον· στοχασθῆτε ὅμως πόσον τιμὴν μᾶς προξενεῖ
 » μία τοιαύτη πράξις, καὶ πόσον τρόμον μέλλει νὰ σπείρη
 » εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐχθρῶν· τέλος πάντων, τὰ ὅσα σᾶς
 » εἶπα τὰ ἐφανέρωσα διὰ γράμματος καὶ εἰς τοὺς, ἐν Διστό-
 » μῳ συντρέφους μας· σεῖς ὅμως νὰ ἐνθυμᾶσθε καλὰ τὸ μυ-
 » στικόν, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ μεταξύ μας κάμμία ἀτα-
 » ξία, καὶ σκοτωμός.

Ταῦτα εἰπὼν ἔδωκεν ταυτοχρόνως ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα
 προπορευθεῖς δι' ὁδηγίαν τῶν λοιπῶν, οἵτινες συνήποντο ἡσύ-
 χως, καὶ μετὰ τὰ ὄπλα ἔτοιμα εἰς χρῆσιν· εἶχαν φθάσει εἰς τὸ
 κέντρον σχεδὸν τοῦ στρατοπέδου, καὶ οἱ ὀπισθινοὶ Τοῦρκοι,
 τότε ἄρχισαν νὰ φωνάζωσιν· Ἕλληνες, Ἕλληνες! μετὰ τὰς
 φωνὰς μὴ βλέποντες αὐτοὺς, ἐπυροβόλουν ἀτάκτως, καὶ εἰς τὸ
 κενὸν διὰ νὰ τοὺς φοβίσωσι μᾶλλον, ἢ βλάψωσι, οἱ πλείοτεροι
 αὐτῶν καπέφουγον ἔντρομοι ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην σκη-
 νὴν διὰ ν' ἀσφαλίζονται μετὰ τὴν διπλὴν δύναμιν, νομίζοντες
 τὸ φαινόμενον διὰ στρατήγημα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὡς διὰ τούτου
 ἐσκόπεον νὰ τοὺς ἐρεθίσωσιν εἰς νυκτομαχίαν, καὶ ἀλληλο-
 κτονίαν, ἐντοσοῦτῳ οἱ Ἕλληνες ὅσους ἀπῆντον τοὺς ἐφύ-
 νεον, καὶ ἐξηκολούθουν τὴν ὁδοιπορείαν των μετὰ βῆμα προ-
 σεκτικόν, διὰ νὰ μὴν προσκρούωσι, καὶ περιπλέκωνται εἰς

τὰ τεντωμένα σχοινία τῶν σκηνῶν· οἱ ἐν τῷ Διστόμῳ ἰδόντες τὴν ταραχὴν, καὶ μηδεμίαν ἔχοντες προϋπάρχουσαν εἰδησιν περὶ τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Ἀρχηγοῦ, (ἐπειδὴ ὁ ἀποσταλεὶς ταχυδρόμος φοβηθεὶς τὴν, διὰ τῆς Δαυλίδος, καὶ Ἱερουσαλήμ διάβασιν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια) δράζαντες τὰ ὄπλα παρετάχθησαν εἰς μάχην, μιλονότι δὲν ἠγνόουν τὸ ἄπειρον, καὶ ἀσύνηθες τῶν Τούρκων εἰς τὰς νυκτομαχίας· ἀκούσαντες ὁμως τὸν κροτόποδον τῶν, πρὸς αὐτοὺς διευθυνομένων, ἄρχισαν νὰ πυροβολῶσι κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀμέσως ἐφώναζεν εἰς στρατιώτης μεγαλοφώνως· « Καραϊσκάκης, Καραϊσκάκης » ἐκεῖνοι παύσαντες τὸν πυροβολισμόν ἀπεκρίθησαν· « ἂς ἔλθωσι δύο στρατιῶται γνωστοὶ πρὸς ἡμᾶς »· οὕτω δὴ γνωρισθέντες ἀλλήλοις εἰσῆλθον ἅπαντες εἰς τὸ Δίσομον σῶοι, καὶ ἀβλαβεῖς, ἔκτος ἐνός στρατιώτου, τὸν ὁποῖον περιπλεχθέντα μεταξὺ τῶν σχοινίων τῶν σκηνῶν συνέλαβον ζῶντα, καὶ τὸ πρῶτὸν ἐφόνευσαν· ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν δεκαεπτὰ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων. Ὁ Ἰμέρ Πασᾶς, διὰ νὰ μὴ κοινολογηθῆ εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἡ ἥρωϊκὴ αὐτῆ πράξις τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ προξενήσει δειλίαν, καὶ ἐπομένως τὴν διαλυσίν του, ἐκήρυξεν ὅτι, τινὲς μεθυσμένοι, καὶ ἀχρεῖοι Τούρκοι ἔπραξαν ταύτην τὴν σύγχυσιν· ὅθεν συλλαβῶν τινὰς ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐξώρισεν, ὡς ταραχοποιούς δῆθεν τοῦ στρατοπέδου· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἔγνωσαν τὴν ἀπάτην τοῦ Ἰμέρ Πασᾶ, διότι ἐπληροφορήθησαν τὸ πρῶτὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὰ διατρέξαντα· μολαταῦτα οἱ ἀκροβολισμοὶ ἐσυγκροτοῦντο ἀμφοτέροθεν ἀδιάκοποι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Δευτέρα μάχη τοῦ Διστόμου.

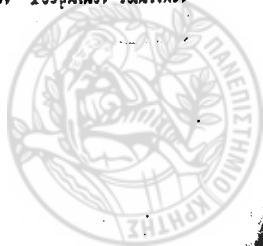
Κατὰ τὴν τριακοστὴν πρώτην Ἰαννουαρίου, ἀποφάσισαν οἱ Ἕλληνας νὰ συγκροτήσωσι μάχην μακρὰν ὀλίγον τῶν δύο στρατοπέδων, πρὸς τὸ μέρος δηλαδὴ τοῦ Στίρι (Στίρις). διέταξεν ὅθεν ὁ Ἀρχηγὸς τὸν Γεώργιον Δράκον, Λάμπρον Ζάρμπαν, Ἀθνασίον Κουτσονίκαν, καὶ τινὰ μικρὰ ἄλλα σώματα νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς δύο λόφους μεταξύ τῶν ὁποίων διαβαίνοντες οἱ ἔχθροὶ ἐκόμιζαν τὰ ζῶα διὰ βοσκὴν εἰς τὴν Στίριν· καὶ ἐν ᾧ ἐκείνοι ἐμελλον νὰ βάλωσιν ὅλην τὴν προσοχὴν, καὶ ἐπιμέλειαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ζώων, τότε ὁ Ἀρχηγὸς μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας νὰ κτυπήσωσι, καὶ βάλωσιν, εἰ δυνατόν, εἰς ἀταξίαν τὸ στρατόπεδον. Ὁ προμνησθεὶς Δράκος μὲ τοὺς λοιποὺς ὄπλαρχηγούς πορευθέντες κατέσχον τοὺς δύο λόφους, τῶν ὁποίων ἡ ὀχύρωσις ἐκοπτε τὴν κοινωνίαν τῶν Ὀθωμανῶν μὲ τὴν Στίριν· οὗτοι ἐνοήσαντές τὸν σκοπὸν τῶν Ἑλλήνων, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας, ἀλλὰ μ' ὅλην τὴν ἀνδρίαν των ἐπίθεσιν δις ἐνικήθησαν, ἀλλ' οὐκ ἀπέστησαν τῆς μάχης· ἦτον πιθανὸν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς σκηνάς των διόλου ἠττημένοι, ἀλλὰ μετὰ τεσσάρων ὥρῶν μάχην ἐνεφανίσθησαν ἐρχόμενα δύο τάγματα τακτικῶν στρατιωτῶν (*), συνιστάμενα ἐκ τετρακοσίων στρα-

(*) Πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχε πέμψη ταχυδρόμον ὁ Πεῦρλιθὸς ἐκ Βελίτσας πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν γνωστοποιήσας διὰ γράμματος τὴν, εἰς Τουρκοχωρὶ ἀφῆξιν αὐτῶν, ἀλλ' ἀκούσας (ὡς ἐξωμολογήθη) τὴν νύκτα μεταξύ Δαυλίδος, καὶ Ἱερουσαλῆμ. Ἱππικὸν κροτόποδον φοβηθεὶς ἐπέστρεψε, καὶ περιτριγυρίσας τὸν Παρνασσὸν ἐφθασε μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τὸ στρατόπεδον.

τιωτῶν ἕκαστον, καὶ τὸ μὲν κυανόστολον, τὸ δ' ἐρυθρόσχορον ἦν· μόλις εἶχαν πλησιάσει εἰς τὰ ἄκρα τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀμέσως διατάχθησαν παρὰ τοῦ Πασᾶ νὰ κινηθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων· μία ἀπροσδόκητος ἐπικουρία, ἐν νεοφανές, καὶ ἀσυνήθιστον στράτευμα (*) ἐδειλίασεν ἐν πρώτοις τοὺς Ἕλληνας· δι' ὅσον ἐπροσπάθησαν ὁ Ἀρχηγός, καί τινες ὀπλαρχηγοὶ νὰ τοὺς ἐμψυχώσωσι, δὲν εἰσηκούσθησαν· ἄρχισαν τὸ πρῶτον νὰ ὀπισθοδρομῶσι τακτικῶς, ἀλλ' ὁ φόβος τοὺς κατήντησεν ἐπομένως εἰς σύγχυσιν, καὶ ἄτακτον φυγὴν· τὸ ὄφος τοῦ λόφου, Κανέλαις ὀνομαζόμενον, ἠπάτησε τὸ ἱππικόν, καὶ δὲν ἶδε τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας, διὰ νὰ προκαταλάβῃ μίαν μικρὰν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ διαβῶσι, καὶ ἀναβῶσιν ἔπειτα εἰς τὸ πετρῶδες βουνὸν, Κοῦκκον λεγόμενον, κείμενον πλησίον, καὶ κατὰ μεσημβρίαν τοῦ Διστόμου· διότι ἰστάμενον τὸ ἱππικὸν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸ βόρειον μέρος, καὶ νῶτα τοῦ πεζικοῦ, ἐνόμισε τὴν ὀπισθοδρομήσασιν τῶν Ἑλλήνων, ὡς στρατήγημα, ἐπέμψε μολοντοῦτο ἐκ τοῦ πλαιγίου δέκα ἱππεῖς νὰ παρατηρήσωσι τὸ κίνημά των, οἵτινες ἰδόντες αὐτοὺς φεύγοντας χωρίς νὰ προσκαλέσσωσι καὶ τοὺς ἄλλους συντρόφους, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἐφόνευσαν τρεῖς, οἱ λοιποὶ καταλαβόντες τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κούκκου, καὶ τοποθετηθέντες ὀπισθεν τῶν πετρῶν ἐδίωξαν τοὺς ἱππεῖς φονεύσαντες δύο ἐξ αὐτῶν· τὸ τακτικὸν διατάχθη ἐκ δευτέρου νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ ἀναπαυθῆ εἰς τὰς σκηνάς του· τοῦτο ἔπραξεν ἴσως ὁ Πασᾶς διὰ νὰ ἀποδοθῇ ὅλη ἡ νίκη πρὸς αὐτόν· ὁ Ἀρχηγὸς ἔδραμε μὲ τὸ ἱππικόν

(*) Πρώτη φορά ἦν αὕτη, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἶδον Τουρκικὸν τακτικὸν στράτευμα εἰς τὴν ἐλευθέρην Ἑλλάδα.

εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐφώρμησαν καὶ οἱ Τούρκοι κατόπιν τοῦ ἔως ἑκατὸν, οὗτος διευθύνεται παρευθὺς εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ὑπωρείας τοῦ ὄρους, ὅπου ἦσαν οἱ πεζοὶ διὰ νὰ μὴ πολιορκηθῇ ἀπὸ τὸ ἵππικόν, τὸ ὅποιον ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ φαβούμενον τοῦ πεζοῦ τὰς εὐστόχους σφαῖρας ἀπομακρυνθέντος δὲ ὀλίγον τοῦ ἵππικοῦ, ἐπέστρεψεν ὁ Ἀρχηγὸς διὰ τῶν ὑπωρειῶν εἰς τὸ Δίστομον ἡσυχάσας μικρὸν, ἐκινήθη πάλιν μὲ διακοσίους πεζοὺς διατάξας καὶ τὸ ἵππικὸν νὰ συνεχεστρατεύσῃ· ἡ ἀρχὴ ἐγένετο εἰς εἶδος ἀκροβολισμοῦ, καὶ μὲ συνεχεῖς ἀμοιβαίαις ὑβρίταις, αὐταὶ ὁμῶς ἐξῆψαν τὰ πάθη τοῦ θυμοῦ τόσον, ὥστε ἡμρότερα τὰ μέρη ἐμάχοντο πεισματωδέστατα· τινὲς Τούρκοι ἰδόντες τὸν Καραϊσκάκην ἀπομακρυνθέντα ὀλίγον τῶν συντρόφων καὶ ὑπὸ τεσσάρων μόνον στρατιωτῶν ἐπικουροῦντα, ὥρμησαν νὰ τὸν φονεύσωσιν ἢ συλλάβωσιν ζῶντα· ἐκ τοῦ πλαγίου παρευρεθῆς ὁ Διαμάντης Ζέρβας ἀποσπάσας τὸ ξίφος ἔδραμεν εἰς ἐπικουρίαν προσθεὶς τὸ στῆθός του προπύργιον τοῦ Ἀρχηγοῦ· πολλαὶ πυροβολικαὶ σφαῖραι ἐβρίφησαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τέσσαρες μόνον διεπέρασαν τὸ μακρὸν ὑποκάμισόν του, ἡ δὲ πέμπτη ἐπλήγωσεν ἀκινδύνως τὴν δεξιάν του ἐλάψασα μικρὸν καὶ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους· καὶ οὕτως ὁ Ἀρχηγὸς ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον, ἐπομένως ἔπαυσε καὶ ὁ πόλεμος διαρκέσας ὥρας πέντε, ἐν ᾧ ἐφονεύθησαν εἰκοσιτρεῖς Τούρκοι, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, Ἕλληνας δὲ, ἕξ καὶ ἑννέα ἐπληγώθησαν.

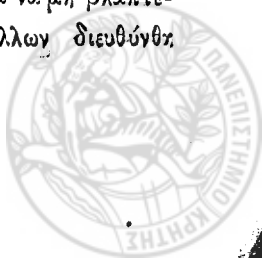

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Μάχη τρίτη τοῦ Διστόμου.

Ἄφ' οὗ τὸ τακτικὸν ἀνεπαύθη δύο ἡμέρας ἀποφάσισε νὰ κινηθῆ τὴν τρίτην κατὰ τῶν Ἑλλήνων χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐπικουρίαν ἀπὸ τὸ ἄτακτον· πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ Ἄρχηγὸς ἀπὸ τινος Τουρκαλβανὸν παλαιὸν του φίλου, διέταξε τοὺς ὀπλαρχηγούς παντὸς ὀχυρώματος νὰ βάλωσι τοὺς ἀνδριότερους στρατιώτας νὰ πυροβολῶσι, τοὺς δὲ λοιποὺς νὰ γεμίζωσι τὰ ὄπλα, ὥστε ὁ πυροβολισμὸς νὰ γίνεταί ἀδιάκοπος, καὶ εὐστόχος· διέταξε πρὸς τούτοις, ἑκατὸν πεντήκοντα στρατιώτας ὑπ' ὀδηγίαν ἀνδρείων, καὶ ἑμπειροπολέμων ἀρχηγῶν νὰ περιφέρωνται εἰς τὰς πλησιεστέρας τοῦ ὄρους Ξηροβουνίου ὑπωρείας, καὶ ὁπόταν ἴδωσι τοὺς τακτικούς πλησίον τῶν ὀχυρωμάτων νὰ τοὺς κτυπῶσιν ἀπὸ τὰ ὀπισθεν καὶ πλάγια, πάντοτε ὅμως νὰ ἦναι ἀξιοκίνητοι, καὶ δίδωσιν ἐπικουρίαν ὅπου ἡ χρεία ἀπαιτεῖ πλειοτέραν· τοιαύτην ἐτοιμασίαν ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες, οἱ δὲ Τουρκοτακτικοὶ διαίρεθέντες εἰς δύο σώματα, διευθύνοντο ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου πρὸς αὐτοὺς μὲ βῆμα βραδύ, καὶ κρότον τῶν ὀργάνων· ὁ χιλιάρχος αὐτοῦ, Ἰσμαήλ, ὡς ἴδεν ἐκ τοῦ σύνεγκις τὰ Ἑλληνικὰ ὀχυρώματα οὐ μακρὰν ἀπέχοντα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ἀνάγκης δ' ἐπιγούσης ὑπερασπιζόμενα ἀλλήλοισι διὰ τῶν ὀπλων, σταθεῖς μικρὸν ἐσυσκέπτετο κατὰ τίνος τῶν τεσσάρων νὰ ὀρμήσῃ πρῶτον· ἐνέκρινε τέλος πάντων νὰ κτυπήσῃ τὸ, τοῦ Ἄρχηγοῦ, τὸ ὁποῖον ἔκειτο εἰς ὑψηλοτέραν θέσιν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ξηροβουνίου· διὰ νὰ μὴ βλάπτεται τόσον ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν ἄλλων διευθύνθη

ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, ἐν ᾧ πλησιάσαντα ἀμφοτέρω τὰ σώματα ἄρχισαν τὸν πυροβολισμὸν ἀδιάκοπον, ἀμέσως καὶ οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα Ἕλληνες ἐπιθέντες ἀπὸ τὰ ὀπισθεν ἐπυροβόλουν, ἀλλὰ πρὶν ἐγγίωσιν εἰς τὸ τεῖχος, ὁ συχνὸς, καὶ εὐστοχος πυροβολισμὸς τοῖς ἐπροξένησε τόσον τρόμον, ὥστ' ὀπισθοδρόμησαν μὲ πολλὴν σύγχυσιν, καὶ ἀταξίαν· ὀχιλίάρχης Ἰσμαήλ διέταξε νὰ κινηθῇ παράουθα τὸ δεύτερον τάγμα κατὰ τοῦ ἰδίου ὀχυρώματος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ παράδειγμα τοῦ πρώτου, ἐκινεῖτο μὲ τρέμον βῆμα, ἄρχισε μολοντοῦτο νὰ πυροβαλῇ μακρόθεν, οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ τοὺς ἄφησαν νὰ πλησιάσωσι, τοὺς ἐκτύπησαν μὲ δύο ἀλλεπαλλήλους πυροβολισμοὺς, οὔτοι δὲ ἄνευ ἄλλης ἀνθίστασεως ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὡς οἱ πρῶτοι· ταῦτα θεωροῦντες οἱ ἄλλοι Ὄθωμανοὶ, ἄρχισαν νὰ ὑβρίζωσι μεγαλοφώνως, καὶ περιπαίζωσι τὴν τακτικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεστήριζον τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης· δὲν εἶχαν δίκαιον νὰ ἐλέγχωσι τὴν τακτικὴν, ἀλλ' ἐκείνους οἵτινες ἔκαμαν κακὴν ἐκλογὴν τῶν στρατιωτῶν· διότι ἦσαν ἄνδρῳ, ἀσθενεῖς, βιασμένοι, καὶ ἐνὶ λόγῳ, διόλου ἀπειροπόλεμοι· ἐσκοτώθησαν ἐκ τῶν δύο ταγμάτων ἑβδομήκοντα πέντε, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων οὐδεὶς.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἀποτυχία ταύτης τῆς μάχης ἐδειλίασεν ὅλους τοὺς Τούρκους, τοὺς ἔρριψεν εἰς μελαγχολίαν, καὶ συλλογισμὸν, τοὺς ἐνέσπειρε τὸν ψιθυρισμὸν, καὶ τὴν μελέτην τῆς φυγῆς· πρὸς τούτοις ἔβλεπον τοὺς Ἕλληνας περισσεύοντας καθ' ἑκάστην, καὶ τὸ ψῦχος δυσφορώτερον· τούτου ἐνεκα φοβούμενοι μὴ πάθωσι καὶ αὐτοὶ ὅμοιον τι δυστύχημα μ' ἐκεῖνο τοῦ Μουσταῦμπεὶ εἰς Ἀράχοβαν, ἐβίβισαν τὸν Πασᾶν νὰ διαλύσῃ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Λεϊβαδίαν.

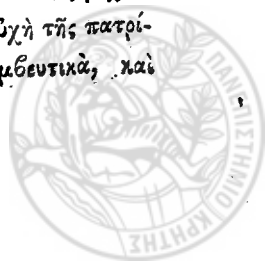
ἔσσην φρόνησιν, καὶ ἐπιτηδειότητα μετεχειρίσθη ὁ Πασᾶς νὰ τοὺς καθησυχάσῃ, δὲν ὠφέλησεν, ἀλλ' ἐβιάσθη νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ στρατοῦ· διὸ κατὰ τὴν ἕκτην Φεβρουαρίου τοῦ 1827 ἔτους, ὀγδόῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἀνεχώρησε κρυφίως ἀφίσας ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα σκηνάς, πολεμεφόδια, ἄλευρα, ἐν κανόνιον, σκεπάσματα, καὶ ἄλλα παρόμοια· ἡ συμφορὰ τοῦ Μουστάμπεϊ ἐδίδαξε τὴν φυγὴν τοῦ Ἰμέρ Πασᾶ ὡς ἐφεξῆς· ἀπ' ἐσπέρας ἐπὶ τῆς τετάρτης ὥρας τῆς νυκτὸς ἄρας τὰς μακρὰν ἀπεχούσας σκηνάς, καὶ λοιπὰ κινητὰ πράγματα, ἄφισε δύο μόνον σειρὰς σκηνῶν πλησίον παρκειμένων τῶν Ἑλλήνων, διατρίβας προσέτι τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς νὰ ἐκτελῶσι τὰ χρέη των ἕως τῆς ὀγδοῆς ὥρας τῆς νυκτὸς νὰ χειροκρατῶσι τοὺς ἵππους ἀπὸ τοὺς χαλινοὺς, καὶ νὰ κινήσωσι συγχρόνως κατὰ τὴν διαταγὴν· ἤκουσαν οἱ Ἕλληνες τὸν κρότον τῆς φυγῆς των, ἀλλὰ δὲν ἐκινήθησαν κατ' αὐτῶν, ἔχι τόσον ὑποπτεύοντες κἀνένα στρατήγημα, ἢ διὰ τὸ βαθὺ σκότος, ἔσον διὰτι ἐνόμιζον δι' αὐτοὺς ἰκανὴν νίκην, καὶ δόξαν, τὴν φυγὴν των· τὸ παράδειγμα τούτου τοῦ στρατοπέδου ἐμιμήθη καὶ ἡ φρουρὰ τῆς Δαυλίδος, καὶ Ἰερουσαλὴμ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν· μετ' ὀλίγης ἡμέρας ἐπραξάν τὸ ἴδιον καὶ οἱ, ἐν Σαλώνοις ἀφίσαντες τὸ φρούριον, καὶ λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν ὅσα κινητὰ ἐδυνήθησαν, ἀπῆλθον εἰς Λαμίαν. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Διστόμου, καὶ σύγχρονον σχεδὸν διάλυσιν τῶν προμνησθέντων στρατοπέδων ἀποφάσισεν ὁ Ἄρχηγὸς νὰ διεγείρῃ εἰς τὰ ὄπλα τοὺς Δωριεῖς, Φωκεῖς, Λοκροὺς, καὶ Θεβαίους, νὰ ὀχυρώσῃ ἔσον οἶόν τε, ἀσφαλῶς τὰς Θερμοπύλας, δι' ὧν ἔκοπτε τὴν κοινωνίαν τοῦ Κιουταχῆ μετὰ τὴν Θεσσαλίαν, τὸ ὁποῖον ἦν ἡ σημαντικότερα του βλάβη· ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐφεξῆς ἐγκύκλιον.

« Πανοσιώτατοι Ἱερομόναχοι, καὶ Ἠγούμενοι, Αἰδεσιμώ-
 » τατοι Ἱερεῖς, Σεβασμιώτατοι πνευματικοὶ, τίμιοι Δημογέ-
 » ροντες, καὶ λοιποὶ ἅπαξ ἅπαντες μικροὶ, καὶ μεγάλοι ἰδελ-
 » φοὶ πατριῶται Ἕλληνες, ὅσοι κατοικεῖτε εἰς τὰς Ἐπαρ-
 » χίας Δοιδωρικίου, Κραβδάρων, Σαλώνων, καὶ Θηβῶν, χαί-
 » ρετε, καὶ ὑγιαίνετε !

» Εἶναι φανερόν, ἀδελφοὶ, ὅτι ὅλοι μαζὺ ἐδράξαμεν τὰ ὄπλα
 » ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ συμφώνως τὰ ἐμεταχειρί-
 » σθημεν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, καὶ θρησκείας
 » μας, καὶ μὲ πολλοὺς ἀγῶνας, αἱματοχυσίας, καὶ κακοπαθείας
 » τὸν ἐνίκησαμεν διὰ τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης· καὶ ἤθελε βέ-
 » βαια τὸν ἐξολοθρεύσωμεν μὲ τὴν ὀλόττην ἕως τὴν σήμερον,
 » ἂν πολλάκις δὲν μᾶς ἔλειπεν τὰ ἀναγκαιότερα μέσα, χωρὶς
 » τῶν ὁποίων εἶναι δύσκολον νὰ κινῶνται, καὶ προχωρῶσιν αἱ
 » πολεμικαὶ πράξεις· τοιαῦτα περιστατικὰ ἐβίασαν τὰ ὄπλα
 » μας, μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, ν' ἀφίσωσι πρὸς
 » καιρὸν, καὶ μὲ βαθεῖαν θλίψιν τῆς ψυχῆς των, τὴν Ἀνα-
 » τολικὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰσέλθωμεν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐξοι-
 » κονομήσωσι τὰ ἀναγκαιότερα διὰ τὴν τωρινὴν ἐκστρατείαν.

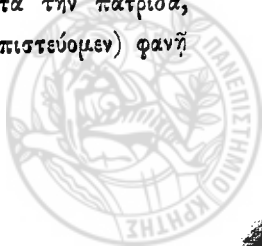
» Ἡμεῖς βλέποντες τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεώς μας κατακυ-
 » ρεύσαντα ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, γνωρίζοντες ὅτι,
 » οἱ ἐξαετεῖς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνές μας, καὶ θυσίαι ἔμελ-
 » λον νὰ χαθῶσιν ἀποφασίσασαμεν, ὅλα τὰ ὑπάρχοντα ὄπλα
 » ἢ νὰ ἐξώσωμεν τὸν ἐχθρὸν ἀπ' ἐδῶ, ἢ ν' ἀποθάνωμεν·
 » διότι οὔτε τὴν πατρίδα ἐκ νέου εἰς βαρυτέρας ἀλύσους,
 » οὔτε τῶν ἄλλων ἔθνῶν τὰς ὕβριτας, εἶναι δυνατὸν, ζῶν-
 » τες νὰ βλέπωμεν, καὶ ὑποφέρωμεν· ὁ κραταῖος βραχίον
 » τοῦ Παντοκράτορος, καὶ ἡ ἀξιολάτρευτος εὐχὴ τῆς πατρί-
 »δος ἀπέδειξαν τὰ ὄπλα μας πανταχοῦ θριαμβευτικὰ, καὶ

» τροπαιοῦχα· ὅλα ταῦτα σεῖς τὰ βλέπετε μὲ τὰ ἴδιά σας
 » ὄμματα, καὶ ὁ κόσμος ὅλος τὰ μανθάνει καθ' ἐκάστην,
 » καὶ θαυμάζει.

» Ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν προφανέστατα τὸν φρόνιμον τρό-
 » πον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπολιτεύθητε τὸν ἐχθρὸν ἕως τῆς σή-
 » μερον· διότι ἂν ἐκάμνετε διαφορετικὰ, κ' ἐσεῖς ἐμέλλετε
 » νὰ σφαγῆ, ἀδύνατοι ὄντες, ἀπὸ τὸ αἰμοβόρον ξίφος του,
 » καὶ τὰ ἀθῶα γυναικόπαιδά σας νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν. Εἴ-
 » μεθα βέβαιοι λοιπὸν ὅτι, ἂν τὸ σῶμά σας ὑποφέρῃ τὴν
 » τυραννίαν, ἀλλ' ἡ ψυχὴ σας φρονεῖ ἐλευθέρα· διότι πῶς
 » εἶναι δυνατόν νὰ ζήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς ὁ βαπτισμένος μὲ τὸν
 » ἀβάπτιστον; ὁ Ἕλληνας μὲ τὸν Βάρβαρον; ἢ πῶς εἶναι δυ-
 » νατὸν νὰ σᾶς ἀφίσουν αὐτοὶ ζωντανούς μετὰ τὴν ἄλωσιν
 » τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῶ σεῖς εἰς τοὺς ἀπερασμένους χρόνους
 » ἐσφάζετε τοὺς ὁμοπίστους αὐτῶν σὺν γυναιξί, καὶ τέκνοις;
 » καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δώσετε πίστιν εἰς τὰς ὑποσχέ-
 » σεις, καὶ κολακίας των, ἐνῶ τὰ, πρὸς τὸν Κιουταχὴν δια-
 » τάγματα τοῦ Σουλτάνου φωνάζουν ἐκδίκησιν, καὶ μυριά-
 » χις ἐκδίκησιν πρὸς τοὺς ἀποστάτας βασιλεῖς;

» Χρέος λοιπὸν γνωρίζομεν πατρικὸν, καὶ ἀδελφικὸν
 » νὰ σᾶς γνωστοποιήσωμεν τὰ ἀνωρηθέντα, ταυτοχρόνως δὲ
 » νὰ σᾶς βεβαιώσωμεν ὅτι, ὅλοι οἱ χριστιανικώτατοι, καὶ κρα-
 » ταιότατοι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης μᾶς παραγγέλλουν νὰ κινή-
 » σωμεν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ αὐτοὶ θέλουσι
 » φροντῆσαι διὰ τὴν στερέωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας μας· διὸ
 » δράξατε πάλιν τὰ αἵματοστάλακτα, καὶ τροπαιοῦχα ὅπλα
 » σας, ἐνωθῆτε μαζύ μας διὰ νὰ ἐξολοθρεύσωμεν ὁμοθυμαδὸν
 » τὸν ἐχθρὸν, καὶ ἐλευθερώσωμεν διὰ πάντα τὴν πατρίδα,
 » καὶ θρησκείαν. Ἄν ὅμως (τὸ ὅποιον δὲν πιστεύομεν) φανῇ

» τις ἐναντίος εἰς ταύτην τὴν ἱεράν τῆς πατρίδος, καὶ πί-
 » στεως φωνήν, οὗτος, ἢ κληρικός, ἢ δημογέρον, ἢ ἀπλοῦς
 » πολίτης, ἢ χωρίον, ἢ ἐπαρχία ὀλέκληρος εἶναι, οἱ τοιοῦτοι
 » ἄς ἠξέυρουν μὲ βεβαιότητα ὅτι, θὰ τοὺς παιδεύσωμεν χει-
 » ρότερα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ δυνάμενοι νὰ σώσωσι
 » πίστιν, καὶ πατρίδα, τὰ προδίδουσιν εἰς τὴν αἰώνιον κό-
 » λασιν φειδόμενοι μικροῦ ἀγῶνος· οἱ τοιοῦτοι δὲν πρέπει νὰ
 » ἔχωσι αἷμα Ἑλληνικὸν εἰς τὰς φλέβαστων, ἀλλ' εἶναι Τουρ-
 » κοσπέρματα· τούτου ἕνεκα προειδοποιοῦμεν τοὺς τοιοῦτους
 » διὰ νὰ μὴ μᾶς προβάλωσιν ἔπειτα προφασιολογίας, εἰς τὰς
 » ὁποίας δὲν θέλει δώσωμεν τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν, μά-
 » λιστα διὰ τὰ ὅσα κακὰ μέλλουν νὰ συνέβουν ἐξ αἰτίας
 » των, χρεωσοῦν νὰ δώσωσι λόγον πρὸς τὸ ἔθνος, καὶ πρὸς
 » τὸν Θεόν.

9 Φεβρουαρίου 1827, ἐκ τοῦ ἐν Δισόμῳ Στρατοπέδου.

Ὁ Ἀρχηγός

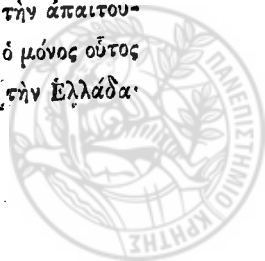
Γ. Καραϊσκάκης.

Καὶ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Μάχη τοῦ Κερατσῆνη.

Ἀποστείλας τὰς μνησθείσας ἐγκυκλίους εἰς τὰς Ἐπαρχίας,
 ἠτοιμάζετο νὰ τὰς βάλῃ καὶ εἰς ἐνέργειαν μὲ τὴν ἀπαιτου-
 μένην δραστηριότητα· δὲν ἦτον ἀμφιβολία ὅτι, ὁ μόνος οὗτος
 τρόπος ἐδύνατο νὰ σώσῃ τὰς Ἀθήνας, καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα·

διότι τὸ στενὸν κλείσιμον τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ τοῦ Ὀρε-
 ποῦ, ἔκοπτον διόλου τὰς, τοῦ Κιουταχῆ μετὰ τῆς Θεσσαλίας,
 καὶ Εὐβοίας σχέσεις, καὶ κοινωνίας· τούτου δὲ γενομένου οὐ
 μόνον ἡ πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν διελύετο, ἀλλὰ καὶ οἱ πο-
 λιορκηταὶ μὲ σημαντικῆν των βλάβην ἔμελλον νὰ ἐξέλθωσι
 τῆς Ἑλλάδος· τὸ ἔμποδον τοῦ σωτηριώδους τούτου σχεδίου
 ὑπῆρξαν αἱ ἀλλεπάλληλαι διαταγαὶ τῆς Διοικήσεως, καὶ
 τὰ συνάδοντα γράμματα τῶν, ἐν Ἀθήναις πολιορκουμένων,
 δι' ὧν προσεκάλουν αὐτὸν νὰ δράμῃ νὰ τὰς σώσῃ ἀπὸ τὸν
 κίνδυνον, ἢ νὰ ἐμβάσῃ τοῦλάχιστον νέαν φρουρὰν εἰς τὴν
 Ἀκρόπολιν, μὲ τὸ νὰ ἦσαν πολλοὶ ἀσθενεῖς, πληγωμένοι, καὶ
 γυναικόπαιδα· ἐδῶ ἡ Διοίκησις ὤφειλε νὰ δώσῃ πλειοτέραν
 ἀκρόασιν, καὶ σκέψιν εἰς τὰς ὀρθὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἀρ-
 χηγοῦ, παρ' εἰς τὰ παράκαιρα παράπονα τῶν πολιορκου-
 μένων· διότι ὁ Ἀρχηγὸς μετὰ τῶν συναγωνιστῶν του ἐν ἀσ-
 φαλείᾳ ὄντες ἐσυσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων
 μὲ τὴν ἀνήκουσάν φρόνησιν· ἐξ ἐναντίας, οἱ εἰς κινδύνους
 εὐρισκόμενοι, ταραττόμενοι ἀπὸ τὸν φόβον, καὶ διχονοίας
 δυσκόλως σκέπτονται· ὀρθῶς· ὅθεν οἱ πολιτικοὶ, καὶ μάλιστα
 οἱ μὴ χρηματήσαντες πολεμικοὶ, ὡς μὴν ἔχοντες γνώσεις
 τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀμαρτάνουσι καιρίως διατάττοντες, καὶ
 ἀντενεργοῦντες εἰς τὰ, παρ' ἐμπειροπολέμων ὀδηγῶν ἐγκρι-
 θέντα σχέδια· πολλώτατοι φαντάζονται ὅτ' εἶναι ἱκανοὶ νὰ
 δώσωσι σχέδια πολεμικὰ, ἀλλ' ὀλιγώτατοι τὰ σχηματίζου-
 σιν ὀρθῶς, καὶ σπανιώτατοι τὰ ἀποπερατοῦσιν εὐτυχῶς· ὁ
 Ἀρχηγὸς διὰ νὰ μὴν ἀπαντήσῃ ἀντενεργείας εἰς τὰ διαληφ-
 θέντα σχέδιά του, καὶ ἐκ τούτου ἀποτύχῃ, καὶ ἐπομένως κα-
 τηγορηθῇ, ἠκολούθησεν τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως· ἀφίσας
 τριακοσίων στρατιωτῶν φρουρὰν ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ

Ἀθανασίου Κουτζονίκα εἰς Δίστομον, πενήκοντα, εἰς τὸ Μοναστήριον, Ἱερουσαλήμ, τοὺς δὲ ὄπλαρχηγούς, Γεώργιον Δουβουινιώτην, Νάκου Πανουριᾶν, καὶ Κουμνᾶν Τράκαν με τοὺς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των, εἰς Ἄμφισσαν, τὸν Γιώτην Δαγκλῆν, καὶ Γεώργιον Μαλάμου, εἰς τὸ Κράββαρι, αὐτὸς με τὰ λοιπὰ σώματα συμποσούμενα ἕως δύο σχεδὸν χιλιάδας ἐστράτευσε διὰ τὴν Ἀττικὴν· ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔγεινε μὲ πολλὴν κακοπάθειαν τῶν στρατιωτῶν· διότι ἐκτὸς τῶν καθημερινῶν πολεμικῶν ἀγῶνων, τῆς γυμνότητος, τῆς ἀναργυρίας ὠπλίσθη κατ' αὐτῶν καὶ ἡ σκληρὰ πείνα· ἀπὸ Δίστομον ἕως Ἐλευσίνας, τούτεστι διὰ τριῶν ἡμερῶν ὁδοιπορίαν ἔλαβεν ἕκαστος ἀξιοματικὸς, καὶ στρατιώτης διὰ τροφήν του ἀνά ὀγδοήκοντα δράμια ἄλευρα, ὥστε κατήνησαν καθ' ὁδὸν νὰ τρώγῃσι χόρτα, ὡς τ' ἄλογα ζῶα, ἵνα μὴ, ἀποκαμόντες γείνωσιν αὐτοὶ τροφὴ τῶν ὀρνέων· ἐφθασαν τέλος πάντων εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἀπηυδισμένοι, ἐκεῖ εὗρον ὀλίγας τροφάς, τὰς ὁποίας ἐφύλαττεν ὁ ὄπλαρχηγὸς Βάσσος Μαυροβουινιώτης διὰ τὴν φρουρὰν τῆς Ἐλευσίνας· ἀναλαβόντες μικρὸν τὰς σωματικὰς των δυνάμεις με τὴν ὀλίγην τροφήν, καὶ ὕπνον, τὴν τρίτην ἡμέραν πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐστράτευσαν διὰ τὴν Ἀττικὴν· ὁ μὲν Ἀρχηγὸς λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους τοὺς πλέον εὐρώστους, καὶ νεωτέρους ἐπορεύθη διὰ τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸ Κεραστίνι (*). οἱ δὲ λοιποὶ διὰ θαλάσσης· παραγενόμενοι κατὰ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτὸς τῇ δευτέρᾳ Μαρτίου, ἐτοπο-

(*) Κεῖται πλησίον τοῦ Φαληρέως, καὶ εἰς τὸ ἔνδον μέρος τοῦ Ἀκρωτηρίου, Κολοιάς, τὸ πάλαι ὀνομαζόμενον· ἐντεῦθεν ἀπέχει ὁ Πειραιεὺς κατ' ἀνατολὰς σχεδὸν μιᾶς ὥρας διάστημα, αἱ δὲ Ἀθῆναι, δύο, κατὰ βορρᾶν.

θετήθησαν ἀνεγείραντες δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ὄχυράματα ἐπί-
 τινων λόφων, κατέλαβον καὶ ἐν μετόχιον κείμενον ἔμπρο-
 σθεν τῶν ὄχυρωθέντων λόφων, καὶ εἰς τόπον πεδινόν, καὶ
 ἐπειδὴ ἦν τὸ προπύργιον τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τοῦτο ἐμελλε
 νὰ δοκιμάσῃ τὴν πρώτην, καὶ ἰσχυροτέραν ὄρμην τοῦ ἐχ-
 θροῦ, ἀποφάσις νὰ τὸ ἀσφαλίσῃ μὲ τετρακοσίων ἐκλεκτῶν
 στρατιωτῶν δύναμιν ὑπ' ὀδηγίαν ἀνδρείων ὀπλαρχηγῶν,
 τοῦ Ἀθανασίου Τοῦσα Μπότσαρη, Γαρδικιώτου Γρίβα, Ἰωάν-
 νου Ρούκη, καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν δευτέρας τάξεως· ρα-
 θῶν ὁ Κιουταχῆς τὸ ἀπροσδόκητον στρατοπέδευμα τοῦ Κα-
 ραϊσκάκη εἰς Κερατσίνι, ἐκινήθη ὁ ἴδιος κατ' αὐτοῦ τὴν δευ-
 τέραν ἡμέραν μὲ ἕξ χιλιάδας πεζικόν, καὶ ἑξακοσίους ἰπ-
 πεῖς· ἡ δύναμις αὕτη ἦτον ἰκανὴ νὰ καταστρέψῃ δύο χιλιά-
 δας Ἕλληνας, καὶ ἑξήκοντα τεσσάρους ἰππεῖς, ἂν αὐτοὶ δὲν
 ἔβαλον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον, ἢ τὴν νίκην· ἐν τοσοῦτω
 ὁ Κιουταχῆς ἐν τῷ μέσῳ ἰστάμενος τοῦ ἰππικοῦ ἐκύτταξε
 τὰ Ἕλληνικὰ ὄχυράματα μὲ ὄμμα περιέρχων, ἐπομένως διέ-
 ταξε τὸν χιλίαρχον Τσέλον Πίτσαρην Τουρκαλθανὸν νὰ λά-
 βῃ δύο χιλιάδας Τουρκαλθανούς, καὶ κτυπήσῃ δύο χαρακώ-
 ματα κείμενα εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν, καὶ οὐ πολὺ μακρὰν
 ἀπέχοντα ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ Μετοχίου· τὸ ἐναπο-
 λειφθὲν στράτευμα ὀδηγούμενον ἀπὸ τινος Χασᾶν μπεὶ Μα-
 κεδόνα διετάχθη νὰ κινηθῇ κατὰ τοῦ Μετοχίου, ὁ Ἀρχιστρά-
 τηγος Κιουταχῆς ἐσχημάτισε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα μὲ τὸ
 ἰππικόν, πρὶν ὅμως κινηθῶσιν ἄρχισαν νὰ κανονοβολῶσι μὲ
 δύο κανόνια τὸ μετόχιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπροξένησαν ἀρκε-
 τὴν φθορὰν τοῦ περιβόλου, πληγωθέντων πρὸς ταῦτο καὶ
 ἑπτὰ Ἕλλήνων ἐκ τῶν συντριμμάτων τῶν πετρῶν, ἐξ ὧν οἱ
 δύο ἀπέθανον· μετὰ μιᾶς σχεδὸν ὥρας κανονοβολισμὸν ἐκί-

νήθησαν συγχρόνως καὶ τὰ τρία σώματα, οἱ Ἕλληνας τοὺς ἐπρόσμενον νὰ πλησιάσωσιν εἰς τρόπον, ὥστε ὁ πυροβολισμός των νὰ γέινεται πλέον φθοροποιός· διότι εἰς ἓν πλήθος στρατεύματος ἢ μικρὰ ζημία φαίνεται ἀναπαίσθητος· τὴν θορυβώδη, καὶ τρομερὰν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων δὲν καταβάλλει, παρὰ, ἡ ἀπτόητος ἀντίκρουσις, καὶ σημαντικὴ φθορά· εἰς κάμμιαν ἄλλην μάχην, παρ' εἰς τὴν παρούσαν ἔδειξεν ὁ Ἀρχηγός μικρὰν δειλίαν, ὅτε ἶδε τὸν ἐχθρὸν θηριωδῶς ὀρμήσαντα κατὰ τοῦ Μετοχίου· δυσκόλως ἐπίστευε τινὰς, (μὲ τὸ νὰ ἦσαν καὶ τὰ ὀχυρώματα ἀδύνατα) ὅτι ἡ τοιαύτη ὀρμή, καὶ τοσαύτη πληθὺς ἔμελλε ν' ἀντικρουσθῆ, καὶ ν' ἀπωθῆ ἀπ' ἓνα ἀριθμὸν πεντάκις κατώτερον μετὰ τριῶν ὠρῶν πεισματώδη μάχην ὁ Πίτσαρης ἐθίασε τινὰς Ἕλληνας ν' ἀφίσωσιν ἓν ὀχύρωμα κείμενον κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος, ἀλλὰ πρὶν ἀπομακρυνθῶσι τοῦ ὀχυρώματος ἔδραμε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ, ἄλλη ἐπικουρία, καὶ οὕτως ὅλοι ὁμοῦ φιλοτιμηθέντες, καὶ ἀμιλλόμενοι ἀλλήλοις ὀπισθοδρόμησαν τὸν ἐχθρὸν, καὶ εἰσῆλθον ἐκ νέου εἰς τὸ ὀχύρωμα· ἡ ἀνδρεία ἀνθίστασις τοῦ κέντρου, καὶ ἡ ὀπισθοδρόμησις τοῦ Πίτσαρη ἐδειλίασε τοὺς Τούρκους, τοῦτο ἰδὼν, ὁ Κιουταχῆς, φοβηθεὶς μὴ τραπῆ εἰς φυγὴν ὅλον τὸ πεζικὸν ὠρμησεν ὁ ἴδιος προσωπικῶς μὲ τὸ ἵππικὸν εἰς ἐπικουρίαν, καὶ περιπλέον νὰ τὸ βιάσῃ ἐκ νέου εἰς ἔφοδον· ὁ Ἴππαρχος Χατζῆ Μιχαῆλης παρευρισκόμενος εἰς τὸ δεξιὸν πλάγιον τοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ πλησίον τοῦ ὀχυρώματος τοῦ Βάσσου Μαυροβουνιώτου, ἰδὼν τὸν Κιουταχῆν πλησιάσαντα μὲ τὸ ἵππικὸν εἰς τὰ νῶτά του, κατὰ τοῦ κέντρου πεζικοῦ του, καὶ ἐρεθίζοντα αὐτὸ εἰς νέαν ἐφόρμησιν, ἀμέσως ἐφώνησε πρὸς τοὺς ἐξήκοντα τέσσαρας συντρόφους του τὰ ἐξῆς· κατόπιν

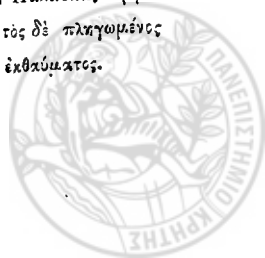

» μου, Ἕλληνες, κατόπιν μου, διὰ νὰ σώσωμεν τοὺς ἀδελφοὺς
 » μας: » ταῦτα εἰπὼν ὤρμησε εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα,
 ἣτις ἦν καὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ πρὸς τὸ Μετόχιον πλησιεστέρα·
 μολονότι ἡ καμπίλη γραμμὴ τις συνίστατο ἀπὸ διακοσίους
 σχεδὸν ἵππεῖς δὲν παρετάχθη εἰς μάχην, ἀλλὰ διαλύσασα
 τὴν γραμμὴν, ἐσυσσωματώθη μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ της· ὁ Ἴπ-
 παρχος ἐξακολουθεῖ τὴν ὁρμὴν του, καὶ διὰ ν' ἀποφύγη τὸν
 κινδυνώδη πυροβολισμόν ἀμφοτέρων τῶν πεζικίων στρατευ-
 μάτων ἠναγκάζεται νὰ κτυπᾷ τὴν ὀπισθεν τοῦ ἵππικοῦ· μὴ
 ὑπομείνας ὁ Κιουταχῆς τὴν τόσην ἀταξίαν, καὶ σύγχυσιν
 τοῦ ἵππικοῦ του προκίψασαν ἀπὸ ἓνα μικρότατον ἀριθμὸν
 ἵππέων, προσέβαλεν αὐτοὺς με ὄλον του τὸ ἵππικόν· διὰ νὰ
 ἐπιτύχη τὸν σκοπὸν του πληρέστατα ἐπεμψεν ἀμέσως ἐν σώ-
 μα ἀπὸ διακοσίους σχεδὸν ἵππεῖς νὰ προκαταλάβωσι τὰ
 ὀπισθεν, καὶ ἐμποδίσουν τὴν ἐπιστροφὴν του· ἐγνώρισεν ὁ
 Ἴππαρχος εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέπεσε κίνδυνον, ἀλλὰ δὲν ἠγνόει
 ταυτοχρόνως ὅτι, ἡ ὀπισθοδρόμησις του ἔμελε νὰ χορηγήσῃ
 πληρεστάτην νίκην εἰς τὸν ἐχθρόν· προκρίνας σωτηριωδεστέ-
 ραν τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιθέσεως ἀπὸ τὴν ὀπισθοδρόμησιν,
 ὤρμησεν ὡς Ἀρειμανῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, καὶ συμ-
 πλακεῖς ἐπολιωρήθη πανταγῶθεν· πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ ἵππι-
 κοῦ τὴν ἔχασαν πλέον οἱ Ἕλληνες, δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτοὺς
 ἄλλο τι, παρὰ νὰ φυλάξωσι γενναίως τὰς θέσεις των, μέσα
 εἰς τὰς ὁποίας ἐζηρτᾶτο ἡ σωτηρία των, ἢ ὁ ἐνδοξος θάνατος·
 ἀλλὰ τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι, μετὰ μισθῆς ὥρας τοιαύ-
 τῃν δυσδιάλυτον, καὶ ῥιψοκινδυνώδη συμπλοκὴν, ἔμελε πάλ-
 λιν νὰ ἴδῃ τὸν Ἴππαρχον Χατζῆ Μιχάλην συσσωματωμένον
 με τοὺς ἐξήκοντα τέσσαρας συναγωνιστάς του, καὶ με μό-
 νους τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἀκινδύνως τραυματισθέντας, καὶ ἵππους

ἐπιτά^(*), δισχίσαντας μὲ τὰ ζῖφη εἰς τὰς χεῖρας τόσον πληθους ἵππικου, ὡς ἡ ναῦς τὰ ἄγρια κύματα μὲ τὸν οὐριον ἄνεμον, καὶ ἀναπεταμένα πανία, νὰ παρουσιασθῶσιν ἐκ νέου προπύργιον τῶν ὁμογενῶν των; τοῦτο ἰδόντες οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο ἀπαξάπαντες μὲ ἀσκεπῆ κεφαλὴν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενίζοντας πρὸς τὸν οὐρανὸν ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, κράζοντες· ΘΑΥΜΑΤΟΣ ΟΝΤΟΣ ΘΕΙΟΥ, ΚΑΙ ΟΥΚ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΔΡΕΙΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΗΝ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ. Ὅλοι ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ἐδόξαζον ὅτι, ὁ Θεὸς εἶναι μετ' αὐτῶν· ἐμψυχωθέντες ἐκ τούτου ἀντεμάχοντο μὲ σταθερὰς ἐλπίδας τῆς νίκης· τὸ κέντρον ἀφοῦ μετὰ τρεῖς ἐφορμήσεις δὲν ἐδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὸ μετόχιον, ἰδὼν τὸ ἵππικὸν θριαμβεύσαν, τὸν δὲ Κιουταχὴν μακρὰν ἐστῶτα μ' ἔλην τὴν ἵππικὴν δύναμιν, ὀπισθοδρόμησε τακτικῶς· ὁ Πίτσαρης κτυπηθεὶς ἀνδρείως ἐδιώχθη ἀτάκτως, ἐπειδὴ τὸ σῶμα του διαιρεθὲν εἰς τέσσαρα τμήματα ἐβιάσθη νὰ διασωθῇ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βορείων βουνῶν, ἐπομένως νὰ ἐνωθῶσι μὲ τὰ λοιπὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἔλα ὁμοῦ ἄνευ ἀναβολῆς ἐπέστρεψαν κατησχημένα εἰς τὰς Ἀθήνας· συνεκροτήθη αὕτη ἡ μάχη κατὰ τὴν δωδεκάτην Μαρτίου 1827 ἐν ἣ ἔπεσον ὑπὲρ τοὺς διακοσίους Ὀθωμανοὺς ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἀλλὰ τὸ τρίτον σχεδὸν μέρος ἐκ τῶν πτωμάτων εὑρέθη εἰς τὸ πεδίον· διότι, διαρκούσης τῆς μάχης εἴλκυον ἀμέσως τοὺς πληγωμένους, καὶ

(*) Εἶς ἀπὸ τοὺς τραυματισθέντας ἵππεις ὁ ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν καὶ Ἰππαρχον ὑποληπτέμενος διὰ τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα καὶ εἰς τὰς διαφορὰς μάχας ἀνδραγαθίας του, εἶναι ὁ ἀτρόμητος Κωνσταντῖνος Παλάσκας Πριμετινός, τοῦ ὁποίου ὁ ἵππος ἐφανεύθη εἰς τὴν συμπλοκὴν, αὐτὸς δὲ πληγωμένος εἰς ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας διεσέθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον ὡς ἐκθαύματος.

πτώματα, διὰ νὰ μὴ προξενῶσι δειλίαν εἰς τοὺς συντρόφους, καὶ μεγαλοφυγίαν εἰς τὸν ἐχθρόν· Ἕλληνες ἀπέθανον πέντε, πληρωθέντες δεκατέσσαρες, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς ἀπέπνευσαν εἰς τὸ, ἐν Σαλαμίει, Νοσοκομεῖον.

Ἡ κρίσιμος αὕτη μάχη, καὶ ἀπροσδόκητος λαμπρὰ νίκη ἐνέσπειρεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ὀθωμανῶν πολὺν φόβον· οἱ Ἕλληνες ἀπέβριψαν σχεδὸν διόλου, τὰς ὁποίας ἔτρεφαν προλήψεις νομίζοντες ἀνδρείον, καὶ στρατηγηματικὸν τὸν Κιουταχὴν, συνεχῶς ἀκροβολίζοντες, καὶ πολεμοῦντες ἐκ τοῦ συστάδην τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐδίωκαν, καὶ ἐβίαζαν πολλάκις νὰ ὀπισθοδρομῶσι εἰς τὰ ὀχυρώματά των· τοιοῦτους ἀκροβολισμοὺς ὡς προκύπτοντας ἄνευ γενικοῦ τινος σχεδίου καὶ μὴ διαρκοῦντας ἐπὶ πολὺ, περιττὸν ἐνόμισα νὰ τοὺς διηγηθῶ· αὕτη ἡ νίκη ἐρέθισεν εἰς φιλοτιμίαν ὅλους ἐκείνους τοὺς ἐκ δειλίας ἀπομακρυσμένους, ἢ πάθους τινὸς ἀντιφερομένους κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη, νὰ συντρέχωσι προθύμως μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν των, καὶ ἀφιερῶσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχηγοῦ· δὲν ἐτόλμησε πλέον ὁ Κιουταχὴς νὰ συγκροτήσῃ γενικὴν μάχην φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τῆς, καὶ ἐκ ταύτης τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας, καταγινόμενος πάντοτε εἰς στενὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ ἄλλωσις ἀπεκατέσταινεν ἔπειτὰ ἀνωφελῆ ὅλα τὰ περὶ αὐτὴν Ἑλληνικὰ στρατεύματα, ὠχύρωσε μόνον πολλὰς τοποθεσίας πεδινὰς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Πειραιῶς διὰ νὰ κόψῃ τὴν κοινωνίαν μὲ τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν Πελοποννήσιον, ὅστις πρὸ ἡμερῶν τῆς ἐκεῖσε ἀφίξεως τοῦ Ἀρχηγοῦ εἶχε προκαταλάβῃ διὰ νυκτὸς ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης λόφον τινα κείμενον κατ' ἀνατολὰς τοῦ Πειραιῶς, λεγόμενον Καστέλλα,

τοῦτον ἀσφαλίσας μὲ τάφρον, καὶ περίβυλον ἐφύλαττε μὲ ἑξακοσίους Ἕλληνας.

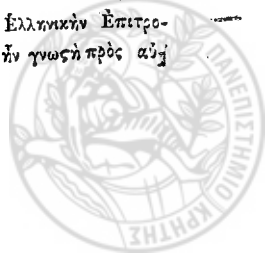
Κατὰ τὴν ἑνδεκάτην Ἀπριλλίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ὁ Ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης μὲ τρία πολεμικὰ πλοῖα φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἀρχινάυαρχον Κογχρᾶν, καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον τῆς στερεᾶς Ρικάρδον Τσιούρζ, ἀμφοτέρω τὸ γένος Βρετανοί· ἢ πρὸς τὸν λιμένα εἰσπλευσὶς ἐφάνη κακὸς οἰωνὸς εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ πολὺ περισσότερον εἰς ὄσους εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν ὀχυρωμάτων· μόλις τὰ πλοῖα ἐλιμενίσθησαν, καὶ ἐκ τοῦ παρέργου τινὲς Ἕλληνες ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Βάσσου Μαυροδουნიώτου ἐφώναζον πρὸς τοὺς πλησιεστέρους Τούρκους, τὰ ἐφεξῆς· « Ἄν » ἦσθε παλληκάρια Τούρκοι, τώρα θὰ φανῆτε· τὰ καράβια » ὁποῦ βλέπετε μᾶς ἔφεραν καὶ ἄλλα στρατεύματα, καὶ μάλιστα, Φραντζέζικα· » μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐπροσποίθησαν ὅτι ὀρμουσί κατατὰ τοῦ πλησιεστέρου ὀχυρώματος ἐπὶ σκοπῶ νὰ δοκιμάσωσι τὴν ὑποίαν ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν οἱ ῥηθέντες λόγοι εἰς τὰς ψυχὰς των· ἢ δοκιμὴ τούτων τῶν ὀλίγων στρατιωτῶν, ἔλαβεν αἰσίαν ἔκβασιν, τὴν ὁποίαν διὰ τῶν ὀπλων δυσκόλως, ἢ μὲ ἱκανὴν αἱματοχυσίαν ἐδύναντο ν' ἀπολαύσωσιν οἱ Ἕλληνες· διότι μόλις εἶχαν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά των, καὶ οἱ Τούρκοι ἰδόντες αὐτοὺς ὀρμώντας κατ' αὐτῶν, καὶ μεγαλοφωνοῦντας, ἐξεληθόντες τῆς τάφρου μὲ τὰ ὀπλα ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· τὸ περιεργότερον ἦν ὅτι, τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλα ἑννέα ὀχυρώματα πλησίον ὄντα πρὸς ἄλληλα μέχρι τοῦ Πειραιῶς· νομίσαντες τοῦτο οἱ Ἕλληνες ὡς ὀργὴν θεϊκὴν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ φανεράν βοήθειαν δι' αὐτοὺς, ἀφίσαντες τὰ ἰδικά των ἑδραμον ἅπαντες καὶ κατέλαβον τὰ ἐκείνων

ὄχρωμάτα· εἰς τὸ παράλιον τοῦ Πειραιῶς ὑπῆρχε τις ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, τοῦτον ἐφύλαττον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα Τουρκομακεδόνες, οἵτινες ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν συντρόφων, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται τοῦ Νοταρᾶ προκατέλαβαν τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἔμελλον νὰ διευθυνθῶσιν εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ μὴ ριψοκινδυνεύσωσιν, ἐπέσρεψαν ἐκ νέου εἰς τὸν ἴδιον ναὸν, καὶ οὕτως ἐπολιωροκλήθησαν· ἔχων ὁ ναὸς δυνατοὺς τοίχους δύσκολον ἦτο νὰ κυριευθῆ διὰ τῶν πυροβόλων ὄπλων, παραταχθεὶς ὁ Ναυάρχος Μικούλης μετὰ τὸ Δίκροτον, Ἑλλάς, ἄρχισε νὰ κανονοβολῆ, καὶ καταδαφίζη αὐτοὺς, τὰ ὑπόγεια ὅμως τοῦ ναοῦ ἐφύλαξαν ἀβλαβεῖς τοὺς πλείονας, ἐκτὸς ἐπτὰ φονευθέντων· μολαταῦτα ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον κανονοβολισμόν, καὶ σωρὸν τῶν ἐξ αὐτοῦ καταπεσόντων λίθων, ἐβιάσθησαν νὰ ζητήσωσι συνθήκην, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν αἴτησίν των ἐδέχθη ὁ Ἀρχηγὸς ὑποπτεῦων μὴ τι ὁ Κιουταχῆς πέμψη ἱκανὴν ἐπικουρίαν πρὸς αὐτοὺς, καὶ δι' αὐτῆς δοκιμάσωσι φθορὰν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ ἰππικόν, οἱ δὲ πολιωρούμενοι λάβωσι τὴν ἐλευθερίαν των· τῆς συνθήκης τὰ ἄρθρα ἦσαν τὰ ἐξῆς· α. νὰ ἐξέλθωσι μετὰ τὰ ὄπλα των μόνον. β. δι' ἀσφάλειάν των νὰ τοὺς συνοδεύσωσιν, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Κίτσος Τσαβέλλας, καὶ ὁ Βάσσης Μαυροβουινιώτης μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀρχηγοῦ, κάκειθεν νὰ διευθυνθῶσιν ἔπειτα εἰς τὸν Ἀρχηγόντων· ἀλλ' ἐν ᾧ τοὺς ἐσυνώδευαν μετὰ πεντακοσίους στρατιώτας ὄντες ἀκόμη εἰς τὴν ἡμέσειαν ὁδὸν, Ἕλληνας ἐκ τῶν στρατιωτῶν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Νοταρᾶ ἰδὼν ἐν ἀργυροενδυμένον ὄπλον εἰς χεῖρας ἐνὸς Τούρκου, ἀπλώσας τὴν χεῖρα ἀπὸ τὰ ὀπίσθια τὸ ἐπίσεν εἰπὼν « τοῦτο » τὸ δουφέκι εἰς ἐμένα πρέπει ἀποῦ εἶμαι παλικάρι· κ' ἐγώ, ἀπεκρίθη ὁ Τούρκος, « ἂν δὲν ἦμην παλικάρι, δὲν τὸ εἶχα. » ὁ

Ἕλληνας ἠθέλησε τέλος πάντων νὰ τὸ σφετερισθῆ μετὰ τὴν βίαν, ὁ Τούρκος ὠργισθεὶς διὰ τὴν ἀυθάδειάν του ἐπυροβόλισε κατ' αὐτοῦ, εἰπὼν « ἔτζι δίδουν ἄρματα τὰ παλικάρια » ἂν ὁ Ἕλληνας ἀπέφυγεν ἐκ προσοχῆς τὸν θάνατον βαστῶν τὴν ἄκρην τοῦ ὄπλου, ἐφώναζεν ὁμως μεγαλοφώνως ὅτι, τὸν ἐσκότωσαν οἱ Τούρκοι, οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἄρχισαν ἀνεξετάτως νὰ τοὺς φονεύωσιν ἀνιλεῶς χωρὶς νὰ αἰδεσθῶσι τὴν συνήθη, φιλανθρωπίαν, Ἀρχηγόν, καὶ στρατηγούς, οἵτινες μὲ βλῆσαν λύπην τῆς ψυχῆς των, καὶ θερμὰς δεήσεις τοὺς ἐπα- ρακάλουν νὰ μὴ καταντήσουν εἰς τοιαύτην ἀσεβειστάτην πράξιν, ἢ ὅποια ἔμελε νὰ μαλύνῃ αἰωνίως τὸν Ἕλληνα χαρακτῆρα· διότι ἕως τότε οὐ μόνον δὲν ἐπραζαν οἱ Ἕλλη- νες τοιοῦτο ἀμάρτημα, ἀλλ' ὕβριζον μάλιστα πολλάκις τοὺς Τούρκους πράττοντας τὰ τοιαῦτα. Τοιοῦτον τέλος ἔδωκαν οἱ δυστυχεῖς Τουρκομακεδόνας ἐκτὸς εἰκοσιδύο σωθέντων· διὰ τῆς φυγῆς, καὶ βοηθείας τινῶν εὐσυνειδήτων στρατιωτῶν ὁ Κιουταχῆς ἀκούσας τὸ τραγικὸν τοῦτον συμβάν, εἶπεν· » ὁ » Θεὸς δὲν θὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀπιστίαν τῶν Ἑλλήνων. » Πρὶν διηγηθῶ τὰ ἐπόμενα συμβάματα, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλή- σω περὶ τῶν προμνησθέντων, Λόρδ Κογχρᾶν, καὶ Ρικάρδου Τσιούρζ, οἱ ὅποιοι μέλλουν νὰ φανῶσι τὸ κυριότερον ἀντικεί- μενον τῶν, εἰς Ἀττικὴν συμβάντων.

Ἐν ᾧ ἐγένοντο οἱ πόλεμοι εἰς τὸν Πειραιᾶ, συνεχροταῖτο ταυτοχρόνως καὶ ἡ τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς τὴν Τροιζή- να, ἥτις βλέπουσα τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ ἔθνους, ἀκού- σασα καὶ τὴν φήμην τοῦ Λόρδ Κογχρᾶν εἰς τὰ πολεμικά (*).

(*) Ἡ νομιμοτέρα κατηγορία ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ Ἑλληνικὴν Ἐπιτρο- πὴν μᾶλλον, παρ' εἰς τὸν Κογχρᾶν, τοῦ ὅποιου ἡ διαγωγή ἦν γνωστὴ πρὸς αὐτὴν

(καὶ μάλιστα διότι ἐκχυᾶτο νὰ πυρπολήσῃ τὰς Ὀθωμανικάς ναῦς, καὶ παράλια φρούρια μὲ νεοφανεῖς, καὶ ἀγνώστους τινὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας πυροτεχνίας, καὶ πυροκαύσεις) ἐψήφισαν αὐτὸν μὲν Ἀρχιναύαρχον, τὸν δὲ Ρικάρδον Τσιουρζ, γενικὸν Ἀρχιστράτηγον εἰς τὰ, κατὰ ξηρὰν στρατεύματα· πρὸ τινων ἡμερῶν τῆς, εἰς Τροιζῆνα ἀφίξεως τῶν μνημονουθέντων εἶχε σαλῆ ὁ Περραιβὸς πρὸς τὴν Συνέλευσιν μὲ γράμματα τοῦ Ἀρχηγοῦ· γνωρίζων πρὸ δέκα ἐτῶν τὸν Ἀρχιστράτηγον ὑπῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ τὸ προσφέρῃ τὰς φιλικὰς προσήσεις, ἐνῶ ἔμελλε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια, προσεκλήθη φιλικῶς παρὰ τοῦ ἰδίου νὰ συγγευθῇ τὴν ἐπιούσαν εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ὅτι μέλλει νὰ τον ἐρωτήσῃ περὶ πολλῶν οὐσιωδῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος· ἀφοῦ ἐπεγεύθησαν ἄρχισε νὰ τὸν ἐρωτᾷ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ στρατοπέδου, νὰ ζητῇ ἐπομένως καὶ σχέδιον διαλύσεως τῆς πολιορκίας Ἀθηνῶν· τῷ ἀπεκρίθη ὡς ἐφεξῆς.

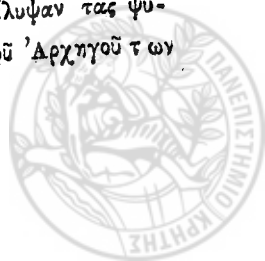
« Ἐξοχώτατε ! οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν ἀνδρείως, ὑποφέρωσι
 » γενναίως τὰς δεινότερας κακοπαθείας, ἀλλὰ κατήντησαν
 γυμνοὶ, ἀνυπόδητοι, πωλλάκις δι' ἡμέρας ἱκανὰς, καὶ ἄσιτοι·
 » ὁ τρόπος κατ' ἐμὴν γνώμην, νὰ διαλυθῇ ἡ πολιορκία τῶν
 » Ἀθηνῶν, ἐλευθερωθῇ ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, κυριευθῇ
 » ἐπομένως καὶ ἡ Εὐβοία εἶναι, τὸ νὰ πολιορκηθῇ τὸ φρού-
 » ριον τῆς Εὐβοίας, νὰ κλεισθῶσι καὶ αἱ Θερμοπύλαι ἐκ
 » τούτων τῶν δύο ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξίς, καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ

τὴν τούτου ἕνεκα δὲν ἔπρεπε τυφλῶς ὄμμασι νὰ κάμῃ τοιαύτην ἐκλογὴν διὰ τὴν Ἑλλάδα· εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς τὸν τίμιον, ἀτρέμητον, καὶ εὐλικρινῆ φιλέλληνα Ἄστιγκα, τὸν ὑπὲρ Ἑλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἡρωϊκῶς πασσόντα, διὰ νὰ τὸν πείμψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀντὶ τοῦ Κογχρᾶν.

» Κιουταχῆ, ὡς τούναντίον, ἐπαπειλεῖται ὁ ὄλεθρος τῆς Ἑλ-
 » λάδος· τὸ πρῶτον, πειθόμεθα ὅτι ὁ Λόρδ Κογχρᾶν, κατὰ
 » τὴν φήμην, καὶ τὰς ὑποίας λαμπρὰς ἐλπίδας κοινοποιεῖ
 » εἰς τὸ ἔθνος, εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ ἐκτελέσῃ· τὸ δεύτερον,
 » ὑπόσχονται οἱ Ἕλληνες νὰ ἐνεργήσωσι, ἀρκεῖ μόνον νὰ πα-
 » ραπλέωσιν εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἓν, ἢ δύο πολεμικὰ
 » πλοῖα φέροντα τροφὰς, καὶ πολεμοφόδια διὰ τὸ στρατόπε-
 » δον τῶν Θερμοπυλῶν· ὅταν (ἐπαναλαμβάνω) οἱ δύο οὔτοι
 » ἰσχυροὶ βραχίονες τοῦ Κιουταχῆ συντριβῶσι, δι' ὧν ἀπο-
 » λαμβάνει καθ' ἑκάστην στρατεύματα, τροφὰς, πολεμοφό-
 » δια, καὶ πᾶν ὅ,τι ἀναγκαιοῖ τῷ στρατοπέδῳ ἀφθόνως, τότε
 » ἡ Ἑλλὰς ἅπασα ἐλευθεροῦται ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν μὲ μι-
 » κρότατον κίνδυνον, καὶ σημαντικὴν φθορὰν τῶν Ὄθωμανῶν.»
 Εὐαρεστηθεὶς εἰς τὸ ῥηθὲν σχέδιον, τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τὸ
 δώσῃ ἐγγράφως, διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ εἰς τὸν Ἀρχιναύαρχον,
 ὅπως συσκευθῇ, καὶ ἀποφασίσῃ τὴν, ἐκ μέρους τοῦ θαλάσ-
 σιον πρᾶξιν· τὸ παρέδωκεν, ἐδώθη καὶ ἡ ἀπάντησις τῷ ὄντι
 σύμφωνος μὲ τὸ σχέδιον· ὁ Περραιβὸς ἀμέσως ἀνεχώρησεν
 ἐκεῖθεν διὰ τὸ στρατόπεδον συνωδευμένος μὲ ταύτην τὴν
 χαρμόσυνον, καὶ σωτηριώδη εἶδησιν, φθάσας τὴν ἐκοινοποίη-
 σεν εἰς τὸν Ἀρχηγόν, καὶ λοιποὺς στρατηγούς· πάντες τὴν
 ἐδέχθησαν, ἐνέκριναν, καὶ μὲ ἄκραν ἀνυπομονησίαν ἐπρόσ-
 μεναν τὴν στιγμήν νὰ βάλωσιν εἰς πρᾶξιν τὰ ὅσα ἀνῆκαν
 εἰς τὴν ἱκανότητά των.

Μετὰ τὴν κυρίευσιν τοῦ Πειραιῶς, ὡς εἴρηται, οἱ Ἕλληνες
 ἦσαν βέβαιοι, ὅτι ὁ Κογχρᾶν ἔμελε νὰ κινηθῇ διὰ τὸ φρού-
 ριον τῆς Εὐβοίας, καθὼς καὶ αὐτοὶ διὰ τὰς Θερμοπύλας·
 ἀλλ' ἀπορία ἄκρα, καὶ βαθεῖα λύπη κατεκάλυψαν τὰς ψυ-
 χάστων, ὅταν ἐπληροφορήθησαν παρὰ τοῦ Ἀρχηγῶ τ'ων

Καραϊσκάκη ὅτι, ὁ Ἀρχιναύαρχος δὲν ἐκπλέει κατὰ τοῦ φρουρίου Εὐβοίας, ἂν οἱ Ἕλληνες δὲν κυριεύσωσι πρῶτον τὰς Ἀθήνας· βλέπων ὁ Ἀρχηγὸς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Κογχραῦν εἰς τὸ νέον του σχέδιον παρρησιασθεῖς ἔμπροσθέν του ἐξεφράσθη ὡς ἑφεξῆς.

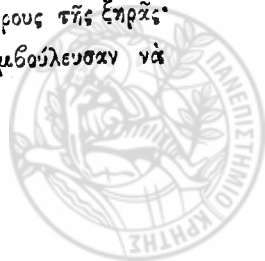
« Ἐξοχώτατε Ἀρχιναύαρχε· ἡμεῖς εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ἐκ-
 » τελέσωμεν τὸ ὑποῖον σὰς ἔδωκε σχέδιον ὁ Περβραϊτὸς εἰς
 » Τροϊζῆνα, ἢ δὲ ἐξοχότης σας τὸ ἐδέχθητε, καὶ ὑπεσχέθη-
 » τε νὰ ἐξακολουθήσετε, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ μόνη σωτηρία
 » τῆς Ἑλλάδος.—ἔπειτα ἀπὸ τόσας ἀνδραγαθίας σας, ἀπε-
 » κρίθη ὁ Κογχραῦν, κατὰ μυριάδων Τούρκων, εἶναι κατε-
 » σχύνη τῶν Ἑλλήνων νὰ βλέπωσιν ἀκόμη τὸν Κιουταχὴν
 » πολιορκοῦντα τὰς Ἀθήνας. Ὅταν οἱ Ἕλληνες κινηθῶσι κατ'
 » αὐτοῦ, τότε καὶ ἐγὼ πλέω διὰ τὸ φρούριον Εὐβοίας.— Ὁ
 » Καραϊσκάκης ἐκπλαγείς διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἀπόκρισιν
 » του ἐξεφράσθη ἐντονωτέρως τὰ ἀκόλουθα. « Κύριε, δὲν ἐ-
 » σφάλετε βέβαια ὁμολογήσαντες τὰς ὁποίας ἔπραξαν ἀν-
 » δραγαθίας οἱ Ἕλληνες, ὁ τρόπος ὁμῶς καὶ τὰ σχεδια, δι-
 » ὦν τὰς ἐκατόμβωσαν, ἦσαν πάντῃ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ὁ-
 » ποῖα μᾶς δίδετε τώρα νὰ πολεμήσωμεν μὲ τοὺς Ὄθωμα-
 » νούς· τῆς συμβουλῆς σας τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ προξενή-
 » σει, παρὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ὀλιγαριθμῶν ὄπλων μας, ἀπὸ
 » τὰ ὁποῖα μόνον ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ ὁποῖα
 » μέχρι τοῦδε ἔσωσαν αὐτὴν ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους· πῶς
 » εἶναι δυνατὸν τέσσαρες, ἢ καὶ πέντε χιλιάδες Ἕλληνες μὲ
 » ἐξήκοντα πέντε ἵππεις, νὰ πολεμήσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην
 » μὲ τριάκοντα χιλιάδας πεζοὺς, καὶ δύο ἵππεις Τούρκους ;
 » ἂν ἡμεῖς ἤμεθα βέβαιοι ὅτι, ἐνικῶμεν κατὰ τὸ σχέδιόν
 » σας, ἠθέλαμεν τὸ ἐξακολουθήσει πρὸ πολλοῦ, τότε περιττὴ

» ἦν καὶ ἡ, διὰ τὸ φρούριον Εὐβοίας ἐπικουρία σας· διό-
 » τι ἡ πολιορκία, καὶ πτώσις αὐτῆς εἶναι εὐκολωτάτη μὲ
 » τὸ νὰ ἤμεθα θαλασσοκράτορες κατὰ τὸ παρόν· μὴ λοι-
 » πὸν μᾶς παρακινῆτε νὰ ρίψοκινδυνεύσωμεν ἀνώφελῶς,
 » ἀλλ' ἢ ἀποφασίσατε νὰ ἐνεργηθῇ, τὸ πρῶτον νικηφόρον σχέ-
 » διον, ἢ ἀφήσατέ μας ἐλευθέρους νὰ ἀντιμαχώμεθα μὲ
 » τοὺς ἐχθροὺς καθ' ὃν τρόπον γνωρίζομεν συμφερώτερον.»
 Δυσαρεστηθεὶς εἰς τὴν ἀπολογίαν τοῦ Καραϊσκάκη, τὸν εἶπε
 ἀποτόμως, ὅτι χρεωστῆναι νὰ πείθεται εἰς τὰς διαταγὰς του·
 διότι ἔχει ὅλην τὴν πληρεξιοτήτα ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευ-
 σιν.—ἐγὼ σέβομαι καὶ ὑπακούω (ἀπεκρίθη) τὰς διαταγὰς
 καὶ ἀπόφασιν τῆς Ἑλληνικῆς Συνελεύσεως, ἀλλὰ τὸ συμφέ-
 ρον τῆς Ἑλλάδος δὲν τὸ προδίλω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

*Μάχη πλησίον τῶν παραλίῶν τῆς Μουρηχίας καὶ
θάνατος τοῦ Ἀρχηγοῦ Καραϊσκάκη.*

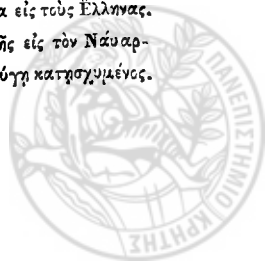
Ταραχθεὶς καθ' ὑπερβολὴν ὁ Ἀρχηγὸς διὰ τὴν ἀνατρο-
 πὴν τοῦ πρώτου σχεδίου, καὶ φιλοτιμούμενος νὰ μὴν ἀμαυ-
 ρώσῃ τὴν ἔως τότε λαμπρὰν του υπόληψιν μὲ τὰς ὀλεθρίους
 ὁδηγίας τοῦ Κογχρᾶν, ἀποφάσισε νὰ διαλύσῃ τὸ στρατόπε-
 δον τοῦ Πειραιῶς, καὶ στρατεύσῃ, μ' ὅσους ἤθελαν ἀκολουθή-
 σῃ διὰ τ' Ἄγραφα· νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅλην τὴν Θεσσαλίαν,
 ἐμπόδιση τὰς τροφὰς, καὶ δυνάμεις, τὰ ὅποια διετῆρουν τὴν
 πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν δυσδιάλυτον ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς·
 φίλοι του τινές, καὶ συναγωνισταὶ τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ

μὴν ἀπομακρυνθῆ τοῦ στρατοπέδου. α'. διότι μὴ ἔχων τὰ ἀναγκαῖα μέσα, καὶ ἱκανὰς δυνάμεις στρατιωτικὰς πιθανὸν νὰ μὴ προοδεύσῃ ἢ ἐπανάσασις τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἐκ τούτου ἀναπόδραστοι αἱματοχυσίαι, καὶ αἰχμαλωσίαι. β'. ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς μέλλει νὰ κύψῃ ἀμέσως τὸν αὐχένα εἰς τὸν Κιουταχὴν· αἱ Ἀθηναὶ ἀπελπισθεῖσαι παραδίδονται εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. γ'. φαίνεσαι ἀπειθῆς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἢ ὅποια βιασμένη οὔσα ἀπὸ τὰς ἐπικινδύνους περιστάσεις, καὶ ἐσωτερικὰς διχονοίας παρεχώρησε τὰς ἡνίας τοῦ πολεμικοῦ εἰς ἀλλογενῆ, καθὼς καὶ τοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸν Ἰωάννην Καπποδίστριαν Κερκυραῖον· ἐπίσθη ὁ καλὸς Ἀρχηγὸς εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων συναγωνιστῶν του· χάσαντες τὰς ἐλπίδας ἀπὸ τὸν Κογχρᾶν ἄρχισαν νὰ συσκέπτωνται τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐσύμφερε νὰ κινηθῶσι κατὰ τῶν πελιορκητῶν· ἐνεκρίθη δὲ ὁ ἐξῆς· χίλιοι διακύσιοι στρατιῶται ἐκλεκτοί, διηρημένοι εἰς τρία ἴσα σώματα, τὸ πρῶτον ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Γεωργίου Δράκου, τὸ δεῦτερον, ὑπὸ τὴν, τοῦ Ἀθανασίου Τοῦσα Βότσαρη, καὶ τὸ τρίτον ὑπὸ τὴν τοῦ Λάμπρου Ζάρμπα, νὰ προπορεύωνται τῶν ἄλλων ἀνεγείροντες πᾶσαν νύκτα ἀπὸ ἐν ὄχυρῳμα ἕκαστος εἰς σχῆμα τριγώνου, καὶ διαστήματος τόσου, ὥστε εἰς ὅποιον ἐξ αὐτῶν ἤθελεν ὀρμήσῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ πολεμηθῆται καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἐπίσης· τὴν Ἀκόλουθον νύκτα, καθ' ἣν ἔμελλον ν' ἀφῆσσι τὰ πρῶτα καὶ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ δευτέρω ἐμπροσθινὰ ὄχυρῳματα τὰ ὅποια ἐπίτηδες ἄνθρωποι κατεσκευάζον διὰ νυκτὸς, ἄλλοι στρατιῶται εἰσῆρχοντο εἰς τὰ πρῶτα· καὶ οὕτω καθεξῆς· ὥστε τὸ σχέδιον ἦν νὰ σχηματισθῆ γραμμὴ ὄχυρῳμάτων ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μέχρι τῆς ἀκροπόλεως· αὕτη ἔμελλε νὰ συγχίση, καὶ δειλιάσῃ πολὺ τὸν ἐχθρὸν, διότι αἱ

πρώται του έφορμήσεις αναμφισβόλως ήθελαν άποτύχη διά τε τήν φιλοτιμίαν και άμιλλαν τών εκλεκτών όπλαρχηγών, και στρατιωτών, και επικρατοῦσαν δειλίαν τών Τούρκων εκ τών προλαβουσών μαχών· τὸ σχέδιον τουτο άμέσως τὸ εκκοινοποίησεν ὁ Άρχηγός του Λόρδ Κογγράν, και άρχισρατῆγου Τσοῦρζ, ὁ δεύτερος εδειχθη σύμφωνος και πρόθυμος, ὁ άλλος επιμένων εις τὸ πρῶτον σχέδιον επρότεινεν ὅτι, εγκρίνει διά συμφερώτερον νά πέμψη ὁ Άρχηγός δύο χιλιάδας εκλεκτούς στρατιώτας ὑπ' ὀδηγίαν εμπειροπολέμων όπλαρχηγών, εις τὰ παράλια τῆς Μουνηχίας, αποβάντες εκεισε νά πλησιάσωσι τήν νύκτα πρὸς τὰ μεσημβρινοανατολικά μέρη τῆς Άκροπόλεως, και ὀχυρωθῶσιν εις τὰς ὄχθας τῆς Καλιβρύνης, άφου δὲ τὸ πρῶτὸ ὀρμήσωσι κατ' αὐτῶν οἱ Τούρκοι, ὁ Άρχηγός με τὸ επίλοιπον στρατεύμα νά κινηθῆ ταυτοχρόνως άπο τὸν Πειραιᾶ πρὸς τὰς Ἀθήνας· τὸ σχέδιον τουτο, διά νά τὸ δώση περισσοτέραν ισχύν και δραστηριότητα, ὑπεσχέθη ἐξ ιδίων του πρὸς τὰς διαληφθείσας δύο χιλιάδας εις ανταμοιβήν του κινδύνου, δέκα χιλιάδας δίστηλα Ισπανικά (*). ὅσους αναντηρήτους λόγους τῷ επρότεινεν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς άνατροπήν του τοιούτου ὀλεθρίου σχεδίου, δὲν εισηκούσθη· ἐξελθὼν τῆς νῆος περίλυπος, τὸ ἐγνωστοποίησε πρὸς ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς, οἵτινες τῷ ήκουσαν με πολλήν δυσαρέσκειαν, και σύγχυσιν· άλλ' επειδή

(*) Ἦτον πληροφορημένος ὁ κύριος Κογγράν, ὅτι εις ὅσον προφανῆ κίνδυνον ἐβρίσθη τοὺς Ἕλληνας με τὸ σχέδιόν του, εις άλλην τίσην ασφάλειαν διετήρησε τὰ δίστηλά του· πενταπλάσια επλήρωσεν ὁ Κιουταχῆς, αν αὐτὸς ήθελε τῷ προαναγγείλῃ, ὅτ' ἐμελλε νά δώση, και εκτελέσῃ ταιαῦτα σχέδια εις τοὺς Ἕλληνας. Εὔγνωμοσύνην τοίνυν άκραν πρέπει νά χρεωστῆ ὁ Κιουταχῆς εις τὸν Νάυαρχόν του· διότι τὸν ἔσωσεν, και εδούξασε, ἐνῶ ἦν ἔτοιμος νά φύγῃ κατ'ηραμένος.

ἦν καιρὸς τοῦ γεύματος, διαλύσαντες τὴν ὀμήγυριν, ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὴν κλαδοσκηπὴν τοῦ, ἀφίσαντες τὴν ὑπόθεσιν διὰ τὴν αὔριον, ἣτις ἦν ἡ εἰκοστὴ δευτέρα Ἀπριλλίου 1827. Ἐν τοσοῦτῳ συναθροιζόμενοι τὸ πρῶτ' εἰς τὴν σκηπὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ· εἶδαν περὶ αὐτὴν πολλὰς αἶγας, καὶ πρόβατα, τῶ εἶπαν ἀστεϊζόμενοι ὅτι, νὰ μὴν ἀφίση καὶ αὐτοὺς στερημένους κρέατος, ἀλλ' ὡς πατὴρ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ παιδιὰ τοῦ « μάλιστα (ἀπεκρίθη) διὰ τὰ παλικάρια τὰ ἔφερα νὰ » τὰ φάγωσιν αὔριον ὅπου εἶναμ ἡ μνήμη τοῦ συνωνύμου μου » ἁγίου Γεωργίου, μολονότι περισσοτέραν βοήθειαν ἐγνώρισα » εἰς τοὺς πολέμους ἀπὸ τὸν ἅγιον Δημήτριον, παρὰ ἀπὸ » τὸν ἅγιον Γεώργιον. » ὅταν ἐορτάζῃς αὔριον, ἀπεκρίθησαν » οἱ Στρατηγοί, χρεωστοῦμεν νὰ συνεορτάσωμεν ὅλοι, διὸ » πᾶν πρόβλημα, καὶ σύσκεψις περὶ πολέμου νὰ λείψῃ σήμε- » ρον καὶ αὔριον. » οὕτω καθίσαντες συνωμίλουν κατὰ τὸ σύνθηες, μετὰ ἱκανὴν δὲ εὐάρεστον συνδιάλεξιν ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια συνδικλεγόμενου ἔτι τοῦ Ἀρχηγοῦ μετὰ τινων ὀπλαρχηγῶν, ἠκούσθη ἐξαίφνης πυροβολισμὸς εἰς τὰ, κατὰ τὴν Μουνηγίαν, καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν κείμενα Ἑλληνικὰ, καὶ Τουρκικὰ ὀχυρώματα· ἐφαίνοντο πρὸς τούτοις καὶ ἱκανοὶ στρατιῶται ὀρμῶντες μὲ τὰ ὄπλα διὰ νὰ σώσωσι τινὰς νησιώτας ναυτικούς, οἵτινες ἄπειροι ὄντες τῆς, κατὰ ξηρὰν πολεμικῆς, καὶ ἐκ τῆς οἰνοποσίας φερόμενοι, ἐπλησίασαν ἀσκέπτως εἰς τὸ, παρὰ τὸν Δίγιστον Τουρκικὸν ὀχύρωμα, οἱ ἐχθροὶ πυροβολήσαντες ἐπλήγωσαν δύο ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐξεληθόντες ἔδραμον νὰ τοὺς συλλάβουν ζῶντας· δυσκόλως ἤθελον ἀποφύγουν τοὺς ὄνυχας τῶν Τουρκομακεδόνων, ἂν δὲν προέτρεχον ἐκ τοῦ πλησίου Ἑλληνικοῦ ὀχυρώματος τινὲς στρατιῶται ὠκύποδες, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν· οὗτος ὁ μικρὸς

ἀκροβολισμὸς ἐρέθισε πολλοὺς νὰ ὀρμήσωσι μὲ τὰ ὄπλα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐπομένως νὰ τρέξῃ καὶ ὁ Ἀρχηγὸς μὲ τὸ ἵππικόν, τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία ἦναψεν ἀμφοτέρωθεν τὴν ἔριδα· ἐδῶ φαίνεται ἀπεφάσισεν ἡ Ἄτροπος, νὰ κόψῃ τὴν κλοστὴν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἥρωός μας· ὁ Ἄρης φθονήσας τὴν τύχην τῶν Ἑλλήνων ἐπικουρεῖ τοὺς Ὀθωμανοὺς· ἐνῶ ὁ ἥρωας ἴσταται ἔφιππος ἐπὶ τινὰ μικρὸν γαιόλοφον προπαρασκευάζων τὰ ὄπλα διὰ προσβολὴν, γνωρίζεται παρά τινος ἱππέως Ὀθωμανοῦ, ὅστις καταβὰς ἐκ τοῦ ἵππου διευθύνει κατ' ἐκείνου τὸ ὄπλον, ρίψας εὐστόχως τὴν σφίριαν τραυματίζει καιρίως μεταξὺ ὑπογάστρου καὶ βουβῶνος τὸ φόβητρον τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ Ἑλλήνων τὸ περιτείχισμα· ὀπισθοδρομεῖ πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς, τοὺς προσκαλεῖ νὰ συναχθῶσιν ὅλοι, διὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ τὰς τελευταίας συμβουλάς, ἀποδῶσῃ ἐνταυτῷ καὶ τὸν ἀποχαιρετισμὸν μὲ τοὺς ἀκολουθοῦς λόγους. « Ἄδελφοὶ συστρατηγοὶ, καὶ στρατιῶται! ἐγὼ ἀπο-
 » θνήκω εὐχαριστημένος· διότι ἐπλήρωσα τὰ πρὸς τὴν πα-
 » τρίδα χρέη μου καθ' ὅσον αἱ φυσικαὶ δυνάμεις μ' ἐσυγχώ-
 » ρησαν, συμβουλεύω καὶ σᾶς ν' ἀγαπᾶτε τὴν πατρίδα· ὁ
 » θάνατός μου δὲν πρέπει νὰ σᾶς δειλιάσῃ, μάλιστα νὰ σᾶς
 » δείξῃ τρομεροὺς πρὸς τοὺς ἐχθρούς· μὴ φοβῆσθε τοὺς Τούρ-
 » κους, αὐτοὶ βλέποντές σας τρέμουν, ὅταν μάλιστα μυρί-
 » ζῶνται τὴν ὀμόνοιάν σας, δὲν τολμοῦν νὰ πλησιάσουν·
 » μὴ λυπῆσθε, Ἕλληνας διὰ τὸν θάνατόν μου, ἡ τιμὴ, καὶ τὸ
 » καύχημα τῶν παλικαριῶν εἶναι, νὰ τὰ κραζοῦν σφαγάρια,
 » καὶ ὄχι ψοφήμια (*)· δὲν ἔχετε χρεῖαν ξένων ὀδηγιῶν διὰ

(*) Εἶναι κοινὴ πρόληψις εἰς τοὺς στρατιώτας Ἕλληνας, καὶ ὡς παροιμία ἐστὶ, καθὼς τὸ σφαγμένον κρέας εἶναι νόστιμον, καὶ ἐπιθυμητόν, ἐξ ἐναντίας, ἀνο-

» τὸν ἀγῶνά σας· ὁ πόλεμος τὸν ὅποιον κάμναμεν εἶναι δι-
 » καιος εἰν' ἀναγκαῖος· τὸ ἀνίκητον ὄπλον τῆς ἐλευθερίας
 » εἶναι, ἢ καταφρόνησις τοῦ θανάτου, καὶ μάλιστα ὅταν ὀδη-
 » γῆται ἀπὸ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν σας, καὶ γνωσὴν σας
 » ἀνδρείαν· συγχωρῆτέ μοι, ἀδελφοί, καθὼς κ' ἐγὼ συγχωρῶ
 » ὄλους ἐσᾶς· μικροῦς τε, καὶ μεγάλους· ὁ Θεὸς θελ' εἶναι πάν-
 » τοτε μαζὺ σας, ὅταν ἐσεῖς συμφώνως ἐπικαλῆσθε τὸ ὄνομά
 » του διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος· ὑγιάνετε ἄξια παλικάρια,
 » καὶ πολυπαθέστατοι σύντροφοι. »

Ταῦτα εἰπὼν μὲ φωνὴν ἀδύνατον, καὶ ὀφθαλμοὺς γέμον-
 τας, δακρύων εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοιάριον, τὸ ὅποιον διετάχ-
 θη νὰ τὸν μετακομίσῃ εἰς ἄλλο, ὅπου ἔμελλε νὰ τὸν ἐπι-
 σκευθῆ ὁ χειρουργός, ὅστις ἰδὼν τὸ τραῦμα ἀνίατον διέ-
 ταξε νὰ μετακομισθῆ ἔτι ζῶν εἰς Σαλαμίνα, ἀλλὰ περὶ τὰ
 μέτα τῆς νυκτὸς θαλασσοπλοῶν ἔτι ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν
 χρέος· ἡ πικρὰ αὕτη ἀγγελία διαχυθεῖσα εἰς Σαλαμίνα ἀνή-
 γειρε θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, καὶ γένος
 τῶν τε κατοίκων, παροίκων, καὶ τυχόντων ξένων· ἀφίσαν-
 τες ὄλοι τὰς οἰκίας τῶν ἀνοικτᾶς ἔτρεχον τύπτοντες τὰ σῆ-
 θη, ποτίζοντες τὴν γῆν μὲ θερμὰ, καὶ ἀκράτητα δάκρυα,
 ἀμιλλώμενοι τίς νὰ πρωτασπασθῆ, καὶ πρωτοραντίσῃ μὲ τὰ
 δάκρυά του τὸν ἥρωα, κράζοντές τον οἱ μὲν πατέρα, οἱ δὲ
 σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος, ἄλλοι τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων, καὶ
 ἄλλοι τὸ αἰώνιον καύχημα τῆς Ἑλλάδος· μὲ τοιαῦτα, καὶ
 ἄλλα ὅμοια ἐγκώμια καὶ κοπετοὺς συνωδαέτο τὸ θῦμα τῆς
 πατρίδος ἀπὸ Ἀμπελάκια μέχρι τοῦ χωρίου τῆς Σαλαμίνας,

πτεν, καὶ βδελυκτὸν τὸ φόβιον· οὕτω καὶ δ, ἐν μάχῃ ἀπεθνήκων ἐνδοξος, καὶ πε-
 ςίρημος, ὀδ' ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἄδελφος, καὶ ἄγνωτος.

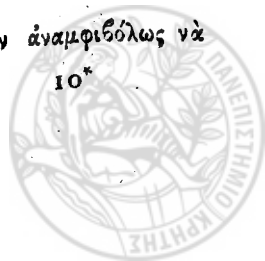
τὸ ὁποῖον ἀπέχει τρία τέταρτα τῆς ὥρας· ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ὅσοι παρευρέθησαν εἰς τὴν νῆσον ἐνδυμένοι τὰ ἱερὰ ἄμφια ἔψαλον τὴν πένθιμον ἀκολουθίαν· οἱ παρευρεθέντες στρατιῶται, πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἐλαφρῶς πληγομένων δρᾶξαντες τὰ ὄπλα συνώδευον τὸ λείψανον μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὅπου κατέθεσαν αὐτὸ ἐν τῷ μέσῳ· πλυθὺς γυναικῶν θρηνωδῶν περιεκάθισε, πλησιέστεραι δὲ ἦσαν, ὅσαι υἱοὺς, καὶ συγγενεῖς ἀπώλυσαν ὑπὲρ πατρίδος· αὗται ἐθρηνώδουν τὰς ἡρωϊκὰς του πράξεις ἐκάστης μάχης συμμνημονεύουσαι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῶν συγγενῶν τὸν θάνατον, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν συνήθειαν· μετὰ τριῶν ὥρῶν θρηνολογίαν ἔθαψαν τὸ λείψανον παρὰ τὴν θύραν τοῦ ναοῦ ἐκ δεξιῶν, μὴλίς δύο βημάτων ἀπεχούσης τοῦ τάφου· τὸ στρατόπεδον ἐκ τοῦ ἐτέρου ἀκούσαν τὴν ἀποβίωσίν του, ἐπικράνθη αἰσθαντικώτατα· διότι ὑστερήθη ἐνὸς ἀρχηγοῦ ἀνδρείου, εὐτυχοῦς εἰς τὰς μάχας, φίλου τῶν στρατιωτῶν, μεγαλοδώρου, ἀκουράστου, ἱκανοῦ τέλοσ πάντων νὰ εἰσάγῃ τὴν φιλοτιμίαν εἰς πάντα στρατιώτην· τοιοῦτον ἐνδοξον τέλος τῆς ζωῆς ἔδωκεν **Ὁ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ** περὶ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, μετὰ τσσαῦτα, καὶ τοιαῦτα ἀνδραγαθήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

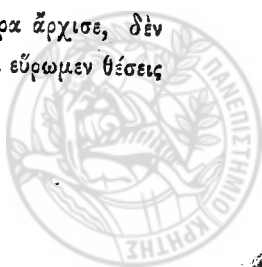
*Μάχη πλησίον τῆς Καλλιρρόης.— Θάνατος ὀκτασίων
εικοσιπέντε Ἑλλήνων, μεθ' ὧν καὶ διάφοροι
ὀπλαρχηγοί.*

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ἔπρεπεν ἀναμφισβόλως νὰ

ματαιώσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Κυρίου Κογγραῦν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὸ βασανίσῃ δι' ὀλίγας ἡμέρας, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπιμένων εἰς τὸν πρῶτον σκοπὸν τοῦ ἐξηγήθη ὅτι, ὅλους τοὺς στρατηγούς ὑπολήπτεται, καὶ νομίζει ἀξίους ὡς τὸν Καραϊσκάκη· τοὺς διέταξε λοιπὸν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐπαύριον τὸ σχέδιόν του, αὐτὸς δὲ μετὰ τὴν μάχην νὰ πληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν δέκα χιλιάλων Ἰσπανικῶν διστήλων· μεγάλη σύγχυσις, καὶ διαφιλονείκησις συνέβη εἰς τὸ στρατόπεδον· ἡ ἄσκετος φιλοτιμία τῶν ὀπλαρχηγῶν, καὶ ἡ πλεονεξία τῶν στρατιωτῶν ὑπερίσχυσαν· ἦτον πιθανὸν μολοντοῦτο νὰ τελεσφορήσῃ τὸ σχέδιον, ἂν δὲν προέκυπτον δύο σημαντικὰ σφάλματα, ὡς κατωτέρω ρηθήσονται. Ἀρχηγοὶ ταύτης τῆς ἐκστρατείας ἦσαν οἱ ἐξῆς· Κῶστας Μπότζαρης, Γεώργιος Δράκος, Ἀθανάσιος Τοῦσα Μπότσαρης, Διαμάντης, καὶ Νικόλας Ζέρβα, Γεώργιος Ζίκου Τσαβέλλας, Λάμπρος Ζάρμπας, Βάσσος Μαυροβουνιώτης, Ἰωάννης Νοταρᾶς, Δημήτριος Καλέργης, Μακρυγιάννης, Χριστόδουλος Ποριώτης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀνδρεῖοι ὑπαξιωματικοί· οἱ μετ' αὐτῶν στρατιώται συνέποσούντο περὶ τὰς δύο χιλιάδας, ὅλοι ἀνδρεῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκστρατεία ἔμελλε νὰ γείνη διὰ νυτὸς, καὶ χωρὶς κρότον ἐχρονοτρίβησεν ἡ ἐπίβασις, καὶ εἰσπλευσις τόσον, ὥστε ἐνῶ ἐπλησίασαν εἰς τὸ μέρος τῆς ἀποβάσεως, ἄρχισε τὸ λυκαυγὲς νὰ διαλύῃ τὸ σκότος τῆς νυκτός· οἱ Σουλιῶται, Κῶστας Μπότσαρης, Γεώργιος Δράκος, Λάμπρος Ζάρμπας γνωρίζοντες τὴν ἀπόβασιν παράκαιρον, καὶ ἐπομένως ἐπικίνδυνον, παρήρσιασθέντες εἰς τὸν Κογγραῦν ὠμίλησαν ὡς ἐφεξῆς.

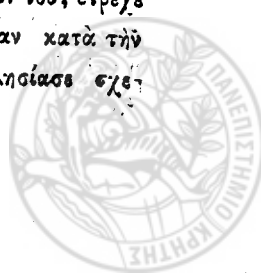
« Ἐξοχώτατε! ἡ νύκτα ἐτελείωσεν, ἡ ἡμέρα ἄρχισε, δὲν μᾶς ἔμεινε πλέον καιρὸς ν' ἀποβῶμεν, νὰ εὐρωμεν θέσεις

» ἀρμοδίους, νὰ κατασκευάσωμεν ὄχυράματα ἰσχυρά, καὶ
 » διὰ τούτων ν' ἀνθέξωμεν εἰς τὴν ὄρμην τοῦ ἐχθροῦ· διὰ νὰ
 » λάβῃ αἰσίαν ἐκβασιν ἡ ἐκστρατεία μας, σὰς παρακαλοῦμεν
 » δι' ὅλης τῆς ἡμέρας νὰ πλέουν καὶ περιφέρωνται τὰ πλοῖα
 » ἐκτὸς τοῦ λιμένος, τὸ δ' ἑσπέρας νὰ λιμενισθῶσι, τού-
 » ναντίον, διατάξατε νὰ μείνωσιν ὅλοι οἱ στρατιῶται εἰς τὰ
 » πλοῖα, καὶ κατὰ τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτὸς νὰ ἀποβῶμεν·
 » τότε καιρὸν ἀρκετὸν ἔχομεν νὰ ἐκλέξωμεν ἀρμοδίους τοπο-
 » θεσίας, καὶ ὄχυράματα δυσάλωτα ν' ἀνεγείρωμεν· διότι
 » ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς μᾶς ἴδη πλησίον του, ἀναμφιβόλως μελλεῖ
 » νὰ κινηθῇ καθ' ἡμῶν με δυνάμεις πολλὰς, τούτου ἕνεκα
 » πρέπει νὰ λάβωμεν τὰ πλέον ἀσφαλῆ μέτρα. » Ἐνῶ οἱ δια-
 ληφθέντες ἐκφράσθησαν ὡς ἀνωτέρω, ὁ Ἀρχιναύαρχος ἀπε-
 κριθὲν ὡς ἐφεξῆς· « Δὲν ἤλπιζα ποτὲ ν' ἀκούσω ἀπὸ τοὺς ἀν-
 » δρείους Σουλιώτας, τοιαῦτα ἄνανδρα λόγια. » Δὲν ἔθελε μᾶς
 » ὀνομάσῃς ἀνδρείους, ἀπεκρίθησαν, ἀνεῖς τὰς πολυαριθμούς
 » μάχας δὲν ἐμεταχειριζόμεθα τοιαῦτα σχέδια· ἄλλως πρὸ
 » πολλοῦ, ὀλίγοι ὄντες, καὶ ἐκ τοῦ συσταθῆν μαχομένοι,
 » ἠθέλωμεν ἀπωλεσθῆ. » Μόλις ἐτελείωσαν τοὺς λόγους, καὶ
 ὁ Κογχρᾶν ἰδὼν περιπατικῶς ἐκ τῶν θυρίδων τοῦ Δικρότου
 τοὺς ὀπλαρχηγούς, Μακρυγιάννην, καὶ Χριστόδουλον Ποριώ-
 την ἐμβάντας εἰς τὰ πλοῖα, καὶ διευθυνομένους εἰς τὴν
 ξηρὰν με τοὺς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν των στρατιώτας, ἀμέσως
 στράφεις πρὸς αὐτοὺς εἶπε τὰ ἀκολουθα· « Ἴδου τὰ ἄξια πα-
 » λικάρια με πόσῃν προθυμίαν, καὶ ἀφοβίαν τρέχουν εἰς τὸν
 » πόλεμον· καταδέχεσθε λοιπὸν σεῖς νὰ φανῆτε κατὰ-
 » τεροι ἐκείνων ; » Ἡμεῖς, ἔξοχώτατε, ἀπεκρίθησαν, μετροῦ·
 » μεν τοὺς ἐχθρούς μας δυνατωτέρους πάντοτε ἀπ' ἡμᾶς·
 » πρὶν ἀρχίσωμεν τὴν μάχην σκεπτόμεθα ἡσυχῶς, καὶ ἀπο-

• φασίζομεν ἐπομένως τὰ μέσα, καὶ στρατηγήματα ἐκεῖνα,
 » ὅσα δύνανται νὰ μᾶς ἀποδείξουν ἢ ἀμυντικούς, ἢ ἐπιθε-
 » τικούς πρὸς τοὺς ἐχθρούς. •

Μὴ εἰσακουσθέντες εἰς τὰ ὅσα ἐπρότειναν ἀσφαλῆ μέσα, ἀγανακτήσαντες διὰ τὰς ὕβρεις τοῦ Κοχρᾶν ἀπέβησαν καὶ οὗτοι μετὰ τῶν ἄλλων· συναχθέντες εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἅπαντες καίμενον παρὰ τὸν Αἰγιαλὸν, ἐσυσκέπτοντο διὰ τὰ ἔμπροσθεν· ἐδιωρίσθη διὰ φύλαξιν τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ὁ Περιώτης μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν του ἑκατὸν πεντήκοντα στρατιώτας, οἱ δὲ λοιποὶ διευθύνοντο εἰς τὰ ἐν-
 δότερα· ἀπομακρυνθέντες μισθῆς σχεδὸν ὥρας διάστημα, ἶδον ἄλλον περιβόλον πλατύτερον, ὑψηλότερον, καὶ δυνατώτερον τοῦ πρώτου· οὗτος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτον ἰδιοκτησία Τούρκου τινὸς Ἀθηναίου Μουσταφᾶ καλουμένου, ἐχρησίμευε δὲ αὐτῷ διὰ μελισσῶνα· ἐδῶ ἀπεφάσταν οἱ Σουλιῶται Γεώργιος Δράκος, Δάμπρος Ζάρμπας, καὶ Γεώργιος Ζίκου Τσαβλάς νὰ ὀχυρωθῶσιν, ἐσυμβούλευσαν καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς ν' ἀνεγείρωσι περιχαρακώματα πλησίον αὐτοῦ τοῦ περιβόλου, τοὺς ἐβεβαίωσαν ὅτι, οὕτω πράττοντες μέλλουσιν ἀναμφιβόλως νικῆσαι τὸν ἐχθρὸν, καὶ στήσει τῆς νίκης τὸ τρόπαιον· ἀλλὰ κακῆ τύχῃ δὲν εἰσηκούσθησαν· ἡ ἔλλειψις Ἀργηγῶ εἶναι, τῷ ὄντι παραλυσία ἐνὸς στρατοῦ, καὶ ἐτι μᾶλλον, ὅταν δὲν γίνεται διάκρισις μεταξὺ ἐμπειροτέρων, καὶ ἀνδρειωτέρων ὀπλαρχηγῶν· νόσος κολλητικὴ καὶ δυσίατος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὸ καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ἀποτυχίαι πολλάκις τραγικώταται· ἕκαστος λοιπὸν ὀπλαρχηγός, μὴ βλέπων ἀκόμη τὸν ἐχθρὸν ἔμπροσθεν του, ἔτρεψε μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν του ζητῶν τοποθεσίαν κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του· πρὸ πάντων ὁ Μακρυγιάννης ἐπλησίασε σχε-

δὲ εἰς τὰς ὄχθας τῆς Καλλιρόδης. κατόπιν αὐτοῦ ἰσοποθε-
 τήθησαν καὶ ἄλλοι εἰς διάφορα μέρη, ἐκτὸς τῶν μνησθέντων
 τριῶν, οἵτινες ἔμειναν εἰς τὸν Μελισσῶνα τοῦ Μουσαφᾶ· οὐ-
 τος πρὶν ἀποκατασκευάσει τὸ ὄχυρῶμα ἐπανακάμψας εἰς
 τὸν Μελισσῶνα, ἄρχισε νὰ ἐλέγχει τρόπον τινὰ τοὺς ὀπλαρ-
 χηγοὺς, ὡς φαινομένους πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τὸ παρά-
 δειγμα τῆς μικροφυγίας, ἐνῶ παρὰ πάντων γνωρίζονται ἐκ
 τῶν πρωτίστων ἀνδρείων, καὶ ἐμπειροπολέμων· καὶ ὅτι νὰ
 μὴ καταδεχθῶσι νὰ συνέβη τι ἀπεικταῖον εἰς τοὺς Ἕλληνας
 ἐξ αἰτίας τῶν ἡ δευτέρου συμβουλή, καὶ παρακινήσις (ἂν
 καὶ ἐξ ἀγνοίας) τοῦ Μακρυγιάννη μετ' ἐκείνην τοῦ Κοχρᾶν, ἢ
 ἀσυλλόγιστος πεποιθήσις τῶν ἰδίων ὀπλαρχηγῶν ἀπέσυραν
 τὸν τραγικὸν θάνατον αὐτῶν, καὶ τόσων ἄλλων συνάξιωμα-
 κῶν, καὶ ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν· λαθόντες ἐν τοσοῦτῳ μετ'
 ἐπιτυχῶν τεσσαράκον στρατιώτας ἀπῆλθον μετὰ τοῦ Μακρυ-
 γιάννη εἰς τὸ ὄχυρῶμά του, ἐπὶ σχοπῶ, εἰ μὲν εἶναι δυνατόν,
 νὰ προσκαλέσωσι καὶ τοὺς ἄλλους συντρόφους, τυτταντίον, νὰ
 ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὡς ἶδον αὐτὸ ἀδύνατον καὶ
 εἰς ἐπικίνδον θέσιν ἐσθηγμένον (μετὰ τὸ νὰ ἐκρύπτετο ὁ
 ἐχθρὸς ἀκινδύνως εἰς τινὰς παρακειμένας ὄχθας) ἠγανάκτη-
 σαν κατὰ τοῦ Μακρυγιάννη διὰ τὴν ἀπάτην, καὶ ὀλεθρῆα
 τόλμην τῆς διαρκούσης εἰσέτι τῆς λογοτριβῆς ἐράνη ἐν σῶ-
 μα ἱππικὸν ἐκ τριακοσίων σχεδὸν συγκεῖμενον, κατόπιν δὲ
 αὐτοῦ εἶποντο καὶ ὡς δύο χιλιάδες πεζικόν, ἀμφοτέρω δὲ τὰ
 σώματα ἐκινουῦντο μετὰ βῆμα βραδύ προσμέμοντα καὶ τῶν ἄλ-
 λων τὴν παρουσίαν, καὶ συσσωμάτωσιν· ἢ ἐμφάνησις τοῦ
 ἐχθροῦ διέλυσε τὴν λογοτριβὴν, καὶ ἔφερε τὴν σύσκεψιν τοῦ
 πρῶτου· ἐπεθύμουν ν' ἀρίστωσιν ἐκεῖνο τὸ ἐπικίνδον ὄχυ-
 ρῶμα καὶ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν Μελισσῶνα, ὅπου εἶδον αὐτὰ.

νὰ ὠφελήσωσι, καὶ ὠφελῆθῶσιν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμά των
 καὶ τ' ἄλλα ὀχυρώματα ἐμελλενὰ δειλίχθη, καὶ αὐτοὺς τοὺς
 ἰδίους καθ' ὁδὸν ἀπώλεσθ'· διότι τὸ ἵππικὸν ἐπρολάμβανεν
 αὐτῶς πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸν περίβολον, ἀπεφάσισαν νὰ
 πρωτοβυσιασθῶσι μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν των, καὶ ὅ-
 σους ἄλλους παρευρέθησαν, οἵτινες ἦσαν ὡς τριακόσιοι,
 νομίζοντες πάντοτε ὅτι, τὸ παράδειγμά των μέλλει νὰ ὀ-
 δηγήσῃ τοὺς ἄλλους συναγωνιστάς των πρὸς ἀποφυγὴν
 τοῦ κινδύνου δι' ἄλλου τινὸς ἀσφαλεσέρου μέσου· ἐν τσοῦτῳ
 ἐπλησίασε τὸ πεζικὸν, καὶ ἐν μιᾷ ὀρμῇ ἐτοποθετήθη ὀπισθεν
 τῶν παρακειμένων ὀχθῶν χωρὶς τινα κίνδυνον, τὸ ἵππικὸν
 παραταχθὲν κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος, ἴστατο πυροβόλου βο-
 λῆς διάστημα, οἱ Ἕλληνες ἀποσπάσαντες τὰ ξίφη τὰ ἐμπη-
 ζαν εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ τὰ ἔχωσιν ἔτοιμα, ὅταν καταντή-
 σωσιν εἰς συμπλοκὴν· ἐν τῷ μεταξὺ ὤρμησαν οἱ πεζοὶ μὲ
 τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, ἢ ἀνδρεία ἀνθίστασις τῶν Ἑλλήνων
 πρὸς ἄτρεψις κατὰ πρῶτον εἰς φυγὴν μὲ ζημίαν αὐκ ὀλίγην,
 ἀλλ' ἢ σύγχρονος σχεδὸν ἐπίθεσις τοῦ ἵππικοῦ ἔφερε καὶ
 τοὺς πρώτους ἐκ νέου εἰς ἀμιλλαν, καὶ οὕτως εἰσεπήδησεν
 ἐν πρώτοις τὸ ἵππικὸν, ἐπαμένως καὶ τὸ πεζόν· ἔπαυσε πλέον
 ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὁ πυροβολισμὸς, ἡ μάχη ἐγείνεται
 ἐκ τοῦ συστάδην διὰ τῶν ξιφῶν, καὶ μαχαίρων· ἐδῶ πίπτει
 ἐκτάδην ὁ ἀνδρεῖος Δάμπρος Ζάρμπας ἀπὸ βολὴν σφαίρας,
 ἣτις πλήξασα τὸ μέτωπον διέβη τὸ μετάφρενον· συντρίβε-
 ται ἡ δεξιὸς βραχίον τοῦ ἀτρομήτου Δράκου ἀπὸ ἄλλην,
 καὶ οὕτω συλλαμβάνεται ζῶν· ὁ Γεώργιος Ζίκου Τσαβέλλας
 ἀφοῦ ἐθυσίασε μὲ τὸ ξίφος του ἱκανοὺς ἐκτὸς τοῦ ὀχυρώμα-
 το:, ἐπληρώθη ἔπειτα καιρίως διὰ τῆς λόγχης παρά τινος
 ἱππέως, καὶ οὕτως (ἐκτὸς τεσσάρων) ἀπώλοντο ἅπαντες· τὰ

λοιπὰ ὀχυρώματα ἰδόντα τὴν φθορὰν τῶν συναγωνιστῶν, ἀντι νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις των, καὶ ἐκδικήσωσι τὸ αἷμα τῶν ὁμογενῶν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἐκτὸς τοῦ Κώστα Διχαμάντη Τζαβέλλα (*), ὅστις τοποθετημένος ὄν εἰς τινα κοιλάδα μὲ ἑκατὸν περίπου γενναίους συντρόφους ἔπειτα ἀπὸ μιᾶς σχεδὸν ὥρας ἀρειομανῆ ἀνθίστασιν, ἀπεκατέστησαν τὴν κοιλάδα ἐκείνην χεῖμαρρον ἀπὸ τὰ αἱματά των, καὶ μνημεῖον αἰώνιον ἀπὸ τὰ πτώματα χωρὶς νὰ σωθῆ οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων· ἄλλα ἰππικὰ, καὶ πεζικὰ στρατεύματα ἰστάμενα εἰς τὰ πλάγια, ἰδόντα φεύγοντας τοὺς Ἕλληνας ἀτάκτως, καὶ διευθυνομένους διὰ τὰ παράλια τῶν τριῶν πύργων, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν ὡς ἠγριωμένοι Τίγρεις κατασφάττοντες ἀνιλεῶς τοὺς τυχόντας, καὶ πολλῶ πλείω τοὺς φεύγοντας (**). ἔφθασαν τέλος πάντων εἰς τὸν αἰγιαλὸν οἱ ἀποφυγόντες τὴν μάχαιραν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐσκόπευον νὰ θυσιάσωσιν ὅλους διὰ τοῦ ξίφους· μὴ δυνηθέντες ἀποφάσισαν νὰ τοὺς πνίξωσιν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐπὶ τῆς δεινῆς ταύτης περιστάσεως, μεγάλη χάρις, καὶ ἔπαινος χρεωσκεῖται πρὸς τὸν ὀπλαρχηγὸν Νικόλαον Ζέρβαν, ὅστις ἀπὸ αἰσθήματα φιλοτιμίας κεντούμενος προσεκάλει ἐξ ὀνόματος διαφόρους ἀξιωματικούς, καὶ στρατιώτας γνω-

(*) Οὗτος ἦν μικρὸς θεῖος τοῦ Συνταγματάρχου Κίτσο υ Τσαβέλλα, καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ· διότι ὁ Κίτσος ἔμεινε κατὰ διαταγὴν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ, ἐν Πειραιᾷ στρατοπέδου.

(**) Ἐδῶ ἔδλεπέ τις καταλλήλους τῶ ὄντι, καὶ ἀρμοδίους τοὺς ἀξιωμανημονεύτους διὰ κάθε στρατιωτικὸν, στίχους τοῦ Ὁμήρου·

» Αἰδεμένων δ' ἀνδρῶν πλέονες σοοί, τῆ πέφανται

» Φευγόντων δ' οὐτ' ἄρ' κλέος ὄρνυται, οὔτε τις ἀλκή· »

Ἰλ. Ο. στίχ. 563.

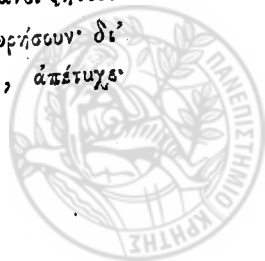
στούς διὰ τὰ πολεμικά των προτερήματα, τοὺς ἀναείδισεν εἰς τρόπον, ὥστε ἐνωθέντες μετ' αὐτοῦ ἐφιλοτιμήθησαν ἢ ἀνακάλεσσαι τὴν φυσικὴν των ἀνδρείαν, τὴν ὑποῖαν πρὸς καιρὸν ἀφῆρσαν τὰ προλεχθέντα αἷτια· οὗτοι ἑκατὸν σχεδὸν πενήτηκοντα ὄντες ἄμπεσαν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ ὀπίσω, ἔσωσαν πολλοὺς ὁμογενεῖς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, οἱ ὅποιοι εὗρισκοντο ἀκόμη καθ' ὄδον ἀμυνόμενοι, ἄλλοι πληγωμένοι, καὶ ἕτεροι πιασμένοι. Ὁ Ἀθανάσιος Τοῦσα Μπόζαρης ὅμοιος τῷ Ζέρβα κατὰ τὴν φιλοτιμίαν, φονεύσας καθ' ὄδον ἱππέα Ὀθωμανὸν, ἱππεύσας ἐπὶ τὸν ἵππον του ἀρίκετο ἀβλαβῆς εἰς τὸν αἰγιαλὸν φονεύων τὸν τυχόντα ἐχθρόν· δὲν εὐχαριστήθη μολοντοῦτο νὰ βλέπῃ ἑαυτὸν ἀσφαλῆ, τοὺς δὲ συναγωνιστὰς του ἐκ τοῦ ὀπίσθεν κατακερματιζομένους, ἀλλ' ἐπιστρέψας ὁρμᾷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, σώζει πολλοὺς, ἐκδικεῖται ἐχθροὺς· τέλος συμπλακεί με πολυαριθμοὺς πεζοὺς τε, καὶ ἱππεῖς, πίπτει ὁ ἦρωα κατὰ γῆς δεχθεὶς εὐχαρίστως ὡς δῶρα πολυτίμα, καὶ αἰώνια τὰ ὑπὲρ πίστεως, καὶ πατρίδος· γλυκύτατα τραύματα· ὁ Ζέρβας διώξας, ὡς ἄνωθεν, τοὺς ἐχθροὺς, εἰς τὰ ὀπίσω, ἐφύλαττεν ἕως τῆς ἐνδεκάτης ὥρας τῆς ἡμέρας ἀβλαβεῖς ὅλους τοὺς διασωθέντας, καθ' ἣν ὥραν ἄρχισαν τὰ πλοῖαρια νὰ τοὺς μετακομίζωσιν εἰς τὸν Πειριαῖ μὴ τολμώντες προλαβόντως διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρακειμένων Τουρκων, οἵτινες ἐπίτηδες, καὶ μάλιστα τὸ ἱππικόν, παρετῆρουν μακρόθεν τὰ κινήματά των.

Ὁ δὲ Κιουταχλὺς ὅσους συνέλαβε ζῶντας, καὶ πληγωμένους ἀμέσως ἀπεκεφάλισεν, ἐκτὸς τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Δράκου, καὶ Δημητρίου Καλέργη· διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πρώτου πολλοὶ ὄπλαρχηγοὶ φίλοι του Τευρχαλέανοι, καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς φήμης τοῦ ἀνδρὸς ἐρεθιζόμενοι, ἐμυστίτευσαν, καὶ

ἐπιμόνως ἐζήτησαν τὴν ἐλευθερίαν του· ἀλλ' ὁ Ἀρχιστράτηγος τάναντία φρονῶν ὑπεσχέθη κατ' ἐπιφάνειαν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀφοῦ ἰατρευθῆ εἰς Εὐβοίαν· κατ' ὁδὸν ὁμῶς ἐθανάτωσαν αὐτὸν οἱ φύλακες διὰ προσταγῆς του, κοινολογήσαντες μετὰ τοῦτο, ὅτ' ἔγεινεν αὐτόχειρ διὰ τοῦ ὄπλου ἐνὸς φύλακος. Μολλοὶ πρὸς τούτοις ὁμολόγησαν, ὅτι δὲν ἐδέχτο ἀντιφάρμακον τῆς πληγῆς του, νομίζων περιττὴν, καὶ κατησχυμένην τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ὑπαρξίν του· ὁ Καλέργης δ' οὖν διὰ τὴν ἐλευθερίαν του τεσσάρων χιλιάδων διστήλων λύτρα, διάφορα ἄλλα δῶρα, καὶ τὸ ἀκροτηρίασμα τοῦ ὠτίου, ἀπελύθη, ἀλλ' οἱ συναγωνισταί, καὶ συμπατριῶταί του Κρήτες ὄντες ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐξηγόρασαν ἑαυτοὺς ἀσυγκρίτως ἀκριβώτερα, ἀποδώσαντες τὰ ἴδια πολῦτιμα αἵματά των διὰ λύτρα τῆς κοινῆς πατρίδος, ὡς ὁ προμνησθεὶς Κ. Τσαβέλλας μετὰ τῶν συντρόφων του.

Ἐκ τῶν δύο χιλιάδων Ἑλλήνων ἐθυσιάσθησαν ὀκτακόσιοι εἰκοσιπέντε συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀποκεφαλισθέντων αἰχμαλώτων. Τοῦρκοι ἐσκοτώθησαν ὡς τριακόσιοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων· ἡ ἀξίότης, καὶ φήμη τῶν στρατηγῶν, καὶ στρατιωτῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἀνώτερα, καὶ ἐνδοξώτερα τοῦ Κιουταχῆ, καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ.

Ἡ διὰ τῆς ἐπιμόνου συμβουλῆς, καὶ θελήσεως τοῦ Κογχερᾶν ἐκστρατεία τοιαύτην ἔκθασιν ἔλαβε, καὶ τοιαῦτα τρόπαια ἀνήγειρε διὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς οἷα δὲν ἠξιώθησαν ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως· μάλιστα ἀπηυδισμένοι ὄντες ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους εἶχαν παρουσιασθῆ πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον οἱ ὄπλαρχηγοὶ Τουρκαλβανοὶ ζητοῦντες τοὺς μισθοὺς των, καὶ τὴν ἀδειαν ν' ἀναχωρήσου· δι' ὅσον ἐπάσχισε νὰ τοὺς καταπέισῃ νὰ μείνωσιν, ἀπέτυχεν.

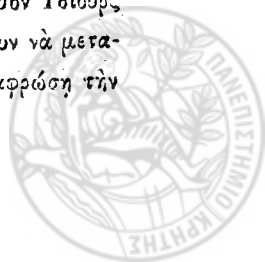

τοὺς ἐπαρακάλεσεν ἐσχάτως νὰ συγκροτήσωσιν ἀκόμη μίαν μάχην πανστρατιᾶ εἰς τὰ, κατὰ τὸν Πειραιᾶ πλησιέστερα ὀχυρώματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰ μὲν νικήσωσι, νὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὰς ἰδίας τῶν θέσεις ἐξακολουθοῦντες τὴν πολιορκίαν τούναντίον, ἀναχωροῦσιν ἔπειτα ὅλοι ἐκ συμφώνου χωρὶς νὰ γείνη προλαβόντως ἢ διάλυσις τῆς πολιορκίας ἄτακτος, καὶ κατησχημένη· ἐπίσθησαν οἱ Τουρκαλβανοὶ, καὶ ὑπεσχέθησαν ἐκ συμφώνου νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαταγὴν τοῦ μ' ὅλην τὴν προθυμίαν, καὶ ζῆλον, ἀλλὰ (κατὰ κακὴν τύχην τῶν Ἑλλήνων) τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐμελλον νὰ κινηθῶσιν οἱ Τοῦρκοι, τὴν αὐτὴν (24 Ἀπριλλίου) εὐρέθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπροσδοκῆτως εἰς τὰ πλάγιά των, καὶ ὑπέφεραν τὰ ὅσα ἐδίδηγήθημεν ἦτο πιθανότατον νὰ δοκιμάσωσι φθορὰν οἱ Τοῦρκοι, ἂν οἱ Ἕλληνες παρευρίσκωντο εἰς τὰ, κατὰ τὸν Πειραιᾶ πρῶτα ὀχυρώματα, καὶ ὁ Κιουταχὴς ἐνήργει τὸ σχέδιόν του.

Πρὶν ἀποβῶσιν ἀπὸ τὰ πλοῖα οἱ διασωθέντες, ὤρμησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ κτυπήσωσι τὰ, εἰς Πειραιᾶ μείναντα σώματα τὰ ὅποια πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένου κινδύνου, ἀφίσαντα εὐκαίρα τὰ μὴ ἀλλήλοις βοηθούμενα ὀχυρώματα, περιωρίσθησαν εἰς δύο μόνα, εἰς τὸν μεταξὺ δηλαδὴ Πειραιῶς, καὶ Μουνοχίαν ὑψηλὸν λόφον (Καστέλλα), καὶ εἰς τὰ ἐρίπεια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος· ἡ ὄρμη τῶν Ὀθωμανῶν ἐδείχθη πεισματώδης, καὶ μάλιστα ἐκ μέρους τοῦ ἵππικοῦ, ἀλλὰ τὸ βαθὺ σκότος τῆς νυκτός, καὶ ἡ προσεκτικὴ ὀπισθοδρόμησις τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐσυγχώρησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸν σκοπὸν των, καὶ οὕτως ἐπέστρεψαν εἰς τὰς θέσεις των μετὰ δύο ὥρῶν ἀντίκρουσιν· τὴν ἐπαύριον ἐκινήθησαν ἐκ νέου πανστρατιᾶ νομίζοντες ὅτι, οἱ Ἕλληνες διὰ τὰ προμνησθέντα τρομερὰ

συμβάντα ἔμελλον ν' ἀναχωρήσωσιν, ἢ λαβώσιν σημαντικὴν φθορὰν διὰ τὸν φόβον· τὸ πρῶμα δὲν ἔγινε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, δεῖσι καθ' ἣν στιγμὴν ἐκεῖνοι ἐρελέτουν νὰ ὀρμήσωσιν, οἱ Ἕλληνες ἐσυσκέπτοντο τὸν πλέον ἐπιτήδειον, καὶ ἀνδρείον τρόπον νὰ ἐκδικηθῶσιν τοῦ Ἀρχηγοῦ των, καὶ τῶν ἄλλων συστρατηγῶν, καὶ συναγωνιστῶν τὸ αἷμα· ἐν λόγῳ ἀπεφάσισαν νὰ πωλήσωσι πολλὰ ἀκριβὸν τὸ αἷμα των· ἐν τοσούτῳ παρῆουσιασθεῖς ὁ ἐχθρὸς ἵστατο μακρόθεν συσσωματωμένος μὴ τολμῶν νὰ κινηθῆ πανστρατιᾷ, διαιρέσας τὸ πλείστον μέρος τοῦ στρατεύματός του εἰς διάφορα σώματα συνωδευόμενα μὲ ἰππεῖς ἑπιυροβόλουν ποτὲ μὲν τὸ ἐν, ποτὲ δὲ τὸ ἄλλο ὀχύρωμα τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' αὐταὶ ἦσαν δοκιμαί, διὰ νὰ καταλάβωσιν, ἂν οἱ Ἕλληνες ἔχωσι διαθέσιν διὰ πόλεμον· πληροφορηθέντα ὀπισθοδρόμησαν καὶ συνεκεντρώθησαν· διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐνέκριναν οὔτε νὰ τὸ πυροβολήσωσιν, ἀλλ' ἔμενον ἀσάλευτοι εἰς τὰς θέσεις των, καὶ ἔτοιμοι νὰ συγκροτήσωσι γενικὴν μάχην· ὁ Κιουταχῆς ἐνοήσας τὴν ἀφοβίαν των, ἀμφισβόλλων ἐνταυτῷ καὶ διὰ τὴν τύχην τῆς μάχης ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του νήσυχως.

Μολονότι ὁ Κιουταχῆς δὲν ἐκινήθη πλέον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οὔτε αὐτοὶ ἠδύναντο νὰ τὸν βλάψωσιν, οὔτε τοὺς πολιορκημένους νὰ ὠφελήσωσι· διότι ἀπολέσαντες πολλοὶ τοὺς ὀπλαρχηγούς, συγγενεῖς, φίλους καὶ συμπατριώτας των, μὴ δυνάμενοι ἐκ τοῦ ἐτέρου νὰ τοὺς ἐκδικήσωσι, δὲν ὑπέφεραν οὔτε τὸν τόπον ἐκεῖνον νὰ βλέπωσι χωρὶς βαθεῖαν λύπην τῆς ψυχῆς των· κοινῇ λοιπὸν γνώμῃ θλου τοῦ στρατοπέδου ἐξέφρασαν πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον Ρικάρδον Τσιουρῆ τὰ πάθη των, καὶ στοχασμούς· δηλαδῆ, ἐπεθύμουν νὰ μετακομισθῶσιν εἰς ἄλλην τινὰ θέσιν, ἱκκνήν νὰ ἐλαφρώσῃ τὴν

λύπην των με σημαντικὴν βλάβην τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὠφέλειαν τῶν πολιορκουμένων· τὸν ἐπαρκαλέσαν νὰ ὑπενθυμῆσῃ τὸν Ἀρχιναύαρχον Κογχρᾶν τὸ πρῶτον σχέδιον, ἐπειδὴ ἴδε πραγματικῶς τοῦ δευτέρου τὸ τραγικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐπλήγωσε τὴν Ἑλλάδα κατάκαρδα· διὰ νὰ ἀσφαλῆσῃσι λοιπὸν τὰς ἐλπίδας τῆς, ἐκδικηθῶσι τοὺς συναγωνιστάς των, δὲν πρέπει νὰ βραδύνωσι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρώτου σχεδίου· τοῦτέστιν, ὁ μὲν Κογχρᾶν νὰ κινηθῆ κατὰ τῆς Εὐβοίας, οὗτοι δὲ ν' ἀπέλθωσι διὰ θαλάσσης εἰς τὰς Θερμοπύλας, τῶν ὁποίων ἡ φύλαξις θὰ ματαιώσῃ ὅσον ῥῆπω, τὴν διὰ ξηρᾶς κοινωνίαν, καὶ ἐπικουρίαν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπομένως ἐλευθεροῦται ἡ Ἄττικὴ, καὶ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς· σύμφωνος ὢν μὲ τὴν γνώμην τοῦ στρατοπέδου ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀνέφερεν ὅλα ταῦτα πρὸς τὸν Ἀρχιναύαρχον προθύμως, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη, ἔλαβεν ἐξ ἐναντίας ἀπάντησιν ὅτι, δὲν συμφέρει νὰ μετατοπισθῆ τὸ στρατόπεδον· οἱ Ἕλληνες, διὰ τε τὰ προβῆθέντα τραγικὰ τῶν συμβάντα, ἀπορίαν τῆς ἐκδικήσεως, καὶ ὀλεθρίαν συμβουλήν του, ἠγανάκτησαν τόσον διὰ τὴν ἀπόκρίσιν του, ὥστε ἀφοῦ τὸν ὑπέλαβον ὡς ἐπίβουλον τῆς Ἑλλάδος, ἄρχισαν ἐκ διαλλειμμάτων νὰ παρατῶσι τὸ στρατόπεδον, καὶ διαβαίνωσιν εἰς Σαλαμίνα· εἰς μάτην ἠγωνίσθη ὑπὸ διαφόρους συμβουλάς, καὶ ὑποσχέσεις ὁ Ἀρχιστράτηγος νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπιδέχτο πλέον διόρθωσιν, μόλις εἰς τὰ δύο ὀχυρώματα εἶχαν μείνη ὡς χίλιοι ἄνδρες τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐπαρκαλέσαν τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ τοὺς ἀσηκώσῃ ἐκεῖθεν ὅτι, ἡμέρα παρ' ἡμέραν δὲν θὰ μείνουν ἄλλοι, παρ' ὅσοι προτιμήσουσιν τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ἐντροπήν· οὕτως ἐμβάντες ἅπαντες διὰ νυκτὸς εἰς τὰ πλοῖα ἀπῆλθον εἰς Σαλαμίνα, ὅπου

ἔμελλαν νὰ συγκεντρωθῶσι καὶ συτκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακ-
 τέου· διότι ἐξ ἑνὸς μὲν ἔβλεπον τὸν Κιουταχὴν κατακτητὴν
 ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τοῦ ἐτέρου δὲ τὸν Αἰγύπτιον Ἰμπραῆμ
 Πασᾶ, τοῦ πλείστου μέρους τῆς Πελοποννήσου· οἱ, ἐν Ἀθη-
 ναῖς πολιορκούμενοι, ἰδόντες τὸ στρατόπεδον διαλυμένον
 ἀπελπίσθησαν· δὲν χρεωστεῖται ἴσως τόση συμπάθεια πρὸς
 αὐτοὺς, ὅση πρὸς τοὺς, ἐν Μεσολογγίῳ· διότι εἶχαν ἔτι ἰκα-
 νὰς τροφὰς, καὶ πολεμοφόδια, ἀλλ' ἡ δειλία, καὶ ἡ ἀχρεϊό-
 της τινῶν στρατιωτῶν τοῦ Γκοῦρα ὑποκινουμένη ἀπὸ τὴν
 κακοπάθειαν, καὶ ἀδυναμίαν τῶν γυναικοπαίδων ἐτάχυναν
 τὴν παράδοσιν τῶν Ἀθηνῶν· (*) ὅθεν καὶ διὰ μεσητείας τοῦ
 Γαλλικοῦ ὑποναυάρχου Δερινῆ ἐγένεον αἱ συνθήκαι μεταξὺ
 πολιορκουμένων, καὶ πολιορκουμένων, οἵτινες παραδώσαντες
 τὸ φρούριον εἰς τὸν Κιουταχὴν διέβησαν εἰς Σαλαμίνα με-
 Γαλλικὰ πλοῖα.

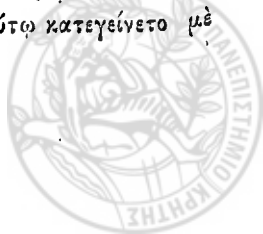
Ἀφοῦ ἡ Ἀνατολική, καὶ Δυτικὴ Ἑλλάς ὑπετάγη εἰς τὸν
 Ἀρχιστράτηγον τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς Πε-
 λοποννήτου, εἰς τὸν Αἰγύπτιον Ἰμπραῆμ Πασᾶν, τὰ πράγ-
 ματα τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἴσταντο ἐπὶ ξηροῦ-
 μόνοι οἱ Ἰδραῖοι, Σπετσῶται, καὶ Ψαρρῖανοὶ δὲν εἶχαν εἰσέ-
 τι κύφη τὸν αὐχένα, καὶ ὅσοι διέβησαν, ὡς εἴρηται, ἀπὸ
 τὸν Πειριαιᾶ εἰς τὴν Σαλαμίνα, οἵτινες συνεποσοῦντο ὡς χι-
 λιάδες τέσσαρες· οὔτοι βλέποντες τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν
 τῆς Ἑλλάδος ὠρκίσθησαν ἐγγράφως νὰ μείνωσιν ἀδιαιρέτοι

(*) Ὁ Φρούραρχος Νικόλαος Κριζώτης, οἱ ὀπλαρχηγοὶ Διονύσιος Μορφόπου-
 λος, Ἰωάννης Μαυροῦρης, καὶ τινες Ἀθηναῖοι ἐκ τῶν πρωτίστων, Ν. Ζαχαριτζᾶς,
 Μῆτρος Λέκκας, Σταῦρος Βλαχόπουλος, Σπῦρος Πεῦλος κλπ. φιλότιμοι ὄντες
 δὲν ἤθελαν συγκατανεύσῃ, ἂν τὰ προμνησθέντα αἰτία δὲν τοὺς ἠνάγκαζον.

μέχρι ἐσχάτης βανίδος τοῦ αἵματός των· διαβάντες ἐπομένως εἰς Κόρινθον, καὶ Περαχῶραν, ἐφρόντιζον νὰ ἐξουσιάσωσι τὴν Ἀκροκόρινθον, τὴν ὑποῖαν ἐκράτουν τότε τινὲς στρατιῶται τοῦ, ἐν Καλλιφρόνῃ πεσόντος Ἰωάννου Νοταρᾶ. Λαβόντες αὐτὴν ἐκαιροφυλάκτουν ὅτι, ἂν ὁ Αἰγύπτιος ἤθελε κινηθῆ κατ' αὐτῶν, ἢ ὁ Κιουταχῆς εἰσελάλῃ εἰς Πελοπόννησον, νὰ ἀποσφραγίσωσι τὸν ὄρκον των μὴν ὑποφέροντες νὰ ἴδωσι ζῶντες ἀπενκατῶν τι διὰ τὸ ἔθνος· τὸ φρόνημα, καὶ ἀπόφασίν των τὰ ἐκρονοποίησαν πρὸς τὴν Διοίκησιν, καὶ λοιποὺς κατοίκους, καὶ παροίκους ἐλευθέρους Ἕλληνας· ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ Αἰγυπτίου ἀπέβλεπε νὰ ὑποτάξῃ πρῶτον τὴν θαλάσσιον δύναμιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπομένως δὲν ἐδίσταζεν ὅτι, καὶ ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος ἔμελλεν ἀναιμωτῶς νὰ κύψῃ τὸν αὐχένα· διὸ ἠτοιμάσθη νὰ ἐκπλεύσῃ μ' ἓνα τρομερὸν στόλον συμποσούμενον ἀπὸ ἑκατὸν, καὶ ἐπέκεινα πολεμικῶν πλοίων, καὶ εἴκοσι χιλιάδων στρατιωτῶν κατὰ τῆς Ἰδρας, τῆς ὁποίας ἢ κατὰ θάλατταν, καὶ ξηρὰν δύναμιν ἦν πιθανὸν νὰ ἐδοκίμαζε φθορὰν, καὶ ἐπομένως ἐπαπηλεῖτο ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὸ τραχικὸν τέλος.

Δὲν εὐαρεστήθη φαίνεται ὁ οὐρανὸς, νὰ ἴματαιωθῶσιν οἱ ὀκταετεῖς ἀγῶνες, αἱ θυσίαι, αἱ χμαλωσίαι, καὶ τὰ καρδιοστάλακτα δάκρυα τῶν Ἑλλήνων· ἀποφάσισε τέλος πάντων νὰ πληρώσῃ τὸ, παρὰ τοῦ Ἀποστόλου ῥηθέν· « Ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· » ἔνευσε εἰς τὰς καρδίας τῶν τριῶν συμμαχῶν βασιλέων, Γαλλίας, Μεγάλῃς Βρετανίας, καὶ Ῥωσσίας, νὰ διατάξωσιν ἐκ συμφώνου τοὺς, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν πλέοντας στολάρχους των, νὰ ἐμποδίσωσι τὰ, κατὰ τῶν Ἑλλήνων φθοροποιὰ κινήματα τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου. Ὁ Αἰγύπτιος ἐν τοσοῦτῳ κατεγείνετο μὲ

τὸν πλέον δολερὸν,, καὶ ὑπουλον τρόπον νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν του, μολονότι διαταχθεὶς παρὰ τῶν βασιλικῶν Στολάρχων νὰ μὴν ἐκπλεύσῃ τῆς Σφακτηρίας δὲν ὑπήκουσε, μάλιστα καὶ τὴν σταλείσαν πρεσβεῖαν βαρβαρικῶς, καὶ παρανόμως ἐπλήγωσε διὰ πυροβόλων ὕπλων· διὸ ἀμέσως κατέκαυσαν, καὶ κατεβύθισαν τὰ πλείωτερα πλοῖα εἰς τὸν λιμένα· χάρις, καὶ εὐγνωμοσύνη αἰώνιος εἰς τὰς ῥηθείσας φιλάνθρωπους Δυνάμεις, ἰδιαιτέραν προσέτι εὐγνωμοσύνην κηρύττει ἡ Ἑλλάς εἰς μίαν τῶν τριῶν, ἐν δρακί τῆς ὑποίας ἐκαλύπτετο ὁ Σωστικὸς χρησμὸς τῆς· ἄλλοι πολυπραγμονέστεροι, καὶ κριτικοὶ αἷ περιγράψωσιν ἀκριβέστερα τὰ τοιαῦτα συμβάντα, ἐγὼ ἐπιστρέφω πάλιν τὸν λόγον μου εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου εἶναι τῆς ἱστορίας τὸ ἀντικείμενον.

Ἀκούσαντες οἱ ὄπλαρχηγοὶ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σφακτηρίας γεγυνοῖαν τῇ ὀγδῷ Ὀκτωμβρίου, 1827, ἐδόξασαν τὸν Θεὸν ἀπορρίψαντες πᾶσαν ὑπόνοιαν, καὶ ἐπιτιμίζαντες τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν, καὶ φιλάνθρωπίαν τῶν φιλελλήνων συμμάχων· μάλιστα ἡ προσδόκιμὴ παρουσία τοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Α. Καποδίστρια ἐνομιζέτο ἡ μόνη ἀνάστασις, καὶ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος· ὄντες πλέον ἀσφαλεῖς διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς πατρίδος, δὲν ἐφρόντιζον οὔτε περὶ πολεμικῶν κινημάτων, οὔτε σημαντικῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ἕως οὗ παραδώσουσι τὰς ἡνίας τῆς Διοικήσεως εἰς τὸν Καποδίστριαν· μεταξύ τριῶν μηνῶν τῆς παρουσίας τοῦ Κυβερνήτου συνέδησαν ἀταξίαι τινές, καὶ διχόνοιαί εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα ἐπήγαζαν ἀπὸ τὴν ἀργίαν, καὶ ἐπικρατοῦσαν ἀνωμαλίαν, ὡς εἰς τὴν ἱστορίαν μας ἀνάρμοσα τὰ παρατρέχουσα συγχωροῦντες αὐτὰ εἰς ὄσους ἐνασχολοῦνται νὰ γράψωσι τὰ πολιτικὰ συμβάντα.

(TOM. B'.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Ἀγιζεις τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια. — Βαθμὸς Στραταρχίας τοῦ Ὑψηλάντη. — Καὶ ὄργανισμὸς τοῦ στρατιωτικοῦ.

Φθάσας ὁ Κυβερνήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἔκτην Ἰανουαρίου 1828, δεχθεὶς τὰς ἠνίας τῆς Διοικήσεως, ἄρχισε νὰ σχηματίζῃ τὸ ἐσωτερικόν· οἱ Ἕλληνες ἀπηνυδισμένοι ἀπὸ τὰς πολυχρονίους ἐσωτερικὰς, καὶ ἐξωτερικὰς ταραχὰς, καὶ δεινὰ τῶν πολέμων, τρέφοντες καὶ σταθερὰς ἐλπίδας εἰς τὴν ἀξιότητά του, καὶ πατρικὴν κηδεμονίαν, ὑπετάχθησαν μ' ὄλην τὴν εὐχαρίστησιν, βέβαιοι ὄντες ὅτι, ἡ βῆσις τῆς Διοικήσεώς του μέλλει νὰ ᾔηται, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ δικαιοσύνη, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδίψα ἡ Ἑλλάς· ἀφοῦ ἐσχημάτισε τὸ ἐσωτερικὸν καταργήσας τὸ βουλευτικόν, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὀνομάσας ἄλλο Πανελλήμιον, ἔστρεψε τὴν προσοχήν του, καὶ εἰς τὸ πολεμικὸν τιμήσας τὸν Πρίγκιπα Δημήτριον Ὑψηλάντην μὲ βαθμὸν Στρατάρχου εἰς ὅλα τὰ, κατὰ ξηρὰν Ἑλληνικὰ ὄπλα διατάξας αὐτὸν νὰ κάμῃ νέον ὄργανισμὸν, ὅστις εἶναι ὁ ἐφεξῆς.

Ἀρ. 180.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔμβουν χωρὶς ἀναβολὴν εἰς κίνησιν τὰ στρατεύματα, διὰ νὰ φυλάττεται ἡ δυνατὴ τάξις εἰς τὸ στρατιωτικὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν, καὶ διὰ νὰ μὴν ἀδικῆται ὁ στρατιωτικὸς, ὅστις κά-
νει τὰ χρέη του πρὸς τὴν πατρίδα·

Προσωρινῶς διατάττει.

α'. Τὰ ἀεικίνητα στρατιωτικὰ σώματα θέλουν σχηματισθῆ εἰς χιλιαρχίας ὡς ἀκολούθως.

Ἐκάστη χιλιαρχία συγκροτεῖται ἀπὸ χιλίου ἐκατὸν εἴκοσι ἀνδρας· δηλαδὴ, ἀπὸ ἑνα χιλίαρχον, δύο πεντακοσιάρχους ὑποκειμένους εἰς τὸν χιλίαρχον, δέκα ἑκατοντάρχους ὑποκειμένους ἀνὰ πέντε εἰς τοὺς πεντακοσιάρχους, εἴκοσι πεντηκοντάρχους ὑποκειμένους ἀνὰ δύο εἰς τοὺς ἑκατοντάρχους, σαράντα εἰκοσιπεντάρχους, ὑποκειμένους ἀνὰ δύο εἰς τοὺς πεντηκοντάρχους, ὀγδοήκοντα δωδεκάρχους ὑποκειμένους ἀνὰ δύο εἰς τοὺς εἰκοσιπεντάρχους, ἑκατὸν ἐξήκοντα πεντάρχους ὑποκειμένους ἀνὰ δύο εἰς τοὺς δωδεκάρχους, ὀκτακοσίους στρατιώτας ὑποκειμένους ἀνὰ πέντε εἰς τοὺς πεντάρχους· ἕνα ὑπασπιστὴν, ἕνα γραμματέα, ἕνα ἱερέα, ἕνα ἰατρὸν, ἕνα ταμίαν, καὶ ἕνα φροντιστὴν· δύο σημαιοφόρους, καὶ δύο σαλπιστάς, ἢ τυμπανιστάς, ἀπὸ ἑνα εἰς ἑκάστην πεντακοσιαρχίαν.

β'. Οἱ στρατιωτικοὶ θέλουσι λαμβάνει ψωμί, σιτηρέσιον, καὶ μηνιαῖον μισθόν.

Ὁ χιλίαρχος, μερίδας ψωμί 8. σιτηρέσιον καθημερινόν γρόσια 8. μηνιαῖον μισθόν γρ. 260.

ὁ πεντακοσιάρχος	Μερ.	5.	Σ. γρ.	5.	Μισ. γρ.	150
ὁ ἑκατόνταρχος	»	3.		2.		100
ὁ πεντηκόνταρχος	»	2.		1. 20.		75
ὁ εἰκοσιπένταρχος	»	2.		1.		50
ὁ σημαιοφόρος	»	2.		1.		40
ὁ δωδεκάρχος	»	1. 1 2	παρ.	25		35
ὁ πένταρχος	»	1. 1 2		20		30
ὁ στρατιώτης	»	1.		15		25

	Μ.	Σ.	Μ.
ὁ ὑπασπιστῆς βαθμοῦ εἰκοσιπεντάρχου	2.	2.	50
ὁ γραμματεὺς βαθμοῦ ἐκατοντάρχου	3.	3.	100
ὁ ἰερεὺς	2.	2.	50
ὁ ἰατρὸς	3.	3.	150
ὁ ταμίας βαθμοῦ πεντηκοντάρχου	2.	3.	75
ὁ φροντιστῆς ὡσαύτως	2.	3.	75
ὁ τυμπανιστῆς	2.	1.	50

Ἡ μερὶς τοῦ ψωμίου θέλει εἶναι δράμια τριακόσια.

Τὸ ψωμίον, καὶ σιτηρέσιον θέλει δίδονται καθ' ἐκάστην, ὁ δὲ μισθὸς κατὰ τριμηνίαν.

γ'. Οἱ βαθμοὶ τῶν μὲν πεντάρχων, καὶ δεκάρχων δίδονται ἀπὸ τὸν χιλιάρχον, οἱ δὲ ἀνώτεροι βαθμοὶ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, προβαλλόμενοι ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκστρατείας.

δ'. Ὁ χιλιάρχος, καὶ οἱ, ὑπ' αὐτὸν ὄλοι ἀξιωματικοὶ εἶναι εἰς χρέος νὰ ἐπιθεωρῶσι τοὺς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των στρατιώτας, καὶ κάθε ἐβδομάδα χρεωστοῦν νὰ παρουσιάζουν εἰς τὸν ἀνώτερόν των ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των.

ε'. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ περάσῃ ἀπὸ μίαν χιλιαρχίαν εἰς ἄλλην, οὔτε νὰ ᾔναι δεκτὸς, ἐκτὸς, ἂν ὁ στρατιώτης ἔχῃ ἔγγραφον τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ χιλιάρχου του.

ς'. Κανεὶς, εἴτε ἀξιωματικὸς, εἴτε στρατιώτης δὲν εἰμπορεῖ νὰ λείψῃ ἀπὸ τὴν χιλιαρχίαν του, χωρὶς τὴν ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ Ἀρχηγοῦ του.

ζ'. Οἱ στρατιωτικοὶ ὑποβάλλονται εἰς τὸν ἀκόλουθον ὄρκον.

« Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας, καὶ ἀδιαίρετου Τριά-
 » δος νὰ χύσω καὶ τὴν ὑπερινήν σαλαγματίαν τοῦ αἵματός
 » μου, ὑπερασπιζόμενος ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τὴν ἱεράν ἡμῶν
 » ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς κοινῆς πατρίδος,
 » καὶ ὑποστηρίζων τοὺς νόμους της.

» Ὁρκίζομαι νὰ ὑποτάσσωμαι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἐξο-
 » χωτάτου Κυβερνήτου, καὶ τῶν ἀρχηγῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν
 » τῶν ὁποίων ἤθελε μὲ διορίση.

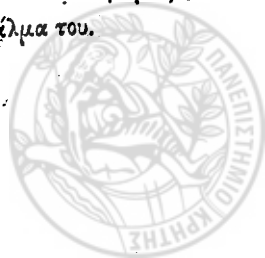
» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ πράξω οὐδὲ μίαν βλάβην ἐναντίον τῶν
 » συμπολιτῶν μου, τῶν ὁμοπίστων μου, καὶ κανενὸς ἄλλου
 » ἀνθρώπου.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ φονεύσω, νὰ μὴ κλέψω, νὰ μὴν ἀρπάξω,
 » καὶ νὰ μὴ δεῖρω.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ φύγω ἄνευ ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκ-
 » στρατείας, οὐδὲ νὰ παραβῶ εἰς τὸ παραμικρὸν τὸν ἱερὸν
 » τοῦτον ὄρκον, καὶ νὰ ὑπόκειμαι εἰς ὅλην τὴν αὐστηρότητα
 » τῶν στρατιωτικῶν νόμων. »

γ'. Ὁ ὄρκος οὗτος θέλει γένηται ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου
 παρόντων ἱερέων, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ Κυβερνήτου, καὶ εἰς
 ἔλλειψιν αὐτοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ ἀνωτέρου Ἀρχηγοῦ, ἀπὸ ὅλους
 ἐν γένει τοὺς στρατιωτικούς.

δ'. Ὅποιος στρατιωτικὸς λειποτακτῆσῃ ἀπὸ τὴν θέσιν,
 εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε διωρισθῆ, ὁ μὲν ἀξιωματικὸς καταβιβά-
 ζεται τοῦ βαθμοῦ του, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀπλοῦ
 στρατιώτου, ὁ δὲ στρατιώτης μέχρι τοῦ δωδεκάρχου κατα-
 δικάζεται νὰ δουλεύῃ ὡς ἐργάτης ἄοπλος εἰς τὰς ὑπηρεσίας
 τοῦ στρατοπέδου καὶ χωρὶς μισθόν, εἰμὴ μόνον μὲ ψωμί,
 ἀπὸ ἓνα μῆνα, ἕως ἓνα χρόνον, κατὰ τὸ σφάλμα του.

ι. Ὅποιος στρατιωτικὸς εὐρεθεὶ ἔνοχος προδοσίας, ἢ κατὰσκοπος, καταδικάζεται εἰς θάνατον.

ια. Ὅποιος ἀξιωματικὸς ἀρπάσῃ, κλέψῃ, ἢ προξενήσῃ φθορὰν, ἢ ζημίαν εἰς κατοικίαν, ἢ εἰς κτήματα τῶν κατοίκων τοῦ τόπου, ὅπου διατρίβει, ἢ διαβαίνει, ἢ ὀδηγήσῃ τοὺς, ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας εἰς παρόμοια, ἢ βλάβῃ ἀνθρώπων, χάνει τὸ βαθμὸν του, καὶ γίνεται ἀπλοῦς στρατιώτης, ὑποχρεούμενος νὰ πληρώσῃ καὶ τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν, ὁ δὲ ἀπλοῦς στρατιώτης ἂν ὑποπέσῃ εἰς τὰ ἴδια σφάλματα, ξαρματώνεται ἔμπροσθεν τοῦ χιλιάρχου του, καταδικάζεται ν' ἀποδώσῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ τὴν τιμὴν τοῦ πράγματος, καὶ νὰ δουλεύσῃ ὡς ἐργάτης εἰς τὸ στρατόπεδον μὲ μόνον ψωμί.

ιβ'. Ὁ φονεὺς καταδικάζεται εἰς θάνατον.

ιγ'. Ὅποιος στρατιωτικὸς βιάσῃ γυναῖκα καταδικάζεται εἰς φυλακὴν ἀπὸ τρεῖς μῆνας ἕως ἓνα χρόνον, καὶ εἰς χρηματικὴν ποινὴν ἀπὸ ἑκατὸν γρόσια ἕως ἑξακόσια· ἂν ἦναι κόρη, εἰς διπλάσιαν ποινὴν σωματικὴν, καὶ χρηματικὴν, καὶ, ἂν ἐκ τῆς βίας ταύτης ἀκολουθήσῃ καὶ θάνατος εἰς τὴν γυναῖκα, καταδικάζεται εἰς θάνατον.

ιδ'. Ὅποιος στρατιωτικὸς ἀποδειχθῇ, ὅτι ηὔξησεν εἰς τὸν κατάλογον τὸν πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν του, ἢ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἠδίκησε κανένα, ἀπὸ τοὺς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του, γίνεται ἐκπτώτος τοῦ βαθμοῦ του, καὶ καταδικάζεται ν' ἀποδώσῃ, ὅσα δολίως ἔλαβε, καὶ κατεκράτησε.

ιε. Ὁ στρατιωτικὸς, ὅστις δὲν ὑπακούσῃ εἰς ὁποιαδήποτε προσταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἂν ἦναι ἀξιωματικὸς, χάνει τὸν βαθμὸν του, ἂν ἦναι στρατιώτης, δουλεύει εἰς τὰς

κοινὰ; τοῦ στρατοπέδου ὑπηρεσίας ἀναλόγως τῆς παρακοῆς του.

ιβ'. Ὅποιος στρατιωτικὸς σηκώσῃ χεῖρα, καὶ ἀτιμάσῃ τὸν ἀνώτερόν του, καταδικάζεται εἰς φυλακὴν ἕως ἑξήμηνας, κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνωτέρου του.

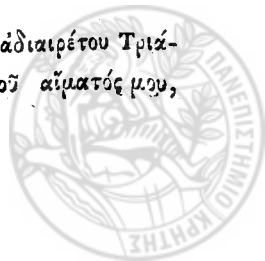
ιζ'. Ὅσοι στρατιωτικοὶ, ἢ ἀπὸ γηρατεῖα, ἢ ἀπὸ ἀσθένειαν χρονικὴν, ἢ ἀπὸ βαρείας πληγᾶς, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν δούλευσιν, βιασθῶσι νὰ παραιτηθῶσι, θέλουσι λαμβάνει τὸν μισθὸν τῶν μόνον· ὅσοι δὲ ἀποθάνωσι, καὶ ἀφίσωσι χήρας, καὶ ὄρφανὰ, θέλει δίδεται τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ τῶν εἰς τὴν οἰκογενεῖάν των· ἢ χάρις αὕτη τόσον διὰ τοὺς παραιτουμένους, ὅσον καὶ διὰ τὰς χήρας, καὶ ὄρφανὰ, θέλει λαμβάνει αὐξήτιν ἀναλόγως μὲ τὸν καιρὸν, καὶ μετὰς ἐκδουλεύσεις των.

ιη'. Ἐκτὸς τῶν χρηματικῶν δωρεῶν, προξίβασμῶν, καὶ τιμῶν, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς τὴν ἀνδρείαν, καὶ πειθρχίαν τῶν στρατιωτικῶν, θέλει ἀνταμείβονται πρὸς τούτοις ὅσοι στρατιωτικοὶ φερόμενοι τιμίως, καὶ ἀπέχοντες ἀπὸ κάθε κατάρχησιν κατὰ τῆς τιμῆς, ἀσφαλείας, καὶ ἰδιοκτησίας τῶν πολιτῶν, ἐλκύσωσι τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἐμπιστοσύνην, καὶ ἀγάπην τῶν ἐγκυτοίκων τῆς ἐπαρχίας, τῆς πόλεως, καὶ τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ἑποῖον εὐρεθῶσιν, ἢ περάσωσιν.

ιθ'. Ὁ Στρατάρχης χρεωστῆ νὰ κάμῃ ἔμπροσθεν τοῦ Κυβερνήτου τὸν ἀκόλουθον ὄρκον.

Ὁρκος τοῦ Στρατάρχου.

• Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας, καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος; νὰ χύσω καὶ τὴν ὑστερινὴν ρανίδα τοῦ αἵματός μου,

» υπερασπιζόμενος ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τὴν ἰσρὰν ἡμῶν ὀρ-
 » θόδοξον πίστιν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μου, καὶ
 » ὑποστηρίζων τοὺς νόμους τῆς.

» Ὀρκίζομαι νὰ ὑποτάσσωμαι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἐξο-
 » χωτάτου Κυβερνήτου.

» Ὀρκίζομαι μὴτε νὰ συγχωρήσω, μὴτε νὰ λάβω μέρος
 » εἰς κανενὸς εἴδους κατάχρησιν, καὶ νὰ διατηρήσω τὴν δυ-
 » νατὴν εὐταξίαν εἰς τὰ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου στρατεύματα·
 » ἂν δὲ παραβῶ εἰς τὸ παραμικρὸν τὸν ἱερὸν τοῦτον ὄρκον,
 » νὰ ὑπόχημαι εἰς ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν στρατιωτικῶν
 » νόμων. »

κ'. Ἡ παροῦσα διάταξις θεμελιούται εἰς τὰς βάσεις τοῦ
 ὅσον οὐπω ἐκδοθησομένου στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ, ὅστις
 θέλει ἰσχύει προσωρινῶς μέχρι τῆς συστηθησομένης ἔθνο-
 συνελεύσεως.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 7 Φεβρουαρίου 1828.

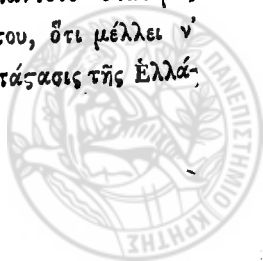
Ὁ Κυβερνήτης

Ι. Α. ΚΑΠΟΛΙΣΤΡΙΑΣ.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

Διὰ τὴν ἀσφάλειαν, εὐταξίαν, καὶ εὐνομίαν τῆς πατρί-
 δος, τὸ στρατιωτικὸν ἐθυσίασεν ἱκανὴν φιλοτιμίαν, ἐκτὸς
 τούτου, ἀπεφάσισε νὰ κάμη νέας θυσίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλ-
 λάδα διὰ τὴν ἐλευθέρωσίν τῆς, τρέφον πάντοτε σταθερὰς
 ἐλπίδας εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Κυβερνήτου, ὅτι μέλλει ν'
 ἀνταμείψῃ τοὺς ἀγῶνας του καθ' ὅσον ἢ κατάσσει τῆς Ἑλλά-

δες συγχωρέσαι· ἐσχηματίσθησαν ἐν τοσούτῳ εἰς τὴν Τροί-
 ζῆνα τέσσαρες χιλιαρχίαι, τὴν πρώτην ᾠδήγει ὁ Κίτσος Τσα-
 βέλλας, τὴν δευτέραν, ὁ Χριστόδουλος Χατοῦ Πέτρου Θετ-
 ταλός, τὴν τρίτην, ὁ Ἰωάννης Στράτος Ἀκκρῆνος, τὴν τε-
 τάρτην, ὁ Διαμάντης Ζέρβας Σουλιώτης· ταύτας παραλαβὼν
 ὁ Στρατάρχης διέβη εἰς Μέγαρα, ὅπου ἐσχημάτισε καὶ ἄλ-
 λας πέντε ἐκ διαλειμμάτων, διωρίσας χιλιάρχους τὸν Νικό-
 λαον Κριζώτην Εὐβοέα, τὸν Βίσσον Μαυροβουνιώτην, τὸν
 Τόλιον Λάζον Ὀλύμπιον, τὸν Γεώργιον Δουβουνιώτην, καὶ
 τὸν Διονύσιον Μορφόπουλον Ἰθακήσιον· οὗτοι πάντες μετὰ
 τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ στρατιωτῶν πνέοντες ἐκδίκησιν κατὰ
 τῶν Τούρκων, ἀνανέωσαν τὸν πρῶτον ἐνθουσιασμὸν τῆς Ἐπα-
 ναστάσεως, ἀνυπόμονοι ὄντες νὰ στρατεύωσι διὰ τὴν ξηρὰν·
 ἀλλὰ τὰ φρονήματα, καὶ οἱ σκοποὶ τῶν πολεμικῶν δὲν ἦσαν,
 φαίνεται, σύμφωνα μὲ τὰ βουλευμάτα τοῦ Κυβερνήτου, καθὼς
 τὰ πράγματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ θέλουσι μᾶς τὸ ἀποδείξει ἐπο-
 μένως· μολοντοῦτο δὲν ἠγανάκτουσαν τόσον κατὰ τοῦ Κυβερ-
 νήτου, ὅσον κατὰ τοῦ Ἰπουργοῦ τοῦ πολέμου, καταχρωμέ-
 νου τὰς διατάξεις τοῦ στρατιωτικοῦ διοργανισμοῦ. Κατὰ
 τὴν ἐποχὴν ταύτην διέταξεν ὁ Κυβερνήτης τὸν Κίτσον Τσα-
 βέλλαν νὰ στρατεύσῃ μὲ τὴν χιλιαρχίαν του διὰ τὸ Λοιδω-
 ρίκι, καὶ διώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς, εἰς ἐκείνας τὰς Ἐπαρχίας εἰσ-
 βαλόντας Τουρκαλθανούς· ἡ δύναμις του δὲν ἦτον βέβαια
 ἱκανὴ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τοιοῦτον κίνδυνον· πρῶτον, διότι ἔμ-
 βαίνεν εἰς τὸ κέντρον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἦν ὑποκείμενος νὰ
 πολιορκηθῇ ἀπὸ τὰ, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν, καὶ Δυτικὴν Ἑλ-
 λάδα, καὶ Θεσσαλίαν ἐπιπολάζοντα Ὀθωμανικὰ στρατεύμα-
 τα· δεύτερον, μακρὰν ὦν τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου δυσκό-
 λως ἐλάμβανεν ἐπικουρίαν εἰς ἀνάγκην κατεπεύγουσαν· ὑπή-

κρυσσε μολαταῦτα, καὶ ἀμέσως ἐκτέλεσε τὴν διαταγὴν προθυμότητα· κἀνεὶς δὲν ἐπίστευεν αἰσίαν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀλλ' ἢ ἀνδρεία, ἢ δραστηριότης, ἢ φρόνησις, καὶ τὸ ἐμπειροπόλεμον τοῦ Τσαβέλλα, σύμφωνα μὲ τοὺς, ὑπὸ τὴν ἑδηγίαν του ἀξιωματικούς, καὶ στρατιώτας ἑκατόρθωσαν νὰ ἀποβάλωσι διὰ τῶν ὄπλων ἀπὸ πολλὰς Ἐπαρχίας τοὺς Τουρκαλβανούς, ματαιώσωσι ταυτοχρόνως καὶ τὰς συνδραμούσας ἐπικουρίας· ἢ, μετὰ εἰκοσιτρεῖς ἡμέρας ἐκστρατευσίς τῆς τρίτης χιλιαρχίας, καὶ συσσωμάτωσις αὐτῆς μετὰ τῆς πρώτης συνετέλεσε νὰ καθαρίσωσι διόλου τὰς Ἐπαρχίας ἀπὸ τὴν λύμην τῶν Τουρκαλβανῶν.

Μετὰ ὀκτῶ μηνῶν ἐν Μεγάρῳι διατρίβην τοῦ στρατοπέδου, καὶ συνεχεῖς παρακλήσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Κυβερνήτην, μόλις ἐξεδόθη διαταγὴ πρὸς τὸν Σρατάρχην νὰ στρατεύσῃ διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα μὲ τρεῖς μόνον χιλιαρχίας, τῶν χιλιαρχῶν, Γεωργίου Δουβουνιώτου, Βάσσου Μαυροβουνιώτου, καὶ Διονυσίου Μορφοπούλου· ἐκτὸς τούτων καὶ μὲ ἄλλους πεντακοσίους τῆς φρουρᾶς του, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦν ὁ Νικόλαος Στράτος· δὲν ἦτον ἰκανὴ ἡ δύναμις αὐτὴ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα κατακυριευμένην οὔσαν καὶ ὑποδεδουλωμένην ἀπὸ τριπλάσιον ἀριθμὸν Τούρκων, ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ Θεσσαλία, καὶ Εὐβοία, ἀνάγκης ἐπείγουσας ἐπεμπον ἀκολούτως νέας δυνάμεις εἰς ὅλας τὰς θέσεις· ἢ ἀνδρεία, ἢ εὐτολμία, καὶ τὰ στρατηγικὰ του ἐπιχειρήματα συνετέλεσαν νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ μ' ὀλίγους κινδύνους, μολονότι ἐσωθεύοντο μὲ συνεχεῖς ἐσωτερικὰς ἀντενεργείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

*Μάχη, καὶ κυρίευσις τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Σεραφείμ,
τοῦ πικλῆν Λουμπῶ, καὶ τοῦ Στεβενίκου.*

Ἐστράτευσε λοιπὸν τὴν εἰκοστὴν πέμπτην Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν, πρὸ δύο ἐτῶν, καὶ ὁ αἰὶδιμος Καραϊτσάκης· φθάσας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἐλικῶνος, καὶ χωρίον Χόστια, εὔρεν ἑκατὸν τριάκοντα Τούρκους, οἵτινες φοβηθέντες κατέφυγαν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Λουμπῶ, ὅπου, κατ' ἐπιταγὴν, τοὺς ἐπολιώρησαν τριακόσιοι Ἕλληνες ὑπ' ἑδηγίαν τοῦ χιλιάρχου Μορφοπούλου, καὶ μεθ' ἡμέρας πέντε παραδώσαντες τὰ ὄπλα, καὶ χρήματα ὅσα ἔφεραν, ἀπελύθησαν διευθυνθέντες εἰς Λειβαδίαν. Ὁ Στρατάρχης τὴν ἐπιούσαν ἀναβὰς τὸν Ἐλικῶνα ἐκ τοῦ Μεσημβρινοῦ μέρος κατέβη εἰς τοὺς Βορείους πρόποδάς του, ὅπου κεῖται τὸ χωρίον Στεβενίκος, τὸ ὁποῖον ἐφυλάττετο ἀπὸ ἑκατὸν δέκα Τούρκους, καὶ τριάκοντα ὑπομισθίου· Ἕλληνας, ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦτον Ἰωάννης τις Ζεληνωίτης· τούτους ἅπαντας, ὀρμήσαντες οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ ὄχυράματα, ἐκυρίευσαν μετὰ δέκα λεπτῶν πεισματώδη μάχην, φονεύσαντες ἐξ αὐτῶν τεσσαράκοντα τρεῖς, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσεν εἷς, καὶ δύο ἐπληγώθησαν ἀκινδύνως.

Ἡ ἄλωσις τοῦ Στεβενίκου, οὔσα θέσις ὄχυρὰ ἐπροξένησε θειλίαν, καὶ εἰς τὰς ἄλλας· δηλαδὴ, τῆς Λειβαδίας, Διστόμου, Ἀμφίσσης, Δαυλίδος καὶ Τουρκοχωρίου· τὴν ἐπιούσαν ἔπεμψεν ὁ Στρατάρχης τὸν Δουβουνιώτην μετὰ τὴν χιλιarchίαν του διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἀμφισσαν· ἐν ᾧ διέβαινε πλησίον τοῦ Διστόμου, ἐπιμείνας μικρὸν ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Τούρ-

κους, ὅτι ἐπιθύμει νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτῶν, ἂν ἔχωσιν εὐχαρίστησιν· ἡ δοκιμὴ τοῦ αὐτῆ εὐδοκίμησε, διότι ἀμέσως ἐστάλησαν πέντε διὰ συνομιλίαν, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶπε τὰ ἐφεξῆς.

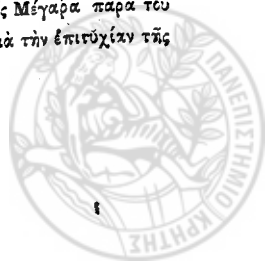
« Ἐπειδὴ καὶ εἶσθαι Ἄλβανοὶ, καὶ μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν μα-
 » ζύ σας παντοτεινὴν σχέσιν, καὶ φιλίαν, σᾶς συμβουλευῶ
 » ν' ἀφήσετε τὸ Δίστομον, καὶ ὑπάγετε εἰς τὴν Λαμίαν πρὶν
 » ἔλθῃ ὁ Στρατάρχης μὲ τὸ πολὺ στράτευμα· διότι τότε καὶ
 » νὰ παραδοθῆτε, μέλλετε νὰ χάσῃ τοῦλάχιστον τὰ ὄπλα,
 » τῶρα ὅμως σᾶς ἀφήνω ἐλευθέρους νὰ λάβετε ὅλα σας τὰ
 » πράγματα· κυττάζετε πόσα ἔπαθον ὅσοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ
 » Μοναστήριον Δουμπῶ· ἠκούσατε τὴν ἄλωσιν τοῦ Στεβε-
 » νίκου, καὶ σκοτομὸν τῶν Τούρκων· ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ
 » σᾶς γείνουν μαθήματα, καὶ ὄχι παθήματα· συμβουλευθῆτε
 » λοιπὸν τὸ συμφέρον σας καὶ δότε μοι ταχεῖαν ἀπάντησιν. »

Ἐπισρέψαντες οἱ ἀπεσαλμένοι, καὶ συμβουλευθέντες ὅλοι ὁμοῦ ἐνέκριναν νὰ βάλωσιν εἰς ἐνέργειαν τὴν συμβουλὴν τοῦ Δουβουινιάτου· τῷ ἀπεκρίθησαν ἀμέσως ὅτι εἶναι ἔτοιμοι ν' ἀφήσουν τὴν θέσιν των καὶ διαβῶσιν εἰς τὴν Λαμίαν, παρακαλοῦσι δὲ πρὸς τούτους νὰ ἐμπεριέχεται εἰς τὴν αὐτὴν συμφωνίαν καὶ ἡ φρουρὰ τῆς Δαυλίδος, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη εὐχαρίστως, καὶ οὕτω τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Λαμίαν, αὐτὸς δὲ ἀφήσας Ἑλληνικὴν φρουρὰν εἰς τὸ Δίστομον διευθύνθη εἰς Ἄμφισσαν· οἱ Τούρκοι ἀντέστησαν διὰ τινὰς ἡμέρας, ἢ διὰ συνθήκης ὅμως κυρίευσίς τῆς Λειβαδίας, Διστόμου, καὶ Δαυλίδος ἐδειλίασαν καὶ τούτους (ὄντας ἐμπόρους μᾶλλον, ἢ στρατιωτικούς, καρπούμενους ὅλα τὰ προϊόντα τῆς Ἐπαρχίας Ἄμφισσης) εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ζητήσωσι συνθήκην μὲ τὴν δικηφορὰν ὅτι, τὸ φρούριον εἰς

μόνον τὸν Ἴψηλάντην νὰ παραδώσωσιν· εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου παρὰ τοῦ χιλιάρχου ἔπεμψεν τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Γεώργιον Σκοῦφον, ὅστις ἐνταμῶς μὲ τὸν πολυορκητὴν παρέλαβον αὐτὸ, οἱ δὲ Τούρκοι διέβησαν ἀβλαβεῖς εἰς Λαμίαν καὶ Θεσσαλίαν.

Μετὰ τὸν, ἀπὸ Στεβενίκου ἀναχωρισμὸν τοῦ Δουβουνιώτου, ὁ Ἴψηλάντης συνεκρότησε πολεμικὸν συμβούλιον, διὰ ν' ἀποφασίσῃ τὴν ὁποίαν ἐσύμφερε ν' ἀκολουθήσῃ ὁδοπορίαν ἢ διαφιλονεικίῃσις διήρηκῃσεν ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας χωρὶς νὰ γείνη· ἢ σύμφωνες ἀποφασίς· διότι οἱ μὲν, Στρατάρχης, Γιώτης Δαγκλῆς, Κουζας Μάκκος, καὶ Χρ. Πεῦραιζός, ἐγνωμοδότουν ὅτι, συμφέρε νὰ κυριεύσωσι πρῶτον τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου μέχρις Ἀμφίσσης (*), δεύτερον, τὰς Θερμοπύλας, τὰς ὁποίας ὀχυρώσαντες ἀσφαλῶς, διὰ νὰ μὴν εἰσέλθῃ ἄλλη δύναμις ἐκ τῆς Θεσσαλίας, νὰ κτυπήσωσιν ἔπειτα τὸ κέντρον· δηλαδὴ, Λειβαδίαν, Θήβας, καὶ Ἀττικὴν· οἱ χιλιάρχει, Μαυροβουνιώτης, Μορφόπουλος, καὶ λοιποὶ συναξιωματοῖκοι ἐγνωμοδότησαν νὰ κυριεύσωσι πρῶτον τὴν Λειβαδίαν· ὑπερισχύουσα ἢ πλειοψηφία ἐνέκρινε ταυτοχρόνως νὰ πέμψωσι τὸν Μαυροβουνιώτην μὲ τὴν χιλιαρχίαν του νὰ δοκιμάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸ φρόνημά των· ἢ, τοῦ Δουμπῶ, καὶ Στεβενίκου νίκη, ἢ παράδοσις τοῦ Διστόμου, καὶ Δαυλίδος, ὡς προσίρηται, καὶ τὸ φιλάνθρωπον φέριμον τοῦ Στρατάρχου πρὸς τοὺς συλληφθέντας, διέχυσαν, ὡς φαίνεται, πανικὸν φόβον πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ὑπόληψιν πρὸς

(*) Τοῦτο τὸ σχέδιον ἐνεκρίθη πρὸ τῆς ἐκστρατείας εἰς Μέγαρον παρὰ τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου, ὡς σαφηματικόν, καὶ βásiμον διὰ τὴν ἐπιτύχιν τῆς ἐκστρατείας.

τοὺς Ἕλληνας· ὅθεν ἀμέσως καὶ οἱ, ἐν Λειβαδίᾳ ἐδέχθησαν τὴν εἰρήνην, καὶ παράδοσιν τῆς πόλεως, καθὼς καὶ οἱ, εἰς Ἄμφισσαν μετὰ τὴν πληροφορίαν τῆς, εἰς Λειβαδίαν εἰσβολῆς τῶν Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

Μάχη τοῦ Μαρτίου.

Μεθ' ἡμέρας δεκαπέντε διέβη ὁ Στρατάρχης εἰς Ἀράχοβαν διωρίσας πρῶτον εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας θέσεις στρατιωτικὴν δύναμιν τόσον διὰ φύλαξιν τῶν μερῶν ἐκείνων, ὅσον καὶ δι' ὀλιγώτερον βᾶρος τῶν Ἀραχοβίτων· ὁ Κριζώτης ἐτοποθετήθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ὁσίου Λουκᾶ, ὁ Ἴππαρχος Χατση Χρήστος μὲ τὸ ἵππικόν, εἰς τὰ ἄσπρα σπήτια, ὁ Δ. Μερφόπουλος, εἰς Ἀταλάντην, ὁ Βάσσος Μαυροβουνιώτης, εἰς χωρίον Μαρτίου· ἐνῶ οὗτοι παρεχέμαζον, ἀπροσδοκῆτως εἰσέβαλε διὰ τῶν Θερμοπουλῶν ὁ Μαχμούτ Πασᾶς κατὰ τὴν εἰκοστὴν τετάρτην Δεκεμβρίου συνωδευμένος μὲ πέντε χιλιάδων πεζικόν, καὶ πεντακοσίους ἵππεῖς· διευθύνθη μὲ τὴν πλέον δύναμιν ταχύτητα διὰ τὴν Λειβαδίαν, ὥστε οἱ, ἐν τῇ πόλει παρευρεθέντες πρὸ ὀλίγων ὥρῶν μαθόντες τὴν εἰσβολὴν, καὶ πλησίασμα τοῦ μολις ἔσωσαν ἐκυτοῦς διὰ τῆς φυγῆς εἰς τὰ πλησιέστερα δάση, καὶ βουνα· στρατοπεδεύσας ἀπῆλθε τὴν τρίτην ἡμέραν εἰς τὰς Θήβας νὰ συσκευθῆ μετὰ τοῦ Οὐμέρ Πασᾶ Καρύστου περὶ πολεμικῶν κινήματων, ἐμπειροπολέμου ὄντος αὐτοῦ, καὶ γνώσεις τοπικὰς, καὶ τῶν διατρεχόντων εὐκρινεστέρας ἔχοντος· ἐνέκριναν λοιπὸν ἐκ συμφώνου νὰ κτυπήσῃ κατ' ἀρχὰς ὁ Μαχμούτ Πασᾶς τὸν Μαυροβου-

νιώτην, μετὰ δὲ τοῦτο, τὰ λοιπὰ σώματα, ὡς ἡ περίστασις ἔμελε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ· δὲν ἐβράδυνε νὰ μάθῃ τὸ σχέδιον τῶν Πασάδων, καὶ νὰ τὸ γνωστοποιήσῃ ἀμέσως πρὸς τὸν Στρατάρχη· τὴν εἶδεν ταύτην νομίσας ὁ Στρατάρχης ὡς ἀδέσποτον, ἢ μᾶλλον στρατήγημα τῶν Πασάδων δὲν ἔδωκε κατ' ἀρχὰς τὴν ἀνήκουσαν πίσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ χιλιάρχου, ἀλλ' ἐπληροφορήθη ταυτοχρόνως ἀπὸ ἀναφορὰν τοῦ Ν. Κριζώτου, πρὸς ὃν καταφυγόντες δύο ἰππεῖς λειποτάχται ἐξέφρασαν τὸν σκοπὸν τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ· ὁ Στρατάρχης διέταξε παρευθὺς τὸν Μαυροβουνιώτην νὰ ὀχυρωθῇ, καὶ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν μετὰ τὴν συνήθη Ἑλληνικὴν ἀνδρείαν, τὸν δὲ Μορφόπουλον ν' ἀφήσῃ τὴν Ἀταλάντην, καὶ συσσωματωθῇ ἄνευ μικρᾶς ἀναβολῆς μετὰ τὸν Μαυροβουνιώτην εἰς τὸ Μαρτίνον, ὅπου μέλλει νὰ συγκροτηθῇ ἡ μάχη· ἢ, πρὸς τὸν Μορφόπουλον διατάγῃ τοῦ Ἰψηλάντη δὲν ἐνεργήσῃ διόλου, ἡμεῖς μὴν ἔχοντες σαφεῖς πληροφορίας περὶ τούτου, οὔτε εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ ῥηθείσας κατηγορίας ἐπιστηριζόμενοι, δὲν τολμῶμεν νὰ ἐλέγξωμεν τὸν ἄνδρα ἀποδειχθέντα φιλότιμον εἰς ἄλλας συμπεσοῦσας περιστάσεις τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος· ὁ Μαυροβουνιώτης ἐν τοσοῦτῳ ἀφοῦ ὠχύρωσε τὰς ἀναγκαῖας θέσεις καθ' ὅσον ἡ χρεῖα τὸν ὠδήγει, ἔπεμψε διαφόρους ἐμπροσθοφυλακὰς πρὸς γνῶσιν τῆς ὁδοῦ ἐκείνης, δι' ἧς ὁ ἐχθρὸς διευθύνετο κατ' αὐτοῦ, μαθὼν ὅτι ἐπλησίαζε πρὸς τὸ μέρος τῆς Λούτσας, διέταξε τὸν πρῶτον πεντακοσίαρχον νὰ κινηθῇ κατ' αὐτοῦ μετὰ διακοσίους στρατιώτας πρὸς παρατήρησιν τῶν κινήματων του· ἰδὼν αὐτὸν στρατοπεδεύσαντα, καὶ διανυκτερεύσαντα εἰς Λούτσαν, ἐπέστρεψε εἰς Μαρτίνον· ἐνισχύσας, ὡς εἴρηται, ὁ Μαυροβουνιώτης τ' ἀναγκαῖα ὀχυρώματα διέταξε τὸν πρῶτον πεντακοσίαρχον Τριαντάφυλλον

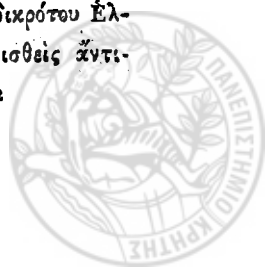
Τσουρά νὰ φυλάξῃ τὰ ἀκρινὰ σπήτια, τὸν δεύτερον, Ἰωάννην Κλίμακα, τὸ κέντρον τοῦ χωρίου διὰ νὰ ὑπερασπίξῃ τὰ νῶτα τοῦ πρώτου, αὐτὸς δὲ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ἑκατὸν ἐπιλέκτους στρατιώτας περιεφέρετο εἰς τὰ ὀχυρώματα ὡς δύναμις ἐπικουρική.

Πρωίως γινομένης ἐφάνη ὁ ἐχθρὸς ἐρχόμενος ἐκ τοῦ δυτικοῦ μέρους τοῦ χωρίου, ὁ Παῶς ἦν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἰππικοῦ, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ ὠδήγουν τὸ πεζικόν, ἀφοῦ ἐστάθη πυροβόλου βολῆς διάστημα ἐκύτταξε περιέργως τὰ Ἑλληνικὰ ὀχυρώματα, συσσωματωθέντες ἐπομένως προσηύχοντο κατὰ τὸ σύνθηες, μετὰ δὲ τὴν προσευχὴν ἀποσπᾶσαντες τὰ ξίφη ὤρμησαν μεγαλοφωνοῦντες· μολονότι οἱ Ἕλληνες διὰ τοῦ συνεχοῦς πυροβολισμοῦ τοὺς ἀντέκρουσαν ἀνδρείως, ἐκεῖνοι διὰ τῆς πρώτης πεισματώδους ὀρμῆς ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ χωρίου ἐλπίζοντες νὰ εὕρωσι κενὰ τὰ σπήτια, καὶ ἐμβάντες νὰ κτυπήσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἀπαντήσαντες καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἰδίαν ἀντίστασιν, παρατηρήσαντες ἐντ' αὐτῷ καὶ τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν των, μετὰ δύο ὥρων ἀμυντικὴν μάχην ἐτράπησαν ἀτάκτως εἰς φυγὴν, οἱ Ἕλληνες ἐξεληθόντες τῶν ὀχυρωμάτων· ἐδίωξαν αὐτοὺς ἕως εἰς τὴν λάσπην· ἐφόνευσαν ὑπὲρ τοὺς πενήκοντα ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐτραυματίσθησαν τρεῖς ἀκινδύνως, ἔλαβον ἱκανὰ λάφυρα ὀπλων, φορητῶν ζώων, χρημάτων, καὶ τρεῖς σημαίας· οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἐδείχθησαν χωρὶς ἐξαίρεσιν ἀνδρεῖοι· καθ' ἣν στιγμὴν κατεδιώκοντο οἱ ἐχθροὶ ἀπροσδόκητος θύελλα μετὰ ψυχροτάτου ἀνέμου, καὶ χιόνος ἐσυνώδευσεν αὐτοὺς, τοὺς δ' Ἕλληνας ἐβίασε νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰς πρώτας των θέσεις ψάλλοντες τὰ ἐπινίκεια.

Ἀκούσας ὁ Οὐμὲρ Πασᾶς τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων ἀνεχώρησεν ἀμέσως διὰ τὴν Εὐβοίαν ἀφίσας ἱκανὴν φρουρὰν εἰς τὰς Θήβας· εὐαγγελισθεὶς ἐκ τοῦ ἐτέρου ὁ Στρατάρχης τὸν θρίαμβον τοῦ Μαυροβουνιώτου ἠτοιμάζετο καὶ ὁ ἴδιος νὰ κινηθῆ κατὰ τοῦ Μαχμουτ Πασᾶ· ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος, καὶ ἡ ἄλλειψις τροφῶν, καὶ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ πρώτου ἐμπόδισε, καὶ τοῦ δευτέρου τὸ στρατόπεδον διέλυσε, καὶ ἐβίβασε νὰ φύγῃ ἀτάκτως, μηδενὸς διώκοντος, διὰ τὴν Λαμίαν, καὶ μὲ σημαντικὴν καθ' ὁδὸν ζημίαν φορτηγῶν ζώων, καὶ ἀσθενῶν στρατιωτῶν.

Οἱ θρίαμβοι οὗτοι τοῦ Ἱψηλάντη ὅσον ἐχειροκροτοῦντο ἀπὸ τὸ ἔθνος, καὶ ἐκτείνοντο αἱ ἐλπίδες τοῦ διὰ τὰ περαιτέρω, τόσον αἱ καρδίαι τινῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως ἔπασχον ἀπὸ παλμούς ἀντιζηλίας, καὶ ἀντενεργείας κατ' αὐτοῦ· ἰδοῦσα ἡ Κυβέρνησις ἐλευθέραν σχεδὸν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Τούρκους, ὁμοίως, καὶ τὴν Δυτικὴν ὀδηγοῦντος τοῦ στρατηγοῦ Ρ. Τζιούρζ Ἄγγλου, ἐνέκρινε νὰ διωρίσῃ τὸν Αὐγ. Α. Καποδίστριαν γενικὸν πληρεξούσιον τῶν ὄπλων, καὶ ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος· ἀνθρώπον ἄπειρον διόλου τῶν πολεμικῶν, καὶ πολιτικῶν, μικρόνουν, ψοφοδεῆ· διὰ νὰ μὴ δείξῃ εἰς τὰ ὄμματα τῆς Εὐρώπης, ὅτι τὸν ὑψώνει εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν αὐθαιρέτως, ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διαταγῆς τῆς ὅτι, κατ' αἴτησιν ὄλων τῶν πολεμικῶν, καὶ πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος διορίζει τὸν Αὐγουστίνον Καποδίστριαν γενικὸν πληρεξούσιον τῶν πολεμικῶν, καὶ πολιτικῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ οὔτε πολεμικὸς, οὔτε πολιτικὸς τις ποτὲ τὸν ἐζήτησεν· ἐντοσοῦτω πλεύσας, περισοχισμένος μὲ τοιοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν, διὰ τοῦ δικρότου Ἑλλάς, ἔφθασεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, λιμενισθεὶς ἄντι-

κρυς τῆς Ἀντικύρρας, (μετόχι τοῦ ὀσίου Λουκά) ἀπέβη εἰς τὴν Ξηρὰν, ὅπου ἀπῆλθεν ὁ Ὑψηλάντης, καί-τινες ὀπλαρχηγοὶ εἰς προῦπάντησιν, καὶ δεξιῶσιν τοῦ πληρεξουσίου τῆς Ρούμελης· ἔπειτα ἀπὸ τὰς κοινὰς, καὶ συνήθεις ὀμιλίας, ἀνέφερον ὁ Στρατάρχης προφορικῶς τὴν κατάστασιν τοῦ στρατιωτικοῦ, καὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι διατρεχόντων, ὁ πληρεξούσιος ὀλίγην ἀκρόασιν ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους του, ὡς ἐπομένως γνωσθήσεται· ἀποχωρισθέντες ἐκεῖθεν, ὁ μὲν πληρεξούσιος ἀπῆλθε διὰ θαλάσσης εἰς τὸν λιμένα Ἀμφίσσης, (Σκάλαν), ὁ δὲ Στρατάρχης διὰ Ξηρᾶς εἰς Ἀράχοβαν· αἱ ἀλλόκοτοι διαταγαὶ τοῦ πληρεξουσίου ἐπέμποντο ἀλλεπάλληλοι πρὸς τοὺς πολεμικοὺς, καὶ πολιτικοὺς, τὰς ὁποίας ἂν ἐξηγήσωμεν λεπτομερῶς, καὶ δυσπιστίαν, καὶ πάθος ἴσως θέλομεν δεῖξῃ πρὸς τὸν ἀναγνώστην· δὲν δυνάμεθα ὅμως ἐκ τοῦ ἐτέρου νὰ σιωπήσωμεν τὰς ἐκ τούτων προκυψάσας σημαντικὰς πρὸς τὴν πατρίδα ζημίας.

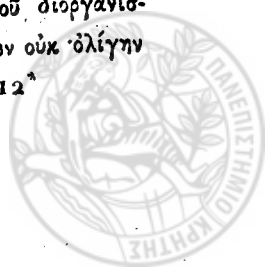
Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπάτησεν ὁ πληρεξούσιος τὴν Ξηρὰν, ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, ὡς προείρηται μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, (ἐκτὸς Ἀττικῆς, καὶ Βοιωτίας) ἦν ἐλευθέρη ἀπὸ Τούρκους· ὁ Στρατάρχης ταυτοχρόνως ἠτοίμαζε νὰ πέμψῃ δύο χιλιαρχίας εἰς τὴν Εὐβοίαν νὰ ἐπαναστατήσουν τοὺς κατοίκους, καὶ πολιορκήσωσι τὸ φρούριον, αὐτὸς δὲ μετ' ἄλλας δύο, νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἡ κυρίεσις ἀμφοτέρων ἦν σχεδὸν ἀναμφίβολος· διότι ἐστενοχωροῦντο ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν, μόλις εὕρισκον ν' ἀγοράσουν ψωμὶ, καὶ τοῦτο ἀνὰ τέσσαρα ἡμισυ γρόσια τὴν ὀκτ' ὁ πληρεξούσιος σκοπὸν ἔχων νὰ γνωρισθῇ πολιορκητῆς τῆς Ναυπάκτου, οὐ μόνον τὸ σχέδιον ἀναίρεσεν, ἀλλὰ δύο ἀκόμη χιλιαρχίας, καὶ τὸ ἰππικὸν

τοῦ ἀφαίρεσε· βλέπων ὁ Στρατάρχης τὸ ἀνόητόν του κίνημα ἐξέφρασε πρὸς αὐτὸν τὰ ἐφεξῆς.

« Κύριε! ἂν ἔχετε σκοπὸν νὰ κυριεύσετε τὴν Ναύπακτον
 » μὲ ἔφοδον, δὲν σᾶς ἀρκοῦν οὔτε δέκα χιλιαρχίας, ἐὰν δὲ,
 » νὰ τὴν πολιορκήσετε, ἀρκεῖ μία· διότι οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ
 » ἐχθροὶ δὲν εἶναι πλειότεροι τῶν πεντακοσίων ἐνόπλων,
 » καὶ τὸ κυριότερον, οὔτ' ἐλπίδα τινὰ ἐξωτερικῆς ἐπικου-
 » ρίας προσμένουσι, ἐπειδὴ τὸ στενὸν τῆς Ἀκαρνανίας, Μα-
 » κρονόρον, φυλάττεται ἀπὸ τὰ, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ρικάρ-
 » δου Τζιούρζ Ἑλληνικὰ ὄπλα, ὡς αἱ Θερμοπύλαι, ἀπὸ τὰ
 » ἰδικά μας· τούτου ἕνεκα ἡ Ναύπακτος μέλλει νὰ παραδοθῆ
 » χωρὶς πόλεμον, καθὼς καὶ τὸ Μεσολόγγιον· ἡ ἄλωσις τῶν
 » Ἀθηνῶν, καὶ Εὐβοίας εἶναι, τὰ σημαντικώτερα, καὶ σω-
 » τηριωδέστερα μέτρα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐτι μᾶλλον τῆς
 » Εὐβοίας. »

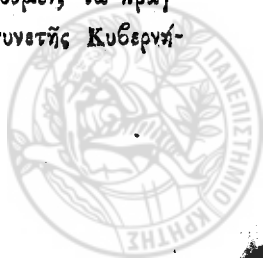
Ἐπίμων ὁ πληρεξούσιος εἰς τὴν γνώμην του, δὲν ἐπέισθη εἰς τοὺς ὀρθοὺς λόγους τοῦ Ὑψηλάντη, διὰ νὰ τὸν ἀναπαύσῃ ὁμως κατὰ τὸ φαινόμενον, τῷ ὑπεσχέθη μεταξὺ δεκαπέντε ἡμερῶν νὰ πέμψῃ ὀπίσω τὰς δύο χιλιαρχίας, καὶ τὸ ἱππικόν, διὰ νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιόν του, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐτέρου διέσπειρε σχίσματα εἰς τὰς χιλιαρχίας τοῦ Ν. Κριζώτη, καὶ Ι. Στράτου ὑποσχόμενος προβιβασμούς, καὶ χρηματικὰς δόσεις, διὰ νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ, καὶ ἐκνευρίσῃ, εἰ δυνατόν, διόλου τὸν Στρατάρχην ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν· ἴσχυσαν αἱ ραδιουργίαι ν' ἀποσπάσωσι τρεῖς ἐκ τῆς πρώτης καὶ τέσσαρας ἐκ τῆς δευτέρας χιλιαρχίας ἑκατονταρχίας, τὰς ὁποίας ὁ πληρεξούσιος ἐδέχθη εὐχαρίστως καταπατήσας αὐθαιρέτως τὸ ἑννατον ἄρθρον τοῦ στρατιωτικοῦ διοργανισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως· ἡ πράξις αὕτη ἐπέφερον οὐκ ὀλίγην

ἀταξίαν καὶ ἀπειθείαν εἰς τὸ στρατιωτικὴν ἀγανακτήσαντες οἱ ὀπλαρχηγοί, καὶ ἀξιωματικοὶ περὶ τούτου, περὶ τῶν μισθῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον περὶ τῶν ἀντενεργειῶν, αἱ ὁποῖαι ἔβλαπτον καιρίως τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, διεύθυνον πρὸς τὸν Κυβερνήτην τὴν ἐφεξῆς ἀναφορὰν.

Ἐξοχώτατε Κυβερνήτα!

• Ὁ ἐκλαμπρότατος πληρεξούσιος τοποτηρητῆς ἀνεφέρθη
 » ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Κυβέρνησιν περὶ τῶν ἐδῶ διατρε-
 » ξάντων, καὶ ρὰ τὴν προσωπικὴν συνέτευξίν του θέλει ἐξη-
 » γητῆ πληρέστερον περὶ αὐτῶν· ἡμεῖς· οἱ ὑποφαινόμενοι σο-
 » χαζόμενοι, ὅτι ἴσως τινὲς κακοποιοὶ ἄνθρωποι ἐμποροῦν νὰ
 » κάμουν παρεξηγήσεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν, προθυμοποιούμεθα
 » ν' ἀναφερθῶμεν καὶ ἀμέσως εἰς τὴν πατρικὴν τῆς πρόνοιαν
 » διὰ νὰ παραστήσωμεν τὴν κατάστασίν μας, καὶ ποῖα τὰ
 » αἷτια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπαρακίνησαν νὰ ζητήσωμεν τὰ δίκαιά
 » μας· πρέπει νὰ ἡμεῖς συγγνωσταῖοι ἂν μακρυγορήσωμεν·
 » διότι καὶ ἡ ὕλη, ἡ ὁποῖα μᾶς παρῆρσιάζεται εἶναι μεγά-
 » λη, καὶ ὁ ἀγὼν μὲ τὸν ὁποῖον ἀντεπαλεύσαμεν, ἀντιπα-
 » λαίωμεν, καὶ μέλλομεν ν' ἀντιπαλεύσωμεν δὲν εἶναι μικρός.
 » Σ. Κυβέρνησις! χωρὶς νὰ λάβωμεν καθ' ὄλου εἰς σκέψιν
 » τὰ παρελθόντα, ἃς ἔλθωμεν νὰ ἐξετάσωμεν, τὰ τῆς ἔπο-
 » χῆς τῆς παρουσίας Κυβερνήσεως· οἱ Ἕλληνες ὅλοι, ἡ Ἑλ-
 » λὰς ἀπηλπισμένη ἐπροσκάλεσε Σὲ Κυβερνήτην· εἵμεθα
 » πλέον παραβέβαιοι ὅτι, ἡ Ἐξοχότης σας ἐχαίρετε, καὶ χαί-
 » ρετε παντοῦ τὴν πλέον λαμπρὰν ὑπόληψιν, καὶ δὲν ἤλθε-
 » τε εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρὰ νὰ τὴν σώσετε· εἰς τοῦτο καθεῖς
 » δὲν ἀμφιβάλλει, καὶ καθ' ὅσον παρατηροῦμεν, τὰ πράγ-
 » ματα διὰ τῆς θείας προνοίας, καὶ τῆς συνετῆς Κυβερνή-

» σεώς σας προοδεύουν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ὄλων τῶν καλῶν
» πατριωτῶν.

» Ἄμα ἐπατήσατε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ὁποίους νόμους
» καὶ ἂν ἐθέσετε εἰς τὸ ἔθνος, ὅλοι ἐφάνησαν δεκτοὶ, καὶ οἱ
» Ἕλληνες ἀφρσιωμένοι ἐπροσηλώθησαν νὰ τοὺς φυλάξουν,
» καὶ δι' αὐτούς, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κοινῆς πατρίδος
» νὰ χύσουν καὶ αὐτὴν τὴν ὑστέραν ρανίδα τοῦ αἵματός των
» Ἐθέσατε στρατιωτικὸν ὄργανισμὸν, ποῖος δὲν ἔστερξεν
» ἀμέσως; κἀνεὶς βέβαια δὲν παρήκουσεν· οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῇ
» βιάσει αὐτοῦ τοῦ ὄργανισμοῦ δὲν ἐπλήρωσαν τὰ ἱερὰ χρέη
» των; ἡ ἀνάστασις τῆς Ρούμελης ἄς τὸ μαρτυρήσῃ· αἱ ση-
» μαῖαι τῆς ἐλευθερίας κυματοῦμεναι ἐπάνω εἰς τέσσα λαμ-
» πρὰ φρούρια, καὶ πόλεις, ἄς δώσουν τοὺς ἀποχρῶντας
» λόγους.

» Ἐπειτα ἀπ' ὅλα ταῦτα τί ἀκολουθεῖ; ἀκολουθεῖ ἀναβι-
» φιβόλως τὸ νὰ μὴν ἐνεργῆται ὁ στρατιωτικὸς διοργανισμὸς
» μόνον, καὶ μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος·
» οἱ Ἕλληνες Σ. Κυβέρνησις, ἀφοῦ ἔμειναν τὸ ἐν δέκατον ἀφ'
» ὄσοι ἦσαν, ὑπέκλιναν εἰς τὸν στρατιωτικὸν ὄργανισμὸν ὄχι
» μόνον διὰ νὰ φονεῶνται, ἀλλὰ καὶ νὰ ζοῦν· εἶναι βέβαιον
» ὅτι κανὲν ἐμπόδιον δὲν κάμνουν· ὅταν λοιπὸν δὲν τρέφον-
» ται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνάς των, πῶς νὰ ζήσουν; μήπως εἶναι
» μία ἡμέρα, ἢ ἓνας μῆνας ἀφότου στεροῦνται τὰ δίκαιά
» των; εἶναι Σ. Κυβέρνησις μῆνες ἐξ, καὶ περιπατοῦμεν εἰς
» τοὺς ἑπτά.

» Ὅτι λοιπὸν ὁ στρατιωτικὸς ὄργανισμὸς δὲν ἐνεργήθη,
» δὲν μένει κάμμια ἀμφιβολία· ὅτι πάλιν ἡ Σ. Κυβέρνησις
» δὲν ἐφύλαξεν ἰσοσταθμίαν, καὶ δικαιοσύνην εἰς ὅλα τὰ τέ-
» κνα της, καὶ εἰς αὐτὸ δὲν μένει κάμμια πρόφασις· διότι

» ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ὄχι μόνον πληρώνονται κατὰ μῆνα, ἀλλ'
 » ἠύξησαν καὶ οἱ μισθοὶ των, μολονότι γράφουν μὲ τὸ αἷμα
 » τῶν στρατιωτῶν μετασχηματισμένον εἰς μελάνην· οἱ ναυ-
 » ται πληρώνονται, οἱ τακτικοὶ παρομοίως, καὶ μόνον οἱ δυ-
 » στυχεῖς Ῥουμελιώται νὰ μένουν τόσον καταφρονεμένοι, οἱ
 » ὅποιοι πάντοτε ἐφάνησαν πρόθυμοι ὑπερασπισταὶ τῆς πα-
 » τρίδος, καὶ τῆς Κυβερνήσεως; αὐτοὶ λέγομεν, οἱ ὅποιοι
 » ἐθύσιασαν τὰ πάντα, τὰ ὅποια ὡς πρὸς εἰδότας εἶναι βέ-
 » βαια περιττά; Ἐ! Σ. Κυβέρησις! ἅς θεωρήσωμεν τὴν
 » Ἑλλάδα ὡς μίαν ἄμπελον· ἐπροσκαλέσαμεν τὴν Ἐξοχό-
 » τητά σας ὡς ἓνα ἐπιστάτην ἐπάνω εἰς αὐτήν· ἡ Ἐξοχότης
 » σας, διὰ νὰ καλλιεργηθῆ, καὶ δώσῃ ὠφελίμους καρπούς,
 » ἐδιωρίσατε, παραδείγματος χάριν, σαράντα ἐργάτας νὰ
 » τὴν δουλεύσουν· ἐξ αὐτῶν εἶναι δίκαιον νὰ πληρώσετε τοὺς
 » τριάκοντα, τοὺς δὲ δέκα ν' ἀφίσετε ὄχι μόνον ἀπληρώ-
 » τούς, ἀλλὰ καὶ καταφρονεμένους, ἐνῶ οἱ μὲν τριάκοντα
 » δὲν ὑποφέρουν τοὺς ἀγῶνας τῶν δέκα, ἢ νὰ εἴπωμεν κα-
 » λήτερα, οἱ δέκα εἶναι ἡ βάσις, καὶ τὸ ὑποστήριγμα τῶν
 » τριάκοντα;

» Σ. Κυβέρησις! οἱ Ἕλληνες ζητοῦντες τὸ δίκαιόν των
 » δὲν τρέφουν κἀνένα ἄλλον σκοπὸν (*). εἶναι πάντοτε εὐ-
 » πειθῆ τέκνα τῆς Κυβερνήσεως, ὅποταν καὶ ἡ Κυβέρησις
 » φροντίζῃ μητρικῶς δι' αὐτά· οἱ Ἕλληνες, βεβαιωθῆτε, ἐφθα-
 » σαν εἰς τὴν πλέον ἐλεεινὴν, καὶ ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν·
 » ἄλλο δὲν ἔχουν, παρὰ μόνον ἓνα ψωμί, καὶ αὐτὸ, ἀλοίμο-

(*) Διὰ νὰ δικαιολογῇ ὁ Καπποδίστριας τοὺς σκοπούς του, ἔλεγε συνεχῶς
 ὅτι, τὸ στρατιωτικὸν ὑποκινεῖται ἀπὸ Ἀγγλικὴν, ἄλλοτε δὲ Γαλλικὴν φα-
 τριάν· κατηγορίαι διόλου ἀνύπαρκτοι.

» νον εἰς ὅποιον τὸ φάγγ! ἴπροσφάγι δὲν ἔχουν, ἢ γυμνότης
 » βασιλεύει εἰς τρόπον, ὥστε ἀπεράσαμεν τοὺς σκλάβους
 » τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοὺς παλαιοὺς Εἴλωτας τῆς Σπάρτης·
 » τοιαύτη θλιβερά κατάστασις τίνος ψυχὴν, (ἂν ἔχη καὶ πε-
 » τρινον) δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὴν μαλακώσῃ; καθὼς νομίζομεν,
 » ἀλλ' οὐαὶ, οὐκί! τὴν βλέπομεν τόσον σκληρὰν, ὥστε ὅσοι
 » ἐσώθημεν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, κινδυνεύομεν ἀπὸ τὰ καχὰ τῆς
 » στερήσεως.

» Εἰς τοιαύτην περίστασιν, καὶ εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν ἐκ-
 » θεσιν τῶν, καθ' ἡμᾶς, ζητοῦμεν ἀπὸ τὴν Σ. Κυβέρνησιν τὰ
 » ἀκόλουθα.

» Α'. Νὰ μᾶς ἀξιώσῃ τῆς κοινοποιήσεως ἐκείνων, οἱ ὁ-
 » ποῖοι ἀντενεργοῦσιν εἰς τὴν πρόοδον τῶν στρατιωτῶν ὑπὲρ
 » τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους.

» Β'. Διὰ νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὰ δίκαια κα-
 » τὰ τὸν στρατιωτικὸν διοργανισμόν μέχρι τῆς ἡμέρας,
 » καθ' ἣν θέλει γείνη ἡ πληρωμὴ.

» Γ'. Μετὰ τὴν πληρωμὴν νὰ μᾶς δώσῃ τὰς βάσεις τοῦ
 » παρόντος, καὶ νέου ἄλλου ὀργανισμοῦ, καὶ κατ' αὐτὰς καὶ.
 » ἡ Σ. Κυβέρνησις νὰ βαδίζῃ, καὶ οἱ Ἕλληνες ν' ἀκολουθοῦν
 » τὰ ἔχνη τῆς· νὰ προκηρύξῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες μέλλουν νὰ
 » δουλεύσουν κατ' αὐτὰς, καὶ νὰ μᾶς διατάξῃ τέλος πάντων
 » νὰ ἐκστρατεύσωμεν ὅπου εἶναι ἡ περισσοτέρα ἀνάγκη τῆς
 » πατρίδος.

» Ἐὰν καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἐκθεσιν δὲν εἰσακουσθῶμεν,
 » τότε βιασμένοι διαμαρτυρούμεθα ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τριά-
 »δος, ἐνώπιον τῆς πατρίδος, καὶ τοῦ ἔθνους, καὶ ἐνώπιον
 » τέλους πάντων τοῦ φωτισμένου κόσμου τῆς Εὐρώπης· δια-
 » μαρτυρούμεθα, λέγομεν, ἐνώπιον ἐκείνων δι' ὅσα μέλλουν

» ν' ἀκολουθήσουν, οἱ ὅποιοι ἀντενεργοῦν δι' ἡμᾶς, καὶ θέ-
 » λουν ν' ἀδικούμεθα, νὰ καταφρονούμεθα, καὶ νὰ πάσχω-
 » μεν ὡσπερ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς γυμνότητος, καὶ τῆς
 » στερήσεως.

» Ἐὰν δὲ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀποδείξῃ τοὺς ἀντενεργοῦντας,
 » τότε φαίνεται, ἀντενεργεῖ φανερὰ ἡ ἰδίᾳ Κυβέρνησις, καὶ
 » ἄς δώσῃ λόγον δι' ὅσα μέλλουν ν' ἀκολουθήσουν.

» Σ. Κυβέρνησις! ἀπ' ὅπου θέλετε εἰμπορεῖτε νὰ πληρο-
 » φορηθῆτε πρόση εὐταξία βασιλεύει εἰς τὸ στρατιωτικόν· ὁ
 » πολίτης κάμνει ἐλευθέρως τὸ ἐμπόριόν του, ὁ δὲ Ἕλληνα
 » κινδυνεύων ἐσθίει τὸ ψωμί του μὲ δάκρυα, καὶ στεναγ-
 » μούς. Σ. Κυβέρνησις! ὄχι Ἕλληνας νὰ φέρῃς εἰς παρό-
 » μοιον στάδιον, ἀλλ' ὅποιον ἔθνος τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ αὐ-
 » τὸν τὸν Θεὸν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τολμοῦμεν, ἀφοῦ τοὺς ἀφί-
 » σης ὄχι ἐπτά μῆνας, ἀλλ' ἓνα ἀδικημένους, καὶ καταφρο-
 » νημένους, δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν.

» Ἀποστέλλομεν εἰς τὴν Σ. Κυβέρνησιν τὸν ἐκατόνταρ-
 » χον Βαγγέλην Ἰωάννου, καὶ Κώσταν Αἰαγουμιστὴν, καὶ δι'
 » αὐτῶν προσμένομεν ἐν τάχει τὴν ἀπάντησιν.

Ἰποσημειούμεθα μὲ σέβας βαθύτατον.

Τῆ 15 Μαΐου, 1829 ἐξ Ἀράχovas.

Οἱ Ὀπλαρχηγοὶ

Γεώργιος Δουβουνιώτης

Νικόλαος Κριζιώτης

Βάσσοι Μαυροβουνιώτης

Χριστόδουλος Χ. Πέτρου

Διονύσιος Μορφόπουλος

Μήτρος Διακόπουλος

Σπύρος Μήλιος

Ἰωάννης Κλίμακας

Βασίλειος Μπουσπος

καὶ λοιποὶ ἀξιωματικοί.

Οὐτ' αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ ἔσχυσε ν' ἀλλάξῃ τὸ φρόνημα, καὶ σκοποὺς τοῦ Κυβερνήτου, τὸν ἀπεκατέστηνον μάλιστα ἡμέρα παρ' ἡμέραν τολμηρότερον ὕβριστὴν τῶν Ἑλλήνων, μολοντί αὐτοὶ ἐξηκολούθουν τὰ χρέη των καταφρονούντες πᾶν εἶδος κακοπαθείας διὰ τὴν, πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, καὶ πρὸς τὸν Στρατάρχην ὑπόληψιν, ὅστις, καὶ τοι φύσεως ἀδυνατου, καὶ ἐν τρυφηλότητι ἀνατραφεὶς, δὲν ἐφαίνετο κατώτερος τῶν ἄλλων εἰς τὴν κακοπάθειαν· ἐν τοσοῦτῳ μὲ τὴν ὀλίγην ἐκείνην δύναμιν τῶν ὄπλων, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδυνήθη ὁ πληρεξούσιος ν' ἀποσπάσῃ, ἀφοῦ ἄφισε τὰς ἀναγκαίας φρουρὰς εἰς Θερμοπύλας, Ἄμφισσαν, Δίστομον, καὶ Ἀράχοβαν, ὤρμησε μὲ μὸλις ἑπτακοσίους στρατιώτας εἰς πολιορκίαν τῶν Θηβῶν, ὅπου ἦσαν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας πεζικόν, καὶ τριακοσίων ἱππικόν φρουρὰ· ἡ τοιαύτη τόλμη τοῦ Στρατάρχου ἐκρίθη βίσιον ἀπὸ τοῦς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του, καὶ ὅσους τὴν ἤκουσαν, δυσκόλως ἔμελλε νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ ἐκστρατεία αὐτῆ, ἂν ἢ πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν εἰλικρινὴς ἀγάπη, καὶ σέβας τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐξουθενεῖ πάντα κίνδυνον (*). ἡ διὰ νυκτὸς ἀπροσδόκητος τοπικὴ ἐπιπέλας, καὶ σύγχρονος ὀχύρωσις ἐνέσπειρε τὸ πρῶτ' φόβον εἰς τοὺς Τούρκους, ηὔξησε δὲ περισσότερο, ἀφοῦ ἔμαθαν τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀνυφορήτου (**).

(*) Διὰ τὴν ὁποίαν ἔχαιρεν ὑπόληψιν ὁ Ἰψηλάντης ἀπὸ τοὺς πολίτας, καὶ πολὺ περισσότερον τὸ στρατιωτικόν, μ' ἐν μόνον νεῦμα ἐδύνάτο ν' ἀνατρέψῃ ὅλους τοὺς, περὶ Ἑλλάδος σκοποὺς τοῦ Κυβερνήτου, (μολοντί πολλοὶ πολλακίς τὸν ἐρέθισαν) ἄλλ' αὐτὸς ὅσον ἐχθρὸς ἀσπονδος ἦν τῶν Ὀθωμανῶν, ἄλλο τόσον, τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὡς εἰς προλαβούσας διχονοίας τὸ εἶδε προφανέστατα.

(**) Θέσις ἐκ φύσεως ὀχυρὰ, κλειμένη ἐπὶ τινος ἔρους πλησίον ταῦ ἐξω τῆς Εὐβοίας φρουρίου, καλουμένου Καράμπαμπα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιμψε τὴν ἰδίαν

ἐν τῷ μεταξύ συνέβησαν τόσον εἰς Θήβας, ὅσον καὶ Ἄνυφο-
ρήτην διάφοροι ἀκροβολισμοί, τοὺς ὁποίους ὡς μικροῦ λό-
γου ἀξίους περιττὸν νομίζω νὰ καταχωρήσω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄.

Μάχη τοῦ ἀνυφορήτου.

Ἰδὼν δὲ Οὐμῆρ Πασᾶς τὸ, εἰς Ἄνυφορήτην στρατόπεδον
ἀπειργονεῖν τὴν κοινωνίαν τῶν Θεβῶν, ἐπαπειλοῦν πρὸς τού-
τοις καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Εὐβοίας, ἀποφάσισε νὰ τὸ κτυ-
πήσῃ μὲ ἱκανὴν δύναμιν, καὶ τόλμην, ὥστε νὰ τοὺς ἐξώσῃ
ἐκεῖθεν, καὶ ἐνισχύσῃ τὰς Θήβας· τὸ στράτευμά του συνί-
στατο ἀπὸ χιλίους τριακοσίους τακτικούς, καὶ ὀκτακοσίους
ἀτάκτους Ἀλθανοὺς, τῶν δὲ Ἑλλήνων ἀπὸ τετρακοσίους·
κατὰ τὸ λυκαυγὲς ἐπαρουσιάσθη ὁ ἐχθρὸς ἀναβαίνων μὲ βῆ-
μα ταχὺ κατὰ τοῦ ὄχυρώματος, οἱ Ἕλληνες μολοντί ἔπρεπε
νὰ προσέχωσι πάντοτε ἀπὸ τοιαῦτα ἀναπόδραστα κινήματα
τοῦ ἐχθροῦ, ἐκείνην τὴν στιγμήν εὐρέθησαν τόσον ἀπρόσεκ-
τοι, ὥστε ἡ παρρησία του ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς δι' ὀλίγα
λεπτὰ τῆς ὥρας ἀταξίαν, καὶ ἀμυχανίαν· ὁ Στρατηγὸς Ν.
Κριζιώτης γνωστὸς κατὰ τὴν ἀνδρείαν εἰς διαφόρους μάχας,
τότε σχεδὸν ἐδειλίασε, καὶ ἐκ τούτου προέκυψε καὶ τῶν στρα-

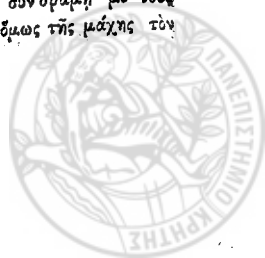

νόκτα ὁ Στρατάρχης τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Ν. Κριζιώτην, Μῆτρον Λιακόπου λον
Τόλιον Λάζον, καὶ Ἰωάννην Ράγκον, μὲ τετρακοσίους στρατιώτας, ὅπου το-
ποθετηθέντες νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐκ Χαλκίδος πεμπομένην διὰ τὰς Θήβας
ἐπικουρίαν.

πιωτῶν ἢ σύγχυσις· ἐπάνω εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περιέλασιν δύο ἀξιωματικοὶ ἐμψύχωσαν ἄλλους τοὺς Ἕλληνας μὲ τὸ σπάνιον παράδειγμα των, ὁ ἑκατόνταρχος Ψαρροῦς, καὶ ὁ πεντηκόνταρχος Νικόλαος Διακόπουλος, ἀμφότεροι Ὀλύμπιοι· ὁ μὲν πρῶτος κράζει μεγαλοφώνως τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ὥρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὁ δεύτερος ἰδὼν τὸν σημαιοφόρον πλησιάσαντα εἰς τὸ ὄχυρμα ἐπήδησεν ἐκ τοῦ ὄχθου εἰς τοὺς ὤμους του, ἐφόρευσε αὐτὸν, καὶ ἤρπασε τὴν σημαίαν, μολονότι ἐπληρώθη κατὰ τε τὸ στῆθος, καὶ ἀριστερὸν βραχίονα, δὲν τὴν ἄριστε· φιλοτιμηθέντες ταυτοχρόνως καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα των, τὸ ὁποῖον δὲν ἐβράδυνε νὰ βλάβῃ αἰσθαντικώτατα τὸν ἐχθρὸν, καὶ μάλιστα τὸ τακτικὸν σῶμα ὡς μὴ ἀντιμαχόμενον οὔτ' εἰς ἐπίπεδον τόπον, οὔτ' ὄπισθεν δένδρων, καὶ πετρῶν· ἦν εὐελπίς ὁ Πασᾶς νὰ κερδίσῃ τὴν μάχην διὰ τε τὴν προτέραν προθυμίαν, καὶ ὑπόσχεσιν τῶν στρατιωτῶν του, καὶ διὰ τὴν ἀκαριαίαν δειλίαν τῶν Ἑλλήνων, κατήντησε μετ' ὀλίγον νὰ μεταχειρισθῇ κολακείας, ὑποσχέσεις, καὶ ἀπειλὰς διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχῶσῃ, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη· διότι μετὰ τριῶν ὥρῶν πεισματώδη μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ Ὄθωμανοι, ἤθελ' ὑποφέρουν σημαντικότεραν φθορὰν, ἢ οἱ τακτικοὶ, ἀρεώσαντες τὸ τάγμα των, δὲν ὀπισθοποδίζον πυροβολοῦντες ἀδιακόπως τοὺς Ἕλληνας μέχρι τῶν ὑπωρειῶν. (*) μὲ τοιαύτην ἀνέλπιστον κατασχύνην ἐπέστρεψεν

(*) Ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἐλάμβανε νερὸν τὸ στρατόπεδον ἦν μακρὰν μίαις ἡμισυ ὥρας· ὁ ἐπληρωτὴς Ι. Βάγκος ὑπεσχέθη καὶ τὸ νερὸν νὰ φυλάξῃ, καὶ εἰς ἐπικουρίαν (ἀνάγκης ἐπιγούσης) τοῦ στρατοπέδου νὰ συνδράμῃ μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του ἐξήκοντα στρατιώτας· ὁ κρότος ὁμοῦ τῆς μάχης τὸν

ὁ Πασαῖς εἰς τὴν Εὐβοίαν ἀπωλέσας τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν ἐγνωρίσθη· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων τρεῖς, καὶ πέντε ἀκινδύνως ἐπληρώθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄.

Μάχη τῶν Θηβῶν.

Ἡ νίκη τοῦ Ἀνυφορήτου ἐμφύχωσε τὸ, εἰς Θήβας Ἑλλη-
νικὸν στρατόπεδον τόσον, ὅσον ἐδειλίασεν ἐκεῖνο τῶν ἐναν-
τίων, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ, ἂν ὁ Ἀρχηγὸς του Λό-
λιος Λαζόπουλος ὀνομαζόμενος δὲν τὸ ἐμφύχωνε μὲ ἀπειλὰς
καὶ στέρησιν τῶν μισθῶν του· διότι ἔχαιρε τὴν εὐνοίαν, καὶ
ἐμπιστοσύνην τοῦ Πασαῖ· κατὰ δὲ τὴν ἐνδεκάτην Ἰουνίου
ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς Θήβας ὁ ἀνδρεῖος Ἴππαρχος Χατοῆ
Χρῆστος ἔχων ὑπ' ὀδηγίαν του ἑκατὸν τριάκοντα ἵππεις,
ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπάκτου μὲ ἄκραν δυσαρέσκειαν τοῦ πλη-
ρεξουσίου, μὴ ὑποφέρων νὰ βλέπῃ εἰς ἀργίαν τὸ ἵππικόν·
ἡ παρουσία του ἐπροξένησεν ἀνέλπιστον φθορὰν, καὶ τρόμον
εἰς τοὺς Τούρκους ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁδὸν
ἐσυνείθιζον οἱ Ἕλληνες νὰ πηγαينوέρχωνται ἐκ Θηβῶν εἰς
Λειβαδίαν, καὶ Στιβενίκον, ἦτον ἐκείνη τῆς Πέτρας ἀσφαλε-
στέρα μὴ οὔσα πεδινή· ὁ Ἴππαρχος κατέλαβε τὴν δημόσιον,
καὶ ἐπίπεδον, ἧτις διευθύνετο εἰς τὰ Ὀθωμανικὰ ὀχυρώματα·
νομίσαντες οἱ Ὀθωμανοὶ ταύτην τὴν δύναμιν πεμπομένην

ἔλαμε νὰ λησμονήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ καταφύγῃ μὲ βῆμα ταχὺ ὑπὸ τὰ
νεύματα τοῦ πληρεξουσίου.

ἐκ Θεσσαλίας εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν ἐξεληθόντες τῶν ὄχυρωμάτων οἱ ἵππεῖς συμποσούμενοι ὡσεὶ τριακόσιοι ἐπορεύοντο εἰς προὔπαντησιν· μόλις ἀπεῖχον ἀπ' ἀλλήλων ἐξήκοντα βήματα, καὶ ἀμέσως ὤρμησεν ὁ Ἴππαρχος κατὰ τῶν ὑπαναντίων· ἢ ἀπροσδόκητος ὄρμη' τόσον τρόμον ἐπροξένησεν εἰς αὐτούς, ὥστε παρευθὺς ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον ὀπισθοδρομήσιν· οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ τοὺς βλάβωσιν σημαντικότερα, τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὰ ὄχυρώματά των διώκοντες αὐτούς δεξιόθεν πρὸς τὸ ἀριστερὸν, καὶ εὐρύχωρον μέρος τοῦ πεδίου, ὅπου τοὺς ἐφόνευαν χωρὶς νὰ κτυπῶνται οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰ ἐκείνων ὄχυρώματα· τότε δὴ καὶ αὐτοὶ ἀπληπισθέντες ἐμεταχειρίσθησαν τὰ ὄπλα διὰ τὴν ὑπαρξίν των· ἐνῶ ταῦτα ἐγίνοντο, οἱ, μετὰ τοῦ Στρατάρχου τὰ ἐνόμιζαν κατ' ἀρχὰς ὡς στρατηγήματα τῶν Ὀθωμανῶν· διότι ἐκτὸς ὅτι δὲν εἶχαν προὔπαρχουσαν εἶδησιν περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἰππάρχου, ἐγνώριζαν προσέτι καὶ τὴν ἀντενέργειαν τοῦ πληρεξουσίου κατὰ τοῦ Στρατάρχου, πληροφορηθέντες δὲ δι' ἀγγελίας ἐνὸς ἱππέως, ἤρξαντο νὰ μεγαλοφρονῶσι, καὶ πυροβολῶσι κατὰ τὸ ἀνώμαλόν· διήρκησεν ἡ ἱππικομαχία ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας, ἐν ἧ ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν τριακόντα, ἐσυλλήφθησαν ζῶντες δεκαεξ' ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐπληρώθη καιρίως κατὰ τὴν κοιλίαν Ἀθανάσιός τις Σαλαμίνιος, ὅστις καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, ἕτερος, Σταῦρος Ἐλευθερίου Δινίτης ἔλαβε πληγὰς τρεῖς, μίαν κατὰ κεφαλὴν, καὶ δύο, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ἐσυλλήφθη ζῶν Ἰωάννης τις Σέρβος, τὸν ὁποῖον ἠλευθέρωσαν δόντες ἀντ' ἐκείνου λῦτρα τέσσαρας ἐκ τῶν διαληφθέντων δεκαεξ' Ὀθωμανῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Μάχη Β'. τῶν Θηβῶν.

Ὁ διαχυθεὶς φόβος εἰς τὰς καρδίας τῶν Ὀθωμανῶν διὰ τὴν προμνησθεῖσαν φθορὰν τῶν, τοὺς ἔφερεν εἰς ἀκμὴν ἂν ἀφίσωσι τὰς θέσεις τῶν, καὶ ἀπέλθωσιν εἰς Εὐβοίαν, ἂν Ἀόλιος τις Λαζόπουλος ὀνομαζόμενος δὲν τοὺς ἐμψύχωνε, καὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου ὁ Πασᾶς δὲν ἔπεμπε νέαν ἐπικουρίαν ἀπὸ ἑκατὸν ἵππεις, καὶ τριακοσίους πεζοὺς Τουρκαλβανούς, μισθοὺς, καὶ δῶρα πρὸς τοὺς σημαντικωτέρους ὄπλαρχηγούς, καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Λαζόπουλον· ὅλα ταῦτα εἰς τόσον βαθμὴν φιλοτιμίας ὑψωσαν τοὺς Τούρκους, ὥστ' ἀποφάσισαν νὰ ἐκδικήσωσιν τὸν θάνατον τῶν συντρόφων μὲ πολλὴν τόλμην κατὰ τὴν εἰκοστὴν πρώτην ἕβην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐφώρμησαν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν Ἑλλήνων. ὅσοι ἦσαν τοποθετημένοι εἰς τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Θεόδωρον ὄχυρώματα προσέβαλον ἐκεῖνα τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Ἰωάννου Ρούκη διακαίμενα εἰς τὸν ἴδιον ζυγὸν, καὶ τὸ, τοῦ Σπύρου Μηλίου ἀρχηγοῦ τῆς, τοῦ Στρατάρχου φρουρᾶς, ἐκεῖνοι τοῦ Πύργου, καὶ Πυρὶ, τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως τὰ ὁποῖα ἐφύλαττον οἱ ὄπλαρχηγοὶ Γιαννάκης Στράτος, Διονύσιος Μορφόπουλος, καὶ Γεώργιος Σκουρτανιώτης· τὸ ἱππικὸν ἴστατο εἰς τὰ ὀπίσθεν τοῦ πεζικοῦ νομίζον ἄφευκτον τὴν καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπομένως καὶ τὸν ἀφανισμὸν αὐτῶν εἰς τὸ πεδῖον παρὰ τοῦ ἱππικοῦ· τὸ πρᾶγμα δὲν συνέβη κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν· διότι καὶ τοῦ Ρούκη, καὶ τοῦ Μηλίου τὰ ὄχυρώματα ἀντέκρουσαν ἀνδρείως τὴν ὀρμὴν τῶν, οἱ διαληφθέντες ὄπλαρχηγοὶ δὲν ἐσάλευσαν διόλου ἀπὸ τὰ ἐρείπια μολονότι ἐφώρμησαν κατ' αὐτῶν μὲ

πλειότερον θυμὸν οἱ ἄνδρεῖοι· Τουρκομακεδόνες· ὁ Ἴππαρχος Χατσῆ Χρήστος στρατοπεδευμένος ὦν εἰς τὸ κέντρον, καὶ πλησίον τοῦ Στρατάρχου, ἀμέσως κατέλαβε τὰ ἄκρα τοῦ στρατοπέδου τηρῶν ἐλευθέραν τὴν, πρὸς τὴν Κάζαν διευθυνομένην ὁδὸν ἀπὸ πολιορκίαν· ὁ Στρατάρχης ἰδὼν ἐκ τοῦ κέντρου τοὺς, εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἀντιμαχομένους Ἕλληνας, κινδυνεύοντας ν' ἀφίσωσι τὰς θέσεις των διὰ τὸν τριπλάσιον ἀριθμὸν τῶν ἐναντίων, ἔπεμψεν ἐγκαίρως εἰς ἐπικουρίαν ἑκατὸν εἴκοσι στρατιώτας ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἰωάννου Μπαϊρακτάρη Σουλιώτου· ἀλλὰ καὶ διὰ ταύτης τῆς θυνάμεως δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς ἀμπώσουν, ἔδωκαν μάλιστα αἰτίαν νὰ πλησιάσῃ, καὶ παραταχθῆ τὸ ἵππικὸν ἀπὸ τὰ ὀπισθεν διὰ περισσοτέραν ἐμφύχωσιν, τὸ αὐτὸ παράδειγμα ἠκολούθησε παρευθὺς καὶ ὁ Ἴππαρχος ἀσφαλίσας τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων μὲ εἴκοσι ἵππεις κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἀμέσως προσεκάλεσεν ὅλον τὸ ἵππικὸν, τὸ ὅποιον εἶχε διατάξῃ εἰς διαφόρους λόφους νὰ παρατηρῆ τὰ κινήματα τοῦ ἐναντίου ἵππικοῦ· συσσωματωθεὶς ἐπλησίασε πρὸς τὸ δεξιὸν κέρασ τοῦ πεζικοῦ, διότι ἔβλεπεν αὐτὸ κινδυνεῦον ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν, καὶ πληθὺν τῶν Τούρκων. ἡ μάχη ἐγένετο ἀμφοτέρωθεν πεισματώδης, τὰ φαινόμενα ἐπρομήνυον τὴν Πλάστιγκα τῆς νίκης κλίνουσαν ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν, πολλάκις ἀπὸ μικρὰς, καὶ ἀπροσδοκῆτους συμπιπτούσας περιστάσεις προκύπτουν μεγάλα, καὶ σημαντικὰ κατορθώματα, καθὼς συνέβη εἰς τὴν παροῦσαν μάχην ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων· δύο ἵππεις Ἕλληνες, ὁ Γεώργιος Μανιάτης, καὶ Δημήτριος Σαλαχώρης ἰδόντες ὀκτῶ Τούρκους ἵππεις ἀποσπασθέντας ἐκ τοῦ ὀλικοῦ ἵππικοῦ σώματος, καὶ διευθυνομένους βραδεῖ βήματι πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν διὰ νὰ

δώσωσιν αἰτίαν μάχης μετὸν ἀκροβολισμὸν, ἀπεσπάρθησαν καὶ οἱ μνησθέντες μετὰ τριῶν ἄλλων συντρόφων, καὶ διευθύνοντο πρὸς ἐκεῖνους σημαίνοντες ἢ μετὰ τοῦτο ὅτ' εἶναι προθυμώτατοι εἰς τὴν πρόσκλησίν των. Οἱ πρῶτοι πλησιάσαντες ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν δευτέρων εἰπόντες ταυτοχρόνως Τουρκιστὶ τοὺς ἐφεξῆς λόγους. « σήμερον Γιακούριδες » εἶθε ἔρμαιον ἰδικὸν μας ἢ ζωντανοί, ἢ σκοτωμένοι. » μᾶς ἐγνωρίσατε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, (ἀπεκρίθησαν οἱ δευτέροι) « θέλετε μᾶς γνωρίσει καὶ σήμερον » καλῆτερα, εἰς τὸ σπαθὶ κρέμματα ἡ νίκη, καὶ ὄχι εἰς τὰ λόγια. » μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ὤρμησαν κατ' αὐτῶν μετὰ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας ἐκεῖνοι, ἄνευ τινὸς ἀνθιστασεως διευθύνοντο πρὸς τοὺς συντρόφους, ὁ Ἴππαρχος, ἢ διὰ τὴν σῶσιν τοὺς ρίψοκινδυνεύσαντας, ἢ διὰ τὴν δῶσιν τὸν αὐτὸν τρόμον καὶ εἰς ὅλον τὸ ἵππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ὄρμᾳ παρευθὺς κατόπιν μετὰ τοὺς ὑπολοίπους· ὁ ἐχθρὸς ἀντὶ τὴν παραταχθῆ εἰς μάχην ἐβάλλθη εἰς ἀταξίαν, καὶ ἐπομένως εἰς φυγὴν ἀπομακρυνθέντος τοῦ ἵππικοῦ ἀπὸ τοῦ πεζικοῦ, τρέπει καὶ αὐτὸ τὰ νῶτα πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ οὕτω διώκονται ἀμφοτέρωθεν τὰ σώματα μετὰ πολλὴν κατασχύνην ἕως τῶν ὀχυρωμάτων· τὸ αὐτὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν ἀμέσως καὶ οἱ, περὶ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ἀντιμαχόμενοι, Ὀθωμανοί· οἱ Ἕλληνες ἐν τοσοῦτῳ ἐνόμισαν ταύτην τὴν νίκην ὡς δῶρον οὐράνιον· διότι ἢ ἀνέλπιστος, καὶ μανιώδης ὄρμη τῶν Τούρκων ἐπρομήνυε τὰ νικητήριά των· ἐκτὸς τῆς διαληφθείσης ἀνδραγαθίας τοῦ ἵππικοῦ, ὅλοι γενικῶς οἱ Ἕλληνες ἐδείχθησαν ἀνδρείοι, κατ' ἐξοχὴν ὅμως ἐγνωρίσθησαν οἱ τρεῖς ὀπλαρχηγοί, Ἰωάννης Ροῦκης, Ἰωάννης Μπαϊρακτάρης Σουλιώτης, καὶ Γ. Σκουρτανιώτης Θεβαῖος· διήρκεσεν ἡ μάχη τέσσαρας ἡμισυ ὥρας, ἐν ᾗ ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἀπέθανον ἐγγέα,

ἐπληρώθησαν, μεθ' ὧν συναριθμεῖται καὶ ὁ ἀτρόμητος ὀπλαρχηγὸς Μῆτρος λιακόπουλος ὁ, ἐξ Ὀλύμπου, τοῦ ὁποίου ὁ, μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ θάνατος ἐπροξένησεν αἰσθαντικὴν λύπην εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον διὰ τὴν, εἰς τὰ πολεμικὰ γνωστὴν του ἀνδρείαν, καὶ ἐμπειρίαν, ἐκ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν εἰκοσι ἑκτὸς τῶν πληγωμένων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν ἐγνωρίσθη.

Μολονότι ἐνικήθησαν οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ δὲν ἐδειλίασαν νὰ συνάψωσι μάχην καὶ τὴν ἐπιούσαν μετὰ τὴν αὐτὴν πεισματώδη ἐπίθεσιν, διὰ νὰ ἀποπλύνουν τὸ ὄνειδος τῆς ἥττης· οἱ Ἕλληνες προσεκτικοὶ εἰς τὰ χρέη των, καὶ ἔτι μάλλον θαρραλέοι διὰ τὴν νίκην, τοὺς ἀντέκρουσαν ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων ἀνδρείως, ὥστε μετὰ δύο ὥρων πεισματώδη ἀμφωτέρωθεν μάχην, ἔστησαν ἐκ νέου τὸ τόπαιον οἱ Ἕλληνες· δὲν ὑπῆρχε παραμικρὰ ἀμφιβολία διὰ τὴν ταχείαν διάλυσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν διεπέρασε πανικὸς φόβος· ἀλλ' αἱ, κατὰ τοῦ Στρατάρχου φανεραὶ ἀντενέργειαι τῆς Κυβερνήσεως, ὅσον σημαντικῶς ἐβλάψαν τὸ Ἑλληνικόν, τόσον ἀπροσδοκῆτως ὠφέλησάν τὸ Ὀθωμανικόν στρατόπεδον· καὶ ἰδοὺ τὰ αἷτια.

Ὁ πληρεξούσιος, καὶ πολιορκητῆς τῆς Ναυπάκτου Αὐγουστῖνος Καποδίστριας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἱκανὰ χρήματα τῆς Κυβερνήσεως, ὅσα στρατεύματα εἶχεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του, τὰ ἐμισθοδῶτει κατὰ μῆνα, μολονότι, ἀφοῦ τὸν ἐγνώρισαν δειλὸν, καὶ ἄπειρον δόλου τῆς πολεμικῆς, ὀλίγην εὐπείθειαν, καὶ σέβας ἀπέδιδον εἰς τὸ ἄτομόν του; ὅσα δὲ ὠδηγοῦντο παρὰ τοῦ Ἰψηλάντη, οὐ μόνον τοῦ μισθοῦ, ἀλλὰ καὶ τροφῆς πολλάκις ἐστεροῦντο· ὅσάκις ἀνεφέρθη περὶ τούτου εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐλάμβανε πάντοτε ἀποκρίσεις πλῆ-

ρεις ὑποσχέσεων ἄνευ τινός ἐνεργείας· ἀγανακτήσαντες οἱ στρατιῶται κατὰ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὰς παθητικὰς, καὶ ἀντιπατριωτικὰς τῆς πράξεις, μὴ δυνάμενοι πρὸς τούτοις νὰ ὑποφέρωσι περισσότερον τὴν πείναν, καὶ γυμνότητα, διέλυσαν διὰ νυκτός τὸ στρατόπεδον διευθυνθέντες μέρος ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Κάζαν, οἱ πλείονες δὲ εἰς τὰς Θεσπειάς· βαθεῖαν λύπην ἐδοκίμασεν ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰψηλάντη διὰ τὴν λειποταξίαν τῶν στρατιωτῶν, τὴν ὁποίαν ἄκων, καὶ μετὰ δακρύων ἠκολούθησε καὶ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν ἠμέλησε νὰ τοὺς προσκαλέσῃ, καὶ συνκεντρώσῃ ἀμέσως μὲ τοὺς πλέον γλυκεῖς, καὶ καταπειστικούς λόγους· ὑπήκουσαν οἱ γενναῖοι στρατιῶται διὰ τε· τὸ, πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν σέβας, καὶ ὑπόληψιν, ἀγάπην πρὸς τοὺς ὄπλαρχηγούς, καὶ ἰδίαν τῶν φιλοτιμίαν, καὶ ἔτι μᾶλλον, διότι ἐγνώριζαν πασιφανῶς τὴν πηγὴν τῆς ἀταξίας.

Ἄλλεπάλληλοι ἔντονοι ἀναφοραὶ ἐστάλησαν πρὸς τὸν Κυβερνήτην παρὰ τοῦ Στρατάρχου Ἰψηλάντη, ἐκ τῶν ὁποίων καταχωρίζομεν μόνον μίαν, ἐξ ἧς δύναται εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ ὁ ἀναγνώστης τὴν ἔννοιαν καὶ τῶν ἄλλων.

Ἀρ. 7935.

Ἐξοχώτατε!

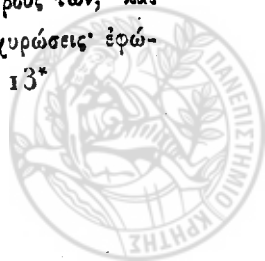
« Λαμβάνω ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναφέρω λεπτομερῶς
 » τὴν περιγραφὴν τῶν, κατὰ τὴν 7 τοῦ τρέχοντος συμβάν-
 » των, τῶν ὁποίων ἔδιδα εἶδῃσιν ἀπλῆν διὰ τῆς ἀναφορᾶς
 » μου, σημειουμένης ὑπὸ τὸν Ἀρ. 7863, ὡς ὑστερούμενος
 » τότε κάθε ἡσυχίαν.

« Ἡ σειρά τῶν ἀναφορῶν, καθὼς καὶ ἡ συνέχεια τῶν ἀπο-
 » στελομένων ἐκ μέρους ἐμοῦ, καὶ τοῦ στρατοπέδου, δὲν
 » ἄφισαν ἀνεξήγητον πρὸς τὴν Ἐξοχότητά σας κάθε περί-

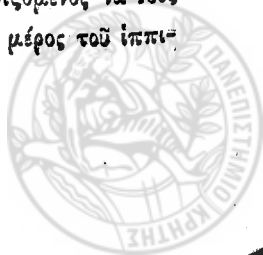
» στασιν, προμηνούσαν ἄφευκτον τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν κατὰ
 » τοῦ στρατοῦ, καὶ τῶν ἐγκατοίκων ἀπὸ τὴν ἀργοποροῦσαν
 » μισθοδοσίαν· ἡ ἀγανάκτησις τοῦ στρατοῦ κατήντησεν εἰς
 » βαθμὸν τοῦ νὰ διαδέχεται σκληροτέρα ἢ ταραχὴ ἢ μία
 » τὴν ἄλλην· κάθε προσπάθησις ἰδικὴ μου, ὅλοι οἱ λόγοι
 » πολλῶν ἀξιωματικῶν κατήντησαν μέσα ἀνίσχυρα κατὰ
 » πᾶσαν τὴν ἔκτασιν των· ἐδόθη βεβαίωσις πρὸς τὸν στρα-
 » τὸν, ὅτι ἡ ζᾶσις τοῦ, εἰς φανερομένην χρηματικοῦ δὲν συμ-
 » πληρῶνει τὴν πληρωμὴν μῆτε τῆς Δ΄. τριμηνίας· σπερμο-
 » λόγοι τινές, ἄφοβοι ἀπὸ τὴν περίστασιν αὐτὴν τοῦ στρα-
 » τοῦ, διέδιδον βέβαιον τὸν λόγον τῆς ἐπιμόνου καταδρο-
 » μῆς του, ἐπιχειριζόμενοι εἰς ἀπόδειξιν τὴν ἐνεργηθεῖσαν
 » πληρωμὴν εἰς τὰ σώματα τῆς Ναυπάκτου, καὶ τὴν ἀνοι-
 » κονόμενον ποιότητα τῶν διδομένων τροφῶν τοι· ἄλλοι κατὰ
 » συνέπειαν ἐκήρυττον ἀποφασισμένον τὸ στρατόπεδον τῶν
 » Θηβῶν εἰς θυσίαν, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἐνετυπώθη, κατὰ δυ-
 » στυχίαν, γενικὴ εἰς τὰ πνεύματα ὄλων.

« Ὁρμώμενοι οἱ στρατιῶται ἀπ' ὅλα ταῦτα τὰ ἀντικεί-
 » μενα, ἀπηλπισμένοι εἰς τὴν ἐσχάτην φθάσαν δυστυχίαν
 » των, καὶ ἐν μέρει ἐμψυχωνόμενοι ἀπὸ τὰς σπερμολογίας
 » ὀλίγων, ἐκινήθησαν τελευταῖον εἰς ταραχὴν, τὴν ὁποίαν
 » ἦτον ἀδύνατον πλέον νὰ καθησυχάσῃ τις μ' ὅσα ἤθελεν
 » ἐπιχειρισθῆ μέτρα· ἤρχιζαν νὰ φωνάζωσι φανερὰ τὴν διά-
 » λυσιν των, καὶ θάνατον κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν· ἔρριψαν
 » καθεὶς πέτραν ἀναθέματος κατὰ τῶν αἰτίων τῆς γενομέ-
 » νης εἰς αὐτοὺς ἀδικίας, καὶ συνώμωσαν ἐπὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγ-
 » γέλιον νὰ μὴ πιστεύωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὅποιανδήποτε ὑπό-
 » σχεσιν, νὰ μὴν ὑπακούωσιν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των, καὶ
 » τὸ ἐσπέρας ἐκεῖνο ν' ἀφίσωσιν ὅλας τὰς ὀχυρώσεις· ἐφώ-

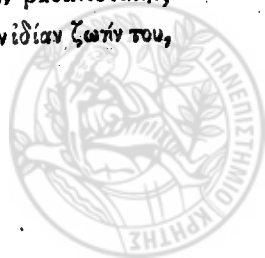

» ναζαν ἀκόμη χωρίς συστολήν· πῶς ἡμεῖς καὶ θυσιαζώμεθα,
 » νὰ δυστυχωῦμεν, ἐνῶ καὶ τὰ δίκαιά μας καταφρονοῦνται,
 » ὁ προσδιωρισμένος, ὡς μία ἐλεημοσύνη, μισθός μας δὲν
 » δίδεται εἰς ὀκτῶ μῆνας μ' ὅσας ἔχομεν ἀνοικονομήτους
 » ἀνάγκας, καὶ φαίνεται φανερά, πῶς τὸ στρατόπεδον τοῦτα
 » κατανατᾶ σκάνδαλον εἰς τὴν ζυλοτυπίαν τινῶν, καὶ δὲν
 » προστατεύεται; πῶς δὲν ἔρχονται εἰς βοήθειάν μας τὰ
 » σώματα τῆς Ναυπάκτου ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐνδυναμώνονται
 » καθ' ἑκάστην;

α. Ἡ δύναμις αὐτῆς τῆς ταραχῆς δὲν ἔμεινεν ἄγνωστος
 » εἰς τοὺς Τούρκους, ὡς θεατὰς, καὶ ἀκροατὰς πολλὰ πλη-
 » σίους· ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἐπρόσθετεν ἀπελπισίας σημαν-
 » τικότερας διὰ τὰς φρικώδεις συνεπειάς της· ἐζητήθη μὲ
 » κάθε ἐπιτήδειον τρόπον προθεσμία ὑπομονῆς ὀλίγων ἀκό-
 » μη ἡμερῶν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ συρθῆ τὸ πυροβολικὸν μὲ
 » ὄλην τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ μετέπειτα νὰ ἐνεργη-
 » θῆ ἡ ὀπισθοδρόμησις ὀδηγουμένη τακτικῶς εἰς τὰς θέσεις
 » ἐκείνας, ὅσαι ἐξασφάλιζον τοῦλάχιστον τοὺς ἐγκατοίκους
 » ἀπὸ τὰς θαρράλαιάς πλέον ἐπιδρομὰς τῶν, εἰς Θήβας Τούρ-
 » κων· ἀλλ' ἔφθασε νὰ μὴν εἰσακούεται πλέον κάθε πρότα-
 » τασις, ἢ παράκλησις· περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτὸς ἔλα-
 » βε τὴν ἀρχὴν της ἡ φυγὴ μὲ τόσον τρόμον, ὥστε ἀφέθησαν
 » τὰ τρία κανόνια, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς
 » Λειβαδίαν, καὶ Δίστομον, καὶ ὅλη ἡ ἀποσκευὴ τοῦ στρα-
 » τοῦ· καὶ εἰς αὐτὴν πῆν σιγμὴν ἐπέμεινα νὰ φέρω τὴν ἡσυ-
 » χίαν μὲ διαφόρους φιλοτίμους τρόπους, διέμενον εἰς παρά-
 » δειγμα ἐντὸς τῆς σκηνῆς μου, πλὴν ἠναγκάσθην τελευ-
 » ταῖος νὰ ἀκολουθήσω τοὺς ἄλλους, ἀγωνιζόμενος νὰ τοὺς
 » σχηματίσω εἰς ἓν σῶμα, ἔχων ὀπισθεν ἐν μέρος τοῦ ἵππι-

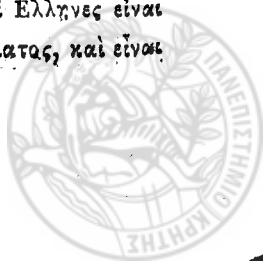
» κοῦ ἐβोधήθησε περιπλέον ἡ ἀτολμία τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι
 » δὲν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν σφαῖραν τῶν ὀχυρώσεων των, εἰμῆ,
 » μετὰ τρεῖς ὥρας. Εἰς διαφοροετικὴν περίστασιν ἦτον ἄφου-
 » κτος ὁ ἀφηνισμὸς τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ στρατοῦ,
 » καὶ ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐνεργηθῆ. τυσσωμάτωσις καμμία,
 » διὰ νὰ πιασθῶσι πρόχειροι αἱ ἀσφαλίζουσαι τοὺς ἐγκαταί-
 » κους θέσεις.— Ἰδοῦ, Ἐξοχώτατε! πραγματοποιημένον ἐκεῖ-
 » νο, τὸ ὁποῖον ὑπόπτειον βέβαιον τὰ πρῶτα συμβάντα· ἡ
 » διάλυσις τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου τῶν Θεβῶν ἔφερεν εἰς
 » κατάστασιν παρομοίαν καὶ ἐκεῖνα τοῦ Ἀλυφορήτου, Ἠρω-
 » ποῦ, καὶ Ἀγίου Ἰωάννου ἢ ἐπισθοδρόμησις καὶ τούτων δὲν
 » ἐστάθη ὀλιγώτερον ζημιώδης. Ἰδοῦ, ὁποῖον ἀπῆλαυσαν κα-
 » λὸν οἱ πολεμοῦντες μεταξὺ τόσων ἐχθρῶν, οἱ θυσιαζόμε-
 » νοι καθ' ἐκάστην, καὶ ὑποφέροντες εἰς τόσους μῆνας μίαν
 » βάσανον, τὴν ὁποῖαν δὲν ἐδοκίμασαν ἄλλοτε μὲ ὅλην τὴν
 » ἀναρχίαν εἰς μίαν στιγμὴν, τῆς ὁποίας τὴν θεραπείαν προ-
 » επεκαλέσθησαν τὸσάκις· ἐματαιώθησαν ὅλα τὰ ἐκχυθέντα αἵ-
 » ματα, ἐμκνενίσθησαν τόσα ἔξοδα, καὶ δὲν ὠφέλησαν τόσοι
 » ἀπερίγραπτοι ἐκούσιοι κόποι. Εἰς τὴν ἰδίαν καὶ τὴν αὐ-
 » τὴν στιγμὴν ἐσάλευσεν ἡ ὑπαρξίς ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς
 » Ἑλλάδος, ἂν καὶ ἀκόμη δὲν ἠμπορεῖ νὰ ᾖναι τόσον βεβαία,
 » καὶ ἔφθασαν εἰς ἀναστάτωσιν γενικὴν ὅλα τὰ μεταξὺ ἐνὸς
 » χρόνου ἐπιχειρήματα· καὶ ὅλα ταῦτα τὰ δυστυχήματα,
 » ὅλη ἡ δικαία ἀγανάκτησις τοῦ στρατοῦ ἐπήγασαν ἀπὸ τὰ
 » μέτρα τοῦ νὰ ἀναβάλλεται ἀκόμη ἡ πληρωμὴ ἐνὸς, ὁ ὁ-
 » ποῖος ἐλπίζει εἰς μόνον τὸν μισθὸν του, δὲν ἔχει ἄλλον πό-
 » ρον ὀφελήματος, οἰκονομεῖ οἰκογένειαν πολύσωμον, πάσχει
 » μέχρι θανάτου ἀπὸ μίαν τροφὴν τὴν πλέον βρσανιστικὴν,
 » προσφέρει εἰς θυσίαν ὑπὲρ πατρίδος καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν του,

» κατήντησε νὰ περιπατῆ ἀνυπόδητος, ὡς κτῆνος, καὶ τὸ σῶν
 » μὰ του ὀλόκληρον ἔγεινε κατάμαυρον ἀπὸ τὴν γυμνότητα,
 » καὶ τὴν κακουχίαν. Μὲ διατάττεται νὰ συμβουλευῶ τὸν
 » στρατὸν εἰς τὴν ἡσυχίαν· πλὴν ἦτον δυνατὴ πλέον κάθε
 » φωνή; Ἰσχυεν ὅποιονδήποτε ἐπιχείρημα, ἐνῶ ὁ στρατιώτης
 » ἀπέπτυσσε τὸν χαλινὸν τῆς πειθαρχίας, καὶ τῆς ὑπακοῆς,
 » ὡς ἀπατημένος τσοάκις, ὡς εὐρισκόμενος εἰς μίαν τὴν πλέον
 » ἀξιοθρήνητον στάσιν; πιστεύει τις δυνατὴν τόσῃν ὑπομα-
 » νῆν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πλέον εὐπειθῆ στρατεύματα, μὴ πλη-
 » ρωνόμενα εἰς ὀκτὼ μῆνας, καὶ τρεφόμενα ὡς κτήνη; ποῖον
 » εἶχον λόγον νὰ ἀντικρύσω εἰς ταῦτα;

« Ὁ στρατὸς, ἔξοχώτατε! ἐξεπλήρωσε τὰ χρέη του ἐν-
 » τελῆ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν πολέμων του· ἐδείχθη
 » ἀτρόμητος εἰς μίαν τόσον ἐπικίνδυνον θέσιν, καὶ πάντοτε
 » ἐνίκησε μ' ὅλην τὴν ἄνισον δύναμίν του· εἰς τὴν διάρκειαν
 » τοῦ ἐνεαετοῦς πολέμου, δὲν ἐκάπνισε ποτὲ ὁ πόλεμος εἰς
 » τὰς Θάβας· περισσοτέραν τόλμην καὶ ἐπιμονὴν ἦτον ἀδύ-
 » νατον νὰ δείξῃ· ἡ πείρα βεβαιώνει αὐτὴν τὴν διαγωγὴν
 » του, ἡ ὁποία προσέφερε κατὰ πρῶτον λόγον ὄχι ὀλίγην τι-
 » μὴν πρὸς τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησίν του· ὡς πρὸς τοῦτο
 » εἶμαι εὐχαριστημένος· καὶ, ἂν τινες κακοήθεις ἔλαβον ἀφορ-
 » φὰς δημεγερσιῶν, ἦτον πάρα εὐκόλος ἡ ἀπόσβεσις τούτων,
 » οἱ ἴδιοι δὲν ἀπέφευγον τὴν ἐπιβαλλομένην ἀπὸ τοὺς νόμους
 » ποινὴν, καὶ κἀνὲν ἀπὸ τὰ προκείμενα δυστυχήματα δὲν
 » ἠκολούθει, ἂν εἰσακουώμεθα καὶ ἐγὼ, καὶ ὁ στρατὸς εἰς
 » τὴν ἔγκαιρον ἐνέργειαν τῶν πληρωμῶν.

« Εἰς μάτην ἐνόμισάν τινες νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν ὑπό-
 » ληψιν καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν στρατευμάτων· οἱ Ἕλληνες εἶναι
 » προικισμένοι ἐκ φύσεως μὲ δύγαμιν πνεύματος, καὶ εἶναι

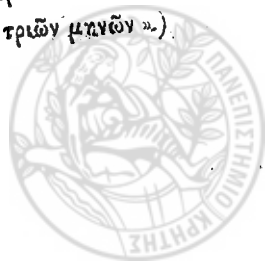

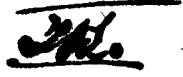

» σχεδὸν ἀδύνατον νὰ τοὺς λανθάνῃ ὅ,τι τείνει εἰς τὴν τι-
» μὴν, ἢ τὴν ἀνυποληψίαν των, εἰς τὴν ὠφέλειαν, ἢ τὴν ζη-
» μίαν των. Εἰς τὸν γενναῖον χαρακτῆρα καὶ τὸν πατριωτι-
» σμὸν των γνωρίζονται καὶ ἐσχάτως ἤδη, ὡς φιλοτιμηθέν-
» τες νὰ ὑπακούσωσι πολλοὶ εἰς τὴν ἐνδυνάμωσιν τοῦ Στεβε-
» νίκου καὶ τῆς Πέτρας.

· α Ἀλλ' ἂν ὅλα ταῦτα δὲν ἔχωσι τὴν ἱκανότητα νὰ πεί-
» σωσι τὴν Σ. Κυβέρνησιν, μία διαδικασία ἀμερόληπτος
» δύναται νὰ διευκρινήσῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐνόχους· χρη-
» σιμεύει τοῦτο τοῦλάχιστον εἰς παραδειγματισμὸν ἄλλων,
» διὰ νὰ λείψῃ ἡ βάσανος ὀλοκλήρων ἀτράττων, καὶ Ἐπαρ-
» χιωῶν ἀπὸ τὰς ἰδιορρύθμους διαθέσεις.

α Βασανίζεται ἤδη ἡ σημασία τοῦ τριμηνίου μὲ τὴσιν
» ἐπαισθητὴν ζημίαν, μ' ὅσιν σχεδὸν ἐβασανίζετο ἄλλοτε ἡ
» ἐκπόρευσις τοῦ ἀγίου πνεύματος. Θεμελιωμένος εἰς τὰ ἐγ-
» γραφα τοῦ πληρεξουσίου, καὶ τοῦ γενικοῦ φροντιστηρίου,
» διέταξα τὸν Ταμεῖον Ἐλαιῶνα νὰ ἐνεργήσῃ τὴν πληρωμὴν
» ὀλοκλήρου τῆς τετάρτης τριμηνίας, καὶ τῶν σιτηρεσιῶν τῶν
» τριῶν μηνῶν, τοῦ Μαΐου, Ἰουνίου, καὶ Ἰουλίου μὲ τὰς ἀξιο-
» ματικὰς μερίδας· δηλονότι ἐξ μηνῶν σιτηρέσια, καὶ τριῶν
» μηνῶν μισθοὶ μὲ τὰς ἀξιοματικὰς μερίδας· ἀλλ' ἡ ἔννοια
» τοῦ τριμηνίου λαμβάνει ἤδη σημασίαν ἄλλην, καὶ καταν-
» τᾶ τόσον παράδοξα εἰς χρησμολογικὴν θεωρίαν· ἐλπίζεται
» δὲ, καθὼς μανθάνω, ὁ Ταμεῖας Ἐλαιῶν, καὶ δίδεται καὶ
» εἰς ἐμὲ τὸ βᾶρος, διὰ τὴν ἀληθῆ ἐξήγησιν τῆς λέξεως τρι-
» μηνία· ἂν ὄχι ἄλλο, τοῦλάχιστον ὅμως ἡ προηγηθεῖσα
» σειρὰ ὡς πρὸς τὴν ἐνεργειάν της καθιερῶνει τὴν ἰδέαν ὅτι,
» (Τριμηνία ἐννοεῖται τὸ δικαίωμα ἐνὸς στρατιωτικοῦ εἰς
» προσδιωρισμένους μισθοὺς, σιτηρέσια, κλπ. τριῶν μηνῶν »).

» Ἄν τέλος πάντων ἡ ἀνάγκη τοῦ ταμείου ὑπαγόρευσεν αὐτὴν
 » τὴν νέαν σημασίαν, ἦτον ἀναγκαία ἐπίσης ἡ διασαφήνη-
 » σις ἐντὸς τῶν διευθυνθέντων ἐγγράφων· ἐξω τούτων ὅλων
 » ἦτον καὶ εἰς τὴν φανερωμένην πλήρες τὸ ποσὸν τοῦ χρη-
 » ματικοῦ, ὅσον ἀνήκεν εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ τῶν
 » τριῶν μηνῶν, καὶ τῶν σιτηρεσιῶν τῶν τριῶν ἄλλων μη-
 » νῶν μὲ τὰς ἀξιωματικὰς μερίδας. Ἴδου τὰ μέσα τῆς τύσης
 » ἀργοπορίας τῶν πληρωμῶν, καὶ τῶν ἐπακολουθῶν δυσ-
 » χημάτων. »

Ἵποσημειοῦμαι μὲ τὸ βαθύτατον σέβας

Ἐκ τοῦ Στεβενίκου, τὴν 14 Αὐγούστου 1829.

Εὐπειθέστατος ὁ, κατὰ τὴν Ἀν. Ἑλλάδα Στρατάρχης

Α. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

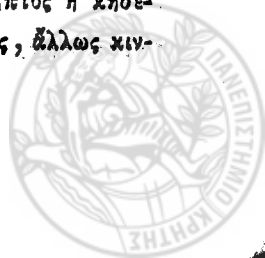
Ὁ Γραμματεὺς τοῦ, κατὰ τὴν Ἀν. Ἑλλάδα Στρατάρχου

Ι. ΦΙΛΗΜΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ΄.

Μάχη τῆς Πέτρας.

Συσσωματώσας, ὡς εἴρηται, τοὺς Ἕλληνας ἐκ νέου ἐνέκρινε
 νὰ τοὺς διαμοιράσῃ εἰς Στεβενίκον, Ἀράχοβαν, Δίστομον, καὶ
 Ἄμφισσαν ἕωσθε λάβῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὰ ἀναγ-
 καιοῦντα, καὶ κινήσῃ πάλιν εἰς τὰς Θήβας· ἀνεφέρθη ἀμέσως
 πρὸς αὐτὴν παρακαλῶν νὰ φυλαχθῇ ἀμερόληπτος ἡ κηδε-
 μονία τῆς εἰς ὅλα τὰ στρατόπεδα τῆς Ἑλλάδος, ἄλλως κιν-

δυνεύει ἐκ τούτου νὰ προκύψωσι συγχύσεις, διχόναι, καὶ ἐπομένως, ἀταξίαι λυπηραί· ἐνῶ τὸ στρατιωτικὸν ἐπεριφρονεῖτο τοιοῦτρόπως, καὶ ἐκαταρᾶτο ἀδιακόπως τοὺς ἀντενεργούντας, διέβη ὁ Ἀσλάμπεις ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας (*) εἰς Μποδόνιτζαν, Τουρκοχωῖρι, καὶ Λειβαδίαν, μὲ χιλίους πεντακοσίους ἀνδρείους Τουρκαλβανούς· ἐντεῦθεν διευθύνθη εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συνοδεύσῃ καὶ μεταθέσῃ τὸ ἐκεῖσε τακτικὸν στρατεύμα εἰς Λάρισσαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὑπόσχασιν εἰς τὸν Μεχμέτ Πασᾶ, τὸν Ρούμελη Βαλεσῆ· ἂν τὴν εἰσβολὴν του δὲν ἐπρόλαβῃ ὁ Ἰψηλάντης νὰ ἐμποδίσῃ ἐγκαίρως, τὴν ἐξοδὸν ὁμως, καίτοι ἰσχυροτέραν, ἀποφάσισε νὰ τὴν κτυπήσῃ εἰς τὸ στενὸν τῆς Πέτρας κείμενον μεταξὺ Οἰθῶν, καὶ Λειβαδίας.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς λοιπὸν τῆς δωδεκάτης Σεπτεμβρίου ἀφίσαντες οἱ Τούρκοι μικρὰν φρουρὰν εἰς τὸ ὀχυρωμένον στρατόπεδόν των ἐκινήθησαν συσσωματωμένοι κατὰ τῆς Πέτρας φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅλον τὸ πυροβολικὸν συνιστάμενον ἐκ πέντε κανονίων· ἀφοῦ εἰδοποίησαν προηγουμένως τοὺς, εἰς Λειβαδίαν Τούρκους διὰ τοῦ συνθήματος κανονοβολίσματος, τὸ ἱππικόν των, ἑξακόσιοι τὸν ἀριθμὸν, ἐσχηματίσθη εἰς δύο γραμμάς ὑπὸ τοὺς πρόποδας, οἱ πεζοὶ τακτικοὶ ὄντες τέσσαρες ἡμυσι χιλιάδες διαιρεθέντες εἰς δύο ἰσομεγέθη σώματα, διεύθυνον τὸ βῆμα των κατὰ τῶν προμαχόνων τοῦ

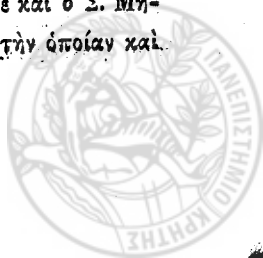
(*) Τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν ἐφύλαττεν ὁ χιλιάρχος Καρατάσιος, ἀλλὰ δὲν ἦτον εἰς κατάστασιν ν' ἀντισταθῇ τὸν ἐχθρὸν· διότι ἐκ τῆς ὀλεμεροῦς χιλιαρχίας του μόλις ἦσαν ἑκατὸν πενήτηκοντα ὕγιεις, οἱ λοιποὶ ἐπασχον ἀπὸ σκληροῦς πυρετοῦς ἐνεκα τοῦ νοσώδους κλίματος· ὅθεν ὑποχρεώθη ν' ἀφίσῃ τὴν θέσιν, καὶ ἀπέλθῃ εἰς Νευρόπολιν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου· καὶ ἀνάβρωσιν τῆς ὑγείας των.

πρώτου, καὶ τρίτου, διὰ νὰ περιστείλωσι τὴν δυνάμιν των, κατέλαβον συγχρόνως τὸ προσεχές χωρίον τῶν Βρεστεμητῶν τριακόσιοι πεζοὶ, καὶ ἰππεῖς πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὀπισθίων τῆς, κατὰ τοῦ τρίτου προμαχῶνος κινήσεως δυνάμει· τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα τῆς φρουρᾶς ὑπ' ὀδηγίαν τοῦ Σπύρου Μήλιου, ὑπεχρεώθη νὰ καταλάβῃ ἐν ἄλλο ὕψωμα δυνατὸν πρὸς τὸ πλάγιον τῶν Βρεστεμητῶν, ὁ πεντακοσίαρχος Ἰωάννης Μπαϊρακτάρης κατέβη ἀπὸ τοῦ Ζαγαρᾶ εἰς τὸν Πύργον τῶν Βρεστεμητῶν· ἦν δὲ ὅλον τὸ σῶμα τῶν Ἑλλήνων ὡσεὶ δύο χιλιάδες τριακόσιοι.

Οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ ἀπηγορευμένοι κατὰ τοῦτο, ἐδέχθησαν τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης ἐξω τῶν προμαχῶνων, ὁ Ἀσλάμπεϊς μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς διεύθυνε τὸ βῆμα του κατὰ τοῦ Διασέλου, ὅπου ἐγνωρίσθη ἤδη ἡ μέλλουσα τῶν Τούρκων ἐπίθεσις· ἅμα ἐπλησίασαν ὥρμησε κατὰ τοῦ προμαχῶνος, ἀλλ' ἐπέπεσον αἱ ἐξωθεν ἐπικουρίαι, ἦτοι ὁ Κριζῶτης, ὁ Μαμούρης, καὶ ὁ Φαροδῆμος, μὲ ἐπτακοσίους σχεδὸν συντρόφους· τὸ πῦρ τοῦ πολέμου ἀναψεν ἀμφοτέρωθεν μὲ ἀρειμάνη τόλμην, οἱ Τουρκαλβανοὶ παιανίζοντες ἔκαμαν τὴν ἐφοδόν των προηγουμένου τοῦ Ἀσλάμπεϊ, ἀλλ' ἐματαιώθη μ' ὅλην τὴν ὁποίαν ἔδειξαν γενναιότητα, φθάσαντες σχεδὸν νὰ εἰσπηδήσωσι τὸν προμαχῶνα· ἡ ἀνδρεία ἀνθίστασις τῆς, εἰς τοῦτον περιεχομένης δυνάμει, καὶ ἡ τολμηρὰ ἐπίθεσις τῆς ἐπικουρίας ἔκαμαν ἀκαριαίαν τὴν κρίσιν τῆς μάχης· οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐκινηγήθησαν, καὶ μετὰ δύωρον μάχην ὅλη ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἐβιάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὰ ὀχυρώματά της βλαπτομένη ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον, καὶ ἐνθουσιώδη πυροβολισμὸν τῶν Ἑλλήνων· εἰς τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐπέπεσε καὶ ὁ Σ. Μήλιος κατὰ τῆς δυνάμει τῶν Βρεστεμητῶν, τὴν ὁποίαν καὶ

ἄπέβαλεν ἀνδρείως διακινδυνεύσας μετὰ τῶν συντρόφων του· ἔπεσον εἰς ταύτην τὴν μάχην, ἐκ μὲν τῶν Ὄθωμανῶν ὡσεὶ ἑκατὸν ἑκτὸς τῶν πληγωμένων, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων, τρεῖς, καὶ πληγωμένοι δώδεκα.

Συνθήκη τῆς 13 Σεπτεμβρίου.

Ἡττηθέντες, ὡς εἴρηται, οἱ Τοῦρκοι, ἔχασαν διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐξόδου, ὅθεν ἔπεμψον τὸ πρῶτὸν Ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ἀχμέτ μπεϊν, ἄνδρα φρόνιμον, καὶ δόκιμον νὰ πραγματοποιηθῇ τὴν συνθήκην κατὰ διαταγὴν τοῦ Στρατάρχου Ἰψηλάντη συνῆλθον μὲ τὸν διαληφθέντα Τοῦρ-κον εἰς προκαταρκτικὴν ὁμιλίαν ὁ Στρατοπεδάρχης Γ. Λασσάνης, καὶ ὁ Γραμματεὺς Ι. Φιλήμων· εἰς τὸ πρόβλημα περὶ τῆς, ἐκ συνθήκης εἰρηνικῆς διαβάσεως τοῦ στρατοῦ τῶν Τούρκων, ἐπέμενον ὠδηγημένοι οὗτοι, εἰς τὴν εὐκαιρίωσιν τῶν κρατουμένων ἀπὸ τὸν Ἀσλάμπεϊν θέσεων τῆς Λειβαδίας, Κατοίκου Χάνι, Τουρκοχωρι, καὶ Φουντάνας· ἀφίνονται αἱ ἄλλαι εἰδικότητες, ὡς διαλαμβανόμεναι εἰς τὴν ἀκόλουθον συνθήκην.

Μετὰ τινὰς παρατηρήσεις γενομένας ἐκ τῶν δύο μερῶν ἐπεφορτίσθη τὴν ὀλικὴν διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης ὁ Γραμματεὺς Ι. Φιλήμων, ὅστις, κατὰ ζήτησιν τοῦ Ἀχμέτ μπεϊ κατέβη εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον, καὶ συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Ὄτζακ Ἀγᾶ, καὶ Ἀσλάμπεϊ, εὔρε τὸν δεύτερον ἀνένδοτον εἰς τὴν, περὶ τῆς Φουντάνας πρότασιν· καταχωρίζεται ἡ πρὸς τὸν Στρατάρχην ἀπάντησις τούτου τοῦ Ἀλβανοῦ, γεγραμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιον.

* Τίμιε φίλε Κύρ Στρατάρχη Ἰψηλάντη, σὲ ἀκριβοασπάζο-

» μαι, καὶ μὲ τὸ κάμνοντας φηλικὸν χαιρετισμὸν σὲ εἶδο-
 » ποιῶ· ἐδῶ ἦλθεν ὁ ἀπεσταλμένος γραμματικὸς σου εἰς τὸν
 » Ὀσμᾶν Ἀγᾶ Ὀτζᾶκ Ἀγᾶ, καὶ μὲ εἶπεν, ὅπου διὰ τοῦ δρό-
 » μου, ὅπου νὰ ἀπολύσης διὰ νὰ πᾶμε, νὰ σοῦ ἀπολυθοῦν
 » οἱ τόποι, ὅπου ἔχω πιάση ἐγὼ ἀπὸ Λειβαδίαν. Ἔως Ἀλα-
 » μάνα, καὶ ἔτζι λοιπὸν νὰ ἀλλάξωμεν τὰ ρεχέμια· αὐτὸ ἐγὼ
 » λοιπὸν δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ κάμω χωρὶς νὰ μὴ βωτήσω τὸν
 » αὐθέτην μου, ἠμπορῶ μόνον, καὶ μόνον χωρὶς βῶρησιν τοῦ
 » ἀφεντός μου, νὰ σοῦ ἀπολύσω Δειβαδία, Κατοίκου Χάνι,
 » καὶ Τουρκοχωρι· εἶδὲ καὶ διὰ τὰ ἄλλα, ἐνόσου νὰ πηγαίνω
 » εἰς Λάρισσαν νὰ ἀνταμωθῶ μὲ τὸν ἀφέντην μου· (ἐννοεῖ
 » τὸν Μεχμέτ Πασᾶν Ρούμελην Βαλεσῆ) καὶ ἀπόψε προσμένω
 » ἀπόκρισίν σου, διὰ νὰ ἀλλάξωμεν τὰ ρεχέμια· ὅ,τι νὰ γένη
 » ἀπόψε νὰ γένη, νὰ πάρῃ τέλος ἡ δουλιὰ· καὶ καθὼς ἐσαθῆς
 » ἕως τώρα εἰς τὴν τιμὴν σου, ἔτζι λοιπὸν καὶ τώρα δὲν
 » πρέπει νὰ κάμῃς διαφορετικά, παρὰ νὰ βαστάξῃς τὴν
 » μπέσσα σου. καὶ ὑγίαινε.

1829. Σεπτεμβρίου 13, Πέτρα.

Ἀσλάμπεις.

(Τ. Σ.)

Ἡ διδομένη ὑπόσχεσις παρὰ τοῦ Ἀσλάμπει πρὸς τῆς Δει-
 βαδίας, καὶ λοιπῶν, δὲν ἐσήμαινε τίποτε, ὅταν διεκρατῆτο
 ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ ἡ Φουντάνα· διότι εὐκολύνετο πάντοτε
 ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ πεδίου Λειβαδίας, καὶ
 μῆτε ἐμποδιζέτο ἡ εἴσοδος νέων στρατευμάτων διὰ τῶν Θερ-
 μοπουλῶν, ἀλλ' ὑστερούμενος οὕτως τὴν θέσιν ταύτην, ἐβιά-
 ζετο νὰ κενώσῃ καὶ τὰς λοιπὰς τῆς Μπουδονίτζας, καὶ τῶν

Θερμοπυλῶν, ὡς μὴ διακρατουμένας πλέον, καὶ ἐντεῦθεν ἐματαιώοντο ὅλη ἡ ἐκστρατεία του, ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα ἐπεφορτίσθη χρέη· ὠμολόγησε κατὰ συνέπειαν καὶ προφορικῶς τὰς τε ἐπακολούθους ζημίας του περὶ μισθοδοσίας, καὶ τὴν ἄτιμον ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας του· ἀλλ' ἐβιάσθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην, διότι ὁ Ἰψηλάντης ἔμενεν ἀμετάβλητος εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του, ὁ Ὄτζακ Ἀγάς ὑποχρεώνεται ἐκ τῆς περιττάσεώς του εἰς τὴν ἀναγνώρισίν της, βιασμένος ἀπὸ τοῦτον καὶ ὁ Ἀσλάμπεϊς τὴν συνυπογράφει περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτός, ὡς ἐφεξῆς.

Οἱ ὑποφαινόμενοι Ὄτζακ Ἀγάς Ὀσμάνης, καὶ Ἀσλάμπεϊς Μουχουρδάρης, πολεμηθέντες εἰς τὴν Πέτραν τὴν δωδεκάτην ἡμέραν τοῦ τρέχοντος μηνός, καὶ ἀδυνατίσαντες νὰ περάσωμεν μὲ πόλεμον ταύτην τὴν θέσιν, παρεκαλέσαμεν τὸν Στρατάρχην κύριον Δημήτριον Ἰψηλάντην, ὀδηγήσαντα τὴν ἐναντίον μας εἰρημένην μάχην, καὶ ἀξιούμεθα τὴν συγκατάθεσίν του διὰ τὸ ἐλεύθερον πέρασμά μας ἀπὸ τὴν Πέτραν, κατὰ τὴν ἀκόλουθον συνθήκην.

Ἄρθρον πρῶτον.

Ἡ Ἐκλαμπρότης του ὁ, κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Στρατάρχης Κύριος Δημήτριος Ἰψηλάντης ὑπόσχεται νὰ ἀδιάσῃ τὸν, ἐπάνω τῆς Πέτρας προμαχώνα, εὑρισκόμενον ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ χιλιάρχου Χριστοδούλου Κατζῆ Πέτρου (*) ἅμα ἐξημερώσῃ, καὶ ἀνταλαχθῶσι τὰ ἀμοιβαῖα ἐνέχυρα.

(*) Ὁ χιλίαρχος οὗτος, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην εἰδείξεν ὑπακοήν, καὶ

Ἄρθρον δεύτερον.

Δίδει ὄσους ἔχει εἰς τὸ στρατοπέδον τοῦ αἰγαλώτους Τούρκους, ἅμα δοθοῦν οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον αἰχμάλωτοι Ἕλληνες.

Ἄρθρον τρίτον.

Δίδει τρία ἀμοιβαῖα ἐνέχυρα εἰς τὸν Ὄτζακ Ἀγᾶν Ὀσμάνην· τὸν πρῶτον πεντακοσίαρχον τῆς τετάρτης χιλιαρχίας, Νάκον Πανουριᾶν, τὸ πρῶτον πεντακοσίαρχον τῆς πέμπτης χιλιαρχίας, Τόλιαν Νικολάου, καὶ τὸν ἑκατόνταρχον ἰππέα Κ. Μοναστερλήν.

Ἄρθρον τέταρτον.

Συντροφεύει τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον μὲ τὴν ἀνήκουσαν δύναμιν πρὸς ἀσφάλειάν του μέχρι τῆς Μπουδονίτζης, ὅπου θέλουσιν ἀλαχθῆ καὶ τὰ ἐνέχυρα· ἡ δὲ ἐνδοξότης του ὁ Ὄτζακ Ἀγᾶς Ὀσμάνης, καὶ Ἀσλάν μπεῖς Μουχουρδάρης ὑπόσχονται.

Ἄρθρον πέμπτον.

Εἰς τὸ πέρασμα τῶν ἀπὸ Πέτρας μέχρι τῆς Μπουδονίτζης νὰ μὴ κάμωσι τὴν παραμικρὰν ζημίαν εἰς τοὺς ἐγκατοίκους, τὰ γεννήματα, καὶ τὰ ζωντανά τῶν.

ἀφοβίαν ἀξίεπαινον, καὶ τοὶ κληῖρες ὦν· διότι καὶ τὸν προμαχῶνα καταδιαταγὴν τοῦ Ἰψηλάντη πρῶτος τῶν ἄλλων προκατέλαβε, καὶ ἀνδρείως τὸν διετήρησε.

Ἄρθρον ἕκτον.

Νὰ λάβωσι πλησίον των τὰς εὐρισκομένας φιλακὰς των εἰς τὴν πόλιν τῆς Δειβαδίας, εἰς τὸ χάνι τοῦ Κατοίκου, τὸ Τουρκοχωῖρι, καὶ τὴν Φοντάναν· δηλονότι νὰ ἀδιάσουν ἐντελῶς ὅλας αὐτὰς τὰς θέσεις, καὶ εἰς τὴν Μπουδονίτζαν μέχρι τῶν Θερμοφυλῶν, καὶ τῆς Ἀλαμάνας ν' ἀφίσωσι μόνην τὴν εὐρισκομένην εἰς αὐτὰς φρουρὰν, χωρὶς νὰ κάμωσι προσθήκην κάμμίαν.

Ἄρθρον ἕβδομον.

Δίδουσιν ἐκμέρους τῶν ὁ μὲν Ὄτζακ Ἀγᾶς Ὀσμάνης δύο ἐνέχυρα, τὸν Ἀχμέτ μπεῖν Κόλ Ἀγᾶν, καὶ τὸν Καχραμᾶν Ἀγᾶ Κόλ Ἀγᾶν· ὁ δὲ Ἀσλάν μπεῖς Μουχουρδάρης, τὸν Μπελούκμπασην Νούρ ἐδὶν Ἀγᾶν.

Ἄρθρον ὄγδοον.

Τὸ κίνημα τοῦ Τουρκικοῦ Ττρατοπέδου διὰ τῆς Πέτρας θέλει ἀρχίσει ἐκ προειδοποιήσεως τοῦ Στρατάρχου ἅμα τελειωθῆ τελεῖα ἢ ἀλλαγὴ τῶν ἐνεχυρῶν, καὶ ἀδιάσῃ ὁ προμαχῶν, ὁ, ἐπάνω τῆς Πέτρας.

Ἄρθρον ἔννατον.

Δίδουσιν ὅσους ἔχουν Ἕλληνας αἰχμαλώτους εἰς τὸ στραπέδον των πρὶν λάβωσι τὴν εἰδησιν τῆς διχθάσεώς των διὰ τῆς Πέτρας.

Ἄρθρον δέκατον.

Εἰς πίστωσιν τούτων ὄλων γεγραμμένων ἐν λόγῳ τιμῆς.

ἔγειναν δύο ὅμοια ἀντίγραφα τῆς παρούσης συνθήκης, ὑπογεγραμμένα, καὶ ἐσφραγισμένα ἀμοιβαίως καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

Ἐν τῷ Στρατοπέδῳ τῆς Πέτρας, τὴν 13 Σεπτεμβρ. 1829.

‘Ο’ Οσμὰν Ἀγᾶς, ‘Οτζὰκ Ἀγᾶς,

‘Ασλὰν Μουχουφδάρης.

(Τ. Σ.)

Ὁ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Στρατάρχης

Δ. ΨΗΛΑΝΤΗΣ.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ πράξεις, καὶ τὰ συμβάντα τῆς, κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας τοῦ Δημητρίου Ψηλάντη, ἔμειναν δέ τινα ἀσημειώτα διὰ τὴν ἔλλειψιν τινῶν ἀναγκαίων ἐγγράφων ὁ Γραμματεὺς του Ἰωάννης Φιλήμων φέρων ὅλα τὰ ἔγγραφα τῆς ἐκστρατείας του, καὶ σκοπεύων νὰ τὰ ἐκδώσῃ, ἐλπίζω ν’ ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις μας· ἄδεται μολοντοῦτο λόγος ὅτι, ἤλλαξε τὸ πρωτότυπον τῆς Ἱστορίας του μεταμορφώσας τὰ γεγονότα· γνωρίζοντες τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς δὲν πειθόμεθα νὰ ἐνικήθῃ ἐπ’ οὐδεμιᾶς περιστάσεως, ὥστε νὰ σιωπήσῃ, ἢ ἀμαυρώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἥτις, πασίγνωστος οὔσα, δὲν ἐπιδέχεται τινα τροπολόγησιν.

Χρεοστοῦμεν ἐντοσοῦτῳ νὰ ὁμολογήσωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας, καὶ ἐκστατείας ταύτης ὅτι, ὁ Ψηλάντης ἤρχισε τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ὁ Ψηλάντης ἐσφράγισε καὶ τὴν εἰρήνην ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν Ἑλλήνων· τὸ ἔθνος μέλλει βέβαια ἐπὶ τῆς ὠρίμου ἡλικίας του νὰ κάμῃ τὰς ἀνηκούσας ἀνακρίσεις, παρατηρήσεις, καὶ κρίσεις τῶν,

κατὰ τὸ μᾶλλον, καὶ ἤττον ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγωνισθέντων· ἐπαναλαμβάνομεν ὁμῶς ἐκ τοῦ ἐτέρου νὰ τὸ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι, οἱ Ἕλληνες ἐνῶ εἶχαν κύριον καὶ τρομερὸν ἀντικείμενον τοῦ σκοποῦ των, τὸν Τοῦρκον, ἐπεβουλευόντο πρὸς τούτοις μέχρι τινὸς καὶ παρὰ τῶν ἰσχυροτέρων ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης· ἡ ἐπιμονὴ, καὶ ἀνδρεία κατὰ τοῦ πρώτου, ἡ ὑπομονὴ, καὶ τὰ παράπονά των πρὸς τοὺς δευτέρους, συνοδευμένα μὲ αἱματοχυσίας, αἰχμαλωσίας, πυρκαϊᾶς, γυμνότητά, πείναν, καὶ παντὸς εἶδους πολιχρονίου κακοπαθείας, ὑπερισχύσαντα, ἠξιώθησαν τῆς ἀνεξαρτησίας· ταῦτα ἐκθέσαντες ἀφίνομεν πρὸς γνῶσιν, καὶ ὑπογραμμὸν τῶν μεταγενεστέρων, παρὰ τῶν ὁποίων δὲν ζητοῦμέν τινα ἀνταμοιβήν· διότι δὲν ἐπράξαμεν, παρὰ, τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη μας· ἐπιθυμοῦμεν ὁμῶς, καὶ παρακαλοῦμεν αὐτοὺς, τὴν, μὲ τοσαύτας θυσίας, καὶ δάκρυα ἀναστηθεῖσαν Ἑλλάδα, νὰ τὴν ὑψώσωσιν εἰς τὴν πρώτην τῆς λαμπρότητα, καὶ εὐδαιμονίαν διὰ τῆς σοφίας, εὐνομίας, καὶ ἀνδρείας· τότε καὶ αἱ ψυχαὶ ἡμῶν θέλει ἀγάλλονται, ὡς μὴ μάτῃν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνισθεῖσαι, καὶ ὡς γνησίους ἀπογόνους καταλιποῦσαι.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ.

Π Ι Ν Α Ξ.

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΔΕΥΤΕΡΩ ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α. Διήγησις συμβάντων τινῶν πρὸ τῆς μάχης τῆς Σκιάθου.	3
Ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς ὄπλαρχηγούς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.	7
Ἐπιστολὴ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας πρὸς τοὺς ὄπλαρχηγούς τοῦ Ὀλύμπου.	11
Ἀναφορὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Καρατάσσιου πρὸς τὸ ὕπουργεῖον τοῦ πολέμου.	15
Ὁ Κιουταχλὺς ἀπατᾷ τὸν ἀρχηγ. Καρατάσσιον, καὶ κλείει εἰρήνην ὠφέλιμον διὰ τὸν ἐαυτὸν του.	21
ΚΕΦ. Β'. Μάχη εἰς τὴν Νῆσον Σκιάθον.	22
ΚΕΦ. Γ'. Ναυμαχία μεταξὺ Εὐβοίας, Σκιάθου, καὶ Τρικκέρων.	25
Βιογραφία σύντομος τοῦ Ἀρχηγοῦ Γ. Καραϊσκάκη.	30
ΚΕΦ. Δ'. Μάχη τῆς Ἄμπλιανης.	32
Διατριβὴ τῶν ὄπλαρχηγῶν τοῦ κατὰ τὴν Ἄμ- πλιανην στρατοπέδου.	38
ΚΕΦ. Ε'. Μάχη τῆς Πανάσσαρης.	41
Ῥῆξις ἐμφυλίου πολέμου.	47
Εἴσοδος τῶν Ρουμελιωτικῶν ὄπλων εἰς τὴν Πελοπόννησον.	48
ΚΕΦ. ΣΤ'. Μάχη τῆς Πεντώρης.	52

ΚΕΦ. Ζ'. Μάχη τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ Ἰπερκειμέ- νου βουνοῦ, καὶ Μετοχίου Ἀμφίσσης.	58
Ἀναφορὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ ἐν Ἀμφίσση στρατοπέδου πρὸς τὴν Διοίκησιν.	64
ΚΕΦ. Η'. Μάχη τῆς Σκάλας, κειμένης μεταξὺ Ἀμφίσσης, καὶ Ἀμπλιανης.	69
ΚΕΦ. Θ'. Μάχη τῶν προπόδων τῶν βουνῶν Μεσο- λογίου, καὶ σύντομος περιγραφὴ τραγικῶν τινῶν συμβάντων ἐν τοῖς ἔξω, καὶ ἔσω τοῦ Μεσολογ.	74
ΚΕΦ. Ι'. Μάχη τοῦ Χαϊδαρίου τῶν Ἀθηνῶν.	80
ΚΕΦ. ΙΑ'. Μάχη τῶν Θεσπιῶν.	94
ΚΕΦ. ΙΒ'. Μάχη τῆς Ἀράχουβας.	97
ΚΖΦ. ΙΓ'. Μάχη μεταξὺ Τουρκοχωρίου, καὶ Φον- τάνας.	108
ΚΕΦ. ΙΔ'. Μάχη τοῦ Διστόμου.	114
ΚΕΦ. ΙΕ'. Μάχη δευτέρα τοῦ Διστόμου.	119
ΚΕΦ. ΙΖ'. Μάχη τρίτη τοῦ Διστόμου.	122
ΚΕΦ. ΙΖ'. Μάχη τοῦ Κερκτσινίου.	127
ΚΕΦ. ΗΗ'. Μάχη πλησίων τῶν παραλίων τῆς Μου- νουχίας, καὶ θάνατος τοῦ Ἀρχηγοῦ Καραϊσκάκη.	141
ΚΕΦ. ΙΘ'. Μάχη πλησίων τῆς Καλλιφρόνης θά- νατος ὀκτακοσίων εἰκοσιπέντε Ἑλλήνων, μετ' ῶν καὶ διάφοροι ὀπλαρχηγοί.	147
ΚΕΦ. Κ'. Ἄφιξις τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια Βαθμὸς Στραταρχίας τοῦ Ἰψηλάντη, καὶ ὀργα- νισμὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ.	162
ΚΕΦ. ΚΑ'. Μάχη, καὶ κυρίεσις τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Σεραφείμ, τοῦ πίκλην Λουμπῶ, καὶ τοῦ Στεβενίκου.	171

ΚΕΦ. ΚΒ'. Μάχη τοῦ Μαρτίνου.	174
Ἀναφορὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν πρὸς τὸν Κ. Καπο- δίστριαν.	180
ΚΕΦ. ΚΓ'. Μάχη τοῦ Ἄνουφορήτου.	186
ΚΕΦ. ΚΔ'. Μάχη τῶν Θεβῶν.	188
ΚΕΦ. ΚΕ'. Μάχη δευτέρα των Θεβῶν.	190
ΚΕΦ. ΚΖ. Μάχη τῆς Πέτρας.	200
Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀσλάμπεϊ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.	203
Συνθήκη τῆς Πέτρας.	—

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 8. στίχ. 1. γρ. τὰ κινήματα. — σελ. 22. στίχ. 21. γρ. ἐρέθιζαν. — Σ. 23. στ. 9. γρ. Νουάρχου. — Σ. 23. στ. 19. γρ. ἐν. — Σ. 41. σπ. 1. γρ. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. — Σ. 47. στ. 3. γρ. εἰς τὴν Ἑλλάδα. — Σ. 63. στ. 10. γρ. τινός. — Σ. 63. στ. 10. γρ. διασώσωσίν. — Σ. 74. στ. 12. γρ. καὶ αὐτόν. — Σ. 78. στ. 16. γρ. θέσεις. — Σ. 89. στ. 15. γρ. δασώδεις. — Σ. 96. στ. 25. γρ. δὲν διέλυον. — Σ. 103. στ. 6. γρ. ἐδέχθη. — Σ. 104. στ. 21. γρ. πρὸ. — Σ. 120. στ. 1. γρ. ἐρυθρόστολον. — Σ. 121. στ. 5. γρ. δὲν ἐτόλμησε. — Σ. 122. στ. 13. γρ. ἀεικίνητοι. — Σ. 123. στ. 10. γρ. πυροβολῆ. — Σ. 131. στ. 27. γρ. τοῦ κατὰ τοῦ κέντρου πεζικοῦ του. — Σ. 132. στ. 4. γρ. γραμμῆ της. — 132. στ. 9. γρ. τὰ ὄπισθεν. — Σ. 170. στ. 26. γρ. ἐσυνοδεύοντο. — Σ. 175. στ. 16. γρ. ἔχοντες. — Σ. 175. στ. 26. γρ. λάσπης. — Σ. 181. στ. 21. γρ. ἐμπόριον. — Σ. 209. στ. 19. γρ. καὶ δέκα ἑπτὰ ἐπληρώθησαν.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Τ Ω Ν

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

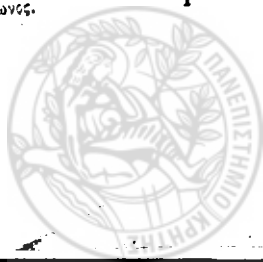
Ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς.	200	Κωνσταντῖνος Πρεβελέγκις.	2
Γ. Κουντουριώτης.	2	Γ. Χρυσίδης.	2
Ἰωάννης Παπαρηγόπουλος.	2	Ἰωάννης Χρύσανθος.	2
Βάσσιος Μαυροβουνιώτης.	2	Σ. Ρωσσίτες.	2
Κωνστ. Δ. Σχινᾶς.	5	Γρ. Παλαιολόγος.	2
Ν. Γ. Θεοχάρης.	5	Ροσιέ Δευθ. τοῦ Σχ. τῶν Εὐελπ.	2
Π. Μαυρομιχάλης.	4	Γ. Τριτζέτης.	2
Ν. Ρενιέρης.	2	Δ. Δεσποτόπουλος.	2
Γ. Βαλτινός.	2	Β. Κατζιφός.	2
Γ. Πραϊδής.	3	Σ. Σουτζός.	2
Ραϊνέκ.	2	Σταυρίδης.	2
Κωνσταντῖνος Δοῦκας.	2	Ράλλης.	2
Ἰωάννης Κλίμακας.	2	Μ. Σοφιανός.	2
Ἄθανάσιος Πετζάλης.	2	Ε. Σχινᾶς.	2
Μ. Χυρμούζης.	2	Δ. Ρός.	2
Παναγιώτης Νοταρᾶς.	2	Π. Κ. Ἡπίτης.	2
Νικόλαος Γ. Μπότσης.	2	Δ. Α. Σουτζός.	2
Ἀναστ. Αναγνωστοῦ Δοιδερικής.	2	Δ. Μαργαρίτης.	2
Γεώργιος Κ. Βαϊμίσσης.	2	Γρηγόριος Ν. Τύμβας.	2
Π. Σουτζός.	2	Κωνσταντῖνος Δημητρίου.	2
Σπυρίδων Γ. Καραϊσκάκης.	2	Μαναγῆς Μακρύς.	2
Δ. Σκυλοδήμος.	2	Νικόλαος Βελανίτης.	2
Ἰωάννης Στραίου.	2	Π. Α. Στεφανίτζης.	2
Δουκᾶς Πύρρος.	2	Θ. Κτενᾶς ἱερεὺς τοῦ Πολ. Σχολ.	2
Δ. Βότζαρης.	2	Νικόλαος Δ. Φορμάνος.	2
Γρ. Ραστῆς.	1	Νικόλαος Κασσιμούλης.	2
Α. Πάλλης.	1	Ἰωάννης Καρπούνης.	2
Μακρογιάννης.	1	Χούνσχατσαίν.	2
Ἰωάννης Πάγκαλος.	1	Ι. Σωτηριάδης.	2
Κωνσταντῖνος Διδούσης.	1	Α. Δ. Παπασταθόπουλος.	2
Δημ. Χριστίδης.	1	Κατζάκος.	2
Ἰωάννης Θεοτόκης.	1	Θ. Μανούσης.	2
Γ. Πρασσᾶς.	1	Α. Παλιωαῖδης.	2
Μ. Ἀργυροπούλος.	1	Χ. Κλονάρης.	2
Α. Σαμουρκάσης.	1	Ι. Ἀθ. Σωμάκης.	2
Σ. Ἀντωνιάδης.	1	Δ. Σχορδίλης.	2
Ν. Ἰωαννίδης.	1	Π. Σ. Ὀμηρίδης.	2

Κ. Σ. Πιπτάκης.	1	Κωνσταντῖνος Τζαπέκος.	1
Λ. Γ. Σούτζος.	1	Κωνσταντῖνος Θ. Νάτζου.	1
Βερνάρδος Ρέζου.	1	Σταμάτιος Δ. Κόσηβας.	1
Ε. Ουλέρτζος.	1	Βασίλειος Αράκος.	1
Η. Καλαμογδάρτης.	1	Δημήτριος Ἰωάννου Κασσαβέτης.	1
Σπανιολάκης.	1	Κωστής Μπογιατζόγλου.	1
Γ. Φέδερ.	1	Κωνσταντῖνος Πλέσος.	1
Γ. Ἀθανασίου.	1	Κομιανός Χ. Καλεργιάννης.	1
Ἐν. Πετρίδης.	1	Ἰωάννης Φακώφ.	1
Σ. Κοπανίτσας.	1	Κωνσταντῖνος Δημητρίου.	1
Ὁ πρόην Δεσπότης Δαλματίας	2	Ἀνδρέας Χριστόφορ.	1
Γεώργιος Τζέντζος.	2	Δαβὶδ Νικολαΐδης.	1
Ἰ. Μυλωνόπουλος Γλυκὺς Τυπογρ.	5	Μιχαὴλ Λεομβάρδος.	2
Θωμᾶς Φιλιππῆς.	2	Δημήτριος Ριμπάκης.	1
Ἰωάννης Νίνης.	1	Ἀθανάσιος Ληγάτου.	1
Ἀντώνιος Λιασιδης.	2	Δημήτριος Ζαγγόρας.	1
Σταυράκης Καστρεύντζιος.	1	Ἀλέξανδρος Ἰωάννου.	1
Γεώργιος Διαμαντίδης.	2	Μέγας Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Πατρι-	
Φρανγκίσκος Βαλιάνος.	1	άρχου Ἱεροθεῶς.	1
Σπυρίδων Βελοῦδος.	1	Εὐστάθιος Ρωμασκάνος.	1
Χρῖστος Τριαντάφυλλος.	1	Μανώλης Γεωργίου.	1
Νικόλαος Βίδος.	6	Ἰωσήφ καὶ Γεώργιος Καντᾶ.	1
Διὰ τὸ Γυμνάσιον τῆς Ἐρμουπόλεως	2	Παναγῆς Κασαΐτης.	1
Διὰ τὴν Δημαρχίαν Ἐρμουπόλεως.	2	Χρῖστος Ἀναστασιάδης.	1
Γεώργιος Πατριτζής.	1	Κωνσταντῖνος Καρβόγλου.	1
Γεώργιος Καραγιαννάκης.	1	Ἱερώνυμος παπᾶ Χριστο δούλου.	1
Ἰωάννης Περίδης.	1	Ναὺμ Ζωγράφος.	1
Σταμάτιος Κωνσταντίνου.	1	Γεώργιος Τζιωτής.	1
Θεόδωρος Ταμπακάκης.	1	Γεώργιος Καλγάκης.	1
Νικόλαος Φωκᾶς.	1	Κ. Πεταλάς.	1
Γεώργιος Ἀσλᾶν.	1	Τζάτζος Κ. Θεοῦ.	1
Ἀβραὰμ Χατζὴ Κυριάκου.	1	Γεώργιος Λέλης.	1
Η. Ζωντανὸς Ἰατρός.	5	Δημήτριος Τζήνος.	1
Γεώργιος Η. Μερίκας.	1	Νάκο Παναριᾶς.	2
Χριστοδουλες Ἰωάννου.	1	Κωνσταντῖνος Δουβουνιώτης.	2
Ἀνδρέας Δαβὶδ.	1	Δημήτριος Χατζίσκος.	2
Ἰωάννης Ἀβραὰμ Ράλλης.	1	Χριστοδουλες Χ. Πέτρου.	2
Γεώργιος Μελάς.	1	Γεώργιος Χ. Πέτρου.	2
Ἰωάννης Ρενιέρης.	1	Δημήτριος Α. Φεραλινός.	2
Νικόλαος Γιαγιτζής.	1	Πούλιος Σωτηριάδης.	2
Μαργαρίτης Φ. Κούταβος.	1	Ἰωάννης Γιόγκας.	2
Πανατζῆς Κανισκίρης.	1	Κοσμᾶς Θεσπρωτός.	2
Α. Οἰκονομίδης.	1	Γιαννακῆς Γ. Γαρδικής.	1
Μ. Βαλέττας.	1	Μ. Γύλης.	1
Σταμέλος Μ. Βριζάκης.	1	Γάιος Χ. Κῶστα.	1
Γεώργιος Σ. Διαμάντη.	1	Ἰωάννης Γρ. Κωσταρτζός.	1
Ἀδελφοί, Λεωνίδαοῦ καὶ Νικόλαοῦ		Θεοδωρῆς Τριέλης.	1
Η. Σ. Ἰγγλέσι.	1	Πέτρος Χ. Πέτρου.	2
Θ. Τζάνογλου.	1	Εἰρήνη Χριστοδούλου Χ. Πέτρου.	1
Γεώργιος Κόσηβος.	1	Ζαχαρίας Παναγιωτίδης.	1

Γεώργιος Σκουκλάς.	1	Δ. Ν. Δροσίνης.	1
Δημήτριος Σακκελαρίου.	1	Μ. Κασσιέρης.	1
Ἰωάννης Ν. Φτερίδης.	1	Γ. Καρτζάς.	1
Τελέμαχος Κ. Ποπούλου.	1	Α. Γαριάνης.	1
Γεώργιος Δ. Ζουλούρης.	1	Ε. Β. Βασιλειάδης.	1
Ἰωάννης Πολυχρονιάδης.	1	Π. Δ. Οινωμόπουλος.	1
Αναστάσιος Γ. Βρίτζα.	1	Χ. Ν. Δεμάδας.	1
Γεώργιος Θεοδωρίδης.	1	Δ. Καρατζάς.	1
Ἰωάννης καὶ Δημ. Πελοζωΐδης.	1	Μ. Σ. Μαρκόπουλος.	1
Κωνσταντίνος Τριανταφυλλίδης.	1	Γ. Μπάσταρι.	1
Γεώργιος Ι. Ζάκος.	1	Ἰωάννης Ψευλόπουλος.	1
Πέτρος Αθ. Μανδάλου, καὶ Ἰγνατίος Ἱερώνυμος.	1	Παναγιώτης Κασσιμάτης.	1
Δημήτριος Κωνσταντίνου.	1	Ν. Σ. Κανούσης.	1
Ἀναστάσιος Ν. Κρίτζα.	1	Σ. Δ. Βουλπιώτης.	1
Χριστόδουλος Ἰωάννου.	1	Κανέλος Δελιγιάννης.	1
Ὁ Μίσηρχος Κουτζογιανόπουλος.	1	Παναγιώτης Μπενάκη.	1
Ὁ Ἰππομόναρχος Λιάκος.	1	Ἀντώνιος Μελλισσογιάννης.	1
Μιχαὴλ Καλιπάρας.	1	Ἰωάννης Βιζούλας.	1
Α. Κυριακίδης.	1	Κωνσταντίνος Πάνου.	1
Δεῖνχολδ Πατρύς.	1	Ἀναγιώτης Ν. Πανταζῆ, ἐκ Θεσσαλονικῆς.	1
Μάρκος Κερκυράπουλος.	1	Ἰάκωβος Τσοῦσης Σουλῶτης.	1
Γ. Κριζάνος.	1	Χρῆστος Οἰκονόμου.	1
Εὐαγγέλιος Κοντογιάννη.	1	Α. Κορτιάνος.	2
Δημήτριος Κερμπέκος.	1	Ἰωάννης, Στ. Μπαρπαρίνης.	1
Κ. Τασίνας.	1	Στ. Πασχάλη.	2
Α. Ἀντόπας Κόθνης.	1	Πελοπίδας Νέστορας.	2
Δημήτριος Αἰνιάν.	1	Π. Δ. Χαμάρτος.	2
Μιχαὴλ Τριανταφυλλίου.	1	Δ. Π. Δημητριάκοπουλος.	1
Μιχαὴλ Ἀθανασίου.	2	Μ. Τσοτζίνας.	2
Βασίλειος Δημητρίου.	2	Ν. Στυρνάρης.	1
Δῆμος Τζαχίλας, καὶ Γ. Τζαχίλας.	3	Μ. Πετροκόκκινος.	1
Λίκο Κουτουβάς.	3	Ἰωάννης Ἀκαλάρας.	1
Καλλίνικος Τζάρας.	2	Καλ. Κριατζούλας.	1
Γεώργιος Πρεβεζάνος.	2	Ἰωάν. Μάης.	1
Ἰωάννης Δήμου.	2	Θεμ. Ι. Μάης.	1
Βασίλειος Ἀποστόλου.	3	Στ. Τζιτζίνια.	1
Ἀποστόλης Ἰωάννου.	4	Ἰωάννης Σκαρμαλαγιάς.	1
Αθανάσιος Πουρνάρας.	2	Ἰωάννης Γ. Εἰδός.	1
Παναγιώτης Οἰκονόμου Γουριώτης.	2	Στ. Τότζιου.	1
Κωνσταντίνος καὶ Νικ. Μπολωταί.	1	Ἰωάννης Λεωνίδας.	1
Ὁ Ἀκαρνανίος Πορφύριος.	1	Κυριακὸς Τζαπέκου.	1
Ν. Φλογαίτης.	1	Ἀναστάσιος Σωτήρης.	1
Γ. Α. Σωμάκης.	1	Βασίλειος Τζουριδής.	1
Γ. Σερυῖος.	1	Στ. Προύς.	1
Χαράλαμπος Ν. Καθογιάννης.	1	Χριστόδουλος Η. Επρωμερίτης.	1
Ἰωάννης Νικολίτζης.	1	Γεώργιος Κεχρῆς.	1
Χρῆστος Δροσίδης.	1	Γεώργιος Στέργιου.	1
Χρῆστος Κονοφάος.	1	Γεώργιος Φραγκούλας.	1
Νίκος Θεῦ.	1	Ἰωάννης Φίλωνος.	1

Εμ. Σπυρίδωνος.	2	Θωμάς Κ. Καββάκος.	1
Ἀντώνιος Γεωργαντζ.	1	Γ. Κωνσταντινίδης.	1
Λάμπρος Γιαννακοῦ.	1	Γεώρ. Φίνλαης.	1
Λουκάς Π. Νόκου.	1	Ἰω. Κίγγ.	1
Ἰωάννης Λεοναρδίδης.	1	Σ. Πέρογλους.	1
Βασίλειος Μπουζγος.	1	Μ. Μοιάζος.	1
Λάμπρος Κρίκος.	1	Ἄθ. Σ. Πλούμης.	1
Ἀλέξανδρος Σταμ. Κασπάλης.	1	Ἰω. Μπογιατζόγλους.	1
Ἀναγνώστης Λαζαράς.	1	Ἄδελφος Σπανούδης.	1
Στάθης Γαβρέλης.	1	Νικόλαος Ἰω. Στρατουδάκης.	1
Α. Δαπουσιάδης.	1	Ἰω. Ζερβάκης.	1
Ἀναγνώστης Παπασταθόπουλος.	1	Γεώ. Πλατύς.	1
Α. Ἰαννόπουλος Δημοδιδάσκαλος.	1	Νικ. Τζήφος.	1
Δημήτριος Κανάκης Τελώνης.	1	Ποθητός Μόσχοῦ.	1
Γεώργιος Λάπας.	1	Γεω. Ἀλφειράκης.	1
Ἄννα Ἰαννούλη Νάκου.	1	Ἰω. Παπαδάκης.	1
Δημήτριος Σκοτίδης.	1	Ἰω. Κασσιμάτης.	1
Λουκάς Μπουρνόζας.	1	Ἰω. Ψύχας.	1
Ἀναγνώστης Παπαγεωργόπουλος.	1	Βαρθολ. Ἐπίσκ Κυναίθης.	1
Λουκάς Κόκκαλης.	1	Νικηφόρος Παμπούκης, Διδ.	1
Ἰωάννης Σουλιναραῖος.	1	Σπ. Ἰγγλέσης Ἱατρός.	1
Ἀναγνώστης Σφουντούρης.	1	Καθηγούμενος Γερμανός.	1
Στάθης Νικολάου.	1	Ὁ Βοηθός τοῦ Ἐπαρχοῦ Κυναίθης.	1
Δῆμος Τέλιος.	1	Σπ. Λεονάρδου Γρ. τοῦ Ἐπαρχ. Κυν.	1
Παπᾶ Νικόλαος εὐσταθίου.	1	Α. Ζωγρ. Εἰρηνοδ. Κυν.	1
Ὁ ἠγούμενος τοῦ Ὁσίου Λουκά.	1	Ἰω. Σταματοπούλους.	1
Ἄγγελος Σπυρόπουλος.	1	Κων. Δινάρδος.	1
Φίλων Εὐσταθίου.	1	Γεωρ. Οἰκονομόπουλος.	1
Ἀναγνώστης Παπαγγελῆ.	2	Δημήτ. Ἰω. Γραμματικός.	1
Παναγιώτης Δημητρίου Διαμάντη.	1	Λεωνίδας Γεωργίου.	2
Ὁ ἠγούμενος Τραχιάρχων.	1	Ἀναγ. Λαγρές.	1
Λυκούργος Κρεστενίτης.	1	Γεω. Καραμεισίνης.	1
Παν. Παπαδημητρακόπουλος.	1	Ἰω. Ἀντωνόπουλος.	1
Κων. Μπέλλας.	1	Κων. Στεφανίδης Διδ.	1
Γεώρ. Ἀποστολίδης.	1	Θωμάς Μισσαραλιώτης	1
Γ. Δ. Οἰκονομίδης.	1	Ῥῆγα Παλαμίδης.	1
Ν. Ζαχαρίτζας.	2	Δ. Κυριακίδης.	2
Γ. Ψύλλας.	1	Ἐδουάρδος Μάσσων.	1
Ἰ. Ε. Χίλλ.	2	Ἰω. Φιλίμων.	1
Ἰωάν. Βλάχος.	1	Χρῖς. Ἰω. Παραμυθιώτης.	1
ἠγούμενος Πεντέλης Νεόφτης.	2	Ἀναγ. Μακρυπουκάμισος.	1
Ἀνάρργυρος Πετράκης.	2	Μ. Σακκελαρίου.	1
Σ. Κλεάνθης.	1	Π. Θεοδώσ. Οἰκονόμος	1
Γ. Καραμάνος.	1	Μ. Κ. Μιχαλόπουλος.	1
Κ. Βλαχούτζης.	1	Γ. Λιώντας.	1
Ἰω. Βενθόλος.	1	Χ. Μ.	1
Ἰωάν. Ὀλύμπιος.	1	Γ. Π.	1
Α. Κομπανής.	1	Π. Φ. Φαρμακόπουλος.	1
Ν. Δημητριάδης.	1	Ἰάκωβος Θεοφιλάς.	1
Γεώργιος Π. Σκουζές.	1	Β. Χριστόπουλος.	1
Κ. Α. Μάνος.	1	Γ. Θ. Ὀρφανίδης.	1